

Департамент гуманітарної політики
Вінницької обласної державної адміністрації
Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека
ім. К. А. Тімірязєва

**Вінниччина в контексті
Української революції
1917–1921 років**

*До 100-річчя подій
Української революції 1917–1921 років*

Науково-допоміжний бібліографічний покажчик

Вінниця, 2021

УДК 016:94(477.44)«1917/1921»

В 48

Відповідальна за випуск *Л. Б. Сенік*,
директор Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва

Наукові консультанти:

Т. Р. Кароєва, доктор історичних наук,
професор ВДПУ імені Михайла Коцюбинського;
А. В. Войнаровський, кандидат історичних наук,
доцент ВДПУ імені Михайла Коцюбинського

Вінниччина в контексті Української революції 1917–1921 років : до 100-річчя подій Української революції 1917–1921 років : наук.-допом. бібліогр. покажч. / Департамент гуманітар. політики Вінниц. облдержадмін., Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва ; уклад.: Г. М. Авраменко, О. Ю. Антонюк; авт. ст.: А. В. Войнаровський, О. М. Кравчук, С. Л. Калитко, І. І. Ратушняк ; ред.: Г. М. Слотюк, С. В. Лавренюк ; відп. за вип. Л. Б. Сенік. – Вінниця, 2021. – 512 с.

Видання «Вінниччина в контексті Української революції 1917–1921 років» підготовлене на відзначення 100-річчя подій Української революції 1917–1921 років та вшанування пам'яті її учасників, які брали активну участь у революційних подіях на теренах Вінниччини. У науково-допоміжному бібліографічному покажчику зібрано та систематизовано назви друкованих матеріалів, що репрезентують науковий доробок українських учених, зокрема Вінницької та Хмельницької областей, про цей період історії на території Поділля та Вінниччини зокрема. Мета бібліографічного покажчика – донесення історіографічної та джерелознавчої інформації про період національно-визвольних змагань 1917–1921 рр. науковцям, викладачам закладів вищої освіти, студентській, учнівській молоді, а також усім тим, хто вивчає новітню історію нашого краю.

© Вінницька ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва, 2021

Зміст

Від укладачів	5
<i>Войнаровський А. В.</i>	
Події Української революції 1917–1921 років на Вінниччині	7
<i>Кравчук О. М., Калитко С. Л., Ратушняк І. І.</i>	
Керівники органів державного управління Подільської губернії у 1917–1920 рр.	55
1. Українська революція 1917–1921 рр. Загальні матеріали	82
2. Події Української революції 1917–1921 років на Вінниччині	93
2.1. Загальні матеріали	93
2.2. Доба Української Центральної Ради	128
2.3. Доба Української Держави. Подільські сторінки	143
2.4. Поділля в добу Директорії УНР	162
2.4.1. Діяльність Уряду УНР у Вінниці. Вінниця – тимчасова столиця	195
2.4.2. Вінниччина часів УНР у дзеркалі подільських часописів	204
2.5. Повстанський рух	212
3. Більшовицький терор на Поділлі в період визвольних змагань (1917–1921 рр.)	223
4. Діячі Української революції 1917–1921 рр. на Поділлі	235
Загальні питання	235
Персоналії	240
5. Меморіалізація подій та діячів Української революції 1917–1921 рр. на Вінниччині	433

5.1. Загальні матеріали	433
5.2. Конференції, круглі столи, заходи в культурно-освітніх закладах	437
5.3. Пам'ятники, меморіальні дошки, пам'ятні знаки	445
5.4. У назвах вулиць	454
5.5. Військово-історичні реконструкції. Фестивалі	456
5.6. Документальна кінематографія	461
6. Період Української революції 1917–1921 рр. в художній літературі	463
6.1. Героїко-патріотична поезія, опублікована на шпальтах подільських газет доби Української революції 1917–1921 рр. (з фонду Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва)	463
6.2. Художні твори про події визвольних змагань доби Української революції 1917–1921 рр.	468
7. Довідково-бібліографічні матеріали	474
Іменний покажчик	479

Від укладачів

Науково-допоміжний бібліографічний покажчик «Вінниччина в контексті Української революції 1917–1921 років» підготувала Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека ім. К. А. Тімірязєва з нагоди ювілейної дати – 100-річчя Української революції 1917–1921 рр. Ця книга створена задля вшанування історичних подій революції та пам'яті її учасників, які брали активну участь у революційних подіях на наших теренах.

У покажчику представлено документи, що висвітлюють історичні події цього періоду в Україні взагалі, на Поділлі та Вінниччині зокрема, оскільки наша область у той час була в складі Подільської губернії. Це – дослідження й публікації українських учених, істориків, архівістів, краєзнавців Вінницької та Хмельницької областей.

Представлено понад 2,6 тисяч записів різноманітних матеріалів: офіційних документів, монографій, дисертацій, наукових статей з часописів, збірників, матеріалів наукових конференцій, мемуарних видань, публікацій з республіканської та регіональної періодики, рецензій, матеріалів з мережі «Інтернет», що здебільшого були оприлюднені за останні десятиріччя, незалежно від місця їхньої публікації. Разом з тим слід зазначити, що видання не претендує на вичерпну повноту.

Покажчик складається з текстової та бібліографічної частин. До текстової частини видання вміщено статті науковців Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського та Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова: «Події Української революції 1917–1921 років на Вінниччині» А. В. Войнаровського; «Керівники органів державного управління Подільської губернії у 1917–1920 рр.» О. М. Кравчука, С. Л. Калитка, І. І. Ратушняка.

Матеріали бібліографічної частини покажчика систематизовано в 7 розділах, які поділено на підрозділи та тематичні рубрики, що розкривають основні етапи національно-визвольних змагань періоду 1917–1921 рр. на Вінниччині. В окремому розділі видання представлено персоналії діячів періоду УНР. Записи розміщено за абеткою.

Бібліографічний опис здійснено згідно з чинними державними стандартами: ДСТУ ГОСТ 7.1-2006 «Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання», ГОСТ 7.1-2003 «Библиографическая запись. Библиографическое описание. Общие требования и правила составления», ДСТУ 3582:2013 «Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила», ГОСТ Р 7.0.12-2011 «Библиографическая запись. Сокращение слов и словосочетаний на русском языке. Общие требования и правила».

Користування посібником полегшить іменний покажчик авторів та учасників тих подій, у якому вказані номери відповідних бібліографічних записів. Номерами, взятими в круглі дужки, позначені матеріали, присвячені тій чи іншій особі.

Покажчик орієнтовано на науковців, дослідників історії Вінниччини першої третини ХХ ст., освітян, студентську та учнівську молодь, бібліотекарів, працівників ЗМІ, а також усіх, хто цікавиться новітньою історією нашого краю, її роллю у визвольних змаганнях періоду Української Народної Республіки 1917–1921 рр.

Відбір літератури до видання закінчено в грудні 2019 року. Документи здебільшого були переглянуті *de visu*.

В історії бувають різні події, що часом повторюються. Як і в 1917–1921 рр., українці сьогодні, остаточно обравши європейський вектор розвитку країни, захищають її незалежність і територіальну цілісність від російського агресора, будують цивілізоване суспільство, у якому будуть жити й почуватися комфортно.

Відгуки та побажання щодо видання надсилайте на адресу:

21050, Вінниця, вул. Соборна, 73
Вінницька ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва
Відділ краєзнавства
Тел.: (0432) 67-34-55
Факс: (0432) 67-03-41
E-mail: kraev@library.vn.ua
<http://www.library.vn.ua>

ПОДІЇ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917–1921 РОКІВ НА ВІННИЧЧИНІ

Східне Поділля у 1917–1921 роках було одним з епіцентрів Української революції, де вирішувалася доля майбутнього, де розгорталася запекла боротьба між політичними супротивниками, народжувалися та втілювалися в життя нові ідеї.

Край мав значні особливості, що значно вирізняли його з-поміж інших українських земель. Серед них варто окреслити такі вагомні складові, як поліетнічний та поліконфесійний устрій місцевої спільноти. Представники цих громад напередодні революції та власне в перебігу революційних подій почували утиск своїх прав людини на освіту та культурне життя, вже не кажучи про прагнення до розбудови власної держави, що було притаманно українцям, євреям, полякам. Відповідно зазначимо, що в середині етнічних спільнот проявилися розпорошення ідеологічних течій. Ця обставина стане особливо важливою для українців, адже саме на етнокультурній основі могла б відбутися ідейно-політична консолідація.

Важливим чинником виступала й соціальна структура населення, 95 % якого складали селяни зі своїми цінностями та переконаннями. Східне Поділля було аграрним регіоном. Статистичні дані початку ХХ ст. фіксують найбільшу в Російській імперії кількість мешканців, зосереджених у сільській місцевості, з міст найбільшою за кількістю жителів була Вінниця, наступними за чисельністю були містечка, які теж дуже щільно пов'язані з селом. Відповідно, однією з найбільш гострих проблем була аграрна, малоземелля та безземелля були одними з найсуттєвіших проблем. Тому участь селян у революційних подіях і була пов'язана з ідеологічними програмами політичних партій, котрі обіцяли вирішити цю проблему, найчастіше скасувати велике землеволодіння та перерозподілити землі між селянством.

На революцію в краї надзвичайно впливала близькість фронтів Першої світової війни. Значною мірою саме з фронту прийшли радикальні більшовицькі ідеї у 1917–1918 роках. Під впливом війни Поділля в 1918 році було зайняте австро-угорськими військами, які, будучи де-юре союзниками, стали фактично

окупантами та викликали значний спротив населення. Близькість військового театру дій ставала чинником, що інтенсивно насичував територію зброєю та відповідно забезпечив ресурс повстанського потенціалу.

У вир революційного життя була втягнута фактично більшість спільноти краю, люди були змушені робити свій світоглядний, ідеологічно-політичний вибір, оскільки залишитись осторонь практично неможливо. У плині боротьби багато хто змінював свої погляди, переходячи з одного табору до іншого, причому вдаючись до цього неодноразово. Недосвідчених у тонкощах політики подолян захоплювали популістські гасла, ідеалістичні перспективи, але реальність змушувала переоцінювати свою позицію.

Особливість політичного буття краю революційної доби фактично весь період – це легітимність кількох владних структур (наприклад 1917 р. ради робітничих і солдатських депутатів, Тимчасовий уряд та Центральна Рада) або ж протистояння між офіційною владою та опозицією, досить часто не однією (гетьманська влада та демократичне українське підпілля й більшовицьке підпілля). Активно відбувається розбудова різноманітних за своїми програмами політичних партій, які заради посилення свого впливу ведуть постійний пошук непостійних союзників.

Політичне життя ускладнювала наростаюча з кожним роком криза. Військові дії потребували забезпечення продовольством як армії, так і підконтрольних їм міст і територій. Вилучення продовольства в населення викликало зростання протестних настроїв та розгортання селянського руху опору щодо тих політичних сил, які сприймалися як окупаційні.

Активна підтримка подолянами ідеї розбудови української державності, певно, зумовила дислокацію тричі столиці УНР у Вінниці.

Невдала спроба розбудови національної держави стане одним з факторів розгортання у 1920-х потужного українського повстанського руху.

Початок революції розпочався із кризи монархічного правління. Кінець самодержавства, крах імперії, переділ карти світу – ці три тези вичерпно характеризують ті події, що сталися у

лютому – березні 1917 р. в Російській імперії, яка за кілька днів з великої держави перетворилася в ніщо і в майбутньому докорінно змінила долі всіх верств населення.

До виникнення такої ситуації призвела політична криза в державі й незадоволення політикою царя: за те, що не втілив у життя реформи, обіцяні ще у 1905 р., за вперте продовження виснажливої війни, за нездатність керувати країною.

Перша світова війна виснажила економічні та політичні ресурси воюючих сторін, особливо Російської імперії. Глибока криза в країні супроводжувалася антивоенною агітацією, масовими виступами селян, робітників, а на фронті поширювалися дезертирство, братання з колишнім ворогом.

28 лютого Микола II, який на той час перебував у ставці в Могиліві, виїхав до Петрограда. Ще в потязі цар дізнається про те, що народ вимагає його зречення. 2 березня 1917 року, перебуваючи у вагоні, Микола II зрікається російського престолу, а пізніше – й вся царська сім'я. Династія Романових перестає існувати.

Було створено Тимчасовий уряд, який очолив князь Георгій Євгенійович Львов. Пізніше його замінив Олександр Федорович Керенський. У першій половині березня Лютнева революція перемогла в більшості міст Росії. Вона була підтримана могутнім селянським рухом, солдатами на фронті та в тилу.

Лідери політичних партій на Поділлі спочатку виявили розгубленість перед революцією. Але, оговтавшись, вже в березні 1917 р. на місцях починають формувати нові органи влади, яку, зокрема на Поділлі, представляли три новоутворені структури, а саме: Рада громадських організацій, Подільська губернська українська Рада та Рада робітничих і солдатських депутатів Поділля.

Від народу лунали такі вимоги: амністію політичним в'язням, заміну поліції міліцією, свободу слова, друку та совісті, працевлаштування безробітних, відокремлення школи від церкви і церкви від держави, про 8-годинний робочий день, наділення селян землею тощо. Окремим пунктом було також записано вимогу про скликання Установчих зборів, які мають «служити гарантією створення демократичного республіканського правління».

Згодом виникає Вінницька Рада робітничих і солдатських депутатів. Авторитет Вінницької Ради зростає. У рішенні Ради від 19 березня з цього приводу сказано: «В зв'язку з тим, що Вінниця є центром Поділля, іменуватися Радою робітничих і солдатських депутатів Поділля».

У цей же час у Вінниці створено культурницько-просвітницьке товариство «Просвіта», а 5 березня – «Спілку подільських українців», яка складалася з української інтелігенції, значної частини робітників, жителів навколишніх сіл, певної частини буржуазії й поміщицтва. Її метою став захист національних інтересів корінної нації. «Спілка» підтримувала новоутворену Центральну Раду. На початку травня за дорученням Центральної Ради «Спілка» скликала у Вінниці губернський з'їзд українських національних партій і груп, у якому взяли участь понад 400 делегатів. Було обрано Подільську губернську українську раду, яку очолив знайний кооператор, юрист, літератор.

Революційний рух весни 1917 р. охопив й інші міста Поділля – Бар, Гайсин, Жмеринку, Могилів-Подільський та інші, у яких створюються виконкоми повітових громадських організацій.

Слідом за робітниками й революційними солдатами в боротьбу все активніше втягується селянство губернії. Створюються нові органи – волосні та сільські селянські комітети. У березні 1917 р. поміщики й орендарі буквально засипали губернського та повітових комісарів телеграмами й скаргами на селян, які самовільно захоплюють їхні землі. Селянство Поділля, як і всієї країни, розчароване, адже воно чекало від революції політичних свобод, ліквідації поміщицького землеволодіння. Тимчасовий уряд закликає селян не порушувати «законів» і терпляче чекати Установчих зборів. Але ні погрозливі застереження, ні заклики чекати не допомагали. Селяни, нехтуючи наявним законодавством, почали самостійно встановлювати умови оренди, траплялися поодинокі випадки розподілу поміщицьких земель.

Так, 20 березня 1917 р. мешканці сіл Мощена, Могильна, Салькове Гайсинського повіту розібрали реманент і почали ділити поля буряково-насіницького господарства В. П. Ханенка.

У липні відбувалися захоплення маєтків і земель приватних власників у Балтському, Вінницькому, Гайсинському, Могилів-

лів-Подільському, Ямпільському повітах, а також врожаю в Гайсинському, Літинському повітах. Солдати також у прифронтових губерніях, серед яких була й Подільська, здійснювали погроми винокурень, поміщицьких маєтків.

Відсутність маєтку, вважали селяни, остаточно змусить поміщика передати землю селянам. Декрет про землю II Всеросійського з'їзду Рад та III Універсал Центральної Ради (проголошення УНР) лише посилили погроми поміщицьких маєтків. Адже проголошене в цих документах скасування приватної власності на землю селяни сприйняли як узаконення і санкцію на переділ землі та майна.

Починаючи з вересня 1917 р., погроми поміщицьких маєтків охопили Брацлавський, Вінницький, Кам'янець-Подільський, Літинський, Могилів-Подільський, Ольгопільський, Ямпільський повіти. Загалом на весну 1918 р. на Поділлі було знищено близько 60 % маєтків. В окремих повітах відсоток зруйнованих маєтків був ще вищим. Так, в Ольгопільському повіті з загальної кількості 110 маєтків, «які відрізнялися високою культурою», збереглися недоторканими лише 2, а 34 – були цілком пограбовані. У Гайсинському повіті з 107 економік повністю або частково було зруйновано 64.

8 липня 1917 р. Тимчасовий уряд видав циркуляр про придушення аграрного руху за допомогою війська.

У жовтні 1917 року більшовики взяли курс на збройне повалення влади Тимчасового уряду. У сфері її інтересу та впливу виявилася й Вінниця – тилове місто Південно-Західного та Румунського фронтів, значний економічний та адміністративний центр Правобережної України. Велику кількість військових у місті більшовики використали для створення загонів Червоної гвардії, яка й мала захопити владу у Вінниці. Щоб не допустити цього, з Південно-Західного фронту, Києва були надіслані урядові війська. 28 жовтня 1917 року в місті розпочалися сутички між урядовими і збільшовиченими військами. Місто в паніці, без води, електрики, хліба. Урядові війська перемогли, але вже 2 листопада 1917 року залишили місто. 4 листопада 1917 року більшовицький ревком встановив свою владу в місті поряд із українською Губернською радою та міською думою, які перебували

на позиціях Української Центральної Ради. Фактично у Вінниці в 2-й половині листопада 1917 р. встановлюється нове двовладдя.

Успіхи української влади в галузі державного будівництва могли би бути значнішими, якби не підривна діяльність місцевих більшовиків. Перейшовши у підпілля, вони вдаються до підготовки збройного повстання проти місцевих органів влади. Вінниця в той час є важливою тиловою базою для Південно-Західного та Румунського фронтів. Поряд розміщені два великих залізничних вузли – Жмеринка і Козятин, у самому місті зберігаються чималі запаси зброї.

Ще в червні 1917 р. середні й дрібні власники об'єдналися у Демократичну хліборобську партію, яка дала опір мародерам (в майбутньому це буде та політична сила, що підтримає прихід до влади гетьмана Павла Скоропадського). Великі поміщики вдалися до власних засобів захисту своїх інтересів та повернення майна й землі, відібраних селянами. Землевласники-поляки використовували приватні охоронні загони. Вони склалися з поляків: військовослужбовців російської армії, членів місцевих поміщицьких родів, службовців, молодіжних патріотичних товариств. Та це вже не могло стримати лавину погромів, які прокотилися по Східному Поділлі. На теренах багатонаселеного Поділля розподілялася не лише земля польових поміщицьких ділянок, але й присадибні землі, у тому числі й землі заможних селян, яких стали називати куркулями.

У вересні (9.09.1917 р.) жінки Літина провели обшуки в місцевого купецтва та конфіскували приховані запаси в спекулянтів, почався розподіл поміщицького майна.

21 жовтня 1917 р. селяни с. Звониха Брацлавського повіту прогнали каральний загін із 114 козаків, надісланий для придушення «аграрних безладів» у мастку Ярошинського.

У Липовці в серпні – жовтні 1917 р. селяни провели поділ поміщицького майна, встановили комітети контролю за лісовими масивами. На придушення селянських виступів було направлено 49 Донський полк.

Місцева українська громада Вінниці не могла залишатися осторонь політичного життя, яке вирувало в суспільстві. Українці стали активними учасниками подій та висловили такі вимоги:

1) єднання всіх українців, дотримання прав народів, які населяють Україну; 2) організація села й підготовка до виборів в Установчі збори; 3) автономія України в демократичній та неподільній Росії; 4) законодавче вирішення аграрного питання на основі принципу «земля для тих, хто трудиться на ній»; 5) введення української мови в нижчу, середню і вищу школи, в судові, адміністративні установи та церковну службу.

Для більшості подолян 1917 рік запам'ятовується насамперед не як рік політичних змін, а як час початку анархії та господарської розрухи, час сподівань та надій.

На зламі 1917–1918 років лідери УНР добре усвідомлювали те, що гасло миру було незрівнянно популярнішим у масах за ідею продовження війни. А ініційовані більшовиками переговори в Бересті зумовлювали прискорення розв'язання питання про участь УНР у мирній конференції. Позначилася тут і позиція радянської Росії, яка вела переговори з країнами австро-німецького блоку, вважаючи і видаючи себе за представника всіх територій колишньої Росії. В умовах наростаючого конфлікту з РНК українське керівництво прийшло до рішення про самостійну участь делегації УНР у переговорах.

9(22).1.1918 р. на засіданні Малої Ради було прийнято IV Універсал, у якому: 1) проголошувалася незалежність, суверенність УНР; 2) стверджувалося, що Україна хоче жити в мирі з усіма сусідами, але жоден з них не має права втручатися в її внутрішні справи; 3) урядові доручалося довести до кінця переговори з Центральними державами, укласти з ними мир; демобілізувати армію, яка по укладенню миру буде замінена міліцією; 4) всю землю роздати селянам без викупу на початку весняних робіт; 5) націоналізувати ліси, води і підземні багатства краю; 6) проголошувалося, що держава бере під свій контроль усі банки; 7) ставилося завдання найближчим часом скликати Українські Установчі збори, що схвалять Конституцію УНР. Зразу після прийняття IV Універсалу Генеральний Секретаріат було перейменовано на Раду Народних Міністрів, головою якої обрано В. Винниченка.

На початку березня територію Поділля контролювали війська країн Центрального блоку, в основному військові частини

Австро-Угорщини. Вагоме місце в житті краю навесні 1918 р. посідають представники польської громади. Польська громада у Вінниці, користуючись декретом Української Центральної Ради про національно-культурну автономію, організувала окремий польський осередок, який мав власні польські школи, притулки, шпиталі.

Однак усупереч сподіванням діячів УЦР Україна опинилася в стані фактичної окупації, а її уряд став заручником власної політики. «Союзників» мало зачіпали питання української державності, насамперед їх цікавили власні проблеми: як покращити становище на Західному фронті та як забезпечити війська і цивільне населення своїх держав продовольством, а промислові підприємства – сировиною.

Опозицією щодо політики УЦР стала Демократична хліборобська партія, що фактично була партією українських поміщиків.

Німці продовжували втручатися у внутрішні справи України. Так, 18 березня генерал Людендорф видав директиву, відповідно до якої військові команди отримували повноваження з підтримки спокою в краї та змушували українських селян засівати поля.

На Поділлі особливо гостра кризова ситуація склалася у прикордонних повітах: Могилівському, Ямпільському, Балтському та Ольгопільському, де місцева влада втратила будь-які засоби впливу на населення. В Ямпільському повіті ще з початку березня 1918 р. за активної підтримки більшовицьких агітаторів по селах почали створюватися так звані загони самооборони. Їхньою організацією зайнявся колишній комендант зимового палацу, більшовик Федір Криворучко.

20 квітня 1918 р. повітовий комісар Ганько в телеграмі Подільському губернському комісару Центральної Ради повідомляв: «Коли Криворучко візьме Ямпіль, то його підтримає весь повіт. Тому задля уникнення серйозного кровопролиття, потрібно зараз зібрати тисячі дві війська і знешкодити центр повстанського руху в селі Качківці, коли не можуть австрійці чи німці, то просити румунські війська».

Політична аморфність УЦР, її неспроможність виконувати господарські угоди з Німеччиною та Австро-Угорщиною, опір проведенню відверто окупаційних заходів німецько-австрійською адміністрацією змусили останню шукати більш надійну маріонетку для проведення своєї політики в Україні.

Найбільш реальною кандидатурою на цю роль було визначено Павла Скоропадського. З'їзд хліборобів у Києві ухвалив рішення про передачу влади від Центральної Ради до гетьмана Павла Скоропадського. 29 квітня 1918 року відбулася зміна влади в Україні – було проголошено Гетьманат.

Про перехід до нього верховної влади, скасування УНР та проголошення Української Держави населення дізналося з опублікованих на наступний день «Грамоти до всього українського народу» та «Законів про тимчасовий державний устрій України».

У гетьманському оточенні переважали помірковано-консервативні діячі. Представники українських соціалістичних партій відмовилися співпрацювати з П. Скоропадським. Очолив Раду Міністрів і Міністерство внутрішніх справ Федір Лизогуб – голова полтавської земської управи.

Першочерговим завданням нової влади стало наведення порядку в країні та налагодження виробництва. Скоропадський провів ряд реформ, спрямованих на становлення державних органів влади України та самоврядування. Почали працювати старости, управи, Державна варта замість міліції. Значних успіхів було досягнуто у відродженні промислового виробництва, відновленні фінансової та банківської систем, налагодженні роботи транспорту, внутрішньої та зовнішньої торгівлі. Розпочалася денационалізація промислових підприємств. Збільшилися масштаби експорту продукції з українських земель.

Гетьман намагався реформувати військово, однак німецька влада чинила спротив намаганням організувати українську армію, небезпідставно вбачаючи в ній загрозу для себе. Насиченим було культурно-мистецьке життя. Міські управи робили спроби налагодити охорону здоров'я, роботу закладів освіти, культури, музейної справи, працювали для вчителів курси українознавства.

Подільським губернським старостою було призначено С. Кисельова. Швидко був організований міцний адміністратив-

ний апарат, який взявся до реалізації політичної та економічної програм гетьмана. Однією зі складових налагодження ринкових відносин у регіоні була нормалізація податкових зборів. Під загрозою адміністративного арешту чи сплати відповідного штрафу боржники повністю гасили заборгованість не тільки за 1918 р., а й за весь період 1917 р. За Гетьманату на Поділлі значно поживляється кооперативний рух. Попри масове збільшення безробітних через зупинку багатьох промислових підприємств у Кам'янці-Подільському, Вінниці та Проскуріві Подільської губернії, налагоджена робота біржі праці зводила їх до мінімуму. Надмірне розмаїття грошових знаків у 1918 р. негативно впливало на повсякденне життя подільських городян, підтверджуючи те, що потужна національна фінансова система за Гетьманату не склалася.

Одними з перших кроків нового державного апарату стали також репресії проти активних учасників попередніх перетворень. У країні прокотилася хвиля арештів і розстрілів членів місцевих рад, ревкомів, які здійснювали переділ поміщицьких земель та майна. Селян під загрозою жорстокої кари примушували не лише повертати землю та реманент колишнім власникам, а й відшкодовувати їхні втрати. Колишні землевласники за допомоги німецьких та австрійсько-угорських загонів, урядових підрозділів і державної варту чи сформованих власних озброєних груп, широко застосовуючи каральні заходи, відновлювали свою власність на землю та майно. Цукрова промисловість, як пріоритетна галузь економіки для Поділля, стала об'єктом особливої уваги з боку місцевої влади, німецького командування та поміщиків. Окупанти незаконно конфіскували цукор зі всіх заводів губернії. У результаті держава недоотримала в казну близько 2 млрд крб.

Внаслідок реформ було обмежено дію профспілок, збільшилася тривалість робочого дня до 10–12 годин, затримки платні призвели до страйків. Більшовики поставили собі за мету повернутися до влади, користуючись ситуацією. Створюють підпільний губернський ревком, партизанські загони, організують страйки залізничників. У регіоні ситуація стала вкрай напруженою, адже через територію Подільської губернії проходили важливі державні залізничні магістралі Південно-Західної залізниці Київ – Вінниця – Жмеринка – Одеса.

Обурення населення викликало поновлення гетьманом дії закону від 2 грудня 1905 р. про заборону страйків. Страйкарів віддають до воєнно-польових судів. Апогеєм протестів робітників став Всеукраїнський страйк залізничників (17 липня – 2 серпня 1918 р.), у якому взяли участь близько 14600 залізничників з Поділля.

Після повстання селян на чолі з Федором Криворучком у Ямпільському повіті до кінця травня по всій Подільській губернії виникали стихійні виступи, які швидше були схожі на спроби пограбування ще уцілілих поміщицьких господарств, ніж на організовані виступи проти нової адміністрації.

Намагаючись врегулювати аграрні відносини, уряд здійснив цілий ряд важливих заходів. Міністерство земельних справ на місцях створювало регіональні управління хліборобства та державного майна, а також губернські, повітові, волосні земельні, земельно-ліквідаційні та особливі комісії, які з перших днів нової влади усували земельні комітети Центральної Ради.

Домінантою реформування аграрної сфери стало відновлення приватної власності на землю, повернення її в товарний обіг.

Розмір приватного землеволодіння не повинен був перевищувати 25 десятин. Якщо ділянки купували земельні товариства, то загальна площа повинна була вкладатися в розрахунок: 25 десятин на кожного члена товариства. Крім того, протягом трьох років придбану землю необхідно було розмежовувати на індивідуальні відруби. Таким чином, колективні форми господарювання виключалися. Усі вказані положення стосувалися як орної землі, так і лісових угідь. Однак площі з лісовими насадженнями надавалися в продаж лише з дозволу міністра земельних справ.

Не обмежувалися розміри ділянок, придбаних на публічних торгах, що здійснювалися шляхом примусового стягнення іпотечних та приватних боргів.

Маєтки, що мали велике господарське значення (обслуговували цукроварні, розводили елітну худобу тощо), могли мати до 200 десятин землі, але вони підлягали акціонуванню.

Таким чином, буржуазна аграрна реформа П. Скоропадського була спрямована на відновлення сільського господарства України, створення міцного класу хліборобів, які б отримали зем-

лю за викуп при посередництві держави шляхом парцеляції великих земельних маєтків.

Однак провести в життя задуми уряду не вдалося. По суті це була ліберальна реформа, яка передбачала поступки як з селянського, так і панського боку, але ніхто на них йти не хотів. Селяни вже звикли до думки, що земля, яку їм надала Центральна Рада безкоштовно, належить їм, і повертати її ніхто не збирався, а тим більше викупувати. Що стосується великих землевласників, то вони не просто прагнули повернути свої землі та маєтки. Абсолютизуючи трактування закону про відшкодування за користування панською землею, поміщики проводили конфіскаційні рейди та погроми по селянських оселях. Непевність становища селян та поміщиків викликала незадоволення з обох боків.

Для виконання економічних угод з німцями, австроугорцями гетьман влітку 1918 р. видав кілька нових законів, де було розроблено ряд заходів для проведення жнив:

- застосування примусової праці селян;
- запровадження державної монополії на хліб: весь хліб, окрім визначеної норми споживання, землевласник був зобов'язаний за твердими закупівельними цінами здати до місцевого хлібного бюро.

Губернський староста С. І. Кисельов категорично вимагав від селян повернути награбовану власність поміщиків, припинити випаси худоби на посівах землевласників і вирубки лісів.

Реставрація великого поміщицького землеволодіння, вилучення хліба та каральні експедиції призвели до активізації селянських виступів. На початок літа повстанським рухом було охоплено територію більшості українських губерній. У вирі боротьби проти гетьмана й окупаційної політики німців і австрійців село породило таке явище, як отаманщина, що стала однією з характерних рис Української революції.

Попри зусилля більшовиків, провід селянсько-повстанського руху на Поділлі влітку 1918 р. у своїх руках міцно тримали українські есери, велику допомогу яким надавала Всеукраїнська Рада селянських депутатів. Проте вже наприкінці літа 1918 р. політичні партії втратили надію підняти загальнонародне повстання. Переконавшись у політичній апатії селянства, вони почали

шукати інших шляхів до підняття народних мас проти наявного режиму.

Активно формувалася опозиція, передовсім з лівих сил. Ще в травні відбувся ряд з'їздів різних партій та інших організацій, які висловили недовіру новому режимові й закликали до боротьби з ним: II Всеукраїнський селянський з'їзд, з'їзд УСРРП, з'їзд УПСР та ін. 21 травня сформувався Український Національно-Державний союз (УНДС) з програмою поновлення української демократичної держави.

УНС являв собою дієву політичну силу, тому гетьман з кінця літа під тиском німців розпочав переговори з УНС про вступ його представників уряду. З розпадом Четверного союзу їй загрожувала війна з радянською Росією. Антанта підтримувала антибільшовицькі організації й негативно ставилася до національно-визвольного руху неросійських народів.

УНС поставив перед гетьманом вимогу розпуску Кабінету Міністрів та обрання нового уряду. На цей час від гетьмана відвернулися навіть ті сили, які свого часу привели його до влади. Зокрема, Союз земельних власників на всіх своїх губернських і повітових з'їздах відмовився від української самостійності.

15 листопада 1918 р. С. Петлюра (не погодивши своїх дій з іншими членами Директорії) прибув до Білої Церкви та опублікував маніфест до українського народу, в якому закликав до «озброєної боротьби проти Скоропадського».

Ці події відбувалися на тлі розгортання нового наступу військ РСФРР проти України. 28 листопада розпочався наступ в Україну радянських військ. Війська наступали на двох напрямках: на Чернігів і Київ, на Білгород і Харків.

13 грудня в Козятині між німецьким командуванням і Директорією було укладено другий договір, за яким німці в обмін на допомогу в проведенні евакуації зобов'язувалися не перешкоджати вступу повстанців до Києва.

14 грудня галицькі стрільці під командуванням Коновальця увійшли до Києва. Того дня Скоропадський оголосив про своє зречення від влади. Тогочасний командувач гетьманських військ князь Долгорукий оголосив капітуляцію й відбув до Одеси.

Повстання, що підняла в середині листопада Директорія на території України, в Подільській губернії не отримало тієї під-

тримки, якої очікували. Відбулися стихійні мітинги із закликом до повстання супроти гетьманської влади, але через свою політичну млявість і бажання лише громити поміщицькі маєтки селянство фактично само ліквідувало виступи проти місцевої влади, обмежившись погромами ще вцілілих економій.

25 листопада 1918 р. командувач корпусу збройних сил Директорії Ярошевич доповідав, що вся влада на Поділлі під його контролем. Гетьманський староста Кисельов передав пост комісару УНР Степури.

Із режимом Гетьманату Вінниця покінчила без крові: Німеччина підписала перемир'я, вийшла із війни, а окупаційні війська покинули Вінницю, яка одна із перших вітала Директорію УНР. Тому сюди й прибув 19 грудня 1918 уряд Директорії УНР, щоб розгорнути свій наступ на Київ.

Важливим кроком розбудови суверенної України стала спроба об'єднання УНР та ЗУНР. 22 січня 1919 р. о 12 годині в Києві на Софіївському майдані у святковій обстановці (день був оголошений неробочим) відбулася урочиста церемонія Злуки. У присутності багатьох тисяч людей Л. Цегельський зачитав Ухвалу УНР від 3 січня, а священник П. Корсунський оголосив Універсал Директорії УНР, підписаний усіма її членами 22 січня:

«Іменем Української Народньої Республіки Директорія оповіщає народ Український про велику подію в історії землі нашої української.

3-го січня 1919 року в м. Станиславові Українська Національна Рада Західної Української Народньої Республіки, як виразник волі всіх українців бувшої Австро-Угорської імперії і як найвищий їх законодавчий чинник, торжественно проголосила злуку Західної Української Народньої Республіки з Наддніпрянською Народньою Республікою – в одноцільну, суверенну Народню Республіку.

Вітаючи з великою радістю цей історичний крок західних братів наших, Директорія Української Народньої Республіки ухвалила тую злуку прийняти і здійснити на умовах, які зазначені в постанові Західної Української Народньої Республіки від 3-го січня 1919 року.

Од нині воєдино зливаються століттям одірвані одна від одної частини єдиної України – Західно-Українська Народня Ре-

спубліка (Галичина, Буковина; Угорська Русь) і Наддніпрянська Велика Україна.

Здійснились віковічні мрії, якими жили і за які умирали кращі сини України.

Однині є єдина незалежна Українська Народня Республіка.

Однині народ Український, визволений могутнім поривом своїх власних сил, має змогу об'єднаними дружніми зусиллями всіх своїх синів будувати нероздільну, самостійну Державу Українську на благо і щастя всього її трудового люду».

23 січня в столиці розпочав свою роботу Конгрес трудового народу України, який відкрився з оголошення тих самих документів. Конгрес одностайно ратифікував Універсал Директорії. 28 січня 1918 р. в Універсалі Трудового Конгресу України до українського народу з цього приводу, зокрема, зазначалося: «Вся вища влада на Україні, на час перерви засідань Трудового Конгресу, має належати Директорії, котра доповнюється представником од Наддніпрянської України (Галичини, Буковини і Угорської України), акт з'єднання з якою затверджено на першій засіданні Конгресу 24 сього січня».

Було погоджено військове командування на фронтах, введено спільну валюту, створено окреме міністерство для справ ЗО УНР, а також обрано спільну делегацію на Паризьку мирну конференцію. Навесні, 30 березня 1919 р., відбулася нотифікація об'єднання офіційною делегацією Соборної УНР послам усіх держав, що були акредитовані у Відні.

Однак об'єднання УНР і ЗУНР в одну державу через ряд обставин не було тоді доведено до логічного завершення. Юридичний і правосильний акт злуки по факту dokonано не означав реального злиття двох суб'єктів угоди в єдину державну структуру. Не стала Соборна УНР після злуки ані унітарним державним утворенням, ані федеративним. ЗУНР зберегла за собою власні органи законодавчої та виконавчої влади з чітко окресленими обсягом і напрямом їхніх повноважень. Влада Директорії й надалі обмежувалася територією на схід від річки Збруч. Кожне з державних утворень продовжувало розпоряджатися власними військами, дії яких, щоправда, певним чином узгоджувалися обома командуваннями та урядами. Крім того, де-юре остаточне рішення

ня про зазначене державне злиття мали ухвалити загальноукраїнські Установчі збори.

Отже, ці дві національні українські формації (УНР та ЗУНР) склали, ймовірно, конфедеративне державне об'єднання, що було обумовлено як об'єктивними, так і суб'єктивними причинами. Головна з них – скрутне становище, в якому незабаром опинилися Директорія УНР та її уряд, які змушені були під натиском більшовицьких військ залишити майже всю територію України.

Вдруге Вінниця стала столицею України з 2-го лютого по 6 березня 1919 року. Резиденцією був готель «Савой», про що свідчить установлений пам'ятний знак. Окрім «Савою», міністерства також розмішувалися в готелях «Франсуа», «Бель-Вю», «Палас», «Континенталь», «Гранд Отель», в учительському інституті, приміщенні міської управи, будинку окружного суду, 1-й і 2-й жіночих гімназіях, римо-католицькому костьолі, комерційній школі та в приватних помешканнях.

У лютому 1919 р. у Вінниці було сформовано новий склад Ради Народних Міністрів на чолі з С. Остапенком. Сюди входили такі відомі українські діячі: О. Шаповал – міністр військових справ, І. Огієнко – міністр освіти, Й. Назарук – міністр у справах преси та інформації, Д. Маркович – міністр юстиції та інші.

Саме у Вінниці уряд Директорії ухвалює ряд важливих законів щодо розвитку вищої освіти, її українізації, призову та мобілізації до армії, прав та обов'язків Отамана, про судоустрій, недоторканність особи. Розглядаються питання щодо роботи просвіт, архівів, музеїв. З Вінниці уряд керує переговорами із більшовицькою Росією, надсилає Декларацію до урядів США та Антанти з проханням допомоги в боротьбі з московсько-більшовицькою агресією. Однак іноземних союзників не влаштувала соціалістична політика українського керівництва, до того ж вони вже зробили ставку на російських прибічників «єдиної та неділимої».

Внутрішні справи Директорії теж ішли не як слід: продовольча криза, незадоволення населення, посилення більшовицького опору розхитувало авторитет влади.

Однією з форм революційної боротьби на теренах Поділля, як і всієї України, була самоорганізація українського селян-

ства. Часто зневіреного в різних політиках. Одним з активних регіонів стала Наддністрянщина та утворена Ямпільська республіка.

Ямпільська республіка була союзником Української Народної Республіки та провідником її ідей на контрольованій території. Наддністрянський курінь пройшов славетний бойовий шлях у боротьбі з більшовиками за Українську Державу. На його рахунок запеклі бої з більшовицькими загонами Єфрема Наймушина, Криворучка, Захареску та іншими червоними ватажками. Козаки куреня контролювали майже все Поділля, для його знищення більшовики виділяли чималі військові підрозділи. Однак перебіг подальших подій на фронті під натиском більшовицьких військ вимусив 4 квітня 1919 року частину козаків Наддністрянського куреня разом з Запорозьким корпусом перейти на територію Румунії. Друга частина куреня була розпущена по домівках полковником Ільницьким, а третя частина чисельністю в 200 чоловік вирушила на з'єднання з частинами Армії УНР.

Перемовини з Радою народних комісарів РСФРР не були конструктивними. Пробільшовицькі настрої населення невпинно зростали. Останні планували в ніч з 14 на 15 лютого 1919 р. підняти збройне повстання проти режиму Директорії. Однак українській контррозвідці вдалося попередити цей виступ, заарештувавши керівників повстання (Я. П. Тимошук, Зель та ін.). Деяких із них було розстріляно на Літинському шосе. Солдати розбігалися. Впоратися з продовольчою кризою ставало все важче, і 6 березня 1919 року Директорія переїздить до Жмеринки, а згодом – до Проскурова (12 березня).

18 березня у Вінницю вступають Богунський і Тарашанський полки I Української радянської дивізії, командував якою Микола Щорс. У місті дислокується штаб дивізії та Подільський губком КП(б)У.

Після встановлення влади більшовиків утворюється місцевий ревком, який невдовзі реорганізують у Подільський військово-революційний комітет, що мав відповідні галузеві управлінсько-адміністративні відділи – земельний, праці, охорони здоров'я, юстиції, освіти. Одночасно виникають репресивно-каральні органи, 20 березня було створено Подільську губернську

надзвичайну комісію для боротьби з контрреволюцією та спекуляцією, у квітні 1919 р. було утворено Подільський губернський революційний трибунал, який очолив Едельштейн.

12 квітня 1919 р. згідно з розпорядженням ПодгубЧК та Вінницького губернського Революційного трибуналу (голова – Є. Едельштейн) Валеріан Боржковський разом з колишнім товаришем міністра народної освіти УНР Ю. Щирицею був арештований. 1 червня 1919 р. розстріляний Київською ЧК.

27 вересня 1919 р. делегати Вінницького повітового селянського з'їзду різко засудили жорстоку розправу над цими двома освітянами. За рішенням з'їзду повітова народна управа мала вивісити в учительському інституті, у семінарії та всіх вищих початкових школах повіту їхні портрети. Делегати XIX сесії Вінницького надзвичайного повітового земського зібрання також вшанували їхню пам'ять. У жовтні 1919 р. у Вінниці відбувся суд над агентом ЧК М. Старинцем, який заарештовував В. Боржковського.

У червні подільські чекісти провели арешт «шпигунсько-диверсійної» групи, яка базувалася в нідерландському консульстві у Вінниці. За рішенням слідчої комісії Подільського ревтрибуналу, очолюваної М. Максимовичем, 5 осіб були розстріляні.

8–10 травня 1919 відбулася III Подільська конференція КП(б)У, губком очолив Микола Тарногородський, у травні ж була створена Подільська губернська комсомольська організація.

Окремою трагічною сторінкою революції є єврейські погроми. Важливо зазначити, що ставлення української влади до єврейських погромів було абсолютно негативним. Вона намагалася боротися проти цього зла всіма доступними засобами.

В умовах паливної кризи 1919 р. опинилися під загрозою подільські ліси. До боротьби з вирубуванням лісів були підключені місцеві ревкоми, комнезами. Вони повинні були виділяти по 3–5 осіб для допомоги лісовій охороні. Однак всі проблеми влада зводила до покарання. Так, 105 селян Могилів-Подільського повіту навесні 1919 р. за самовільну вирубку лісу були віддані під арешт на 15 днів; ліс і знаряддя рубки були конфісковані. Єдине, що більш-менш функціонувало на Поділлі з дореволюційних часів, – це цукрова промисловість.

Коштів для підняття господарства не було. І це стало найбільш проблемою влади. А тому кошти вилучали в населення шляхом накладання контрибуцій. Так, на буржуазію міст і містечок Ольгопільський ревком 18 квітня 1919 р. наклав таку контрибуцію: Ольгопіль – 800 тис. крб., Бершадь – 1300 тис. крб., Чечельник – 800 тис. крб., Піщанка – 700 тис. крб., Крижопіль – 500 тис. крб.

У червні та на початку липня 1919 р. для більшовиків на Поділлі знову склалося вкрай загрозливе становище. У цей час загони Директорії переходять у наступ, звільнивши від ворога Кам'янець-Подільський, Проскурів, Жмеринку та інші міста й села Поділля. Із Жмеринки наступальною операцією українського війська керує С. Петлюра. Здавалося б, ще зусилля – і Вінниця опиниться в українських руках (у ніч на 5 липня 1919 р. загони Армії УНР були вже за 12 км від міста). Однак більшовикам вдалося тоді переламати ситуацію на фронті на свою користь. Червоний нарком у військових справах УСРР М. Подвойський, терміново прибувши до Вінниці, розгортає контрнаступ. У запеклих боях частини Армії УНР втрачають важливі станції – Гнівань, Браїлів, а 7 липня – Жмеринку. Під владою Директорії фактично залишаються Кам'янецький повіт та частина Проскурівського, Летицького й Новоушицького повітів. Проте після переходу Збруча 16–17 липня 49-тисячною Українською галицькою армією та її об'єднання з Наддніпрянською Армією УНР ситуація для українців змінилася на краще. До того ж значно посилюється масовий повстанський селянський рух. Усе це викликало велику паніку та розгубленість у рядах більшовицького керівництва, про що, зокрема, свідчить повідомлення М. Тарногородського в ЦК КП(б)У від 15 липня 1919 року: «З наближенням петлюрівського фронту до Вінниці посилений повстанський рух у східній частині губернії, тепер у північній частині Вінницького і Брацлавського повітів оперують банди Тютюнника та григор'євці, що прорвалися з Київської губернії, в Літинському – Шепель, а в Гайсинському, Ольгопільському, Балтському – Волинець... Становище набирає більш критичного характеру, ніж у травні... В усій губернії радянську, партійну та військову організацію зруйновано, а виняток – одна Вінниця. Продовольча криза доходить до крайніх меж...

Здійснити заготівлі на території, вкритій повстанськими бандами, без надійної збройної сили неможливо». Наприкінці липня 1919 р. об'єднана українська армія при підтримці повстанців знову переходить в успішний наступ, метою якого був Київ.

Бої за Вапнярку – одна з найвідоміших битв радянсько-української війни. Ці бої відбулися на залізничній станції Вапнярка 26–27 липня 1919 року й закінчилися перемогою 3-ї Залізної дивізії Армії УНР під командуванням полковника Олександра Удовиченка. За вдало проведену операцію 3-я дивізія була офіційно удостоєна назви «Залізна».

Починаючи з 26 липня, 3-тя дивізія вела бої самостійно за посідання Вапнярського залізничного вузла.

Полковник Олександр Удовиченко, аби випередити атаку червоних, що гуртувалися з метою розбити дивізію, 26-го липня переходить у наступ. Після добового впертого бою розбиває червоні частини в районі сіл Вербова – Журавлівка й відкидає їх у напрямку на Тульчин. На станції Журавлівка вдалося захопити багато паротягів і ешелони з майном та амуніцією.

27 липня більшовики з боку станції Крижопіль (Одеський напрямок) перші рішуче атакують 3-тю дивізію, яка встигла повернути фронт на південь. Розпалюються завзяті бої, що тривають до ранку 31 липня.

Червоні частини намагаються за будь-яку ціну прорватися на північ, на Вапнярку і з'єднатися з тими частинами, що відскочили на північний схід. Але цей план їм не вдається. Удовиченку вдається стримати наступ червоних, і він переходить до рішучого наступу. Ворога розбито, він відходить далеко на південь, приблизно на фронт Рудниця – Ольшанка – Ямпіль.

Червоні надсилають окремих відділ, аби захопити Ямпіль і загрожувати базі дивізії – Могилеву. Основні сили Удовиченко скупчив на Вапнярському напрямку, а на захист Могилева залишив лише окремі відділи.

Під час цього наступу Вінниця 10 серпня 1919 р. була звільнена від більшовиків. Цій події передували запеклі бої за Жмеринку, у яких брали участь I і III корпуси УГА, Запорозька група полковника В. Сальського (загальне командування з'єднанням здійснював комендант III корпусу генерал-четар А. Кравс), а та-

кож група Ю. Тютюнника (куди також входили Запорозька Січ отамана Ю. Божка і повстанський загін Я. Шепеля). Після захоплення Жмеринки бригади I корпусу УГА (комендант – полковник О. Микитка) повернули на Вінницю, а дивізії Тютюнника – на південний схід і 10 серпня вийшли на лінію річки Буг. Тим часом передові загопи Запорозької групи ще 9 серпня зайняли північні околиці Вінниці, звідки на світанку наступного дня вдарили по більшовицькому гарнізону. Однак більшовикам, підсиленим загонами, що вирвались із Жмеринки, вдалося відбити перший натиск запорожців. Все ж по полудні за допомогою 10-ї бригади УГА, що наступала з півдня, частини Армії УНР здобувають місто.

Безперечно, кількість жертв, понесених українцями, була значно більшою, однак через брак джерел ми не можемо встановити точну кількість полеглих під час визволення Вінниці козаків та старшин Армії УНР. Так само вимагає дослідження проблема масових політичних репресій та страт мирного цивільного населення, що чинила окупаційна російсько-більшовицька влада. Причому її злочини були настільки кричущі, що одразу ж після визволення Вінниці створили спеціальну комісію по розкопках і похованню вбитих більшовиками громадян. Очолив її полковник М. Дорошкевич, який брав участь у визволенні Вінниці від більшовиків. Окрім нього, до складу комісії входили представник від міського самоврядування, декілька членів громадських організацій та лікарів і секретар, місцевий журналіст П. Петропавловський.

Ще перед початком роботи комісії на могилах закатованих громадян, що були в лісі Грохольського за садом Толстого (нині – мікрорайон П'ятничани), побував кореспондент вінницької просвітянської газети «Шлях», який був вражений від побаченої картини: «Страшне місце! – писав він у номері за 15 серпня 1919 р. – Людезвірі, які вбивали збройною рукою беззбройних, зв'язаних своїх політичних супротивників, не взяли навіть на себе святого обов'язку викопувати могили; трупи просто скидали у ями в лісі і засипали зверху землею».

Ще гнітючіше враження на присутніх справили розкопки великої могили біля насінневого заводу, які проводилися 18 серпня 1919 р. Варто зазначити, що знайдені в могилах люди були

жертвами Сорокінського карального загону, який у ніч з 9 на 10 червня 1919 р. проводив у Вінниці масові розстріли. Серед розстріляних була ціла група відомих подільських кооператорів, співробітників Подільського Союзбанку.

Окрім людських жертв, Вінниця зазнала й важких матеріальних утрат. Зокрема, 15 серпня 1919 р. правління Подільського Союзбанку повідомляло міністра народного господарства УНР про те, що більшовики пограбували Союзбанк на суму понад 3 млн крб., а з відділеннями в інших містах – на 5 млн 224 тис. крб. Вони ж забрали готівку з каси міського самоврядування, бухгалтерські документи, канцелярське майно, запас продуктів зі складів тощо. При цьому вивезена більшовиками міська каса, що складала готівкою 259964 крб. 82 коп.

Після зайняття Вінниці українськими частинами більшовицькі сили, зокрема Вінницький комуністичний батальйон, з оборонними боями відступали на Київ. Однак під Калинівкою вони були розгромлені. Серед убитих виявився й секретар Вінницького міськкому КП(б)У М. Ф. Гойхер. Ще один більшовицький ватажок, член президії Подільського губвиконкому та голова революційної слідчої комісії при Подільському губернському революційному трибуналі М. М. Максимович (1897–1919) потрапив до полону, а відтак постав перед українським правосуддям (юридичний захист його здійснювали присяжні повірені І. Я. Слуцький та Ю. В. Радбіль). До речі, у справедливості та об'єктивності українського суду міг переконатися й сам підсудний, який заявив: «Коли я йшов на фронт, я був певен, що як попаду до українців – живим не залишусь. Але сталось інакше, в цьому я трохи переконався на собі». Після тривалого та всебічного розгляду справи Максимович, як один із головних провідників червоного терору у Вінниці, був засуджений до смертної кари. Проте розстріляний тоді М. Максимович не був, оскільки отримав помилування від Головного Отамана Армії УНР та голови Директорії С. В. Петлюри. Розстріляли його наприкінці 1919 р. денікінці.

Відновлює свою діяльність Вінницька міська управа, яка востаннє збиралася ще 18 березня 1919 року, відбулося перше засідання Вінницької повітової народної управи. Виконуючим обов'язки Вінницького повітового комісара було призначено ко-

лишнього судового слідчого О. М. Браїловського (невдовзі його замінив Є. П. Травський), комендантом міста Вінниці – старшину Добрянського, Вінницьким повітовим військовим начальником – полковника Борейка, і, нарешті, начальником міської міліції став Г. Б. Червінський. Невдовзі, 18 серпня 1919 р., на своє засідання збирається й Вінницька міська дума (голова – І. Я. Слущкий), яка найперше вшанувала пам'ять розстріляних більшовиками гласних В. В. Боржковського та Ю. О. Щириці.

Певна стабілізація внутрішньополітичного становища в місті поживила й діяльність партій національно-державницького спрямування. Так, на зборах 17 серпня 1919 р. було відновлено Вінницьку організацію УСДРП та обрано її керівні органи. Головою комітету організації УСДРП обрано відомого літератора, колишнього члена Центральної Ради В. С. Дудича, секретарем – кооператора та поета В. В. Максимця. 7–9 вересня у вінницькому готелі «Савой» відбулася конференція УПСР.

31 серпня 1919 р. в приміщенні «Просвіти» відбулися загальні збори Вінницької організації УСДРП. На них виступив інструктор ЦК партії О. Лола, який наголосив, що «робітничі партії, які ведуть боротьбу за самовизначення націй, не можуть бути проти самостійності українського народу». У галузі державного будівництва оратор вказав на необхідність якнайшвидшої перебудови народного господарства в напрямку націоналізації найбільших галузей промисловості та реалізації Земельного закону Директорії. Наступні збори Вінницької організації УСДРП (8 вересня 1919 р.) ухвалили рішення про створення Українського демократичного союзу (об'єднання всіх соціалістичних партій України без різниці національностей) та відновлення діяльності робітничого клубу.

На Установчих зборах нового об'єднання (3, 17 і 20 вересня 1919 р.), яке дістало назву Український демократичний союз, було прийнято його програму, статут та обрано керівні органи. Майже одночасно із установчим з'їздом УДС у Вінниці відбулась (10 вересня 1919 р.) і конференція професійних спілок та фабрично-заводських комітетів міста, на якій представник Міністерства праці повідомив про підготовку закону про утворення рад робітничих депутатів, місцевих, губернських та всеукраїнських, які мали б

право контролю та дорадчого голосу в справі забезпечення робітництва, охорони праці та робітничого законодавства.

26 жовтня 1919 р. у Вінниці відновлює свою діяльність робітничий клуб. Створений він був ще в січні того ж року з метою культурного та духовного розвитку робітництва, однак через різні перешкоди останні місяці він не працював. Відтепер у клубі знову проводили лекції, вистави та інші заходи. При клубі також були велика бібліотека з щоденними газетами та чайний буфет.

Свідченням активного громадсько-політичного життя міста в цей період є також його відвідання високими посадовцями та різними делегаціями. Наприклад, 6 вересня 1919 р. у Вінницю на нараду з місцевими громадськими діячами прибув голова Директорії та Головний отаман Армії УНР С. В. Петлюра з міністрами. Того ж дня ввечері в приміщенні міської управи відбулася нарада міністрів з представниками вінницької демократії, суть якої зводилася до об'єднання демократичних сил усіх національностей. 6 жовтня 1919 р. у Вінниці побував також диктатор Галичини Є. Петрушевич. Вдруге Є. Петрушевич прибув до Вінниці разом з С. Петлюрою увечері 27 жовтня 1919 р. Того ж дня він мав розмову з головою УДС В. С. Дудичем та міським головою А. Р. Фанстілем. Тими ж днями у Вінниці перебували американська місія Червоного Хреста для ознайомлення зі станом місцевих військових шпиталів та чехословацька політична місія. Крім цього, з інформаційною метою у Вінниці 17 вересня 1919 р. в начальника команди галицьких військ побував американський генерал Гудвін зі своїм ад'ютантом, лейтенантом англійської служби Бове.

Основою життєздатності влади Директорії була її підтримка з боку трудового населення. Зі свого боку українська влада підтримувала як складову частину національної демократії масовий кооперативний рух. Одним із перших ще в липні 1919 р. розпочав свою справу Робітничий кооператив, утворений Центральним бюро професійних спілок. У серпні він нараховував 1500 членів. Того ж місяця заявив про своє існування «Український Споживчий Кооператив», який мав розпочати діяльність ще до приходу більшовиків. Наступним кроком у розвитку подільської кооперації була організація Вінницького районного сільсько-господарського кооперативного союзу («Господарсоюзу»). Важ-

ливе значення для розвитку кооперативного руху на Поділлі мав з'їзд кооператорів у Вінниці (відкрився 29 вересня 1919 р.), на який зібралось 40 представників вільної від ворога території.

Певних успіхів за часів Директорії досягла також охорона здоров'я. Завдяки зусиллям міської управи в місті за останні пів року було відкрито хірургічний шпиталь № 37 (Романовська, нині – Першотравнева вулиця), шпиталь № 71 з інфекційним відділенням (колишня Єврейська лікарня) та притулок для породілей (психіатрична лікарня). У серпні 1919 р. при хірургічній лікарні Червоного Хреста почала діяти самостійна амбулаторія, 11 листопада 1919 р. – амбулаторія при єврейській управі, яка мала надавати безплатну медичну допомогу бідному населенню. Як завжди, насиченою та благодійною була діяльність Пироговської лікарні. Після того як з 22 листопада 1918 р. з її приміщення була переведена міська лікарня, вона здобула статус земсько-міської й утримувалася на кошти як земства, так і міста. 19 жовтня 1919 р. міська управа постановила влаштувати в Пироговській лікарні 160 ліжок, а також ввести плату за лікування незаразних хворих по 75 крб. на добу, її головним лікарем 11 жовтня того ж року обрано відомого фахівця Л. К. Яворовського.

Усі зусилля влади, спрямовані на поліпшення медичного обслуговування населення, нівелювалися страшною епідемією тифу. Про це ж писав у своїх мемуарах і лікар вінницького військового госпіталю Є. Гоф, який відзначав, що лише нововідкрите відділення за кілька днів прийняло 1600 хворих на тиф, здебільшого галицьких січових стрільців.

Незважаючи на різні труднощі, відбуваються позитивні зрушення і в системі народної освіти, школа при цьому набуває національного змісту. Особливу увагу в цей час було спрямовано на підготовку майбутніх учителів. У місті діяли учительський інститут та дві учительські семінарії. З ініціативи Пироговського товариства культури 20 жовтня 1919 р. було відкрито юнацький університет (Миколаївський проспект, 100). Цей навчальний заклад мав 4 факультети: історико-філологічний, природничий, педагогічний і самовиховуючий. Педагогічний факультет при університеті, влаштований на зразок дошкільних курсів, готував керівників «дитячих хаток», «дитячих садків», «клубів» та гурт-

ків. Практичні заняття проводилися в дитячому трудовому будинку та «будинкові дитини». Навчання було платним (3 крб. за лекцію). 8 жовтня 1919 р. у Вінниці відновило свою діяльність Товариство розповсюдження технічної освіти на Поділлі (голова – П. П. Відибіда). Своєю головною метою товариство мало заснування у Вінниці агрономічного технікуму в ранзі вищої початкової школи при 4-річному курсі навчання. Однак тоді (як і пізніше) цим планам завадила здійснитись більшовицька окупація міста. 18 вересня 1919 р. розпочалися заняття в Першій та Другій гімназіях «Просвіти». У цей же період відновив свою діяльність хор, відкрилася читальня, почав давати концерти симфонічний оркестр.

З 26 серпня 1919 р. відновила свій випуск газета «Свободное Слово» (редактор – М. Германов), а з 6 вересня того ж року – газета «Подольское Слово» (редактор – М. Г. Мілеант), обидві видавав кооператив «Логос». При цьому перша із них за свою проденікінську спрямованість була закрита 4 вересня 1919 р. (знову почала виходити за панування у Вінниці денікінців). Нетривалий час виходили «Вісти Вінницького Союзу Споживчих Товариств», «Київщина» (з 3 до 12 листопада, орган Київського губернiально-го комісаріату), «Селянська Громада» (з 11 по 26 жовтня 1919 р., видання Міністерства преси УНР), «Винницкая Жизнь» (редактор – видавець Ф. Іванов), «Жице польске» (редактор – В. Скажинський) та ін. Своєю неповторністю виділявся сатиричний журнал «Ріпа».

У галузі музичної культури новими яскравими гранями в цей період засяяла творчість відомого українського композитора Г. М. Давидовського (1866–1952). Створена ним у Вінниці хорова капела свій перший публічний концерт дала 24 серпня 1919 року.

Окрім заїжджих знаменитостей, радували вінницьку публіку своїм високим мистецтвом і місцеві митці. Після визволення Вінниці від більшовиків місцеве товариство «Просвіти» взяло під свою опіку великий симфонічний оркестр, утворений підвідділом мистецтв колишнього губернського відділу народної освіти. Диригентом цього оркестру був студент Віденської музичної академії Богдан Крижанівський. Кожного дня, починаючи з 14 серпня,

оркестр концертував у літньому саду «Просвіти» (колишній сад ім. Толстого).

Досить багатим на події та різноманітним було в цей час і театральне життя Вінниці. Впродовж 13–15 серпня 1919 р. силами місцевих артистів у міському театрі та кінотеатрах «Експрес», «Патеграф», «Ампір» було дано цілий ряд безплатних вистав для українського козацтва, за що від державного інспектора Запорізької групи Армії УНР полковника П. К. Дерещука була висловлена їм щира подяка. Міський театр після відходу більшовиків очолював член управи Я. М. Волошин. Під його керівництвом було поставлено низку українських вистав. Неабияке значення для розвитку українського театру мало прибуття до Вінниці у вересні 1919 р. «Нового Львівського театру» під проводом відомого корифея сценічного мистецтва Амвросія Бучми (1891–1957). У поновленому театрі режисер Г. Юра (1888–1966) поставив п'єси «Про що тирса шелестіла» С. Черкасенка, «Зимовий вечір» та «Осінь» О. Олеса, «Панна Мара», «Чорна пантера і білий медвідь», «Гріх» і «Молода кров» В. Винниченка, «Затоплений дзвін» Г. Гауптмана, «Тартюф» Ж.-Б. Мольєра, а також опери «Катерина», «Бондарівна» і «Ой, не ходи, Грицю».

Певна стабілізація внутрішнього соціально-економічного та культурного життя у Вінниці невдовзі знову була порушена зовнішнім чинником. З другої половини вересня 1919 р. Наддніпрянській Армії УНР та Українській галицькій армії довелося зіткнутись з новим і сильним ворогом – Добровольчою армією А. Денікіна. Важкі оборонні бої, які вели українські армії в умовах гострої нестачі боєприпасів, продовольства, одягу та медикаментів, відбувалися на фоні жакливого епідемії тифу. В особливо скрутному становищі опинилася УГА, яка через тиф та інші лиха в листопаді 1919 р. позбулася до 90 % свого складу. Лише у Вінниці, Жмеринці, Хмільнику, Літині й Немирові в лікарнях перебувало понад 10 тисяч хворих стрільців. У цих умовах командування УГА (генерал-четар Мирон Тарнавський) з метою уникнення цілковитої військової та гуманітарної катастрофи 6 листопада 1919 р. укладає на станції Зятківці з Добрармією сепаратний договір. За цим договором УГА зі всім спорядженням

переходила в підпорядкування Добрармії. Щоправда, у договорі застерігалось, що УГА не буде воювати проти Армії УНР.

17 листопада в Одесі було укладено договір, який дозволяв галичанам зберегти свою організацію, мову, статuti та майно. Для зв'язку з Начальною Командою УГА та з військовими частинами призначено російських офіцерів. Зокрема, у Вінницю військовим комендантом було направлено капітана Сапунова. У своєму першому наказі він, підкресливши, що розпорядження та функції галицького коменданта залишаються в силі (місто перебувало під контролем УГА), наказав вивісити на всіх громадських будинках російські національні прапори, а також оголосив мобілізацію оберофіцерів віком до 43 років та штабофіцерів до 50 років. За кілька днів новим комендантом Вінниці та повіту замість капітана Сапунова призначено полковника Семенова, який видав ряд наказів про заборону будь-яких лекцій, вечорів, концертів, зборів без його дозволу; виїзду із міста всім без винятку особам без спеціального дозволу; про здачу вогнепальної зброї. Винним у таких та подібних справах загрожувала смертна кара. Білогвардійське керівництво міста на початку грудня 1919 р. розпустило міські думу та управу, їхні обов'язки було покладено на спеціальну комісію. Окрім міських органів самоврядування, було розпущено й повітову народну управу.

Тим часом договір, укладений УГА з Добровольчою армією, викликав усе більше невдоволення серед галичан. Тому як протидія курсу Начальної Команди УГА на союз із денікінцями в її рядах виникає таємна Колегія старшин, до якої увійшли отамани С. Шухевич, О. Лисняк, сотники Меленцій, Турчин та четар Д. Паліїв. Згадана колегія розпочала неофіційні переговори з армією генерала М. Омеляновича-Павленка, яка 6 грудня 1919 р. вирушила у свій знаменитий Зимовий похід. Ці переговори завершилися укладенням у Вінниці 24 грудня 1919 р. угоди про об'єднання та спільні дії. Проте через важке становище УГА (тисячі хворих) ця угода так і не була зреалізована.

Наступного дня (25 грудня) Вінницю зайняв отаман Яків Шепель. Решта денікінців, які були ще там, рятувалися втечею. Після цих подій Вінницю почали залишати й галичани, перебазовуючись згідно з директивами Добрармії від 29 грудня

на південь, у район між Бірзулою та Одесою. Таким чином, боєздатні частини УГА під проводом М. Тарнавського 30–31 грудня 1919 р. залишили Вінницю. Проте в місті залишалися тисячі хворих стрільців. З метою їхнього порятунку від розправи з боку більшовиків радикально налаштовані галичани засновують Ревком УГА і 31 грудня 1919 р. укладають договір з більшовиками про розрив з Добрармією та про реорганізацію галичан у Червону Українську галицьку армію. Цю угоду підписали члени Ревкому УГА. Згодом у Бірзулі за прикладом Ревкому ЧУГА у Вінниці політичний відділ при Начальній Команді УГА створює 6 лютого 1920 р. Начальний Ревком УГА – керівний орган галицького війська. Наступного дня він видає наказ про створення Червоної УГА. Невдовзі обидва ревкоми – вінницький та бірзульський – об'єднуються. Згодом 25 лютого у Вінниці відбувається 1-й військовий з'їзд, на якому обрано військову раду, що перебрала на себе функції Ревкому.

Період українських національно-визвольних змагань початку ХХ століття характерний формуванням короточасних самоврядних територій, які були підконтрольні певним політичним силам та утримувалися за допомогою військово-адміністративного апарату. Очільники таких утворень називали їх «республіками».

Так, на початку грудня 1919 року на території Вівсяницької волості Літинського повіту Подільської губернії в ролі «народної самоохорони» з центром в с. Головчинці (нині – с. Кармалюкове Жмеринського району Вінницької області) була утворена Головчинецька республіка. Члени самоохорони (до 20 чол.) боролися із самовільною вирубкою лісу, охороняли зерно в колишніх поміщицьких магазинах та стежили за нападами кримінальних банд. У кінці грудня 1919 року, у зв'язку із відступом денікінців, самоохорона була розпущена.

У період з 19.08.1919 р. по 23.02.1920 р. на території Літинського, Летичівського і частково Вінницького повітів Подільської губернії існувала Хмільницька республіка, територія якої охоплювала понад 1 млн цивільного населення. Гарантом стабільності та порядку виступала залога Української галицької армії у Хмільнику (понад 1 тисячу вояків). Також на території республі-

ки діяли повстанські загони отаманів Шепеля (головний осідок у с. Волячин) та Степанишина (Стара Синява). У перебігу тодішніх подій Хмельницька республіка припинила своє існування через більшовицьку окупацію.

Все ж, попри дезорганізацію частин УГА, вступ більшовиків у Вінницю (3 січня 1920 р.) зовсім не був легкою прогулянкою. Як писала згодом газета «Червоний прапор» (Київ) за 4 січня того ж року, «вчора вночі, після завязаного бою з галицькими частинами, взяті вокзал і місто Вінниця. На вокзалі захоплена колосальна здобич. У наші руки попало багато полонених. Захвату Жмеринки чекаємо з години на годину». Одразу ж після захоплення влади більшовики заходилися енергійно її зміцнювати. Зокрема, вже 2 січня 1920 р. було обрано тимчасовий губком КП(б)У на чолі з А. Хвилюю, 6 січня 1920 р. створюється губревком, який очолив К. Полянін, а з 24 лютого того ж року – М. Г. Козицький. Деякий час до ревкому входили також боротьбісти, однак на початку 1920 р. вони були виведені звідти. Крім них, певну конкуренцію більшовикам у боротьбі за владу намагалася також скласти Українська комуністична партія, установчий з'їзд якої відбувся у Вінниці 22–25 січня 1920 р.

За почином московських більшовиків їхні місцеві однодумці організували у Вінниці 29 січня 1920 р. перший на Поділлі комуністичний суботник. Згодом такі масові заходи стали проводити періодично. У галузі соціально-економічної політики проводили заходи з метою відновлення роботи промислових підприємств, транспорту, скорочення безробіття тощо (зокрема, 11 січня 1920 р. було відкрито біржу праці). Розпочинають також свою роботу міські хлібопекарні й заклади громадського харчування (в їх числі – чотири відкриті в березні їдальні, дві з яких були платні та дві безплатні), місто забезпечували паливом.

Освітнянські структури зайнялися ліквідацією неписьменності. Центральне бюро профспілок Вінниці зобов'язало своїх малописьменних та неписьменних членів відвідувати школи грамоти, які почали діяти при заводах і фабриках, а також у різних районах міста. У місті розпочато підготовку вчителів для початкових і середніх шкіл та відкриття короткотермінових курсів радянського будівництва.

У сфері культурного будівництва важливу роль відіграють робітничі клуби (найзначніший із них відкрився 11 квітня 1920 р.), які в нових умовах намагаються продовжувати традиції своїх попередників доби УНР. Варто також відзначити, що у Вінниці був організований симфонічний оркестр, діяла спеціальна комісія, яка займалася охороною та збереженням пам'яток історії та мистецтва. У цей же час (18 квітня 1920 р.) започатковано видання газети ««Юный пролетарий». Ще раніше (з 11 січня 1920 р.) почала виходити газета «Вісти – Известия Подільського Губерніяльного Революційного Комітету (з 8 лютого того ж року – «Вісти»), орган Подільського губревкому та губкому КП(б)У.

Знаменною подією не лише для Вінниці, але й для всієї України було об'єднання 28 січня 1920 р. в нашому місті театральних труп А. Бучми та Г. Юри в Новий драматичний театр ім. І. Франка. Головним режисером новоутвореного театру став Гнат Юра. Крім нього, до творчого ядра колективу увійшли також композитор і диригент Б. Крижанівський та художник М. Драк.

Становище більшовиків у цей час все ж не можна було назвати стабільним. Південними районами Поділля рейдувала армія генерала М. Омеляновича-Павленка, яка здійснювала славнозвісний «Зимовий похід». До того ж не припинялася партизанська боротьба селянських повстанських загонів.

За даними історика Б. Козельського, Вінницю 23 лютого 1920 р. після 4-денних боїв зайняв отаман Шепель. У його руки дісталось майже все майно, захоплене більшовиками в Денікіна. Однак найбільш невдалим для більшовиків був квітень 1920 р. 23 квітня, дізнавшись про наближення армії М. Омеляновича-Павленка, 2-а бригада ЧУГА (командувач – Ю. Головінський) вирішує підняти повстання в тилу більшовиків, її виступ підтримала також 3-я бригада.

Повсталі галичани роззброїли гарнізон у Літині, перестріляли велику частину комуністів і повели наступ на Вінницю. О 8-й годині вечора того ж дня вони відкрили артилерійський вогонь по місту, після чого увійшли у Вінницю, зайнявши Миколаївську вулицю (нині – Соборна) до готелю «Савой» та вулицю Петра Могили (теперішня Коріатовичів) аж до Староміського мосту. Однак, зібравши всі сили, місцеві більшовики вранці 24 квітня

відкидають повстанців на Літинському шосе до сіл Шереметка та Людвиківка (нині – у складі Вінниці). Вночі 24 квітня на допомогу вінницьким комунарам підійшли з Калинівки частини з бригади Г. Котовського, і повстанці, зазнавши великих втрат, відступили до Літина. Невдовзі, 27 квітня, вони були роззброєні польським військом та відправлені до таборів інтернованих.

25 квітня 1920 р. почався наступ польської армії та союзних їй 2-х українських дивізій. Під натиском сил союзників 12 та 14 радянські армії відкочувались на схід і, таким чином, Вінницю вони залишили без бою в ніч з 27 на 28 квітня 1920 р. Після звільнення Вінниці від більшовиків вона знову (у травні – червні 1920 р.) стає фактично столицею України. Невдовзі сюди перебираються уряд та Директорія УНР. У Вінниці 5 травня 1920 р. впродовж одного дня перебував голова Директорії та Головний отаман Армії УНР С. В. Петлюра. Про цю подію яскраво оповідала вінницька газета «Хвиля» від 7 травня 1920 р. У газеті, зокрема, зазначалося, що залізничний вокзал, куди Петлюра прибув у супроводі військового міністра В. Сальського, міністра єврейських справ П. Красного та ад'ютантів, був прикрашений синьо-жовтими прапорами, квітами та зеленим віттям. Хор школярів виконав національний гімн «Ще не вмерла Україна». З привітальними промовами виступили губернський комісар, представники Вінницької Національної Ради, залізничників, старшинської сотні української комендатури. Після цього Петлюра, гаряче зустрінутий мешканцями міста, які вітали його хлібом-сіллю, рушив до православного собору в центрі міста, а звідти – до будинку міської думи. Там він виступив із промовою, в якій запевнив, що уряд України й надалі захищатиме революційні здобутки народу, забезпечуватиме право національних меншин на культурно-національний розвиток. Згодом відбувся багатолюдний мітинг, на якому перед присутніми з балкона міської думи виступили В. Сальський, П. Красний та губернський комісар. Після мітингу Петлюра поїхав до готелю «Савой», а звідти – на залізничний вокзал.

7 травня 1920 р. Петлюра видає наказ про переїзд до Вінниці міністерств та центральних установ. Одним із перших до нашого міста переїхало військове міністерство (11 травня 1920 р.), яке розташувалося в готелі «Савой». Невдовзі прибули й інші мі-

ністерства та відомства. Канцелярія Головного отамана розмістилася в будинку Львовича на Ольгердівській вулиці, міністерство пошт і телеграфів – у місцевій поштово-телеграфній конторі, міністерство фінансів – у будинку Російського торговельно-промислового банку, міністерство земельних справ – у будинку Четкова на Пушкінській вулиці, міністерство праці – на Миколаївському проспекті, 35.

Ще раніше відновили свою діяльність місцеві органи влади, сформовані до приходу більшовиків. Як і раніше, головою міської управи залишався А. Р. Фанстіль, думи – І. Я. Слуцький. Натомість головою Подільської губернської народної управи став В. К. Приходько, губернським комісаром – Є. Колодяжний, вінницьким повітовим комісаром – Є. П. Теравський, головою повітової народної управи – Богуславський. Військовим комендантом міста було призначено Жидачівського, а з 15 травня 1920 р. – полковника Попсуй-Шапку. 4 травня 1920 р. відновив роботу Вінницький окружний суд. Обов'язки голови суду виконував І. Білинський, прокурора – В. Маришев.

Новим явищем у політичному житті Вінниці цього періоду було існування Вінницької Національної Ради, філії Всеукраїнської Національної Ради (створена в січні 1920 р. в Кам'янці-Подільському як об'єднання національних сил, які не поділяли політику С. Петлюри). До приходу в місто української адміністрації Вінницька Національна Рада виконувала функції тимчасового органу цивільної влади та посередника в стосунках з польським командуванням. Надалі з приїздом губернського комісара функції Ради змінилися. Вона стала політичним органом, який об'єднав усі політичні, національні, економічні та культурно-освітні сили українського громадянства (до її складу входило по 3 представники від українських політичних партій та по 2 від інших організацій). На зборах Вінницької Національної Ради 14 травня 1920 р. було обрано президію із 7 чоловік (Паливода, Денисенко, Шеке-рик, Богуславський, Зелінський, Маслов і Погоженко). Крім цього, було затверджено статут Ради й ухвалено рішення про негайне скликання передпарламенту.

Вінницю відвідав керівник Польщі маршал Юзеф Пілсудський, який 16 травня 1920 р. прибув до міста зі Жмеринки. Піс-

ля урочистої зустрічі польського гостя на залізничному вокзалі С. Петлюрою з його штабом Пілсудський вирушає до центру міста. Дорогою його вітають представники польської громади та духовенство, у Вознесенській церкві та католицькому костьолі були відслужені короткі молебні. Цього ж дня він дає інтерв'ю кореспондентові лондонської газети «Дейлі ньюс» і веде переговори з українським провідником С. Петлюрою. Маршал взяв участь в ексгумації й похованні страчених ЧК у 1919 р. членів ПОВ і їх посмертному відзначенні орденами. На відпочинок зупиняється в будинку доктора Новінського. Наступного дня Пілсудський прибув до Білого залу міської управи, де з вітальними промовами виступили представники Вінницької Української Національної Ради (Маслов), Вінницької повітової народної управи (Богуславський), «Мацежі» шкільної польської (ксьондз Яросевіч), Українського літературно-наукового товариства (Островський), польського громадянства (Вацлав Гжибовський), Українського товариства шкільної освіти (Погоженко), Польської партії соціалістичної (В. Скаржинський), української кооперації (Коваль), польського селянства та робітництва, єврейського громадянства тощо. У відповідь польський керівник, подякувавши за привітання, виголосив промову, суть якої зводилася до того, що «польський нарід несе ту волю, котру він сам здобув собі», «він ще більше буде радий, коли представники сейма Українського з представниками сейма Польського закріплять узи братерства ще більше, ніж зараз». Під бурхливі оплески Ю. Пілсудський закінчив свою промову такими словами: «Хай живе Вільна Україна і Польща!» Після обіду в готелі «Савой» високий гість того ж дня відбув із Вінниці.

Важливі події відбувались у Вінниці й в наступні дні. Зокрема, 18 травня 1920 р. на засіданні ЦК УСДРП було обговорено політичну ситуацію в країні та ухвалено рішення про відставку уряду, який складався переважно із соціал-демократів. Наступного дня голова Ради Народних Міністрів І. Мазепа, виконуючи волю партії, разом з урядом іде у відставку.

26 травня 1920 р. було сформовано новий уряд. Замість соціал-демократа Ісаака Мазепа головою Ради Народних Міністрів став Вячеслав Прокопович. До складу його уряду увійшли: Олек-

сандр Саліковський (уродженець с. Потоки нинішнього Жмеринського району Вінницької області) – міністр внутрішніх справ, інженер Сергій Тимошенко – міністр шляхів, приват-доцент Київського Українського Державного університету Євген Архипенко – міністр народного господарства, полковник Володимир Сальський – військовий міністр, Іларіон Косенко – міністр пошт і телеграфу, Станіслав Стемповський (очолював польську громаду у Вінниці та виступав за незалежну українську державу) – міністр земельних справ, Іван Огієнко – міністр культур, Андрій Ніковський – міністр закордонних справ. У цілому новий кабінет за своїми поглядами був правіший, ніж його попередник.

Певні досягнення в українській владі в цей період були і в сфері національно-культурного життя. У місті з 1 травня по 12 червня 1920 р. виходила газета «Хвиля», орган Вінницької Української Національної Ради. Продовжував плідно працювати Новий драматичний театр ім. І. Франка. Він, зокрема, поставив такі п'єси: драму-казку Г. Гауптмана «Затоплений дзвін» (8.05), твори В. Винниченка «Базар» (12.05), «Гріх» (20.05), «Чорна пантера і білий медвідь» (22.05), «Брехня» (28.05), драму М. Гальбе «Молодість» (27.05), комедію П. Бомарше «Весілля Фігаро» (29.05) тощо. У приміщенні згаданого театру 10 травня 1920 р. відбувся концерт славнозвісної капели Г. Давидовського, під час якого звучали його власні та твори Лисенка, Леонтовича, Ніщинського й інших композиторів.

Втім контрнаступ більшовиків розвивався достатньо стрімкими темпами.

2 червня – вступ частин Червоної армії до ст. Крижопіль., 5 червня – почався контрнаступ Червоної армії на Південно-Західному фронті.

7 червня – уряд УНР переїздить з Вінниці до Жмеринки. 9 червня – у Вінницю повернулися більшовики. У «Савої» розташувався Подільський губернський революційний комітет. Очільником ревкому став Микола Козицький.

13 червня – відступ українських військ на захід, радянські війська захопили м. Гайсин, що було центром укріпленого району поляків.

14 червня – уряд УНР виїхав зі Жмеринки до Проскурова.

15 червня – вступ до м. Ямполь частин Червоної армії.

Середина червня – загін Цапенка був розгромлений будьонівською кіннотою.

17 червня – частини Червоної армії увійшли до Брацлава й Томашполя.

19 червня – українська влада була змушена покинути Вінницю, відступаючи під шаленим натиском більшовиків.

20 червня – радянські війська відбили залізничний вузол і місто Жмеринку. Поляки залишили станцію й місто Калинівку.

23 червня – Червона армія знову повернулася до Жмеринки.

25 червня – частини 14-ї радянської армії увійшли до Літина.

Червень – на Поділлі закріпився більшовицький режим.

3–4 липня – частини 60-ї радянської стрілецької дивізії за активної підтримки артилерії та бронепотягів прорвали польський фронт біля ст. Комарівці. У ніч на 4 липня в прорив увійшла 8-а червонокозацька дивізія та швидким маршем рушила в тил 6-ї польської армії. Так почався рейд червоних козаків, який згодом дезорганізував усю польсько-українську оборону на Поділлі.

5 липня – частини Червоної армії ввійшли до Могилева-Подільського та Бару. 7 липня – частини 8-ї червонокозацької дивізії перерізали шлях бригаді Армії УНР, що відступала в складі 2000 багнетів, і нав'язали їй бій, в якому підрозділ УНР зазнав поразки. Радянські війська оволоділи Мурованими Курилівцями.

11 липня – закінчилась кількаденна боротьба за м. Джурин (нині село Шаргородського р-ну). Польські війська залишили свої позиції й відступили на захід.

19 липня – радянські війська вийшли на лінії р. Збруч по всій її течії, а в багатьох місцях залишили її позаду. Таким чином, територія всієї Подільської губернії була зайнята радянськими військами, а бойові дії Південно-Західного фронту перенесено до Галичини.

14 серпня – польська армія розпочала контрнаступ проти частин Червоної армії.

21 серпня – офіційна дата початку діяльності Вінницького інституту народної освіти (колишнього учительського інституту).

Середина серпня – середина вересня – польське командування перейшло в наступ. Фронт знову наблизився до Поділля. Українське військо в союзі з поляками подолато оборону Червоної армії на р. Збруч і з піднесенням настроєм просувалось на схід, звільняючи села та містечка краю.

3 вересня – Подільський губернський відділ народної освіти ухвалив призначити до складу Вченої ради Інституту народної освіти таких осіб: М. Запольського, А. Каратаєва, Б. Скітського, В. Пфейффера, І. Доброшинського, Г. Бобяка, В. Чеховського, В. Суходровського, М. Озерського, на посаду бібліотекаря та діловода канцелярії було обрано одногосно М. О. Соколова. Тоді ж відбулося й перше її засідання майже в повному складі, в якому взяли участь також В. Подольський, Н. Т. Полюскевич, І. А. Постолювський.

15 вересня – загальний наступ Дієвої армії УНР на лінії антибільшовицького фронту. Частини армії форсували р. Дністер у районах Єзуполя, Нижнева та Городенки для наступу на Бучач – Чортків – Теревовлю для звільнення Поділля.

23 вересня – відкрито Вінницьку філію Всенародної бібліотеки України ВУАН.

26–30 вересня – польські війська, одержавши підкріплення, переходять за Збруч по всій його течії.

На початку осені 1920 р. розпочався останній етап визвольної боротьби, що закінчився поразкою Української армії. Керівництво Директорії Української Народної Республіки на чолі з Головним отаманом Симоном Петлюрою перебувало в цей час у Кам'янці-Подільському. Становище Української Держави було катастрофічним, що характеризувалося розвалом регулярного фронту, переходом частини армії до партизанських форм боротьби та втратою урядом контролю над більшою частиною території України. Скориставшись перемир'ям і переговорами між Польщею та більшовицькою Росією в Ризі, керівництво УНР вирішило розпочати наступ та звільнити Правобережну Україну від червоних окупантів. 14 вересня частини Армії УНР форсували Збруч, розгромили 41-у радянську дивізію та звільнили частину Західного Поділля. У середині жовтня Українська армія, продовжуючи наступ, вийшла на лінію Калюс – Ялтушків – Летичів. Особливо

запеклі бої розгорнулися в цей час у районі м. НоваУшиця, де 3-я Залізної дивізії Армії УНР розгромила червоні частини, залишки яких у паніці відступили в бік Мурованих Курилівців.

16 жовтня за наказом Головнокомандувача Армії УНР генерала М. Омеляновича-Павленка розпочався загальний наступ українських військ, що тривав до 19 жовтня й супроводжувався важкими боями. Ціною великих втрат Армії УНР вдалося потіснити червоні війська та зайняти Південно-Західну частину сучасної Вінницької області, але на більше не вистачило ні сил, ні засобів. Зупинивши наступ, червоні почали концентрувати свої війська, щоб розпочати контрнаступ проти Української армії.

Для обговорення ситуації, що склалася, 7–8 листопада 1920 р. у с. Ялтушкові (нині Барського району) було скликано нараду за участю С. Петлюри, М. Омеляновича-Павленка, а також вищого військового та політичного керівництва Української Народної Республіки. За її наслідками було ухвалено рішення розпочати новий наступ 11 листопада. Українські війська зосереджувалися в цей час у трьох ударних групах: права – на лінії від Могилева-Подільського до Шаргорода, середня – від Шаргорода до Бару, ліва – від Бару до Літина. Однак червоні першими перейшли в наступ. Вранці 10 листопада силами трьох дивізій вони прорвали фронт у районі Шаргорода та Березівки і захопили Могилів-Подільський. Зазнавши поразки, частини українського війська почали відступ до Старої Ушиці. Таким вкрай невдалим був розвиток подій для Української армії, що передували бою під Котюжанами.

Вже 10 листопада передові підрозділи червоних захопили с. Хринівку, нині Привітне Мурованокуриловецького району. Розвиваючи успіх, червоні кинули в прорив одну із кращих своїх частин – Кавалерійську бригаду під командуванням Г. Котовського.

Штаб Окремої кінної дивізії Армії УНР, яка відіграла в цих подіях головну роль, розташовувався в с. Снітків, нині Мурованокуриловецького району. Вранці 10 листопада розпочався гарматний обстріл Сніткова, що, на думку червоних, мав посіяти паніку в рядах українського війська. Одночасно в наступ по шляху із Котюжан до Сніткова перейшла червона піхота, підтримана кавалерією бригади Г. Котовського. Командир дивізії генерал Іван

Омелянович-Павленко зібрав усі можливі резерви й особисто по-вів у бій українських кіннотників. Наступ виявився таким блискавичним, що червоні панічно втікали, залишивши на полі бою поранених та великі трофеї. Перший великий наступ Червоної армії було успішно відбито. Перемога була здобута завдяки особистій мужності та героїзму командира дивізії генерала І. Омеляновича-Павленка, що очолив стрімку кінну атаку, а також завзяттю та хоробрості кіннотників легендарної дивізії, однієї із кращих частин Армії УНР.

Однак головні події бою відбулися 12–13 листопада 1920 р., коли червоні отримали велику перевагу в живій силі та озброєнні. Вранці 12 листопада на допомогу 135-й дивізії червоних, що вела бій у районі станції Котюжани, розпочала новий наступ Кавалерійська бригада Г. Котовського. Форсованим наступом червоні кіннотники захопили села Попелюхи, Вищий Ольчедаїв та Котюжани. Ведучи активні маневрені бої з частинами 4-ї та 6-ї українських дивізій, кавалеристи Г. Котовського захопилися наступальними діями й були оточені двома дивізіями Української армії. Однак, як виявилось пізніше, це був тактичний план червоних окупантів. Не бажаючи кровопролиття, командування Армії УНР запропонувало червоним здатися. Ця шляхетність дорого коштувала українській армії. Затягуючи час переговорів, Г. Котовський підтягнув артилерію та великі резерви й розпочав загальний наступ. Українські війська вперто оборонялися, але невдовзі під безперервним артилерійським та кулеметним вогнем розпочався загальний відступ. За спогадами очевидців, поле між Котюжанами та Снітковом було вкрито тілами загиблих українських вояків.

У результаті бою значна частина піхоти української армії була знищена або захоплена в полон. У бою під Котюжанами та Снітковом 12–13 листопада переважаючі сили червоних розгромили 4-у та 6-у українські дивізії, значних втрат зазнала Окрема кавалерійська дивізія. Уникла поразки лише Київська дивізія під командуванням генерала Юрія Тютюнника, яка 13 листопада в околицях сіл Бирлинці – Лісове – Котюжани вступила в жорстокий бій. Силами понад 300 кіннотників при підтримці артилерії червоні намагалися оточити українське військо. Від розгрому

частину врятував генерал-хорунжий Ю. Тютюнник, який на чолі штабної сотні атакував ворожу кінноту. Внаслідок відважних дій командира дивізії було врятовано. Але локальний успіх не зміг змінити ситуації, українська армія зазнала важкої поразки.

За перемогу під Котюжанами Г. Котовського було нагороджено Орденом Червоного Прапора. Кровопротитний бій Армії УНР став фактично останньою спробою збройним шляхом захистити незалежність України в період революції 1917–1921 рр.

14 листопада почався загальний наступ червоних, які, скориставшись перевагою в живій силі та озброєнні, тиснули українські частини на захід до Нової Ушиці та Кам'янець-Подільського, де перебував уряд УНР. 21 листопада 1920 р. переслідуване червоними політичне керівництво та Армія УНР назавжди покинули Україну й опинилися на території Польщі.

1921 – це рік завершення революційної боротьби. Господарство було зруйноване. Валовий збір зерна на Поділлі зменшився порівняно з 1913 роком майже втричі. Цукрові заводи в сезоні 1920–1921 рр. виробили цукру тільки 4,45 % довоєнного рівня. Важке становище населення зумовило наростання повстанського руху проти радянської влади на початку 1921 року. Для боротьби з ними більшовики залучали робітничі загони, діяли також частини особливого призначення. Важливу роль відіграли комітети незаможних селян. На квітень 1921 року на Поділлі вже було 145 волосних і 1935 селянських організацій КНС. Понад 2,5 тис. членів комнезамів взяли безпосередню участь у розгромі повстанців. На Вінниччину було перекинута 1-й кінний корпус Червоного козацтва, яким командував В. Примаков.

З цього часу розпочинається черговий етап боротьби – селянська війна проти загартованих у боях дивізій Червоної армії. «Політичний бандитизм» (так більшовики назвали новий виток громадянської війни після ліквідації польського і врангелівського фронтів) широкою хвилею розлився по всій Україні. Ще в травні – червні 1920 р. спроби Симона Петлюри підняти селян на всеукраїнське збройне повстання в союзі з поляками проти «російського більшовизму» зазнали невдач, а вже в листопаді – грудні десятки тисяч українських селян взялися за зброю, і влада кинула проти них регулярні червоноармійські частини. «Момент,

який переживає Республіка, найбільш небезпечний з тих, які будь-коли переживала радянська влада», – заявив Микола Бухарін у січні 1921 року. Два роки продовжувалося кровопролитне протистояння. Жорстокі бої точилися на Поділлі, яке було особливим регіоном України – промислових міст (пролетарських центрів) на Поділлі не було, переважну більшість населення становило селянство; Поділля було прикордонною губернією, що давало змогу повстанським загонам легко пересуватись, перетинаючи кордон з Румунією та Польщею; подоляни майже стовідсотково були людьми релігійними; Поділля – це зерновий регіон України, а хліб завжди був важливою цінністю, у 20-х роках для більшовиків – особливо. Нарешті, багатонаціональний склад населення Поділля не сприяв планам швидкої «радянзації» селянства. Що ж змусило селян після семи років імперіалістичної та громадянської воєн взятися за зброю, які причини спонукали їх піднятися на боротьбу проти більшовицької влади? Насамперед це – політика «воєнного комунізму» з притаманною їй продрозкладкою. Селяни Поділля відмовлялися віддавати увесь до крихти хліб, розуміючи, що це зможе призвести в майбутньому до голоду, який і розпочався влітку 1921 року в південних районах Поділля. Так, у протоколі загальноміських зборів Могилів-Подільської парторганізації зазначено: «Загальноміські збори партійної організації констатують про надзвичайно важке становище в Республіці, зокрема, в Могилів-Подільському повіті у зв'язку з голодом і відсутністю насіння для проведення посівної кампанії...».

Першим виявив непокору центральній владі Микола Скрипник, який, виступаючи на VI конференції КП(б)У в грудні 1921 р., заявив: «Хіба не було очевидно, що ми йдемо до голоду? ЦК затримував це питання. Йшов тиждень за тижнем, місяць за місяцем, і тільки тепер ми бачимо вочевидь помилку, виявлену тут. Ми тоді не наслідувалися говорити, що у нас, в нашій благодатній Україні голод». Ще різкіше з наголосом не на «помилці», а на злочині, з мотивуванням причин цього злочину висловився Х. Раковський у листі до Леніна 28 січня 1922 р., де він констатував, що влада проявила злочинну недбалість, відправляючи хліб у першу чергу в радянську Росію. Селяни відмовлялися визнавати і владу (протягом 1917–1920 рр. влада змінювалась неодноразово),

яка примушувала їх виконувати й перевиконувати плани хлібозаготівлі. Так, у травні 1921 р., після неодноразово проведених продовольчих місячників, на території України знову проголошується ударний місячник хлібозаготівлі. Про це зазначалося в телеграмі Подільського губкому КП(б)У місцевим органам влади: «...Становище в даний момент в масштабах всієї Республіки змусило ЦК КП(б)У з 7 травня проголосити на території всієї України продовольчий місяць, який повинен ліквідувати продовольчу кризу. Для Подільської губернії цей продовольчий місяць, який повинен розпочатись згідно постанови губкому з 15 травня, повинен стати ударним і виконаним, що б то не стало, в розмірі 1,5 млн пудів хліба. Продовольчий місяць, проголошений у березні, не дав результату з причин недостатньої напруги усіх партійних сил в цьому напрямку».

Причому методи збору хліба залишались ті ж самі – це були методи продрозкладки, яка діяла й продовжувала базуватися на насиллі. Один із секретарів Ольгопільського парткому на нараді відповідальних працівників 24 травня 1921 р. заявив про те, що в усіх центральних губерніях Росії продрозкладка вже виконана на всі види продуктів і там розпочався вільний товарообмін, а в Україні розкладка виконана тільки на 40 % (65 млн пудів хліба), і єдиним засобом отримання стопроцентного результату залишається продрозкладка. Отже, незважаючи на рішення X з'їзду РКП(б), НЕП в Україну не прийшов, у селян продовжували відбирати всі лишки продовольства, яких практично вже не залишилося. У зв'язку з цим і місячники, проголошені партією, не могли бути виконані. Однак більшовицька влада продовжувала насильницьку політику «воєнного комунізму». Вилучення хліба в селян Поділля було покладено на військові частини. Робітничі бригади, комбіди, КНС, сільські ради не могли забезпечити збір такої значної кількості хліба та інших продуктів харчування. У наказі № 4 начальника Подільської губернської дільниці від 14 січня 1921 р. читаємо: «Цілком таємно. Для успішного проведення розкладки в Подільській губернії на всі види продуктів наказую: для роботи у Вінницькому повіті командир Башкирської дивізії виділити полк кавалерії..., в Літинському повіті... виділити другий полк в розпорядження т. Васильєва, в Жмеринському повіті... ви-

ділити роту в розпорядження продкомісара т. Підгаєць, в Лeticівському повіті... виділити батальйон 60 дивізії... Всі виділені для проведення продрозкладки військові сили повинні всебічно сприяти продагентам у виконанні продрозкладки, вивозі хліба, супроводженні вантажів до зсипних пунктів.

Окрім продовольчих завдань, які стояли перед червоноармійськими дивізіями, на них також, у зв'язку з введенням військового стану на Поділлі в листопаді 1920 р., покладались і внутрішньополітичні завдання. У наказі № 1 начальника Подільської губернської дільниці підкреслювалось, що з метою узгодження діяльності військових частин для боротьби з «бандитизмом» і зміцнення радянської влади, а також для створення максимальних умов продорганам Подільська губернія ділилась на дільниці, і військові частини дислокувались таким чином: 60 стрілецька дивізія займала Проскурівський, Кам'янець-Подільський, Новоушицький, Лeticівський повіти; 24 – Вінницький, Літинський, Жмеринський, Могилів-Подільський повіти; 12 – Брацлавський, Гайсинський, Ямпільський, Ольгопільський повіти. Начальники повітових дільниць несли відповідальність за «революційний порядок» на території цих дільниць.

У першу чергу за ініціативи начальників повітових дільниць та командирів військових підрозділів на Поділлі почали створюватись і місцеві комуністичні органи влади: ревкоми і комнезами, а для виконання продовольчих завдань – продовольчі комітети. Ці перші – органи влади, що утворювались за допомогою військових частин, практично не мали у своєму складі українців. Так, із 12 працівників Ольгопільського повітового продовольчого комітету 6 були росіянами, 5 – євреями та 1 – поляком. Причому 7 чоловік були відкомандировані із Червоної армії, 3 – прислані з м. Вінниці й тільки 2 проживали до цього часу на території повіту.

Таким чином, з листопада 1920 р. на території Поділля вирішення всіх політичних та економічних завдань, створення місцевих органів влади, виконання продовольчих планів, придушення повстанського селянського руху здійснювали 12, 24 та 60 стрілецькі дивізії Червоної армії. Але і їх було замало через наростаючий опір селянства (тільки в Ямпільському повіті на початку 1921 р. налічувалося близько 12 тисяч повстанців).

Весною 1921 р. для боротьби з повстанськими селянськими загонами на Поділля прибув кінний корпус «Червоного Козацтва» під командуванням Віталія Примакова. У своєму листі в травні 1921 р. до Голови Постійної Наради по боротьбі з «бандитизмом» Раковського заступник Голови Подільського губревкому Ракітов писав: «...з 12 повітів Подільської губернії найбільші прояви бандитизму у трьох: Гайсинському, Брацлавському та Ольгопільському. В квітні боротьба з повстанським рухом набула планового та серйозного характеру, а зосередження в повітах трьох дивізій дало можливість ще більше посилити боротьбу з бандитизмом. Виїхавши на місце бойових дій, польова Губнарада роботу проводила в таких напрямках: знищення діючих банд, виявлення бандитів та їх агентів, які з різних причин знаходились у своїх домівках, встановлення та зміцнення радянського апарату на місцях. Тепер, з прибуттям дивізій т. Примакова, можна сміливо говорити, що розпочату роботу вдасться не тільки продовжити, а й посилити». П'ять регулярних, з бойовим досвідом, дивізій Червоної армії придушували опір селянства Поділля, їм активно допомагали ескадрони Григорія Котовського, які базувались північніше, війська «ЧОН», загони «Продміліції», прикордонні частини (десятки тисяч червоноармійців). Все це свідчить про масовість, активність та бойовитість повстанських селянських загонів на Поділлі у 1921–1922 рр.

Досить часто червоноармійці допускали свавілля та жорстокість стосовно місцевого мирного населення, що викликало невдоволення навіть у партійних керівників. Так, у доповідній записці член бюро Вінницького повітового партійного комітету Ільницький вказував на те, що в 10 селах повіту (Юзвин, Пултівці, Ільківка, Висківка, Бохоники, Черлінків, Шкуринці, Широка Гребля, Тютьки, Сабарів) сільське населення було дуже незадоволене поведінкою червоноармійців ескадрону зв'язку кінного корпусу. Значна частина червоноармійців поводитися «по-бандитськи»: у нічний час грабували селянські посіви, здійснювали самочинні обшуки в хатах, наносили селянам побої, домагалися жінок. На загальних сільських зборах командир ескадрону пояснив розміщення військових контингентів у селах їхньою матері-

альною незабезпеченістю – бійці отримували лише 8 фунтів вівса для коня.

Отже, більшовицька влада змушувала селянство, яке зазнавало політичного тиску, здирств, продрозкладки, насильств червоноармійців, ще й утримувати їхні бойові частини, які майже зовсім не забезпечувала держава.

Інша причина, яка викликала шалений опір селянства, – надання більшовиками надзвичайних владних повноважень позасудовим органам: революційним трибуналам та органам ЧК. Про це свідчить лист членів комнезаму містечок Старої та Нової Ободівки Ольгопільського повіту до губвійськнаради. У ньому зазначалося, що представники різних комісій та особливих відділів заарештовували й забирали з собою десятки мирних людей, вчиняючи над ними самосуд, не дозволяючи довести селянам свою невинність. Розстрілювали селян тільки за те, що декому не сподобались «селянські фізіономії» або дуже сподобались їхні чоботи.

Таким чином, як видно з документів, введення більшовицькою владою військового стану, насадження комуністичних органів влади, насильницьке проведення хлібозаготівельних кампаній, репресивні, неправомірні, часто безконтрольні дії частин Червоної армії, ЧК, ревтрибуналів спонукали українське селянство до збройного виступу проти радянської влади. Селянський повстанський рух, незважаючи на те, що він був відчасти стихійним, неорганізованим, з партизанськими методами боротьби, мав національне спрямування. Частина селян розуміли, що вийти з такого скрутного становища в боротьбі з сильним та жорстоким ворогом можна тільки здобувши національну незалежність. Серед діючих повстанських загонів були й такі, які мали чітку організовану військову структуру та належну дисципліну. Це підтверджують накази командира Надбужанської повстанської дивізії від 1921 р.: «...29 лютого. Згідно наказу Головного отамана військ Української Народної Республіки я, отаман Хмара, приймаю командування повстанською Надбужанською дивізією... Повстанська дивізія є діючою частиною українського війська і підпорядковується наказам УНР... Забороняється категорично: п'янство, пограбування, безпідставні постріли, а також нечемне

поводження з мирним населенням... 10 березня. Висловлюю подяку старшинам та козакам за взяття м. Брацлава і відважний бій з комуною... 14 березня. Щиро дякую козакам за те, що вони при взятті м. Теплик нашою дивізією поводитись з місцевим населенням чемно... 22 березня. Панове старшини та козаки..., ми сформували бойову частину і розпочали визволення неньки України від чужинців, тому ми повинні діяти воедино, як рідні брати... 27 березня. Звернення до червоноармійців. Ми, козаки 114 повстанської Надбужанської дивізії, запитуємо вас, для чого ви прийшли на Україну? Навіщо мучите наших жінок, сестер, матерів? Ми вас просимо піти геть, поки не пізно. Не заставляйте нас проливати вашу кров...».

З повстансько-партизанським штабом, який перебував на території Польщі і який очолював Юрій Отмарштайн, тісний зв'язок підтримували повстанські отамани Гальчевський, Шепель, Заболотний, Яворський, Якубенко, Кравченко, Дорошенко, Годзиківський, Харченко... Не могло не відбитись на ставленні до радянської влади й проведення масової насильницької мобілізації подільської молоді до лав Червоної армії. Після вигнання поляків, не обтяжуючи себе копіткою агітацією, більшовицька влада хотіла примусово змусити селян служити в лавах її армії. Розпочалося масове дезертирство. Ще в серпні 1920 р. вийшов наказ Голови Ценкомдезертир Артанова про боротьбу з дезертирством в Україні. За ним усі села ділились на 5 або 10 хат і призначався відповідальний за дезертирів, який досить часто «за недостатню пильність» разом з дезертирами ставав перед судом революційного трибуналу. Вирок ревтрибуналу, як правило, був один – розстріл. Цей наказ, який ще називали «Наказ про п'ятихатки», передбачав поділ сіл на три табори: дезертирські, групи п'ятихатніх та нейтральне населення. Наказ порушував єдність дезертирів з селянством, п'ятихатні змушені були явно чи конспіративно під страхом смерті давати агентурні дані на дезертирів, вносячи розкол між усіма трьома таборами. У майбутньому п'ятихатні повинні були стати перевіреними в роботі приборчниками радянської влади і на них змогли б опиратися комнезами. Дезертири мали поповнювати червоноармійські ряди, а не повстанські загони. І, що

важливо, влада намагалася встановити кругову поруку на селі, кожен мав відповідати не тільки за себе, але й за всіх.

Більшовицька політика вилучення церковних цінностей викликала в населення Поділля, яке в переважній більшості було віруючим, обурення та гнів. З листа в Подільську губернську Комісію з вилучення цінностей: «Ямпільська повітова комісія з вилучення цінностей доповідає, що рахуючись з ударністю роботи все ж треба враховувати, що селянство виховане на різних туманних релігійних віруваннях, і в зв'язку з цим виникали різні ексцеси. Потрібна сама широка роз'яснювальна робота... У всіх церквах були зроблені описи вилученого, випадків крадіжок не було. Вилучення в Ямпільському повіті закінчено 11 травня. В зв'язку з тим, що у Ямпільському повіті відсутні монастирі, а у всіх церквах було тільки срібло, золота вилучено не було. Всього вилучено 14 пудів і 9 фунтів срібла».

Крім того, представники більшовицької влади для боротьби з «релігійними забобонами в Україні» розпочали в 1921 р. розкривання (розпечатування) мощей Святих, і тільки термінова секретна телеграма ЦК КП(б)У, надіслана з м. Харкова, призупинила цей вандалізм. У телеграмі пропонувалося місцевим органам влади тимчасово утриматися від подібних методів для того, щоб попередити масову містифікацію, пов'язану з дією мощей, оскільки траплялися випадки нетлінності їх. Також вищі партійні органи влади, хоча і визнавали цей метод антирелігійної боротьби правильним, рекомендували зосередитися на інших «невідкладних завданнях революції».

Але важливі зовнішні та внутрішні умови не сприяли тоді розбудові та закріпленню української державності. 5 червня 1920 р. більшовики, зібравши великі сили, переходять у контрнаступ. Основною їхньою ударною силою була 1-а Кінна армія С. М. Будьонного, яка, прорвавши того ж дня фронт, сприяла загальному наступу більшовицьких військ. Окрім неї, у наступі також брали участь 12 та 14 армії й Фастівська група військ. 12 червня 1920 р. під їхнім натиском упав Київ, 19 червня – Вінниця. У цих умовах 7 червня 1920 р. керівництво УНР переїздить з Вінниці до Жмеринки. Попереду були нові бої, нові здобутки та жертви, підписання принизливих договорів та втрата

незалежності. І хоча, за словами видатного українського мислителя І. Лисяка-Рудницького, українська революція «не досягла своєї остаточної мети, але вона внутрішньо переродила суспільство України, створила Україну як модерну політичну націю. На цьому фундаменті з того часу розвивається все далі українське життя».

Підсумовуючи вищезазначене, можна констатувати, що основними причинами, які призвели до селянської війни проти більшовицької влади на теренах Поділля у 1920–1921 рр. були: політика «воєнного комунізму», запровадження військового стану, примусове насадження комуністичних органів влади, насильницька «радянська» селянства, перманентний голод у багатьох районах, прагнення селянства до відновлення влади УНР та утвердження соборної незалежної України, свавілля підрозділів Червоної армії стосовно мирного населення, проведення примусової мобілізації до лав Червоної армії; боротьба більшовиків проти церкви та вилучення владою церковних цінностей.

Події Національної революції 1917–1921 років є, безперечно, однією з найважливіших сторінок історії українського народу, яка тривалий період радянської доби була висвітлена в історичних працях на вітчизняних теренах винятково через призму ідеологічних стереотипів. Здійснювалася міфологізована реконструкція плину подій з обмеженим використанням джерел, упередженим ставленням до окремих з них, відвертими фальсифікаціями. Відновлення суверенітету України заклало надійні підвалини для побудови об'єктивної візії боротьби українського народу за розбудову державності в зазначений хронологічний період.

Войнаровський Анатолій Володимирович,
кандидат історичних наук,
доцент Вінницького державного педагогічного
університету ім. Михайла Коцюбинського

КЕРІВНИКИ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПОДІЛЬСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ У 1917–1920 рр.

Персоніфікація історії Української революції є одним із важливих завдань сучасної історичної науки. У випадку Поділля, яке тут розглядається в межах Подільської губернії, зазначена тема має загальноукраїнське значення. Адже це був регіон, де найдовше працювали владні інституції українських державних утворень доби національної революції. Серед діячів різних сфер життя особливу цікавість викликають постаті голів місцевих адміністрацій. Посаду очільника губернської адміністрації Поділля в 1917–1920 рр. обіймали П. М. Александров (березень – вересень 1917 р.), М. А. Стаховський (вересень – листопад 1917 р.), Г. К. Степура (листопад 1917 р. – квітень 1918 р., грудень 1918 р. – травень 1919 р.), В. С. Дудич (квітень – травень 1918 р.), С. І. Кисельов (травень – листопад 1918 р.), Є. С. Богуславський (листопад 1918 р.), М. П. Куриленко (травень – липень 1919 р.), М. П. Кондрашенко (липень – листопад 1919 р.), В. К. Приходько (листопад 1919 р. – березень 1920 р.), Є. А. Колодяжний (березень – липень 1920 р.), Ф. О. Сумневич (жовтень – листопад 1920 р.). Всі голови місцевих адміністрацій діяли в надзвичайних умовах воєнного часу. Екстремальні умови державного будівництва в роки української революції супроводжувалися обмеженням можливості їхнього впливу на суспільні процеси, адже розгортання революції на українських землях колишньої Російської імперії відбувалося на тлі Першої світової війни, під час війни з більшовиками кінця 1917 – початку 1918 р., австро-угорської окупації 1918 р., війни з більшовиками кінця 1918–1920 рр. По-різному склалася доля очільників губернії. Частина з них емігрувала, інші – у різні часи знищені радянською репресивною системою.

Зазначена стаття є спробою ознайомити з основними етапами життя очільників Подільської губернії в 1917–1920 рр.

Посади голів місцевих адміністрацій неодноразово змінювали назву. Із падінням царизму в березні 1917 р. замість губернаторів запроваджено посади губернських комісарів – повноважних представників Тимчасового уряду на місцях [1]. Вони були представниками центральної влади, відповідали за правопорядок,

наглядали за дотриманням законів, інформували центральні органи влади про ситуацію в регіонах. Їх правовий статус визначало Тимчасове положення про губернських та повітових комісарів від 19 вересня 1917 р. [2]. Статус представників власне української державності губернські комісари отримали в листопаді 1917 р., з часу проголошення УНР. В Українській Державі гетьмана П. Скоропадського 16 травня 1918 р. затверджено закон «Про перейменування губернських і повітових комісарів і їх помічників». Він передбачав запровадження посад губернських і повітових старост [3]. Із початком протигетьманського повстання Директорія УНР відновила посади комісарів. Замість них законом від 5 жовтня 1920 р. запроваджено посади начальників губерній і повітів [4]. Зауважимо зміну місця перебування голів Подільської губернської адміністрації. Із початком Першої світової війни функції губернського центру фактично переходять до Вінниці. Втім, наприкінці грудня 1917 р. губернський комісар Г. Степура повернувся до Кам'янка-Подільського. Очільники адміністрації працювали там до квітня 1919 р., коли місто на короткий час було зайняте Червоною армією. Після відновлення влади УНР губернські комісари продовжували урядувати саме в адміністративному центрі Поділля. Наприкінці 1919 р. місто зайняли підрозділи польської армії, які перешкоджали діяльності українських інституцій. У березні 1920 р. губернський комісаріат Поділля містився в Новій Ушиці, а з відновлення влади УНР на частині Поділля в травні – червні 1920 р. її владні установи перебували у Вінниці.

Павло Миколайович Александров (1863–1919) – громадсько-політичний діяч, правник. Закінчив військово-юридичну академію, працював військовим прокурором. Мав маєтки в Смоленській і Подільській губерніях. Один із маєтків був у Літинському повіті (119 десятин у с. Степанки). У 1906 р. очолив осередок партії «Союз 17 октября». Входив до складу Подільської губернської комісії у справах виборів до I Державної Думи. У 1909 р. став членом Подільського Союзу російських націоналістів. Очолював Подільську губернську управу у справах земського господарства. У 1911–1918 рр. очолював Подільську губернську земську управу, яку із початком Першої світової війни перемістили до Вінниці. Після повалення царату, 6 березня 1917 р., губер-

натор А. Мякінін передав управління Поділлям П. Александрову як представнику земства. Його діяльність громадсько-політичні діячі краю не підтримували. Подільською губернською Радою громадських організацій, створеною 7 травня 1917 р. у Кам'янці-Подільському, П. Александрову висловлено недовіру. Від Партії народної свободи (конституційно-демократичної) брав участь у виборах до загальноросійських Установчих зборів. Формально продовжував очолювати Подільську земську управу до квітня 1918 р., коли губернські народні збори у Вінниці обрали її головою В. Приходька. У 1918 р. П. Александров взяв участь у хліборобському русі. Входив до членів ради й був управляючим справами Всеукраїнської спілки хліборобів, головою правління якої був вінницький земець граф Д. Гейден. Всеукраїнська спілка хліборобів була одним з організаторів з'їзду хліборобів 29 квітня 1918 р., на якому гетьманом України обрано П. Скоропадського. У період Гетьманату П. Александров працював у комісіях з підготовки земельної реформи та нового земського положення. Із 8 липня – член Ради міністра внутрішніх справ Української Держави. У 1919 р. загинув у Києві на допиті в ЧК [5].

Микола Ананійович Стаховський (1879–1948) – український громадсько-політичний діяч, лікар. Народився 22 травня 1879 р. у с. Стетківці на Волині (нині – Чуднівський район Житомирської області) в родині парафіяльного священника. Початкову освіту здобув у рідному селі, у 1893–1901 рр. навчався в Житомирській гімназії, згодом – на медичному факультеті Варшавського університету. По його закінченні в 1904 р. захистив дисертацію з медицини. Розпочав медичну практику в рідному селі, після переїзду до Києва працював хірургом, вивчав імунологію. Цікавився громадсько-політичним життям, вступив до Товариства українських поступовців і Київської Громади. Під час російсько-японської війни 1904–1905 рр. працював у шпиталі Червоного Хреста на Далекому Сході, у Мукдені (нині Шеньян, Китай). Там удосконалив свою хірургічну техніку й уперше застосував винайдений ним метод лікування поранень кісток заливанням стерильним теплим вазеліном, який через певний час застосували відомі лікарі Опп і Ольбі для лікування остеомієлітів. Вступив до Української соціал-демократичної робітничої

партії, із 1906 р. брав участь у виданні її часопису – газети «Боротьба», у якій гостро критикував владу. Через звинувачення у спробі повалення існуючого режиму та загрозу ув'язнення виїхав до Франції. У Парижі вивчав урологію й загальну хірургію, отоларингологію, працював у шпиталі св. Антонія. 15 січня 1908 р. повернувся в Україну. Приїхавши до Вінниці, з'явився до прокурора. 25 серпня 1908 р. засуджений до ув'язнення терміном на один рік за «спробу повалити існуючий режим». Відбув у в'язниці сто днів, а решту покарання – у земській лікарні, де обладнали спеціальне приміщення, в якому він приймав пацієнтів. 1909 р. одружився з С. С. фон Кірштейн. У січні 1912 р. у подружжя народився син Лев (1911–1968), який продовжив батьківську справу. У 1909–1914 рр. займався медичною практикою у Вінниці. У центрі міста, на вулиці Ролле, напроти міського театру, придбав великий сад, де 1914 р. побудував за проєктом відомого мистця В. Кричевського двоповерховий будинок у стилі українського модерну (сучасна будівля поліклініки Національної поліції по вул. Верещагіна, добудована в радянський час). У 1914 р. призваний до війська та призначений до шпиталю Червоного Хреста в Любліні (Польща). Згодом шпиталь перевели до Проскурова. У місті він познайомився з місцевими українськими діячами (П. Блонський, Т. Верхола, Н. Дорошенко-Савченко, І. Розгін, К. Місевич, Ф. Кот, В. Мудрий). Після Лютневої революції 1917 р. обраний головою Української громади в Проскурові. Він і П. Блонський були її представниками на загальноармійських зборах у Проскурові, де був обраний членом повітового виконавчого комітету, згодом – повітових земських зборів. У квітні 1917 р. 2/3 голосів земських зборів обраний головою Проскурівської повітової управи. Також обраний заступником голови Подільської губернської української ради, утвореної у Вінниці 5–6 травня 1917 р. Подільська губерньська рада громадських організацій на засіданні 8–11 червня 1917 р. висунула його кандидатом на посаду губернського комісара. Затверджений губернським комісаром 10 вересня 1917 р. Намагався стабілізувати ситуацію у сфері правопорядку. 11 вересня 1917 р. звернувся до командування Південно-Західного фронту з пропозицією про превентивні заходи щодо охорони та вивезення спирту. Із 6 листопада 1917 р. звільнений за власним бажанням із

посади губернського комісара, зосередився на роботі в шпиталі Червоного Хреста, переведеного з Проскурова до Вінниці. Після встановлення в січні 1918 р. більшовицької влади у Вінниці М. Стаховський з родиною виїхав в Одесу, де жив у родині брата дружини до зайняття України військами Центральних держав. У грудні 1918 р. М. Стаховський працював Уповноваженим по допомозі полоненим, старшим лікарем Вінницького військового місцевого лазарету. 18 січня 1919 р. призначений Директорією першим головою дипломатичної місії УНР у Великій Британії. Місія прибула до Великої Британії в травні 1919 р., не була офіційно визнана її урядом. У таких умовах важливим завданням місії було поширення інформації про Україну через щотижневий бюлетень «Ukraine» (липень 1919 р. – лютий 1920 р.). 15 серпня 1919 р. за станом здоров'я М. Стаховський був звільнений з посади. У 1920 р. переїхав до Парижу, де продовжив лікарську практику, переважно серед українських емігрантів. Із 1922 р. працював лікарем в Українському Червоному Хресті. Згодом переїхав до Чехословаччини, у 1924–1931 рр. працював окружним лікарем у м. Берегове (Закарпаття). Був одним із провідних організаторів українського культурного життя. Із 1939 р. – в Празі, згодом, до 1945 р., працював лікарем у м. Румбург. Позбавлений після травня 1945 р. лікарської практики, готувався до еміграції у Венесуелу, куди 1947 р. виїхав його син Лев, лікар-оториноларинголог. 7 грудня 1948 р. помер у Празі. Похований на Ольшанському цвинтарі [6].

Григорій Калістратович Степура (1881–1944) – український громадсько-політичний і культурно-освітній діяч, правник, журналіст. Народився 20 листопада 1881 р. в сім'ї лікаря у м. Жванець Подільської губернії (нині – Кам'янець-Подільського району Хмельницької області України). Навчався в місцевій початковій школі, духовних семінаріях у Кам'янці-Подільському та Кутаїсі (Грузія), Харківському ветеринарному інституті, Варшавському університеті. Активний учасник українського життя, у Варшавському університеті був одним із організаторів української студентської громади, адміністратором драматичного гуртка. Із 1912 р. працював у м. Кам'янець-Подільський присяжним повіреним, адвокатом, мировим суддею, заснував «Просвіту» у Жванці. До-

писував у місцеву пресу (криптоніми та псевдоніми: Г. С.; Громадянин; Жваченко-Подністряк Гр.). У 1914 р. виїхав з родиною до Сум, обійняв посаду секретаря повітової земської управи. На початку революції повернувся на Поділля, став одним із провідних українських громадсько-політичних діячів краю. Із 4 квітня 1917 р. – начальник міліції Кам'янецького повіту, із 10 вересня – заступник губерньського комісара Поділля. Із 6 листопада – в. о. губерньського комісара Поділля, 2 грудня – затверджений на цій посаді. Сприяв українізації адміністративного апарату. Підтримував Українську партію соціалістів-революціонерів, від якої брав участь у виборах до Українських установчих зборів. 27 грудня 1917 р. Г. Степура із канцелярією губерньського комісара переїхав до Кам'янця-Подільського, іншими губерньськими інституціями у Вінниці керував його заступник В. Дудич. З метою зміцнення української влади в регіоні у січні 1918 р. наказав засновувати на Поділлі осередки «Вільного козацтва». В умовах наступу Червоної армії радянської Росії на УНР стабілізувати внутрішню ситуацію не вдалося. 21 січня 1918 р. збільшовичені військові підрозділи проголосили владу Рад у Кам'янці-Подільському. Після укладення Брест-Литовського мирного договору УНР з Центральними державами силами Української армії спільно з австро-німецькими військами почалося повернення контролю над територією України. 28 лютого 1918 р. Г. Степура повернувся до Кам'янця-Подільського. 9 квітня 1918 р. погодився обійняти посаду губерньського комісара Харківщини. Гайдамацький полк, сформований ним, понад місяць відбивав атаки більшовицьких частин у березні – квітні 1918 р. на підступах до Харкова і одним із перших вступив у місто. За Гетьманату – мировий суддя у м. Жванець. Брав активну участь у протигетьманському повстанні в Кам'янці-Подільському 19 листопада 1918 р. Фактично почав виконувати обов'язки губерньського комісара. Згодом був призначений старшим помічником Подільського губерньського комісара Є. Богуславського, що перебував у м. Вінниці. 10 грудня 1918 р. затверджений на посаді Подільського губерньського комісара. Працював в екстремальних умовах військового часу – війни РСФРР проти УНР, уряд якої був змушений переїхати на Поділля (26 січня 1919 р. – до Вінниці,

а 6 березня – до Жмеринки). 15 січня 1919 р. сприяв ліквідації в Кам'янці-Подільському виступу деяких військових частин проти влади УНР. У зв'язку з ускладненням відносин УНР з Румунією після Хотинського повстання в січні 1919 р., підтриманого губернською владою Поділля, 17 березня 1919 р. відправлений у відпустку терміном на два місяці. В. о. голови адміністрації Поділля став О. Морозовський – член губернської земської управи. Після службового відрядження до Галичини Г. Степура був звільнений із посади губернського комісара Поділля із 14 травня 1919 р. Мешкав у Жванці, де відновив адвокатську практику, очолював товариство споживачів «Дністер», сприяв заснуванню й очолив Українську гімназію ім. Б. Хмельницького, був почесним головою комісії по заснуванню історико-етнографічного музею. Із липня 1920 р. повернувся до праці в Міністерстві внутрішніх справ УНР. Здійснивав ревізію діяльності прифронтових дивізійних комісарів, виконував обов'язки голови департаменту місцевого самоврядування. Із кінця 1920 р. перебував на українських землях у складі тогочасної Польщі. Жив у містах Борщів, Рівне, Луцьк. У січні 1921 р. очолював делегацію УНР до Варшави, яка протестувала проти визнання урядом Польщі УСРР. У Луцьку, де проживав із 1923 р., заснував Бюро правних порад і писання прохань, брав активну участь у діяльності «Просвіти». 1924 р. отримав польське громадянство. 1927 р. входив до комітету по вшануванню пам'яті Головного отамана С. Петлюри. Підготував «Історію села Жванець». Після встановлення радянської влади в листопаді 1939 р. репресований. Помер на заслання в м. Ургенч, Узбекистан [7].

Володимир Самійлович Дудич (1885–?) – український літератор, громадський і державний діяч. Народився 31 липня 1885 р. в містечку Острог Острозького повіту Волинської губернії (нині – Рівненська область). У 1905 р. закінчив п'ять класів гімназії. 1906 р. одержав свідоцтво на звання вчителя народної школи. У лютому 1902 – грудні 1905 рр. – діловод 2-ї Київської жіночої духовної школи, у березні – вересні 1906 р. – канцелярії Київської єпархіальної шкільної ради. У вересні 1906 – січні 1907 рр. – учитель Термахівської народної школи Радомишльського повіту Київської губернії, у січні – жовтні 1907 рр. – Радомишльської

двохкласної школи (нині – Житомирська область). 1907 р. арештований за справою «спілки вчителів». Був ув'язнений 1,5 року. У 1911–1915 рр. навчався на юридичному факультеті Київського університету. У липні 1911 – грудні 1915 рр. – секретар і помічник присяжного повіреного А. Семашка у Вінниці. У грудні 1915 – грудні 1916 рр. – конторник управління дорожніх робіт Південно-Західного фронту. У грудні 1916 – квітні 1917 рр. – торговельний агент Подільського союзу кредитних товариств. Очолював вінницьку організацію УСДРП. У квітні 1917 р. обраний до ревізійної комісії вінницької «Просвіти». Член Центральної Ради і Всеукраїнської ради робітничих депутатів. Один із ініціаторів ухвалення 4 квітня 1917 р. шкільною комісією Вінницького повітового земства постанови про викладання в школах «материнською мовою» і поповнення складу комісії представниками «Просвіти». 16 квітня – 10 жовтня 1917 р. – редактор часопису «Подільська Воля», на сторінках якого закликав до підтримки Генерального Секретаріату Центральної Ради. У серпні 1917 р. обраний до Вінницької міської думи. За його ініціативи 13-ті надзвичайні Вінницькі земські збори в жовтні 1917 р. ухвалили резолюцію щодо припинення війни, наведення порядку та встановлення української національної влади на території губернії, а також заснування осередків «Вільного козацтва». Брав участь у виборах до Українських установчих зборів. 10 жовтня 1917 р. – 9 квітня 1918 рр. – помічник Подільського губернського комісара. Після переїзду в грудні 1917 р. канцелярії губернського комісара до Кам'янця-Подільського залишився у Вінниці, де керував справами інших губернських інституцій. 12 березня 1918 р. видав письмову вказівку губернським установам про запровадження григоріанського календаря та центральноєвропейського часу. 9 квітня – 12 травня 1918 р. виконуючий обов'язки губернського комісара. Прагнучи зменшити залежність від австро-угорських військ, 26 квітня 1918 р. наказав повітовим комісарам не передавати арештованих «в розпорядження австро-угорської команди». Після проголошення Української Держави, 3 травня за наказом гетьмана на нього було покладено відповідальність за утримання спокою та порядку в губернії. Проте влади Гетьманату не підтримав. 3 травня розіслав повітовим комісарам і комендан-

там телеграму про скликання 7 травня місцевих з'їздів селян і робітників, на яких передбачалося ухвалити резолюції, спрямовані проти гетьмана, й обрати представників на Всеукраїнський селянський з'їзд. Однак втручання австро-угорських підрозділів, що заявили про підтримку нової влади, унеможливило скликання цих з'їздів. 14 травня наказом гетьмана П. Скоропадського губернських комісарів та їхніх помічників звільнено. 14 травня виїхав з Кам'янця-Подільського. Закликав до усунення гетьмана П. Скоропадського, за що у Вінниці в липні 1918 р. був заарештований австро-угорськими військами. Входив до Вінницької філії Українського національного союзу. Підтримав протигетьманське повстання. 7 грудня 1918 р. призначений помічником завідуючого відділом праці при Директорії УНР, 2 січня 1919 р. – директором департаменту загальних справ міністерства праці. 22 і 23 січня 1919 р. брав участь у засіданні уряду УНР як товариш (заступник) керуючого міністерства праці. У лютому – серпні 1919 р. працював на посадах Вінницького повітового комісара, заступника Вінницького міського голови. 20 вересня 1919 р. делегований міською управою до Комісії у справі передачі Подільському товариству охорони культурно-історичних пам'яток будівлі комплексу «Мури» для музею. У 1930-х рр. проживав у м. Житомир. Працював інспектором споживспілки. Арештований 31 травня 1931 р. Обвинувачений за ст. 54-11 КК УСРР. Судовою трійкою при Колегії ДПУ УСРР 16 лютого 1932 р. ув'язнений на п'ять років до концтабору. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 р.[8].

Сергій Іванович Кисельов (1877–1937) – громадсько-політичний та земський діяч, правник. Народився 13 вересня 1877 р. в сім'ї київського спадкового почесного громадянина, що жила в Чорному Острові (нині – Хмельницький район Хмельницької області). Навчався у 2-й Кишинівській (за іншими відомостями – Київській) гімназії (1889–1897), на юридичному факультеті Київського університету (1897–1900). У вересні 1901 – березні 1907 рр. працював у судових установах на Поділлі. Пройшов шлях від молодшого слідчого до мирового судді 1-ї дільниці Проскурівського повіту (в таблиці про ранги – від губернського секретаря до статського радника). У 1911 р. обра-

ний гласним (депутатом) Проскурівського повітового земства, а згодом – гласним Подільського губернського земства. У травні 1912 – квітні 1917 рр. – голова Проскурівської повітової земської управи. Проявив себе здібним організатором. Із 1911 р. – власник 322 десятин землі в с. Заруддя Проскурівського повіту. Член Проскурівсько-Летичівського сільськогосподарського товариства та Проскурівського підвідділу Російського імператорського воєнно-історичного товариства. Займався благодійницькою діяльністю (працював у товаристві Червоного Хреста, був почесним членом Черноострівського сільського опікування дитячими притулками, почесним опікуном Проскурівського Олексіївського реального училища. За політичними вподобаннями – ліберал, за деякими відомостями – член конституційно-демократичної партії. З грудня 1914 р. – редактор видання Проскурівського повітового земства – «Наша земська газета» (з січня 1915 р. – «Земська думка»). У серпні 1917 – травні 1918 рр. – голова Проскурівської повітової продовольчої управи. У серпні 1917 р. обраний гласним Проскурівської міської думи від безпартійної прогресивної групи. З грудня 1917 р. – почесний голова Проскурівського відділу Подільського товариства сільського господарства і сільськогосподарської промисловості. У листопаді 1917 – січні 1918 рр. виконував обов'язки Проскурівського повітового комісара. Разом із В. Шульгіним та Д. Гейденом брав участь у виборах до Українських установчих зборів за списком «Позапартійна група Руських виборців і сільських господарів». Із встановленням Української Держави гетьмана П. Скоропадського за рекомендацією голови Спілки хліборобів-власників графа Д. Гейдена 13 травня 1918 р. призначений губернським старостою Поділля. Діяв в умовах австро-угорської окупації краю. Головну мету своєї діяльності він вбачав у стабілізації суспільно-політичної ситуації на правових засадах. Усвідомлював необхідність соціального компромісу в земельному питанні шляхом здійснення поміркованої та компенсаційної аграрної реформи. У регіоні, завдяки професійним діям С. Кисельова, було налагоджено структуру місцевого управління, встановлено відносний правопорядок, відновлено приватну власність. Губернський староста сприяв відкриттю 22 жовтня 1918 р. першого в краї вищого навчального закладу –

Кам'янець-Подільського державного українського університету. С. Кисельов висловив Міністерству внутрішніх справ низку пропозицій щодо поліпшення організації та функціонування органів місцевої влади. Знайшла підтримку ініціатива С. Кисельова, запропонована 18 червня 1918 р., про взаємне використання досвіду губернських старост шляхом надсилання Міністерством внутрішніх справ місцевим керівникам копій розпоряджень з інших регіонів. 29 червня 1918 р. зі створенням освідомчого відділу при управлінні губернського старости було реалізовано ще одну рекомендацію Подільського губернського старости, підтриману іншими адміністраторами. Також внаслідок ініціативи С. Кисельова 14 листопада 1918 р. ухвалено закон про заснування посади 2-го помічника губернських старост і градоначальників, з обов'язками нагляду за законністю дій міських і земських самоврядувань. Усвідомлюючи складність внутрішньополітичних проблем і радикалізацію суспільних настроїв, після повстання Директорії УНР і переходу на її бік у Вінниці командира 2-го Подільського корпусу П. Єрошевича С. Кисельов не став боротися за владу і 19 листопада 1918 р. передав службові справи представнику українських політичних сил Г. Степури. Виїхав до Проскурова, де невдовзі був заарештований отаманом В. Біденком. Звільнений у січні 1919 р. За Директорії УНР очолював проскурівський осередок Червоного Хреста. Саме втручання С. Кисельова допомогло взимку 1919 р. звільнити заарештованого денікінцями одного з діячів Проскурівської «Просвіти», комісара освіти за Директорії УНР, члена земської управи В. Мудрого (1893–1966), майбутнього діяча львівської «Просвіти», депутата польського парламенту (віцемаршалка сейму), засновника УНДО. Із встановленням радянської влади втратив власність, зокрема будинок у Проскурові. У 1920-х рр. переїхав до Вінниці. Працював у різних радянських торговельних установах. Попри лояльність до режиму і аполітичність, у 1919–1923 рр. п'ять разів був арештований більшовицькими спецслужбами. Зокрема, 1922 р. його заарештували за «службу у гетьмана» у складі групи з 23 осіб. Звільнений за сприяння одного з членів верхівки більшовицького керівництва Л. Каменева, якого просили про це знайомі родичів С. Кисельова. Певний час працював юристом у «Робтресті». Останнім міс-

цем роботи був «Облвнторг» – торговельний відділ Вінницького обласного виконавчого комітету, де очолював юридичну службу. Арештований органами НКВС 27 жовтня 1937 р. за звинуваченням у здійсненні націоналістичної контрреволюційної агітації проти радянської влади в різко ворожій формі, що підпадало під дію ст. 54-4-19 Карного Кодексу УРСР. За рішенням народного комісара внутрішніх справ СРСР і Прокурора СРСР розстріляний 2 грудня 1937 р. у Вінниці. Реабілітований 22 березня 1989 р. [9].

Євген Семенович Богуславський (1883–1950) – український громадсько-політичний, культурно-освітній діяч. Народився 19 лютого 1883 р. у с. Слобода Покровська (нині – Куп'янсько-го району Харківської області) в сім'ї земського лікаря. Випускник Київської духовної семінарії (1907), кандидат богослов'я. Із 1907 р. викладав, згодом очолював різні навчальні заклади (Золотоніські чоловіча та жіноча гімназії, із 1914 р. – Жмеринська чоловіча гімназія). Із березня 1917 р. – член Київської комісії з видання брошур та листівок для армії. Входив до Чернігівської та з 1917 р. Вінницької «Просвіти». Очолив Вінницьку міську філію Подільської губернської української ради, створену в травні 1917 р. Восени 1917 р. обраний гласним Вінницьких повітових земських зборів, у січні 1918 р. – заступником голови Вінницької повітової шкільної ради. Із липня 1918 р. – директор 1-ї Вінницької української гімназії «Просвіти». Був членом Вінницької філії Українського національного союзу. Після повалення Гетьманату у Вінниці 19 листопада 1918 р. місцевою філією Українського національного союзу висунений на посаду губернського комісара Поділля, функції якого виконував до 30 листопада 1918 р. Із лютого 1919 р. – помічник губернського комісара освіти. У жовтні 1919 р. – член Вінницької повітової народної управи, у травні – червні 1920 р. – її голова. Із січня 1919 р. – член Товариства розповсюдження технічної освіти на Поділлі, один із засновників вінницьких часописів «Шлях» (1919) та «Хвиля» (1920). 7 серпня 1920 р. очолив філію Українського Червоного Хреста при Дієвій армії УНР у м. Станіслав (нині – Івано-Франківськ). Із липня 1920 р. – на теренах Польщі. 1921 р. переїхав на Волинь. У Луцьку організував книгарню «Нива». Із 1923 р. працював учителем української мови в польській учительській семінарії у м. Острог,

входив до наглядової ради Українського кооперативного банку (з 1926). 1928 і 1930 рр. був обраний до парламенту польської держави за списком «Безпартійного блоку співпраці з урядом». Працював у парламентських комісіях (освітня, закордонних справ, конституційна). 1931 р. вступив до української проурядової партії «Волинське українське об'єднання». Брав участь у діяльності культурно-освітніх товариств у містах Луцьк («Рідна хата», «Чеснохресне братство», «Українське товариство прихильників української культури, освіти та охорони пам'ятників старовини») і Рівне («Українська школа», «Товариство будівництва шкіл на Волині», «Товариство ім. митрополита Петра Могили»). Підтримував українізацію православної церкви в міжвоєнній Польщі, працював у Луцькій підкомісії перекладу Святого Письма та богослужбових книг українською мовою. Належав до активних діячів заснованого 1933 р. Волинського громадського комітету допомоги голодуючим у радянській Україні. Після встановлення радянської влади на Західній Волині у 1939 р. працював у шкільному відділі Луцька. Ув'язнений німецькою владою у Кракові в 1941–1942 рр. Звільнений із зобов'язанням не займатися громадсько-політичною й літературною діяльністю. Надалі працював у різних установах Луцька. Після Другої світової війни працював літературним редактором газети «Радянська Волинь», викладав у Луцькій духовній семінарії, був заступником директора обласного інституту вдосконалення вчителів. Незважаючи на вимушену співпрацю з органами державної безпеки СРСР, комуністичних ідей не поділяв. 3 січня 1950 р. заарештований. 8 квітня 1950 р. помер у тюремній лікарні Луцька [10].

Михайло Прокопович Куриленко (1885–?) – український громадсько-політичний та культурно-освітній діяч. Народився 14 листопада 1885 р. в незаможній сім'ї у с. Короп на Чернігівщині. Закінчив Кролевецьке міське училище (1909 р.), Київський учительський інститут (1913 р.). Працював на Поділлі в Ямполі вчителем вищого початкового чоловічого училища. 26 березня 1917 р. був кооптований до складу Ямпільських повітових земських зборів. Входив до складу Ямпільського повітового виконавчого комітету. Член Української партії соціалістів-революціонерів. У 1918 р. – інструктор з позашкільної освіти

Подільської губернської народної управи. Встановлення Гетьманату не підтримав. На початку травня 1918 р. на селянському з'їзді в Ямполі закликав до повалення влади гетьмана. Під час Гетьманату працював у Кам'янці-Подільському директором гімназії. За В. Приходьком, це була «Людина жива, здібна, привітна, з організаційним хистом...». У липні 1918 р. обраний членом Ради Подільської «Просвіти». У період Директорії УНР, у грудні 1918 – січні 1919 рр. – Новоушицький повітовий комісар. Із січня 1919 р. – помічник губернського комісара Поділля, із квітня – член Подільської губернської народної управи. 21 травня – 27 липня 1919 р. – губернський комісар Поділля. Затверджений на посаді Директорією 13 червня 1919 р. Серед його наказів виділяються розпорядження щодо організації та діяльності місцевих органів влади (31 червня 1919 р.), здійснення мобілізації на Поділлі, боротьби з агітаторами проти української державності та саботажу різних працівників, покращення санітарного стану Кам'янця-Подільського тощо. 14 червня 1919 р. видав наказ про створення при повітових і міських управах комісій з обліку культурно-історичних пам'яток. Розчарувавшись в ідеологічних засадах і політиці просоціалістичних представників уряду, приєднався до легальної правої опозиції. Підписав разом головою подільського земства В. Приходьком і загалом 20 особами «Меморандум громадських діячів Поділля» від 23 червня 1919 р. У документі вимагалось змінити засади політики уряду Директорії УНР, зокрема скасувати трудові ради на місцях, передати селянам землю у власність за викуп, утворити «діловий кабінет» з безпартійних. У зв'язку з цим 27 липня 1919 р. був звільнений з посади. Продовжував працювати в Подільській губернській народній управі. Разом з В. Приходьком відмовився припинити її діяльність в умовах польської окупації Кам'янця-Подільського. У листопаді 1920 р. виїхав до Галичини, певний час працював у міністерстві освіти УНР. Згодом проживав з родиною у Косові (нині – Івано-Франківська область), де 1922 р. очолив мистецько-промислову спілку «Гуцульське мистецтво», яка опікувалася відродженням традицій старого українського килимарства, займалася вишивкою, керамікою, різьбою по дереву тощо. Після приєднання Західної України до складу Радянського Союзу був

двічі арештований (у жовтні та грудні 1939 р.) за звинуваченням у активних діях і боротьбі проти робітничого класу та революційного руху. 18 квітня 1940 р. НКВС вивезли М. Куриленка із Івано-Франківська до Житомира. Подальша доля невідома [11].

Микола Пилипович Кондрашенко (1890–1938) – український громадсько-політичний діяч. Народився в селянській сім'ї в Павлограді Катеринославської губернії. Закінчив фізико-математичний факультет Петроградського університету. Член Української партії соціалістів-революціонерів. Інструктор Центральної Ради на Катеринославщині та Чорноморщині. Завідувач шкільного відділу Катеринославської повітової управи. Голова 8-ї дивізійної залізничної бригади. У 1918 р. очолював Павлоградську повітову управу та місцеву філію Національного союзу. Заступник, 8 грудня 1918 р. – 4 лютого 1919 р. – в. о. Катеринославського губернського комісара. 12 травня 1919 р. призначений представником Міністерства внутрішніх справ. На нього покладено завдання здійснити «всебічне ознайомлення з діяльністю всіх місцевих підлеглих Міністерству Внутрішніх Справ інституцій на Волині та Поділлі, ...а також вияснення справи з поверненням селянам контрибуцій, взятих при гетьманщині». 26 липня – 17 листопада 1919 р. виконувач обов'язків губернського комісара Поділля. Працював в екстремальних умовах воєнного стану. 19 жовтня 1919 р. ставив перед урядом питання про збільшення заробітної плати місцевим службовцям. На цей час на підконтрольній УНР частині Поділля зосередилося 5 тис. урядовців. 4 листопада 1919 р. в Кам'янці-Подільському провів з'їзд повітових комісарів Поділля. Після приходу в місто польської армії, 17 листопада 1919 р. залишив посаду й виїхав. Певний час перебував у Чехословаччині, де 1921 р. працював в Українському Громадському Комітеті в Празі. 1923 р. повернувся на батьківщину. Жив у Харкові. Працював науковим співробітником Українського фізико-технічного інституту. Заарештований у квітні 1931 р., звинувачений у приналежності до «Української військової організації». Позбавлений волі в концтаборах на 3 роки. Вдруге арештований 1938 р. Звинувачений за статтями 54.2, 54.8 Карного Кодексу УРСР. Розстріляний за вироком військової колегії

Верховного Суду СРСР 20 жовтня 1938 р. у Харкові. Реабілітований у 1959 р. [12].

Віктор Кіндратович Приходько (1886–1982) – громадсько-політичний і культурний діяч, правник. Народився в сім'ї вченого садівника 31 січня 1886 р. у с. Княжпіль (нині – Кам'янець-Подільського району Хмельницької області). Навчався в Приворотському духовному училищі Ушицького повіту (1895–1899), Подільській духовній семінарії (1899–1905). У 1907–1909 рр. – студент юридичного факультету Дерптського університету (нині – Тарту, Естонія), згодом перейшов до Київського університету, який закінчив 1912 р. Із 1911 р. – службовець Подільського земства. У 1913 р. – секретар земського журналу «Экономическая жизнь Подолии». Певний час виконував обов'язки судового слідчого з цивільних справ Кам'янець-Подільського окружного суду. Під час Першої світової війни – військовий слідчий. З початком Лютневої революції 1917 р. активно долучився до українського політичного руху. 5–6 травня 1917 р. обраний Першим Подільським українським з'їздом у Вінниці одним із представників від Поділля в Українську Центральну Раду. Очолював відділ народної освіти Подільського губернського земства (1917–1918), Подільський губернський комісар з народної освіти (серпень 1917 – квітень 1918). Розгорнув активну діяльність з організації українського шкільництва. Брав участь у виборах до Російських Установчих зборів за списком Української трудової партії. На зборах губернського земства 25 квітня 1918 р. у Вінниці обраний головою Подільської губернської народної управи. Під час Гетьманату продовжив роботу в земстві, яке було переведено до Кам'янця-Подільського. До гетьманського режиму ставився негативно, вважав його реакційним. Взяв участь у протигетьманському повстанні, очолив відділ судових справ (на правах міністерства) Директорії УНР у Вінниці (грудень 1918). За згодою з Директорією свої повноваження передав С. Шелухіну. У березні 1919 р. переобраний головою Подільського земства. 23 червня 1919 р. підписав «Меморандум громадських діячів Поділля», що критикував внутрішню політику Директорії УНР. 26 листопада 1919 р., за іншими відомостями, у середині грудня 1919 р. призначений Подільським губернським комісаром. Головноуповноваже-

ний уряду УНР І. Огієнко зауважував: «Це призначення було дуже потрібне, бо треба було організувати все Поділля, і нічого не можна було позоставляти без догляду. При губерніяльному комісарі склалося велике управління, воно провадило реальну працю по всьому Поділлю». Розгорнути діяльність на посаді голови губернії не мав можливості у зв'язку з діями командування підрозділів польської армії, яке перешкоджало діяльності українських установ. У листі до І. Огієнка від 31 грудня 1919 р. голова дипломатичної місії УНР у Варшаві А. Лівіцький пропонував «...організувати невелику раду міністрів по згоді укр[аїнських] партій і зробити часову нашу станицю в Н[овій] Ушиці. Там має бути невеликий апарат, а все інше лишається в Кам'янці. Ушиця буде нашою власною територією (так хоче п. Пілсудський) і невеликою нашою військовою силою...». У березні 1920 р. управління губерньського комісаріату евакуювалося з Кам'янця-Подільського до Нової Ушиці. 29 червня 1920 р. затверджений урядом на посаді товариша головноуповноваженого уряду УНР. З поразкою Української революції емігрував до Польщі. Став депутатом Ради Республіки, скликаної емігрантами в січні 1921 р. в Тарнові, був товаришем міністра фінансів УНР, керуючим міністерства фінансів і керівником одного з його відомств в еміграційному уряді А. Лівіцького (1922–1923). Переїхав до Чехословаччини, викладав в Українській господарській академії у Подєбрадах. У 1929 р. виступив з ідеєю скликання Всеукраїнського національного конгресу та запровадження національного податку. Був одним із засновників і членом управи Товариства охорони українських історичних пам'яток за кордоном з осідком у Празі (1931–1939). Там почав писати спогади «Під сонцем Поділля», першу частину видав у Празі 1931 р., згодом декілька разів перевидавав. У них висвітлив історію українського руху на Поділлі в 1895–1907 рр. За Другої світової війни увійшов до складу Українського Центрального Комітету в Кракові. 22 червня 1941 р. підписав звернення Комітету до українського народу із закликом об'єднатися навколо комітету для відновлення Української держави. У 1945 р. Приходько переїхав до Регенсбургу в Західній Німеччині, де підготував декілька томів «Щоденника» про історію української еміграції другої половини 1940-х рр. Працював в Українському технічно-господар-

ському інституті. З 1949 р. мешкав у м. Нью-Йорк. Протягом десяти років очолював Український конгресовий комітет у США. У 1960–1967 рр. працював над другою частиною мемуарів «Під сонцем Поділля», в якій йдеться про події 1907–1920 рр. Помер 7 лютого 1982 р. у Нью-Йорку [13].

Євген Андрійович Колодяжний (?–30.01.1958, Ульм, ФРН) – український громадсько-політичний діяч, правник. Працював адвокатом. У період Центральної Ради та Директорії УНР обіймав посаду Сумського повітового комісара. Восени 1919 р. очолював департамент загальних справ Міністерства внутрішніх справ УНР. Призначений губернським комісаром Поділля 10 березня 1920 р., коли комісаріат перебував у Новій Ушиці та складався лише з 7 осіб. Під час радянсько-польської війни 1920 р., 5 травня 1920 р. брав участь у зустрічі у Вінниці голови Директорії С. Петлюри. 13 травня 1920 р. затверджений на посаді Подільського губернського комісара Управою Головного Комісара Уряду УНР К. Лоського. Прагнув налагодити адміністрацію УНР у повітових містах Поділля, звільнених від Червоної армії. Призначив до польських дивізій, що оперували на території Поділля, окремих комісарів із завданням організувати українську владу, бути посередником між українським населенням і польськими військовими. Під час його урядування на Поділлі перебували уряд і Директорія УНР (зокрема у Вінниці впродовж 15 травня – 8 червня 1920 р., у Жмеринці – 9–14 червня). Із 15 липня 1920 р. Є. Колодяжний був звільнений з посади губернського комісара та відряджений до Адміністративного департаменту Міністерства внутрішніх справ. 1920 р. виїхав на західноукраїнські землі, що тоді перебували у складі Польщі. Був скарбником утвореної 7 серпня 1920 р. філії Українського Червоного Хреста при Дієвій армії УНР у м. Станіслав (нині – Івано-Франківськ). Згодом проживав на Західній Волині. У м. Рівне працював у магістраті, керував книгарнею «Наша культура». Брав участь у заснуванні осередків культурно-освітніх об'єднань у цьому місті: «Літературно-мистецького товариства ім. Лесі Українки» у 1927 р. і «Рідна хата» у 1931 р. Після Другої світової війни жив у м. Ульм (ФРН). І. Огієнко в часописі «Віра й Культура» (Вінніпег, Канада) опублікував некролог про смерть Є. Колодяж-

ного «по тяжкій недужі». «Останні роки жив зовсім самотній в старечому домі в м. Ульмі в Німеччині. І всі забули про скромного реального працівника Відродження України...» [14].

Федір Олександрович Сумнівч (1885–?) – український громадсько-політичний і культурно-освітній діяч, правник. Народився 15 лютого 1885 р. у с. Муровані Курилівці (нині – селище міського типу Вінницької області). Навчався в Приворотському п'ятикласному духовному чоловічому училищі, Подільській духовній семінарії, на юридичному факультеті Варшавського університету, який закінчив у 1911 р. У 1914–1917 рр. служив прапорщиком у російській армії. Член Української партії соціалістів-революціонерів. У липні 1917 – квітні 1918 р. – Рівненський повітовий комісар, у квітні – травні 1918 р. – голова Рівненської повітової управи. У травні 1918 р. – арештований гетьманською владою. У грудні 1918 р. Директорією УНР призначений Волинським губернським комісаром. Із травня 1919 р. – представник міністерства внутрішніх справ при Першому Галицькому корпусі. Брав участь у мобілізації до Армії УНР на Правобережній Україні. За спогадами воїна Української галицької армії Н. Гірняка, «це був вийняtkово солідний урядовець адміністрації, людина з юридичною освітою». У серпні 1919 р. вдруге обійняв посаду Волинського губернського комісара. Учасник Першого Зимового походу, армійський комісар при армії М. Омеляновича-Павленка. 10 грудня 1919 р. був одним із творців Крайової ради Брацлавщини у м. Хмільнику як адміністративного органу кількох повітів Волинської та Подільської губерній. 29 грудня 1919 р. на засіданні Ради Народних Міністрів у Вінниці був призначений «виконуючим обов'язки міністра фінансів і народної господарки». 29 жовтня – 16 листопада 1920 р. – начальник Подільської губернії. Емігрував. Проживав на українських землях у складі Польщі. У червні 1921 р. очолив у Тернополі філію Центрального бюро біженців з України. У серпні 1921 р. звільнений Радою Народних Міністрів УНР у запас, після чого емігрував до Чехословаччини. У 1923–1926 рр. очолював Українську селянську спілку в Празі. У 1926–1929 рр. – асистент кафедри економіки і правознавства Українського Високого педагогічного університету ім. М. Драгоманова в Празі. Подальша доля невідома [15].

Автори не претендують на вичерпну інформацію з висвітленої теми. Усі біографічні матеріали потребують подальшої розробки та уточнення. Окремим важливим завданням історичної науки є дослідження конкретної управлінської діяльності голів губернських адміністрацій Поділля у 1917–1920 рр.

Кравчук Олександр Миколайович,
кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського;

Калитко Сергій Леонідович,
кандидат історичних наук, доцент,
член Національної спілки краєзнавців України;

Ратушняк Ігор Іванович,
магістр-дослідник історії, старший викладач кафедри філософії та суспільних наук Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА

1. Кудлай О. Б. Губернські комісари // Енциклопедія історії України : у 30 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) [та ін.]. Київ, 2005. Т. 2 : Г-Д. С. 241.
2. Законодавча база процесу становлення місцевих органів державної влади доби Гетьманату П. Скоропадського : зб. док. і матеріалів. Хмельницький, 2013. С. 37–43.
3. Державний вісник. 1918. 5 черв.
4. Гудима В. В. Формування вищих регіональних адміністративних органів влади на Поділлі в добу Директорії Української Народної Республіки // Краєзнавець Хмельниччини : наук.-краєзнав. зб. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський, 2014. Вип. 6. С. 46–51. С. 49.
5. Весь Юго-Западный край. Киев, 1913. С. 1010 ; Глушко-вещкий, А. Л. Демократія в провінції: вибори та діяльність депутатів Подільської губернії у Державних Думах Російської ім-

перії. Кам'янець-Подільський : Буйницький О. А., 2009. С. 226, 299 ; Шелохаев, В. В. Партия октябристов в период первой русской революции. Москва : Наука, 1987. С. 145 ; Завальнюк О. М., Комарницький О. Б. Кам'янець-Подільський в Українській революції 1917–1920 рр. Кам'янець-Подільський : «Аксиома», 2010. С. 31–32 ; Завальнюк О. М., Стецюк В. Б. Земства Поділля в добу Української революції 1917–1920 рр. Кам'янець-Подільський, 2009. С. 192 ; Подолія. 1909. № 89. 29 июля. С. 2 ; ЦДАВО-ВУ, ф. 1793, оп. 1, спр. 55, арк. 46 ; «Скоропадского я знал с малых лет». Воспоминания графа Д. Ф. Гейдена. 1920-е гг. Публикацию подготовил к. и. н. А. С. Пученков // Ист. архив. 2012. № 2. С. 115–129, 118, 125 ; № 3. С. 144–160, 145 ; Українська Держава (квітень – грудень 1918 року). Документи і матеріали. У двох томах. Т. 1 / упоряд. Р. Пиріг (керівник) [та ін.]. Київ : Темпора, 2015. С. 138 ; Приходько В. Під сонцем Поділля : спогади. Ч. 2 / Віктор Приходько ; упоряд. і авт. передм.: Ю. Легун, О. Кравчук. Вінниця : Консоль, 2011. С. 124–127, 251–252.

6. ДАВіО. Ф. Д-230. Оп. 3. Спр. 58. Арк. 27 ; ДА-ВіО. Ф. 2734. Оп. 1. Спр. 14. Арк. 27–29 ; Логінов О. В., Семенко Л. І. Вінниця у 1917 році : Революція у провінційному місті. Вінниця : Держ. картогр. ф-ка, 2009. С. 105 ; Пам'ятки історії та культури Вінницької області. Вінниця. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2016. С. 48, 77 ; Соловійова В. В. Встановлення дипломатичних контактів між Директорією УНР та Великобританією і США // Зб. наук. пр. / Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Серія: Історія та географія. Харків, 2011. Вип. 40. С. 65 ; Трембіцький А. А., Трембіцький А. М. Громадсько-просвітницька та професійна діяльність Миколи Стаховського (1879–1948) // Наук. зап. Серія: Історія / ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2013. Вип. 21. С. 114–123 ; Трембіцький А. А., Трембіцький А. М. Микола Стаховський (1879–1948) – перший голова Прокурівської повітової земської управи (березень – травень 1917) // Хмельниччина в контексті історії України : матеріали Всеукр. наук.-краснав. конф. Хмельницький, 2012. С. 375–382 ; ЦДАВО-ВУ. Ф. 1792. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 19, 103, 168.

7. Губа П. І. Українське відродження : Спроба джерелознавчої оцінки вітчизняної преси 1917–1920 рр. Черкаси : ЧДТУ,

2002. С. 124 ; Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє минуле (1914–1920 роки) : наук.-попул. вид. Київ : Темпора, 2007. С. 416–426 ; Завальнюк О. М., Комарніцький О. Б. Кам'янець-Подільський в Українській революції 1917–1920 рр. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. С. 39–40, 52 ; Йолтуховський Р. В. Життєвий шлях Григорія Калістратовича Степури за спогадами його сина Тараса Григоровича Степури // Місто Хмельницький в контексті історії України : матеріали III наук.-краєзнав. конф. Хмельницький, 2011. С. 222–234 ; Лехіцька І. Губернський комісар // Ділове місто. 2014. № 43. 13 листоп. С. 9 ; Лозовий В. С. Григорій Степура – політичний та громадський діяч Поділля в добу революції // Наук. пр. Серія: Історичні науки / Кам'янець-Поділ. держ. пед. ун-т. Кам'янець-Подільський, 2001. Т. 6 (8). С. 552–558 ; Мазепа І. Україна в огні й бурі революції. Київ : Темпора, 2003. С. 123 ; Малюта О. «Просвіти» і Українська Державність друга половина XIX – перша половина XX ст.). Київ : Просвіта, 2008. С. 682–684 ; Огієнко І. Рятування України / І. Огієнко ; упоряд., авт. передм. і ст. М. С. Тимошик. Київ, 2005. С. 116, 119 ; Приходько В. Під сонцем Поділля : спогади. Ч. 2 / Віктор Приходько ; упоряд., авт. передм.: Ю. Легун, О. Кравчук. Вінниця : Консоль, 2011. С. 37–45, 351, 359–362 ; «Просвіти» Поділля в добу Української революції (1917–1920) : зб. док. і матеріалів / упоряд., вступ. ст.: В. Адамський, Б. Кришук. Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2014. С. 373, 473 ; Ратушняк І. І. Повалення гетьманату П. Скоропадського в Кам'янці-Подільському // Матеріали XIV Поділ. наук. історико-краєзнав. конф. Кам'янець-Подільський, 2014. С. 255–262 ; Республіканські вісти. 1918. Ч. 11. 12 грудня. С. 2 ; Рожко В. ...В таких живе її безсмертя (Григорій Степура) // Реабілітовані історією : у 27 т. Т. : Волинська область. Луцьк : Волин. обл. друк., 2010. Кн. 1. С. 602–604 ; ЦДАВОВУ. Ф. 1092. Оп. 3. Спр. 314. Арк. 2–3, 4, 6, 7–10. 18 зв. ; ЦДАВОВУ. Ф. 1792. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 97, 104, 122.

8. ДАВіО. Ф. Д-255. Оп. 1. Спр. 88. Арк. 98–103 ; Ф. Р-1543. Оп. 1. Спр. 4. Арк. 27 ; Директорія. Рада Народних Міністрів УНР 1918–1920 : док. і матеріали : в 2 т. Т. 1. Київ, 2006. С. 107, 109, 145, 626 ; Логінов О. В., Семенко Л. І. Вінниця у 1917 році : Революція у провінційному місті. Вінниця, 2009. С. 101, 102, 107, 112,

126, 128 ; Малюта О. «Просвіти» і Українська Державність (друга половина ХІХ – перша половина ХХ ст.). Київ, 2008. С. 401–402 ; Поділля. 1918. 9 трав. ; Реабілітовані історією : у 27 т. Т. : Житомирська область : у 7 кн. Житомир : Полісся, 2008. Кн. 2. С. 670 ; Східне Поділля в добу Центральної Ради та Гетьманату П. Скоропадського (березень 1917 р. – грудень 1918 р.) : зб. док. та матеріалів / упоряд.: К. Завальнюк, Т. Стецюк. Вінниця, 2008. С. 102 ; ЦДАВОВУ. Ф. 1792. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 104, 144, 146–148, 152 ; Там само. Ф. 1793. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 1 ; Там само. Спр. 51. Арк. 4 ; Там само. Спр. 94. Арк. 3.

9. Білецький Л. Т. Мої спомини (1917–1926 рр.). Кам'янець-Подільський, 2013. С. 140 ; ДАВіО. Ф. Р-6023. Оп. 4. Спр. 16611. Арк. 27 ; Там само. Ф. 138. Оп. 6. Арк. 1–9 ; Єсюнін С. М. С. Кисельов: від «молодшого юриста» до губернського старости // Матеріали 10-ї Поділ. іст.-краєзнав. конф. Кам'янець-Подільський, 2000. С. 365–371 ; Кравчук О. М. Проскурівський період в житті і діяльності Сергія Івановича Кисельова // Місто Хмельницький в контексті історії України : матеріали 3-ї наук.-краєзнав. конф. Хмельницький, 2011. С. 177–189 ; Подільський губернський староста Сергій Кисельов (1877–1937) у документах епохи / упоряд.: О. М. Кравчук, І. І. Ратушняк, К. В. Завальнюк. Вінниця, 2016. С. 3–38 ; Ратушняк І. І. Подільський губернський староста Української Держави 1918 р. С. Кисельов у спогадах сучасників // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2015. Вип. 23. С. 249–255 ; Ратушняк І. І. Антигетьманське повстання на Поділлі у спогадах В. Рейнбота // Там само. Вінниця, 2018. Вип. 26. С. 307–311 ; Розгін І. Деякі епізоди боротьби з большевиками на Поділлі // Свобода. Український щоденник. 1955. № 86. 6 трав. С. 3 ; № 87. 7 трав. С. 3 ; Дорошенко-Савченко Н. Початки національної революції на Проскурівщині (Спогад) (2) // Свобода. Український щоденник. 1955. № 250. 29 груд. С. 2 ; Слово Подолии. 1918. № 8. 24 мая ; ЦДАВОВУ. Ф. 1793. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 1 ; Адамський В. Проскурів у муніципальній кампанії 1917 року. URL: <https://khm.gov.ua/uk/content/proskuriv-u-municipalniy-kampaniyi-1917-roku> ; Харченко Т. Реформування органів місцевої адміністративної влади за доби Гетьманату Павла Скоропадського (1918 р.)

// Наук. зап. Серія: Політологія і Етнологія / Ін-т політ. і етнонац. дослідж. Київ : Полтава, 1999. Вип. 9. С. 47 ; ЦДАВО-ВУ. Ф. 1793. Оп. 1. Спр. 3. Арк. 12–12 зв. ; Яременко О. І. Адміністративна реформа гетьмана Павла Скоропадського. Вінниця : Континент-ПРИМ, 1998. С. 16–17.

10. Власноручні покази заарештованого Євгена Богуславського 11–23 січня 1950 р. // Реабілітовані історією : у 27 т. Т. : Рівненська область. Рівне, 2017. Кн. 7. С. 194–218 ; Давидюк Р. Євген Богуславський: проблеми співпраці з політичними режимами // Наук. вісн. Серія: Історичні науки / Східноукр. нац. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк, 2017. Вип. 5. С. 51–57 ; Кравчук О. М. Встановлення влади Директорії УНР на Поділлі (листопад – грудень 1918 р.) // Кам'янець-Подільський – остання столиця Української Народної Республіки : матеріали Всеукр. наук. конф., 6–7 жовт. 2009 р. Кам'янець-Подільський, 2009. С. 205–220 ; Кравчук О., Мельник Н. Спогади Є. Богуславського про Вінницю у період Гетьманату // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали XXX Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф. 6–7 верес. 2018 р. Вінниця, 2018. С. 249–257 ; Мальота О. «Просвіти» і Українська Державність (друга половина XIX – перша половина XX ст.). Київ, 2008. С. 293–295 ; Павлович. Листи з України. Український Червоний Хрест. (Філія при дієвій армії) // Воля. 1920. Т. 4. Ч. 3. 16 жовт. С. 124 ; Республіканські вісти. 1919. Ч. 50. 2 лют. С. 2.

11. Гудима В. В. Михайло Куриленко – губернський комісар Директорії УНР, освітній та громадсько-політичний діяч Поділля у 1917–1920 рр. // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. Т. 19. 130-річчю від дня народж. І. Огієнка присвячується. Кам'янець-Подільський, 2012. С. 179–187 ; Директорія, Рада Народних Міністрів УНР 1918–1920. Документи і матеріали. У 2 т. Київ, 2006. Т. 1. С. 643 ; Життя Поділля. 1919. № 24 ; Завальнюк К., Борсуківський С. Незламні. Ямпільці в обороні державності : 1917–1925 рр. Вінниця : Кн.-Вега, 2009. С. 87 ; Лозовий В. С. Внутрішня та зовнішня політика Директорії Української Народної Республіки (Кам'янецька доба). Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2005. С. 110 ; Мазепа І. Україна в огні й бурі революції. Київ :

Темпора, 2003. С. 219, 247, 376 ; Михайло Куриленко. Ічня, 2017. 32 с. ; Подільські губернські відомості. 1919. № 37. 12 лип. ; Приходько В. Під сонцем Поділля : спогади. Ч. 2 / Віктор Приходько ; упоряд., авт. передм.: Ю. Легун, О. Кравчук. Вінниця : Консоль, 2011. С. 229 ; Стефанівський Ю. Подвижник національного відродження // Свобода. 1991. Ч. 210. 2 листоп. С. 2 ; ЦДДАК. Ф. 419. Оп. 1. Спр. 7366. Арк. 25–26 зв.

12. Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки. Листопад 1918 – листопад 1920. Документи і матеріали : у 2 т., 3 ч. Київ, 2006. Т. 1. С. 608 ; Лапчинська Н. В., Золотарьов В. А. Політичні репресії на Харківщині в 1921 – першій половині 1934 р. // Реабілітовані історією : у 27 т. Т. : Харківська область. Кн. 1, ч. 2. К.-Х., 2008. С. 58 ; Лозовий В. С. Внутрішня та зовнішня політика Директорії Української Народної Республіки (Кам'янецька доба). Кам'янець-Подільський, 2005. С. 112 ; Мазепа І. П. Україна в огні й бурі революції 1917–1921 рр. Київ, 2003. С. 246, 380 ; Огієнко І. Рятування України / І. Огієнко ; упоряд., авт. передм. і ст. М. С. Тимошик. Київ, 2005. С. 185, 192 ; Поділ. губерн. відом. 1919. № 41. 2 серп. ; Реабілітовані історією : у 27 т. Т. : Харківська область : Кн. 1, ч. 1. К.-Х., 2005. С. 590 ; Республіканські вісти. 1918. Ч. 11. 12 груд. С. 2 ; ЦДАВОВУ. Ф. 1092. Оп. 3. Спр. 3. Арк. 4 ; ЦДАВОВУ. Ф. 1092. Оп. 3. Спр. 133. Арк. 6–6 зв., 10 ; ЦДАВОВУ. Ф. 3696. Оп. 1. Спр. 50. Арк. 49–50 зв.

13. Гудима В. В. Формування вищих регіональних адміністративних органів влади на Поділлі в добу Директорії Української Народної Республіки // Краєзнавець Хмельниччини : наук.-краєзнав. зб. Кам'янець-Подільський, 2014. Вип. 6. С. 46–51. С. 49 ; Кравчук О. М. В. Приходько про Першу світову війну та революційні події в Російській імперії // Формування та діяльність місцевих державних адміністрацій та самоврядування в період Української революції 1917–1920 рр. : матеріали круглого столу, Кам'янець-Подільський, 2 лип. 2015 р. Кам'янець-Подільський, 2015. С. 32–41 ; Кравчук О. М. Культурно-освітня діяльність В. Приходька на Поділлі в 1917–1920 рр. // Освіта на Поділлі: минуле та сьогодення : до 100-річчя заснування Вінниц. держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського : матеріали ХХІІІ Всеукр. наук. істо-

рико-краєзнав. конф. Вінниця, 2011. С. 267–274 ; Кравчук О. М., Калитко С. Л. Спогади Віктора Приходька як джерело з історії Подільського регіону початку ХХ століття // Етнічна історія народів Європи : зб. наук. пр. Київ, 2010. Вип. 32. С. 90–98 ; Лівницький А. Листування (1919–1953 роки) / А. Лівницький ; упоряд., вступ. ст., заг. ред. Я. Файзуліна. Київ : Фенікс, 2019. С. 117 ; Малюта О. «Просвіти» і Українська Державність (друга половина ХІХ – перша половина ХХ ст.). Київ, 2008. С. 620–621 ; Наш шлях. 1920. Ч. 85. 5 трав. ; Огієнко І. Рятування України / І. Огієнко ; упоряд., авт. передм. і ст. М. С. Тимошик. Київ, 2005. С. 148, 151, 152, 161, 200 ; Приходько В. Під сонцем Поділля : спогади. Ч. 2 / В. Приходько ; упоряд., авт. передм.: Ю. Легун, О. Кравчук. Вінниця, 2011. 416 с. ; Рекрут В. П. «З людьми і для людей...» (Дмитро Маркович в українському національному визвольному русі: кінець ХІХ – початок ХХ ст.). Вінниця, 2006. С. 170, 186 ; Трембіцький А. А. Віктор Приходько у визвольних змаганнях українського народу в 1917–1922 рр. // Формування та діяльність українських національних урядів періоду Української революції 1917–1921 рр. Кам'янець-Подільський, 2008. С. 313, 316, 326 ; Трембіцький А. А., Трембіцький А. М. Особистісно-індивідуальний світ членів родини Приходьків // Освіта, наука і культура на Поділлі. Кам'янець-Подільський, 2010. Вип. 16. С. 225–247 ; ЦДАВОВУ. Ф. 1793. Оп. 1. Спр. 55. Арк. 53.

14. Віра й Культура. 1958. Ч. 5 (53). Березень ; Гудима В. Формування місцевих державних адміністрацій на Поділлі в період Головноуповноваженого уряду УНР (листопад 1919 – липень 1920 рр.) // Формування та діяльність місцевих державних адміністрацій та самоврядування в період Української революції 1917–1920 рр. : матеріали круглого столу, м. Кам'янець-Подільський, 2 лип. 2015 р. Кам'янець-Подільський, 2015. С. 60–61 ; Давидюк Р. П. Українська політична еміграція в Польщі: склад, структура, громадсько-політичні практики на території Волинського воєводства. Львів ; Рівне, 2016. С. 527, 481 ; Директорія, Рада Народних Міністрів УНР 1918–1920. Документи і матеріали : у 2 т. Київ, 2006. Т. 2. С. 62–69, 71–89, 90, 91, 115–118, 123–202, 204–294, 296, 297–307, 314–319, 688, 690 ; Малюта О. «Просвіти» і Українська Державність (друга половина ХІХ – перша половина

XX ст.). Київ, 2008. С. 712 ; Наш шлях. Щоденна демократична безпартійна газета. 1920. Ч. 98. 20 трав. ; Павлович. Листи з України. Український Червоний Хрест. (Філія при дієвій армії) // Воля. 1920. Т. 4. Ч. 3. 16. жовт. С. 124 ; Поділля в роки громадянської війни (лютий 1918 р. – грудень 1920 р.). Документи й матеріали. Вінниця : Вінниц. кн.-газ. вид-во, 1959. С. 303 ; Реабілітовані історією : у 27 т. Т. : Рівненська область. Рівне, 2017. Кн. 7. С. 201 ; Українське відродження 1917–1920 рр. на Сумщині. Т. 1 / авт.-упоряд. Г. М. Іванущенко. Суми, 2010. С. 136 ; Хвиля. 1920. 18 трав. ; Сохацька Є. І. Тема Поділля на сторінках часопису митрополита Іларіона (Івана Огієнка) «Віра й Культура» (1953–1967 рр.) // Наук. пр. Серія: Філологічні науки / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка. Кам'янець-Подільський, 2011. Вип. 25. С. 407 ; ЦДАВОВУ. Ф. 1092. Оп. 3. Спр. 3. Арк. 2–4.

15. Вінниця у спогадах : у 3 т. Вінниця, 2017. Т. II : Початок XX ст. – 1920 р. С. 788 ; Гудима В. Волинський губернський комісар доби Директорії УНР Ф. Сумнівч // Остроз. краєзнав. зб. Острог, 2013. Вип. 6. С. 176–181 ; Гудима В. В. Формування вищих регіональних адміністративних органів влади на Поділлі в добу Директорії Української Народної Республіки // Краєзнавець Хмельниччини : наук.-краєзнав. зб. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, Кам'янець-Подільський, 2014. Вип. 6. С. 49 ; Директорія, Рада Народних Міністрів УНР 1918–1920. Документи і матеріали : у 2 т. Київ : Вид-во ім. О. Теліги, 2006. Т. 1. С. 576–577 ; Коваль Р., Моренець В. «Подебрадський полк» Армії УНР : До історії Українських січових стрільців, Богданівського та Гордієнківського полків військ Центральної Ради, 1-ї Сірої, 1-ї Запорозької, 2-ї Волинської, 3-ї Залізної, 4-ї Київської, 5-ї Херсонської та 1-ї Кулеметної дивізії Армії УНР, Галицької армії, Вільного козацтва, повстансько-партизанського руху, Запорозької Січі Юхима Божка, Окремого чорноморського коша військ Директорії, ЛУН, УВО, ОУН, Карпатської Січі та дивізії «Галичина». Київ : Історичний клуб «Холодний Яр» ; «Орієнтир», 2015. Т. 1. С. 182.

1. Українська революція 1917–1921 рр. Загальні матеріали

1. Україна. Президент. Про заходи з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917–1921 років : Указ Президента України № 17/2016 [Електронний ресурс] // Президент України : офіц. інтернет-представництво. – Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/172016-19736> (дата звернення: 18.11.2018), вільний. – Назва з екрана.

2. Україна. Кабінет Міністрів. Розпорядження від 26.10.2016 № 777-р. «Про затвердження плану заходів з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917–1921 років та вшанування пам'яті її учасників на період до 2021 року» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : офіц. сайт. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/777-2016-%D1%80> (Дата звернення: 26.11.2018), вільний. – Назва з екрана.

3. Звернення Президента до Українського народу з нагоди відзначення 100-річчя подій Української революції 1917–1921 років. 17 берез. 2017 р. [Електронний ресурс] // Президент України : офіц. інтернет-представництво. – Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/news/zvernennya-prezidenta-do-ukrayinskogo-narodu-z-nagodi-vidzna-40434> (дата звернення: 26.11.2018), вільний. – Назва з екрана.

4. Антонюк, Т. Українська революція 1917–1921 років у спогадах представників політичної еміграції / Т. Антонюк // Бібл. вісн. – 2018. – № 2. – С. 34–47. – Бібліогр. в кінці ст.

5. Архівна та бібліотечна справа в Україні доби визвольних змагань (1917–1921 рр.) : зб. наук. пр. / ред. В. С. Лозицький ; Укр. держ. НДІ архів. справи та документознавства. – Київ : [б. в.], 1998. – 275 с.

6. Велика війна 1914–1918 рр. і Україна / НАН України, Ін-т історії України ; упоряд. О. Реєнт. – Київ : Кліо, 2013. – 784 с. : іл. – Бібліогр.: с. 711–753.

7. Вернадский, В. Дневники 1917–1921 / В. Вернадский. – Київ : Наукова думка, 1994. – 290 с.

8. Винниченко, В. Відродження нації. (Історія української революції [марець 1917 р. – груд. 1919 р.]) : у 3 ч. Ч. 2. / В. Винниченко. – Репр. вид. 1920 р. – Київ : Політвидав України, 1990. – 330 с.

9. Гай-Нижник, П. П. Теоретичні засади фінансової системи Української держави у 1917–1919 рр. / П. П. Гай-Нижник // Укр. іст. журн. – 1998. – № 4. – С. 7–11.

10. Гошуляк, І. Історичне значення української революції 1917–1920 рр. та причини її поразки / Іван Гошуляк // Пам'ять століть. – 2002. – № 3. – С. 18–33. – Бібліогр. в кінці ст.

11. Гошуляк, І. Тернистий шлях до соборності (від ідеї до Акту Злуки) / І. Гошуляк. – Київ : ІПЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2009. – 467 с.

12. Гошуляк, І. Л. Українська революція і державність (1917–1920 рр.) : наук.-бібліогр. вид. / І. Л. Гошуляк, В. П. Капелюшний // Укр. іст. журн. – 2002. – № 2. – С. 135–140.

13. Грошові знаки уряду УНР, Директорії та Української Держави... [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/.../Грошові_знаки_уряду_УНР_Д... (дата звернення: 22.03.2019), вільний. – Назва з екрана.

14. Дацків, І. Б. Дипломатія українських національних урядів у захисті державності (1917–1923 рр.) : історіографія та джерела дослідж. / І. Б. Дацків // Гілея : наук. вісн. : зб. наук. пр. / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова [та ін.]. – Київ, 2011. – Вип. 54 (№ 11). – С. 14–21. – Бібліогр. в кінці ст.

15. Джерела до новітньої історії України : в 4 т. / Укр. Вільна Академія Наук у США ; заг. ред.: Я. Білінський, В. Омельченко, О. Федішин. – Нью-Йорк : [б. в.], 1984–1997.

Т. 2 : Українська революція, 1919–1921 = The ukrainian revolution : документи / ред. Тарас Гунчак. – 1984. – 478 с.

16. Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки 1918–1920 : док. і матеріали : у 2 т. / редкол.: В. Верстюк (відп. ред.) [та ін.]. – Київ : Вид-во Олени Теліги, 2006. – (Джерела до вивчення історії Української революції).

Т. 1. – 2006. – 688 с.

Т. 2. – 2006. – 744 с.

17. Єфремов, С. Публіцистика революційної доби (1917–1920 рр.) : у 2 т. / Сергій Єфремов ; відп. ред. В. Ф. Верстюк ; НАН України [та ін.]. – Київ : Дух і Літера, 2013–2014. – (Бібліотека спротиву. Бібліотека надії) (Джерела до вивчення історії Української революції).

Т. 1 : 9 березня 1917 р. – 28 квітня 1918 р. – 2013. – 648 с.

Т. 2 : 9 травня 1918 – 30 травня 1920 рр. – 2014. – 544 с.

18. Завальнюк, О. М. Будівництво української загально-освітньої школи в роки національно-демократичної революції (1917–1920) : іст. нарис / О. М. Завальнюк, Ю. В. Телячий. – Кам'янець-Подільський : Абетка-НОВА, 2001. – 212 с.

19. Завальнюк, О. М. Утворення і діяльність державних українських університетів (1917–1921 рр.) : монографія / О. М. Завальнюк. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. – 644 с.

20. Законодавча база процесу становлення місцевих органів державної влади доби Гетьманату П. Скоропадського : зб. док. / [упоряд.: В. В. Галатир, Ю. В. Олійник]. – Хмельницький : Держ. архів Хмельниц. обл., 2013. – 156 с.

21. Капелюшний, В. Здобута і втрачена незалежність : історіогр. нарис укр. державності доби нац.-визвол. змагань (1917–1921 рр.) / В. Капелюшний. – Київ : Олан, 2003. – 608 с.

22. Конституційні акти України. 1917–1920. Невідомі конституції України. – Київ : Філософ. і соціол. думка, 1992. – 272 с.

23. Копиленко, О. Л. Держава і право України. 1917–1920 : Центральна Рада. Гетьманство. Директорія : навч. посіб. / О. Л. Копиленко, М. Л. Копиленко. – Київ : Либідь, 1997. – 208 с. – Бібліогр.: с. 173–176.

24. Корновенко, С. В. Українська революція : навч. посіб. / С. В. Корновенко, А. Г. Морозов. – Вінниця : Фоліант, 2004. – 432 с. : іл., фот.

25. Кузьмінець, Н. П. Театральне та музичне мистецтво за Директорії / Н. П. Кузьмінець // Вісн. Ін-ту історії, етнології і права / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2012. – Вип. 10. – С. 64–67. – Бібліогр. в кінці ст.

26. Курас, І. Ф. Соборництво і регіоналізм в українському державотворенні (1917–1920 рр.) / І. Ф. Курас, В. Солдатенко ; Ін-т політ. і етнонац. дослідж. НАН України. – Київ : Укрпресполіграфекспо, 2001. – 248 с.

27. Кучабський, В. Золоті Ворота : історія Січових стрільців (1917–1919) / В. Кучабський, М. Безручок, Є. Коновалець. – Львів ; Рочестер : НТШ, 2004. – 395 с. : фот. – (Українознавча бібліотека НТШ ; число 17).

28. Кучменко, Е. М. Національно-культурне життя в Україні (1917–1920 рр.) / Е. М. Кучменко. – Київ : Знання, 1999. – 20 с.

29. Лозовий, В. Селянство та інтелігенція в добу Української революції 1917–1921 рр. / В. Лозовий // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка ; голов. ред. П. Т. Тронько. – Кам'янець-Подільський, 2006. – Т. 6 : «Культура, освіта і просвітницький рух на Поділлі у XVIII – на початку XXI ст.» : матеріали другого круглого столу. – С. 47–54.

30. Лозовий, В. Селянські органи влади після проголошення Української Народної Республіки : [є згадки про їхню діяльність на Поділлі] / В. Лозовий // Київ. старовина. – 2008. – № 2. – С. 72–83.

31. Мазепа, І. П. Україна в огні й бурі революції. 1917–1921 / І. П. Мазепа. – Київ : Темпора, 2003. – 607 с.

32. Мазепа, І. П. Україна в огні й бурі революції. 1917–1921. у 2 т. Т. 1 : Центральна Рада – Гетьманщина – Директорія ; Т. 2 : Кам'янецька доба / І. П. Мазепа. – Дніпропетровськ : Січ, 2001. – 415 с. : портр.

33. Мироненко, О. М. Світоч української державності : політико-прав. аналіз діяльності Центральної Ради / О. М. Мироненко ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – Київ : [б. в.], 1995. – 327 с.

34. Млиновецький, Р. Нариси з історії національно-визвольних змагань (1917–1918). (Про що «історія мовчить») / Р. Млиновецький : в 2 т. Т. 1. – Торонто, 1970. – 568 с.

35. Назарук, О. Рік на Великій Україні : конспект споминів з української революції / О. Назарук. – Відень : Вид-во «Укр. Прапора», 1920. – 344 с.

36. Нариси історії Української революції 1917–1921 років : у 2 кн. / керівник авт. кол. В. Ф. Верстюк. – Київ : Наук. думка, 2011–2012.

Кн. 1. – 2011. – 388 с. – Бібліогр.: с. 372–388 ;

Кн. 2. – 2012. – 462 с. : іл.

37. Осташко, Т. Дипломатичні представництва УНР в країнах Західної Європи (1918–1921 рр.) / Т. Осташко, В. Соловйова // Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 рр. : [зб. ст.]. – Київ, 2002. – [Вип. 1]. – С. 187–231.

38. Павлюк, О. Дипломатія незалежних українських урядів (1917–1920) / О. Павлюк // Історія України. – 2002. – № 21/24. – С. 1–48.

39. Перші уряди України: становлення виконавчої влади у 1917–1920 роках. – Київ : [б. в.], 2007. – 36 с.

40. Пиріг, Р. Українська гетьманська держава 1918 року : іст. портр. / Р. Пиріг. – Київ, 2011. – 336 с.

41. Пиріг, Р. Я. Діяльність урядів гетьманату Павла Скоропадського: персональний вимір / Р. Я. Пиріг. – Київ : Ін-т історії України НАН України, 2016. – 518 с.

42. Пиріг, Р. Я. Мемуари сучасників як джерело з історії Української революції 1917–1921 років / Р. Я. Пиріг // Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 років. – Київ, 2009. – Вип. 4. – С. 31–58.

43. Поліщук, В. Фінансова політика Української Центральної Ради і Директорії / В. Поліщук // Розбудова держави. – 1995. – № 9. – С. 58–61.

44. Постернак, С. Із історії освітнього руху на Україні за часи революції 1917–1919 рр. / С. Постернак. – Київ : Вид. т-во «Друкарь», 1920. – 127 с.

45. Радченко, Л. О. Сучасна історіографія національно-демократичної революції в Україні 1917–1920 рр. / Л. О. Радченко. – Харків : Око, 1996. – 120 с.

46. Революція, державність, нація: Україна на шляху самоствердження (1917–1921 рр.) : матеріали Міжнар. наук. конф., 1–2 черв. 2017 р., м. Київ / НАН України [та ін.] ; упоряд.: В. Верстюк [та ін.]. – Київ ; Чернігів : Сівер. центр післядиплом. освіти, 2017. – 544 с. – Бібліогр.

47. Реєнт, О. П. Українські визвольні змагання 1917–1921 років / О. П. Реєнт ; голов. ред. Р. Стасюк. – Київ : Арій, 2016. – 280 с. – (Таємниці історії). – Зміст:

Розд. 1 : Українська Центральна Рада. – С. 7–86;

Розд. 2 : Українська Держава Павла Скоропадського. – С. 87–135;

Розд. 3 : УНР у часи Директорії. – С. 136–187;

Розд. 4 : Україна під владою більшовиків у 1919 році. – С. 187–206;

Розд. 5 : Денікінська окупація України. – С. 207–216;

Розд. 6 : Відновлення радянської влади в Україні в 1920 році. – С. 217–242;

Розд. 7 : Західноукраїнська Народна Республіка. – С. 243–266.

48. Рубльов, О. С. Українські визвольні змагання, 1917–1921 рр. : монографія / О. С. Рубльов, О. П. Реснт. – Київ : Альтернативи, 1999. – 320 с. – (Україна крізь віки : в 15 т. ; т. 10).

49. Рудий, Г. Я. Охорона і збереження пам'яток історії та культури в Україні : (за матеріалами укр. періодики 1917–1941 рр.) / Г. Я. Рудий. – Київ : Ін-т історії України НАН України, 2011. – 204 с.

50. Рум'янцев В. О. Судова система в Україні в період «Української революції» 1917–1921 рр. / В. О. Рум'янцев // Проблеми законності. – 2009. – № 100. – С. 53–62.

51. Сергійчук, В. І. Українська дипломатія й утвердження державних кордонів 1917–1920 рр. / В. І. Сергійчук // Наук. вісн. / Дипломат. акад. України. – Київ, 1998. – Вип. 1. – С. 58–62.

52. Скальський, В. В. Губернські селянські з'їзди як складові української революції 1917–1921 рр. / В. В. Скальський // Проблеми вивчення історії Української революції. 1917–1921 років. – Київ, 2009. – Вип. 4. – С. 89–146.

53. Скляренко, Д. Є. Міжнародні питання в діяльності урядів України 1917–1921 роках / Д. Є. Скляренко // Історичне краєзнавство і культура : наук. доп. та повідомл. VIII Всеукр. наук. конф. – Київ ; Харків, 1997. – Ч. 2. – С. 196–200.

54. Солдатенко, В. Україна в революційну добу : іст. есе-хроніки : у 4 т.

Т. 1 : Рік 1917 / В. Солдатенко. – Харків : Прапор, 2008. – 560 с.;

Т. 2 : Рік 1918 / В. Солдатенко. – Київ : Світогляд, 2010. – 411 с.;

Т. 3 : Рік 1919. – Київ : Світогляд, 2010. – 455 с.;

Т. 4 : Рік 1920 / Київ : Світогляд, 2010. – 447 с. : іл.

55. Солдатенко, В. Україна революційної доби (1917–1920 рр.) в новітньому історіографічному дискурсі / В. Солдатенко // Історична і політична наука та суспільна практика в Україні / НАН України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса. – Київ, 2009. – С. 196–212. – Бібліогр. в кінці ст.

56. Солдатенко, В. Українська революція : іст. нарис : монографія / В. Солдатенко. – Київ : Либідь, 1999. – 976 с.

57. Солдатенко, В. Українська революція концепція та історіографія / В. Солдатенко. – Київ : Просвіта, 1997. – 416 с.

57а. Старокостянтинівщина та національно-визвольні змагання : наук. зб. матеріалів Всеукр. наук.-пркт. конф., м. Старокостянтинів, 7–8 черв. 2019 р. / редкол.: Л. В. Баженов, О. М. Завальнюк [та ін.]. – Старокостянтинів : Мельник А. А., 2019. – 420 с. – (100-річчю Української національної революції 1917–1921 рр. присвяч.). – Зі змісту:

Філімонова, М. Проблема національної ідентичності українства в добу Центральної Ради. – С. 25–29;

Хоптяр, Ю. А. Проекти Конституції доби Директорії УНР (1919–1920). – С. 64–68;

Петрович, В. В. Універсал Директорії Української Народної Республіки – унікальний державний документ про злуку із Західно-Українською Народною Республікою. – С. 68–72;

Сідак, В. С. Українські спецслужби доби національно-визвольних змагань 1917–1921 рр. – С. 72–80;

Каяфа, В. П. Полковник УР Пилип Лещенко. – С. 356–361;

Завальнюк, К. В., Журавлівський, І. М. Я. В. Гальчевський (1894–1943) і Старокостянтинівщина. – С. 362–367.

58. 100 років боротьби. Українська революція 1917–1921 / В. М. В'ятрович [та ін.] ; Укр. ін-т нац. пам'яті. – Київ : [б. в.], 2018. – 44 с. : фот.

59. Стрельський, Г. Щоденники В. К. Винниченка як джерело дослідження 100-річчя Української революції 1917–1920 років / Г. Стрельський // Історія в рід. шк. – 2017. – № 7/8. – С. 26–36. – Бібліогр. в кінці ст.

60. Телячий, Ю. В. Українська літературно-мистецька інтелігенція в національно-культурному відродженні (1917–1921 рр.) : монографія / Ю. В. Телячий. – Тернопіль : ТЕРНО-ГРАФ, 2014. – 600 с.

61. Удовиченко, О. Україна у війні за державність. Історія організації і бойових дій Українських Збройних Сил 1917–1921 / О. Удовиченко. – Київ : Україна, 1995. – 206 с.

62. Українська Народна Республіка [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/.../Українська_Народна_Республіка... (дата звернення: 31.11.2018), вільний. – Назва з екрана.

63. Українська революція // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Українська_революція (дата звернення: 05.11.2018), вільний. – Назва з екрана.

64. Українська революція 1917–1921 років в ілюстраціях / авт. концепції та упоряд. Олександра Кучерука. – Київ : Парлам. вид-во. – 200 с. : іл., портр.

65. Українська революція 1917–1921 років The Ukrainian Revolution... [Електронний ресурс] // Український інститут національної пам'яті (УІНП) : офіц. вебсайт. – [Електрон. текст. дані]. – Режим доступу: www.memo.gov.ua/page/ukrainska-revolutsiya-1917-21 (дата звернення: 26.11.2018), вільний. – Назва з екрана.

66. Українська революція 1917–1921. 100 років боротьби [Електронний ресурс] / Український інститут національної пам'яті : офіц. вебсайт. – Режим доступу: <http://unp.memo.gov.ua/> (дата звернення: 31.11.2018), вільний. – Назва з екрана.

67. Українська революція 1917–21 рр. : сто років боротьби : до 100-річчя Укр. революції // Укр. слово. – 2017. – 20–26 берез. (№ 12). – С. 6–7 : фот.

68. Українська революція і державність (1917–1920 рр.) / Т. А. Бевз, Д. В. Веденєєв, І. Л. Гошуляк [та ін.]. – Київ : Парлам. вид-во, 1998. – 248 с.

69. Українська Центральна Рада : док. та матеріали : у 2 т. / НАН України, Ін-т історії України ; упоряд.: В. Ф. Верстюк [та ін.] ; ред.: В. А. Смолій [та ін.] – Київ : Наук. думка, 1996–1997. – (Пам'ятки історії України. Серія 5: Джерела новітньої історії).

Т. 1 : 4 берез. – 9 груд. 1917. – 1996. – 587 с. : портр.

Т. 2 : 10 груд. – 29 квіт. 1918 р. – 1997. – 424 с. : портр.

70. Українські грошові знаки доби визвольних змагань [Електронний ресурс] // Слово Просвіти : [вебсайт]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: slovoprosvity.org/.../ukrajinski-hroshovi-znaky-doby-vuzvo... (дата звернення: 31.11.2018), вільний. – Назва з екрана.

71. Ульяновський, В. Церква в Українській Державі 1917–1920 рр. : (доба Української Центральної Ради) : навч. посіб. / В. Ульяновський. – Київ : Либідь, 1997. – 200 с.

72. Універсал Української Центральної Ради до Українського народу на Україні й поза Україною суцього // Укр. козак. – 1919. – 1 лип.

73. Формування та діяльність місцевих державних адміністрацій та самоврядування в період Української революції 1917–1920 рр. : матеріали круглого столу, м. Кам'янець-Подільський, 2 лип. 2015 р. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2015. – 84 с.

74. Чухліб, Т. В. Селянський повстанський рух в Україні 1917–1921 років : укр. історіографія / Т. В. Чухліб // Укр. іст. журн. – 2013. – № 2. – С. 204–206.

75. Шкільник, М. Україна у боротьбі за державність в 1917–1921 рр. : спомини і роздуми / Михайло Шкільник ; упоряд. Владислав Верстюк. – Київ : Кліо, 2016. – 512 с.

76. Щербатюк, В. М. Селянський повстанський рух в Україні 1917–1921 років : українська історіографія : дис. ... д-ра іст. наук / В. М. Щербатюк ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2012. – 489 с.

77. Яневський, Д. Маловідомі конституційні акти України 1917–1920 рр. / Д. Яневський // Іст. зошити. – Київ, 1991. – № 2. – 68 с. ; Историчний збірник : історія, історіографія, джерелознавство : (ст., розвідки, замітки, есе). – Київ, 1996. – С. 292–331.

78. Янковська, О. В. Культурне життя в Україні у період національно-демократичної революції (1917–1920 рр.) / О. В. Янковська // Укр. іст. журн. – 2005. – № 2. – С. 105–118.

79. Яременко, О. І. Політичні права громадян в Українській державі 1918 року / О. І. Яременко // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 1999. – Вип. 1. – С. 62–66. – Бібліогр. в кінці ст.

80. Яременко, О. І. Становлення державних кордонів України в 1917–1918 роках / О. І. Яременко // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2001. – Вип. 3. – С. 45–47. – Бібліогр. в кінці ст.

2. Події Української революції 1917–1921 років на Вінниччині

2.1. Загальні матеріали

81. Антонишин, П. «Вапнярська республіка» : [в добу нац.-визвол. змагань 1917–1921 рр.] / П. Антонишин // То-машпіл. вісн. – 2009. – 18, 25 берез.

82. Антонюк, О. М. Революція в Жмеринці та Браїлові 1917–1920 рр. / О. М. Антонюк // Сторінки з історії Жмеринської землі : іст. альм. / О. М. Антонюк. – Вінниця, 2018. – С. 258–270 : іл.

83. Баженов, Л. В. Історичне краєзнавство Правобережної України ХІХ – на початку ХХ ст. : Становлення. Історіографія. Біобібліографія / Л. В. Баженов / НАН України [та ін.]. – Хмельницький : Доля, 1995. – 236 с. – Зі змісту:

Розд. 5 : Розвиток історичного краєзнавства на Київщині, Волині й Поділлі у час визвольних змагань (1917–1920 рр.). – С. 136–149.

84. Баженов, Л. В. Музейна справа на Поділлі у добу Української революції (1917–1920-ті рр.) / Л. В. Баженов, Ж. Б. Касап // Музейна справа на Поділлі: історія та сучасність : зб. наук. пр. за підсумками Всеукр. наук.-практ. конф., 15 трав., м. Кам'янець-Подільський. – Кам'янець-Подільський, 2015. – С. 22.

85. Байдич, О. Про деякі статистичні відомості з історії освіти Мурованокуріловецького району (1916–1919 рр.) / О. Байдич, В. Лавринчук // Перша Мурованокуріловецька наук.-краєзнав. конф. : матеріали конф., 21–22 жовт. 2016 р., смт Муровані Курилівці / Мурованокуріловецьк. райдержадмін. [та ін.]. – Муровані Курилівці ; Вінниця, 2015. – С. 164–170. – Бібліогр. в кінці ст.

86. Байлема, Т. М. Соціальна політика національних урядів України у 1917–1920 рр. : (на матеріалах Поділ. губернії) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Т. М. Байлема ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2010. – 17 с.

87. Барабанцев, В. О. Тисячолітні П'ятничани : іст. нарис : ювіл. кн. / Віктор Барабанцев, Вадим Вітковський. – Вінниця : ДІЛО, 2016. – 308 с. : іл. – (Село і люди ; вип. 4). – Бібліогр.: с. 300–304. – Зі змісту: Мир, війна та революційні події 1914–1920 рр. – С. 76–89 : фот.

88. Барнасюк, О. С. Історія міста Немирова: від найдавніших часів до сьогодення / О. С. Барнасюк. – 2-ге вид., випр. – Вінниця : Діло, 2007. – 132 с. : карти, плани, фот. – Зі змісту: [Доба революції]. – С. 77–80.

89. Баюк, М. І. Духовні процеси на Поділлі як важливий чинник національно-культурного відродження регіону у 1917–1919 рр. / М. І. Баюк // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2010. – Т. 15. – С. 370–381. – Бібліогр. в кінці ст.

90. Баюк, М. І. Журнал «Освіта» – джерело вивчення освіти на Поділлі доби Української революції / М. І. Баюк // Історія України : маловідомі імена, події, факти : зб. ст. – Київ, 1999. – Вип. 6. – С. 182–186. – Бібліогр. в кінці ст.

91. Баюк, М. І. Культура і освіта на Поділлі в 1917–1920 рр. / М. І. Баюк // Історія України : маловідомі імена, події, факти : зб. ст. – Київ, 1996. – Вип. 9. – С. 156–176.

92. Баюк, М. І. Періодична преса, видавнича та бібліотечна справи на Поділлі у 1917–1920 рр. / М. І. Баюк // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка ; голов. ред. П. Т. Тронько. – Кам'янець-Подільський, 2010. – Т. 16 : Матеріали круглого столу «Освіта, культура і просвітницький рух на Поділлі», 22 жовт. 2010 р. – С. 116–131.

93. Баюк, М. І. Участь громадських організацій, об'єднань, інтелігенції Поділля в культурно-освітніх перетвореннях 1917–1920 рр. / М. І. Баюк // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'я-

нець-Подільський, 2009. – Т. 13 : Присвячено 90-річчю Кам'янецької доби УНР. – С. 3–19. – Бібліогр. в кінці ст.

94. Береза, Ю. М. Штетл в період Української революції 1917–1921 рр. ; Погроми єврейського населення в містечку / Ю. М. Береза // Історія шtetлу Самгородок : (історія євр. громади с. Самгородок Козятин. р-ну) / Юрій Береза. – Вінниця, 2017. – С. 44–50.

95. Білінський, М. Часописи Поділля : іст.-бібліогр. зб. з нагоди 150-ліття першої газ. на Україні (1776–1926) та 10-ліття існування УСРР / М. Білінський, Н. Співачевська, І. Кревецький ; за ред. В. Отамановського ; Вінниц. філ. Всенар. б-ки України при УАН, Каб. виучування Поділля. – Вінниця, 1927–1928. – 170 с. : іл. – (Матеріали до історії друку та бібліографії Поділля ; т. 1).

96. Бінцаровська, Г. Д. Національно-визвольні події на Вінниччині 1917–1920 рр. у історико-краєзнавчих дослідженнях : [історіографія Вінниччини 1917–1920-х рр.] / Г. Д. Бінцаровська // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2009. – Вип. XVI. – С. 227–231. – Бібліогр. в кінці ст. : 40 назв.

97. Бойко, Г. Д. Встановлення Української державності у 1917–1920 рр. через призму подій на Вінниччині / Г. Д. Бойко // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали XXII Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф., 22 жовт. 2009 р., м. Вінниця : до 360-річчя утворення Української козацької держави. – Вінниця, 2009. – С. 310–314.

98. Буравченко, Д. А. Культурне життя УНР у Кам'янецький період доби Директорії / Д. А. Буравченко // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2010. – Т. 15. – С. 382–390.

99. Буремні події Української революції 1917–1921 рр. на теренах Поділля [Образотворчий матеріал] : комплект з 31 листівки / Вінниц. облдержадмін. [та ін.] ; відп. ред. К. Висоцька ;

авт. проекту, упоряд. Л. Семенко. – Вінниця : Бабій І. В., 2018. – 31 листівка : іл. – 3 комплекту листівок:

Уряди Наддніпрянської України: [перелік членів Уряду, частина з яких пов'язана з Поділлям];

Часописи [на Вінниччині] періоду Української революції.

100. Вараниця В. Грошові знаки на Поділлі в 1918–1920 роках / В. Вараниця, М. Кукурудзяк, І. Рибак // Тези доп. 13-ї Вінниц. обл. іст.-краєзнав. конф., 6 верес. 1994 р., м. Вінниця – Вінниця, 1994. – С. 63–64.

101. Винокурова, Ф. А. Піднімалась Україна : [про док. періоду УНР у Держ. архіві Вінниц. обл.] / Ф. А. Винокурова // Вінниччина. – 1992. – 15 лют.

102. Вінниця у спогадах : у 3 т. / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; упоряд. В. В. Колесник ; ред. М. Шлеймович. – Вінниця ; Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. – (Подільська старовина).

Т. 1 : XIX – початок XX ст. : [зокрема доба революції]. – 2013. – 720 с. : іл.

103. Вінниця у спогадах : [у 3 т.] / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; упоряд. В. В. Колесник ; ред. М. Шлеймович. – Вінниця, 2013. – (Подільська старовина).

Т. 2 : Початок XX ст. – 1920 р. – 2017. – 935 с. : іл., фот.

104. Вінниця у спогадах. У 3 т. Т. I. XIX – початок XX ст. / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; упоряд. В. Колесник. – Вид. 2-ге, випр. – Вінниця : Вінниц. обл. друк., 2018. – 720 с. : фот.

105. Вінниця у спогадах. У 3 т. Т. II. Початок XX ст. – 1920 р. / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; упоряд. В. Колесник ; відп. за вип. К. Висоцька ; ред. М. Шлеймович. – Вид. 2-ге, випр. – Вінниця : Вінниц. обл. друк., 2018. – 936 с. : іл., фот. – (Подільська старовина).

106. Вінюкова, В. М. Духовенство Поділля (1917–1920 рр.) / В. М. Вінюкова // Духовні витоки Поділля: творці історії краю : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 9–10 верес. 1994 р.,

м. Кам'янець-Подільський / Хмельниц. ОУНБ ім. М. Островського. – Хмельницький, 1994. – Ч. 1. – С. 383–385.

107. Вітковський, В. М. Вінниця – столиця Української Народної Республіки в роки національно-визвольних змагань 1918–1919–1920-го : бесіда двох письменників на тему, які з нас, щирих українців, великі патріоти, шанувальники історії / В. М. Вітковський, М. О. Рябий. – Вінниця : Твори.

Кн. 1. – 2018. – 152 с. – (Ювіл. вид. журн. «Вінницький край»).

Кн. 2 : Чотирикутник смерті. – 2019. – 271 с.

108. Вітковський, В. М. Може, нарешті настав час сказати правду? : [дослідж. щодо першого перебування Уряду УНР в кінці 1918 у Вінниці за часів нац.-визвол. змагань] / В. М. Вітковський // RIA. – 2017. – 26 лип. – С. 16 : фот.

109. Вітковський, В. М. На вістрі часу. Органи державної безпеки України на Вінниччині (Поділлі) 1917–2007 рр. / В. М. Вітковський. – Вінниця : Континент-ПРИМ, 2007. – 464 с. : іл.

110. Вітюк, О. О. Заходи міських дум щодо регулювання житлових відносин серед населення на Поділлі у 1917–1919 рр. / О. О. Вітюк // Наук. пр. іст. фак. Запоріз. нац. ун-ту. – Запоріжжя, 2013. – Вип. 37. – С. 97–100. – Бібліогр. в кінці ст.

111. Вітюк, О. О. Міське самоврядування на Поділлі в добу Української революції, 1917–1920 рр. : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / О. О. Вітюк ; Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2014. – 20 с.

112. Вітюк, О. О. Робота відділів управління при революційних комітетах на Поділлі – провідної ланки діяльності надзвичайних органів радянського самоврядування (1918–1921 рр.) / О. О. Вітюк // Матеріали XIII історико-краєзнав. конф., 18–19 листоп. 2010 р. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2010. – С. 416–420.

113. Вітюк, О. О. Соціальне забезпечення за часів діяльності революційних комітетів на Поділлі (1917–1921 рр.) / О. О. Вітюк // Наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка : зб. за підсумками звіт. наук. конф. викладачів, докторантів і аспірантів. – Кам'янець-Подільський, 2011. – Вип. 10, т. 1. – С. 14–15. – Бібліогр. в кінці ст.

114. Вітюк, О. О. Фонди ЦДАВО України про діяльність органів місцевого самоврядування на Поділлі в добу Української революції 1917–1920 рр. / О. О. Вітюк // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали XXV Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф., 11–12 жовт. 2013 р., м. Вінниця. – Вінниця, 2013. – С. 84–89.

115. Вовкодав, В. Літинщина – вогнище національно-визвольного руху на Поділлі / В. Вовкодав // Тези доп. 15-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 14 трав. 1996 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1996. – С. 53–55.

116. Вовкодав, В. Національно-визвольна боротьба на Жмеринщині / В. Вовкодав // Правозахисник. – 2003. – № 6. – С. 2–7 : фот. ; № 7. – С. 2–8 ; № 8. – С. 1–7.

117. Войнаровський, А. Видання «Красная Жмеринская победа» як джерело до вивчення подій Національної революції 1917–1921 рр. на Жмеринщині / А. Войнаровський, В. Черняк // Слідами історії Жмеринського краю : матеріали Першої Жмерин. наук.-краєзнав. конф., 23 берез. 2018 р. / Жмерин. райдержадмін. [та ін.] ; голова редкол. С. Д. Гальчак. – Вінниця, 2018. – С. 76–79. – Бібліогр. в кінці ст.

118. Войнаровський, А. Українська національна революція 1917–1921 рр. на теренах Вінниччини: висвітлення проблематики у фаховому виданні «Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського». Серія: Історія : зб. наук. пр. / А. Войнаровський, І. Мазур // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали XXX Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф. : до 100-річчя Укра-

їнської революції, 26–27 верес. 2019 р., м. Вінниця / М-во освіти і науки України [та ін.] ; відп. ред. Ю. А. Зінько. – Вінниця, 2019. – С. 9–19. – Бібліогр. в кінці ст.

119. Воловик, В. П. Деякі концептуальні питання історії Поділля (1917–1920 рр.) / В. П. Воловик // Тези доп. 11-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 3 верес. 1992 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1992. – С. 3–4.

120. Воловик, В. П. Останні події Української революції 1917–1920 рр. [зокрема на Вінниччині] / В. П. Воловик, Ю. А. Зінько // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2001. – Вип. 3. – С. 41–45. – Бібліогр. в кінці ст.

121. Галайбіда, А. Газета «Вісник Української Народної Республіки» як джерело з історії УНР / М. Галайбіда // Тези доп. і повідомл. 18-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 3 лют. 1998 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1998. – С. 45–46.

122. Гальчак, С. Вінницькі сторінки вітчизняної журналістики Доби Української революції (1917–1920 рр.), Розстріляного Відродження / С. Гальчак. – Вінниця : Балук І. Б., 2020. – 216 с. – Зі змісту:

Край у горнилі національно-визвольних змагань. – С. 3–43;

Преса – дзеркало революційної доби, інструмент формування національного світогляду подолян. – С. 44–107;

Пресові видання на теренах Вінниччини в роки Української державності (1917–1920). – С. 108–125;

Лицарі волі, слова і духу – співробітники редакцій друкованих засобів масової інформації, засновники та видавці часописів – борці за волю України. – С. 125–202.

122а. Гальчак, С. Подільське краєзнавство в роки Української національної революції і громадянської війни (1917–1920) / С. Гальчак // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали XXX Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф. : до 100-річчя Української революції, 26–27 верес. 2019 р., м. Він-

ниця / М-во освіти і науки України [та ін.] ; відп. ред. Ю. А. Зінько. – Вінниця, 2019. – С. 214–230. – Бібліогр. в кінці ст.

123. Гальчак, С. У добу національно-демократичної революції, громадянської війни, становлення та утвердження більшовицької влади : [Вінниччина в довоєн. період, зокрема у добу Української революції] / С. Гальчак // Ратна слава Вінниччини: час, події, особистості / С. Гальчак. – Вінниця, 2015. – С. 95–128.

124. Гальчак, С. У роки Української національно-демократичної революції та громадянської війни (1917–1920) / С. Гальчак // Сосни у плині часу: від давнини до початку XXI ст. : [Літин. р-н] / Сергій Гальчак. – Вінниця, 2014. – С. 69–88. – (Село і люди ; вип. 4).

125. Гандзій, О. Боротьба за владу в містечку Піщанка в роки Української революції / О. Гандзій // Вісн. студент. наук. т-ва іст. ф-ту : матеріали щоріч. студент. наук. конф. «Актуальні проблеми історії та правознавства у дослідженнях молодих науковців» / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2004. – Вип. 5. – С. 99–101. – Бібліогр. в кінці ст.

126. Гандзюк, В. Вінницький часопис «Свободное слово» (1918–1919 рр.) в контексті українського державотворення / В. Гандзюк // Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика : зб. ст. на пошану проф. П. П. Гудзенка / НАН України, Ін-т історії України. – Київ, 2007. – Вип. 12. – С. 134–149.

127. Гандзюк, В. Часописи Поділля в процесі творення державницької ідеології українства (1917–1920 рр.) : монографія / В. Гандзюк. – Вінниця : Данилюк В. Г., 2009. – 368 с. : портр. – Бібліогр.: с. 321–331.

128. Гандзюк, В. Часописи Поділля періоду національно-визвольних змагань (1917–1920 рр.) у відстоюванні ідей державності : автореф. дис. / В. Гандзюк. – Вінниця, 2008. – 20 с. – Бібліогр.: с. 16–18.

129. Годований, Є. Ф. Долинами Марківки та Вільшанки: історичні долі людей та поселень західного Крижопілля : нариси / Є. Ф. Годований. – Одеса : Друк. дім, 2011. – 336 с. : кольор. іл. – Бібліогр. в кінці ст. – Зі змісту:

Історичні відомості села Вербка. – С. 36–75. – Зі змісту: [Історія села в період нац.-визвол. змагань 1917–1920 рр.]. – С. 51–56.

Село Голубече. – С. 86–103. – Зі змісту: [Голубече в період Директорії, зокрема постать М. Вінницького (Мишка Япончика) в історії села]. – С. 94–96.

Історія села Вільшанка. – С. 104–143. – Зі змісту: [Події періоду УНР на території села]. – С. 128–131.

Село Городківка. – С. 222–262. – Зі змісту: [с. М'ястківка (нині Городківка) в роки визвольних змагань (1917–1921 рр.)]. – С. 240–244.

Жабокрич – єврейське містечко. – С. 263–263. – Зі змісту: [Євр. населення містечка в добу Директорії УНР]. – С. 267–268.

УГА на території [Крижопіл.] району [в 1919 р.]. – С. 305–308.

130. Гончар, А. Г. Витоки, або Селище та селищани : історико-краєзнав. нарис [про с. Селище в Літин. р-ні] / Анатолій Гончар. – Вінниця : Кн.-Вега, 2016. – 304 с. : іл. – Зі змісту: Розд. 8 : Селище у роки громадянської війни та встановлення у селі радянської влади. – С. 52–58.

131. Григорчук, П. С. «Кам'янецька доба» української революції / П. С. Григорчук, В. П. Воловик // Матеріали 10-ї Поділ. історико-краєзнав. конф., груд. 2000 р., м. Кам'янець-Подільський / Кам'янець-Поділ. держ. ун-т [та ін.]. – Кам'янець-Поділ., 2000. – С. 372–374.

132. Грицюк, М. І. Українська преса про середні навчальні заклади Поділля 1917–1920 рр. / М. І. Грицюк // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2007. – Т. 9. – С. 177–189.

133. Грицюк, М. І. Український Червоний Хрест на Поділлі : основні напрямки діяльності (весна 1918 – осінь 1920 рр.) / М. І. Грицюк // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2007. – Т. 10. – С. 127–134.

134. Грохольська, С. Болючі спогади, 1917–1919 / Софія Грохольська з роду Замойських ; пер. укр. мовою А. Белінського. – Вінниця : Твори, 2018. – 192 с. : фот.

135. Гусак, О. «Столична» історія Вінниці : [у Вінниці вийшла друком кн. В. Вітковського та М. Рябого «Вінниця – столиця УНР в роки національно-визвольних змагань 1918–1919–1920-го»] / Ольга Гусак // Вінниц. газ. – 2019. – 22 берез. – С. 1.

136. Гольденман, С. Листи жидівського соціал-демократа про Україну : матеріали до історії укр.-жидів. відносин за часів революції : [урипки] ; Жидівська національна автономія в Україні 1917–1920 : [урипки] : [зі спогадів діяча УНР, що стосуються Вінниці, вказано біогр. мемуариста] / С. Гольденман // Вінниця у спогадах : у 3 т. / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; упоряд. В. Колесник ; відп. за вип. К. Висоцька ; ред. М. Шлеймович. – Вінниця, 2017. – Т. 2 : Початок ХХ ст. – 1920 р. – С. 667–684 : прим., фот.

137. Давидюк, Т. Мої літа, моє життя, мої переживання : [урипки про Вінницю до 1920 р.] / Т. Давидюк // Вінниця у спогадах : у 3 т. / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; упоряд. В. Колесник ; відп. за вип. К. Висоцька ; ред. М. Шлеймович. – Вінниця, 2017. – Т. 2 : Початок ХХ ст. – 1920 р. – С. 66–84 : прим., фот.

138. Демченко, Я. Морський полк на території Поділля (1918–1920 рр.) / Я. Демченко // Вісн. студент. наук. т-ва Ін-ту історії, етнології і права / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2011. – Вип. 10. – С. 103–106. – Бібліогр. в кінці ст.

139. Джус, А. Красносілка. «Красне село на березі Бугу-ріки» / Анатолій Джус. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. – 444 с. : фот. – (Моя Вінниччина ; вип. 13). – Зі змісту: Красносілка у вирі

революційних подій та громадянської війни. – С. 32–40. – Бібліогр. кінці ст.

139 а. Діяльність УНР у Вінниці у грудні 1918 р. : документи і матеріали / авт. вступ. ст. та упоряд.: О. М. Кравчук, С. Л. Калитко, І. І. Ратушняк ; рецензенти: С. І. Дровозюк, К. В. Завальнюк. – Вінниця : ТВОРИ, 2020. – 268 с.

140. Дмитренко, В. Розвиток преси у Вінниці в 1917–1920 рр. / В. Дмитренко // Вісн. студент. наук. т-ва Ін-ту історії етнології і права / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2006. – Вип. 7. – С. 145–148.

141. Дмитрієнко, М. Ф. Паперові гроші та приватні бони міст і сіл Поділля як історичне джерело (1917–1920) / М. Ф. Дмитрієнко // Тези доп. 12-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., м. Вінниця, 7 верес. 1993 р. – Вінниця, 1993. – С. 49–50.

142. Дяченко, П. Чорні запорожці : спомини командира 1-го кін. полку Чорних запорожців Армії Укр. Нар. Респ. / Петро Дяченко. – Київ ; Вінниця : Стікс, 2010. – 448 с. : іл., портр. – (Українська воєнна мемуаристика). – Зі змісту: [Дії полку на берегах Вінниччини]. –

Бершадь. – С. 67–70, 220;

Вапнярка. – С. 82, 83, 131, 145, 149, 212–227;

Вербка (Крижопіл. р-н). – С. 19, 84, 87, 336, 227;

Вінницька область. – С. 190, 249, 252–255, 263, 265;

Вінниця. – С. 47, 152;

Гайсин. – С. 76, 71;

Жмеринка. – С. 86, 120, 128, 131, 132, 255;

Кетроси. – С. 19, 87–91, 190, 248, 249, 254, 255, 253;

Кинашів (Тульчин. р-н). – С. 214–217;

Кирнасівка (Тульчин. р-н). – С. 213, 215, 218, 219, 220;

Козятин. – С. 53, 57, 132, 149, 354;

Крижопіль. – С. 82, 83, 212, 220, 221, 265;

Літин. – С. 47, 131, 242, 243, 246;

Ольгопіль (Чечельниц. р-н). – С. 67, 150, 212;

Поділля. – С. 46, 85, 152, 187, 195, 234, 343;

Тульчин. – С. 81–83, 182–186, 199, 212–221, 252, 268, 295, 354;
Ямпіль. – С. 86, 87, 89, 153, 187, 226, 227, 253, 265;
Ямпільський р-н. – С. 190, 249, 254, 255, 263.

143. Завальнюк, К. Буша в час Української революції / К. Завальнюк, Р. Зелінський // Буша: славетні сторінки історії : матеріали наук.-краєзнав. конф., 12 жовт. 2019 р., с. Буша Ямпіл. р-ну / голова редкол. С. Д. Гальчак. – Вінниця, 2019. – С. 93–101. – Бібліогр. в кінці ст.

144. Завальнюк, К. Вінниці – 640 років : [місто в добу Укр. революції (1917–1920 рр.)] / К. Завальнюк // Вінниц. газ. – 2004. – 22, 27, 29 січ. ; 3, 5 лют.

145. [Завальнюк, К.] Вінниця у добу національно-демократичної революції : 1917–1920 рр. / [К. Завальнюк] // Вінниця : іст. нарис / голов. ред. А. М. Подолинний. – Вінниця, 2007. – С. 127–154.

146. Завальнюк, К. Вшанування пам'яті Т. Г. Шевченка на Ямпільщині в період Української революції / К. Завальнюк, І. Журавлівський // Матеріали XIV Поділ. історико-краєзнав. конф., 14–15 листоп. 2014 р., м. Кам'янець-Подільський / НАН України, Ін-т історії України. – Кам'янець-Подільський, 2014. – С. 19–24 ; Перша Ямпіл. наук.-краєзнав. конф., 28–29 верес. 2018 р., м. Ямпіль. – Вінниця, 2018. – С. 160–164. – Бібліогр. в кінці ст.

147. Завальнюк, К. Мури в 1918–1920 роках / К. Завальнюк // Вінницькі Мури. Погляд крізь віки : матеріали Міжнар. наук. конф. «Єзуїтський комплекс у Вінниці крізь призму століть», 9–10 верес. 2010 р., м. Вінниця / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; наук. ред. В. Колесник. – Вінниця, 2011. – С. 279–296 : іл. – Бібліогр. в кінці ст.

148. Завальнюк, К. Подільські дослідники історії національної школи й педагогічної думки в УНР / К. Завальнюк // Тези доп. і повідомл. 19-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 18 лют. 1999 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1999. – С. 83–84.

149. Завальнюк, К. Тернистий шлях до Соборності : [про історію укр. Соборності] / Костянтин Завальнюк // Вінниччина. – 2015. – 21 січ. – С. 7.

150. Завальнюк, К. В. Слово, гартоване у вогні : [про укр. поезію доби нац.-визвол. змагань 1917–1921 рр., зокрема поділ. поетів, уродженців Вінниччини] / К. В. Завальнюк, Т. В. Стецюк // Як на вільне, на радісне свято... : укр. поезія доби нац.-визвол. змагань (1917–1921 рр.) / авт.-упоряд.: К. В. Завальнюк, Т. В. Стецюк. – Вінниця, 2007. – С. 5–12.

151. Завальнюк, О. М. Земства Поділля в добу Української революції 1917–1920 рр. / О. М. Завальнюк, В. Б. Стецюк. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. – 220 с. – Зі змісту:

Розд. 1 : Земські установи Поділля напередодні української національно-демократичної революції. – С. 20–47;

Розд. 2 : Влада і земства в роки революції. – С. 48–83;

Розд. 3 : Особовий склад органів земського самоврядування Поділля. – С. 84–105;

Розд. 4 : Економічний стан і практична діяльність земського самоврядування Поділля у 1917–1920 рр. – С. 106–151.

152. Завальнюк, О. М. Містечка Могилівщини в добу Української революції 1917–1920 рр. / О. М. Завальнюк, О. Б. Комарніцький // Друга Могилів-Поділ. краєзнав. конф., 20–21 жовт. 2006 р., м. Могилів-Подільський. – Могилів-Подільський ; Кам'янець-Подільський, 2006. – С. 145–157.

153. Завальнюк, О. М. Подільські містечка в добу Української революції 1917–1920 рр. / О. М. Завальнюк, О. Б. Комарніцький. – Кам'янець-Подільський : Абетка-НОВА, 2005. – 320 с. : іл. – Зі змісту:

Вступ. – С. 3–28;

Розд. 1 : Подільські містечка напередодні революції. – С. 29–56;

Розд. 2 : Вплив Української революції на політичну та національну свідомість населення подільських містечок. – С. 57–135;

Розд. 3 : Міжетнічні взаємини в подільських містечках та їх вплив на долю революції. – С. 136–186.

154. Завальнюк, О. М. Профспілкові організації Вінниці в 1917–1920 рр. / О. М. Завальнюк, А. Ф. Суровий // Матеріали 9-ї Поділ. історико-краєзнав. конф., 14–15 жовт. 1995 р., м. Кам'янець-Подільський / Кам'янець-Поділ. держ. ін-т ім. В. М. Затонського [та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 1995. – С. 235–239. – Бібліогр. в кінці ст.

155. Завальнюк, О. М. Українізація культурного життя подільських міст в 1917–1920 рр. / О. М. Завальнюк // Актуальні проблеми розвитку міст та міського самоврядування : (історія і сучасність) : тези Міжнар. наук.-практ. конф., 7–9 квіт. 1993 р., м. Рівне. – Рівне, 1993. – С. 260–262.

156. Зінченко, А. Л. Благовістя національного духу. Українська церква на Поділлі в першій третині ХХ ст. / А. Л. Зінченко. – Київ : Освіта , 1993. – 256 с.

157. Зінченко, А. Л. Земельне питання на Поділлі в добу визвольних змагань / Арсен Зінченко // Нариси історії подільського селянства: 1917–1930 рр. / А. Л. Зінченко. – Вінниця, 2008. – С. 7–34 : фот.

158. Зінько, О. Культурно-просвітницька діяльність вінницької «Просвіти» у 1917–1920 рр. / О. Зінько, О. Гречановська // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали ХХХ Всеукр. наук. іст.-краєзнав. конф., 6–7 верес. 2018 р., м. Вінниця / М-во освіти і науки України [та ін.] ; відп. ред. Ю. А. Зінько. – Вінниця, 2018. – С. 93–96. – Бібліогр. в кінці ст.

159. Зінько, О. Сторінки національно-визвольних змагань на Ямпільщині періоду 1917–1925 рр. в книзі Завальнюка К. В., Борсуковського С. М. «Незламні. Ямпільці в обороні державності: 1917–1925 рр.» / О. Зінько // Буша: славетні сторінки історії : матеріали наук.-краєзнав. конф., 12 жовт. 2019 р., с. Буша Ямпіл. р-ну. – Вінниця, 2019. – С. 38–40.

160. Історія незалежної України творилася у Вінниці : [Вінниця в добу нац.-демократ. революції 1917–1920 рр.] // Вінниц. газ. – 2017. – 24 берез. – С. 5 : фот.

161. Кароєва, Т. Розвиток політичної цензури бібліотечних фондів України 1918–1941 рр. на прикладі Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва / Тетяна Кароєва // Шоста Могилів-Поділ. наук.-краєзнав. конф., 27–28 жовт. 2017 р., м. Могилів-Подільський : матеріали конф. / Могилів-Поділ. міськрада [та ін.]. – Могилів-Подільський ; Вінниця, 2017. – С. 164–174.

162. Картосхеми революційних і воєнних подій на теренах Східного Поділля 1917–1920 рр. // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – Кольор. вкладка.

163. Коваль, В. В. Створення інституту комісарів народної освіти та його діяльність на Поділлі (1917–1919 рр.) / В. В. Коваль // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка [та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 2006. – Т. 7. – С. 12–77.

164. Коваль, В. В. Участь подільського учительства у державотворчих, політичних і освітніх процесах (1917–1920 рр.) / В. В. Коваль // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка [та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 2006. – Т. 8. – С. 23–34.

165. Коваль, О. Жіночі об'єднання як приклад самоорганізації жіноцтва доби Української революції : (на прикладі Вінниці) / О. Коваль // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали XXX Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф., 6–7 верес. 2018 р., м. Вінниця / М-во освіти і науки України [та ін.] ; відп. ред. Ю. А. Зінько. – Вінниця, 2018. – С. 96–106. – Бібліогр. в кінці ст.

166. Коваль, О. Квіти революції: жінки в добу УНР : [вінничанки під час визвол. змагань цього періоду] / Олеся Коваль // *Іст. калейдоскоп.* – 2018. – № 3. – С. 10–13.

167. Кокоша, А. Село Сумівка [Бершад. р-ну] у 1917–1921 рр. / А. Кокоша // *Вінниччина: минуле та сьогодні.* Краєзнавчі дослідження : матеріали XXX Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф. : до 100-річчя Української революції, 26–27 верес. 2019 р., м. Вінниця / М-во освіти і науки України [та ін.] ; відп. ред. Ю. А. Зінько. – Вінниця, 2019. – С. 362–366. – Бібліогр. в кінці ст.

168. Коломієць, І. М. Майдан-Супрунівський (Підлісне). Від найдавніших часів до сьогодні : [історико-краєзнав. нарис про село у Літин. р-ні] / І. М. Коломієць. – Вінниця : Вінниц. газ., 2012. – 324 с. : фот. – Бібліогр.: с. 306–322. – Зі змісту: [Історія села в роки Української революції 1917–1921 рр.]. – С. 47–72.

169. Коляструк, О. «Страшна річ – погано осмислена свобода!» : [про мемуари Софії Грохольської «Болучі спогади 1917–1919» про події цього періоду на Вінниччині] / О. Коляструк // *Вінниччина: минуле та сьогодні.* Краєзнавчі дослідження : матеріали XXX Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф. : до 100-річчя Української революції, 26–27 верес. 2019 р., м. Вінниця / М-во освіти і науки України [та ін.] ; відп. ред. Ю. А. Зінько. – Вінниця, 2019. – С. 9–19. – Бібліогр. в кінці ст.

170. Комарніцький, О. Єврейське громадське самоврядування в 1917–1918 рр.: на матеріалах містечок Правобережної України : [зокрема Вінниччини] / О. Комарніцький // *Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського.* – Вінниця, 2003. – Вип. 5. – С. 64–69. – Бібліогр. в кінці ст.

171. Комарніцький, О. Містечка Барщини у добу Української революції 1917–1920 рр. / О. Комарніцький // *Бар. Барська земля – кризь призму століть : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф., 17 трав. 2008 р., м. Бар / наук. ред. М. Ф. Дмитрієнко.* – Бар, 2008. – С. 306–312. – Бібліогр. в кінці ст.

172. Комарніцький, О. Містечка Подільської губернії напередодні національно-демократичної революції (1917–1920 рр.) / О. Комарніцький // Матеріали Х Поділ. історико-краєзнав. конф., груд. 2000 р., м. Кам'янець-Подільський / Кам'янець-Поділ. держ. ун-т [та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 2000. – С. 250–254.

173. Комарніцький, О. Містечка Правобережної України – тимчасові державні та повітові центри (листоп. 1918 р. – 1920 р.) / О. Комарніцький // Поділля у добу Української революції 1917–1921 рр.: матеріали круглих столів / [редкол.: О. М. Завальнюк (голова), О. Б. Комарніцький (відп. ред.), Л. В. Баженов та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 2013. – С. 177–181. – Бібліогр. в кінці ст.

174. Комарніцький, О. «Просвіти» містечок Правобережної України у добу Української революції 1917–1920 рр. / О. Комарніцький // Подільська «Просвіта»: історія і сьогодення : зб. наук. пр. за підсумками регіон. наук.-краєзнав. конф. – Кам'янець-Подільський, 2011. – С. 69–77.

175. Комарніцький, О. Стан освіти в містечках Подільської губернії в період Української революції (1917–1920 рр.) / О. Комарніцький // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2002. – Т. 2. – С. 40–49.

176. Комарніцький, О. Часописи Української революції 1917–1920 рр. як важливе джерело вивчення освітніх процесів у містечках Подільської губернії / О. Комарніцький // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2006. – Т. 8 : Матеріали четвертого круглого столу «Культура, освіта і просвітницький рух на Поділлі у XVIII – на початку XXI ст.». – С. 56–61.

177. Комарніцький, О. Б. Просвітницько-освітній рух у містечках Подільської губернії в 1917–1918 рр. / О. Б. Комарніцький // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2004. – Т. 4. – С. 68–78.

178. Комарніцький, О. Б. Українсько-єврейські взаємини у містечках Поділля в добу Гетьманату П. Скоропадського / О. Б. Комарніцький // Поділля у добу Української революції 1917–1921 рр. : матеріали круглих столів / [редкол.: О. М. Завальнюк (голова), О. Б. Комарніцький (відп. ред.), Л. В. Баженов та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2013. – С. 58–68.

179. Косаківський, В. Село Северинівка Жмеринського району на Вінниччині в роки Української революції (1917–1921) / В. Косаківський, Н. Шпак-Косаківська // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали XXX Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф. : до 100-річчя Української революції, 26–27 верес. 2019 р., м. Вінниця / М-во освіти і науки України [та ін.] ; відп. ред. Ю. А. Зінько. – Вінниця, 2019. – С. 350–362. – Бібліогр. в кінці ст.

180. Коцюк, В. Д. Українська влада і розвиток початкової та середньої освіти на Поділлі у 1917–1919 рр. / В. Д. Коцюк, І. В. Рибак // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2004. – Т. 4. – С. 41–47.

181. Кошевіцька, І. Ю. Освіта на Поділлі у 1917–1920-х рр. / І. Ю. Кошевіцька // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали XXV Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф., 11–12 жовт. 2013 р, м. Вінниця. – Вінниця, 2013. – С. 314–325 ; Михайло Грушевський і Вінниччина : до 150-річчя від дня народження : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 28–29 верес. 2016 р., м. Вінниця / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; наук. ред.: О. В. Логінов, Л. І. Семенко, С. П. Шароварська ; відп. за вип. К. І. Висоцька. – Вінниця, 2018. – С. 112–120. – Бібліогр. в кінці ст.

182. Кравченко, П. Як Україна і Вінниччина боролись за Незалежність 100 років тому : [головна відмінність між тими і сьогодніш. подіями – це підтримка суверен. України на світ. арені, якої УНР була позбавлена] / Павло Кравченко ; записав Микола Гандзюк // Місто. – 2017. – 16 серп. – С. 6.

183. Кравчук, О. М. Діяльність владних структур Української держави на Поділлі у національно-культурній сфері / О. М. Кравчук, Н. М. Марценюк // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2008. – Т. 11 : Матеріали сьомого круглого столу «Культура, освіта і просвітницький рух на Поділлі». – С. 225–240. – Бібліогр. в кінці ст.

184. Кукурудзьяк, М. Подільське видання «Дністер» про реформу школи в УНР / М. Кукурудзьяк, М. Собчинська // Тези доп. 15-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 14 трав. 1996 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1996. – С. 45–46.

185. Купчишин, М. Шаргородщина в роки Української національно-демократичної революції (1917–1920 рр.) / М. Купчишин, А. Мичак // Шаргородщина. Сторінки історії / М. Купчишин, А. Мичак. – Київ, 2002. – С. 94–107.

186. Кучеров, Г. Г. Діяльність сільських «Просвіт» Подільської губернії у статистичному вимірі (1917–1919 рр.) / Г. Г. Кучеров // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2015. – Т. 22. – С. 90–102. – Бібліогр. в кінці ст.

187. Кучеров, Г. Г. Жванецька «Просвіта» на Поділлі: заснування, діяльність, досвід (1918–1921 рр.) / Г. Г. Кучеров // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка ; голов. ред. П. Т. Тронько. – Кам'янець-Подільський, 2008. – Т. 11 : Матеріали сьомого круглого столу «Культура, освіта і просвітницький рух на Поділлі». – С. 255–262.

188. Кучеров, Г. Г. Подільська «Просвіта» у дослідженнях вітчизняних істориків / Г. Г. Кучеров, Л. В. Баженов // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2006. – Т. 6. – С. 306–318.

189. Кучеров, Г. Г. Робота сільських «Просвіт» Подільської губернії щодо забезпечення населення літературою (1917–1923 рр.) / Г. Г. Кучеров // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2005. – Т. 5. – С. 33–43.

190. Легун, Ю. В. Друга частина спогадів В. Приходька «Під сонцем Поділля» як історичне джерело : [про наук. спадщину видав. подолянина В. К. Приходька та її значення як іст. джерела дослідж. України першої чверті ХХ ст.] / Ю. В. Легун, О. М. Кравчук // Матеріали ХІІІ Поділ. історико-краєзнав. конф., 18–19 листоп. 2010 р., м. Кам'янець-Подільський / голов. ред. О. М. Завальнюк. – Кам'янець-Подільський, 2010. – С. 105–122.

191. Лисий, А. З історії Вінницького костюлу (1917–1931 рр.) / А. Лисий, О. Лойко // Вінниця: минуле і сучасне : матеріали 2-ї історико-краєзнав. конф., присвяч. 50-річчю визволення м. Вінниці від нім.-фашист. загарбників. – Вінниця, 1994. – С. 23–29.

192. Лисий, А. Часописи Поділля періоду визвольних змагань українського народу 1917–1920 рр. / А. Лисий, О. Лойко // Українська періодика: історія і сучасність : доп. та повідомл. 2-ї Всеукр. наук.-теорет. конф., 21–22 груд. 1994 р. – Львів ; Житомир, 1994. – С. 39–41.

193. Лисий, А. К. З історії жіночої освіти у Вінниці (1900–1919 рр.) / А. К. Лисий // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2007. – Т. 9. – С. 148–154.

194. Лозовий, В. Поляки на Поділлі в період Української революції 1917–1920 рр. / В. Лозовий // Поляки на Хмельниччині: погляд крізь віки : зб. наук. пр. за матеріалами Міжнар. наук. конф. – Хмельницький, 1999. – С. 264–267.

195. Лозовий, В. «Просвіта» на Поділлі в добу національно-визвольних змагань (1917–1920 рр.) / В. Лозовий, В. Несте-

ренко // Просвітницький рух на Поділлі (1906–1923 рр.). – Кам'янець-Подільський, 1996. – С. 28–40.

196. Лозовий, В. Селянські органи влади після проголошення Української Народної Республіки : [є згадки про події на Поділлі] / В. Лозовий // Київ. старовина. – 2008. – № 2. – С. 72–83.

197. Лозовий, В. С. Селянство та інтелігенція в добу Української революції, 1917–1921 рр. / В. С. Лозовий // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2006. – Т. 6. – С. 47–54.

198. Малигін, А. В трикутнику смерті : [Вінниччина в 1917–1920 рр.] / А. Малигін // Ішла війна з народами / А. Малигін. – [Вінниця, 2001]. – С. 1–24.

199. Мараєва, В. В. Парк літаків української авіації 1917–1920 рр. : [в контексті згадується про Вінницю] / В. В. Мараєва // Воєнна історія. – 2007. – № 1/3. – С. 128–135.

200. Маринич, В. Наш край в 1918–1920 роках : [історія Хмільниц. р-ну в роки революції] / В. Маринич // Перша Хмільниц. наук. історико-краєзнав. конф., 23 верес. 2015 р., м. Хмільник : матеріали конф. / Хмільниц. райдержадмін. [та ін.]. – Вінниця, 2015. – С. 162–165.

201. Марущак, М. Й. Історія селища Вапнярка / М. Й. Марущак. – Вінниця : Каштелянов О. І., 2016. – 168 с. : іл. – Зі змісту: [Період Української національної революції 1917–1921 рр. на теренах селища]. – С. 16–23.

202. Масловський, М. Видання вінницької «Просвіти» / М. Масловський // Тези доп. 13-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 6 верес. 1994 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1994. – С. 58–59.

203. Матеріали XV Подільської наукової історико-краєзнавчої конференції (17–18 листоп. 2017 р.) / НАН України, Ін-т історії України [та ін.] ; редкол.: С. А. Копилов, О. П. Реєнт,

Л. В. Баженов [та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Сисин О. В., 2017. – 532 с. – Зі змісту:

Мороз, В. Події національно-визвольної революції, 1917–1920 рр. на Поділлі / Віктор Мороз, Володимир Мороз. – С. 8–13;

Любчак, В. В. Вінницькі поляки у переддень жовтневої катастрофи / В. В. Любчак. – С. 20–22;

Вітюк, О. О. Заходи органів місцевого самоврядування щодо регулювання житлових відносин населення Поділля у 1917–1919 рр. / О. О. Вітюк, Т. Ю. Герасимов, К. В. Завальнюк. – С. 22–26;

Мороз, В. Павло Скоропадський – будівничий Української держави / Віктор Мороз, Володимир Мороз. – С. 38–42;

Ратушняк І. І. Звернення до населення і постанови губернського старости Кисельова як документи до вивчення історії Гетьманату, 1918 р. на Поділлі / І. І. Ратушняк. – С. 46–51;

Кравчук, О. М. Діяльність Директорії УНР у Вінниці в грудні 1918 р. у спогадах О. Назарука / О. М. Кравчук, С. Л. Калитко. – С. 51–55;

Романець, Л. М. Селянські виступи на Поділлі в роки Української національно-демократичної революції (1917–1920 рр.) / Л. М. Романець. – С. 55–59;

Ляшкович, Р. С. Хід мобілізації до Дієвої армії УНР восени 1919 р. : (за матеріалами укр. періодики) / Р. С. Ляшкович. – С. 59–62;

Байдич, В. Г. Доля архівів регіону у добу Української революції (1917–1921 рр.) / В. Г. Байдич, В. В. Галатир, Ю. В. Олійник. – С. 65–71;

Руденко, Ю. М. Президент в екзилі: внесок Андрія Лівичького в Українську революцію та збереження української державності / Ю. М. Руденко. – С. 75–79.

204. Мацько, В. Громадські засади у пресі Поділля періоду визвольних змагань (1918–1920 рр.) / В. Мацько // Українська періодика: історія і сучасність : доп. і повідомл. 4-ї Всеукр. наук.-теорет. конф., 19–20 груд. 1997 р. – Львів, 1997. – С. 77–79.

205. Машталір, А. І. Вплив постаті Т. Г. Шевченка на діяльність подільської «Просвіти» (1917–1920 рр.) / А. І. Машталір

лір // Матеріали XIII Поділ. історико-краєзнав. конф., 18–19 листоп. 2010 р., м. Кам'янець-Подільський / голов. ред. О. М. Завальнюк. – Кам'янець-Подільський, 2010. – С. 361–366.

206. Машталір, А. І. Вшанування Тараса Шевченка на Поділлі у 1917–1920 рр. / А. І. Машталір // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2009. – Т. 13 : Присвячено 90-річчю Кам'янецької доби УНР. – С. 28.

207. Мельник, А. На Поділлі від тифу померли від семи до 26 тисяч воїнів-галичан : історик, дир. Центру історії Вінниці О. Федоришен досліджує долю бійців Укр. галиц. армії, які більше ста років тому боролись на теренах Вінниччини за Незалежність України / Анатолій Мельник // Поділ. порадиця. – 2018. – 25 квіт. – С. 2.

208. Мельник, В. М. Кам'янець-Подільський державний український університет – перший вищий навчальний заклад на Поділлі (1918–1921 рр.) / В. М. Мельник // Освіта на Поділлі: минуле та сьогодення : матеріали XXIII Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф., 20–21 жовт. 2011 р., м. Вінниця / Вінниц. краєзнав. т-во «Поділля» ; відп. ред. Ю. А. Зінько. – Вінниця, 2011. – С. 143–148. – Бібліогр. в кінці ст.

209. Мельник, Е. М. Вища початкова школа на Поділлі в добу Української революції (1917–1920 рр.) / Е. М. Мельник // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2006. – Т. 6 : Культура, освіта і просвітницький рух на Поділлі у XVIII – на початку XXI ст. : матеріали 2-го круглого столу. – С. 10–25.

210. Мельник, Е. М. Українські середні навчальні заклади на Поділлі в 1917–1920 рр. / Е. М. Мельник // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2004. – Т. 4. – С. 48–67.

211. Мельник, Н. М. Польська громада Поділля під час Української революції (1917–1921 рр.) / Н. М. Мельник // Матеріали наук. історико-краєзнав. конф «Хмельниччина: історія та сучасність», 27 верес. 2017 р., м. Хмельницький / редкол.: Л. В. Баженов [та ін.]. – Хмельницький, 2017. – С. 118–122. – Бібліогр. в кінці ст.

212. Мельничук, О. Село Мельниківці Немирівського району в добу національної революції 1917–1921 рр. / О. Мельничук // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали XXX Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф. : до 100-річчя Української революції, 26–27 верес. 2019 р., м. Вінниця / М-во освіти і науки України [та ін.] ; відп. ред. Ю. А. Зінько. – Вінниця, 2019. – С. 336–349. – Бібліогр. в кінці ст.

213. Мельничук, О. А. Події Першої світової війни та національно-визвольних змагань 1917–1921 рр. на Поділлі : (за спогадами І. Д. Юрченка) / О. А. Мельничук // Народи світу і Велика війна 1914–1918 рр. : матеріали Всеукр. наук. конф., 3–4 квіт. 2015 р., м. Вінниця. – Вінниця, 2015. – С. 226–235.

214. Миколайчук, Л. Відгомін десятиліть : [події націонал.-визвол. змагань в с. Сальник Калинів. р-ну] / Л. Миколайчук // Сальник з глибини віків / Л. Миколайчук. – Вінниця, 2017. – С. 57–63. – (Моя Вінниччина ; вип. 20).

215. Михайлова, Н. Поклик рідної землі : літ.-краєзнав. нарис із історії с. Михайлівці Мурованокуриловец. р-ну / Ніна Михайлова. – Умань : Візаві, 2017. – 392 с. : іл. – (Моя Вінниччина) (Село і люди ; вип. 12). – Зі змісту: Розд. 5 : Громадянське протистояння 1917–1939 роки. – С. 59–85.

216. Нагребецький, А. Н. Рахни-Лісові – яблунева перлина Поділля : [село в Шаргород. р-ні] / Анатолій Нагребецький ; Центр дослідж. історії Поділля Ін-ту історії України НАН України при Кам'янець-Поділ. нац. ун-ті ім. Івана Огієнка [та ін.]. – Вінниця : Балук І. Б., 2014. – 512 с. : фот. – Зі змісту: Село в роки революції та боротьби за незалежність України. – С. 101–123.

217. Нариси історії Поділля : на допомогу вчителю / Л. В. Баженов [та ін.]. – Хмельницький : Облполіграфвидав, 1990. – 328 с. – Зі змісту: [Глава] : Боротьба проти іноземних інтервентів і внутрішньої контрреволюції (1918–1920 рр.). – С. 209–219.

218. Нестеренко, В. А. Польська та єврейська національна освіта на Поділлі 1917–1920 рр. / В. А. Нестеренко // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2007. – Т. 9. – С. 190–202.

219. Нестеренко, В. А. Часописи УНР як джерело вивчення етносоціальних процесів на Поділлі в Кам'янецьку Добу Директорії / В. А. Нестеренко // Матеріали XI Поділ. історико-краєзнав. конф., 25–26 листоп. 2004 р., м. Кам'янець-Подільський / Кам'янець-Поділ. держ. ун-т [та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 2004. – С. 292–299.

220. Опря, А. М. Проблема автокефалії Української православної церкви і спроби реалізації її на Поділлі в 1917–1920 рр. / А. М. Опря // Матеріали IX Поділ. історико-краєзнав. конф., 14–15 жовт. 1995 р., м. Кам'янець-Подільський / Кам'янець-Поділ. держ. ін-т ім. В. М. Затонського [та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 1995. – С. 255–258. – Бібліогр. в кінці ст.

221. Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. Т. 13 : Присвячено 90-річчю Кам'янецької доби УНР / М-во освіти і науки України, Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка ; голов. ред. П. Т. Тронько [та ін.]. – Кам'янець-Подільський : ОІОМ, 2009. – 524 с. – Бібліогр. в кінці ст.

222. Остапчук, О. Українська військова авіація періоду 1917–1920 рр. : [є дані про перебування авіаескадрильї у Вінниці] / О. Остапчук // Воєнна історія Поділля та Буковини : матеріали Всеукр. наук. військ.-іст. конф., 25–26 листоп. 2009 р., м. Кам'янець-Подільський / відп. за вип. В. Карпов. – Київ, [2009]. – С. 181–185. – Бібліогр. в кінці ст.

223. Острове́рха, М. Блиски і темряви : 1918–1919–1920 : [в контексті йдеться про події на Вінниччині] / М. Острове́рха. – Нью-Йорк : [Накладом автора], 1966. – 208 с.

224. Петренко, О. С. Буремні роки 1917–1922 / О. С. Петренко // Лука-Мелешківська : нариси історії села [Вінниц. р-ну] / О. С. Петренко. – Вінниця, 1999. – С. 212–228.

224 а. Петров, Л. О. 7-1 полк уланів Військ Польських в Україні. 1917–1918 рр. – Вінниця : Твори, 2020. – 400 с.

225. Погончик, Г. Жовтень 1917 р. Боротьба різних політичних сил за владу в 1917–1921 рр. у нашому краї / Г. Погончик, В. Погончик // Серце гріє Серебря : нариси з історії села та життя мешканців : [Бершад. р-н] / Г. Погончик, В. Погончик. – Вінниця, 2017. – С. 41–49.

226. Поділля в добу Української революції 1917–1921 рр. : [статті] // Матеріали XIII Поділ. історико-краєзнав. конф., 18–19 листоп. 2010 р. / голов. ред. О. М. Завальнюк. – Кам'янець-Подільський, 2010. – С. 349–444. – Бібліогр. в кінці ст.

227. Поділля в роки громадянської війни (лют. 1918 р. – груд. 1920 р.) : док. й матеріали / Держ. архів Хмельниц. обл. ; під ред. М. І. Мехеди. – Вінниця : Вінниц. кн.-газ. вид-во, 1959. – 489 с. : іл.

228. Поділля у добу Української революції 1917–1921 рр. : матеріали круглих столів / [редкол.: О. М. Завальнюк (голова), О. Б. Комарніцький (відп. ред.), Л. В. Баженов та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2013. – 216 с. – Електрон. версія. – Режим доступу: muzeum.in.ua/files/Поділля%20у%20добу%20Української%20революції.pdf (дата звернення: 29.11.2018), вільний. – Назва з екрана.

229. «Просвіти» Поділля в добу Української революції (1917–1920) : зб. док. і матеріалів / Хмельниц. гуманітар.-пед. акад. [та ін.] ; упоряд. і авт. вступ. ст.: В. Адамський, Б. Кришук. – Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2014. – 571 с.

230. Пшук, І. Радянське будівництво на Поділлі в роки громадянської війни (1919–1920 рр.) / І. Пшук // З історії радянської Вінниччини : [збірник]. – Вінниця, 1960. – С. 19–33.

231. Ревуцький, В. Снітків. Історія без акцентів : [Мурованокуриловец. р-н] / В. Ревуцький. – Вінниця : Твори, 2018. – 528 с. : фот. – (Моя Вінниччина ; вип. 26). – Зі змісту: Боротьба українців за свою державність. – С. 143–145 ; Бій під Снітковом Армії УНР і Котовського ; Остання спроба завоювати незалежність. – С. 146–161.

232. Реєнт, О. П. Нариси життя Літинщини, 1917–1921 рр.: революційні події та повсякденність / О. П. Реєнт, В. П. Рекрут ; НАН України [та ін.]. – Київ : Ін-т історії України НАН України, 2017. – 298 с. – Зміст:

Ч. 1 : Доба Української Центральної Ради. – С. 7–102;

Ч. 2 : Літинщина під владою гетьмана Павла Скоропадського (трав. – груд. 1918 р.). – С. 103–150;

Ч. 3 : У круговерті боротьби за державність України (груд. 1918 – листоп. 1920 рр.). – С. 151–277.

Рец.: Романюк, І., Герасимов, Т. // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2018. – Вип. 26. – С. 339–340.

233. Рекрут, В. Єврейські погроми на Гайсинщині у 1917–1921 рр. / В. Рекрут // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали XXX Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф. : до 100-річчя Української революції, 26–27 верес. 2019 р., м. Вінниця / М-во освіти і науки України [та ін.] ; відп. ред. Ю. А. Зінько. – Вінниця, 2019. – С. 238–258. – Бібліогр. в кінці ст.

234. Рибак, І. В. Аграрна революція на Поділлі та Південно-Східній Волині (1917–1922 рр.) / І. В. Рибак, О. М. Свідерська // Матеріали XIII Поділ. історико-краєзнав. конф. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка ; голов. ред. О. М. Завальнюк. – Кам'янець-Подільський, 2010. – С. 356–361.

235. Рибак, І. В. Місцеві грошові знаки (бони) на Поділлі 1918–1920 рр. / І. В. Рибак, В. І. Вараниця // Поділля і Волинь у контексті історії українського національного відродження : наук. зб. – Хмельницький, 1995. – С. 144–145.

236. Ровінський, В. Православ'є на Подолі : іст. нариси / В. Ровінський, О. Миханчук. – Кам'янець-Подільський, 1995. – 176 с. : фот. – Присвячується 200-річчю заснування Подільської єпархії. – Зі змісту: [Доба революції]. – С. 136–139.

237. Роговий, О. Про що шумлять верби : іст. нариси про Корчинці – Ротмистрівку – Вербівку (XVIII–XXI століття) [Липовец. р-н] / Олександр Роговий. – Вінниця : Держ. картогр. ф-ка, 2010. – 344 с. : іл. – Бібліогр.: с. 335–344. – Зі змісту: Розд. 8 : В тіні революцій. – С. 96–105.

238. Романюк, І. М. Містечко Браїлів у період Української революції 1917–1920 рр. / І. М. Романюк, М. А. Смірнов // Сум. історико-архів. журн. – 2010. – Т. 8/9. – С. 184–189.

239. Росовський, В. Польські школи на території Подільської губернії в добу війни і Українських визвольних змагань (1914–1921) / В. Росовський // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії : зб. наук. пр. / Рівнен. держ. гуманітар. ун-т. – Рівне, 2009. – Вип. 17. – С. 15–19. – Бібліогр. в кінці ст.

240. Ротар, Н. Ю. Діяльність Подільського губернського комісаріату з народної освіти (1917–1919) / Н. Ю. Ротар // Духовні витоки Поділля: Творці історії краю. – Хмельницький, 1994. – С. 378–380.

241. Рудченко, М. Подільська газета «Вісник Української Народної Республіки» / М. Рудченко // Тези доп. 13-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 6 верес. 1994 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1994. – С. 59–60.

242. Руцький-Василевський, М. Революційний рух на Ямпільщині з 1917 року по 1921 рік / М. Руцький-Василевський // Завальнюк, К. Незламні. Ямпільці в обороні державності:

1917–1925 / К. Завальнюк, С. Борсуковський ; Іст. клуб «Холодний Яр». – Вінниця, 2009. – Ч. 2. – С. 82–115.

243. Савчук, Ю. К. Міська геральдика Поділля / Ю. К. Савчук ; передм. Л. М. Шпильової. – Вінниця : Континент-ПРИМ, 1995. – 144 с. : іл. – Зі змісту: [Доба революції]. – С. 99–105.

244. Сафронова, О. В. Бібліотека вінницького товариства «Просвіта» (1917–1923) / О. В. Сафронова // Подільський книжник : альманах / Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва ; уклад. Т. Р. Соломонава. – Вінниця, 2010. – Вип. 2. – С. 61–72.

245. Семенко, Л. І. Грошові знаки періоду Української революції 1917–1921 рр. у фондовій збірці Вінницького обласного краєзнавчого музею / Л. І. Семенко // Михайло Грушевський і Вінниччина : до 150-річчя від дня народж. : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 28–29 верес. 2016 р., м. Вінниця / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; наук. ред.: О. В. Логінов, Л. І. Семенко, С. П. Шароварська ; відп. за вип. К. І. Висоцька. – Вінниця, 2018. – С. 129–136. – Бібліогр. в кінці ст.

246. Семенко, Л. І. Їх поєднала пісня Леонтовича... : нариси з історії муз. життя в Україні 1910–1930-х років : [зокрема на Поділлі] / Л. І. Семенко. – Вінниця : Едельвейс і К, 2007. – 272 с.

247. Семенко, Л. І. Матеріали до історії музичного життя в Україні 1920-х років у колекції Вінницького обласного краєзнавчого музею / Л. І. Семенко // Краєзнавство: історичний досвід та перспективи розвитку : матеріали 2-ї Міжнар. наук.-практ. конф., 13–15 жовт. 2010 р., м. Вінниця. – Вінниця, 2011. – С. 18–20.

248. Скальський, В. В. Містечко Бар: подієва історія 1917–1921 рр. / В. В. Скальський // Українська революція 1917–1921 років: погляд із сьогодення : Міжнар. наук. конф., 25 квіт. 2012 р., м. Київ : [матеріали конф.]. / Укр. ін-т нац. пам'яті. – Київ, 2013. – С. 243–249.

249. Скрипник, В. Встановили імена майстрів слова доби Української революції : [книжку про вінниц. журналістів доби

Укр. революції 1917–1920 років здав до друку професор Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського, доктор іст. наук С. Гальчак] / Віктор Скрипник // *Голос України*. – 2020. – 10 черв. – С. 6.

250. Слотюк, П. В. Дзядів: з історії Подільського порубіжжя (від найдавніших часів до 1946 р.) / Петро Слотюк. – Вінниця : Консоль, 2012. – 146 с. : кольор. іл. – Бібліогр. – Зі змісту: Національна революція і громадянська війна [в історії села]. – С. 57–69.

251. Собчинська, М. Народні університети Поділля в 1917–1920 рр. / М. Собчинська // Тези доп. і повідомл. 18-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 3 лют. 1998 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1998. – С. 56–57.

252. Собчинська, М. Подільська газета «Наш шлях» про проблеми освіти в УНР / М. Собчинська // Тези доп. 14-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 5 верес. 1995 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1995. – С. 60–61.

253. Собчинська, М. Розвиток початкової школи на Поділлі в 1917–1920 рр. / М. Собчинська // Тези доп. 13-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 6 верес. 1994 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1994. – С. 55.

254. Собчинська, М. Розвиток професійної освіти на Поділлі в 1917–1920 рр. / М. Собчинська // Матеріали 9-ї Поділ. історико-краєзнав. конф., 14–15 жовт. 1995 р. / Кам'янець-Поділ. держ. ін-т ім. В. М. Затонського [та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 1995. – С. 293–240. – Бібліогр. в кінці ст.

255. Соколовський, М. Ще одна сторінка з життя кресового священика : [спогади про вінниц. період життя мемуариста, зокрема про революц. події у Вінниці, його біогр.] : [уривки] / М. Соколовський // *Вінниця у спогадах* : у 3 т. / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; упоряд. В. Колесник ; відп. за вип. К. Висоцька ; ред. М. Шлеймович. – Вінниця, 2017. – Т. 2 : Початок ХХ ст. – 1920 р. – С. 86–127 : прим., фот.

256. Соломонова, Т. Р. Видавнича діяльність Подільського земства 1904–1920 рр. : [зокрема, в контексті йдеться про вид. діяльність в період УНР] / Т. Р. Соломонова // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2002. – Вип. 4. – С. 41–54.– Бібліогр. в кінці ст.

257. Соломонова, Т. Р. Випуск навчальної літератури на Поділлі у 1-й третині ХХ ст. : [зокрема на Вінниччині] / Т. Р. Соломонова // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2003. – Вип. 5. – С. 69–73. – Бібліогр. в кінці ст.

258. Соломонова, Т. Р. Випуск політичної літератури на Поділлі у другій половині ХІХ – першій третині ХХ ст. як відображення громадсько-політичного життя країни (на основі бібліогр. посіб. «Матеріали до книговидавничого репертуару Поділля») / Т. Р. Соломонова // Вісн. Ін-ту історії, етнології і права / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2007. – Вип. 5. – С. 18–21.

259. Соломонова, Т. Р. Доля бібліотек поміщицьких маєтків Поділля за доби Української революції / Т. Р. Соломонова // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2007. – Вип. 12. – С. 227–231. – Бібліогр. в кінці ст.

260. Соломонова, Т. Р. Подільська спархіяльна бібліотека (1891–1920) / Т. Р. Соломонова // Вісн. Ін-ту історії, етнології і права : зб. наук. пр. / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського ; відп. за вип. П. М. Кравченко. – Вінниця, 2009. – Вип. 7. – С. 84–86.

261. Стецюк, В. Б. Видавнича діяльність земств Поділля (1907–1920 рр.) / В. Б. Стецюк // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2006. – Т. 7. – С. 357–367.

262. Стецюк, В. Б. Вінницьке повітове земство в період національно-демократичної революції 1917–1920 рр. / В. Б. Стецюк // Наук. пр. Серія: Історичні науки / Кам'янець-Поділ. держ. ун-т. – Кам'янець-Подільський, 2004. – Т. 13. – С. 263–274.

263. Стецюк, В. Б. Джерела про культурно-просвітницьку діяльність земств Поділля (1917–1920 рр.) / В. Б. Стецюк // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2007. – Т. 9 : Матеріали 5-го круглого столу «Культура, освіта і просвітницький рух на Поділлі». – С. 168–176.

264. Стецюк, В. Б. Діяльність земств Поділля в сфері матеріального забезпечення армії УНР (1919–1920 рр.) / В. Б. Стецюк // Матеріали XII Поділ. історико-краєзнав. конф., присвяч. 90-річчю Укр. нац.-демокр. революції, 70-річчю утворення Хмельниць. обл., 22–23 листоп. 2007 р., м. Кам'янець-Подільський.]. – Кам'янець-Подільський, 2007. – Т. 2. – С. 32–39. – Бібліогр. в кінці ст.

265. Стецюк, В. Б. Культурно-просвітницька діяльність земств Поділля у 1917–1920 рр. / В. Б. Стецюк // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2006. – Т. 6 : Матеріали 2-го круглого столу «Культура, освіта і просвітницький рух на Поділлі у XVIII – на початку XXI ст.». – С. 26–39.

266. Стецюк, В. Б. Періодичні видання Подільського губернського земства (1907–1920 рр.) / В. Б. Стецюк // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2008. – Т. 12. – С. 387–396.

267. Стецюк, В. Б. Професійні спілки земських працівників Поділля в період національно-демократичної революції (1917–1920 рр.) / В. Б. Стецюк // Наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка. Серія: Історичні науки. – Кам'янець-Подільський, 2006. – Т. 16. – С. 240–246.

268. Суровий, А. Ф. З історії профспілкового руху в Могилеві-Подільському (1917–1921) / А. Ф. Суровий // Перша Могилів-Поділ. краєзнав. конф., жовт. 1996 р., м. Могилів-Подільський : матеріали та доп. – Могилів-Подільський, 1996. – С. 71–74.

269. Терещук, К. Л. Подільські бібліотеки і національне відродження в Україні (1917–1919 рр.) / К. Л. Терещук // Матеріали XIII Поділ. історико-краєзнав. конф., 18–19 листоп. 2010 р., м. Кам'янець-Подільський / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2010. – С. 372–378.

270. Терещук, К. Л. Україномовна книжкова продукція і бібліотеки Поділля в добу Української революції / К. Л. Терещук // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2011. – Т. 17. – С. 78–84. – Бібліогр. в кінці ст.

271. Тичук, Є. А. Зброя доби Української революції 1917–1921 рр. у фондовій збірці Вінницького обласного краєзнавчого музею / Є. А. Тичук // Михайло Грушевський і Вінниччина : до 150-річчя від дня народж. : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 28–29 верес. 2016 р., м. Вінниця / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; наук. ред.: О. В. Логінов, Л. І. Семенко, С. П. Шароварська ; відп. за вип. К. І. Висоцька. – Вінниця, 2018. – С. 164–171. – Бібліогр. в кінці ст.

272. Ткачук, О. І. Кожухів. Події і долі : [Літин. р-н] / О. І. Ткачук. – Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2016. – 252 с. : іл., карти, табл. – Зі змісту: Українська революція 1917–1921 рр. : [Літин. р-н]. – С. 46–50.

273. Томчук, М. Збройні сили УНР на Поділлі / М. Томчук // Тези доп. 13-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 6 верес. 1994 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1994. – С. 52–53.

274. Томчук, М. «Чути тріскотню скорострілів і крісів» : [Нац.-визвол. змагання 1917–1920 рр. на території Калинів. р-ну] / М. Томчук // Прапор перемоги. – 2003. – 30 квіт. – С. 6.

275. Трембіцький, А. Муровані Курилівці в роки Визвольних змагань 1917–1921 рр. за спогадами Володимира Левицького / А. Трембіцький // Друга Мурованокуриловец. наук.-краєзнав. конф., 22–23 верес. 2017 р., смт Муровані Курилівці. – Муровані Курилівці, 2017. – С. 141–155.

276. Трембіцький, А. Перебіг подій Визвольних змагань 1917–1921 рр. на Могилівщині за спогадами В. Левицького / А. Трембіцький // Шоста Могилів-Поділ. наук.-краєзнав. конф. : матеріали конф., 27–28 жовт. 2017 р., м. Могилів-Подільський / Могилів-Поділ. міськрада [та ін.]. – Могилів-Подільський ; Вінниця, 2017. – С. 127–144.

277. Трембіцький, А. Чернівці в роки Визвольних змагань 1917–1921 рр. за спогадами Володимира Левицького : хроніка подій / А. Трембіцький // Перша Чернівецьк. наук. історико-краєзнав. конф., присвяч. 100-річчю Укр. революції 1917–1921 рр., 6 жовт. 2017 р., смт Чернівці [Вінниц. обл.]. – Вінниця, 2017. – С. 149–158.

278. Тучинський, В. А. Події визвольних змагань 1917–1921 рр. у Могилеві-Подільському за спогадами Ісаака Мазепи / В. А. Тучинський, Ю. Б. Соколова // Четверта Могилів-Поділ. наук.-краєзнав. конф., 28–29 верес. 2012 р., м. Могилів-Подільський. – Кам'янець-Подільський, 2012. – С. 123–126. – Бібліогр. в кінці ст.

279. Україна і Польща: історичне сусідство : матеріали Міжнар. наук. конф., 17–18 трав. 2012 р. / Ген. консульство Респ. Польща у Вінниці [та ін.] ; редкол.: Ю. Зінько (відп. ред.) та ін.]. – Вінниця : Нілан, 2012. – 635 с. : табл. – Текст укр., пол., рос. – Бібліогр. в кінці ст. – Зі змісту:

Ружківська, О. Польсько-українська війна (листоп. 1918 – лип. 1919 рр.) – трагічна сторінка у взаєминах двох народів / О. Ружківська. – С. 364–369.

280. Українська революція: погляд через сто років : матеріали обл. наук.-практ. конф. Вип. 2 / Рада директорів технікумів та коледжів у Вінниц. обл., Обл. метод. об-ня викл. сусп. дисциплін, Вінниц. гуманітар.-пед. коледж ; ред. М. П. Панасюк. – Вінниця ; Черкаси : Гордієнко Є. І., 2017. – 138 с. : портр. – Бібліогр. в кінці ст. – Зі змісту:

Чмих, А. Р. Культурна спадщина про Українську революцію 1917–1921 років та її роль у формуванні історичної пам'яті / А. Р. Чмих, О. М. Олійник. – С. 75–78;

Ковордан, Ю. І. Селянські виступи на Поділлі в роки визвольних змагань (1917–1920 рр.) / Ю. І. Ковордан. – С. 79–85;

Олійник, О. М. Національно-визвольні події на Вінниччині 1917–1920 рр. у історико-краєзнавчих дослідженнях / О. М. Олійник. – С. 96–99;

Калинник, А. В. Події Української революції на Поділлі / А. В. Калинник, М. В. Григорчук. – С. 106–111;

Харитоновна, І. В. Період визвольних змагань 1917–1920 рр. на території Барського району / І. В. Харитоновна, Л. М. Токовенко. – С. 123–129.

281. Фіщук, О. В. Село Устя [Бершад. р-ну] у буремні роки Української революції 1917–1921 рр. / О. В. Фіщук // Михайло Грушевський і Вінниччина : до 150-річчя від дня народж. : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 28–29 верес. 2016 р. / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; наук. ред.: О. В. Логінов, Л. І. Семенко, С. П. Шароварська ; відп. за вип. К. І. Висоцька. – Вінниця, 2018. – С. 270–274.

282. Хронологія революційних подій на Вінниччині : [1917, 1918, 1919, 1920, 1921] / [уклад.: Г. Білик, І. Венжик, В. Желіховський, Т. Кароєва, Т. Осадчук, І. Романюк, Л. Цукрук] // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 266–293.

283. Царенко, М. Вінницьке міське самоврядування : 1917–1918 рр. / М. Царенко // Вінниц. відом. – 1999. – 8 лип. – С. 4.

284. Юрченко, О. Історичні паралелі через 95 років : [революц. пристрасті на вінниц. вулицях 95 років тому] / О. Юрченко // Вінниччина. – 2014. – 5 лют. – С. 15.

285. Яценко, О. В. Кооперативна періодика як джерело вивчення історії кооперації Поділля у 1917–1920 рр. / О. В. Яценко // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2009. – Т. 14. – С. 328–334.

286. Яценко, О. В. Кооперативний рух на Поділлі в роки Української революції (1917–1921) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / О. В. Яценко ; Чернігів. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. – Чернігів, 2011. – 20 с.

287. Яцюк, О. Діяльність товариства «Просвіта» в місті Вінниця у 1918–1920 рр. / О. Яцюк // Вінниця – 630 : матеріали 1-ї Вінниц. наук.-теорет. конф. – Вінниця, 1993. – С. 69–71. – Бібліогр. в кінці ст.

288. Яцюк, О. Товариство «Просвіта» на Вінничині в 1906–1922 рр. / О. Яцюк // Просвітницький рух на Поділлі (1906–1923 рр.). – Кам'янець-Подільський, 1996. – С. 57–62.

2.2. Доба Української Центральної Ради

289. Адамський, В. Подільський кооперативний з'їзд (9–11 квіт. 1917 р.) : [м. Вінниця] / Віктор Адамський ; Хмельниц. гуманітар.-пед. акад., Держ. архів Хмельниц. обл. – Хмельницький : Мельник А. А., 2017. – 96 с. – (Студії з історії Поділля).

290. Адамський, В. Р. Подільське відлуння I Універсалу Центральної Ради в земському середовищі / В. Р. Адамський // День Соборності України : історико-політол. дискусії : (до 100-річчя бою під Крутами (29.01.1918 р.) : зб. наук. ст. / Хмельниц. МАУП. – Хмельницький, 2018. – Вип. 5. – С. 28–42. – Бібліогр. в кінці ст.

291. Адамський, В. Р. «Просвіти» Поділля в добу Української Центральної Ради (берез. 1917 – квіт. 1918 рр.) : Дослідження. Документи. Матеріали / В. Р. Адамський. – Хмельницький : Цюпак А. А., 2018. – 478 с. – Зі змісту: Іменний покажчик. – С. 445–453 ; Географічний покажчик. – С. 454–457.

292. Адамський, В. Р. Просвітницький рух на Поділлі в добу Української Центральної Ради / В. Р. Адамський // «Просві-

ти» Поділля в добу Української Центральної Ради (берез. 1917–квіт. 1918 рр.) : Дослідження. Документи. Матеріали / В. Р. Адамський. – Хмельницький, 2018. – С. 16–150. – Прим. – С. 102–150.

293. Адамський, В. Р. Фінансове забезпечення товариства «Просвіта» на Поділлі в добу Української Центральної Ради / В. Р. Адамський // Хмельниц. краєзнав. студії : наук.-краєзнав. зб. / НАН України, Ін-т історії України, Центр дослідж. історії Поділля [та ін.]. – Хмельницький, 2019. – Вип. 19. – С. 33–38. – Бібліогр. в кінці ст.

294. Адамський, В. Р. Ямпільський повітовий комісар у революційну добу (берез. 1917 р. – квіт. 1918 р.) / В. Р. Адамський // Хмельниц. краєзнав. студії : наук.-краєзнав. зб. / НАН України, Ін-т історії України, Центр дослідж. історії Поділля. – Хмельницький, 2018. – Вип. 16. – С. 64–69. – Бібліогр. в кінці ст.

295. Антонишин, А. П. Державотворчі процеси на Поділлі в заключний період існування Центральної Ради (лют. – трав. 1918 р.) / А. П. Антонишин // Матеріали XIII Поділ. історико-краєзнав. конф., 18–19 листоп. 2010 р., м. Кам'янець-Подільський / голов. ред. О. М. Завальнюк. – Кам'янець-Подільський, 2010. – С. 379–386. – Бібліогр. в кінці ст.

296. Антонишин, А. П. Причини падіння Центральної Ради: історичний досвід на прикладі Поділля / А. П. Антонишин // Регіональна політика: історичні витоки, законодавче регулювання, практична реалізація : друга Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 груд. 2016 р. : зб. наук. пр. / КНУБА [та ін.]. – Київ, 2016. – Вип. 2, ч. 2. – С. 151–156. – Бібліогр. в кінці ст.

297. Баніт, А. Військова авіація України народилася у Вінниці / А. Баніт // 33-й канал. – 2005. – 24 серп.

298. Бойта, А. Революційні події 1917 року в спогадах жителів села Кричанівка Могилів-Подільського району / А. Бойта // Шоста Могилів-Поділ. наук.-краєзнав. конф. : матеріали конф., 27–28 жовт. 2017 р., м. Могилів-Подільський / Могилів-По-

діл. міськрада [та ін.]. – Могилів-Подільський ; Вінниця, 2017. – С. 102–110.

299. Боржковський, В. 2-й з'їзд Подільської губернської ради громадських організацій / В. Боржковський // Поділ. воля. – 1917. – № 6. – С. 12.

300. Боротьба за владу Рад на Поділлі (берез. 1917 р. – лют. 1918 р.) : док. й матеріали / Держ. архів Хмельниц. обл. ; упоряд.: І. І. Кириченко [та ін.]. – Хмельницький : Хмельниц. обл. газ. вид-во, 1957. – 306 с.

301. Бохоновський, В. Революційні події лютого-березня 1917 р. на Поділлі / В. Бохоновський // Українська революція 1917–1920 рр. на Хмельниччині : матеріали обл. молодіж. наук.-краєзнав. конф., 18–20 листоп. 1998 р., м. Хмельницький. – Хмельницький ; Красилів, 1998. – С. 46–48.

302. Буремні події Української революції 1917–1921 рр. на теренах Поділля [Образотворчий матеріал] : комплект з 31 листівки / Вінниц. облдержадмін. [та ін.] ; відп. ред. К. Висоцька ; авт. проекту, упоряд. Л. Семенко. – Вінниця : Бабій І. В., 2018. – 31 листівка : іл. – З комплекту листівок:

Доба Центральної Ради;

Поділля у період Центральної Ради : Звернення Подільської Губернської Української Ради до громадянства, Вінниця, травень 1917 р.

303. Вітюк, О. О. Місцеве самоврядування на Поділлі в заключний період існування Центральної Ради (листоп. 1917 – квіт. 1918 рр.) / О. О. Вітюк // Гілея : наук. вісн. / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова [та ін.]. – Київ, 2013. – Вип. 75. – С. 42–44. – Бібліогр. в кінці ст.

304. Воловик, В. Деякі аспекти українського національного питання на Поділлі в 1917 р. / В. Воловик // Тези доп. 9-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 5 верес. 1990 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1990. – С. 66–68.

305. Воловик, В. З історії українського національного руху на Поділлі в першій половині 1917 р. / В. Воловик, М. Стопчак // Тези доп. 16-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 11 лют. 1997 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1997. – С. 40–41.

306. Воловик, В. Події Лютневої революції 1917 р. на Поділлі / В. Воловик, О. Воловик // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 1999. – Вип. 1. – С. 58–59.

307. Воловик, В. Події Української національної революції на Поділлі в жовтні – грудні 1917 р. / В. Воловик, М. Стопчак // Тези доп. 17-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 18 верес. 1997 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1997. – С. 55–57.

308. Воловик, В. П. Революційний рух 1917 р. на Вінниччині : (хроніка за архів. док.) : (до 80-річчя подій) / В. П. Воловик, О. В. Воловик // Знамен. і пам'ят. дати Вінниччини 1997 р. : [хронол. довід.] / Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва. – Вінниця, 1996. – С. 12–19.

309. Гальчак, С. Краєзнавство Вінниччини в період діяльності Центральної Ради / С. Гальчак // Михайло Грушевський і Вінниччина : до 150-річчя від дня народження : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 28–29 верес. 2016 р., м. Вінниця / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; наук. ред.: О. В. Логінов, Л. І. Семенко, С. П. Шароварська ; відп. за вип. К. І. Висоцька. – Вінниця, 2018. – С. 108–111. – Бібліогр. в кінці ст.

310. Гандзюк, В. Відстоювання ідей автономії України в добу Центральної Ради вінницьким часописом «Свободный голос» (1917) / В. Гандзюк // Українська журналістика: умови формування та перспективи розвитку / МОН України, Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. – Черкаси, 2007. – С. 386–390.

311. Гандзюк, В. Вплив подільської преси на формування державницьких ідей. Концептуальність газет Поділля доби Центральної Ради / В. Гандзюк // Часописи Поділля в процесі тво-

рення державницької ідеології українства (1917–1920) / В. Гандзюк. – Вінниця, 2009. – С. 133–173.

312. Гандзюк, В. Газета «Народна воля» про національно-патріотичні настрої подолян у 1917 р. / В. Гандзюк // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2006. – Т. 8. – С. 46–55.

313. Гандзюк, В. Організаційні основи та особливості функціонування газетної періодики на Поділлі в добу Центральної Ради / В. Гандзюк // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали XXII Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф., 22 жовт. 2009 р., м. Вінниця / Вінниц. облдержадмін. [та ін.]. – Вінниця, 2009. – С. 42–55. – Бібліогр. в кінці ст.

314. Гандзюк, В. Особливості функціонування загальноукраїнської та місцевої періодики на Поділлі в добу Центральної Ради / В. Гандзюк // Часописи Поділля в процесі творення державницької ідеології українства (1917–1920 рр.) : монографія / В. О. Гандзюк. – Вінниця, 2009. – С. 47–58.

315. Гандзюк, В. Подільська преса доби Центральної Ради: типологічна класифікація / В. Гандзюк // Літературознавчі студії : зб. наук. ст. / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського, Ін-т філології й журналістики. – Вінниця, 2010. – Вип. 5. – С. 309–315. – Бібліогр. в кінці ст.

316. Гандзюк, В. Театральне мистецтво у провінційній пресі Поділля 1917 року / В. О. Гандзюк // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2007. – Т. 10. – С. 334–345.

317. Григорчук, П. С. Міське самоврядування Вінниці в 1917–1918 рр. / П. С. Григорчук, О. І. Яременко // Матеріали 2-ї історико-краєзнав. конф. «Вінниця: минуле і сучасне». – Вінниця, 1994. – С. 29–31.

318. Зеленюк, І. С. 1917 рік на Поділлі / І. С. Зеленюк ; ред. В. В. Ларіонов. – Львів : Каменяр, 1966. – 168 с.

319. Зелінський, Р. М. Літинщина в системі державного адміністративного устрою від давнини до сучасності / Р. М. Зелінський, К. В. Завальнюк. – Вінниця : [б. в.], 2018. – 232 с. : іл. – Зі змісту: Розд. : Літинський повіт Подільської губернії Української Народної Республіки (Центральна Рада) (1917–1918). – С. 71–76.

320. Калитко, С. Л. Початкова і середня освіта на Поділлі у 1917 – навесні 1918 рр. за спогадами В. Приходька / Л. С. Калитко, О. М. Кравчук // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2010. – Т. 16 : Матеріали круглого столу «Освіта, культура і просвітницький рух на Поділлі», 22 жовт. 2010 р. – С. 91–103. – Бібліогр. в кінці ст.

321. Каросва, Т. Хронологія революційних подій 1917 р. на Вінниччині : (дати подано за юліанським календарем) / Т. Каросва, Л. Цукрук // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали XXX Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф. : до 100-річчя Укр. революції, 26–27 верес. 2019 р., м. Вінниця / М-во освіти і науки України [та ін.] ; відп. ред. Ю. А. Зінько. – Вінниця, 2019. – С. 148–162.

322. Квітківський, П. (Кравець, М. М.). Селянський з'їзд у Вінниці в червні 1917 р. / П. Квітківський (М. М. Кравець) // Тези доп. і повідомл. 17-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 18 верес. 1997 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1997. – С. 54–55.

323. Комарніцький, О. Містечка Вінницького повіту в добу Центральної Ради / О. Комарніцький // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали 21-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 25–26 жовт. 2007 р., м. Вінниця. – Вінниця, 2007. – С. 238–243.

324. Кравчук, О. М. Літинський повіт в 1917–1918 рр. / О. М. Кравчук, Н. М. Мельник // Вінниччина: минуле та сього-

дення. Краєзнавчі дослідження : матеріали XXVII Всеукр. Вінниц. наук. історико-краєзнав. конф., 7–8 жовт. 2016 р., м. Вінниця / відп. ред. Ю. А. Зінько. – Вінниця, 2016. – С. 228–247.

325. Кравчук, О. М. Спогади В. Данілова про Всеукраїнський з'їзд хліборобів 29 квітня 1918 р. / О. М. Кравчук, Н. М. Марценюк // Роль краєзнавства у соціально-економічному і культурному розвитку регіону : матеріали 3-ї Міжнар. наук.-практ. конф., 10–12 жовт. 2012 р., м. Вінниця. – Вінниця, 2013. – С. 105–107. – Бібліогр. в кінці ст. ; Русалка Дністровая : літ.-краєзнав. зб. / голов. ред. Михайло Каменюк. – Вінниця, 2013. – С. 105–107. – Бібліогр.: 13 назв.

326. Кучеров, Г. Г. Діяльність «Просвіти» у с. Могильній Гайсинського повіту (1917–1918 рр.) / Г. Г. Кучеров // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2012. – Т. 19. – С. 263–270.

327. Лановик, Б. Д. Українська національна революція 1917–1918 років : [доба Центральної Ради] / Б. Д. Лановик, Р. М. Матейко, З. М. Матисякевич // Історія України : навч. посіб. для студентів ВНЗ / Б. Д. Лановик, Р. М. Матейко, З. М. Матисякевич ; [ред. Б. Д. Лановик]. – Київ, 2000. – С. 271–291.

328. Лисий, А. Вінниця між лютим і жовтнем 1917 року / А. Лисий // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського / заг. ред. П. Г. Григорчука. – Вінниця, 2007. – Вип. 12. – С. 206–210. – Бібліогр. в кінці ст.

329. Лисий, А. Вінниця 1917 року у спогадах двох військових ескадри повітряних кораблів / А. Лисий // Вісн. Ін-ту історії, етнології і права : [зб. наук. пр.] / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2008. – Вип. 6. – С. 19–20. – Бібліогр. в кінці ст.

330. Лисий, А. Вінниця у 1914–1917 рр. / А. Лисий // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського / за ред. П. Г. Григорчука. – Вінниця, 2008. – Вип. 13. – С. 230–234. – Бібліогр. в кінці ст.

331. Лисий, А. Колиска української авіації : [Вінниця] / А. Лисий, А. Баніт // Воєнна історія Поділля та Буковини : матеріали Всеукр. наук. військ.-іст. конф., 25–26 листоп. 2009 р., м. Кам'янець-Подільський. – Київ, [2009]. – С. 172–174.

332. Лисий, А. К. Українізація Вінниці між лютим і жовтнем 1917 р. / А. К. Лисий // Збереження національної ідеї та національної самосвідомості українського народу в контексті трагічних подій ХХ–ХХІ століть : (до 100-річчя подій Української революції 1917–1921 рр.) : зб. наук. пр. / МАУП, Хмельницький ін-т ім. Блаженнішого Володимира, Митрополита Київського і всієї України, Держ. архів Хмельниц. обл. – Хмельницький, 2017. – Вип. 11. – С. 87–97.

333. Логінов, О. В. Взяття Вінниці частинами 2-го гвардійського корпусу в січні 1918 р. / О. В. Логінов // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали ХХІІ Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф., 22 жовт. 2009 р., м. Вінниця. – Вінниця, 2009. – С. 300–309. – Бібліогр. в кінці ст.

334. Логінов, О. В. Вибори до Українських Установчих зборів на Поділлі наприкінці 1917 – на початку 1918 рр. / О. В. Логінов // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали ХХV Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф., 11–12 жовт. 2013 р., м. Вінниця. – Вінниця, 2013. – С. 303–314.

335. Логінов, О. В. Вінниця у 1917 році. Революція у провінційному місті / О. В. Логінов, Л. І. Семенко ; Вінниц. обл. краєзнав. музей, Краєзнав. т-во «Поділля». – 2-ге вид., випр. – Вінниця : Держ. картогр. ф-ка, 2011. – 272 с. : іл. – Зі змісту: Лютнева революція. – С. 40–62 : фот. ; Вінниця під контролем Центральної Ради. – С. 191–215 : фот. : Бібліогр. в кінці ст.

336. Лозовий, В. С. Аграрна політика Центральної Ради і селянство : [в контексті йдеться про окремі повіти Поділля] / В. С. Лозовий // Студії Кам'янець-Поділ. центру дослідж. історії Поділля. – Кам'янець-Подільський, 2005. – Т. 1. – С. 335–343.

337. Лозовий, В. С. Комітети громадських організацій на Поділлі навесні – влітку 1917 р. / В. С. Лозовий // Тези доп. 12-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 7 верес. 1993 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1993. – С. 55–57.

338. Лозовий, В. С. Поділля в добу Центральної Ради : (іст. нарис)/В. С. Лозовий. – Кам'янець-Подільський, 1999. – 212 с.

339. Лозовий, В. С. Суспільно-політичні зміни в подільському селі після Лютневої революції 1917 року / В. С. Лозовий // Матеріали XIII Поділ. історико-краєзнав. конф., 18–19 листоп. 2010 р., м. Кам'янець-Подільський / голов. ред. О. М. Завальнюк. – Кам'янець-Подільський, 2010. – С. 349–356. – Бібліогр. в кінці ст.

340. Масловський, М. Важлива публікація в газеті Поділля : [про опубл. «Земельний закон», затвердж. Укр. Центр. Радою 18 січ. 1918 р.] / М. Масловський // Тези доп. 14-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 5 верес. 1995 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1995. – С. 54–55.

341. Мельник, Н. М. Польська спільнота Поділля у 1917–1918 рр. / Н. М. Мельник // Україна – Польща: історичне сусідство : матеріали Міжнар. наук. конф., 19–20 трав. 2017 р. / Ген. консульство Республіки Польща у м. Вінниці [та ін.]. – Вінниця, 2017. – С. 242–246. – Бібліогр. в кінці ст.

342. Мельник, Н. М. Революційні події 1917 р. у сприйнятті К. Сайн-Вітгенштейн / Н. М. Мельник // П'ята Могилів-Поділ. наук.-краєзнав. конф. : матеріали конф., 16–17 жовт. 2015 р., м. Могилів-Подільський. – Могилів-Подільський ; Вінниця, 2015. – С. 84–88.

343. Мельниченко, П. (Кравець, М. М.). Літопис визвольного руху на Поділлі навесні 1917 р. : (за матеріалами газ. «Народна воля») / П. Мельниченко (М. М. Кравець) // Тези доп. і повідомл. 17-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 18 верес. 1997 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1997. – С. 53–54.

344. Олійник, С. В. Відзначення 2-ї річниці I Універсалу Української Центральної Ради на Поділлі як важливий чинник підвищення національної свідомості українців / С. В. Олійник // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2010. – Т. 16 : Матеріали круглого столу «Освіта, культура і просвітницький рух на Поділлі», 22 жовт. 2010 р. – С. 400–405. – Бібліогр. в кінці ст.

345. Олійник, С. В. Перебування австро-угорського окупаційного війська на Поділлі в період Центральної Ради / С. В. Олійник // Матеріали XIII Поділ. історико-краєзнав. конф., 18–19 листоп. 2010 р., м. Кам'янець-Подільський / голов. ред. О. М. Завальнюк. – Кам'янець-Подільський, 2010. – С. 387–391. – Бібліогр. в кінці ст.

346. Олійник, С. В. Поділля в умовах розгортання національно-визвольного руху в Україні (берез. – черв. 1917 р.) / С. В. Олійник // Наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка. Серія: Історичні науки. – Кам'янець-Подільський, 2009. – Т. 19. – С. 438–450. – Бібліогр. в кінці ст.

347. Патер, І. «Вісник Союзу визволення України» про події на Поділлі в 1914–1918 рр. / І. Патер // Тези доп. 14-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 5 верес. 1995 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1995. – С. 46–48.

348. Перший Подільський український з'їзд у Вінниці 5–6 трав. 1917 р. // Поділ. воля. – 1917. – № 2/3. – С. 12.

349. Петров, Л. Кривавий квітень 1918 року : [Немирівщина в добу Укр. революції 1917 р.] / Л. Петров // Прибуз. новини. – 2018. – 20 квіт. – С. 4 : фот.

350. Події Української національної революції на Поділлі в жовтні – грудні 1917 р. // Тези доп. і повідомл. 14-ї історико-краєзнав. конф., 5 верес. 1995 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1997. – С. 55–56.

351. Поділля в добу Української революції. Рік 1917 : док. і матеріали / Хмельниц. гуманітар.-пед. акад. / упоряд. В. Р. Адамський. – Кам'янець-Подільський : Рута, 2017. – 847 с. – (Джерела з історії Поділля). – Зі змісту: Іменний покажчик. – С. 763–788 ; Географічний покажчик. – С. 789–797.

352. Пономаренко, А. Б. Розвиток української національної ідеї в творчості художньої інтелігенції в 1917–1918 рр. / А. Б. Пономаренко, Л. П. Громова // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2004. – Вип. 8. – С. 107–111. – Бібліогр. в кінці ст.

353. Потоцька, З. Мої власні спогади : [пов'язані з Вінницею від серп. 1917 до квіт. 1918 рр., вказано біогр. мемуаристики] / З. Потоцька // Вінниця у спогадах : у 3 т. / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; упоряд. В. Колесник ; відп. за вип. К. Висоцька ; ред. М. Шлеймович. – Вінниця, 2017. – Т. 2 : Початок ХХ ст. – 1920 р. – С. 221–242 : прим., фот.

354. Про вибори у Городську Думу : [про новий закон щодо виборів у Думу]. – Вінниця : Воля, 1917. – 12 с.

355. Ратушняк, І. Спогади О. Євтухіва про події Української революції на Поділлі у лютому – травні 1918 р. / І. Ратушняк // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали ХХІХ Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф., 6–7 верес. 2018 р., м. Вінниця / М-во освіти і науки України, Вінниц. міська рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського, Ф-т історії, етнології і права [та ін.]. – Вінниця, 2018. – С. 240–248. – Бібліогр. в кінці ст.

356. Реєнт, О. П. Нариси життя Літинщини 1917–1921 рр.: революційні події та повсякденність / О. П. Реєнт, В. П. Рекрут ; наук. ред. акад. В. А. Смолій. – Київ : Ін-т історії України НАН України, 2017. – 298 с. – Зі змісту: Ч. 1 : Доба Української Центральної Ради. – С. 7–102.

357. Рекрут, В. Участь євреїв у виборах до органів місцевого самоврядування в Гайсині (1917–1918 рр.) / В. Рекрут

// Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали XXX Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф., 6–7 верес. 2018 р., м. Вінниця / М-во освіти і науки України [та ін.] ; відп. ред. Ю. А. Зінько. – Вінниця, 2018. – С. 83–92. – Бібліогр. в кінці ст.

358. Рекрут, В. П. Вплив антиукраїнських сил на діяльність Української Центральної Ради на території Поділля / В. П. Рекрут // *Наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка. Серія: Історичні науки.* – Кам'янець-Подільський, 2009. – Т. 19. – С. 451–461. – Бібліогр. в кінці ст.

359. Рекрут, В. П. Нариси життя Гайсинщини. Українська революція (1917–1921 рр.): Події. Особи. Роздуми. Кн. 1 : Доба Української Центральної Ради (4 березня 1917 – 29 квітня 1918 рр.) / В. П. Рекрут ; НАН України, Ін-т історії України, Вінниц. філ. Центру дослідж. історії Поділля при Кам'янець-Поділ. нац. ун-ті ім. Івана Огієнка [та ін.]. – Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2018. – 420 с. – Зі змісту:

Ч. 1 : Гайсинський повіт у період становлення Української Центральної Ради:

Початок революції на Поділлі. – С. 11–31;

Гайсинщина навесні 1917 року. – С. 31–62;

Євреї в життєдіяльності міста та розвиток місцевої торгівлі. – С. 62–87;

Становлення органів місцевої влади. – С. 87–122;

Продовольчі проблеми Гайсинського повіту літа-осені 1917 р. – С. 123–145;

Земельна реформа та її наслідки. – С. 145–204.

Ч. 2 : Гайсинщина на етапі проголошення Української Народної Республіки та падіння Центральної Ради:

Вибори до органів місцевого самоврядування та Установчих зборів. – С. 205–236;

Заклади освіти міста у 1917/18 навчальному році. – С. 236–250;

Відлуння жовтневого перевороту 1917 р. на Гайсинщині. – С. 250–292;

Іноземні війська на території краю. – С. 292–326;
Кризові явища в повсякденному житті гайсинчан навесні 1918 р. – С. 326–348;
Падіння Центральної Ради. – С. 348–359;
Показчик імен. – С. 396–419.

359а. Рекрут, В. П. Нариси життя Гайсинщини. Українська революція (1917–1921 рр.): Події. Особи. Роздуми. Кн. II : Боротьба за державність України в роки гетьманату та становлення директорії УНР / В. П. Рекрут ; НАН України, Ін-т історії України, Вінниц. філ. Центру дослідж. історії Поділля при Кам'янець-Поділ. нац. ун-ті ім. Івана Огієнка [та ін.]. – Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2020. – 844 с., іл. – Зі змісту:

Ч. I : Гайсинщина під владою гетьмана Павла Скоропадського (травень-грудень 1918 р.):

Зміна чиновницького повітового апарату, утворення земельних комісій та проблеми земельної реформи. – С. 11–44;

Репресії окупаційних військ як засіб роззброєння населення та повернення майна власникам приватних володінь. – С. 44–71;

Переслідування колишніх діячів УЦР та політичних опонентів режиму Гетьманату. – С. 71–120;

Загострення продовольчої кризи міського населення краю. – С. 120–154;

Стан місцевого самоврядування та культурно-освітнього життя Гайсинщини. – С. 154–177;

Погіршення криміногенної ситуації. Падіння режиму П. Скоропадського. – С. 177–212.

Ч. II : Директорія УНР та боротьба за державність України (грудень 1918 – листопад 1919 рр.):

Становлення влади Директорії УНР та відновлення діяльності демократичних органів самоврядування. – С. 213–255;

Аграрні реформи та проблеми «нетрудових» господарств. – С. 255–315;

Організація шкільної і професійної освіти. Розвиток просвітянського руху на теренах повіту (січень-березень 1919 р.). – С. 315–349;

Трудовий конгрес і невдачі Української армії у війні проти червоних окупантів. – С. 349–380;

Органи правопорядку у боротьбі проти поширення злочинності. – С. 380–402;

Тимчасове встановлення більшовицької влади на теренах Гайсинщини (березень-травень 1919 р.). – С. 402–414;

Єврейські погроми (1919–1920 рр.) : причини і наслідки. – С. 414–466;

«Гайсинська трудова республіка» (травень-вересень 1919 р.). – С. 467–518;

Відновлення влади УНР в регіоні (кінець серпня-жовтень 1919 р.). – С. 518–546.

Ч. III : Війна з «білими» і «червоними» окупантами: втрата здобутої державності:

Білогвардійська окупація повіту (15.10–15.12.1919 р.). – С. 547–607;

Війни з більшовиками у першій половині 1920 р. угода та листопадівська криза української влади на теренах Гайсинщини. – С. 607–641;

Остання спроба зберегти державність УНР та остаточне утвердження окупаційної влади. – С. 692–756.

Показчик імен. – С. 796–831.

360. Рудніцька-Ярошинська, Л. Пам'ятний рік. Часи революції в Україні : [уривки зі спогадів про Вінницю 1917 р., вказано біогр. мемуаристики] / Л. Рудніцька-Ярошинська // *Вінниця у спогадах* : у 3 т. / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; упоряд. В. Колесник ; відп. за вип. К. Висоцька ; ред. М. Шлеймович. – Вінниця, 2017. – Т. 2 : Початок ХХ ст. – 1920 р. – С. 196–220 : прим., фот.

361. Слива, А. І. Події Української революції на Поділлі в 1917 році / А. І. Слива // *Українська революція: погляд через сто років* : матеріали обл. наук.-практ. конф. / Рада директорів технікумів та коледжів у Вінниц. обл. [та ін.]. – Вінниця ; Черкаси, 2017. – Вип. 2. – С. 100–105.

362. Сорочан, Н. А. Українська інтелігенція у складі керівництва Міністерства освіти за часів Центральної Ради і Гетьмана-

ту П. Скоропадського / Н. А. Сорочан // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2004. – Вип. 8. – С. 135–140. – Бібліогр. в кінці ст.

363. Східне Поділля в добу Центральної Ради та Гетьманату П. Скоропадського (берез. 1917 р. – груд. 1918 р.) : зб. док. і матеріалів / Красзнав. т-во «Поділля» ; упоряд.: К. Завальнюк, Т. Стецюк. – Вінниця : Власюк О., 2008. – 208 с. : іл. – Зі змісту:

Завальнюк, К. В. Наш край у 1917–1918 рр. / К. В. Завальнюк, Т. В. Стецюк. – С. 3–20;

Розд. I : Східне Поділля в часи Центральної Ради (берез. 1917 р. – квіт. 1918 р.). – С. 21–122.

364. Телячий, Ю. В. Видавничий рух на Поділлі в добу Центральної Ради (берез. 1917 р. – квіт. 1918 р.) / Ю. В. Телячий // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2007. – Т. 9. – С. 155–167.

365. Телячий, Ю. В. Культурно-освітнє життя Поділля в період Центральної Ради (берез. 1917 р. – квіт. 1918 р.) : з хроніки подій / Ю. В. Телячий // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2006. – Т. 6 : Культура, освіта і просвітницький рух на Поділлі у XVIII – на початку XXI ст. : матеріали 2-го круглого столу. – С. 3–9.

366. Терещук, К. Л. Подільські бібліотеки у національному відродженні України (1917–1918 рр.) / К. Л. Терещук // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2009. – Т. 14. – С. 65–72.

367. Толочков, І. В. Залізниці України в часи Центральної Ради (берез. 1917 – квіт. 1918 рр.) / І. В. Толочков // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2000. – Вип. 2. – С. 79–84. – Бібліогр. в кінці ст.

368. Українська революція (1917–1920 рр.) : хронол. табл. Доба Центральної Ради : [є матеріали по області] // Корновенко, С. В. Українська революція : (навч. посіб.) / С. В. Корновенко, А. Г. Мороз, О. П. Реєнт. – Вінниця, 2004. – С. 317–431.

369. Українська Центральна Рада : док. та матеріали : у 2 т. / упоряд. В. Ф. Верстюк. – Київ : Наук. думка, 1996–1997.

Т. 1 : 4 берез. – 9 груд. 1917 р. – 1996. – 590 с. : портр. – (Пам’ятки історії України. Серія 5: Джерела новітньої історії) ;

Т. 2 : 10 груд. – 29 квіт. 1918 р. – 1997. – 424 с. : портр. – (Пам’ятки історії України ; серія 5: Джерела новітньої історії).

370. Хронологія революційних подій на Вінниччині. 1917 / [уклад.: Г. Білик, І. Венжик, В. Желіховський, Т. Кароєва, Т. Осадчук, І. Романюк, Л. Цукрук] // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 266–274.

371. Яценко, О. В. Участь кооперації у встановленні влади Української Центральної Ради на Поділлі у 1917–1918 рр. / О. В. Яценко // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2009. – Вип. 16. – С. 123–128. – Бібліогр. в кінці ст.

2.3. Доба Української Держави Подільські сторінки

372. Адамський, В. Р. Подільський кооперативний з’їзд (9–11 квіт. 1917 р.) / В. Р. Адамський. – Хмельницький : Мельник А. А., 2017. – 96 с.

373. Алтупова, О. Освітні процеси на Поділлі за часів Гетьманату / О. Алтупова // Студії з архів. справи та документознавства. – Київ, 1999. – Т. 5. – С. 251–256.

374. Антонишин, А. Аграрні перетворення на Поділлі в добу Гетьманату П. Скоропадського (квіт. – листоп. 1918 р.) / А. Антонишин // Інтелігенція і влада. Серія: Історія / Одес. нац. політехн. ун-т. – Одеса, 2008. – Вип. 11. – С. 134–143. – Бібліогр. в кінці ст.

375. Антонишин, А. Діяльність політичних партій на Поділлі в період Гетьманату Павла Скоропадського / А. Антонишин // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2008. – Вип. 13. – С. 240–244. – Бібліогр. в кінці ст.

376. Антонишин А. Ліквідація гетьманської влади в Подільській губернії (1918 рік) / А. Антонишин // Вісн. Київ. нац. лінгвіст. ун-ту. Серія: Історія, економіка, філологія. – Київ, 2012. – Вип. 17. – С. 145–153. – Бібліогр. в кінці ст.

377. Антонишин, А. Могилів-Подільський повіт у період Гетьманату П. Скоропадського / А. Антонишин // Третя Могилів-Поділ. наук.-краєзнав. конф., 25–26 верес. 2009 р., м. Могилів-Подільський. – Могилів-Подільський ; Кам'янець-Подільський, 2009. – С. 197–203. – Бібліогр. в кінці ст.

378. Антонишин, А. Поділля в добу Гетьманату Павла Скоропадського: історіографія проблеми / А. Антонишин // Інтелігенція і влада. Серія: Історія / Одес. нац. політехн. ун-т. – Одеса, 2008. – Вип. 14. – С. 179–187. – Бібліогр. в кінці ст.

379. Антонишин, А. Поділля в період Української Держави 1918 р. : (джерела дослідж.) / А. Антонишин // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського ; заг. ред. П. С. Григорчука. – Вінниця, 2012. – Вип. 20. – С. 192–197. – Бібліогр. в кінці ст.

380. Антонишин, А. Промисловість Поділля в добу Гетьманату Павла Скоропадського / А. Антонишин // Вісн. Київ. нац. лінгвіст. ун-ту. Серія: Історія, економіка, філологія. – Київ, 2015. – Вип. 20. – С. 134–139. – Бібліогр. в кінці ст.

381. Антонишин, А. Реформа органів місцевого самоврядування на Поділлі, 1918 року (доба Гетьманату) / А. П. Антонишин // Українська Держава Павла Скоропадського: державотворчі задуми та історичні наслідки : зб. наук. пр. за матеріалами Всеукр. наук.-теорет. конф. / Хмельниц. ін-т Міжрегіон. акад. упр. персоналом ім. Михайла Напаса. – Хмельницький, 2008. – С. 53–60.

382. Антонишин, А. Розвиток освіти на Поділлі в Українській Державі (1918 р.) / А. Антонишин // Матеріали XII Поділ. історико-краєзнав. конф., 22–23 листоп. 2007 р. : 90-річчю Укр. нац.-демократ. революції, 70-річчю утворення Хмельниц. обл. присвяч. / Кам'янець-Поділ. держ. ун-т ім. Івана Огієнка [та ін.] ; відп. ред. Л. В. Баженов. – Кам'янець-Подільський, 2007. – Т. 2. – 174–185.

383. Антонишин, А. Соціальна сфера Поділля в період Української Держави (квіт. – груд. 1918 р.) / А. П. Антонишин // Інтелігенція і влада. Серія: Історія / Одес. нац. політехн. ун-т. – Одеса, 2012. – Вип. 27. – С. 14–21. – Бібліогр. в кінці ст.

384. Антонишин, А. Соціально-економічні перетворення на Поділлі за Гетьманату П. Скоропадського / А. Антонишин // Іст. журн. – 2007. – № 3. – С. 47–53. – Бібліогр. в кінці ст.

385. Антонюк, О. Без минулого немає майбутнього : із історії м. Жмеринка. Розд. 1 : Невідомі сторінки історії Жмеринки / Олег Антонюк. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2013. – С. 18–54. : фот. – Зі змісту: Повстання у Жмеринці 1918 р. проти німецьких окупантів. – С. 25–26 ; Міжвладдя у Жмеринці 1918 р. – С. 26–30.

386. Бачинська, О. М. Видовищні форми мистецтва на Поділлі у добу Гетьманату П. Скоропадського / О. М. Бачинська // Матеріали XIV Поділ. історико-краєзнав. конф., 14–15 листоп. 2014 р. / ред.: С. А. Копилов, О. П. Реєнт, Л. В. Баженов [та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 2014. – С. 283–290. – Бібліогр. в кінці ст.

387. Бачинська, О. М. Культурно-мистецька Вінниця у добу Гетьманату П. Скоропадського / О. М. Бачинська // Віннич-

чина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали XXV Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф., 11–12 жовт. 2013 р., м. Вінниця. – Вінниця, 2013. – С. 325–331.

388. Бачинська, О. М. Культурно-мистецьке життя Могилева-Подільського в добу Гетьманату П. Скоропадського за матеріалами газети «Жизнь Подолии» / О. М. Бачинська // Четверта Могилів-Поділ. наук.-краєзнав. конф., 28–29 верес. 2012 р., м. Могилів-Подільський / відп. ред. Л. В. Баженов. – Кам'янець-Подільський, 2012. – С. 200–205. – Бібліогр. в кінці ст.

389. Бачинська, О. М. Культурно-освітня сфера та конфесійне життя в містах Поділля за Української Держави П. Скоропадського / О. М. Бачинська, С. В. Трубчанінов // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2009. – Т. 14. – С. 377–384.

390. Бачинська, О. М. Порядок отримання дозволів на культурно-мистецькі заходи за Гетьманату П. Скоропадського : (на прикладі Поділля) / О. М. Бачинська // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2014. – Т. 21 : Присвячено 200-річчю від дня народження Тараса Шевченка. – С. 214–225.

391. Бачинська, О. М. Театральне життя на Поділлі у добу Гетьманату П. Скоропадського / О. М. Бачинська // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2013. – Т. 20. – С. 50–61.

392. Безуглий, А. Проблеми житлово-комунальної сфери м. Вінниці за доби Гетьманату П. Скоропадського (квіт. – груд. 1918 р.) / А. Безуглий // Іст. і політол. дослідж. – 2017. – № 2. – С. 19–30. – Бібліогр. в кінці ст.

393. Воловик, В. П. Революційний рух 1918 р. на Вінниччині : (хроніка подій за архів. док.) : (до 80-річчя подій) / В. П. Воловик, О. В. Воловик // Знамен. і пам'ят. дати Вінниччини 1998 р. :

хронол. довід. / Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва. – Вінниця, 1997. – С. 14–17.

394. Вороліс, М. Г. Розвиток початкової освіти на Поділлі в 1918 рр. / М. Г. Вороліс // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 1999. – Вип. 1. – С. 42–45. – Бібліогр. в кінці ст.

395. Гавришук, А. П. Партизанський рух на Поділлі проти німецько-австрійських окупантів (1918 р.) / А. П. Гавришук, О. П. Григоренко, В. Й. Бондарчук // Матеріали ІХ Поділ. історико-краєзнав. конф., 14–15 жовт., м. Кам'янець-Подільський / редкол.: І. С. Винокур (голова), М. М. Дарманський, О. М. Завальнюк та ін. – Кам'янець-Подільський, 1995. – С. 248–252.

396. Галатир, В. В. Державотворчий процес на Шаргородщині в добу Гетьманату П. Скоропадського / В. В. Галатир // Перша Шаргород. наук. історико-краєзнав. конф. : матеріали конф., 17–18 жовт. 2014 р., м. Шаргород / голова редкол. С. Д. Гальчак. – Вінниця, 2014. – С. 106–110. – Бібліогр. в кінці ст.

397. Галатир, В. В. Становище промисловості в Подільській і Волинській губерніях у добу Гетьманату П. Скоропадського / В. В. Галатир // Матеріали ХІІІ Поділ. історико-краєзнав. конф., 18–19 листоп., м. Кам'янець-Подільський. – Кам'янець-Подільський, 2010. – С. 391–397. – Бібліогр. в кінці ст.

398. Гандзюк, В. О. Концептуальні підвалини розвитку освіти та культури на Поділлі в добу Гетьманату : (за матеріалами газ. 1918 р.) / В. О. Гандзюк // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2008. – Т. 11 : Матеріали сьомого круглого столу «Культура, освіта і просвітницький рух на Поділлі». – С. 241–247.

399. Гандзюк, В. О. Подільська губерньська преса як засіб культивування ідей автономії України в умовах окупації Поділля (1918 р.) / В. О. Гандзюк // Наук. вісн. Чернівець. ун-ту. Серія: Істо-

рія. Політичні науки. Міжнародні відносини. – Чернівці, 2008. – Вип. 378/379. – С. 176–179.

400. Гандзюк, В. О. Типологічна класифікація газетної періодики Поділля в гетьманську добу (1918 р.) / В. О. Гандзюк // *Наук. зап. Серія: Історія / ВДПУ ім. М. Коцюбинського*; за заг. ред. П. С. Григорчука. – Вінниця, 2011. – Вип. 19. – С. 52–56. – Бібліогр. в кінці ст.

401. Герасимов, Т. Запобігти, врятувати, допомогти: боротьба з епідемічними хворобами на Вінниччині за доби Української Держави П. Скоропадського (квітень – грудень 1918 р.) / Т. Герасимов, Л. Жванко // *Вінниччина: минуле та сьогодення. Красезнавчі дослідження : матеріали XXX Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф. : до 100-річчя Української революції, 26–27 верес. 2019 р., м. Вінниця / М-во освіти і науки України [та ін.] ; відп. ред. Ю. А. Зінько.* – Вінниця, 2019. – С. 111–121. – Бібліогр. в кінці ст.

402. Герасимов, Т. Ю. Вплив квартирного законодавства 1917–1918 рр. на житлові умови мешканців подільських міст доби Гетьманату П. Скоропадського (квітень – грудень 1918 р.) / Т. Ю. Герасимов // *Наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка. Серія: Історичні науки.* – Кам'янець-Подільський, 2011. – Т. 21. – С. 422–429. – Бібліогр. в кінці ст.

403. Герасимов, Т. Ю. Грошовий обіг у містах Подільської губернії за Гетьманату П. Скоропадського (29 квіт. – 14 груд. 1918 р.) / Т. Ю. Герасимов // *Інтелігенція і влада. Серія: Історія / Одес. нац. політехн. ун-т.* – Одеса, 2012. – Вип. 24. – С. 114–120. – Бібліогр. в кінці ст.

404. Герасимов, Т. Ю. Дозвілля подільських міщан доби Гетьманату Павла Скоропадського (29 квіт. – 14 груд. 1918 р.) / Т. Ю. Герасимов // *Сум. історико-архів. журн.* – 2011. – № 14/15. – С. 142–146. – Бібліогр. в кінці ст.

405. Герасимов, Т. Ю. Організація та діяльність закладів громадського харчування у м. Вінниця в липні 1918 р. / Т. Ю. Ге-

расимов // Вісн. Ін-ту історії, етнології і права Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2011. – Вип. 9. – С. 21–24. – Бібліогр. в кінці ст.

406. Герасимов, Т. Ю. Проблеми міського громадського транспорту на Поділлі за Гетьманату Павла Скоропадського (квітень – грудень 1918 р.) / Т. Ю. Герасимов // Роль краєзнавства у соціально-економічному і культурному розвитку регіону : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., 10–12 жовт. 2012 р., м. Вінниця. – Вінниця, 2013. – С. 65–67.

407. Герасимов, Т. Ю. Репресивна політика влади щодо вчителства Східного Поділля у період Гетьманату П. Скоропадського / Т. Ю. Герасимов // Освіта на Поділлі: минуле та сьогодення : матеріали XXIII Всеукр. наук. іст.-краєзнав. конф., 20–21 жовт. 2011 р., м. Вінниця / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського, Вінниц. краєзнав. т-во «Поділля» ; відп. ред. Ю. А. Зінько. – Вінниця, 2011. – С. 139–143. – Бібліогр. в кінці ст.

408. Герасимов, Т. Ю. Санітарне становище м. Вінниці за гетьманування Павла Скоропадського (квітень – грудень 1918 р.) / Т. Ю. Герасимов, І. М. Романюк // Гілея : наук. вісн. / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова [та ін.]. – Київ, 2012. – Вип. 56. – С. 42–45. – Бібліогр. в кінці ст.

409. Герасимов, Т. Ю. Соціально-побутова історія подільських міст доби Гетьманату П. Скоропадського (квітень – грудень 1918 р.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Т. Ю. Герасимов ; Черкас. нац. ун-т ім. Богдана Хмельницького. – Черкаси, 2013. – 20 с.

410. Герасимов, Т. Ю. Споживання електроенергії містами Подільської губернії за доби Гетьманату П. Скоропадського / Т. Ю. Герасимов // Інтелігенція і влада. Серія: Історія / Одес. нац. політехн. ун-т. – Одеса, 2011. – Вип. 23. – С. 62–70. – Бібліогр. в кінці ст.

411. Герасимов, Т. Ю. Цукрова спекуляція на Поділлі доби Української Держави П. Скоропадського (квіт. – груд. 1918 р.)

/ Т. Ю. Герасимов // Гуржіївські історичні читання : зб. наук. пр. / НАН України, Ін-т історії України, Черкас. нац. ун-т ім. Богдана Хмельницького [та ін.]. – Черкаси, 2011. – Вип. 4. – С. 236–239. – Бібліогр. в кінці ст.

412. Горбань, А. В. Реквізиція Вінницької повітової земської лікарні ім. М. І. Пирогова австро-угорською військовою адміністрацією (черв. – лип. 1918 р.) / А. В. Горбань, Т. Ю. Герасимов // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського ; за заг. ред. П. С. Григорчука. – Вінниця, 2012. – Вип. 20. – С. 83–87. – Бібліогр. в кінці ст.

413. Григорчук, П. С. Вінниця в період Гетьманату (квіт. – груд. 1918 р.) / П. С. Григорчук, О. І. Яременко // Вінниці-630 : 1363–1993 : матеріали I Вінниц. наук.-теорет. конф. : [тези доп.]. – Вінниця, 1993. – С. 72–75. – Бібліогр. в кінці ст.

414. Григорчук, П. С. Поділля в період Гетьманату: деякі аспекти політичного розвитку / П. С. Григорчук, О. І. Яременко // Поділля і Волинь у контексті українського національного відродження : [зб. ст.]. – Хмельницький, 1996. – С. 60–65.

415. Григорчук, П. С. Політичне становище на Поділлі в період Гетьманату Павла Скоропадського / П. С. Григорчук // Україна: минуле, сьогодення, майбутнє : зб. наук. пр. / Ін-т політ. і етнонац. дослідж. НАН України, Вінниц. ДПУ ім. К. А. Тімірязєва ; редкол.: П. С. Григорчук [та ін.]. – Київ, 1999. – С. 183–188. – Бібліогр. в кінці ст.

416. Григорчук, П. С. Реалізація реформи органів державного управління та самоврядування в Подільській губернії в 1918 р. / П. С. Григорчук // Матеріали X Поділ. історико-краєзнав. конф., 25–26 листоп. 2000 р., м. Кам'янець-Подільський. – Кам'янець-Подільський, 2000. – С. 361–364.

417. Гуменюк, С. К. Боротьба трудящих Поділля з австро-німецькими окупантами в 1918 р. / С. К. Гуменюк // Боротьба за владу Рад на Україні / АН УРСР, Ін-т історії ; редкол.:

М. І. Супруненко (відп. ред.), Ю. М. Гамрецький, Ю. І. Терещенко. – Київ, 1977. – С. 138–157.

418. Гура, А. Деякі аспекти соціально-економічного життя подільського селянства доби Української Держави (1918 р.) / А. Гура // Гетьман Павло Скоропадський та Українська Держава 1918 р. : наук. зб., присвяч. 125-річчю від дня народж. П. Скоропадського та 80-річчю проголошення Української Держави 1918 р. – Київ, 1998. – С. 113–115.

419. Гура, А. Селянство Поділля за часів Української Держави / А. Гура // Студії з архівної справи та документознавства. – Київ, 1999. – Т. 5. – С. 244–255.

420. Гурянський, З. (Кравець, М. М.). Українські концерти у Вінниці в липні 1918 р. / З. Гурянський (М. М. Кравець) // Тези доп. 15-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 14 трав. 1996 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1996. – С. 39–40.

421. Діяльність політичних партій на Поділлі в період Гетьманату Павла Скоропадського : [Електронний ресурс] // Історія : зб. наук. пр. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://politics.ellib.org.ua/pages-4994.html> (дата звернення: 25.07.2019), вільний. – Назва з екрана.

422. Дровозюк, Л. М. Гласні Вінницького повітового земства про відродження української національної школи (1912–1918 рр.) / Л. М. Дровозюк // Вінниця: минуле і сучасне : матеріали 3-ї історико-краєзнав. конф., 5 жовт. 1994 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1994. – С. 24–27.

423. Зелінський, Р. М. Літинщина в системі державного адміністративного устрою від давнини до сучасності / Р. М. Зелінський, К. В. Завальнюк. – Вінниця : [б. в.], 2018. – 232 с. : іл. – 3ї змісту: Розд. XIV. 3 : Літинський повіт Подільської губернії Української Держави (1918). – С. 76–77.

424. Калитко, С. Діяльність Пилипа Гусакова на посаді вінницького повітового старости у 1918 році : [Вінниця в період

Гетьманату] / С. Калитко, О. Кравчук // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського; за заг. ред. П. С. Григорчука. – Вінниця, 2013. – Вип. 21. – С. 128–134. – Бібліогр. в кінці ст.

425. Калитко, С. Поділля в період Гетьманату 1918 р. : консервативна модель внутрішньополіт. стабілізації / С. Калитко, О. Кравчук // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського ; за заг. ред. П. С. Григорчука. – Вінниця, 2008. – Вип. 13. – С. 244–251.

426. Калитко, С. Л. Початкова і середня освіта на Поділлі у 1917 – навесні 1918 рр. за спогадами В. Приходька / С. Л. Калитко, О. М. Кравчук // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка ; голов. ред. П. Т. Тронько. – Кам'янець-Подільський, 2010. – Т. 16 : Матеріали круглого столу «Освіта, культура і просвітницький рух на Поділлі», 22 жовт. 2010 р., м. Кам'янець-Подільський. – С. 91–103.

427. Кароєва, Т. Хронологія революційних подій 1918 р. на Вінничині / Т. Кароєва, Т. Осадчук // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали XXX Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф. : до 100-річчя Укр. революції, 26–27 верес. 2019 р., м. Вінниця / М-во освіти і науки України [та ін.] ; відп. ред. Ю. А. Зінько. – Вінниця, 2019. – С. 162–172.

428. Коваль, В. В. Заходи повітових земств із поліпшення соціально-економічного становища подільських учителів у 1918 р. / В. В. Коваль // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка ; голов. ред. П. Т. Тронько. – Кам'янець-Подільський, 2006. – Т. 6 : Культура, освіта і просвітницький рух на Поділлі у XVIII – на початку ХХІ ст. : матеріали другого круглого столу. – С. 40–46.

429. Коваль, В. В. Становище подільського вчителства в період Гетьманату (1918 р.) : [про стан освіти на Поділлі в 1918 р.] / В. В. Коваль // Поділля у контексті української історії : матеріали

Всеукр. наук. конф., 29–30 листоп. 2001 р., м. Вінниця. – Вінниця, 2001. – С. 166–172. – Бібліогр. в кінці ст.

430. Колосова, О. Українська Держава П. П. Скоропадського у візії М. С. Грушевського / О. Колосова // Грушевський М. С. – державотворець, громадський діяч, вчений, публіцист : матеріали II Регіон. наук.-практ. конф. : Київ, Вінниця, Кам'янець-Подільський, Бар / ред. І. Б. Гирич. – Вінниця, 2006. – С. 122–125.

431. Комарницький, О. Б. Просвітницько-освітній рух у містечках Подільської губернії в 1917–1918 рр. / О. Б. Комарницький // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка [та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 2004. – Т. 4. – С. 68–78.

432. Кравець, М. М. Селянські заворушення на Поділлі навесні і влітку 1918 р. / М. М. Кравець // VIII Поділ. історико-краєзнав. конф. : тези доп., 15–17 листоп. 1990 р., м. Кам'янець-Подільський / Кам'янець-Поділ. держ. пед. ін-т ім. В. М. Затонського [та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 1990. – С. 5–6.

433. Кравчук, О. М. Вінниця в гетьманській Україні, 1918 р. / О. М. Кравчук // Міста і містечка Поділля від доби Середньовіччя до початку XX ст. : матеріали наук. конф., 24–25 верес. 2015 р. / Вінниц. обл. краєзнав. музей [та ін.]. – Вінниця, 2016. – С. 560–571. – Бібліогр. в кінці ст.

434. Кравчук, О. М. Діяльність владних структур Української Держави на Поділлі у національно-культурній сфері (1918 р.) / О. М. Кравчук, Н. М. Марценюк // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2008. – Т. 11 : Матеріали сьомого круглого столу «Культура, освіта і просвітницький рух на Поділлі». – С. 225–240.

435. Кравчук, О. М. Діяльність Олександра Ліпкіна на посаді Літинського повітового старости (1918) : [про упр. діяльність О. Ліпкіна у черв. – листоп. 1918 р. як провідника політики Геть-

манату на тлі подій, що відбувалися в Поділ. регіоні] / О. М. Кравчук, Н. М. Марценюк // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2016. – Вип. 24. – С. 168–174. – Бібліогр. в кінці ст.

436. Кравчук, О. М. Здійснення національно-культурної політики Гетьманату на Поділлі в 1918 р. / О. М. Кравчук // Вінниччина: історія і сучасність : до 70-річчя створення Вінниц. обл. – Вінниця, 2002. – С. 30–38.

437. Кравчук, О. М. Повалення влади гетьмана П. Скоропадського на Поділлі / О. М. Кравчук, С. Л. Калитко, Н. М. Марценюк // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали XXV Всеукр. наук. іст.-краєзнав. конф., 11–12 жовт. 2013 р., м. Вінниця / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2013. – С. 341–365.

438. Кравчук, О. М. Поділля в період повалення влади гетьмана Павла Скоропадського (листоп. – груд. 1918 р.) / О. М. Кравчук // Поділ. старовина : наук. зб. / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; відп. ред. К. І. Висоцька. – Вінниця, 2008. – Вип. 4. – С. 330–341. – Бібліогр.: с. 339–341.

439. Кравчук, О. М. Політика української Гетьманської держави 1918 р. щодо органів місцевого самоврядування / О. М. Кравчук, Н. М. Мельник // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2009. – Вип. 15. – С. 61–65.

440. Кравчук, О. М. Причини падіння Української Держави на Поділлі в листопаді 1918 р. / О. М. Кравчук // Матеріали звіт. конф. викл. і студентів іст. ф-ту за 1998 р. / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 1999. – С. 63–64.

441. Кравчук, О. М. Спогади А. Чекурди про події української революції у Жмеринці (1918 р.) / О. М. Кравчук, К. В. Завальнюк // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали XXV Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф., 11–12 жовт. 2013 р. – Вінниця, 2013. – С. 65–69. – Бібліогр. в кінці ст.

442. Кравчук, О. М. Спогади Є. Богуславського про Вінницю у період Гетьманату / О. Кравчук, Н. Мельник // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали ХХІХ Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф., 6–7 верес. 2018 р., м. Вінниця / відп. ред. Ю. А. Зінько. – Вінниця, 2018. – С. 249–257. – Бібліогр. в кінці ст.

443. Кравчук, О. М. Становлення гетьманської системи управління в Подільській губернії (1918 р.) : [про діяльність гетьман. уряду на Поділлі в 1918 р.] / О. М. Кравчук // Поділля у контексті української історії : матеріали Всеукр. конф., 29–30 листоп. 2001 р., м. Вінниця / ред. О. Г. Лойко. – Вінниця, 2001. – С. 172–176. – Бібліогр. в кінці ст.

444. Кравчук, О. М. Суди Вінниччини в період Гетьманату 1918 р. / О. М. Кравчук // Матеріали Всеукр. наук.-теорет. конф. «Українська Держава Павла Скоропадського : державотворчі замисли та історичні наслідки» : до 90-річчя нац.-демократ. революції в Україні. – Хмельницький, 2008. – С. 44–53.

445. Кравчук, О. М. Суспільно-політичні, економічні і культурно-освітні процеси на Могилівщині в період Гетьманату / О. М. Кравчук // 3-я Могилів-Поділ. наук.-краєзнав. конф., 25–26 верес. 2009 р., м. Могилів-Подільський. – Могилів-Подільський ; Кам'янець-Подільський, 2009. – С. 203–214. – Бібліогр. в кінці ст.

446. Кредитова кооперація на Поділлі. Вип. 1 / Поділ. губерн. земс. каса дріб. кредиту. – Кам'янець на Поділлі : [б. в.], 1919. – 64 с. – Зі змісту: [1917–1918 рр.]. – С. 5, 15–17, 23.

447. Кузьміна, Н. А. До питання про діяльність просвітянських товариств Поділля у 1917–1918 рр. / Н. А. Кузьміна // Подільська «Просвіта»: історія і сьогодення : зб. наук. пр. за підсумками Регіон. наук.-краєзнав. конф., 2–3 черв. 2011 р., м. Кам'янець-Подільський. – Кам'янець-Подільський, 2011. – С. 91–95.

448. Кузьміна, Н. А. Товариство «Просвіта» в національному відродженні на Поділлі (1918 р.) / Н. А. Кузьміна // Видатні

діячі визвольних змагань українського народу (1917–1921 рр.) : матеріали Всеукр. наук. конф. – Хмельницький, 2008. – С. 47–54.

449. Кузьмінець, Н. Організація управління освіти у добу Гетьманату Павла Скоропадського на Поділлі / Н. Кузьмінець, О. Стадник // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали ХХХ Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф. : до 100-річчя Укр. революції, 26–27 верес. 2019 р., м. Вінниця / М-во освіти і науки України [та ін.] ; відп. ред. Ю. А. Зінько. – Вінниця, 2019. – С. 127–134. – Бібліогр. в кінці ст.

450. Кутиловська, Г. Спогади про Поділля, 1898–1919 : іст. нарис / Гелена (Лета) Кутиловська ; пер. з пол. Василя Маринича. – Вінниця : Рогальська І. О., 2016. – 100 с. : іл. – (Село і люди ; вип. 9). – Зі змісту: Жорстокий 1918 рік. – С. 64–66 ; Подорож у невідомість. – С. 66–81.

451. Кучеров, Г. Г. Роль сільських «Просвіт» Подільської губернії у розвитку театрального мистецтва (1917–1918 рр.) / Г. Г. Кучеров, В. Й. Жезицький // Вісн. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка. Серія: Історичні науки. – Кам'янець-Подільський, 2015. – Вип. 8. – С. 419–430. – Бібліогр. в кінці ст.

452. Лекар, А. М. Боротьба за владу в Подільській губернії в добу Гетьманату П. Скоропадського / А. М. Лекар // Зап. іст. ф-ту / Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – Одеса, 2012. – Вип. 23. – С. 159–185.

453. Лозовий, В. С. Встановлення гетьманської влади на Поділлі (трав. 1918 р.) / В. С. Лозовий // Наук. пр. Кам'янець-Поділ. держ. пед. ун-ту : зб. за підсумками звіт. наук. конф. викл. і аспірантів, [присвяч. 85-й річниці Укр. нац.-демократ. революції], 15–16 квiт. 2002 р. : у 2 т. / [редкол.: О. М. Завальнюк, А. Г. Філінюк, П. Є. Ткачук та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 2002. – Т. 1. – С. 96–98.

454. Лозовий, В. С. Перебування австро-угорського окупаційного війська на Поділлі в добу Гетьманату / В. С. Лозовий

// Наук. пр. Кам'янець-Поділ. держ. пед. ун-ту. Серія: Історичні науки / [редкол.: В. С. Степанков та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 2003. – Т. 11. – С. 186–191.

455. Лозовий, В. С. Поділля в період Гетьманату (1918 р.) : навч.-метод. посіб. / В. С. Лозовий. – Кам'янець-Подільський : Медобори, 2003. – 36 с.

456. Лозовий, В. С. Політико-адміністративні заходи Подільського губерньського старости С. Кисельова по стабілізації ситуації на селі (1918 р.) / В. С. Лозовий // Матеріали XII Поділ. історико-краєзнав. конф. / редкол.: О. М. Завальнюк (співголова), В. І. Войтенко, Л. В. Баженов (відп. ред.) [та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 2007. – Т. 2. – С. 12–22.

457. Лозовий, В. С. Ставлення селянства Поділля до гетьманської влади (1918 р.) / В. С. Лозовий // Матеріали XI Поділ. історико-краєзнав. конф., 25–26 листоп. 2004 р. / Кам'янець-Поділ. держ. ун-т [та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 2004. – С. 273–280.

458. Лубковська, А. О. П. Скоропадський і українізація 34-го армійського корпусу / А. О. Лубковська // Народи світу і Велика війна 1914–1918 рр. : матеріали Всеукр. наук. конф., 3–4 квіт. 2015 р., м. Вінниця / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського, Ін-т історії, етнології і права ; відп. ред. Ю. А. Зінько. – Вінниця, 2015. – С. 316–322. – Бібліогр.

459. Мельник, Н. Польська спільнота Поділля у 1917–1918 рр. / Н. Мельник // Україна – Польща: історичне сусідство : матеріали Міжнар. наук. конф., 19–20 трав. 2017 р., м. Вінниця. – Вінниця, 2017. – С. 242–246.

460. Мензул, В. О. Східне Поділля в 1917–1918 роках / В. О. Мензул // Українська революція: погляд через сто років : матеріали обл. наук.-практ. конф. / Рада директорів технікумів та коледжів у Вінниц. обл., Обл. метод. об-ня викл. суспіл. дисциплін, Вінниц. гуманітар.-пед. коледж. – Вінниця ; Черкаси, 2017. – Вип. 2. – С. 130–134.

461. Нестеренко, В. А. Національна політика Української Держави гетьмана Павла Скоропадського / В. А. Нестеренко // Поділля у добу Української революції 1917–1921 рр. : матеріали круглих столів / [редкол.: О. М. Завальнюк (голова), О. Б. Комарніцький (відп. ред.), Л. В. Баженов та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 2013. – С. 49–58.

462. Олійник, С. В. Боротьба з гетьманським режимом на Поділлі в 1918 р. / С. В. Олійник // Матеріали XII Поділ. історико-краєзнав. конф., 22–23 листоп. 2007 р., м. Кам'янець-Подільський. – Кам'янець-Подільський, 2007. – Т. 1. – С. 22–31. – Бібліогр. в кінці ст.

463. Поділля у добу Української революції 1917–1921 рр. : матеріали круглих столів / [редкол.: О. М. Завальнюк (голова), О. Б. Комарніцький (відп. ред.), Л. В. Баженов та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2013. – 216 с. – Зі змісту: Поділля у роки Гетьманату Павла Скоропадського. – С. 5–102. – Електрон. версія. – Режим доступу: muzeum.in.ua/files/Поділля%20у%20добу%20Української%20революції.pdf (дата звернення: 29.11.2018), вільний. – Назва з екрана.

464. Поділля у період Гетьманату 1918 р. : консервативна модель внутрішньополітичної стабілізації [Електронний ресурс] // Історія : зб. наук. пр. : сайт. – Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-11230.html> (дата звернення: 25.07.2019), вільний. – Назва з екрана.

465. Потапенко, М. В. Польський легіонер проти українського селянина. До історії діяльності III корпусу Польських військ на Поділлі у берез. – квіт. 1918 р. / М. В. Потапенко // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. Михайла Коцюбинського ; за ред. П. Г. Григорчука. – Вінниця, 2008. – Вип. 13. – С. 234–240. – Бібліогр. в кінці ст.

466. Радбиль, Е. В. Думские эскизы : [мемуар. нарис про остан. склад Вінниц. думи, напис. у груд. 1918 р., вказано біогр. мемуариста] / Е. В. Радбиль // Вінниця у спогадах : у 3 т. / Вінниц.

обл. краєзнав. музей ; упоряд. В. Колесник ; відп. за вип. К. Ви-соцька ; ред. М. Шлеймович. – Вінниця, 2017. – Т. 2 : Початок ХХ ст. – 1920 р. – С. 245–270 : прим., фот.

467. Ратушняк, І. І. Адміністративні заходи Подільського губерньського старости С. І. Кисельова / І. І. Ратушняк // Державник і держава : до 100-річчя проголошення Павла Скоропадського Гетьманом України : зб. наук. пр. / НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, Музей Гетьманства ; редкол.: Г. Папакін (голова) [та ін.] ; упоряд.: Д. Гордієнко, Л. Бевз. – Київ, 2018. – С. 154–163.

468. Ратушняк, І. І. Антигетьманське повстання на Поділлі у спогадах В. Рейнбота : [в ст. представлено спогади як джерело з історії антигетьман. повстання на Поділлі у 1918 р.] / І. І. Ратушняк // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2018. – Вип. 26. – С. 307–311.

469. Ратушняк, І. І. Законодавчі основи реформування місцевих адміністрацій в Україні в добу Гетьманату 1918 р. / І. І. Ратушняк // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2017. – Вип. 25. – С. 91–97.

470. Ратушняк, І. І. П. Скоропадський і Гетьманат 1918 р. у спогадах І. Юрченка / І. І. Ратушняк // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали ХХVII Всеукр. Вінниц. наук. історико-краєзнав. конф., 7–8 жовт. 2016 р., м. Вінниця / відп. ред. Ю. А. Зінько. – Вінниця, 2016. – С. 45–51. – Бібліогр. в кінці ст.

471. Ратушняк, І. І. Повалення Гетьманату П. Скоропадського в Кам'янці-Подільському / І. І. Ратушняк // Матеріали XIV Поділ. наук. історико-краєзнав. конф., 14–15 листоп. 2014 р., м. Кам'янець-Подільський. – Кам'янець-Подільський, 2014. – С. 255–262.

472. Ратушняк, І. І. Спроба відновлення правопорядку у Могилів-Подільському повіті в період Української Держави

1918 р. / І. І. Ратушняк // П'ята Могилів-Поділ. наук.-краєзнав. конф. : матеріали конф., 16–17 жовт. 2015 р., м. Могилів-Подільський. – Могилів-Подільський ; Вінниця, 2015. – С. 187–204.

473. Реєнт, О. П. Нариси життя Літинщини 1917–1921 рр. : революційні події та повсякденність / О. П. Реєнт, В. П. Рекрут ; наук. ред. В. А. Смолій. – Київ : Ін-т історії України НАН України, 2017. – 298 с. – Зі змісту: Ч. 2 : Літинщина під владою гетьмана Павла Скоропадського (трав. – груд. 1918 р.). – С. 103–150 ; Скоропадський П. – С. 2, 3, 79, 84, 98, 102–104, 107, 110, 112, 117, 119, 122, 131, 135, 138, 140, 143, 146, 148–151, 153, 155, 156, 227, 280.

474. Рекрут, В. Польські легіони на Хмельниччині у першій половині 1918 року: неоголошена війна з селянами / В. Рекрут // Перша Хмельниц. наук. історико-краєзнав. конф., 23 верес. 2015 р., м. Хмельник : матеріали конф. / Хмельниц. райдержадмін. [та ін.]. – Вінниця, 2015. – С. 166–177.

475. Рекрут, В. Участь євреїв у виборах до органів місцевого самоврядування в Гайсині (1917–1918 рр.) / В. Рекрут // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали ХХІХ Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф., 6–7 верес. 2018 р., м. Вінниця. – Вінниця, 2018. – С. 83–93. – Бібліогр. в кінці ст.

476. Рекрут, В. П. Нариси життя Гайсинщини. Українська революція (1917–1921 рр.): Події. Особи. Роздуми. Кн. 1. Доба Української Центральної Ради (4 берез. 1917 – 29 квіт. 1918 рр.) / Валерій Рекрут. – Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2018. – 420 с.

477. Рекрут, В. П. Політика репресій влади гетьмана П. Скоропадського проти кооперації Поділля: причини і наслідки / В. П. Рекрут // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали ХХV Всеукр. наук. іст.-краєзнав. конф., 11–12 жовт. 2013 р., м. Вінниця. – Вінниця, 2013. – С. 332–340.

478. Суровий, А. Ф. Участь профспілок Поділля у страйковій боротьбі в період Гетьманщини / А. Ф. Суровий // Матеріали

ІХ Поділ. історико-краєзнав. конф., 14–15 жовт. 1995 р., м. Кам'янець-Подільський. – Кам'янець-Подільський, 1995. – С. 261–264. – Бібліогр. в кінці ст.

479. Східне Поділля в добу Центральної Ради та Гетьманату П. Скоропадського (берез. 1917 р. – груд. 1918 р.) : зб. док. і матеріалів / Краєзнав. т-во «Поділля» ; упоряд.: К. Завальнюк, Т. Стецюк. – Вінниця : Власюк О., 2008. – 208 с. : іл. – Зі змісту: Розд. 2 : Східне Поділля в добу Гетьманату П. Скоропадського (квіт. – груд. 1918 р.). – С. 123–197.

Рец.: Лисий, А. К. [Рецензія] / А. К. Лисий // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2009. – Вип. 16. – С. 238–239.

480. Танцюра, Г. Т. Зятківці : іст.-соціол. нариси / Г. Т. Танцюра. – Київ : Віпол, 2007. – 536 с. – Зі змісту: Зятківці у 1917–1918 рр. – С. 357–386.

481. Терещук, К. Л. Культурно-просвітницька діяльність бібліотек Подільського регіону в 1918–1919 рр. / К. Л. Терещук // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка ; голов. ред. П. Т. Тронько. – Кам'янець-Подільський, 2010. – Т. 16 : Матеріали круглого столу «Освіта, культура і просвітницький рух на Поділлі», 22 жовт. 2010 р. – С. 132–137.

482. Ткачук, П. І. Уладівко, доле моя! : [про історію с. Уладівка Літин. р-ну, спогади місц. жителів, видат. особистостей, доля яких пов'яз. із селом] / П. І. Ткачук. – Вінниця : Вінниц. обл. друк., 2015. – 448 с. : іл. – Зі змісту: Гетьманська держава Павла Скоропадського. – С. 99–100.

483. Хронологія революційних подій на Вінниччині. 1918 / [уклад.: Г. Білик, І. Венжик, В. Желіховський, Т. Кароева, Т. Осадчук, І. Романюк, Л. Цукрук] // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароева ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Він-

ниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 274–280.

484. Штогрин, Р. Гетьманська влада на Поділлі в подільській пресі / Р. Штогрин // Вісн. студент. наук. т-ва Ін-ту історії, етнології і права Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2007. – С. 114–117.

485. Яременко, О. І. Австро-угорська окупація Вінниці в 1918 р. / О. І. Яременко // Народи світу і Велика війна 1914–1918 рр. : матеріали Всеукр. наук. конф., 3–4 квіт., м. Вінниця / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського, Ін-т історії, етнології і права ; відп. ред. Ю. А. Зінько. – Вінниця, 2015. – С. 275–278. – Бібліогр. в кінці ст.

486. Яременко, О. І. Боротьба українських національних сил проти російського монархічного руху на Поділлі в 1918 р. / О. І. Яременко // Тези доп. 14-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 5 верес. 1995 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1995. – С. 48–49.

487. Яременко, О. І. Встановлення на Поділлі влади гетьмана П. Скоропадського / О. І. Яременко // Матеріали ІХ Поділ. історико-краєзнав. конф., 14–15 жовт. 1995 р., м. Кам'янець-Подільський. – Кам'янець-Подільський, 1995. – С. 246–248. – Бібліогр. в кінці ст.

488. Яременко, О. І. Земське самоврядування Поділля в період Гетьманату (1918) / О. І. Яременко // Тези доп. 13-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 6 верес. 1994 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1994. – С. 56.

2.4. Поділля в добу Директорії УНР

489. Адамський, В. Р. Заснування та відновлення діяльності просвітницьких товариств на Поділлі у грудні 1918 р. – квітні 1919 р. / В. Р. Адамський // Хмельницькі краєзнавчі студії : наук.-краєзнав. зб. / НАН України, Ін-т історії України, Центр до-

слідж. історії Поділля. – Хмельницький, 2017. – Вип. 11. – С. 36–57. – Бібліогр. в кінці ст.

490. Адамський, В. Р. Музична діяльність просвітницьких товариств Поділля в добу Директорії УНР / В. Р. Адамський // Хмельницькі краєзнавчі студії : наук.-краєзнав. зб. / НАН України, Ін-т історії України, Центр дослідж. історії Поділля. – Хмельницький, 2017. – Вип. 10. – С. 24–33. – Бібліогр. в кінці ст.

491. Адамський, В. Р. «Просвіти» Поділля в добу Директорії УНР (1918–1920) : Дослідження. Документи. Матеріали / В. Адамський, Б. Кришук, Ю. Телячий. – Хмельницький : Цюпак А. А., 2016. – 428 с.

492. Адамський, В. Р. Просвітяни Поділля у державотворчих процесах доби Директорії УНР / В. Р. Адамський // Збереження національної ідеї та національної самосвідомості українського народу в контексті трагічних подій ХХ–ХХІ ст. : зб. наук. пр. Хмельниц. ін-ту МАУП. – Хмельницький, 2017. – С. 8–34. – Бібліогр.: 102 назви. – (100-річчя Української Революції 1917–1921).

493. Антонюк, О. Без минулого немає майбутнього : із історії м. Жмеринка. Розд. 1 / Олег Антонюк. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2013. – С. 18–54. – Зі змісту: Горе, сльози, біль жмеринчан: осінь – зима 1918–1919 років : [про політ. ситуацію у Жмеринці за часів Директорії]. – С. 34–38 ; Історія розвитку театру в Жмеринці 1918–1920 рр. – С. 39–43 ; Футбол у Жмеринці 1918–20-ті роки. – С. 44–46.

494. Антонюк, О. Без минулого немає майбутнього : із історії м. Жмеринка. Розд. 2 : Перші визвольні змагання (1918–1922 рр.). Українські війська. Жовтень 1920 р. / Олег Антонюк. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2013. – С. 55–67. – Зі змісту: Останній бій перед перемир'ям : [про події 1920 р. у Жмеринці. Бойові дії армії УНР]. – С. 58–60 : фот.

495. Бабицький, В. Вінницький повітовий селянський з'їзд (1919) / В. Бабицький // Тези доп. 13-ї Вінниц. обл. істори-

ко-краєзнав. конф., 6 верес. 1994 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1994. – С. 56–58.

496. Бабицький, В. Повітовий селянський з'їзд у Могилеві-Подільському : [17 серп. 1919 р.] / В. Бабицький, Д. Червінський // Тези доп. 14-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 5 верес. 1995 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1995. – С. 58–59.

497. Бабицький, В. Подільська газета «Нова Україна» про збройні сили України [1919 р.] / В. Бабицький // Тези доп. 16-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 11 лют. 1997 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1997. – С. 45–46.

498. Бабицький, М. М. (Кравець, М. М.). Вінницький повітовий селянський з'їзд (1919) / М. М. Бабицький (М. М. Кравець) // Тези доп. 13-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 6 верес. 1994 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1994. – С. 55–58.

499. Бабицький, М. М. (Кравець, М. М.). Зимовий похід 1919–1920 рр. і Вінниччина / М. М. Бабицький (М. М. Кравець) // Тези доп. 11-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 3 верес. 1992 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1992. – С. 58–59. – Бібліогр. в кінці ст.

500. Байдак, І. Наступ на Вінницю в квітні 1920 р. / І. Байдак // Літопис Червон. Калини (Львів). – 1936. – № 6. – С. 11–13.

501. Байлема, Т. М. Соціальна підтримка населення за часів Директорії в 1918–1920 рр. : (на матеріалах Поділля) / Т. М. Байлема // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали XXII Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф., 22 жовт. 2009 р., м. Вінниця. – Вінниця, 2009. – С. 331–337.

502. Байлема, Т. М. Соціальний захист населення Поділля у 1918–1920 роках : [за доби Директорії] / Т. М. Байлема // Етнічна історія народів Європи : зб. наук. пр. – Київ, 2009. – Вип. 28. – С. 78–83. – Бібліогр. в кінці ст.

503. Беднарчик, Т. Воєнні дії Армії УНР на Чернівеччині в 1919–1920 роках / Тарас Беднарчик // Перша Чернівецьк. наук. іс-

торико-краєзнав. конф., присвяч. 100-річчю Укр. революції 1917–1921 рр., 6 жовт. 2017 р., смт Чернівці / редкол.: Ю. А. Зінько [та ін.]. – Вінниця, 2017. – С. 104–111. – Бібліогр. в кінці ст.

504. Білгорайський, М. М. (Кравець, М. М.). Матеріали про культурно-освітню роботу УГА на Вінниччині на сторінках газети «Стрілець» / М. М. Білгорайський (М. М. Кравець) // Тези доп. 10-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 6 верес. 1991 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1991. – С. 82–83.

505. Білик, Г. Хронологія революційних подій 1921 р. на Вінниччині : [подано лише основні події повстанського руху] / Г. Білик // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали XXX Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф. : до 100-річчя Укр. революції, 26–27 верес. 2019 р., м. Вінниця / М-во освіти і науки України [та ін.] ; відп. ред. Ю. А. Зінько. – Вінниця, 2019. – С. 195–198.

506. Брилинг, Г. Г. К истории Винницкого областного краеведческого музея : очерки : (отрывки) / Г. Г. Брилинг // Історія музею в документах і спогадах / Вінниц. обл. краєзнав. музей. – Вінниця, 1998. – С. 10–73. – Зі змісту: Организация музея. 1919–1920 годы. – С. 39–48.

507. Буремні події Української революції 1917–1921 рр. на теренах Поділля : [комплект з 31 листівки] / Вінниц. облдержадмін. [та ін.] ; відп. ред. К. Висоцька ; авт. проекту, упоряд. Л. Семенко. – Вінниця : Бабій І. В., 2018. – 31 лист. : іл. – З комплекту листівок:

- Доба Директорії;
- Поділля у період Директорії;
- Вінниця у період Директорії;
- Відродження національної культури;
- Українська Галицька Армія на Поділлі.

508. Вараниця, В. Грошові знаки на Поділлі в 1918–1920 рр. / В. Вараниця, М. Кукурудзяк, І. Рибак // Тези доп. 13-ї Вінниц.

обл. історико-краєзнав. конф., 6 верес. 1994 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1994. – С. 63–64.

509. Василенко, В. Вогненні дороги Зимового походу: В 1919 р. вони пролягли і через Калинівщину : [до 85-річчя від початку першого Зимового походу Армії УНР] / В. Василенко // Прапор перемоги. – 2003. – 6 серп.

510. Верховлюк, В. М. Вінницька газета «Вісти» в 1920 р. / В. М. Верховлюк // Тези доп. 11-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 3 верес. 1992 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1992. – С. 59–60.

511. Вишнівський, О. Вапнярка : (зі спогадів командира Синього полку) / О. Вишнівський // За державність : матеріали до історії війська укр. – Каліш, 1934. – Зб. 4. – С. 168–189.

512. Вільчинська, З. Директорія і Козятинщина : [про перебування С. Петлюри в Козятині та інші іст. події] / Зоя Вільчинська // Наша історія. Адміністративно-територіальний устрій, суспільно-політична історія Козятинщини в контексті історії України з найдавніших часів до сьогодення / Зоя Вільчинська. – Вінниця, 2013. – С. 315–317 : іл.

513. Вітковський, В. Чотирикутник смерті : (уринок з кн. другої) : [про драм. і трагіч. події 1919 р. на теренах Поділля] / Вадим Вітковський, Микола Рябий // Вінниц. край. – 2019. – № 1/2. – С. 80–100.

514. Вітюк, О. О. Вплив земельного законодавства Директорії УНР на впровадження земельної реформи органами місцевого самоврядування на Поділлі у 1919 р. / О. О. Вітюк // Гілея : наук. вісн. / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова [та ін.]. – Київ, 2013. – Вип. 78. – С. 32–34. – Бібліогр. в кінці ст.

515. Вітюк, О. О. Законодавче регулювання діяльності органів місцевого самоврядування Подільської губернії в добу Директорії УНР / О. О. Вітюк // Теоретичні, методичні і практичні проблеми соціології, історії та політології : матеріали Між-

нар. наук.-практ. конф., 18–19 листоп. 2016 р., м. Херсон / Херсон. держ. ун-т. – Херсон, 2016. – С. 18–22. – Бібліогр. в кінці ст.

516. Вітюк, О. О. Реалізація органами місцевого самоврядування земельної реформи на Поділлі в добу Директорії УНР у 1919 р.: соціально-правовий аспект / О. О. Вітюк // *Наук. пр. іст. ф-ту Запоріз. нац. ун-ту. – Запоріжжя, 2015. – Вип. 42. – С. 40–43. – Бібліогр. в кінці ст.*

517. Войнаровський, А. Поділля 1919–1920 рр. у спогадах Маріана Лонжинського / А. Войнаровський, В. Черняк // *Вінниччина: минуле та сьогодення. Кращі дослідження : матеріали XXX Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф. : до 100-річчя Укр. революції, 26–27 верес. 2019 р., м. Вінниця / М-во освіти і науки України [та ін.] ; відп. ред. Ю. А. Зінько. – Вінниця, 2019. – С. 19–23. – Бібліогр. в кінці ст.*

518. Воловик, В. Останні події Української революції 1917–1920 рр. : [зокрема на Поділлі] / В. Воловик, Ю. Зінько // *Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2001. – Вип. 3. – С. 41–45 : Бібліогр. в кінці ст.*

519. Воловик, В. Перші кроки мирного соціалістичного будівництва на Поділлі : (січ. – лют. 1919 р.) / В. Воловик // *Матеріали доп. і повідомл. 5-ї Всеукр. наук. конф. з іст. краєзнавства. – Київ, 1991.*

520. Воловик, В. Селянство Поділля в боротьбі проти більшовицької влади навесні 1919 р. / В. Воловик, М. Стопчак // *Тези доп. і повідомл. 19-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 18 лют. 1999 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1999. – С. 41–43.*

521. Воловик, В. П. Революційний рух 1919 року на Вінниччині : (хроніка подій за архів. док.) : (до 80-річчя подій) / В. П. Воловик, О. В. Воловик // *Знамен. і пам'ят. дати Вінниччини 1999 р. : хронол. довід. / Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва. – Вінниця, 1998. – С. 14–19.*

522. Воловик, В. П. Революційний рух 1920 року на Вінниччині : (хроніка подій за архів. док.) : (до 80-річчя подій) / В. П. Воловик, О. В. Воловик // Знамен. і пам'ят. дати Вінниччини 2000 р. : хронол. довід. / Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва. – Вінниця, 1999. – С. 17–22.

523. Галайбіда, А. Газета «Дзвін» – джерело інформації подолян у 1919 р. / А. Галайбіда // Тези доп. і повідомл. 19-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 18 лют. 1999 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1999. – С. 45–46.

524. Гандзюк, В. Армія УНР на Поділлі у травні – липні 1919 року: поразки та перемоги : (за газ. періодикою 1919 р.) / В. Гандзюк // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2007. – Вип. 12. – С. 318–322. – Бібліогр. в кінці ст.

525. Гандзюк, В. Відстоювання ідей державності часописами Поділля в останній період Директорії УНР (1920 р.) / В. Гандзюк // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2008. – Вип. 13. – С. 257–261.

526. Гандзюк, В. Вінницький часопис «Свободное слово» (1918–1919 рр.) в контексті українського державотворення / В. Гандзюк // Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика : зб. ст. на пошану проф. П. Гудзенка. – Київ, 2007. – Вип. 12. – С. 134–150.

527. Гандзюк, В. Громадянсько-патріотична лірика у часописах Поділля доби Директорії УНР (1919 р.) / В. Гандзюк // Філол. студії : зб. наук. ст. – Вінниця, 2006. – Вип. 4. – С. 212–216.

528. Гандзюк, В. Ідеологічні та соціальні компоненти подільської газети «Шлях» (1919 р.) в контексті щоденної подачі інформації / В. Гандзюк // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2010. – Вип. 18. – С. 218–223. – Бібліогр. в кінці ст.

529. Гандзюк, В. Ідея єдиної національної школи у пресі Поділля (1919 р.) / В. Гандзюк // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2006. – Вип. 11. – С. 334–338.

530. Гандзюк, В. Подільська газета «Шлях» (1919) в контексті щоденної подачі інформації / В. Гандзюк // Знамен. і пам'ят. дати Вінниччини 2019 р. : хронол. довід. / Упр. культури і мистецтв Вінниц. облдержадмін., Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва. – Вінниця, 2018. – С. 116–127. – Бібліогр. в кінці ст.

531. Гандзюк, В. Польсько-українське військо у боротьбі з більшовиками навесні 1920 року : (за матеріалами поділ. газ.) / В. Гандзюк // Україна і Польща: історичне сусідство : матеріали Міжнар. наук. конф., 17–18 трав. 2012 р., м. Вінниця / відп. ред. Ю. Зінько. – Вінниця, 2012. – С. 392–398. – Бібліогр. в кінці ст.

532. Гандзюк, В. Преса УНР 1919 року про культурно-мистецьке життя Поділля / В. Гандзюк // Наук. зап. Серія: Історія / Тернопіл. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль, 2007. – Вип. 1. – С. 187–191 ; Філол. студії : зб. наук. ст. / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2007. – Вип. 5. – С. 385–389.

533. Гандзюк, В. Преса як джерело вивчення історії Могилів-Подільського в 1919 році / В. Гандзюк // Друга Могилів-Поділ. краєзнав. конф., 20–21 жовт. 2006 р., м. Могилів-Подільський. – Могилів-Подільський ; Кам'янець-Подільський, 2006. – С. 158–164.

534. Гандзюк, В. Розбудова центральної та крайової преси в часи Директорії УНР : [зокрема на Поділлі] / В. Гандзюк // Часописи Поділля в процесі творення державницької ідеології українства (1917–1920) / В. Гандзюк. – Вінниця, 2009. – С. 77–132.

535. Гандзюк, В. Становлення шкільної освіти на Поділлі у добу Директорії УНР : [на матеріалах вінниц. газ. «Шлях», 1919 р.] / В. Гандзюк, Ю. Семенко // Філол. студії :

зб. наук. ст. / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2008. – Вип. 6. – С. 226–229.

536. Гандзюк, В. Українізація: цензурування газетної періодики на Поділлі у 1919 р. / В. Гандзюк // Наук. зап. Серія: Філологія (мовознавство) / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2006. – Вип. 8. – С. 191–194.

537. Гандзюк, В. Українсько-польські відносини періоду УНР в оцінці подільських часописів 1920 р. / В. Гандзюк // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2009. – Вип. 15. – С. 282–287. – Бібліогр. в кінці ст.

538. Годун, Н. Культурно-просвітня діяльність УГА на Поділлі (лип. – жовт. 1919 р.) / Н. Годун // Укр. іст. зб. / НАН України, Ін-т історії України, Рада молодих вчених. – Київ, 2013. – Вип. 16. – С. 162–171. – Бібліогр. в підрядк. прим.

539. Головка, О. Ф. Інфекційні захворювання і медична допомога населенню Поділля в 1919–1920 рр. / О. Ф. Головка // Матеріали ІХ Поділ. історико-краєзнав. конф., 14–15 жовт. 1995 р., м. Кам'янець-Подільський / Кам'янець-Поділ. держ. ін-т ім. В. Затонського [та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 1995. – С. 307–309. – Бібліогр. в кінці ст.

540. Григорчук, П. С. Продовольча політика більшовиків на Поділлі у 1919–1920 рр. / П. С. Григорчук // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2003. – Вип. 5. – С. 76–81. – Бібліогр. в кінці ст.

541. Грицюк, М. І. Формування та діяльність медичних закладів на території Подільської губернії в добу Директорії УНР / М. І. Грицюк // Наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка : зб. за підсумками звіт. наук. конф. викл., докторантів і аспірантів. – Кам'янець-Подільський, 2011. – Вип. 10, т. 1. – С. 27–28. – Бібліогр. в кінці ст.

542. Гудима, В. В. Діяльність органів місцевої влади на Поділлі в добу Директорії під час мобілізації до Армії УНР (ли-

стоп. 1918 – листоп. 1920 рр.) / В. В. Гудима // Краєзнавство. – 2010. – № 1/2. – С. 219–224.

543. Гудима, В. В. Інформаційно-агітаційна діяльність місцевих органів влади в Подільській губернії доби Директорії Української Народної Республіки (1919 р.) : [про специфіку діяльності держ. місц. адмін. щодо інформування населення про внутр. і зовн. політику Директорії УНР] / В. В. Гудима // Матеріали XIII Поділ. історико-краєзнав. конф., 18–19 листоп. 2010 р., м. Кам'янець-Подільський. – Кам'янець-Подільський, 2010. – С. 420–426.

544. Гудима, В. В. Культурно-просвітницька діяльність Подільської губернської народної управи в добу Директорії УНР : (листоп. 1918 – листоп. 1920 рр.) / В. В. Гудима // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2009. – Т. 14. – С. 104–113.

545. Гудима, В. В. Організація місцевих державних адміністративних органів влади на Поділлі в період Директорії УНР (листоп. – груд. 1918 р.) / В. В. Гудима // Краєзнавець Хмельниччини : наук.-краєзнав. зб. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка ; [голов. ред. Л. В. Баженов]. – Кам'янець-Подільський, 2015. – Вип. 7. – С. 109.

546. Гудима, В. В. Освітня діяльність органів самоврядування Поділля в добу Директорії УНР (листоп. 1918 – листоп. 1920 рр.) / В. В. Гудима // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2008. – Т. 12. – С. 176–183.

547. Гудима, В. В. Освітньо-професійна підготовка співробітників місцевих органів влади Поділля в добу Директорії УНР / В. В. Гудима // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2011. – Т. 17. – С. 329–339.

548. Гудима, В. В. Становлення місцевих державних адміністрацій в Могилів-Подільському повіті в добу Директорії Укра-

їнської Народної Республіки : (листоп. 1918 – листоп. 1919 рр.) / В. В. Гудима // П'ята Могилів-Поділ. наук.-краєзнав. конф. : матеріали конф., 16–17 жовт. 2015 р., м. Могилів-Подільський. – Могилів-Подільський ; Вінниця, 2015. – С. 181–187.

549. Гудима, В. В. Становлення місцевих органів влади на Поділлі в добу Директорії Української Народної Республіки / В. В. Гудима // Історія України. Маловідомі імена, події, факти : (зб. ст.) / НАН України, Ін-т історії України. – Київ, 2010. – Вип. 36. – С. 140–149.

550. Гудима, В. В. Формування вищих регіональних адміністративних органів влади на Поділлі в добу Директорії УНР / В. В. Гудима // Краєзнавець Хмельниччини : наук.-краєзнав. зб. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка ; [голов. ред. Л. В. Баженов]. – Кам'янець-Подільський. – 2014. – Вип. 6. – С. 46–51.

551. Гудима, В. В. Формування та діяльність інституту «волосних зборщиків» податків Поділля в добу Директорії Української Народної Республіки / В. В. Гудима // Хмельниц. краєзнав. студії : наук.-краєзнав. зб. / НАН України, Ін-т історії України, Центр дослідж. історії Поділля. – Хмельницький, 2017. – Вип. 10. – С. 118–125. – Бібліогр. в кінці ст.

552. Гуменюк, С. К. Боротьба трудящих Поділля проти буржуазно-націоналістичної Директорії (кінець 1918 – поч. 1919 р.) / С. К. Гуменюк // Матеріали II Поділ. історико-краєзнав. конф., квіт. 1967 р., м. Кам'янець-Подільський. – Львів, 1968. – С. 42–51.

553. Гурянський, З. (Кравець, М. М.). Подільська газета «Селянська громада» [вид. М-ва преси УНР, частково виходила у Вінниці] / З. Гурянський (М. М. Кравець) // Тези доп. 14-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 5 верес. 1995 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1995. – С. 51–53.

554. Гучва, І. (Кравець, М. М.). Газета «Українське слово» як джерело до вивчення боротьби проти більшовицької агресії на

Поділлi в 1919 р. / І. Гучва (М. М. Кравець) // Тези доп. 16-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 11 лют. 1997 р. – Вінниця, 1997. – С. 44–45.

555. Демченко, Я. Морський полк на території Поділля (1918–1920 рр.) : [про участь моряків-чорноморців у боротьбі з більшовиками на теренах Вінниччини] / Я. Демченко // Вісн. студент. наук. т-ва Ін-ту історії, етнології і права : до 100-річчя заснування ВДПУ ім. М. Коцюбинського / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2011. – Вип. 10. – С. 103–106. – Бібліогр. в кінці ст.

556. Дольницький, М. Шевченківське свято в Бершаді на Великій Україні в 1920 р. : [про допомогу УГА в орг. свята] / М. Дольницький // Укр. скиталець (Відень). – 1923. – № 5. – С. 12–19.

557. Доценко, О. С. Зимовий похід (6.XII.1919–6.V.1920) : [в контексті йдеться про події на Вінниччині] / О. С. Доценко ; відредаговано Р. Смаль-Стоцьким ; Фондація ім. С. Петлюри в Канаді. – Перевид.: Варшава, 1932 р. – Київ : Вид-во ім. О. Теліги, 2001. – 376 с. : іл. – Зі змісту: Додатки: Показчик імен. – С. 346–351 ; Показчик назв військових частин. – С. 352–354 ; Показчик географічних назв. – С. 355–368 ; Схеми. – С. 369–372.

558. Другий Зимовий похід, або Листопадовий рейд : [про бойові дії трьох армійських груп на чолі з генералом Ю. Тютюнником – Бесарабської, Подільської та Волинської] / ред. і упоряд. О. Веремійчик ; вступ. слово В. Вериги. – Київ : Вид-во ім. О. Теліги, 2006. – 246 с. : іл. – Бібліогр.: с. 138–140. – Зі змісту: Іменний показчик: с. 141–145 ; Показчик місцевостей: с. 146–150.

559. Дудник, В. Ф. Спогади Дудника Василя Федоровича (1933–2015) із переказів старожилів вулиці Загребля с. Бондурівка про події 1919–1922 рр. [в Ольгопiл. повіті, нині Чечельниц. р-н.] / В. Ф. Дудник ; записано В. О. Коваленко, 2014 р. // Михайло Грушевський і Вінниччина : до 150-річчя від дня народж. : матеріали

Всеукр. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 28–29 верес. 2016 р. / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; наук. ред.: О. В. Логінов, Л. І. Семенко, С. П. Шароварська ; відп. за вип. К. І. Висоцька. – Вінниця, 2018. – С. 254–255.

560. Желіховський, В. Хронологія революційних подій 1919 р. на Вінниччині / В. Желіховський // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали XXX Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф. : до 100-річчя Української революції, 26–27 верес. 2019 р., м. Вінниця / М-во освіти і науки України [та ін.] ; відп. ред. Ю. А. Зінько. – Вінниця, 2019. – С. 111–121. – Бібліогр. в кінці ст.

561. Журбелюк, Г. В. Соціальна підтримка селянства Поділля в добу Директорії / Г. В. Журбелюк // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2000. – Вип. 2. – С. 91–99. – Бібліогр. в кінці ст.

562. Завальнюк, К. Другий Зимовий похід і Поділля : [про рейд Поділ. групи колиш. вояків Армії УНР, очолюв. Ю. Тютюнником] / К. Завальнюк // Вінниц. газ. – 2003. – 16 жовт. – С. 7.

563. Завальнюк, К. Другий Зимовий похід і Хмільниччина / К. Завальнюк, О. Вітюк // Перша Хмільниц. наук. історико-краєзнав. конф., 23 верес. 2015 р., м. Хмільник : матеріали конф. / Хмільниц. райдержадмін. [та ін.]. – Вінниця, 2015. – С. 185–190.

564. Завальнюк, К. Становлення та діяльність органів місцевого самоврядування та виконавчої влади Літинщини за Директорії / К. Завальнюк, Р. Зелінський // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали XXX Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф. : до 100-річчя Укр. революції, 26–27 верес. 2019 р., м. Вінниця / М-во освіти і науки України [та ін.] ; відп. ред. Ю. А. Зінько. – Вінниця, 2019. – С. 97–102. – Бібліогр. в кінці ст.

565. Завальнюк, К. Український мартиролог Тиврівщини : [про поховання померлих січових стрільців у кінці 1919 –

січ. 1920 рр. на території Тиврівщини, зокрема на католиц. цвинтарі у с. Витава (нині – у складі м. Гнівань) та православ. цвинтарі у с. Грижинці за нововиявл. [іст. джерелами] / Костянтин Завальнюк // Тиврівщина у добу Української революції 1917–1920 років: події та люди / К. В. Завальнюк. – Вінниця, 2017. – С. 95–104.

566. Завальнюк, О. М. Вінницьке селянство й Українська держава в другій половині 1919 р. : (до історії селян. з'їздів на Україні) / О. М. Завальнюк // Тези доп. 11-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 3 верес. 1992 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1992. – С. 56–57.

567. Завальнюк, О. М. Газета «Шлях» про селянство Вінниччини в 1919 р / О. М. Завальнюк // Тези доп. 14-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 5 верес. 1995 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1995. – С. 61–62.

568. Завальнюк, О. М. Українська Галицька Армія на Поділлі (лип. 1919 – трав. 1920 рр.) : іст. нарис / О. М. Завальнюк, С. В. Олійник. – Кам'янець-Подільський : Абетка Нова, 2001. – 148 с. – Зі змісту:

Розд. 2 : УГА в бойових операціях на Поділлі (літо – осінь 1919 р.). – С. 43–71. – Бібліогр. в кінці ст.;

Розд. 3 : Завершальний етап перебування Галицької армії в регіоні (груд. 1919 – трав. 1920 рр.). – С. 71–95. – Бібліогр. в кінці ст.;

Розд. 4 : Організація і діяльність тилу. Відносини з місцевим населенням. – С. 95–113. – Бібліогр. в кінці ст.

569. Завальнюк, О. М. Українська Галицька Армія на Поділлі (лип. 1919 – трав. 1920) : монографія / О. М. Завальнюк, С. В. Олійник. – 2-ге вид., допов. і перероб. – Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2013. – 292 с. : іл. – Зі змісту:

Розд. 2 : УГА в бойових операціях на Поділлі (літо – осінь 1919 р.). – С. 63–114. – Бібліогр. в прим.;

Розд. 3 : Завершальний етап перебування УГА в регіоні (груд. 1919 – трав. 1920 рр.). – С. 115–149. – Бібліогр. в прим.

570. Завальнюк, О. М. Українська Галицька Армія на Поділлі (лип. 1919 – трав. 1920 рр.) / О. М. Завальнюк, С. В. Олійник // Духовні витоки Поділля: творці історії краю : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 9–11 верес. 1994 р., м. Кам'янець-Подільський. Ч. 1 / Держ. архів Хмельниц. обл. [та ін.]. – Хмельницький, 1994. – С. 390–393.

571. Зелінський, Р. М. Літинщина в системі державного адміністративного устрою від давнини до сучасності / Р. М. Зелінський, К. В. Завальнюк. – Вінниця : [б. в.], 2018. – 232 с. : іл. – Зі змісту:

Розд. XIV. 4 : Літинський повіт Подільської губернії Української Народної Республіки (Директорія) (1918–1920). – С. 77–82;

Розд. XVI. 1 : Головчинецька республіка (грудень 1919). – С. 89;

Розд. XVI. 2 : Хмельницька республіка (19.08.1919–23.02.1920). – С. 90.

572. Зінченко, А. Селянство Поділля у повстанському русі 1919–1926 рр. / А. Зінченко, Л. Петров // Сучасність. – 1977. – № 12. – С. 74–85 ; Нариси історії подільського селянства: 1917–1930 рр. / А. Зінченко. – Вінниця, 2008. – С. 134–183.

573. Іваненко, К. (Кравець, М. М.). Другий зимовий похід і Поділля / К. Іваненко (М. М. Кравець) // Тези доп. і повідомл. 18-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 3 лют. 1998 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1998. – С. 58–59.

574. Йолтуховський, М. Листаючи забуті часописи : [місц. преса 1917–1919 рр. про спробу утворення Укр. держави] / М. Йолтуховський // Подолія. – 1994. – 6 груд.

575. Калитко, С. Події в Жмеринці у добу Директорії УНР / С. Калитко, О. Кравчук // Слідами історії Жмеринського краю : матеріали Першої Жмерин. наук.-краєзнав., конф., 23 берез. 2018 р., м. Жмеринка / Жмерин. райдержадмін. [та ін.] ; голова редкол. С. Д. Гальчак. – Вінниця, 2018. – С. 100–106. – Бібліогр. в кінці ст.

576. Калитко, С. Подільські епізоди у спогадах В. Кедровського «1919 рік» / С. Калитко, О. Кравчук // Матеріали XIV Поділ. наук. історико-краєзнав. конф., 14–15 листоп. 2014 р., м. Кам'янець-Подільський / НАН України [та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 2014. – С. 274–283.

577. Капелюшний, В. П. Форми і напрями соціальної підтримки населення Поділля за доби Директорії (1918–1920 рр.) / В. П. Капелюшний, Т. М. Байлема // Соціальна історія : наук. зб. / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2008. – Вип. 3. – С. 66–73.

578. Кетрос, Д. Ямпільська республіка : як творилось українське військо ХХ століття ; «Ямпільська республіка» та її збройні сили / Д. Кетрос // Русалка Дністровая : літ.-краєзнав. зб. / гол. ред. М. Каменюк. – Вінниця, 2013. – С. 183–204.

579. Кліщинський П. В. Сільськогосподарська і споживча кооперація на Поділлі в період Директорії УНР: організація і проблеми функціонування / П. В. Кліщинський // Вісн. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка. Серія: Історичні науки. – Кам'янець-Подільський, 2017. – Вип. 10. – С. 342–349. – Бібліогр. в кінці ст.

580. Коваль, Р. Бій під Котюжанами : [листоп. 1920 р. Мурованокуриловец. р-н] / Р. Коваль // За волю і честь : Невигадані історії і вояцькі біографії : воен.-іст. нариси / Р. М. Коваль ; авт. передм. І. Ф. Драч. – Київ, 2005. – С. 81–83. – (Бібліотека Історичного клубу «Холодний Яр»). – Бібліогр.: с. 367–399.

581. Коваль, Р. Іван Ремболович : іст. нарис : [про добу визвол. змагань за часів Директорії, події яких відбувалися і на території Вінниччини] / Роман Коваль. – 2-ге вид., випр. – Вінниця : Держ. картогр. ф-ка, 2013. – 464 с. : кольор. фот. – (Бібліотека Історичного клубу «Холодний Яр». Отаманія ХХ століття ; кн. 4).

582. Коваль, Р. Партизанський рейд Української армії [1919 р., зокрема територією Вінниччини] / Р. Коваль // Повер-

нення отаманів Гайдамацького краю / Р. Коваль. – Київ, 2001. – С. 108–115.

583. Коваль, Р. М. Вапнярка : [про бої на залізн. станції Вапнярка 26–27 лип. 1919 р.] / Р. М. Коваль // Сто історій Визвольної війни. Епізоди боротьби УСС, військ Центральної Ради, Армії УНР, повстансько-партизанських загонів та Кубанської армії / Р. М. Коваль. – Київ, 2015. – С. 126–127 : іл. – (Бібліотека історичного клубу «Холодний Яр». Отаманія ХХ століття ; кн. 7).

584. Ковальчук, М. Останні бої армії УНР на Поділлі у листопаді 1919 р. / М. Ковальчук // Пам'ять століть. – 2005. – № 3/4. – С. 251–268 ; Визвол. шлях. – 2006. – № 5. – С. 92–115 ; 2006. – № 11. – С. 100–121.

585. Комарніцький, О. Населення містечок Подільської губернії і Українська армія у роки Директорії УНР / О. Комарніцький // Воєнна історія Поділля та Буковини : наук. зб. : матеріали Всеукр. наук. військ.-іст. конф., 25–26 листоп. 2009 р., м. Кам'янець-Подільський / відп. за вип. В. Карпов. – Київ, [2009]. – С. 234–238. – Бібліогр. в кінці ст.

586. Кошель, О. Подільське церковне історико-археологічне товариство Кам'янецької доби Директорії УНР (черв. – листоп. 1919 р.) / О. Кошель // Симон Петлюра у контексті українських національно-визвольних змагань : зб. наук. пр. – Фастів, 1999. – С. 178–182. – Бібліогр. в кінці ст.

587. Кравець, М. М. Вінницька газета «Україна» (1920 р.) / М. М. Кравець // Тези доп. 12-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 7 верес. 1993 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1993. – С. 7–9.

588. Кравець, М. М. Газета «Шлях» Вінницького товариства «Просвіта» (1919) / М. М. Кравець // Тези доп. 14-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 5 верес. 1995 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1995. – С. 3–7 ; Україна: культурна спадщина, національна свідомість. Державність : зб. наук. пр. / НАН України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича ; упоряд. Ф. Стеблій ; відп. ред. Я. Ісаєвич. – Львів, 2010. – Вип. 19. – С. 536–539.

589. Кравець, М. М. Січові стрільці і Поділля / М. М. Кравець // Тези доп. 11-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 3 верес. 1992 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1992. – С. 57–58.

590. Кравчук, О. М. Встановлення влади Директорії на Поділлі (листоп. – груд. 1918 р.) / О. М. Кравчук // Кам'янець-Подільський – остання столиця Української Народної Республіки : матеріали Всеукр. наук. конф., 6–7 жовт. 2009 р., м. Кам'янець-Подільський. – Кам'янець-Подільський, 2009. – С. 205–220.

591. Крат, М. Вапнярська операція : (спогад) : [про бойові дії під Вапняркою 1920 р., якими скінчився Зимовий похід Армії УНР] / М. Крат // Дяченко, П. Чорні запорожці : спомини командира 1-го кін. полку Чорних запорожців Армії Укр. Нар. Респ. / Петро Дяченко. – Київ ; Вінниця, 2010. – С. 212–227 : портр. – (Українська воєнна мемуаристика).

592. Кузьмінець, Н. Місце надзвичайних органів влади в системі радянського режиму в першій половині 1920-х рр. / Н. Кузьмінець // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2005. – Вип. 30. – С. 60–64. – Бібліогр. в кінці ст.

593. Кузьмінець, Н. П. Становлення вищої освіти на Поділлі в добу Директорії УНР / Н. П. Кузьмінець // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали XXVII Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф., 7–8 жовт. 2016 р., м. Вінниця / відп. ред. Ю. А. Зінко. – Вінниця, 2016. – С. 256–268.

594. Кузьмінець, Н. П. Театральне та музичне мистецтво за Директорії УНР / Н. П. Кузьмінець // Вісн. Ін-ту історії, етнології і права / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2012. – Вип. 10. – С. 64–67.

595. Кучерпа, М. Варшавський договір 1920 року: генезис, проблеми, наслідки: [про роль і місце України в європ. геополітиці в часи Укр. революції, зокрема про діяльність у цей період С. Петлюри та Ю. Пілсудського на теренах Вінниччини]

/ М. Кучерепа // Польща та Україна в боротьбі за незалежність 1918–1920 : наук. конф. в Луцьку, 14–15 листоп. 2008 р. / під ред. Т. Кшонстка. – Варшава, 2010. – С. 37–49. – Бібліогр. в кінці ст.

596. Кучеров, Г. Г. Становлення і діяльність сільських «Просвіт» Подільської губернії у 1918–1919 рр. : (за матеріалами часопису «Життя Поділля») / Г. Г. Кучеров // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2010. – Т. 16 : Матеріали круглого столу «Освіта, культура і просвітницький рух на Поділлі», 22 жовт. 2010 р. – С. 138–149. – Бібліогр. в кінці ст.

597. Кушнір, Б. М. Освітньо-культурні перетворення на Поділлі в 1919 році / Б. М. Кушнір // Матеріали ІХ Поділ. історико-краєзнав. конф., 14–15 жовт. 1995 р., м. Кам'янець-Подільський / Кам'янець-Поділ. держ. ін-т ім. В. М. Затонського [та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 1995. – С. 285–289. – Бібліогр. в кінці ст.

598. Лаврінович, К. Остання трагедія : [боротьба на Волині та Поділлі військ Директорії у листоп. 1920 р. з військами більшовиків] / К. Лаврінович // Воля (Відень). – 1921. – Т. 1, № 3. – С. 120–123.

599. Лах, Д. Під Жмеринкою / Д. Лах // Українська Галицька Армія : зб. спогадів / [уклад., авт. передм. і прим. М. Баран]. – Львів, 2002. – С. 36–60.

600. Левченко, М. П. Важлива публікація газети Вінницького товариства «Просвіти» «Шлях» у 1919 р. : [обов'язк. присяга укр. війська] / М. П. Левченко // Тези доп. 12-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 7 верес. 1993 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1993. – С. 42.

601. Левченко, С. Переможний бій Окремої кінної дивізії під містечком Снітків 10 листопада 1920 р. / С. Левченко // За державність (Торонто). – 1964. – № 10. – С. 34–47.

602. Леоненко, А. О. Тютюнник про події на Поділлі в травні – листопаді 1920 року / А. О. Леоненко // Матеріали ІХ Поділ. історико-краєзнав. конф., 14–15 жовт. 1995 р., м. Кам'янець-Подільський. – Кам'янець-Подільський, 1995. – С. 309–312.

603. Лепкий, Л. В чотирикутнику смерті : (передріздвяні спомини з 1919 р., зокрема про містечко Браїлів, січового стрільця, учасника УГА, яка продовжувала боротьбу з більшовиц. інтервенцією на Україну) / Лев Лепкий // Русалка Дністровая : літ.-краєзнав. зб. / упоряд. М. Каменюк. – Вінниця, 2017. – Вип. 5. – С. 136–140 : портр.

604. Лехман, Т. Мої переживання у визвольній війні : [уринок із кн. «Шляхами золотого Поділля» про перебування воєнків-галичан у Вінниці, вказано біоґр. мемуариста] / Т. Лехман // Вінниця у споґадах : у 3 т. / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; упоряд. В. Колесник ; відп. за вип. К. Висоцька ; ред. М. Шлеймович. – Вінниця, 2017. – Т. 2 : Початок ХХ ст. – 1920 р. – С. 731–736 : фот.

605. Лисий, А. Незабута траґедія : [розповідь про бої Червон. армії з укр. частинами в околицях с. Котюжани Могилів. повіту у листоп. 1920 р.] / А. Лисий // Перша Мурованокуриловец. наук.-краєзнав. конф., 21–22 жовт. 2016 р., смт Муровані Курилівці : [матеріали конф.] / Мурованокуриловец. райдержадмін. [та ін.]. – Муровані Курилівці ; Вінниця, 2015. – С. 170–173. – Бібліоґр. в кінці ст.

606. Літинські Крути : [про воїнів-добровольців Чорномор. дивізії УНР, які загинули в Літині в добу нац.-визвол. руху] // Независимый курьер. – 2010. – 24 берез. – С. 26.

607. Логінов, О. Збройний виступ частин ЧУГА 23 квітня 1920 року у Вінниці / О. Логінов // Вінниц. край. – 2015. – № 3/4. – С. 84–92.

608. Логінов, О. В. Муніципальне управління у Вінниці у січні – лютому 1920 р. : від співіснування зі старим адміністра-

тивним апаратом до утвердження Радянської влади / О. В. Логінов // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали XXVII Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф., 7–8 жовт. 2016 р., м. Вінниця / відп. ред. Ю. А. Зінько. – Вінниця, 2016. – С. 275–282.

609. Лозовий, В. С. Більшовики та селянство у період Директорії УНР / В. С. Лозовий // Поділля у добу Української революції 1917–1921 рр. : матеріали круглих столів / [редкол.: О. М. Завальнюк (голова), О. Б. Комарніцький (відп. ред.), Л. В. Баженов та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 2013. – С. 115–121. – Бібліогр. в кінці ст.

610. Мазур, Ж. Юзеф Пілсудський і Україна : [згадки про зустріч Ю. Пілсудського з С. Петлюрою у Вінниці в 1920 р.] / Ж. Мазур // Україна і Польща: історичне сусідство : матеріали Міжнар. наук. конф., 17–18 трав. 2012 р., м. Вінниця / відп. ред. Ю. Зінько. – Вінниця, 2012. – С. 302–305. – Бібліогр. в кінці ст.

611. Малигін, А. Вінниччина в добу Директорії / А. Малигін // Тези доп. 15-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 14 трав. 1996 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1996. – С. 40.

612. Малюга, В. Армія Української Народної Республіки в боях на Поділлі у листопаді 1920 року: спроба вибороти українську державність : [про причини і обставини, що змотивували Армію УНР вести бої на території Поділля, зокрема Вінниччини, восени 1920 р.] / В. Малюга // Воєнна історія Поділля та Буковини : матеріали Всеукр. наук. військ.-іст. конф., 25–26 листоп. 2009 р., м. Кам'янець-Подільський / відп. за вип. В. Карпов. – Київ, [2009]. – С. 259–266. – Бібліогр. в кінці ст.

613. Маркова, С. В. Україно-єврейські відносини на Поділлі часів Директорії (за матеріалами періодичних видань УНР) / С. В. Маркова // Історія України: маловідомі імена, події, факти : зб. ст. / НАН України, Ін-т історії України. – Київ ; Хмельницький ; Кам'янець-Подільський, 2004. – Вип. 28. – С. 320–329.

614. Масловський, М. (Кравець, М. М.). Зустріч С. Петлюри в Могилеві-Подільському і Ямполі в 1920 р. / М. Масловський (М. М. Кравець) // Тези доп. 15-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 14 трав. 1996 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1996. – С. 52.

615. Масловський, М. (Кравець, М. М.). Подільська газета «Визволення» (1919) / М. Масловський (М. М. Кравець) // Тези доп. 16-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 11 лют. 1997 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1997. – С. 42–43.

616. Масловський, М. І. (Кравець, М. М.). Вінницька газета «Хвиля» (1920 р.) / М. І. Масловський (М. М. Кравець) // Тези доп. 12-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 7 верес. 1993 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1993. – С. 44–45.

617. Машталір, А. І. Шевченкіана у періодичних виданнях Поділля у 1919–1920 рр. / А. І. Машталір // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2009. – Т. 14. – С. 396–401.

618. Моздір, В. В. Утворення Подільського комітету Товариства українського Червоного Хреста та його реорганізація (черв. – лип. 1919 р.) / В. В. Моздір // Матеріали XIII Поділ. історико-краєзнав. конф., 18–19 листоп. 2010 р., м. Кам'янець-Подільський / голов. ред. О. М. Завальнюк. – Кам'янець-Подільський, 2010. – С. 430–436. – Бібліогр. в кінці ст.

619. Мурованоктуриловичина: невідомі сторінки історії краю : до 100-річчя Укр. революції 1917–1921 рр. та 100-річчя бою під Котюжанами 10–13 листоп. 1920 р. / авт.-уклад. В. Тучинський. – [2019] : [б. в.]. – 11 с.

620. Олійник, С. Українська Галицька Армія на Поділлі в 1920 р. / С. Олійник // Тези доп. 14-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 5 верес. 1995 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1995. – С. 62–64.

621. Олійник, С. В. Біженці-галичани на Поділлі влітку – восени 1919 року / С. В. Олійник // Духовні витоки Поділля: творці історії краю : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.,

9–11 верес. 1994 р., м. Кам'янець-Подільський. Ч. 1 / Держ. архів Хмельниц. обл. [та ін.] ; редкол.: П. Я. Слободянюк [та ін.]. – Хмельницький, 1994. – С. 387–390.

622. Олійник, С. В. Джерела про культурно-освітню діяльність Української Галицької Армії на Поділлі (лип. 1919 – трав. 1920) / С. В. Олійник // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка [та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 2006. – Т. 7. – С. 36–48.

623. Олійник, С. В. Контрпропагандистська діяльність Української Галицької Армії на Поділлі / С. В. Олійник // Хмельниччина: історія та сучасність : матеріали [Міжнар.] наук. історико-краєзнав. конф., 27 верес. 2017 р., м. Хмельницький / редкол.: Л. В. Баженов [та ін.]. – Хмельницький, 2017. – С. 107–110. – Бібліогр. в кінці ст.

624. Олійник, С. В. Культурно-мистецьке життя подолян в добу Директорії УНР (1919–1920) / С. В. Олійник // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка [та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 2007. – Т. 10 : Матеріали шостого круглого столу «Культура, освіта і просвітницький рух на Поділлі у XVIII – на початку XXI ст.». – С. 143–149.

625. Олійник, С. В. Мемуарні джерела про діяльність Української Галицької Армії на Поділлі [1919–1920 рр.] / С. В. Олійник // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2009. – Т. 14. – С. 367–376.

626. Олійник, С. В. Мистецтво в культурно-освітній та національно політичній діяльності Української Галицької Армії на Поділлі / С. В. Олійник // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2007. – Т. 9 : Матеріали п'ятого круглого столу «Культура, освіта і просвітницький рух на Поділлі у XVIII – на початку XXI ст.». – С. 230–235.

627. Олійник, С. В. Національно-політично-просвітня діяльність Української Галицької Армії серед населення Поділля (1919–1920 рр.) / С. В. Олійник // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2006. – Т. 8. – С. 10–15.

628. Олійник, С. В. Перші бойові акції об'єднаної Української армії у 1919 р. : [діяльність УГА на Поділлі] / С. В. Олійник // Студії Кам'янець-Поділ. центру дослідж. історії Поділля. – Кам'янець-Подільський, 2005. – Т. 1. – С. 361–371.

629. Олійник, С. В. Продовольче і військово-господарське забезпечення Української Галицької Армії на Поділлі (лип. – листоп. 1919 р.) / С. В. Олійник // Матеріали ІХ Поділ. історико-краєзнав. конф., 14–15 жовт. 1995 р., м. Кам'янець-Подільський / Кам'янець-Подільський держ. ін-т ім. В. М. Затонського [та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 1995. – С. 293–295. – Бібліогр. в кінці ст.

630. Олійник, С. В. Театральне життя Поділля в добу Директорії УНР / С. В. Олійник // Матеріали ХІV Поділ. історико-краєзнав. конф., 14–15 листоп. 2014 р., м. Кам'янець-Подільський / ред.: С. А. Копилов, О. П. Реєнт, Л. В. Баженов [та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 2014. – С. 290–296. – Бібліогр. в кінці ст.

631. Олійник, С. В. Театральний серпень 1919 р. : (до історії мистец. життя Поділля в добу Директорії УНР) / С. В. Олійник // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2012. – Т. 19. – С. 289–294.

632. Олійник, С. В. Театрально-музичне життя на Поділлі в період Директорії УНР / С. В. Олійник // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2010. – Т. 15. – С. 52–62.

633. Олійник, С. В. Українська Галицька Армія і населення Поділля (лип. 1919 – квіт. 1920 рр.) / С. В. Олійник

// Наук. пр. іст. фак. / Кам'янець-Поділ. держ. пед. ін-т. – Кам'янець-Подільський, 1995. – Т. 1. – С. 244–247.

634. Олійник, С. В. Українська Галицька Армія на Могилівщині / С. В. Олійник // П'ята Могилів-Поділ. наук.-краєзнав. конф., 16–17 жовт. 2015 р., м. Могилів-Подільський : матеріали конф. – Могилів-Подільський ; Вінниця, 2015. – С. 204–209.

635. Олійник, С. В. Українська Галицька Армія на Шаргородщині / С. В. Олійник // Перша Шаргород. наук. історико-краєзнав. конф., 17–18 жовт. 2014 р., м. Шаргород : матеріали конф. / голова редкол. С. Д. Гальчак. – Вінниця, 2014. – С. 110–112. – Бібліогр. в кінці ст.

636. Опис Мурів 1919 р. : уривок із протоколу коміс. М-ва освіти УНР у справі передачі Мурів під музей : (ДАВІО, ф. 230, оп. 1, спр. 2923, арк. 35–35 зв.) // Вінницькі Мури. Погляд крізь віки : матеріали Міжнар. наук. конф. «Єзуїтський комплекс у Вінниці крізь призму століть», 9–10 верес. 2010 р., м. Вінниця / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; наук. ред. В. Колесник. – Вінниця, 2011. – С. 276–278.

637. Осликовская, Е. Большие события в маленьком городе : уривок [зі спогадів про один із епізодів про боротьбу за Вінницю між Директорією УНР і більшовиками в серп. 1919 р.] / Е. Осликовская // Вінниця у спогадах : у 3 т. / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; упоряд. В. Колесник ; відп. за вип. К. Висоцька ; ред. М. Шлеймович. – Вінниця, 2017. – Т. 2 : Початок ХХ ст. – 1920 р. – С. 701–706 : прим., фот.

638. Панасюк, Р. П. Створення та діяльність філії Українського національного союзу на Поділлі (1918–1919 рр.) / Р. П. Панасюк // Гілея : наук. вісн. / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова [та ін.]. – Київ, 2010. – № 37. – С. 82–87. – Бібліогр. в кінці ст.

639. Патола, Н. Б. Подільське селянство і мобілізація до збройних сил УНР (літо 1919 р.): чому так сталося? / Н. Б. Патола // Наук. пр. Кам'янець-Поділ. держ. пед. ун-ту. Серія: Історичні науки. – Кам'янець-Подільський, 2002. – Т. 8. – С. 365–372.

640. Пересунько, Т. В. Культурна дипломатія Симона Петлюри: європейське турне Української Республіканської Капели [під керівництвом О. Кошиця] як інструмент протидії російській пропаганді й розбудови позитивного іміджу УНР за кордоном у 1919–1921 роках / Т. В. Пересунько // *Агора : культурна та публічна дипломатія України*. – Київ, 2017. – Вип. 18. – С. 90–104. – Бібліогр. в підрядк. прим.

641. Петренко, В. Подільське селянство у 1921 р. / В. Петренко // *Краєзнавство*. – 1999. – № 1/4. – С. 155–156.

642. Петренко, В. Червоний смерч: Поділля в 1920–1921 рр. / В. Петренко // *Подолія*. – 1997. – 2 верес.

643. Пилипчак, І. Крижопільщина в період Першого Зимового походу Армії УНР : [історія нашого краю] / І. Пилипчак // *Сіл. новини*. – 2008. – 18 листоп. – С. 2.

644. Плазова, Т. І. Бессарабська та Подільська групи Армії УНР у Другому Зимовому поході / Т. І. Плазова // *Вісн. Нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. Серія: Держава та армія. – Львів, 2002. – № 451. – С. 30–35. – Бібліогр. в кінці ст.

645. По Україні. Бершадь // *Хвиля* : [громад. позапарт. політ.-літ. часоп. Орган Вінниц. Укр. Ради]. – Вінниця. – 1920. – 9 трав. – Ч. 6. – С. 2.

646. Радіоненко, В. А. Краєзнавче дослідження Д. Дорошенка про Поділля в 1919 році / В. А. Радіоненко // *Матеріали ІХ Поділ. історико-краєзнав. конф.*, 14–15 жовт. 1995 р., м. Кам'янець-Подільський / Кам'янець-Поділ. держ. ін-т ім. В. М. Затонського [та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 1995. – С. 275–278.

647. Ревуцький, В. А. Польсько-радянська війна. Бій під Снітковом Армії УНР і Котовського. Остання спроба завоювати незалежність / В. А. Ревуцький // *Снітків. Історія без акцентів : [Мурованокуриловец. р-н]* / В. А. Ревуцький. – Вінниця, 2018. – С. 146–161 : фот.

648. Реєнт, О. П. Нариси життя Літинщини 1917–1921 рр.: революційні події та повсякденність / О. П. Реєнт, В. П. Рекрут ; наук. ред. В. А. Смолій. – Київ : Ін-т історії України НАН України, 2017. – 298 с. – Зі змісту: Ч. 3 : У круговерті боротьби за державність України : (груд. 1918 – листоп. 1920 рр.). – С. 151–277.

649. Рекрут, В. Профспілкові установи в Мурах (1919–1920) / В. Рекрут // Вінницькі Мури. Погляд крізь віки : матеріали Міжнар. наук. конф. «Єзуїтський комплекс у Вінниці крізь призму століть», 9–10 верес. 2010 р., м. Вінниця / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; наук. ред. В. Колесник. – Вінниця, 2011. – С. 297–308.

650. Рекрут, В. П. Кооперація Поділля в добу Директорії Української Народної Республіки (1919–1920 рр.) / В. П. Рекрут // Наук. пр. Серія: Історичні науки / Кам'янець-Поділ. держ. ун-т. – Кам'янець-Подільський, 2007. – Т. 17. – С. 226–234. – Бібліогр. в кінці ст.

651. Римша, М. Д. Опір селян Поділля продовольчій диктатурі більшовиків у 1920–1921 рр. / М. Д. Римша // Тези доп. 12-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., м. Вінниця, 7 верес. 1993 р. – Вінниця, 1993. – С.46–47.

652. Роговий, О. Битва при Романовому Хуторі 20–22 жовтня 1919 року / О. Роговий, К. В. Завальнюк // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали XXVII Всеукр. наук. іст.-краєзнав. конф., 7–8 жовт. 2016 р., м. Вінниця / відп. ред. Ю. А. Зінько. – Вінниця, 2016. – С. 268–274.

653. Роговий, О. Канонаду з-під Скитки чули в Липовці : [історія Романо-Хутірської битви 1919 р.] / О. Роговий // Вінниччина. – 2019. – 18 жовт. – С. 8 : фот.

654. Романюк, І. Хронологія революційних подій 1920 р. на Вінниччині / І. Романюк // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали XXX Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф. : до 100-річчя Укр. революції, 26–27 верес. 2019 р., м. Вінниця / М-во освіти і науки України [та ін.] ; відп. ред. Ю. А. Зінько. – Вінниця, 2019. – С. 182–195.

655. Романюк, Л. Від Бершаді до Чорторії : (напередодні Зимового походу) / Л. Романюк // Вісті комбатанта (Торонто). – 1972. – № 2. – С. 23–31.

656. Рябчук, В. В. Грошовий обіг у Вінниці в 1919 році / В. В. Рябчук // Актуал. проблеми сучас. науки та наук. дослідж. : зб. наук. пр. / голов. ред. Р. С. Гуревич. – Вінниця, 2013. – Вип. 1. – С. 225–228. – Бібліогр. в кінці ст.

657. Сегеда, С. Військова преса та проблеми інформаційно-пропагандистського забезпечення українських збройних формувань, дислокованих на Поділлі (1919 рік) / С. Сегеда // Воєнна історія Поділля та Буковини : наук. зб. : матеріали Всеукр. наук. військ.-іст. конф., 25–26 листоп. 2009 р., м. Кам'янець-Подільський / відп. за вип. В. Карпов. – Київ, [2009]. – С. 223–227. – Бібліогр. в кінці ст.

658. Семенко, Л. І. Зародження театру імені Івана Франка у Вінниці / Л. І. Семенко // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали XXV Всеукр. наук. іст.-краєзнав. конф., 11–12 жовт. 2013 р., м. Вінниця. – Вінниця, 2013. – С. 365–375.

659. Слюсаренко, П. Галицька Армія у боротьбі за українську національну державність на Поділлі у 1919 році: «листопадава катастрофа» від біологічної зброї : [дослідж. щодо застосування біол. зброї (штучно створ. епідемії плямистого тифу) проти Галицької Армії під час боїв на території Вінниччини в 1919 р.] / П. Слюсаренко // Воєнна історія Поділля та Буковини : матеріали Всеукр. наук. військ.-іст. конф., 25–26 листоп. 2009 р., м. Кам'янець-Подільський / відп. за вип. В. Карпов. – Київ, [2009]. – С. 197–203. – Бібліогр. в кінці ст.

660. Соколюк, С. Участь військово-морських формувань доби Директорії УНР у бойових діях на Поділлі (трав. – верес. 1919 р.) / С. Соколюк // Воєнна історія Поділля та Буковини : наук. зб. : матеріали Всеукр. наук. військ.-іст. конф., 25–26 листоп. 2009 р., м. Кам'янець-Подільський / відп. за вип. В. Карпов. – Київ, [2009]. – С. 228–233 с. – Бібліогр. в кінці ст.

661. Стамбол, І. Сто років звитяги українців на станції Вапнярка : [на вузл. станції Вапнярка (Крижопіл. р-н) укр. во-
яки здобули одну з найгучн. перемог над червон. окупантами]
/ І. Стамбол // День. – 2019. – 30 лип. – С. 8–9.

662. Станімір, О. [УГА (ЧУГА) у Вінниці в жовт. 1919 –
лют. 1920 рр.] : [уривок з кн. спогадів «Моя участь у визволь-
них змаганнях 1917–1920» про перебування УГА на Поділлі,
біогр. мемуариста] / О. Станімір // Вінниця у спогадах : у 3 т.
/ Вінниц. обл. краєзнав. музей ; упоряд. В. Колесник ; відп. за
вип. К. Висоцька ; ред. М. Шлеймович. – Вінниця, 2017. – Т. 2 :
Початок ХХ ст. – 1920 р. – С. 738–748 : фот.

663. Степанчук, Ю. Антибільшовицька боротьба на Він-
ниччині 1919 року на сторінках «Літопису Червоної Калини»
/ Ю. Степанчук // Буша: славетні сторінки історії : матеріали на-
ук.-краєзнав. конф., 12 жовт. 2019 р., с. Буша Ямпіл. р-ну. – Вінниц-
ця, 2019. – С. 33–38. – Бібліогр. в кінці ст.

664. Стецюк, В. Б. Діяльність земств Поділля в сфері ма-
теріального забезпечення Армії УНР (1919–1920 рр.) / В. Б. Сте-
цюк // Матеріали XII Поділ. історико-краєзнав. конф., 22–23 ли-
стоп. 2007 р. – Кам'янець-Подільський, 2007. – Т. 2. – С. 32–39. –
Бібліогр. в кінці ст.

665. Стецюк, В. Б. Старшинські школи Армії УНР та УГА
на Поділлі (лип. – листоп. 1919 р.) / В. Б. Стецюк, К. В. Мельни-
чук // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'я-
нець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський,
2016. – Т. 23. – С. 112–120. – Бібліогр. в кінці ст.

666. Стопчак, М. Аграрна політика Директорії УНР : (іс-
торіографія проблеми) / М. Стопчак // Наук. зап. Серія: Історія
/ Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2005. – Вип. 9. –
С. 333–344. – Бібліогр. в кінці ст.

667. Стопчак, М. Воєнно-політичне становище в Поділь-
ській губернії навесні 1919 р. / М. Стопчак, О. Воловик // Тези

доп. 15-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 14 трав. 1996 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1996. – С. 41–42.

668. Стопчак, М. В. Подільська преса – важливе джерело історії Української національно-демократичної революції 1917–1920 рр. доби Директорії УНР / М. В. Стопчак // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали ХХ Вінниц. наук. історико-краєзнав. конф., 27–28 жовт. 2005 р., м. Вінниця. – Вінниця, 2005. – С. 45–48.

669. Сьліпец, Є. Армія Української Народної Республіки в 1920 році : [про бойові дії Армії С. Петлюри, зокрема на Вінниччині] / Є. Сьліпец // Польща та Україна в боротьбі за незалежність 1918–1920 : наук. конф. в Луцьку, 14–15 листоп. 2008 р. / під ред. Т. Кшонстка. – Варшава, 2010. – С. 69–91.

670. Татарин, М. Поїзд їхав до згуби... : [події на теренах Вінниччини 1919 р., зокрема про перебування уряду С. Петлюри у Жмеринці] / М. Татарин // Подолія. – 2004. – 3 берез.

671. Телячий, Ю. В. Українські уряди і розбудова культурно-освітньої сфери на Поділлі за Директорії УНР (1919–1920 рр.) / Ю. В. Телячий // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2007. – Т. 10. – С. 135–142.

672. Темчук, М. Збройні сили УНР на Поділлі [1919 р.] / М. Темчук // Тези доп. 13-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 6 верес. 1994 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1994. – С. 52–53.

673. Терещук, К. Л. Культурно-просвітницька діяльність бібліотек Подільського регіону в 1918–1919 рр. / К. Л. Терещук // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2010. – Т. 16 : Матеріали круглого столу «Освіта, культура і просвітницький рух на Поділлі», 22 жовт. 2010 р. – С. 132–137. – Бібліогр. в кінці ст.

674. Ткачук, П. І. Уладівко, доле моя! : [про історію с. Уладівка Літин. р-ну, спогади місц. жителів, видаг. особистостей, доля яких пов'яз. із селом] / Павло Ткачук. – Вінниця : Вінниц. обл. друк., 2015. – 448 с. : іл. – Зі змісту: Симон Петлюра в Уладівці. – С. 101–104 ; Літинські «Крути». – С. 105 ; Слава Кипорового Яру. – С. 109–110 ; Сторінки боротьби і слави : [уринок з кн. Я. Гальчевського «Проти червоних окупантів»]. – С. 112–113.

675. Томчук, М. Збройні сили УНР на Поділлі / М. Томчук // Тези доп. 13-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 6 верес. 1994 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1994. – С. 52–53.

676. Трембіцький, А. Визвольні змагання 1919–1920 рр. на теренах Вінниччини у споминах протопресвітера Володимира Левицького / А. Трембіцький // Перша Ямпіль. наук.-краєзнав. конф., 28–29 верес. 2018 р., м. Ямпіль / голова редкол. С. Д. Гальчак. – Вінниця, 2018. – С. 135–155. – Бібліогр. в кінці ст.

677. Трембіцький, А. Протопресвітер Володимир Левицький про події Української революції на теренах Поділля в 1919–1920 рр. / А. Трембіцький // День Соборності України : історико-політол. дискусії : (до 100-річчя бою під Крутами (29.01.1918 року) : зб. наук. ст. / Хмельниц. МАУП ; голов. ред. Л. Г. Білий.– Хмельницький, 2018. – Вип. 5. – С. 147–183. – Бібліогр. в кінці ст.

678. Тучинський, В. Бій під Котюжанами : невідомі сторінки Української революції 1917–1921 рр. : [Крижопіл. р-н] / В. Тучинський // Іст. калейдоскоп. – 2019. – № 2. – С. 12–14 ; Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали ХХХ Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф. : до 100-річчя Укр. революції, 26–27 верес. 2019 р., м. Вінниця / М-во освіти і науки України [та ін.] ; відп. ред. Ю. А. Зінько. – Вінниця, 2019. – С. 259–265. – Бібліогр. в кінці ст.

679. Україна і Польща: історичне сусідство : матеріали Міжнар. наук. конф., 17–18 трав. 2012 р. / Ген. консульство Респ. Польща у Вінниці [та ін.] ; редкол.: Ю. Зінько (відп. ред.) та ін.]. – Вінниця : Нілан, 2012. – 635 с. : табл. – Текст укр., пол.,

рос. – Бібліогр. в кінці ст. – Зі змісту: Гандзюк, В. О. Польсько-українське військо у боротьбі з більшовиками навесні 1920 року : (за матеріалами поділ. газ.) / В. О. Гандзюк. – С. 392–398.

680. У 50-річчя Зимового походу Армії УНР, 1919–1920 / ред.: М. Крат, Ф. Грінченко. – Нью-Йорк : [Накладом Орден. Ради Ордена Заліз. Хреста Армії УНР], 1973. – 280 с. : портр., фот., карти. – Зі змісту: Омелянович-Павленко, М. Зимовий похід (6.12.1919–6.5.1920). – С. 66–135 ; Дяченко, П. Чорні Запорожці : (спомини командира полку Чорних Запорожців). – С. 166–195 ; Крат, М. Вапнярська операція : (спогад). – С. 196–210 ; Сім'янців, В. Тульчин. – С. 213–217.

681. Харкавий, А. Д. Селянський рух на Поділлі : (жовт. 1921 р.) / А. Д. Харкавий // Тези доп. 11-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 3 верес. 1992 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1992. – С. 61–62.

682. Хронологія революційних подій на Вінниччині. 1919 / [уклад.: Г. Білик, І. Венжик, В. Желіховський, Т. Кароєва, Т. Осадчук, І. Романюк, Л. Цукрук] // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 280–285.

683. Хронологія революційних подій на Вінниччині. 1920 / [уклад.: Г. Білик, І. Венжик, В. Желіховський, Т. Кароєва, Т. Осадчук, І. Романюк, Л. Цукрук] // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 285–291.

684. Хронологія революційних подій на Вінниччині. 1921 / [уклад.: Г. Білик, І. Венжик, В. Желіховський, Т. Кароєва, Т. Осадчук, І. Романюк, Л. Цукрук] // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва

ева ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 292–293.

685. Червінський, Д. (Кравець, М. М.). Газета «Український козак» про воєнні дії на Поділлі в 1919 р. / Д. Червінський (М. М. Кравець) // Тези доп. 15-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 14 трав. 1996 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1996. – С. 47–49.

686. Червінський, Д. (Кравець, М. М.). Популяризація земельного закону Директорії подільською пресою / Д. Червінський (М. М. Кравець) // Тези доп. 14-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 5 верес. 1995 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1995. – С. 55–56.

687. Шарик, М. [Літунський полк УГА у Вінниці, серп. 1919 р.] : [уривок зі спогадів кн. «Діти війни» про Вінницю, вказано біогр. мемуариста] / М. Шарик // Вінниця у спогадах : у 3 т. / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; упоряд. В. Колесник ; відп. за вип. К. Висоцька ; ред. М. Шлеймович. – Вінниця, 2017. – Т. 2 : Початок ХХ ст. – 1920 р. – С. 713–715 : фот.

688. Шандрівський, І. Г. Бойові дії Армії УНР на Поділлі у 1919–1920 рр. : військ.- іст. студії Миколи Капустяняського / І. Г. Шандрівський // Вісн. Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія: Держава та армія. – Львів, 2003. – № 474. – С. 27–32. – Бібліогр. в кінці ст.

689. Шуткевич, О. Унікальні документи часів Директорії представили вінницькі архівісти у відкритому доступі / О. Шуткевич // День. – 2019. – 7 лют.

690. Юрченко, О. Історичні паралелі через 95 років : [революц. пристрасті на вінниц. вулицях 95 р. тому] / О. Юрченко // Вінниччина. – 2014. – 5 лют. – С. 15.

691. Яценко, О. В. Діяльність кооперації Поділля під час білогвардійської навали (друге півріччя 1919 р.) / О. В. Яценко // Сіверян. літопис. – 2010. – № 2/3. – С. 158–165. – Бібліогр. в кінці ст.

2.4.1. Діяльність Уряду УНР у Вінниці. Вінниця – тимчасова столиця

692. Адреси урядових інституцій Директорії у Вінниці 1918–1920 рр. // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – 294–295.

693. Блаженний, В. Вінниця була столицею України..., а уряд Симона Петлюри знаходився у готелі «Савой» / В. Блаженний // Правозахисник. – 2002. – № 1. – С. 10.

694. Була і Вінниця столицею : [історія м. Вінниці 1919 р.] // Панорама. – 1996. – 31 січ.

695. Буремні події Української революції 1917–1921 рр. на теренах Поділля : комплект з 31 листівки / Вінниц. облдержадмін. [та ін.] ; відп. ред. К. Висоцька ; авт. проекту, упоряд. Л. Семенко. – Вінниця : Бабій І. В., 2018. – 31 лист. : іл. – 3 комплекту листівок: Перебування Урядів Української Народної Республіки у Вінниці.

696. Від урядового кабінету до готельного номера : [з 2 лют. по 6 берез. 1919 р. Вінниця була неофіц. столицею держави. У готелі «Савой» зберігся каб., де проводились засід. уряду] // Голос України. – 1999. – 4 лют. – С. 8.

697. Вільшина, М. М. (Кравець, М. М.). Газета «Хвиля» про зустріч С. В. Петлюри у Вінниці в 1920 р. / М. М. Вільшина (М. М. Кравець) // Тези доп. 11-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 3 верес. 1992 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1992. – С. 59.

698. Він з природи вождів, що закладали династії : іст. погляд на Симона Петлюру в часи Директорії у Вінниці (1919–1920 рр.) // Вінниччина. – 2008. – 22 трав. – С. 5 ; 29 трав. – С. 2. – (Спец. вип. газ. «Хочу все знати»).

699. Винница – столица України : [про діяльність уряду С. Петлори у Вінниці] // Независимый курьер. – 2012. – 28 листоп. – С. 4 : фот.

700. Вінниця – тимчасова столиця : [УНР, 5 лют. 1919 р. – 6 берез. 1919 р.; трав. – 9 черв. 1920 р.] // Іст. калейдоскоп. – 2018. – № 3. – С. 6.

701. Вінницький, С. Спомини про приїзд Головного Отамана війська УНР до міста Ямполь на Поділлію в травні 1920 р. / С. Вінницький // Табор (Варшава). – 1927. – № 3. – С. 18–20.

702. Вінницькі будинки, в яких розміщувалися Українські урядові інституції 1918–1920 рр. : [фото] // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – Кольор. вкладка.

703. Вітковський, В. М. Може, нарешті настав час сказати правду? : [Вінниця за часів нац.-визвол. змагань] / В. М. Вітковський // RIA. – 2017. – С. 16 : фот.

704. Горбатюк, М. Діяльність Директорії у Вінниці : (лют. – поч. берез. 1919 р.) / Микола Горбатюк // Вінниччина: історія і сучасність : до 70-річчя створення Вінниц. обл. : матеріали обл. іст.-краєзнав. конф. «Вінниччина очима молодих істориків» / Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського, Студент. наук. т-во іст. ф-ту. – Вінниця, 2002. – С. 39–46. – Бібліогр. в кінці ст.

705. Грохольська, З. «Болючі спогади» Зофії Грохольської : [уривок з кн. «Болючі спогади 1917–1919» про Вінницю як тимчасову столицю УНР] / З. Грохольська // Іст. калейдоскоп. – 2018. – № 3. – С. 38–39.

706. Грохольська, З. [Вінниця – столиця УНР, лют. – берез. 1919 р.] : [спогади. Уривок із кн. «Болючі спогади»] / З. Грохольська // Вінниця у спогадах : у 3 т. / Вінниц. обл. краєзнав.

музей ; упоряд. В. Колесник ; відп. за вип. К. Висоцька ; ред. М. Шлеймович. – Вінниця, 2017. – Т. 2 : Початок ХХ ст. – 1920 р. – С. 597–604 : прим., фот.

707. Даниелян, С. «Вінниця. Февраль 1919 года. Гостиница «Савой»...» : [Вінниця в добу Директорії] / С. Даниелян // Новини Вінниччини. – 1999. – 4 лют. – С. 2.

708. Дикий, А. Красная свитка : неизвращенная история Украины-Руси от запорожцев до коммунистов / А. Дикий. – Москва : Алгоритм, 2007. – 446 с. – Бібліогр.: с. 444–445. – Зі змісту: Директорія без столиці (Вінницький період). – С. 226–264.

709. Добринська, Л. У Вінницю на білому коні в'їхав Симон Петлюра – 85 років тому / Л. Добринська // 33-й канал. – 2004. – 11 лют. – С. 4.

710. Довганюк, В. Політична діяльність Директорії УНР у Вінниці наприкінці 1918 р. / В. Довганюк // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали ХХХ Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф. : до 100-річчя Укр. революції, 26–27 верес. 2019 р., м. Вінниця / М-во освіти і науки України [та ін.] ; відп. ред. Ю. А. Зінько. – Вінниця, 2019. – С. 199–214. – Бібліогр. в кінці ст.

711. Дрозд, В. Сто літ любові : портр. укр. родини на тлі епохи : [в контексті згадується про перебування Уряду УНР у Вінниці] / В. Дрозд // Вітчизна. – 2003. – № 7/8. – С. 11–103.

712. Завальнюк, К. Симон Петлюра – воїн духу та честі : [про діяча визвол. руху в Україні, зокрема про його перебування у Вінниці] / К. Завальнюк // Вінниц. газ. – 2004. – 27 трав. – С. 6.

713. Завальнюк, К. У наших краях бував не раз : [С. Петлюра] / К. Завальнюк // Вінниччина. – 1999. – 22 трав.

714. Зонова, І. Сто козаків на білих конях – таку «Білу сотню» зібрав у Вінниці Симон Петлюра : [за спогадами Михайла Климчука про минулі часи на Вінниччині] / І. Зонова

// Поділ. зоря. – 2006. – 4 січ. – С. 3 ; Молодь України. – 2008. – 28 серп.–1 верес. – С. 8, 11 : фот.

715. І Вінниця столицею була : [у 1919 р. Є фото мемор. дошки на готелі «Україна»] // Вінниц. відом. – 2000. – 27 січ. – С. 3.

716. Історія незалежної України творилася у Вінниці : [Вінниця в добу нац.-демократ. революції 1917–1920 рр.] // Вінниц. газ. – 2017. – 24 берез. – С. 5 : фот.

717. Киян, Е. Вінниця 80 літ тому, в рік української революції / Е. Киян // Панорама. – 1997. – 3 груд.

718. Козак, І. Вінниця – лютий 1919 : [сторінки історії] / І. Козак // Поділ. зоря. – 2001. – 27 верес. – С. 4 : фот.

719. Копиленко, О. «Друга» УНР : спроба історико-географ. аналізу : [про діяльність Директорії у Вінниці. Груд. 1918 – лют. 1919] / О. Копиленко, М. Копиленко // Право України. – 1996. – № 8. – С. 54–60.

720. Кравчук, О. М. Діяльність Директорії УНР у Вінниці в грудні 1918 р. у спогадах О. Назарука / О. М. Кравчук, С. Л. Калитко // Матеріали XV Поділ. наук. історико-краєзнав. конф., присвяч. 100-річчю Укр. революції 1917–1921 рр. – Кам'янець-Подільський, 1917. – С. 51–55.

721. Лазаренко, В. Вінниця – столиця України : [місто за часів Директорії] / В. Лазаренко // Півден. Буг. – 1995. – Берез. (№ 3/4). – С. 6.

722. Лисий, А. Як Україна йшла до своєї незалежності : [є про Вінницю в період часів Директорії] / А. Лисий // ДТП. – 1996. – 24 серп. – С. 2.

723. Лисий, А. К. До питання про перебування Директорії в Вінниці у лютому – березні 1919 р. / А. К. Лисий, О. Г. Лойко // Україна: минуле, сьогодення, майбутнє : зб. наук. пр. / Ін-т політ. і етнонац. дослідж. НАН України, Вінниц. ДПУ ім. М. Ко-

цюбинського ; редкол.: П. С. Григорчук [та ін.]. – Київ, 1999. – С. 201–207. – Бібліогр. в кінці ст.

724. Лисий, А. К. До питання про перше перебування Директорії у Вінниці / А. К. Лисий // Тези доп. 12-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 7 верес. 1993 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1993. – С. 40–41.

725. Лозовий, В. С. Могилівщина в червні – липні 1919 р. / В. С. Лозовий // Перша Могилів-Поділ. краєзнав. конф., жовт. 1996 р., м. Могилів-Подільський : матеріали та доп. – Могилів-Подільський, 1996. – С. 75–77.

726. Лютий у Вінниці. Влада знову змінюється : Історія повторюється : [основні кроки Директорії у Вінниці в лют. 1919 – трав. 1920 рр.] // Вінниччина. – 2010. – 10 лют. – С. 26 : кольор. фот.

727. Мазепа, І. Україна в бурі і революції : [уривки з кн. голови Уряду УНР, пов'яз. із його перебуванням у Вінниці в груд. 1919 р. – трав. – черв. 1920 р., вказано біогр. мемуариста] / І. Мазепа // Вінниця у спогадах : у 3 т. / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; упоряд. В. Колесник ; відп. за вип. К. Висоцька ; ред. М. Шлеймович. – Вінниця, 2017. – Т. 2 : Початок ХХ ст. – 1920 р. – С. 835–852 : прим., фот.

728. Малигін, А. Симон Петлюра на Вінниччині : [1919–1920 рр.] / А. Малигін // Нар. газ. – 1996. – Серп. (№ 34). – С. 6.

729. Марущак, М. Вінниця – столиця Української Народної Республіки (1919–1920 рр.) / М. Марущак // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали ХХІ Вінниц. наук. історико-краєзнав. конф., 25–26 жовт. 2007 р., м. Вінниця. – Вінниця, 2007. – С. 252–256. – Бібліогр. в кінці ст. ; Вінниччина. – 2007. – 15 верес. – С. 4. – (Спец. вип. газ. «Хочу все знати»).

730. Марущак, М. Симон Петлюра в час перебування Директорії у Вінниці (1919–1920 рр.) / М. Марущак // Наук. зап. Се-

рія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2008. – Вип 13. – С. 63–67. – Бібліогр. в кінці ст.

731. Марущак, М. Симон Петлюра. Вінницький період / М. Марущак. – Вінниця : Нова Кн., 2009. – 36 с. : іл. – Бібліогр.: с. 33–35.

732. Нагаєвський, І. Історія Української держави двадцятого століття / І. Нагаєвський. – Київ : Укр. письменник, 1993. – 413 с. – Зі змісту: [Про переговори фр. військ. місії з Урядом Директорії у Вінниці в лют. 1919 р.]. – С. 281–282.

733. Новінський, Л. Столиця України – Вінниця? / Л. Новінський // Подолія. – 1993. – 15 квіт. – С. 4.

734. Пархомчук, Т. В'їхати в місто на білому коні... : Близькі злидні резиденції Симона Петлюри / Т. Пархомчук // Дзеркало тижня. – 2006. – 25 берез.

735. Петлюра повернеться у свій вінницький штаб // Вінниччина. – 2008. – 19 квіт. – С. 5 : фот. – (Спец. вип. газ. «Хочу все знати»).

736. Питюк, В. Столиця – Вінниця? : [місто часів Директорії] / В. Питюк // Старожитності. – 1993. – № 13/14. – С. 22.

737. Полуведько, О. Директорія – перший крок до незалежності : [про перебування та діяльність Уряду УНР у Вінниці 1919 р.] / О. Полуведько // Подолія. – 1998. – 17 груд. – С. 2 : фот.

738. Рекрут, В. Громадсько-політична діяльність Д. Марковича в роки Української революції : [згадується м. Вінниця за часів Директорії 1919 р.] / В. Рекрут // «З людьми і для людей...» : (Дмитро Маркович в укр. нац.-визвол. русі: кінець XIX – поч. XX т.) / В. Рекрут. – Вінниця, 2006. – С. 162–238.

739. Рекрут, В. П. Діяльність Д. Марковича в добу Директорії УНР (кінець 1918–1920 рр.) / В. П. Рекрут // Матеріали XII Поділ. історико-краєзнав. конф., 22–23 листоп. 2007 р. – Кам'янець-Подільський, 2007. – Т. 1. – С. 432–440. – Бібліогр. в кінці ст.

740. Розвідка Петлюри : [про перебування штабу С. Петлюри у Вінниці] // Іст. калейдоскоп. – Вінниця, 2017. – № 1. – С. 28–29.

741. Романюк, І. М. Перебування Уряду Директорії УНР у Вінниці в лютому – березні 1919 р. / І. М. Романюк // Формування та діяльність українських національних урядів періоду Української революції 1917–1921 рр. : матеріали Всеукр. наук. конф., 6–7 груд. 2007 р., м. Кам’янець-Подільський / НАН України, Ін-т історії України, Кам’янець-Поділ. нац. ун-т. – Кам’янець-Подільський, 2008. – С. 83–86. – Бібліогр. в кінці ст.

742. Рябець, В. Місто Вінниця під владою Директорії (листоп. – груд. 1918 р.) / В. Рябець // Вісн. студент. наук. т-ва Ін-ту історії, етнології і права : до 100-річчя заснування Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2011. – Вип. 10. – С. 378–388. – Бібліогр. в кінці ст.

743. Рябий, М. О. Ще не вмерла Україна : роман [про події Укр. нац.-визвол. революції 1917–1920 рр., зокрема на Вінниччині] / М. О. Рябий ; передм. В. Вітковського. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2018. – 602 с. : іл. – Зі змісту: Зшиток п’ятнадцятий : Вінниця – столиця Директорії УНР. – С. 398–414.

744 Рябчинська, О. Коли Вінниця була столицею України – Уряд Симона Петлюри працював у готелі «Савой» : [переїзд Директорії та Уряду УНР з м. Києва до Вінниці] / О. Рябчинська // Погляд. – 2007. – 8–14 берез. – С. 11.

745. Симон Петлюра в час перебування Директорії у Вінниці (1919–1920 рр.) [Електронний ресурс] // Історія : зб. наук. пр. : сайт. – Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-11334.html> (дата звернення: 28.03.2019), вільний. – Назва з екрана.

746. Скопова, О. Симон Петлюра у Вінниці / О. Скопова // Вісн. студент. наук. т-ва Ін-ту історії, етнології і права / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2008. – Вип. 9. – С. 282–283. – Бібліогр. в кінці ст.

747. Солдатенко, В. «Вінницькі шаблі» державного проводу УНР : [про короткі епізоди перебування уряду УНР у Вінниці та його дільність у ці періоди] / В. Солдатенко // Україна: минуле, сьогодення, майбутнє : зб. наук. пр. / Вінниц. облдержадмін., Ін-т політ. і етнонац. дослідж. НАН України. ; редкол.: П. С. Григорчук та ін. – Київ, 1999. – С. 3–15.

748. Соркін, Є. А Вінниця міст простягла : [про перший переліт до Угорщини у 1919 р., що був здійснений з Вінниці] / Є. Соркін // Вінниц. правда. – 1984. – 6 груд.

749. Станович, М. «В бурю та серед скель» : [Вінниця в трав. – черв. 1920 р.] / М. Станович // Вінниччина. – 1992. – 7 листоп. – (Спец. вип. «Вінниц. газ.»).

750. Станович, М. З Петром Першим чи з Іваном Мазепою? : [Вінниця 1919 р.] / М. Станович // Вінниччина. – 1992. – 19 верес.

751. Станович, М. Злука зароджувалась у... Вінниці : [в період Директорії] / М. Станович // Вінниччина. – 1992. – 15 серп.

752. Станович, М. Таємниці готелів «Савой», «Бель-Вю», «Континенталь»... : [Вінниця в період Директорії] / М. Станович // Вінниччина. – 1992. – 21, 29 серп.

753. Станович, М. Тимчасова столиця України : такою Вінниця була декілька разів протягом визвол. змагань укр. народу 1917–1920 рр. / М. Станович // Подолія. – 2002. – 27 лют. – С. 7.

754. Сугак, В. Згадай, Віннице, як ти столицею була... : [події 1919 р. у місті] / В. Сугак // Вінниц. відом. – 1999. – 25 лют. – С. 4.

755. Татарин, М. Незасвоєні уроки 1919-го : [Директорія у Вінниці] / М. Татарин, М. Овчарук // Вінниц. відом. – 2002. – 20 лют. – С. 4.

756. Ткачук, П. Лицар української революції : [Симон Петлюра на Вінниччині] / П. Ткачук // Пульсуючі джерела. – 2009. – 14 трав. – С. 7.

757. Філін, О. Коли Вінниця була столицею... : [про уряд Директорії у Вінниці на чолі з С. Петлюрою] / О. Філін // Независимый курьер. – 2012. – 21 берез. – С. 33 : фот.

758. Філонов, Л. Дай, Боже, пам'яті нащадкам : історико-док. нариси / Л. Філонов. – Вінниця : [б. в.], 1995. – 32 с. – Зі змісту: «Савой» – лютий, 1919 : [про період перебування Директорії у Вінниці]. – С. 16–26 ; Вінниччина в добу Директорії: 1919–1920 рр. : хроніка діяльності уряду УНР у Вінниці : [таблиця] / уклад А. Малигін. – С. 27–28 ; Хроніка діяльності уряду УНР у Вінниці. – С. 29 ; Адреси Міністерств УНР і п. п. міністрів [у Вінниці]. – [С. 31].

759. Філонов, Л. «Савой»: маємо за честь... : [про тимчас. перебування уряду УНР у Вінниці в лют. – берез. 1919 р.] / Л. Філонов // Вінниччина. – 2000. – 22 серп. – С. 4.

760. Філонов, Л. Із плину часу : історико-док. нариси, публіцистика / Л. В. Філонов. – Вінниця : Книга-Вега, 2006. – 120 с. – Зі змісту: «Савой» – лютий, 1919 : [про період перебування Директорії у Вінниці]. – С. 37–48 ; Пульсуючі джерела. – 2009. – 12 лют. – С. 4 ; 24 лют. – С. 4.

761. Філонов, Л. В. Тимчасова столиця України / Л. В. Філонов // Михайло Грушевський і Вінниччина : до 150-річчя від дня народж. : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 28–29 верес. 2016 р., м. Вінниця / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; наук. ред.: О. В. Логінов, Л. І. Семенко, С. П. Шароварська ; відп. за вип. К. І. Висоцька. – Вінниця, 2018. – С. 179–184.

762. Чорна, Т. Адміністративний апарат Директорії УНР у Вінниці / Тетяна Чорна // Вінниччина: історія і сучасність : до 70-річчя створення Вінниц. обл. : матеріали обл. історико-краєзнав. конф. «Вінниччина очима молодих істориків» / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського, Студент. наук. т-во іст. ф-ту. – Вінниця, 2002. – С. 46–49. – Бібліогр. в кінці ст.

763. Чудновський, В. «Савой» знову ремонтують. На це дали п'ять мільйонів : [буд. компанія «Мур» продовжить рестав-

рацію приміщення іст. готелю «Савой»] / В. Чудновський // RIA. – 2016. – 14 верес. – С. 11 : фот.

764. Шкрумеляк, Ю. Поїзд мерців. Картини жертв і трударів : [уривки спогадів учасника визвол. змагань, зокрема у складі УГА на Поділлі, про події у Вінниці в жовт. 1919 р. – квіт. 1920 р., вказано біогр.] / Ю. Шкрумеляк // Вінниця у спогадах : у 3 т. / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; упоряд. В. Колесник ; відп. за вип. К. Висоцька ; ред. М. Шлеймович. – Вінниця, 2017. – Т. 2 : Початок ХХ ст. – 1920 р. – С. 751–772 : прим., фот.

765. Шуткевич, О. Стіл Симона Петлюри : [стіл, який свого часу належав голові Директорії УНР Симону Петлюрі, зберігається в обл. краєзнав. музеї] / Олеся Шуткевич // Вінниц. газ. – 2016. – 19 квіт. – С. 5 : фот.

766. Янківер, П. Символ дружби заповітний : [враження від поїздки в Угорщину] / П. Янківер // Комсом. плем'я. – 1987. – 18 серп. – Зі змісту: Авіарейс «Вінниця – Будапешт» : [зв'язок з Угор. Рад. Респ. у квіт. – трав. 1919].

767. Янчук, В. Симон Петлюра і вінницькі реалії / В. Янчук // Правозахисник. – 2003. – № 4. – С. 26–27.

2.4.2. Вінниччина часів УНР у дзеркалі подільських часописів

768. Адреси Міністерств УНР і п. п. міністрів : [у Вінниці] // Вісн. УНР. – 1919. – 7 лют. – С. 4.

769. Акт підрахунку грошей і речей, зібраних Вінницькою міською комісією по улаштуванню «Тижня Українського Козака» // Шлях. – 1919. – 2 падолиста.

770. Александрович, Юр. Мури : [звернення до ред. газ. «Шлях» щодо приміщення Мурів для передачі під музей] / Юр. Александрович // Шлях. – 1919. – 14 падолиста.

771. Березімеся плямистого тифу // Шлях. – 1919. – 17 (30) падолиста.

772. Большевицький терор у Вінниці : [про репресії у Вінниці в серп. 1919 р.] // Визволення. – 1919. – 10 серп. – С. 2.

773. В Вапнярке : [про бій під Вапняркою військ УНР з більшовиками] // Подол. слово. – 1919. – 6 сент.

774. Васин, Г. Краєвая жизнь. Могилев-Подольский / Г. Васин // Слово Подолии. – 1918. – 16, 19, 20 июля.

775. Винниченко, В. Декларація Директорії У. Н. Республіки / В. Винниченко // Життя Поділля. – 1918. – 31 груд.

776. Вінницька повітова народна рада : [про XIX надзвич. сесію Вінниц. повіт. нар. управи, яка розпочалася 8 верес.] // Шлях. – 1919. – 30 верес. ; 1, 2, 3, 4 жовт.

777. Вінницький агрономічний технікум : [про відновлення діяльності т-ва по розповсюдж. техн. освіти на Поділлі та зусилля щодо створення Вінниц. агроном. технікуму] // Шлях. – 1919. – 14 жовт.

778. Вінницький повітовий селянський з'їзд [розпочав роботу 28 верес. 1919 р.] // Шлях. – 1919. – 30 верес. ; 1, 3, 4 жовт.

779. Вінниця визволена повстанцями : [черв. 1919 р.] // Укр. козак. – 1919. – 27 черв.

780. Володимирич. «Дай серцю волю, заведе в неволю» : [п'єса М. Кропивницького на сцені Вінниц. міськ. театру за участі київ. акторів] / Володимирич // Шлях. – 1919. – 23 верес.

781. Воронець, А. Вища початкова школа на Поділлі : [станом на поч. 1919 р.] / А. Воронець // Життя Поділля. – 1919. – 25 січ.

782. Всякі звістки. До подій в Немирові // Поділля. – 1918. – № 37. – С. 3.

783. Гадзінський, В. Суета : [про постановку побут. драми І. Карпенка-Карого «Суета» у Жмерин. нар. театрі 12 жовт. 1919 р.] / В. Гадзінський // Укр. козак. – 1919. – 16 жовт.

784. Гоголівська бібліотека : [в б-ці на сьогодні приведено до ладу такі відділи: оригінальний, перекладний, дитячий, богословський, філософський і громадський. Готується до упорядкування відділ критики] // Шлях. – 1919. – 27 падолиста (19 груд.).

785. Головний отаман Петлюра в Вінниці : [хроніка] // Шлях. – 1919. – 7 верес.

786. Губернский кооперативный съезд // Свободный голос (Винница). – 1917. – 13 апр.

787. Декрет Директорії Української Народної Республіки : (07.10.1919) / Голова Високої Директорії Петлюра // Шлях. – 1919. – 14 жовт.

788. Демократична нарада : [про нараду представників укр., пол., рос., євр. соц. партій, що відбулася у Вінниці 8–9 верес.] // Укр. козак. – 1919. – 17 верес. – С. 2.

789. Діяльність Правительства. Обов'язкове навчання Українською мовою : [М-во нар. освіти розіслало всім директорам та пед. радам серед. шк. листа, в якому нагадує про обов'язк. викладання дисциплін Держ. Укр. мовою згідно з законом 30-1 1919 р.] // Визволення. – 1919. – 12 лип. – С. 2.

790. Діяльність Уряду : законопроект про поділ України на землі : [передбачається, що Україна буде поділена на 32 землі: Брацлавщина – центр м. Вінниця, Подністров'я – центр Могилів] // Укр. слово. – 1919. – 3 серп.

791. До кризи Вінницького земства // Шлях. – 1919. – 1 груд.

792. До справи музею в «Мурах» // Шлях. – 1919. – 14 жовт.

793. Е. М. У Вінниці : [про місто в період Директорії] / Е. М. // Козац. голос. – 1919. – 17 серп. – С. 2.

794. Єв. П. Подорож Директорії з Вінниці до Києва : (враження кореспондента) / Єв. П. // Життя Поділля. – 1919. – 1 січ.

795. Животко, Арк. В світлий день : (спогади про святкування Першого Універсалу УНР) / Арк. Животко // Трудова громада. – 1919. – 29 черв. – С. 6.

796. З діяльності комісії по охороні культурно-історичних пам'яток // Шлях. – 1919. – 13 верес.

797. З діяльності отамана Шепеля // Шлях. – 1919. – 4 верес. – С. 1 ; 5 верес. – С. 1 ; 11 верес. – С. 2.

798. З засідання губерніальної народної Ради // Шлях. – 1919. – 11, 14 верес.

799. З подорожі Головного Отамана на фронт : [про перебування С. Петлюри в Могилеві-Подільському (27 лип.), Барі (28 лип.)] // Укр слово. – 1919. – 2 серп.

800. Заболевания испанским гриппом // Слово Подоліи. – 1918. – 14 авг.

801. Загальні збори Вінницького союзу споживчих товариств // Шлях. – 1919. – 16 жовт.

802. Закон про додаткове наділення землею козаків : [листівка]. – Вінниця, 1919.

803. Закон про землю в Українській Народній Республіці // Вісн. УНР. – 1919. – 10 лют. – С. 2.

804. Заснування Вінницької філії повітової учительської Спілки : [у Вінниці 11 верес. 1919 р.] // Шлях. – 1919. – 13 верес.

805. Игра в солдатики : [про розстріл більшовиками 64 чол. – активістів Вінниц. повстан. бригади в листоп. 1921 р.] // Вісти (Известия). – 1921. – 29 листоп.

806. Із кооперативного життя м. Вінниці // Шлях. – 1919. – 4 жовт.

807. К-дзе, П. Несколько слов по вопросу о плане продовольствия города Винницы / П. К-дзе // Слово Подолии. – 1918. – 26 июля.

808. К-дзе, П. Продовольственное хазяйство городских и земских самоуправлений / П. К-дзе // Слово Подолии. – 1918. – 4 авг.

809. Ковалевський, М. В дні Першого Універсалу / М. Ковалевський // Трудова громада. – 1919. – 29 черв.

810. Концерт на користь забитих большевиками [в лісі Грохольського, чистий дохід від якого признач. на розкопки могил] // Шлях. – 1919. – 29 жовт.

811. Кооперативний з'їзд : [відкрився у Вінниці 29 верес. 1919 р.] // Шлях. – 1919. – 1, 2, 3 жовт.

812. Краевая жизнь. Ольгополь // Слово Подолии. – 1918. – 26 июля.

813. Мирний. Воша : щоденник тифомана // Шлях. – 1919. – 24 падолиста (7 груд.), 27 падолиста (10 груд.), 1 груд. (14 груд.).

814. Музей в «Мурах» : [щодо передачі влас. будинку «Мури» Вінниц. міськ. думи під музей. 1919 р.] // Шлях. – 1919. – 8 жовт.

815. Надзвичайний суд : справа Максимовича // Шлях. – 1919. – 4, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14 жовт.

816. [Оголошення про перший концерт худож. капели під керівництвом Г. Давидовського, який відбудеться 24 серп. 1919 р. у Вінниц. міськ. театрі] // Шлях. – 1919. – 19 серп.

817. Олександрович, Ю. Деякі документи та факти до освітлення справи передачі Мурів під музей / Ю. Олександрович // Шлях. – 1919. – 18 жовт.

818. Ольгопільський повіт : [допис про повстання на Ольгопільщині] // Трудова громада. – 1919. – 21 серп. – С. 5.

819. Омельченко, Н. П. О санитарном состоянии г. Винницы : [доп. чл. міськ. управи на засід. Держдуми 25 лип. 1918 р.] / Н. П. Омельченко // Слово Подолии. – 1918. – 30, 31 июля.

820. Організаційні збори «Господарсоюзу» : [25.08.1919. Захід відкрив відомий на Поділлі кооператор В. С. Мачушенко] // Шлях. – 1919. – 31 серп.

821. Організація лісництв на Поділлі // Укр. слово. – 1919. – 1 серп.

822. Открытие рабочего клуба в Виннице : [25.02.1919] // Подол. слово. – 1919. – 27 февр.

823. П. Р. Винницкое земство : [про діяльність Вінниц. земства] / П. Р. // Слово Подолии. – 1918. – 27 июня.

824. Пеленський, Й. «Мури» : [історія «Мурів», пропозиція щодо передачі його під музей, укр. ун-т або яку вищу шк.] / Й. Пеленський // Шлях. – 1919. – 30 верес.

825. Перебування членів правительства у м. Вінниці : [14 серп. 1919 р.] // Укр. козак. – 1919. – 16 серп. – С. 1.

826. Переговори з Антантою : [Вінниця, 26 лют. 1919 р.] // Життя Поділля. – 1919. – 1 берез. – С. 3.

827. Переїзд Директорії і Міністерств до Вінниці : [2 лют. 1919 р.] // Життя Поділля. – 1919. – 10 лют. – С. 3.

828. Перше засідання надзвичайного військового суду : [м. Вінниця] // Шлях. – 1919. – 14 верес.

829. Петлюра, С. Універсал Директорії Української Народної Республіки (14 листоп. 1918 р.) : до громадянства і вояцтва всіх з'єднаних і не з'єднаних ще земель Соборної України / С. Петлюра // Трудова громада. – 1919. – 16 листоп.

830. Пироговская больница : [з приводу приміщення лікарні] // Слово Подолии. – 1918. – 2, 3 июля.

831. По закону Української Народної Республіки від 20 січня 1919 р., ухваленого Радою Міністрів повинно бути : [Вінниц. повіт. земел. управа інформує про основ. положення земел. законодавства] // Шлях. – 1919. – 21, 25, 28 верес.

832. По Поділлю. Жертва на ранених козаків // Шлях. – 1919. – 23 жовт.

833. По Україні : [про арешт більшовиками у Вінниці укр. діячів та розстріл Вінниц. ВЧК 3000 людей у 1919 р.] // Укр. козак. – 1919. – 26 серп. – С. 2.

834. Подбаймо про дітей : [звернення Вінниц. Союзу Українок] // Шлях. – 1919. – 16 жовт.

835. Подорож Директорії: з Вінниці до Києва : [про уроч. від'їзд Директорії з тимчас. столиці Вінниці до Києва] // Життя Поділля. – 1919. – 1 січ. – С. 4.

836. Правительство в Виннице : [про приїзд 2 лют. 1919 р. Директорії у місто] // Свобод. Слово. – 1919. – 4 лют. – С. 1.

837. Прем'єр Вол. Чехівський про державний стан України // Робітн. газ. – 1919. – 2 січ.

838. Приїзд до Вінниці Головного Отамана Військ У.Н.Р. [С. Петлюри] // Хвиля. – 1920. – 7 трав.

839. Причины перенесения столицы в Винницу // Свобод. слово. – 1919. – 5 лют. – С. 1.

840. Р. В. Выбори у Вінниці : [про вибори на конгрес труд. народу] / Р. В. // Життя Поділля. – 1919. – 22 січ.

841. Ренненкамф, М. Художественные памятники старины и музейное общество в Виннице : [про проблему збереження культур. цінностей на Вінниччині] / М. Ренненкамф // Слово Подолии. – 1918. – 12 июля.

842. С. Фінансова криза Вінницького земського самоврядування / С. // Шлях. – 1919. – 14 падолиста.

843. С. Г. З кооперативного життя м. Вінниці / С. Г. // Хвиля. – 1920. – 11 трав.

844. Свято 1-го Універсалу на Поділля // Трудова громада. – 1919. – 1, 8 лип.

845. Спекуляція на тифі // Шлях. – 1919. – 3 груд. (16 груд.).

846. Співачки й співаки запрошуються в художню капелу Гр. Давидовського для мандрівки по Україні : [оголошення] // Шлях. – 1919. – 1 жовт.

847. Статут Вінницького Українського Демократичного Союзу : [листівка]. – Вінниця : Просвіта, 1919.

848. Стелля. Мальовнича Вінниця : маленький фельстон [щодо чистоти і впорядкування в місті] / Стелля // Шлях. – 1919. – 12 падолиста.

849. Съезд трудящихся сахарной промышленности Подольской области // Подол. слово. – 1919. – 17, 18, 19, 20, 21 сент.

850. Театр і музика : [опера композитора Давидовського «Під звуки рідної пісні» на сцені Вінниц. театру опери] // Шлях. – 1919. – 18 верес.

851. Тиждень Українського Козака : хроніка [проведення заходів у Вінниці] // Шлях. – 1919. – 19 жовт.

852. Український національний хор у Могилеві на Поділі // Жизнь Подолі (Могилів-Подільський). – 1918. – № 60. – 27 (14) сент. – С. 2.

853. Універсал Української Центральної Ради до Українського народу на Україні й по за Україною сущого // Трудова громада. – 1919. – 29 черв.

854. Установчі збори Вінницького українського демократичного Союзу : [17 верес., м. Вінниця. Опубліковано Статут Союзу] // Шлях. – 1919. – 19 верес.

855. Учительський з'їзд : [14 верес. 1919 р. відкрився з'їзд учителів Вінниц. повіту. Звіт про його перебіг] // Шлях. – 1919. – 16, 17, 18 верес.

856. Холерная и чумная опасность // Слово Подоліи. – 1918. – 20 июля.

857. Хроника // Винниц. жизнь. – 1919. – 26 сент. – № 1. – С. 2.

858. Церемонія зустрічі [у Вінниці] Начальника Речі Посполитої Польської пана Пілсудського // Хвиля. – 1920. – 16 трав.

859. Ш. Робітнича конференція у Вінниці : [про конф. профспілк. та фабр.-завод. ком.] / Ш. // Селян. громада. – 1919. – 21 верес. – С. 6–7.

860. Шал спекуляції : [з приїздом до Вінниці центр. уряд. установ постала дорожнеча на всі речі першої необхідності] // Вісн. УНР. – 1919. – 15 лют. – С. 3.

861. Шкільне життя. Безплатне обов'язкове навчання : [12 квіт. Директорія затвердила Закон про безплатне і обов'язкове навчання всіх дітей шк. віку громадян України] // Шлях. – 1919. – 3 жовт.

2.5. Повстанський рух

862. Андрущенко, В. «Ямпільська республіка» та її збройні сили / В. Андрущенко // Вінниччина. – 2002. – 10 лип.

863. Антонишин А. «Вапнярська республіка» : [Томашпіль. р-н в добу УНР] / А. Антонишин // Томашпіль. вісн. – 2009. – 18 берез.

864. Антонишин, А. П. Селянсько-повстанський рух на Поділлі (квіт. – листоп. 1918 р.) / А. П. Антонишин // Наук. зап. Се-

рія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2007. – Вип. 12. – С. 165–171. – Бібліогр. в кінці ст.

865. Антонишин, А. П. Ялтушківське повстання 1918 р. : [Могилів-Поділ. р-н] / А. П. Антонишин // Бар. Барська земля – крізь призму століть : матеріали І Міжнар. наук.-практ. конф., 17 трав. 2008, м. Бар / наук. ред. М. Ф. Дмитрієнко. – Бар, 2008. – С. 329–332. – Бібліогр. в кінці ст.

866. Антончук, Д. «Вапнярська республіка» : «Переворот» у Вапнярці напровесні 1919 р. / Д. Антончук // За державність : матеріали до історії укр. війська : [збірник]. – Варшава, 1938. – № 9. – С. 153–163.

867. В боротьбі за Україну: протистояння Якова Гальчевського більшовицькій владі в 1921–1924 рр. на Поділлі : [зб. док. та матеріалів] / упоряд.: В. Г. Байдич, О. М. Завальнюк, Ю. В. Олійник [та ін.]. – 2-ге вид., допов., перероб. – Вінниця : ТВОРИ, 2019. – 416 с. – (Серія «Персоналії Української революції» ; вип. 1). – Зі змісту: Довідка, підготовлена І. Коханом про повстанський загін Я. Гальчевського. – С. 188–192.

868. Дорошковець, Д. Ямпільська республіка: бій за Кетроси : (сторінки спогадів) : [1920 р.] / Д. Дорошковець // Русалка Дністровая : літ.-краєзнав. зб. / упоряд. М. Каменюк. – Вінниця, 2018. – Вип. 6. – С. 277–280.

869. Завальнюк, К. Бабчинецько-Ямпільське повстання 1921 року / К. Завальнюк, Т. Стецюк // Друга Могилів-Поділ. краєзнав. конф., 20–21 жовт. 2006 р., м. Могилів-Подільський. – Могилів-Подільський ; Кам'янець-Подільський, 2006. – С. 164–170. – Бібліогр. в кінці ст.

870. Завальнюк, К. «Ворошилівська Республіка» : [існувала впродовж 1918–1920 рр. в окремих насел. пунктах півден. частини Вінниц. повіту з центром у містечку Ворошилівка] / Костянтин Завальнюк // Тиврівщина у добу Української революції 1917–1920 років: події та люди / К. В. Завальнюк. – Вінниця, 2017. – С. 13–17. – Бібліогр. в кінці ст.

871. Завальнюк, К. Журавлівське повстання 1920 р. : [проти більшовиц. влади. Тульчин. р-н] / К. Завальнюк // Тези доп. 16-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 11 лют. 1997 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1997. – С. 54–56.

872. Завальнюк, К. Костянтин Завальнюк: Ямпільська республіка – це Подільський Холодний Яр : [інтерв'ю] / К. Завальнюк ; бесіду вів О. Чебан // Уряд. кур'єр. – 2012. – 27 січ.

873. Завальнюк, К. Микита Дзюбанчук – наступник отамана Артема : [про повстан. діяльність М. Дзюбанчука та території Тиврів. р-ну на початку 20-х рр. ХХ ст.] / К. В. Завальнюк // Тиврівщина у добу Української революції 1917–1920 років: події та люди / К. Завальнюк. – Вінниця, 2017. – С. 84–87. – Бібліогр. в кінці ст.

874. Завальнюк, К. Народні месники брати Кушніри / К. Завальнюк, І. Журавлівський // Перша Чернівець. наук. історико-краєзнав. конф., присвяч. 100-річчю Укр. революції, 1917–1921 рр., 6 жовт. 2017 р., смт Чернівці. – Вінниця, 2017. – С. 115–120.

875. Завальнюк, К. Отаман-галичанин Іван Голуб на Поділлі : [про повстан. діяльність отамана в 1919–1920 в Немирові, Брацлаві, Жмеринці] / К. Завальнюк // Вінниц. газ. – 2004. – 15 січ. – С. 6.

876. Завальнюк, К. Провісники волі : повстан. рух на Поділлі у персоналіях (20-ті роки ХХ ст.) / К. Завальнюк. – Літин : Літин. друк., 2005. – 352 с.

877. Завальнюк, К. Українська амазонка Олександра Соколовська (отаманша Маруся) : [про повстан. діяльність отаманши на Поділлі в 1919–1920 рр.] / К. Завальнюк // Вінниц. газ. – 2004. – 3 лют. – С. 6.

878. Завальнюк, К. Ямпільська республіка – яскрава сторінка Української революції / К. Завальнюк, Р. Зелінський, В. Лазаренко // Перша Ямпіл. наук.-краєзнав. конф., 28–29 ве-

рес. 2018 р., м. Ямпіль / голова редкол. С. Д. Гальчак. – Вінниця, 2018. – С. 155–160. – Бібліогр. в кінці ст.

879. Задверняк, О. П. Спогади сестер Задверняк О. П. (1928 р. н.) і Чередник М. П. (1926 р. н.), жительок с. Бондурівка Чечельницького району, про селянське повстання в Ольгопільському повіті в 1919–1922 рр. із розповідей їх матері Задверняк Фросини Василівни (1898 р. н.) : [Чечельниц. р-н] / О. П. Задверняк, М. П. Чередник ; записав В. О. Коваленко 2017 р. // Михайло Грушевський і Вінниччина : до 150-річчя від дня народж. : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 28–29 верес. 2016 р. / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; наук. ред.: О. В. Логінов, Л. І. Семенко, С. П. Шароварська ; відп. за вип. К. І. Висоцька. – Вінниця, 2018. – С. 259–261.

880. Зелінський, Р. М. Літинщина в системі державного адміністративного устрою від давнини до сучасності / Р. М. Зелінський, К. В. Завальнюк. – Вінниця : [б. в.], 2018. – 232 с. : іл. – Зі змісту:

Розд. XVI. 1 : Головчинецька республіка (грудень 1919). – С. 89;

Розд. XVI. 2 : Хмільницька республіка (19.08.1919–23.02.1920). – С. 90.

881. Зінченко, А. Селянство Поділля у повстанському русі 1919–1926 рр. / А. Зінченко, Л. Петров // Сучасність. – 1977. – № 12. – С. 74–85 ; Нариси історії подільського селянства : 1917–1930 рр. / А. Зінченко. – Вінниця, 2008. – С. 134–183.

882. Іванченко, В. (Кравець, М. М.). До історії селянського повстання на Ямпільщині в 1921 р. / В. Іванченко (М. М. Кравець) // Тези доп. 16-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 11 лют. 1997 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1997. – С. 53–54.

883. Кетрос, Д. Ямпільська республіка : як творилось українське військо ХХ століття / Д. Кетрос // Русалка Дністровая : літ.-краєзнав. зб. / голов. ред. Михайло Каменюк. – Вінниця, 2013. – С. 183–204.

884. Книшневський, Ю. Характер повстанського руху на Поділлі на початку 20-х р. 20 ст. : [боротьба укр. народу за незалежність, зокрема на Вінниччині] / Ю. Книшневський // Подоля. – 2004. – 14 верес.

885. Коваленко, В. До 100-річчя Української революції 1917–1921 років : [про дії повстан. загону отамана Темного на території Чечельниц. р-ну] / В. Коваленко // Чечельниц. вісн. – 2018. – 1 лют. – С. 3.

886. Коваленко, В. О. Антибільшовицьке селянське повстання в Ольгопільському повіті в 1919–1922 рр. / В. О. Коваленко // Михайло Грушевський і Вінниччина : до 150-річчя від дня народж. : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 28–29 верес. 2016 р. / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; наук. ред.: О. В. Логінов, Л. І. Семенко, С. П. Шароварська ; відп. за вип. К. І. Висоцька. – Вінниця, 2018. – С. 242–252. – Бібліогр. в кінці ст.

887. Ковальчук, М. А. Повстансько-партизанський рух проти білогвардійців на Поділлі (жовт. 1919 – січ. 1920 рр.) / М. А. Ковальчук // Наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. І. Огієнка. Серія: Історичні науки. – Кам'янець-Подільський, 2009. – Т. 19. – С. 474–480. – Бібліогр. в кінці ст.

888. Ковордан, Ю. І. Селянські виступи на Поділлі в роки визвольних змагань (1917–1920 рр.) / Ю. І. Ковордан // Українська революція: погляд через сто років : матеріали обл. наук.-практ. конф. / Рада директорів технікумів та коледжів у Вінниц. обл., Обл. метод. об-ня викл. суспіл. дисциплін, Вінниц. гуманітар.-пед. коледж. – Вінниця ; Черкаси, 2017. – Вип. 2. – С. 79–85.

889. Красносілецький, Д. П. Антибільшовицький рух повстанських загонів і диверсійних груп Могилів-Подільського округу у 1920-х рр. / Д. П. Красносілецький // П'ята Могилів-Поділ. наук.-краєзнав. конф., 16–17 жовт. 2015 р., м. Могилів-Подільський : матеріали конф. – Могилів-Подільський ; Вінниця, 2015. – С. 210–217.

890. Кукурудзяк, М. Г. Учасники Хотинського повстання 1919 р. в громадянській війні на Поділлі / М. Г. Кукурудзяк // Матеріали ІХ Поділ. історико-краєзнав. конф., 14–15 жовт. 1995 р. / Кам'янець-Поділ. держ. ін-т ім. В. М. Затонського [та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 1995. – С. 304–307. – Бібліогр. в кінці ст.

891. Кшишневський, Ю. Характер повстанського руху на Поділлі на початку 20-х рр. ХХ ст. / Ю. Кшишневський // Вісн. студент. наук. т-ва іст. фак. : матеріали щоріч. студент. наук. конф. «Актуальні проблеми історії та правознавства у дослідженнях молодих науковців» / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2004. – Вип. 5. – С. 102–106. – Бібліогр. в кінці ст.

892. Лисий, А. Повстанці Придністров'я / А. Лисий // Перша Чернівецька наук. історико-краєзнав. конф., присвяч. 100-річчю Укр. революції 1917–1921 рр., 6 жовт. 2017 р., смт Чернівці : матеріали конф. – Вінниця, 2017. – С. 120–124.

893. Левчук, Д. Й. Маєвський – організатор повстанського руху на Поділлі у 1918–1919 р. / Д. Й. Левчук // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – Вип. 28. – С. 59–62. – Бібліогр. в кінці ст.

894. Лойко, О. О. Повстанська боротьба в подільському селі на початку 20-х рр. ХХ ст. / О. О. Лойко // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії : [зб. наук. пр.] / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2003. – Вип. 1. – С. 45–47. – Бібліогр. в кінці ст.

895. Малий, В. В. Відлуння Хотинського повстання 1919 року на Поділлі / В. В. Малий // Матеріали ІХ Поділ. історико-краєзнав. конф., 14–15 жовт. 1995 р., м. Кам'янець-Подільський / Кам'янець-Поділ. держ. ін-т ім. В. М. Затонського [та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 1995. – С. 290–293. – Бібліогр. в кінці ст.

896. Мельник, О. Таємниця отамана Марусі : [про укр. повстан. військо Соколовських, зокрема отамана Марусю, які воювали проти більшовиків під час громадян. війни (1918–1920 рр.), зокрема на Поділлі (Козятин, Липовец. р-н)] / О. Мельник // Укр. газ. – 2008. – 31 січ. – 6 лют. – С. 11.

897. Накорнесва, О. Опір селян становленню радянського режиму на Поділлі 1920–1925 рр. : [про повстан. рух на Поділлі на початку 20-х рр. XX ст.] / О. Накорнесва // Вінниччина: історія і сучасність : до 70-річчя створення Вінниц. обл.: матеріали обл. історико-краєзнав. конф. «Вінниччина очима молодих істориків» / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського, Студент. наук. т-во іст. ф-ту. – Вінниця, 2002. – С. 54–50. – Бібліогр. в кінці ст.

898. Олійник, М. П. Повстанський рух на Поділлі в 1921–1922 рр. як продовження козацьких традицій / М. П. Олійник // XXIV Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф. «Козацтво в історії України» : (до 360-річчя битви під Батогом), 1–2 черв. 2012 р. : зб. матеріалів / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського, Ін-т історії, етнології і права, Вінниц. обл. краєзнав. музей, Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва. – Вінниця, 2012. – С. [92–96]. – Бібліогр. в кінці ст.

899. Омельчук, Ф. Документи про дії повстанців на Поділлі в 1921 р. / Ф. Омельчук // Тези доп. і повідомл. 19-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 18 лют. 1999 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1999. – С. 46–47.

900. Петренко, В. Селянська війна проти більшовицької влади на Поділлі у 1920–1922 рр. / В. Петренко // Більшовицька влада та українське селянство у 20–30 рр. XX ст. (за матеріалами Поділля) / В. Петренко. – Вінниця, 2008. – С. 62–88.

901. Петренко, В. І. Причини селянської війни проти більшовиків в Україні у 1920–1922 рр. : на матеріалах Поділля / В. І. Петренко // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2002. – Вип. 4. – С. 63–67.

902. Петренко, О. Повстання 1921 р. на Ямпільщині / О. Петренко // Тези доп. 16-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 11 лют. 1997 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1997. – С. 51–53.

903. Петров, Л. О. Отаман Лихо (Якубенко) – керівник повстанського руху Гайсинщини і Брацлавщини / Л. О. Петров // Тези доп. 12-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., м. Вінниця, 7 верес. 1993 р. – Вінниця, 1993. – С. 45–46.

904. Петрусенко, О. Ю. Спогади Петрусенко Олени Юхимівни (1929 р. н.), жительки м. Одеса, уродженки с. Бондурівка Чечельниц. р-ну, племінниці отамана повстанського загону Коваленка Семена Кононовича під псевдо «Ворошила», який діяв в Ольгопільському повіті під час антибільшовицького повстання в 1919–1922 рр. / О. Ю. Петрусенко ; записав В. О. Коваленко, 2009 р. // Михайло Грушевський і Вінниччина : до 150-річчя від дня народж. : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 28–29 верес. 2016 р. / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; наук. ред.: О. В. Логінов, Л. І. Семенко, С. П. Шароварська ; відп. за вип. К. І. Висоцька. – Вінниця, 2018. – С. 262–264.

905. Поліщук, М. Т. Спогади Поліщука Миколи Тимофійовича (1930–2009) із розповідей свого батька Поліщука Тимофія про події 1919–1922 рр. у с. Бондурівка [про Ольгопільське повстання та його отамана «Ворошила» (С. Коваленка). Чечельниц. р-н] / М. Т. Поліщук ; записав В. О. Коваленко, 2005 р. // Михайло Грушевський і Вінниччина : до 150-річчя від дня народж. : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 28–29 верес. 2016 р. / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; наук. ред.: О. В. Логінов, Л. І. Семенко, С. П. Шароварська ; відп. за вип. К. І. Висоцька. – Вінниця, 2018. – С. 257–259.

906. Протистояння українського селянства з більшовизмом на початку 20-х рр. ХХ ст. : Сутність більшовизму. Селянська війна проти більшовицької влади на Поділлі у 1920–1922 рр. // Національна книга пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 років в Україні. Вінницька область / ред. В. П. Лациба. – Вінниця, 2008. – С. 7–15 : фот.

907. Пустіва, В. Козакам Ямпільської Республіки : із кн. Дмитра Кетроса «Як творилося українське військо» : [в 1917–1920 рр. в селі Кетроси, нині село Довжок Ямпіл. р-ну, народилась окрема Ямпіл. республіка] / В. Пустіва // Слово Придністров'я. – 2006. – 22 квіт., 6 трав., 10 черв.

908. Пустовіт, О. «Ямпільське повстання» – 85 років по тому : [як повстанці в лютому 1921 р. забрали владу в більшовиків] / О. Пустовіт // Місто. – 2006. – 6 жовт. – С. 20.

909. Ревуцький, В. Діяв повстанський загін Овчарука : [на території Могилів-Поділ. округу діяв повстан. загін, який організував у 1920 р. мешканець містечка Снітків Євген Овчарук] / В. Ревуцький // Наше Придністров'я. – 2008. – 19 квіт.

910. Ревуцький, В. А. Влада містечка. Політична криза. Повстанський рух. Загін Овчарука. Каральна операція. Повстанці. Ксьондз Мар'ян Соколовський. Перші репресії в Сніткові. Жертви / В. А. Ревуцький // Снітків. Історія без акцентів / Володимир Ревуцький. – Вінниця, 2018. – С. 162–175 : фот.

911. Римша, М. Д. Опір селян Поділля продовольчій диктатурі більшовиків у 1920–1921 рр. / М. Д. Римша // Тези доп. 12-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., м. Вінниця, 7 верес. 1993 р. – Вінниця, 1993. – С. 46–47.

912. Романець, Л. М. Селянські виступи на Поділлі в роки Української національно-демократичної революції (1917–1920 рр.) / Л. М. Романець // Матеріали XV Поділ. наук. історико-краєзнав. конф., 17–18 листоп. 2017 р., м. Кам'янець-Подільський / НАН України, Ін-т історії України [та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 2017. – С. 55–59.

913. Романюк, В. Я. Спогади Романюк Віри Яківни (1928–2005), жительки с. Бондурівка Чечельницького району [про селян. повстання в Ольгопіль. повіті в 1919–1922 рр. з розповідей свідка тих подій Панасюк О. В. (1898–1968)] / В. Я. Романюк ; записав В. О. Коваленко // Михайло Грушевський і Вінниччина: до 150-річчя від дня народження : матеріали Всеукр. наук.-практ.

конф., м. Вінниця, 28–29 верес. 2016 р. / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; наук. ред.: О. В. Логінов, Л. І. Семенко, С. П. Шароварська ; відп. за вип. К. І. Висоцька. – Вінниця, 2018. – С. 264–268.

914. Свищова, Г. П. Спогади Свищової Ганни Петрівни, 1916 р. н., жительки с. Бондурівка Чечельницького району [про антибільшовиц. повстання в Ольгопільському повіті в 1919–1922 р.] / Г. П. Свищова ; записав В. О. Коваленко, 2004 р. // Михайло Грушевський і Вінниччина : до 150-річчя від дня народж. : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 28–29 верес. 2016 р. / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; наук. ред.: О. В. Логінов, Л. І. Семенко, С. П. Шароварська ; відп. за вип. К. І. Висоцька. – Вінниця, 2018. – С. 268–269.

915. Скрипник, В. Козаки Марківської сотні ганялися за «більшовицькими» бандами по всій Наддністрянщині : [до 100-річчя Ямпільської республіки] / В. Скрипник // Голос України. – 2018. – 30 серп. – С. 4.

916. Соляр, А. Хотинське повстання 1919 р. та Могилів-Подільщина / А. Соляр // Шоста Могилів-Подільщина : матеріали конф., 27–28 жовт. 2017 р., м. Могилів-Подільський. – Могилів-Подільський ; Вінниця, 2017. – С. 187–192.

917. Сопун, Д. С. Спогади Сопуна Дмитра Сергійовича [1899–1984], жителя с. Бондурівка, про події 1917–1922 рр. : [про події Ольгопільського повстання в Чечельницькому повіті та його ватажка С. Коваленка] / Д. С. Сопун ; записав В. О. Коваленко // Михайло Грушевський і Вінниччина : до 150-річчя від дня народження : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 28–29 верес. 2016 р. / Вінниц. обл. краєзнав. музей. – Вінниця, 2018. – С. 255–257.

918. Степанчук, Ю. Антибільшовицька боротьба на Вінниччині 1919 року на сторінках «Літопису Червоної Калини» / Ю. Степанчук // Буша: славетні сторінки історії : матеріали наук.-краєзнав. конф., 12 жовт. 2019 р., с. Буша Ямпільського району / голова редкол. С. Д. Гальчак. – Вінниця, 2019. – С. 33–38. – Бібліогр. в кінці ст.

919. Сторожук, Я. Збунтоване село: повстанський рух на Поділлі в 20-х роках ХХ ст. / Я. Сторожук. – Летичів : Синтез, 2006. – 112 с. – Бібліогр.: с. 59–68. – Зі змісту:

Соціальний склад повстанського руху і тактика боротьби. Структура повстанської мережі – С. 15–21;

Хроніка повстанської боротьби. – С. 29–58.

920. Страшний, В. Чи згадають у Вівсяниках Кочубейників? : [про родину учасників повстан. руху періоду УНР Кочубейників з с. Вівсяники Козятин. р-ну] / В. Страшний // Ранений птах болю не чує : публіцистика різних років / В. І. Страшний. – Вінниця, 2002. – С. 147–148. – (Серія «Ми – вінничани»).

921. Ткачук, П. Пиківське повстання – подія героїчна і трагічна : [про Пиків. антибільшовиц. повстання 1919 р.] / Павло Ткачук // Вінниччина. – 2019. – 13 берез. – С. 9.

922. Ткачук, П. І. Уладівко, доле моя! : [історико-краєзнав. нарис про село в Літин. р-ні] / Павло Ткачук. – Вінниця : Вінниц. обл. друк., 2015. – 448 с. : іл. – Зі змісту: Слава Кипорового Яру. – С. 109–110.

923. Харкавий, А. Д. Селянський рух на Поділлі : (жовт. 1921 р.) / А. Д. Харкавий // Тези доп. 11-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 3 верес. 1992 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1992. – С. 61–62.

924. Ямпільська республіка : [короткочас. держава, створ. в умовах окупації основних територій УНР] [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/.../Ямпільська_республіка (дата звернення: 10.06.2019), вільний. – Назва з екрана.

925. Ямпільське повстання [лютий 1921 р.] [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/.../Українська_революці... (дата звернення: 10.06.2019), вільний. – Назва з екрана.

3. Більшовицький терор на Поділлі в період визвольних змагань (1917–1921 рр.)

926. А. Р. Из недавнего прошлого : [про злочин ВЧКа у Вінниці в 1919 р.] / А. Р. // Подол. голос. – 1919. – 31 авг. – С. 2.

927. А. Р. Из недавнего пришлого. Сорокинские расстрелы : [про найбільшу розправу вінниц. «чрезвычайки» над населенням Вінниці – Сорокінський розстріл] / А. Р. // Подол. слово. – 1919. – 21 сент.

928. Білас, І. Репресивно-каральна система в Україні. 1917–1953 : сусп.-політ. та историко-прав. аналіз : у 2 кн. – Київ : Либідь : Військо України, 1994.

Кн. 1 . – 424, [4] с.

Кн. 2. – 686 с.

929. Большевицький терор у Вінниці : [про репресії у Вінниці в серп. 1919 р.] // Визволення. – 1919. – 10 серп. – С. 2.

930. Бондарчук, В. Про визначення окремих віх політичних репресій на Поділлі у ХХ столітті / В. Бондарчук // Політичні репресії на Поділлі в ХХ столітті : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 23–24 листоп. 2001 р., м. Вінниця / редкол.: А. Т. Давидюк, П. М. Кравченко, В. П. Лациба. – Вінниця, 2002. – С. 22–24. – *Зі змісту*: [Репресії щодо депутатів Вінниц. міськ. думи 23 січ. 1918 р.]. – С. 22–23.

931. В боротьбі за Україну: протистояння Якова Гальчевського більшовицькій владі в 1921–1924 рр. на Поділлі : [зб. док. та матеріалів] / упоряд.: В. Г. Байдич, О. М. Завальнюк, Ю. В. Олійник [та ін.]. – 2-ге вид., допов., перероб. – Вінниця : ТВОРИ, 2019. – 416 с. – (Серія «Персоналії Української революції» ; вип. 1). – *Зі змісту*:

План заходів щодо ліквідації повстанського загону Я. Гальчевського. – С. 188–192;

Частина III : Документи про переслідування повстанців радянськими репресивними органами. – С. 193–395.

932. Васильєв, В. Політичні репресії на Вінниччині. 1918–1980-ті роки / В. Васильєв, П. Кравченко, Р. Подкур // Реабілітовані історією : у 27 т. Т. : Вінницька область / упоряд.: В. П. Лациба [та ін.]. – Вінниця, 2006. – Кн. 1., розд. 1. – С. 9–92. – Бібліогр.: 372 назви. – Зі змісту: [Репресії на Вінниччині в період Української національної революції 1917–1921 рр.]. – С. 12–22.

933. Відносини держави, суспільства і особи під час створення радянського ладу в Україні (1917–1938 рр.) : [колект. монографія] / авт. кол.: С. В. Кульчицький, В. Ю. Васильєв, Г. Г. Єфіменко [та ін.] ; редкол.: В. А. Смолій (голова) [та ін.] ; НАН України, Ін-т історії України. – Київ, 2013. – Т. 2. – 812 с. – Зі змісту: Розд. 9, § 2. Більшовицький «червоний» терор 1917–1922 рр. – С. 712–721 ; Іменний покажчик. – С. 772–811. – (На обкл. назва: Взаємовідносини держави, суспільства і особи під час створення радянського ладу в Україні (1917–1938 рр.).

934. Вільшина М. М. (М. М. Кравець). Більшовицький терор на Вінниччині в 1919 р. / М. М. Вільшина (М. М. Кравець) // Тези доп. 12-ї Вінниц. обл. конф., 7 верес. 1993 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1993. – С. 41–42.

935. Вінницький мартиролог : кн. пам'яті жертв політ. репресій на Вінниччині (20-50-і рр. ХХ ст.). Т. 1 : А-Г / Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада ; ред. С. П. Татусяк. – Вінниця : ВЕЛЕС, 2001. – 398 с.

936. Вінниця, 27 серпня 1919 р. : [про більшовиц. терор у Вінниці] // Шлях. – 1919. – 27 серп.

936а. Гавришук, В. Організація та діяльність Подільського губернського революційного трибуналу в 1919 р. / Віталій Гавришук // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – Вип. 30. – С. 43–49. – Бібліогр. в кінці ст.

937. Германович. Из недавнего прошлого : Последняя неделя Винницкой чрезвычайки и судьба увезенных : рассказ бежавшего из Казатина : [про злочин ВЧКа у Вінниці в 1919 р.] / Германович // Подол. голос. – 1919. – 31 авг., 10, 13, 14, 16 сент.

938. Горліс-Горський, Ю. Отаман Хмара : док. часу із таємниць ГПУ : [спогади колиш. в'язня про Поділ. ДПУ в 1920-х рр.] / Ю. Горліс-Горський // Дзвін. – 1992. – № 9/10. – С. 19–40.

939. Григорчук, П. С. Взаємодія революційних трибуналів та надзвичайних комісій в Україні 1918–1922 рр. : (на матеріалах Поділля) / П. С. Григорчук, О. І. Яременко // Актуальні проблеми вітчизняної і всесвітньої історії : матеріали Всеукр. наук. конф., 8–9 лют. 2001 р., м. Луганськ / Східноукр. нац. ун-т. – Луганськ, 2001. – С. 189–194. – Бібліогр. в кінці ст.

940. Грохольська, З. [Червоний терор] : [берез. – черв. 1919 р., м. Вінниця] : [спогади. Уривок із кн. «Болісні спогади»] / З. Грохольська // Вінниця у спогадах : у 3 т. / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; упоряд. В. Колесник ; відп. за вип. К. Висоцька ; ред. М. Шлеймович. – Вінниця, 2017. – Т. 2 : Початок ХХ ст. – 1920 р. – С. 605–622 : прим., фот.

941. Давидюк, А. До питання про періодизацію більшовицького терору в Україні [та організація його на Вінниччині] / А. Давидюк // Політичні репресії на Поділлі в ХХ столітті : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 23–24 листоп. 2001 р., м. Вінниця / редкол.: А. Т. Давидюк, П. М. Кравченко, В. П. Лациба. – Вінниця, 2002. – С. 17–21. – Бібліогр. в кінці ст. – Зі змісту: [Перший, так званий ленінський, період репресій, (листоп. 1917 р. – січ. 1924 р.)]. – С. 17–18.

942. Давидюк, А. Т. Лікарська гекатомба. Репресоване покоління / А. Давидюк ; Держ. архів Вінниц. обл., Вінниц. обл. орг. т-ва «Меморіал» ім. В. Стуса, Іст. клуб «Холодний Яр». – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. – 272 с. : іл. – Бібліогр. в кінці ст. – Зі змісту: [Лікарська гекатомба. Репресоване покоління]. – С. 217–220.

943. Давидюк, А. Смерть М. Г. Козицького: вигадки та правда / А. Давидюк // Жертви червоного терору / А. Т. Давидюк. – Вінниця, 2001. – С. 27–46. – Бібліогр. в кінці ст.

944. Дровозюк, С. Як більшовики примушували українських священиків зрікатися сану / С. Дровозюк // Іст. калейдоскоп. – 2019. – № 1. – С. 40–42.

945. Жезицький, В. Й. Репресивна політика на Поділлі в 20-х – першій половині 30-х рр. : [зокрема на Вінниччині] / В. Й. Жезицький ; НАН України. – Київ : Рід. край, 1997. – 96 с.

946. З останніх днів Вінницької комуни : [про звірства більшовиків у Вінниці в серп. 1919 р.] // Укр. козак. – 1919. – 15 серп.

947. Завальнюк, К. В. Віднесені червоною віхолою : (втікачі з країни рабства) / К. В. Завальнюк, Т. В. Стецюк // Червоний смерч над Поділлям / К. В. Завальнюк, Т. В. Стецюк. – Вінниця, 2008. – Ч. 3. – С. 202–236. – Зі змісту:

Життя в ім'я церкви й України : (наш земляк – протоієрей Демид Бурко) : [учасник бою під Крутами]. – С. 202–205;

Граф Дмитро Гейден – перший редактор першого часопису Вінниччини. – С. 209–214;

Наш земляк – один із творців української гривні : [Х. М. Лебідь-Юрчик]. – С. 215–217;

Людина з когорти титанів : [Л. Мосендз]. – С. 221–228.

948. Завальнюк, К. В. Загублені долі : (подоляни – жертви більшовиц. режиму) / К. В. Завальнюк, Т. В. Стецюк // Червоний смерч над Поділлям / К. В. Завальнюк, Т. В. Стецюк. – Вінниця, 2008. – Ч. 2. – С. 33–201. – Зі змісту:

Ананій Волинець – організатор повстанського антибільшовицького руху на Поділлі доби УНР (1919–1920 рр.). – С. 52–59;

Честі не зрадив своєї : [Яків Гандзюк, генерал УНР]. – С. 60–64;

Подільський губернський староста доби Гетьманату (1918 р.) С. І. Кисельов. – С. 69–78;

Недоспівана пісня подільського Орфея [М. Д. Леонтовича]. – С. 91–97;

Василь Максимець – поет-кооператор : [в 1919 р. розпочав літ. діяльність у газ. «Шлях»]. – С. 98–99;

Микола Нарушевич – співець із «розстріляного відродження» : [в період подій УНР друкував свої поезії в газ. «Шлях», займався сусп. діяльністю]. – С. 100–107;

Вінницькі стежини письменника-холмщака [Володимира Островського, ред. газ. «Шлях»]. – С. 108–111;

Співець повстанського руху Клим Поліщук : [поет-символіст, прозаїк, у 1919 р. співпрацював з багатьма поділ. часоп.]. – С. 112–122;

Микола Фіщенко: трагічна постать в повстанському русі : (з історії повстан. руху на Тиврівщині). – С. 168–171;

Благовісник : [доля активного діяча УНР В. М. Чехівського]. – С. 180–183;

«Людина великої педагогічної сили» : (освітній та громадський діяч Ю. О. Щириця). – С. 193–197.

949. Завальнюк, К. В. Життя в ім'я України : [іст.-док. повість про життя й діяльність педагога, кооператора, члена Центральної Ради, актив. повстан. діяча В. С. Мачушенка] / К. В. Завальнюк. – Вінниця : Власюк О., 2005. – 128 с. – Зі змісту: Покалічені долі. – С. 45–49.

950. Завальнюк, К. В. Невідомі рядки біографії Лялі Ратушної : [про долю безпідставно репресов. і розстріл. 14 листоп. 1920 р. в складі 16 учасників підпл. орг., розкритої в Тиврові, Степана Ратушного, батька Героя Рад. Союзу Лялі Ратушної] / К. В. Завальнюк // Політичні репресії на Поділлі в ХХ столітті : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 23–24 листоп. 2001 р., Вінниця / редкол.: А. Т. Давидюк, П. М. Кравченко, В. П. Лациба. – Вінниця, 2002. – С. 123–126. – Бібліогр. в кінці ст.

951. Завальнюк, К. В. Політичні репресії на Поділлі в 1921–1922 рр. / К. В. Завальнюк // Політичні репресії та голодомори на Вінниччині в ХХ столітті у контексті національної пам'яті : матеріали обл. наук.-практ. конф., 24 листоп. 2005 р., м. Вінниця. – Вінниця, 2006. – С. 49–61. – Бібліогр. в кінці ст.

952. Завальнюк, К. В. Ранок «Великого терору» : (політ. репресії на Поділлі в 1917–1928 рр.) / К. В. Завальнюк // Червоний

смерч над Поділлям / К. В. Завальнюк, Т. В. Стецюк. – Вінниця, 2008. – Ч. 1. – С. 5–32. – Бібліогр. в кінці ст.

953. Завальнюк, К. В. Репресії московсько-більшовицької влади проти української інтелігенції у 1919 р. : [зокрема у м. Вінниця в серп. 1919 р. було розстріляно близько 3 тис. вінничан] / К. В. Завальнюк // Політичні репресії на Поділлі в ХХ столітті : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 23–24 листоп. 2001 р., Вінниця / редкол.: А. Т. Давидюк, П. М. Кравченко, В. П. Лациба. – Вінниця, 2002. – С. 116–121. – Бібліогр. в кінці ст.

954. Загрійчук, А. Браїлівська доля «Назара Стодолі» : [про репресії у смт Браїлів Жмерин. р-ну в берез. 1921 р.] / А. Загрійчук // Літ. Україна. – 1996. – 11 квіт. – С. 2.

955. Казандаєва, Л. Репресивна політика радянської влади на Вінниччині у 1921–1922 рр. / Л. Казандаєва // Вісн. студент. наук. т-ва іст. ф-ту / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2005. – Вип. 6. – С. 147–150. – Бібліогр. в кінці ст.

956. Калитко, С. Л. Карні експедиції на Поділлі в 1917 р. – навесні 1918 р. та участь в них австро-угорської армії / С. Л. Калитко // Народи світу і Велика війна 1914–1918 рр. : матеріали Всеукр. наук. конф., 3–4 квіт. 2015 р., м. Вінниця / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2015. – С. 257–266. – Бібліогр. в кінці ст.

957. Катеринич, А. Таємниця кам'яного хреста на околиці Кукавки / Антоніна Катеринич // Вінниччина. – 2018. – 28 берез. – С. 9.

958. Коваль, В. В. Деякі аспекти українізації шкіл Поділля в період революційних подій, 1917–1918 рр. / В. В. Коваль // Вісн. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка. Серія: Історичні науки. – Кам'янець-Подільський, 2008. – Вип. 1. – С. 230–240. – Бібліогр. в кінці ст.

959. Кравченко, П. 1937-й і доля борців за незалежність 1917–1921 рр. / П. Кравченко, О. Романюк // Вінниччина: минуле

та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали XXX Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф. : до 100-річчя Укр. революції, 26–27 верес. 2019 р., м. Вінниця / М-во освіти і науки України [та ін.] ; відп. ред. Ю. А. Зінько. – Вінниця, 2019. – С. 331–335. – Бібліогр. в кінці ст.

960. Кузьмінець, Н. П. Місце надзвичайних органів влади в системі радянського режиму на Поділлі в першій половині 1920-х рр. / Н. П. Кузьмінець // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – Вип. 30. – С. 60–64. – Бібліогр. в кінці ст.

961. Кузьмінець, Н. П. Ревкоми на Поділлі 1917–1921 рр. / Н. П. Кузьмінець // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2004. – Вип. 7. – С. 123–127. – Бібліогр. в кінці ст.

962. Лазаренко, В. Про деякі «гешефти» у європейській Вінниці. Невігластво від безпам'ятства : [в ст. йдеться про організатора більшовиц. терору у Вінниці М. Максимовича] / В. Лазаренко // 33-й канал. – 2019. – 9 берез.

963. Левчук, Д. В. Джерела до історії та методи боротьби з повстанським рухом на Поділлі у 1921 році за виданням Подільської губернської надзвичайної комісії «Год работы. Сборник статей и материалов о деятельности Подгубчека за 1921 год» / Д. В. Левчук // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали XXVIII Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф. до річниці вшанування жертв Голодомору 1932–1933 рр. та політ. репресій сталін. тоталітар. режиму, 30 листоп. 2017 р., м. Вінниця / М-во освіти і науки України [та ін.] ; відп. ред. Ю. А. Зінько. – Житомир, 2017. – С. 19–26. – Бібліогр. в кінці ст.

964. Лисий, А. К. Повстанці Придністров'я : [про розправу над учасниками Бабчинецького (Ямпільського) повстання, 1921 р.] / А. К. Лисий // Перша Чернівець. наук. історико-краєзнав. конф., присвяч. 100-річчю Укр. революції 1917–1921 рр., 6 жовт. 2017 р.,

сmt Чернівці / Чернівец. райдержадмін. [та ін.]. – Вінниця, 2017. – С. 120–124. – Бібліогр. в кінці ст.

965. М. В. Розстріл бувш. Літинського повітового комісара Ляценка ; Пам'яті літинського комісара Ляценка / М. В. // Хвиля. – 1920. – 11 трав.

966. Малигін, А. Ішла війна з народами : [монографія] / Анатолій Малигін. – Вінниця : Копі-Сервіс-Центр, 2001. – 61 с. – Зі змісту: Розд. 1 : В трикутнику смерті. – С. 1–37.

967. Малигін, А. Репресії 1919–1923, 1937–1947 років на Поділлі / А. Малигін // Політичні репресії на Поділлі в ХХ столітті : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 23–24 листоп. 2001 р., м. Вінниця / редкол.: А. Т. Давидюк, П. М. Кравченко, В. П. Лациба. – Вінниця, 2002. – С. 112–116.

968. Малигін, А. Терористи на Поділлі : [про репресії у 1921 р.] / А. Малигін // Вінниччина. – 1997. – 12 верес.

969. Мельник, А. Могилів-Подільським Іловайськом назвали масову загибель воїнів УНР : у с. Кукавка Могилів-Поділ. р-ну дослідили брат. могилу воїнів УНР. Тоді бійців, учорашніх селян, зарубали червоні кавалеристи Котовського. Шоковані дослідники навіть назвали цю трагедію «Могилів-Подільським Іловайськом»... / А. Мельник // 33-й канал. – 2017. – 1 січ. – С. 5 : фот.

970. Мельниченко, П. (Кравець, М. М.). Героїчна смерть державного інспектора 3-го гайдамацького полку Козловського у Вінниці в 1919 р. / П. Мельниченко (М. М. Кравець) // Тези доп. і повідомл. 19-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 18 лют. 1999 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1999. – С. 44–45.

971. Мизак, Н. С. Ніхто пощади не просив : [подано реєстр патріотів Поділля – учасників Другого Зимового походу Армії УНР, розстріл москов.-більшовиц. окупантами під м. Базар 22–23 листоп. 1921 р.] / Н. С. Мизак // За тебе, свята Україно. Кам'янець-Подільська область у визвольній боротьбі ОУН, УПА / Нестор Мизак, Василь Горбатюк. – Чернівці, 2006. – Кн. 5 – С. 18–21.

972. Мироненко, О. М. Репресії на Україні за доби Директорії і утворення радянської влади (1919–1920 рр.) / О. М. Мироненко, О. П. Бенько ; Ін-т держави і права АН України. – Київ ; Дніпродзержинськ, 1994. – [34 с.]

973. Моренець, В. Концтабори 1919–1922 років : [в контексті йдеться про відкриття концтаборів у Вінниці і Тульчині в 1920 р.] / В. Моренець ; ред. А. Сєриков. – Київ : Пам'ятки України, 2019. – 32 с. – (Народна бібліотека «Пам'ятки України» ; вип. 3).

974. На могилах розстріляних : [більшовиками громадян у лісі Грохольського. Вінниця] // Шлях. – 1919. – 15 серп.

975. Нагірний, В. Перший концтабір на території Вінниччини : [станом на 1 січ. 1921 р.] / В. Нагірний // Тези доп. 15-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 14 трав. 1996 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1996. – С. 55–56.

976. Надзвичайний суд. Справа Максимовича : [колиш. комісара по контролю і голови революційної слідчої коміс. при «ч. к.»] // Шлях. – 1919. – 4, 7, 8, 9, 12, 14 жовт.

977. Опря, Л. Мемуари Михайла Селешка як джерело до вивчення більшовицького терору у Вінниці в 1917–1938 рр. / Л. Опря // Тези доп. і повідомл. 17-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 18 верес. 1997 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1997. – С. 69–70.

978. Островський, В. Червоний жах : (ескізи) / В. Островський // Шлях. – 1919. – 14 верес.

979. Панування большевиків у Вінниці ; Розстріляно 3000 людей [більшовиц. «чрезвычайкою» у Вінниці] : [корот. повідомл.] // Укр. козак. – 1919. – 26 серп.

980. Перша хвиля : [зб. док. про концтабори 1919–1922 рр.] / ред.-упоряд. В. І. Моренець. – Кам'янець-Подільський : Рута, 2017. – 364 с. : іл., табл., фот. – Зі змісту: Поділля. – С. 185–201.

981. Перше засідання надзвичайного військового суду : [у Вінниці 13 верес. 1919 р.] // Шлях. – 1919. – 14 верес.

982. Петренко, В. Репресії більшовиків в Україні у 1921–1922 рр. : (на матеріалах Поділля) / Володимир Петренко // Політичні репресії на Поділлі в ХХ столітті : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 23–24 листоп. 2001 р., м. Вінниця / редкол.: А. Т. Давидюк, П. М. Кравченко, В. П. Лациба. – Вінниця, 2002. – С. 126–130. – Бібліогр. в кінці ст.

983. Петренко, В. Червоний смерч : Поділля в 1920–1921 рр. / В. Петренко // Подолія. –1997. – 2 верес.

984. По Поділлю. с. Багринівці Літинського району : [про дії карального загону Сорокіна в селі]. – Шлях. – 1919. – 23 серп.

985. По Україні : [про арешт більшовиками у Вінниці укр. діячів та розстріл Вінниць. ВЧК 3000 людей у 1919 р.] // Укр. козак. – 1919. – 26 серп. – С. 2.

986. Повстанець. З діяльності «чрезвычайки»: боротьба з Римарчуком і Бондарем : [розправа в м. Пикові Калинів. р-ну з так званою «контрреволюційною шайкою»] / Повстанець // Шлях. – 1919. – 3 верес.

987. Последние дни Винницкой чрезвычайки и судьба узвешенных : [про злочини ВЧК у Вінниці в 1919 р.] // Подол. слово. – 1919. – 10, 13, 14 сент.

988. Похорони жертв більшовизму : [про похорони у Вінниці 23 жертв більшовиц. терору] // Шлях. – 1919. – 21 серп.

989. Приймак, І. Літинська трагедія 19 березня 1919 року : [про убивство новобранців Армії УНР москов.-більшовиц. загартниками в Літині] / І. Приймак // Літин. вісн. – 2019. – 14 берез. – С. 2.

990. Раскопки Киевской «чрезвычайки» // Подол. слово. – 1919. – 16 сент.

991. Репресії на Поділлі у період «воєнного комунізму» (1920–груд. 1922 рр.) : [документи] // Політичні репресії на Поділлі (20–30-ті рр. ХХ ст.) : [зб. док.] / Вінниц. облдержадмін. [та ін.] ; авт. кол.: В. Ю. Васильєв [та ін.] ; наук. ред. І. Г. Паламар. – Вінниця, 1999. – Розд. 1. – С. 40–59.

992. Сергійчук, С. Л. Особливості діяльності революційних трибуналів на Поділлі : [про діяльність Поділ. революц. трибуналу. 18 берез. 1919 – 25 квіт. 1920 р., 19 черв. 1920 р. – 1923 р.] / С. Л. Сергійчук // Поділля у контексті української історії : матеріали Всеукр. конф., 29–30 листоп. 2001 р. – Вінниця, 2001. – С. 177–180. – Бібліогр. в кінці ст.

993. Сергійчук, С. Л. Революційний трибунал як репресивний орган на Поділлі / С. Л. Сергійчук // Політичні репресії на Поділлі в ХХ столітті : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 23–24 листоп. 2001 р., м. Вінниця / редкол.: А. Т. Давидюк, П. М. Кравченко, В. П. Лациба. – Вінниця, 2002. – С. 121–123. – Бібліогр. в кінці ст.

994. Сергійчук, С. Л. Створення та функціонування революційних трибуналів на Поділлі / С. Л. Сергійчук // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2001. – Вип. 3. – С. 54–60. – Бібліогр. в кінці ст.

995. Сергійчук, С. Л. Функціонування революційного трибуналу на Поділлі у 1920–1923 рр. / С. Л. Сергійчук // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2002. – Вип. 4. – С. 72–78. – Бібліогр. в кінці ст.

996. С-ков, М. М. Жертва / М. М. С-ков // Шлях. – 1919. – 31 серп.

997. Скрипник, В. «Знущалися, як звірі», або Як у Вінниці назву вулиці «творця червоного терору» перейменовували без... перейменування : [про перейменування вулиці творця більшовиц. терору, колиш. чекіста Максимовича] / В. Скрипник // Голос України. – 2019. – 27 листоп. – С. 18.

998. Скрипник, В. Перепоховують останки вояків УНР, страчених більшовиками : [у с. Кукавка Могилів-Поділ. р-ну перепоховують останки 19 воїнів Армії УНР] / Віктор Скрипник // *Голос України*. – 2018. – 27 верес. – С. 7.

999. Скрипник, В. Тінь убивці висить над вулицею Максимовича : [у Вінниці. Про «творця червоного терору» на Поділлі та проблему зі зміною назви вулиці Максимовича] / В. Скрипник // *РІА*. – 2019. – 21 серп. – С. 4.

1000. Татарин, М. Коли ми вмирили, нам сурми не грали : [про Н. Дюрбенко та Л. Золотоверху зі Жмеринки, репресов. у 1920 р.] / М. Татарин // *Подолія*. – 1993. – 30 жовт.

1001. Ткачук, П. І. Уладівко, доле моя ! : [історико-краєзнав. нарис про село в Літин. р-ні] / Павло Ткачук. – Вінниця : Вінниц. обл. друк., 2015. – 448 с. : іл. – Зі змісту: Літинські «Крути» : [про трагіч. події на поч. 1919 р. в Літині]. – С. 105 ; Комуно-більшовицька наруга. – С. 107–108 ; Слава Кипорового Яру. – С. 109–110.

1002. Україна і Польща: історичне сусідство : матеріали Міжнар. наук. конф., 17–18 трав. 2012 р. / Ген. консульство Респ. Польща у Вінниці [та ін.] ; редкол.: Ю. Зінько (відп. ред.) [та ін.]. – Вінниця : Нілан, 2012. – 635 с. : табл. – Текст укр., пол., рос. – Бібліогр. в кінці ст. – Зі змісту: Сергійчук, С. Трагічна сторінка з історії українського та польського народів у період діяльності репресивно-каральної системи радянської України на Поділлі у 1918–1923 рр.: (за матеріалами архів. справи Держ. архіву Вінниц. обл.) / С. Сергійчук. – С. 376–382.

4. Діячі Української революції 1917–1921 рр. на Поділлі

Загальні питання

1003. Баженов, Л. В. Історична регіоналістика у Кам'янці-Подільському доби визвольних змагань в Україні (1917–1920 рр.) : [красознавці цієї доби, діяльність яких пов'яз. із Вінниччиною: *Огієнко І. І., Сіцінський Ю. Й., Григоріїв Н. Я., Бялковський Л. І.*] / Л. В. Баженов // *Alma mater подільського краєзнавства*. – Кам'янець-Подільський, 2005. – С. 67–75.

1004. Бевз, Т. А. Діячі Поділля в період Української революції / Т. А. Бевз // *Наук. пр. Серія: Історія / Кам'янець-Поділ. держ. пед. ун-т*. – Кам'янець-Подільський, 1999. – Т. 3 (5). – С. 233–242.

1005. Буремні події Української революції 1917–1921 рр. на теренах Поділля [Образотворчий матеріал] : комплект з 31 листівки / Вінниц. облдержадмін. [та ін.] ; відп. ред. К. Висоцька ; авт. проекту, упоряд. Л. Семенко. – Вінниця : Бабій І. В., 2018. – 31 лист. : іл. – З комплекту листівок:

– Генерал Армії УНР *Яків Гандзюк* ;

– Отамани повстанського руху на Поділлі : [*Ананій Волинець, Яків Шепель, Яків Гальчевський*];

– Подоляни – будівничі української державності: [*Іван Огієнко, Олімпіада Пащенко, Софія Русова, Костянтин Василенко, Олександр Лотоцький, Віктор Приходько, Юхим Щириця, Володимир Мачушенко* : корот. біогр. довідки, портр.];

– Подоляни – учасники бою під Крутами : [*Микола Битинський (1893–1972), Микола Лизогуб (1893–1918), Демид Бурко (1894–1899), Борис Монкевич (1896–1971), Сидір Пурик-Пуриченко (?–1918), Валентин Отамановський (1893–1964), Аверкій Гончаренко (1890–1980), Левко Лукасевич (1896–1982)* : корот. біогр. довідки, фот.].

1006. Гриценко, А. П. Прем'єр-міністри України часів Директорії (кінець 1918–1920 рр.) [зокрема: *В. М. Чехівський*,

І. П. Мазена, А. М. Лівуцький] / А. П. Гриценко // Київ. старовина. – 2001. – № 4. – С. 141–150 ; № 5. – С. 96–109 ; № 6. – С. 154–162. – Бібліогр. в кінці ст.

1007. Єгоршина, О. О. Лідери української кооперації у здійсненні продовольчої політики Української Центральної Ради // *Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського.* – Вінниця, 2008. – Вип. 14. – С. 149–153.

1008. Завальнюк, К. Лицарі волі. Повстанський рух на Поділлі у персоналіях (20-ті роки ХХ ст.) / Костянтин Завальнюк. – Вінниця : Логос, 2000. – 268 с. : портр.

1009. Завальнюк, К. Незламні. Ямпільці в обороні державності: 1917–1925 / Костянтин Завальнюк, Сергій Борсуковський ; Іст. клуб «Холодний Яр». – Вінниця : Кн.-Вега, 2009. – 228 с. : іл. – Зі змісту: Ч. 3 : По різні боки барикад : біогр. учасників визвол. змагань укр. народу 1917–1920-х рр. на Ямпільщині. – С. 116–144.

1010. Завальнюк, К. Холоднярці і Тиврівщина : [про зв'язки повстан. руху холоднярців з подіями на Поділлі 1920 – початку 1921 рр.] / К. Завальнюк // *Тиврівщина у добу Української революції 1917–1920 років: події та люди / К. Завальнюк.* – Вінниця, 2017. – С. 48–51. – Бібліогр. в кінці ст.

1011. Йолтухівський, М. Згадаймо про двох сотників : [про героїв змагань за незалежність України в 1918–1922 рр. *М. Ломацького та Б. Залєвського*, які свого часу навчалися в Бар. реал. училищі, тепер ЗОШ № 4] / Микола Йолтухівський // *Барчани.* – 2014. – 14 листоп. – С. 3.

1012. Калитко, С. Діячі Центральної Ради та Східне Поділля / С. Калитко // *Тези доп. і повідомл. 19-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 18 лют. 1999 р., м. Вінниця.* – Вінниця, 1999. – С. 37–39.

1013. Коваль, Р. М. Багряні жнива Української революції : 100 історій і біогр. учасників визвол. змагань : [зокрема

на Поділлі] / Р. М. Коваль ; [вступ. сл. Л. Череватенка]. – Київ : Укр. письменник, 2005. – 398 с.

1014. Кравчук, О. Голови державних адміністрацій Поділля 1917–1920 рр. : матеріали до біогр. / О. Кравчук, С. Калитко, І. Ратушняк // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали ХХХ Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф. : до 100-річчя Укр. революції, 26–27 верес. 2019 р., м. Вінниця / М-во освіти і науки України [та ін.] ; відп. ред. Ю. А. Зінько. – Вінниця, 2019. – С. 266–293. – Бібліогр. в кінці ст.

1015. Кривошея, В. В. Подоляни – активні діячі національно-визвольного руху початку ХХ ст. : (до постановки проблеми) / В. В. Кривошея, Т. В. Кривошея // Духовні витоки Поділля: творчі історії краю : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 9–10 верес. 1994 р., м. Кам'янець-Подільський / Хмельниц. ОУНБ ім. М. Островського. – Хмельницький, 1994. – Ч. 1. – С. 295–297.

1016. Лисий, А. К. Вінничани – діячі Центральної Ради / А. К. Лисий, О. Г. Лойко // Матеріали Всеукр. наук. конф. «Українська новітня держава: історія і сучасність», м. Тернопіль. – Тернопіль, 1997.

1017. Лисий, А. К. Подоляни – діячі Центральної Ради / А. К. Лисий, О. В. Андрущук // Матеріали звіт. конф. викл. та студентів іст. ф-ту за 1996 р. / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 1997.

1018. Макаревич, Л. П. Участь в Українській революції 1917–1921 рр. краян : [пов'яз. з Козятин. р-ном] / Л. П. Макаревич // Михайло Грушевський і Вінниччина : до 150-річчя від дня народж. : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 28–29 верес. 2016 р. / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; наук. ред.: О. В. Логінов, Л. І. Семенко, С. П. Шароварська ; відп. за вип. К. І. Висоцька. – Вінниця, 2018. – С. 275–284.

1019. Нові імена на картах міст і сіл Вінниччини : [списки літ. про постаті деяких письменників та істориків нашого краю,

зокрема актив. діячів УНР, учасників подій революції на Поділлі, іменами яких названо вулиці Вінниці] / підгот. Г. Авраменко // Поділ. книжник : альманах / Упр. культури і мистецтв Вінниц. облдержадмін., Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва ; уклад. Т. Р. Кароєва ; ред. С. В. Лавренюк ; відп. за вип. Л. Б. Сенник. – Вінниця, 2019. – Вип. 8 (2015 р.) – 9 (2016 р.). – 336 с. : іл. – Зі змісту: *Битинський Микола*. – С. 114–117 ; *Боржковський Валеріан*. – С. 117–120 ; *Маркович Дмитро*. – С. 135–139 ; *Широцький Костянтин*. – С. 160–165.

1020. По різні боки барикад : біогр. учасників визвол. змагань укр. народу 1917–1920-х рр. на Ямпільщині // Завальнюк, К. Незламні. Ямпільці в обороні державності : 1917–1925 / К. Завальнюк, С. Борсуковський ; Іст. клуб «Холодний Яр». – Вінниця, 2009. – Ч. 3. – С. 116–144.

1021. Солдатенко, В. Проект «Україна». 1917–1920 рр. Постави : [зокрема, вміщено біогр. окремих діячів УНР на Поділлі] / В. Солдатенко. – Харків : Фоліо, 2011. – 511 с. : фот. – Бібліогр. в кінці ст.

1022. Стрельський, Г. В. Українські дипломати доби національно-державного відродження (1917–1920) : біогр. довід. / Г. В. Стрельський. – Київ : ДЕМІД, 2000. – 49 с.

1023. Українська революція : іст. портр. : навч. посіб. / упоряд.: С. В. Корновенко, А. Г. Морозов, О. П. Реєнт. – Вінниця : Фоліант, 2004. – 288 с.

1024. Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця : Твори, 2019. – 320 с., 24 с. фот., іл. – Зі змісту: Додатки: Іменний покажчик. – С. 296–303 ; Географічний покажчик. – С. 304–319.

1025. Українська революція 1917–1921. 100 років боротьби [Електронний ресурс] / Український інститут національної

пам'яті : офіц. сайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://unr.memory.gov.ua/> (дата звернення: 21.03.2019), вільний. – Назва з екрана.

1026. Українська революція. 1917–1921. 100 років боротьби [Електронний ресурс] : іл. проєкт / Український інститут національної пам'яті : офіц. сайт. – Електрон. текст. дані (1 файл : 44,7 Мб). – [Київ : НБУ ім. Ярослава Мудрого, 2017, 2018?]. – Режим доступу: www.memory.gov.ua/sites/default/files/100_oblich_0.pdf (дата звернення: 21.03.2020), вільний. – Назва з екрана. – Зі змісту: Візуальні матеріали «100 облич Української революції» : [фот., корот. біогр. видат. діячів УНР на Поділлі]: *Михайло Грушевський* (1866–1934), *Павло Скоропадський* (1873–1945), *Ісаак Мазепа* (1884–1952), *Симон Петлюра* (1879–1926), *Євген Коновалець* (1891–1938), *Михайло Омелянович-Павленко* (1878–1952), *Петро Болбочан* (1883–1919), *Іван Огієнко* (1882–1972), *Софія Русова* (1856–1940), *Олександр Кошиць* (1875–1944), *Микола Леонтович* (1877–1921), *Іван Феценко-Чопівський* (1884–1952), *Андрій Лівницький* (1879–1954), *Микола Садовський (Тобілевич)* (1856–1933), *Олександр Лотоцький* (1870–1939), *Володимир Чехівський* (1876–1937), *Микола Василенко* (1866–1935), *Кирило Стеценко* (1882–1922).

1027. Яневський, Д. Б. Проєкт «Україна». *Грушевський. Скоропадський. Петлюра*. Таємна історія української державності / Данило Яневський. – Харків : Прапор, 2012. – 921 с. : фот.

1028. Янківер, П. Яблуко розбрату : [про події 1917–1920-х рр. в Україні; про долю військових, уродженців Вінниччини, їхню участь у боях у складі Армії УНР; про емігрантів-подолян у США] / Пилип Янківер // *Вінниц. край*. – 2018. – № 4. – С. 46–57.

Персоналії

Александров Павло Миколайович

1029. Адамський, В. Р. Подільське відлуння І Універсалу Центральної Ради в земському середовищі / В. Р. Адамський // День Соборності України: історико-політол. дискусії : (до 100-річчя бою під Крутами (29.01.2018 р.)) : зб. наук. пр. / МАУП, Хмельницький ін-т ім. Блаженнішого Володимира, Митрополита Київського і всієї України. – Хмельницький, 2018. – Вип. 5. – С. 28–42. – Бібліогр. в кінці ст. – Зі змісту: [Про участь П. М. Александрова в надзвичайн. засід. Поділ. губерн. земського зібр. з обговорення І Універсалу]. – С. 30, 34, 35.

1030. Кравчук, О. Александров Павло Миколайович / О. Кравчук // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Каросєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 7 : портр. – Бібліогр. в кінці ст. ; Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали XXX Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф. : до 100-річчя Укр. революції, 26–27 верес. 2019 р., м. Вінниця / М-во освіти і науки України [та ін.] ; відп. ред. Ю. А. Зінько. – Вінниця, 2019. – С. 268. – Бібліогр. в кінці ст.

Александрович Юрій Семенович

1031. Гальчак, С. Александрович Юрій Семенович / С. Гальчак // Краєзнавці Східного Поділля / Сергій Гальчак. – Вінниця, 2005. – С. 7 ; Розвиток краєзнавства у Східному Поділлі. ХІХ – поч. ХХІ ст. : монографія / Сергій Гальчак. – 2-ге вид., допов. – Вінниця, 2013. – С. 443–444. – Бібліогр. в кінці ст.

1032. Каросєва, Л. Р. Етнографи Поділля / Людмила Каросєва // Етнографія Поділля : тези доп. наук. конф., черв. 1992 р., м. Вінниця / Вінниц. обл. краєзнав. музей. – Вінниця, 1992. – Ч. 1. – С. 3–13. – Зі змісту: Александрович Ю. С. – С. 8–9.

1033. Каросва, Т. Александрович Юрій (Георгій) Семенович / Т. Каросва, В. Иванчишен // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Каросва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 7–8 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1034. Каросва, Т. Р. Юрій (Георгій) Семенович Александрович (1884 – після 1942) як етнограф Поділля / Т. Р. Каросва // Народна культура Поділля у національному вихованні дітей та молоді: проблеми та перспективи : матеріали другого наук.-практ. круглого столу, 23 жовт. 2014 р., м. Вінниця / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського ; відп. ред. О. А. Коляструк. – Вінниця, 2015. – С. 48–56. – Бібліогр. в кінці ст.

1035. Коляструк, О. А. Штрихи до портрета поділлєзнавця Ю. С. Александровича за матеріалами приватного листування з Д. І. Яворницьким / О. А. Коляструк // Друга Могилів-Поділ. краєзнав. конф., 20–21 жовт. 2006 р., м. Могилів-Подільський. – Могилів-Подільський ; Кам'янець-Подільський, 2006. – С. 224–228.

1036. Нестуля, О. О. Ю. С. Александрович про стан культових пам'яток Поділля на початку 20-х років ХХ ст. / О. О. Нестуля // Поділля і Волинь у контексті історії українського національного відродження. – Хмельницький, 1995. – С. 156–157.

Балабан Яків Андрійович

1037. Балабан, О. Мільйонер із Писарівки : про долю Якова Балабана, що в 1917-му пішов воювати за вільну Україну в складі «Ямпільської сотні», його родичі із Писарівки на Поділлі не знали 50 років / Олександр Балабан // 33-й канал. – 2016. – 1 січ. – С. 6 : фот.

1038. Каросва, Т. Балабан Яків Андрійович / Т. Каросва // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Каросва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько

ко ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 16 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1039. Ковальський, Р. Мільйонер із Писарівки привіз до Вінниці унікальні марки, погашені тризубом у Ростові : перший у світі Музей укр. марки відкрив у Вінниці син ямпіл. «сотника» – мільйонер із Америки Олександр Балабан. І назвав цю унікал. експозицію іменем свого легендар. батька, уродженця с. Писарівка-Волоська на Ямпільщині Якова Балабана / Роман Ковальський // 33-й канал. – 2016. – 21 верес. – С. 9 : фот.

1040. Мартонікова, І. У Вінниці запрацював Музей української марки : [у Вінниці, по вулиці Соборній, 26, відкрили єдиний в Україні Музей укр. марки ім. Якова Балабана] / Інна Мартонікова // Місто. – 2016. – 21 верес. – С. 3.

1041. По різні боки барикад : біогр. учасників визвол. змагань укр. народу 1917–1920-х рр. на Ямпільщині // Завальнюк, К. Незламні. Ямпільці в обороні державності : 1917–1925 / К. Завальнюк, С. Борсуковський ; Іст. клуб «Холодний Яр». – Вінниця, 2009. – Ч. 3. – С. 116–144. – Зі змісту: Балабан Яків Андрійович. – С. 117.

1042. У центрі Вінниці почав працювати перший в Україні Музей української марки : [відкриття Музею укр. марки ім. Якова Балабана відбулося 16 верес. 2016 р.] // Освіта Вінниччини. – 2016. – 16 верес. – С. 5 : кольор. фот.

Бачинський Іван Кирилович

1043. Реснт, О. П. Нариси життя Літинщини, 1917–1921 рр.: революц. події та повсякденність / О. П. Реснт, В. П. Рекрут ; НАН України [та ін.]. – Київ : Ін-т історії України НАН України, 2017. – 298 с. – Зі змісту: Бачинський І. – С. 21, 22, 32, 39, 48, 60, 83, 108, 111, 166, 210, 211, 228.

1044. Рекрут, В. Бачинський Іван Кирилович / В. Рекрут // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біограф. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 17. – Бібліограф. в кінці ст.

1045. Рекрут, В. П. Літинський повітовий комісар Іван Кирилович Бачинський (1885–1919) / В. П. Рекрут // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали XXVII Всеукр. Вінниц. наук. історико-краєзнав. конф., 7–8 жовт. 2016 р., м. Вінниця / відп. ред. Ю. А. Зінько. – Вінниця, 2016. – С. 247–256.

Безручко Марко Данилович

1046. Дорошенко, Д. І. Історія України, 1917–1923. В 2 т. Т. 1. Доба Центральної Ради / Д. І. Дорошенко ; упоряд. К. Ю. Галушко. – Київ : Темпора, 2002. – 320 с. : іл. – Зі змісту: [Безручко М. Д.]. – С. 27.

1047. Желіховський, В. Безручко Марко Данилович / В. Желіховський // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біограф. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 18–19 : портр. – Бібліограф. в кінці ст.

Битинський Микола Оверкович

1048. Битинський Микола : [бібліограф. список] / підгот. Г. Авраменко // Поділ. книжник : альманах. Вип. 8 (2015 р.) – 9 (2016 р.) / Упр. культури і мистецтв Вінниц. облдержадмін., Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва ; уклад. Т. Р. Кароєва ; ред. С. В. Лавренюк ; відп. за вип. Л. Б. Сенік. – Вінниця, 2019. – С. 114–117.

1049. Битинський, М. В роковини бою під Крутами : [спогади учасника бою] / М. Битинський // Герої Крут: лицар. подвиг юних українців 29 січ. 1918 р. : [спогади, ст., відгуки, оцінки...] / упоряд., підгот. текстів, [вступ. ст. і прим.] І. Ільєнка. – Дрогобич, 1995. – С. 107–128.

1050. Битинський, М. Військові відзнаки Української Національної Армії / М. Битинський // Гуртуймося. – Прага, 1932. – № 9. – С. 47–53.

1051. Битинський, М. Герб – Св. Архістратиг Михаїл Київський / М. Битинський // Хроніка 2000. – 2002. – № 49/50. – С. 68–95.

1052. Битинський, М. Державні відзнаки України / М. Битинський. – Київ : Укрполиграфсервис, 1991. – 6 арк.

1053. Битинський, М. До 15-ї річниці бою під Крутами : [спогади учасника бою] / М. Битинський // Там само. – С. 95–103.

1054. Битинський, М. Із новітніх легенд / М. Битинський // Крути. Січень 1918 року : док., матеріали, дослідж., кіносценарії / упоряд. Я. Гаврилук. – Київ, 2008. – С. 334–337.

1055. Битинський, М. Кубанський герб / М. Битинський // Пам'ятки України: історія та культура. – 2005. – № 3/4. – С. 156–163.

1056. Битинський, М. Скривавлена сорочка : легенда Крут / М. Битинський // Сузір'я лицарів. – Торонто, 1975. – С. 123–143.

1057. Битинський, М. Сузір'я Лицарів : (зібр. тв.) / Микола Битинський. – Торонто : Вид-во Н. Битинської, 1975. – 192 с. : іл.

1058. Битинський, М. Українське малярство / М. Битинський. – Торонто : [б. в.], 1970. – 24 с.

1059. Битинський, М. Українські військові відзначення / М. Битинський // Вісті комбатанта (Торонто). – 1968. – № 1. – С. 18–24 ; № 2. – С. 26–31 ; № 3. – С. 42–47.

1060. Битинський, М. Українські державно-національні відзнаки / М. Битинський // Альманах «Сурми». – Прага, 1940. – С. 136–144.

1061. Авраменко, О. А. Микола Битинський: мистецтвознавець, маляр, геральдист з Поділля / О. А. Авраменко, М. П. Пустівий // Моя країна: історія та сьогодення. Красназавчі дослідження : зб. матеріалів V наук.-практ. красназав. конф., 23 квіт. 2019 р., м. Вінниця / М-во освіти і науки України, Вінниц. техн. коледж. – Вінниця, 2019. – Вип. 3. – С. 39–44. – Бібліогр. в кінці ст.

1062. Висоцька, К. З сузір'я лицарів : [про вченого-геральдиста, худож.-графіка, поета, громад. діяча, уродженця Літина – М. Битинського] / К. Висоцька ; Вінниц. обл. красназав. музей // Поділ. старовина : наук. зб. : до 85-річчя з часу заснування Вінниц. обл. красназав. музею. – Вінниця, 2003. – 229–234 : іл.

1063. Гальчак, С. Битинський Микола Оверкович / С. Гальчак // Красназавці Вінниччини: Біографії. Бібліографія / С. Гальчак. – Вінниця, 2005. – С. 19 ; Розвиток красназавства у Східному Поділлі. ХІХ – поч. ХХІ ст. : монографія / С. Гальчак. – 2-ге вид., допов. – Вінниця, 2013. – С. 468–469. – Бібліогр. в кінці ст.

1064. Завальнюк, К. Битинський Микола Оверкович / К. Завальнюк // Незборима нація. – 2002. – № 8. – С. 3.

1065. Завальнюк, К. Вірний син України : [про Битинського М. О.] / К. Завальнюк // Панорама. – 2000. – 7 черв.

1066. Завальнюк, К. В. Битинський Микола Оверкович : [геральдист, графік, поет, громад. діяч, підполковник Армії УНР] / К. В. Завальнюк // Енциклопедія Сучас. України (ЕСУ) / ред. М. Г. Железняк. – Київ, 2003. – Т. 2 : Б–Біо. – С. 607–608.

1067. Завальнюк, К. В. Битинський Микола Оверкович (літ. псевдонім М. Оверкович) : [корот. біогр. довідка] / К. В. Завальнюк, Т. В. Стецюк // Як на вільне, на радісне свято... : укр. поезія доби нац.-визвол. змагань (1917–1921 рр.) / авт.-упоряд.: К. В. Завальнюк, Т. В. Стецюк. – Вінниця, 2007. – С. 446–447.

1068. Кучерук, О. «Від сьогодні меч бойовий квіткою прикрашу» : (до творчого життєпису М. Битинського) / О. Кучерук // Пам'ятки України: історія та культура. – 2006. – № 1/2. – С. 126–147 : фот. – Бібліогр. в кінці ст.

1069. Микола Оверкович Битинський : (корот. життєпис) / М. Битинський ; подав О. Ю. Федоришен // Знамен. і пам'ят. дати Вінниччини 2018 р. : хронол. довід. / Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва ; уклад.: Г. М. Авраменко, О. Ю. Антонюк ; відп. за вип. Н. І. Морозова. – Вінниця, 2017. – С. 244–252.

1070. Подолинний, А. М. Битинський Микола Оверкович / А. Подолинний // 3-над Божої ріки : літ. біобібліогр. словник Вінниччини / уклад. А. М. Подолинний. – 2-ге вид., перероб. і допов. – Вінниця, 2001. – С. 26–27.

1071. Полковник Микола Битинський (1993–1972) // Вісті комбатанта. – 1973. – № 3.

1072. Савчук, Ю. К. Битинський Микола : [(псевд. – М. Оверкович; мистецтвознавець, худож., геральдист)] / Ю. К. Савчук, Л. М. Шпильова // Енциклопедія історії України : в 10 т. – Київ, 2003. – Т. 1 : А–В. – С. 255 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1073. Тинченко, Я. Лицарі Зимових походів. 1919–1922 рр. / Ярослав Тинченко. – Київ : Темпора, 2017. – 760 с. : карти, кольор. фот. – Зі змісту: Битинський Микола. – С. 8, 211, 403.

1074. Федоришен, О. Битинський Микола Оверкович / О. Федоришен // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 20–22 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

Біда Данило

1075. Завальнюк, К. Унікальна доля отамана Біди : [про керівника повстан. загону Д. Шевчука, уродженця с. Сокілець Немирів. р-ну] / К. Завальнюк // Вінниц. газ. – 2004. – 15 черв. – С. 6.

1076. Завальнюк, К. В. Біда Данило : [поділ. отаман, керівник та організатор повстан. руху на Поділлі в 1921 р.] / К. В. Завальнюк, Р. М. Коваль // Енциклопедія Сучас. України (ЕСУ) (ЕСУ) / ред. М. Г. Железняк. – Київ, 2003. – Т. 2 : Б–Біо. – С. 742.

1077. Завальнюк, К. В. Отаман *Біда-Шевчук* : [про діяльність повстан. отамана в період визвол. змагань у 20-х рр. на Тиврівщині] / К. В. Завальнюк // Тиврівщина у добу Української революції 1917–1920 років: події та люди / К. В. Завальнюк. – Вінниця, 2017. – С. 63–69 : фот. – Бібліогр. в кінці ст.

Білинський Михайло Іванович

1078. Україна. Президент. Про присвоєння почесного найменування 36 окремих бригаді морської піхоти Командування морської піхоти Військово-Морських Сил Збройних Сил України : [почес. найменування «імені контрадмірала Михайла Білинського» і надалі іменувати її – 36 окрема бригада морської піхоти ім. контрадмірала Михайла Білинського] : Указ Президента України № 495/2019 [Електронний ресурс] // Президент України : офіц. інтернет-представництво. – Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/4952019-27941> (дата звернення: 18.08.2019), вільний. – Назва з екрана.

1079. Батирєва, І. Біли(і)нський Михайло Іванович / І. Батирєва // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 23–25 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1080. Білинський Михайло Іванович [Електронний ресурс] // Wikiwand : матеріали з Вікіпедії – вільної енциклопедії : вебсайт. – Режим доступу: https://www.wikiwand.com/uk/Рада_народних_міністрів_УНР (дата звернення: 28.05.2019), вільний. – Назва з екрана.

1081. Каліберда, Ю. Ю. Військово-морський міністр Української Народної Республіки Михайло Білинський / Ю. Ю. Каліберда // Воєн. історія. – 2011. – № 5. – С. 65–71. – Бібліогр. в кінці ст.

1082. Капітан III рангу Михайло Іванович Білинський (1883–1921) [Електронний ресурс] // Флот Української Держави та УНР в 1917–1921 рр. : сайт. – Режим доступу: [tps://sites.google.com/site/navalhistoryofukraine/](https://sites.google.com/site/navalhistoryofukraine/) (дата звернення: 15.08.2019), вільний. – Назва з екрана.

1083. Михайло Іванович Білинський – морський міністр Української Народної Республіки [Електронний ресурс] / Ю. Ю. Каліберда, А. В. Федько, Ю. М. Федько [та ін.]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/18_NPM_2008/Istoria/34511.doc.htm (дата звернення: 15.08.2019), вільний. – Назва з екрану.

1084. Науменко, К. Є. Білинський Михайло Іванович / К. Є. Науменко // Енциклопедія історії України : в 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) [та ін.]. – Київ, 2003. – Т. 1 : А–В. – С. 283 : портр.

1085. Омелянович-Павленко, М. Спогади командарма (1917–1920) / М. Омелянович-Павленко. – Київ : Центр учб. літ., 2019. – 584 с. – Зі змісту в прим.: [Білинський Михайло]. – С. 574.

1086. Савченко-Більський, В. Старший лейтенант флоту Михайло Білинський / В. Савченко-Більський // Другий Зимовий похід. Листопадовий рейд. Базар. – Київ, 1995. – С. 169–172.

1087. Чисников, В. М. Білинський Михайло Іванович : [політ. і військ. діяч] / В. М. Чисников // Енциклопедія Сучас. України (ЕСУ). – Київ, 2003. – Т. 2 : Б–Біо. – С. 795 : портр. – Бібліогр.

1088. Шатайло, О. Спадкоємці козацької слави: біографії генералів Армії Української Народної Республіки – уродженців Черкащини / О. Шатайло. – Дрогобич : Відродження, 2009. – 192 с. : іл. – Бібліогр. в кінці ст. – Зі змісту: Нескорений державник : [М. І. Білинський]. – С. 123–139.

Болбочан (Балбачан) Петро Федорович

1089. Абліцов, В. Г. Болбочан Петро Федорович / В. Г. Абліцов // Енциклопедія Сучас. України (ЕСУ). – Київ, 2004. – Т. 3 : Біо–Бя. – С. 219.

1090. (Триб) Арешт штаба Балбачана : [корот. інформ.] / (Триб.) // Життя Поділля. – 1919. – 30 січ.

1091. Болбочан Петро Федорович [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org> > wiki > Болбочан_Петр... (дата звернення: 27.08.2019), вільний. – Назва з екрана.

1092. Болбочан (Балбачан) Петро : відомий укр. військ. діяч, полковник Армії УНР // Українська революція : іст. портр. / упоряд.: С. В. Корновенко, А. Г. Морозов, О. П. Реєнт. – Вінниця, 2004. – С. 26–27.

1093. Брицький, П. Петро Болбочан: хто він? : Актив. організатор захисту укр. державності, чи зрадник укр. народу? / П. Брицький, В. Сідак // Симон Петлюра у контексті українських національно-визвольних змагань : зб. наук. пр. – Фастів, 1999. – С. 210–222. – Бібліогр.: с. 222.

1094. Брицький, П. Політика і особа П. Болбочана в Українській революції / П. Брицький. – Чернівці : Рута, 2004. – 80 с.

1095. Брицький, П. П. Жертва української революції: трагічна доля полковника П. Болбочана / П. П. Брицький, Є. П. Юрійчук. – Чернівці : Знання, 2005. – 111 с. : іл. – Бібліогр.: с. 60–65.

1096. Гай-Нижник, П. За що Петро Болбочан був представлений до звання полковника армії Української Держави / П. Гай-Нижник // Київ. старовина. – 2007. – № 6. – С. 155–157.

1097. Гальчевський, Я. В. З воєнного нотатника : мемуари / Яків Гальчевський. – Київ : Діокор, 2006. – 192 с. : фот. – (Бібліотека історичного клубу «Холодний Яр», Українська воєнна мемуаристика ; т. 2). – Зі змісту: Болбочан Петро. – С. 150.

1098. Григорійв, Н. До справи про розстріл полковника Балбачана / Н. Григорійв // Трудова Україна (Прага). – 1932. – № 9. – С. 12–13 ; № 10. – С. 15–16 ; № 11. – С. 16–17 ; № 13–16. – (На правах рукопису).

1099. Дорошенко, Д. І. Історія України, 1917–1923. В 2 т. Т. 1. Доба Центральної Ради / Д. І. Дорошенко ; упоряд. К. Ю. Галушко. – Київ : Темпора, 2002. – 320 с. : іл. – Зі змісту: Болбочан Петро. – С. 235, 236, 265, 266, 267.

1100. Дорошенко, Д. І. Історія України, 1917–1923. В 2 т. Т. 2. Українська Гетьманська Держава 1918 року / Д. І. Дорошенко ; упоряд. К. Ю. Галушко. – Київ : Темпора, 2002. – 352 с. : іл. – Зі змісту: Болбочан П. – С. 290, 291.

1101. Дяченко, П. Чорні запорожці : спомини командира 1-го кін. полку Чорних запорожців Армії Укр. Нар. Респ. / Петро Дяченко. – Київ ; Вінниця : Стікс, 2010. – 448 с. : іл., портр. – (Українська воєнна мемуаристика). – Зі змісту: Болбочан Петро. – С. 12, 16–18, 22–31, 33, 35–38, 42, 44–46, 133–143, 160, 247–249, 253, 255, 259, 260, 262, 263, 266–269, 294, 333, 335, 336, 339, 340, 349, 358, 363–365, 395, 415.

1102. Коваль, Р. Полковник Петро Болбочан / Р. Коваль // Військо України. – 1999. – № 9/10. – С. 37–39.

1103. Коновалець, Є. Зі споминів [про історію «болбочанівщини»] / Є. Коновалець // Воля (Відень). – 1921. – Т. 3, № 3/5. – С.129–132.

1104. Макаренко, Г. Полковник П. Болбочан : (останній акт життя) / Г. Макаренко // Дяченко, П. Чорні запорожці : спомини командира 1-го кін. полку Чорних запорожців Армії Укр. Нар. Респ. / Петро Дяченко. – Київ ; Вінниця, 2010. – С. 162–168 : портр.

1105. Мартос, Б. Оскілко і Болбочан : (спогади) / Б. Мартос. – Мюнхен : Вид-во П. Белея, 1958. – 63 с.

1106. Мина, Ж. В. Постать полковника Петра Болбочана на тлі подій національної революції 1917–1921 рр. / Ж. В. Мина // Військ.-наук. вісн. / Нац. акад. сухопут. військ ім. гетьмана Петра Сагайдачного. – Львів, 2011. – Вип. 16. – С. 156–167. – Бібліогр. в кінці ст.

1107. Омелянович-Павленко, М. Спогади командарма (1917–1920) / М. Омелянович-Павленко. – Київ : Центр учб. літ., 2019. – 584 с. – Зі змісту в прим.: [Болбочан Петро]. – С. 556.

1108. Осташко, Т. Справжній полковник : [П. Ф. Болбочан] / Т. Осташко // Ave : до 100-ліття Гетьманату Павла Скоропадського / упоряд. І. Сюдюков ; за заг. ред. Л. Івшиної. – Київ, 2018. – С. 421–432. – (Бібліотека газети «День») (Україна Incognita).

1109. Осташко, Т. С. П. Болбочан і В. Оскілко в оцінці української історіографії / Т. С. Осташко, М. В. Стопчак // Вісн. Київ. нац. лінгвіст. ун-ту. Серія: Історія, економіка, філософія. – Київ, 2003. – Вип. 7/8. – С. 154–167.

1110. Прокопчук, В. С. Полковник армії УНР П. Ф. Болбочан: подільська остання сторінка життя / В. С. Прокопчук // Матеріали ХІІ Поділ. історико-краєзнав. конф., 22–23 листоп. 2007 р., м. Кам'янець-Подільський / Кам'янець-Поділ. держ. ун-т [та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 2007. – Т. 1. – С. 405–417. – Бібліогр. в кінці ст.

1111. Реєнт, О. П. Нариси життя Літинщини, 1917–1921 рр.: революц. події та повсякденність / О. П. Реєнт, В. П. Рекрут ; НАН України [та ін.]. – Київ : Ін-т історії України НАН України, 2017. – 298 с. – Зі змісту: Болбочан П. – С. 172.

1112. Сергійчук, В. І. Замість їхати до Італії... : до 95-річчя з дня трагіч. загибелі Петра Болбочана / В. І. Сергійчук // Гетьман. – 2014. – № 4. – С. 38–39.

1113. Серeda, М. Отаманщина. Отаман Болбочан / М. Серeda // Літопис Червоної Калини. – 1930. – Ч. 3. – С. 15–16.

1114. Сідак, В. Болбочан: трагедія українського державника : монографія / В. Сідак, Т. Осташко, Т. Вронська. – Київ : Темпора, 2004. – 416 с. : іл. ; Те ж. – 2-ге вид., допов. – Київ : Темпора, 2009. – 424 с. – Бібліогр.: с. 163–172.

1115. Сідак, В. С. Полковник Петро Болбочан на тлі своєї доби / В. С. Сідак // Воєн. історія. – 2006. – № 4/6. – С. 36–45. – Бібліогр. в кінці ст.

1116. Струцюк, Й. Отаман Болбочан та інші : роман майже документальний / Й. Струцюк. – Київ : Укр. пріоритет, 2017. – 192 с.

1117. Тинченко, Я. Лицарі Зимових походів. 1919–1922 рр. / Ярослав Тинченко. – Київ : Темпора, 2017. – 760 с. : карти, кольор. фот. – Зі змісту: Болбочан Петро. – С. 104.

1118. Шемет, С. Полковник Петро Болбочан : (замітки до історії Запороз. Корпусу 1917–1919 рр.) / С. Шемет // Хлібороб. Україна. – Відень, 1922–1923. – Кн. 4. – С. 200–236.

1119. Штендера, Я. Засуджений до розстрілу : [П. Болбочан у визвол. боротьбі 1917–1920 рр.]. – Львів : Червона Калина, 1995. – 255,[1] с. – (Історична бібліотека). – Бібліогр.: с. 185–249 ; Іменний покажчик: с. 250–255.

1120. Як завершити Українську національну революцію : IV Бандерівські читання : до 100-річчя Укр. революції, 1917–1921 рр. ... 2 лют. 2017 р., м. Київ / НДІ українознавства [та ін.] ; упоряд.: Т. Бойко, Б. Галайко, Ю. Сиротюк. – Київ : Промінь, 2017. – 416 с. : іл. – Бібліогр. в підрядк. прим. – Зі змісту: Фаріон, І. Епізод вічної внутрішньої війни: як Петлюра вбивав Болбочана... / І. Фаріон. – С. 170–183.

Боржковський Валеріан Васильович

1121. Боржковський Валеріан Васильович : учений-етнограф, археолог, статистик, громад. діяч // Провідники духовності в Україні : [збірник]. – Київ, 2003. – С. 361–362.

1122. Боржковський Валеріан Васильович [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: [https://uk.wikipedia.org > wiki > Боржковський_...](https://uk.wikipedia.org/wiki/Боржковський_...) (дата звернення: 27.08.2019), вільний. – Назва з екрана.

1123. Гальчак, С. Розвиток краєзнавства у Східному Поділлі. XIX – поч. XXI ст. : монографія / Сергій Гальчак. – 2-ге вид., допов. – Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2013. – 876 с. : портр. – Бібліогр. – Зі змісту: Боржковський Валеріан Васильович. – С. 476–477.

1124. Денисенко, Г. Г. Боржковський Валеріан Васильович : [етнограф, археолог, краєзнавець, громад. і політ. діяч. Уродженець містечка Мізяків (нині с. Мізяків Калинів. р-ну)] / Г. Г. Денисенко // Енциклопедія історії України : у 10 т. / ред. В. А. Смолій. – Київ, 2003. – Т. 1 : А-В. – С. 342. – Бібліогр. в кінці ст.

1125. Кароєва, Т. Боржковський Валеріан Васильович / Т. Кароєва // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 28–29 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1126. Козуб, С. Валеріан Боржковський (1864–1919) : матеріали до його політ. та громад. діяльності / С. Козуб // За сто літ : матеріали з громад. й літ. життя України XIX і початків XX століття / Іст. секція Всеукр. АН ; за ред. М. Грушевського. – Харків ; Київ, 1930. – Кн. 5. – С. 244–251.

1127. Крижановська, О. Боржковський Валеріан Васильович : [про громад., політ. та держ. діяча, уродженця с. Мізяків] / О. Крижановська, А. Серков // Проект «Україна». Архітектори, виконроби, робітники. А-Г / Данило Яневський ; передм. В. Л. Єшкілева. – Харків, 2017. – С. 151–152.

1128. Логінов, О. Вінниця у 1917 році. Революція у провінційному місті / О. В. Логінов, Л. І. Семенко. – 2-ге вид., випр. –

Вінниця : Держ. картогр. ф-ка, 2011. – 272 с. : фот. – Зі змісту: Боржковський В. В. – С. 32, 33, 111.

1129. Мазурик, В. В. В. Боржковський – подільський учений і громадський діяч кінця XIX – початку XX ст. / В. Мазурик, Л. Шпильова // Тези доп. 10-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 6 верес. 1991 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1991. – С. 44–46.

1130. Мазурик, В. В. Етнографічні розвідки Валеріана Боржковського / В. Мазурик, Л. Шпильова // Етнографія Поділля : тези доп. наук. конф. – Вінниця, 1992. – Ч. 2. – С. 24–27.

1131. Подільський книжник : альманах. Вип. 8 (2015 р.) – 9 (2016 р.) / Упр. культури і мистецтв Вінниц. облдержадмін., Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва ; уклад. Т. Р. Карєєва ; ред. С. В. Лавренюк ; відп. за вип. Л. Б. Сенік. – Вінниця, 2019. – 208, 128 с. : іл. – Зі змісту: Боржковський Валеріан: [бібліогр. список] / підгот. Г. Авраменко. – С. 117–120.

1132. Хоменко, Б. В. Боржковський Валеріан Васильович : [біогр. довідка] / Б. В. Хоменко // Вінниччина фольклорна : довідник / уклад.: А. М. Подолинний, Т. О. Цвігун. – Вінниця, 2004. – С. 9–10 : фот.

1133. Хоменко, Б. В. Боржковський Валеріан Васильович : [біогр. довідка] / Б. В. Хоменко // Енциклопедія Сучас. України (ЕСУ). – Київ, 2004. – Т. 3 : Біо–Бя. – С. 289.

1134. Шалак, О. Валеріан Боржковський – знавець репертуару подільських лірників / Оксана Шалак // Український фольклор Поділля в записках і дослідженнях XIX – початку XX століття / Оксана Шалак. – Київ, 2014. – С. 79–94.

1135. Юрчишина, О. Валеріан Боржковський (1864–1919) : розстріляний за любов до України / О. Юрчишина // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали XXX Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф. : до 100-річчя Укр. революції, 26–27 верес. 2019 р., м. Вінниця / М-во освіти і

науки України [та ін.] ; відп. ред. Ю. А. Зінько. – Вінниця, 2019. – С. 294–301. – Бібліогр. в кінці ст.

Брілінг (Брилінг) Густав Вольдемарович

1136. Брилинг, Г. Г. К истории Винницкого областного краеведческого музея : очерки : (отрывки) / Г. Г. Брилинг // Історія музею в документах і спогадах / Вінниц. обл. краєзнав. музей. – Вінниця, 1998. – С. 10–73. – Зі змісту: Брилинг Густав Вольдемарович. – С. 25–39 ; Организация музея. 1919–1920 годы. – С. 39–48.

1137. Брілінг, Г. Г. Г. В. Брілінг – засновник Вінницького краєзнавчого музею / Г. Г. Брілінг, Л. Р. Каросєва // Тези доп. 7-ї Вінниц. обл. краєзнав. конф. – Вінниця, 1989. – С. 5–6.

1138. Брілінг Густав Вольдемарович [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org> > wiki > Брілінг_Густав... _ (дата звернення: 27.08.2019), вільний. – Назва з екрана.

1139. Брілінг Густав Вольдемарович : [про дир. Вінниц. краєзнав. музею] // Хмільницькі світовиди : бібліогр. словник. – Вінниця, 2002. – С. 11.

1140. Гальчак, С. Розвиток краєзнавства у Східному Поділлі. ХІХ – поч. ХХІ ст. : монографія / Сергій Гальчак. – Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2011. – 788 с. : портр. – Бібліогр. – Зі змісту: Брілінг Густав Вольдемарович. – С. 456–457.

1141. Гальчак, С. Розвиток краєзнавства у Східному Поділлі. ХІХ – поч. ХХІ ст. : монографія / Сергій Гальчак. – 2-ге вид., допов. – Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2013. – 876 с. : портр. – Бібліогр. – Зі змісту: Брілінг Густав Вольдемарович. – С. 481.

1142. Густав Вольдемарович Брілінг : іст. ст. [Електронний ресурс] // Історії : вебсайт. – Режим доступу: <https://history.vn.ua/article/ymmrr19u50.html> _ (дата звернення: 27.08.2019), вільний. – Назва з екрана.

1143. Кароєва, Л. Густав Брілінг: «Мемуари писав для історії» / Л. Кароєва // Україна. – 1989. – № 28. – С. 8–9 ; Камертон-ікс. – 1994. – 31 берез. – С. 7.

1144. Кароєва, Л. Густав Вольдемарович Брілінг / Л. Кароєва // Подільська старовина : наук. зб. / Вінниц. обл. краєзнав. музей. – Вінниця, 1998. – С. 5–15 : фот. – Бібліогр. в кінці ст.

1145. Кароєва, Л. Із туману холодного минулого : [про Г. В. Брілінга] / Л. Кароєва // Вінниц. правда. – 1988. – 11 груд. ; Україна. – 1989. – № 28. – С. 8.

1146. Кароєва, Л. Написання мемуарів – злочин : [про Г. В. Брілінга] / Л. Кароєва // Реабілітовані історією : у 27 т. – Вінниця, 2006. – Вінницька область. Кн. 1. – С. 729–734 : портр.

1147. Кароєва, Т. Брілінг Густав Вольдемарович / Т. Кароєва // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 30–31 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1148. Кот, С. Брілінг Густав Вольдемарович / С. Кот // Енциклопедія історії України : в 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) [та ін.]. – Київ, 2003. – Т. 1 : А-В. – С. 378.

1149. Кот, С. Дослідник культури Поділля : [Г. В. Брілінг] / С. Кот // Нар. творчість та етнографія. – 1993. – № 1. – С. 29–37.

1150. Кот, С. Дослідник Подільської старовини : [Г. В. Брілінг] / С. Кот // Репресоване краєзнавство (20–30-ті роки). – Київ, 1991. – С. 191–198. – Бібліогр.: 40 назв.

1151. Маньковська, Р. В. Г. В. Брілінг як музезнавець Поділля / Р. В. Маньковська // Духовні витоки Поділля: творці історії краю : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 9–10 верес. 1994 р., м. Кам'янець-Подільський / Хмельниц. ОУНБ ім. М. Островського. – Хмельницький, 1994. – Ч. 1 – С. 33–35.

1152. Мельник, В. «Розіграш» від НКВС. Художника Георгія Гур'єва заарештували першого квітня : [про колиш. керівника та одного із співзасновників обл. краєзнав. музею Густава Брілінга і колиш. зав. худож. від. цього ж музею Георгія Гур'єва] / В. Мельник // Вінниц. газ. – 2014. – 15 лип. – С. 7 : фот.

1153. Терен, Н. Засуджений «За відсутністю складу злочину», або «Спогади про Вінницький музей» : [про Густава Брілінга, історика, етнографа, краєзнавця, та його спогади про Вінниц. музей] / Наталка Терен // Вінниц. газ. – 2017. – 24 лют. – С. 3 : фот. ; 3 берез. – С. 4 : фот.

Бронський В'ячеслав Михайлович

1154. Завальнюк, К. Генерал В'ячеслав Бронський [Електронний ресурс] / К. Завальнюк. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: https://web.archive.org/web/20150721095130/http://unknownwar.info/_680/ (дата звернення: 28.05.2019), вільний. – Назва з екрана.

1155. Кароєва, Т. Бронський В'ячеслав Михайлович / Т. Кароєва // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 31 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1156. Науменко, К. Є. Бронський В'ячеслав Михайлович : [військ. діяч. Похований у м. Вінниця] / К. Є. Науменко, К. В. Завальнюк // Енциклопедія Сучас. України (ЕСУ) / ред. М. Г. Железняк. – Київ, 2004. – Т. 3 : Біо–Бя. – С. 486. – Бібліогр. в кінці ст.

Бурко Демид Григорович

1157. Бурко, Д. Трагедія під Крутами : спогади сучасника / Д. Бурко // Крути. Січень 1918 року : док., матеріали, дослідж., кіносценарії / упоряд. Я. Гаврилюк. – Київ, 2008. – С. 216–217.

1158. Білокінь, С. І. Бурко (Бурко-Корецький) Демид : [псевд. – Данило Святогірський; церков. діяч, історик церкви, учасник революції 1917–1921 рр. 29.08.1894–09.06.1989] / С. І. Білокінь // Енциклопедія історії України : в 10 т. – Київ, 2003. – Т. 1 : А-В. – С. 412. – Бібліогр. в кінці ст.

1159. Завальнюк, К. Життя в ім'я церкви й України : [про життєвий шлях і громад.-політ., церков. діяльність отця УАПЦ Деміда Бурка, учасника бою під Крутами] / К. Завальнюк // Маяк. – 2003. – 26 квіт., 13 трав.

1160. Завальнюк, К. В. Життя в ім'я церкви й України : (наш земляк – протоієрей Демид Бурко) / К. В. Завальнюк, Т. В. Стецюк // Червоний смерч над Поділлям / К. В. Завальнюк, Т. В. Стецюк. – Вінниця, 2008. – С. 202–205.

1161. Ротач, П. Демид Бурко – літератор і церковний діяч : [про письменника, протоієрея УАПЦ, учасника бою під Крутами Д. Бурка] / П. Ротач // Слово і час. – 1997. – № 9. – С. 53–55.

1162. Сварчевський, А. Священно-церковнослужителі Ямпільщини, репресовані у першій пол. ХХ ст. : [зокрема Д. Бурко] / Анатолій Сварчевський // Перша Ямпіл. науково-краєзнав. конф., 28–29 верес. 2018 р., м. Ямпіль. – Вінниця, 2018. – С. 200–209. – Бібліогр. в кінці ст.

1163. Семенко, Л. Бурко Демид Григорович / Л. Семенко // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 32–33 : портр.

1164. Толстой, А. Героями не народжуються, їх використовують : [про бій під Крутами, зокрема згадується про нашого земляка Деміда Бурка з с. Пирогів, нині Тиврів. р-ну, учасника бою] / А. Толстой // 20 хвилин. – 2009. – 16–17 січ. – С. 10–11 : фот.

Василенко Костянтин Прокопович

1165. Василенко, К. П. Статті. Спогади. Листування / К. П. Василенко ; НАН України, Ін-т історії України ; упоряд.: І. Г. Каліберда, Л. Д. Федорова ; прим. Л. Д. Федорова ; відп. ред. і передм. В. О. Горбик. – Київ, 2002.

Ч. 1. – 269 с. : іл. ;

Ч. 2. – 368 с. – Бібліогр.: с. 302–303.

1166. Василенко Костянтин Прокопович [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%9A%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%8F%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%BD_%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87 (дата звернення: 25.03.2019), вільний. – Назва з екрана.

1167. Верстюк, В. Василенко Костянтин : політ. діяч, журналіст, публіцист, член Центр. і Малої Рад, ген. секр. праці, комісар Києва від Тимчас. уряду / В. Верстюк, Т. Осташко // Українська революція : іст. портр. : навч. посіб. / упоряд.: С. В. Корновенко, А. Г. Морозов, О. П. Рєєнт. – Вінниця, 2004. – С. 28–29.

1168. Верстюк, В. Ф. Василенко Костянтин Прокопович (02.04.1877–1941) / В. Ф. Верстюк, Т. С. Осташко // Діячі Української Центральної Ради : бібліогр. довід. / В. Ф. Верстюк, Т. С. Осташко. – Київ, 1998. – С. 70–71.

1169. Гальчак, С. Нескорений : [про К. П. Василенка] / Сергій Гальчак, Віталій Давиденко // Вінниц. газ. – 2015. – 21 серп. – С. 3 : фот.

1170. Гальчак, С. Словом і багнетом. Журналісти Вінниччини у Другій світовій війні / Сергій Гальчак. – 3-тє вид., допов., перероб. – Вінниця : Балук І. Б., 2016. – 136 с. – Бібліогр.: с. 124–130. – Зі змісту: Костянтин Прокопович Василенко. – С. 110–112.

1171. Дроздовська, О. Василенко Костянтин Прокопович / О. Дроздовська // Українська журналістика в іменах. – Львів, 1999. – Вип. 6 ; Енциклопедія Сучас. України (ЕСУ). – Київ, 2005. – Т. 4 : В–Вог. – С. 108 : Бібліогр.

1172. Пристайко, В. Шлях на Соловки : [про Василенка К. П.] / В. Пристайко [та ін.] // 3 архівів ВУЧК–ГПУ– НКВД–КГБ. – 1997. – №1/2. – С. 45–79.

1173. Українська Центральна Рада : док. та матеріали. У 2 т. Т. 1 : 4 берез. – 9 груд. 1917 р. / упоряд. В. Ф. Верстюк. – Київ : Наук. думка, 1996. – 590 с. : портр. – (Пам’ятки історії України. Серія 5: Джерела новітньої історії). – Зі змісту: [Василенко Костянтин Прокопович]. – С. 78, 89, 94, 102, 103, 105, 118, 128, 129, 131, 132, 133, 136, 140, 141, 142, 144, 153, 157, 158.

1174. Федорова, Л. Д. Василенко Костянтин Прокопович / Л. Д. Федорова // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Ін-т історії України НАН України. – Київ, 2003. – Т. 1 : А–В. – С. 441.

Видибіда-Руденко (Ведибіда) Петро Порфирович

1175. Дмитрієнко, М. Ф. Видибіда-Руденко Палладій : [укр. православ. архієпископ, церков. і громад. діяч. Уродженець с. Стрільчинці Брацлав. повіту (нині с. Немирів. р-ну)] / М. Ф. Дмитрієнко // Енциклопедія історії України : в 10 т. / ред. В. А. Смолій. – Київ, 2003. – Т. 1 : А–В. – С. 504–505 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1176. Дорошенко, Д. І. Історія України, 1917–1923. В 2 т. Т. 1. Доба Центральної Ради / Д. І. Дорошенко ; упоряд. К. Ю. Галушко. – Київ : Темпора, 2002. – 320 с. : іл. – Зі змісту: Ведибіда П. – С. 69.

1177. Життєвий шлях Владики Архієпископа Палладія // УПВ. – 1971. – № 16.

1178. Жуковський, А. І. Відибіда-Руденко Петро : [духовне ім'я Паладій, громад. і церков. діяч. Уродженець с. Стрільчинці, нині Немирів. р-ну] / А. І. Жуковський // Енциклопедія Сучас. України (ЕСУ) / ред. М. Г. Железняк. – Київ, 2005. – Т. 4 : В–Вог. – С. 494 : фот. – Бібліогр. в кінці ст.

1179. Кооперативна та державницька діяльність П. П. Відибіди на Поділлі у добу українських національно-визвольних змагань (1914–1920 рр.) [Електронний ресурс] // Історія : зб. наук. пр. : сайт. – Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-11144.html> (дата звернення: 28.03.2019), вільний. – Назва з екрана.

1180. Логінов, О. Вінниця у 1917 році. Революція у провінційному місті / О. В. Логінов, Л. І. Семенко. – 2-ге вид., випр. – Вінниця : Держ. картогр. ф-ка, 2011. – 272 с. : фот. – Зі змісту: [Ведибіда П. П.]. – С. 102, 105.

1181. Матвєєв, П. Державник, патріот, полум'яний борець : [П. П. Ведибіда, який був міністром фінансів Директорії] / П. Матвєєв // Прибуз. новини. – 2006. – 14 січ.

1182. Палладій (Відибіда-Руденко) : [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Режим доступу: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Палладій_\(Віди...\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Палладій_(Віди...)) (дата звернення: 28.05.2019), вільний. – Назва з екрана.

1183. Петров, О. Митрополит Палладій : [про Петра Відибіду-Руденка – члена Укр. Центр. Ради, заст. міністра фінансів в уряді УНР та митрополита УАПЦ у вигнанні] / О. Петров // Прибуз. новини. – 2016. – 15 квіт. – С. 2.

1184. Реєнт, О. П. Нариси життя Літинщини, 1917–1921 рр.: революц. події та повсякденність / О. П. Реєнт, В. П. Рекрут ; НАН України [та ін.]. – Київ : Ін-т історії України НАН України, 2017. – 298 с. – Зі змісту: [Відибіда П.]. – С. 22, 65, 152, 199.

1185. Рекрут, В. Відибіда Петро Порфирович / В. Рекрут // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторін-

ки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 36–37 : портр.

1186. Рекрут, В. П. Кооперативна і громадсько-політична діяльність П. Відибіди на Поділлі у 1914–1918 рр. / В. П. Рекрут // Народи світу і Велика війна 1914–1918 рр. : матеріали Всеукр. наук. конф., 3–4 квіт. 2015 р. / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського, Ін-т історії, етнології і права. – Вінниця, 2015. – С. 296–301.

1187. Рекрут, В. П. Кооперативна та державницька діяльність П. П. Відибіди на Поділлі в добу Української революції (1917–1920 рр.) / В. П. Рекрут // Наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка. Серія: Історичні науки. – Кам'янець-Подільський, 2008. – Т. 18. – С. 342–354. – Бібліогр. в кінці ст.

1188. Рекрут, В. П. Кооперативна та державницька діяльність П. П. Відибіди на Поділлі у добу Українських національно-визвольних змагань (1914–1920 рр.) // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського ; за заг. ред. П. С. Григорчука. – Вінниця, 2008. – Вип. 14. – С. 317–323. – Бібліогр. в кінці ст.

1189. Українська Центральна Рада : док. та матеріали. У 2 т. Т. 1. 4 берез. – 9 груд. 1917 р. / упоряд. В. Ф. Верстюк. – Київ : Наук. думка, 1996. – 590 с. : портр. – (Пам'ятки історії України. Серія 5: Джерела новітньої історії). – Зі змісту: Відибіда Петро Порфирійович. – С. 20, 94.

Вікул Сергій Павлович

1190. Верстюк, В. Ф. Вікул Сергій Павлович (25.10.1890–03.11.1937) / В. Ф. Верстюк, Т. С. Осташко // Діячі Української Центральної Ради : бібліогр. довід. / В. Ф. Верстюк, Т. С. Осташко. – Київ, 1998. – С. 74–75.

1191. Дорошенко, Д. І. Історія України, 1917–1923. В 2 т. Т. 1. Доба Центральної Ради : док.-наук. вид. / Д. І. Дорошенко ;

упоряд. К. Ю. Галушко. – Київ : Темпора, 2002. – 320 с. : іл. – 3і змісту: Вікул С. – С. 69.

1192. Кузьмінець, Н. Вікул Сергій Павлович / Н. Кузьмінець // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 38–39 : портр.

1193. Мукомела, О. Г. Вікул Сергій Павлович : [журналіст, політ. діяч. Уродженець м. Вінниці] / О. Г. Мукомела // Енциклопедія Сучас. України (ЕСУ). – Київ, 2005. – Т. 4 : В–Вог. – С. 539.

1194. Остання адреса : до 60-річчя Соловецької трагедії. В 3 т. Т. 1 / Ін-т Укр. археографії та джерелознавства НАН України ; редкол.: І. Драч [та ін.] ; упоряд.: П. Кулаковський, Г. Смірнов, Ю. Шаповал ; відп. ред. А. Зінченко. – Київ : Сфера, 1997. – 326 с. – 3і змісту: [Вікул С. П.]. – С. 35, 168.

1195. Остання адреса : до 60-річчя соловецької трагедії. В 3 т. Т. 2 / Ін-т Укр. археографії та джерелознавства НАН України ; редкол.: І. Драч [та ін.] ; упоряд.: П. Кулаковський, Ю. Шаповал ; відп. ред. Ю. Шаповал. – Київ : Сфера, 1998. – 286 с. – 3і змісту: [Вікул]. – С. 54, 261.

1196. Остання адреса : до 60-річчя соловецької трагедії. В 3 т. Т. 3 / Ін-т Укр. археографії та джерелознавства НАН України ; редкол.: І. Драч [та ін.] ; упоряд.: П. Кулаковський, Ю. Шаповал ; відп. ред. Ю. Шаповал. – Київ : Сфера, 1999. – 394 с. – 3і змісту: [Вікул]. – С. 311.

1197. Осташко, Т. С. Вікул Сергій Павлович : [укр. громад. і політ. діяч, журналіст.] / Т. С. Осташко // Енциклопедія історії України : в 10 т. / ред. В. А. Смолій. – Київ, 2003. – Т. 1 : А–В. – С. 555–556. – Бібліогр. в кінці ст.

1198. Сегеда, Ю. Серед розстріляних на Соловках у 37-му були й подоляни : [про наук.-док. кн. у 3-х томах «Остання адре-

са: Розстріли соловецьких в'язнів з України у 1937–1938 рр.», зокрема Вікул С. П.] / Ю. Сегеда // Вінниччина. – 2012. – 25 лип. – С. 10 : фот.

1199. Українська Центральна Рада : док. та матеріали. У 2 т. Т. 1. 4 берез. – 9 груд. 1917 р. / упоряд. В. Ф. Верстюк. – Київ : Наук. думка, 1996. – 590 с. : портр. – (Пам'ятки історії України. Серія 5: Джерела новітньої історії). – Зі змісту: [Вікул Сергій Павлович]. – С. 20, 58, 94, 116.

1200. Яременко, М. Подільські краєзнавці Микола Яворовський та о. Павло Вікул : штрихи до біограф. / М. Яременко // Краєзнавство. – 2014. – № 2. – С. 49–57.

Вовк Андрій Михайлович* (Миколайович)

1201. Вовк Андрій Миколайович [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%BE%D0%B2%D0%BA_%D0%90%D0%BD%D0%B4%D1%80%D1%96%D0%B9_%D0%9C%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0%D0%B9%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87 (дата звернення: 10.08.2019), вільний. – Назва з екрана.

1202. Кароєва, Т. Вовк Андрій Михайлович / Т. Кароєва // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біограф. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 39–40 : портр. – Бібліограф. в кінці ст.

1203. Коваль, Р. М. Вовк Андрій Михайлович / Р. М. Коваль // Енциклопедія Сучас. України (ЕСУ). – Київ, 2005. – Т. 4. – С. 675 : портр.

1204. Коваль, Р. М. Генерал-полковник Армії УНР Андрій Вовк / Р. М. Коваль // Багрянні жнива Української революції :

100 історій і біоґр. учасників Визвол. змагань : воєн.-іст. нариси / Р. М. Коваль ; Іст. клуб «Холодний Яр». – 2-ге вид., випр. і допов. – Київ, 2006. – С. 341–344.

1205. Лехіцька, І. Комендант Могилів-Подільського повіту доби УНР (Андрій Михайлович Вовк, 1919 р.) / І. Лехіцька // П'ята Могилів-Поділ. наук.-краєзнав. конф. : матеріали конф., 16–17 жовт. 2015 р., м. Могилів-Подільський. – Могилів-Подільський ; Вінниця, 2015. – С. 473–480.

1206. Тинченко, Я. Лицарі Зимових походів. 1919–1922 рр. / Ярослав Тинченко. – Київ : Темпора, 2017. – 760 с. : карти, кольор. фот. – Зі змісту: Вовк Андрій, генерал. – С. 99, 101, 109, 322, 529.

*У деяких джерелах – Миколайович

Волинець Ананій Гаврилович

1207. Arhip. Отаман Гайсинщини Ананій Волинець і Ладизжин [Електронний ресурс] / Arhip // Новини Ладизжина : громад. сайт м. Ладизжин. – Режим доступу: http://lad.vn.ua/lad_istoria/otaman-gaisinszini-ananii-volines-i-ladizhin.html (дата звернення: 20.08.2019), вільний. – Назва з екрана.

1208. Барцьось, В. Отаман повстанців Гайсинщини Ананій Волинець був дорадником командира УПА-«Поліська Січ» – Бульби-Боровця [Електронний ресурс] / В. Барцьось // ВО «Свобода» : вебсайт. – Режим доступу: <http://www.vinnytsya.svoboda.org.ua> (дата звернення: 25.03.2019), вільний. – Назва з екрана.

1209. Волинець, А. Роковини : [вірш] ; [Волинець А., корот. біоґр. довідка] / Ананій Волинець // Як на вільне, на радісне свято... : укр. поезія доби нац.-визвол. змагань (1917–1921 рр.) / авт.-упоряд.: К. В. Завальнюк, Т. В. Стецюк. – Вінниця, 2007. – С. 449–450.

1210. Гальчак, С. У добу національно-демократичної революції, громадянської війни, становлення та утвердження

більшовицької влади : [Вінниччина в довоєн. період] / Сергій Гальчак // Ратна слава Вінниччини: час, події, особистості / Сергій Гальчак. – Вінниця, 2015. – С. 95–128. – Зі змісту: Волинець Ананій Гаврилович. – С. 116.

1211. Гальчевський, Я. В. З воєнного нотатника : мемуари / Яків Гальчевський. – Київ : Діокор, 2006. – 192 с. : фот. – (Бібліотека історичного клубу «Холодний Яр», Українська воєнна мемуаристика ; т. 2). – Зі змісту: Волинець Ананій Гаврилович. – С. 151–152.

1212. Давидюк, Р. П. Політична діяльність Ананія Волинця в умовах Другої Речі Посполитої / Р. П. Давидюк // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії : зб. наук. пр. / Рівнен. держ. гуманітар. ун-т. – Рівне, 2011. – Вип. 21. – С. 91–102. – Бібліогр. в кінці ст.

1213. Дяченко, П. Чорні запорожці : спомини командира 1-го кін. полку Чорних запорожців Армії Укр. Нар. Респ. / Петро Дяченко. – Київ ; Вінниця : Стікс, 2010. – 448 с. : іл., портр. – (Українська воєнна мемуаристика). – Зі змісту: Волинець Ананій, отаман. – С. 213, 214, 216, 217, 268, 339.

1214. Завальнюк, К. Ананій Волинець – організатор повстанського антибільшовицького руху на Поділлі доби УНР (1919–1920 рр.) / К. Завальнюк, Т. Стецюк // Червоний смерч над Поділлям / К. Завальнюк, Т. Стецюк. – Вінниця, 2008. – С. 52–59.

1215. Завальнюк, К. Ананій Волинець – організатор повстанського руху на Поділлі в 1917–1920 рр. / К. Завальнюк // Тези доп. і повідомл. 17-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 18 верес. 1997 р. – Вінниця, 1997. – С. 13–18.

1216. Завальнюк, К. Волинець Ананій Гаврилович / К. Завальнюк // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 40–41 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1217. Завальнюк, К. Лицарі волі. Повстанський рух на Поділлі у персоналіях (20-ті роки ХХ ст.) / К. Завальнюк. – Вінниця : Логос, 2000. – 268 с. – Зі змісту: Волинець Ананій Гаврилович. – С. 25–27.

1218. Завальнюк, К. Провісники волі : повстан. рух на Поділлі у персоналіях (20-ті роки ХХ ст.) / К. Завальнюк. – Літин : Літин. друк., 2005. – 352 с. – Зі змісту: Волинець Ананій Гаврилович. – С. 34–36.

1219. Коваль, О. О. Ананій Волинець – гайсинський отаман доби Української революції (1917–1921) / О. О. Коваль // Знамен. і пам'ят. дати Вінниччини 2019 року : хронол. довід. / Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва. – Вінниця, 2018. – С. 159–162. – Бібліогр. в кінці ст.

1220. Коваль, М. Ананій Гаврилович Волинець – організатор повстанського антибільшовицького руху на Поділлі / М. Коваль, С. Чернець // Українська революція: погляд через сто років : матеріали обл. наук.-практ. конф. / Рада директорів технікумів та коледжів у Вінниц. обл., Обл. метод. об'ня викл. суспіл. дисциплін, Вінниц. гуманітар.-пед. коледж. – Вінниця ; Черкаси, 2017. – Вип. 2. – С. 91–95.

1221. Коваль, Р. Трагедія Ананія Волинця / Р. Коваль // Повернення отаманів Гайдамацького краю / Р. Коваль. – Київ, 2001. – С. 153–157.

1222. Коваль, Р. Трагедія отамана Волинця / Р. Коваль, К. Завальнюк. – Київ : Діокор, 2002. – 288 с.

1223. Коваль, Р. М. Волинець Ананій Гаврилович : [отаман, уродженець с. Карбівка, нині Гайсин. р-ну] / Р. М. Коваль // Енциклопедія Сучас. України (ЕСУ) / ред. М. Г. Железняк. – Київ, 2006. – Т. 5 : Вод–Гн. – С. 59 : фот. – Бібліогр. в кінці ст.

1224. Митрофаненко, Ю. С. Справа отамана Волинця / Ю. С. Митрофаненко // Наддніпрянська Україна : іст. процеси, події, постаті : зб. наук. пр. / Дніпропетров. нац. ун-т ім. Олеся

Гончара. – Дніпропетровськ, 2011. – Вип. 9. – С. 206–213. – Бібліогр. в кінці ст.

1225. Омелянович-Павленко, М. Спогади командарма (1917–1920) / М. Омелянович-Павленко. – Київ : Центр учб. літ., 2019. – 584 с. – Зі змісту в прим.: [Волинець Ананій]. – С. 566.

1226. Організатор повстанського руху : [на Поділлі в 1918–1920-х рр. А. Г. Волинець] // Сім'я. – 2006. – 27 груд. – С. 23.

1227. Реснт, О. П. Нариси життя Літинщини, 1917–1921 рр.: революц. події та повсякденність / О. П. Реснт, В. П. Рекрут ; НАН України [та ін.]. – Київ : Ін-т історії України НАН України, 2017. – 298 с. – Зі змісту: [Волинець А.]. – С. 163, 165, 166, 167, 169, 171.

1228. Савченко, Г. П. Волинець Ананій Гаврилович : [організатор і керівник повстан. руху на Гайсинщині, Брацлавщині, Немирівщині] / Г. П. Савченко // Енциклопедія історії України : в 10 т. / ред. В. А. Смолій. – Київ, 2003. – Т. 1 : А-В. – С. 605 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1229. Серeda, М. Отаман Волинець / М. Серeda // Червона Калина. – 1930. – № 7/8. – С. 21–25.

1230. Стецюк, Т. В. Ананій Волинець – організатор повстанського антибільшовицького руху на Поділлі доби УНР (1919–1920 рр.) / Т. В. Стецюк // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2007. – Вип. 12. – С. 235–239.

1231. Тимчук, В. Волинець: герой чи отаман банди / В. Тимчук // Вінниц. правда. – 1990. – 5, 7 жовт.

1232. Ткаченко, І. Хто ж він, отаман Волинець? / І. Ткаченко // Погляд. – 2006. – 26 жовт. – 1 листоп. – С. 13 : фот.

1233. Улянич, В. Отаман Волинець / В. Улянич // Голос України. – 1994. – 23 квіт. – С. 5.

Волошиновський Йоахим Августинович

1234. Колесник, В. Йоахим Волошиновський – визначний український і польський громадський діяч першої половини ХХ ст. : [про життя та діяльність письменника, журналіста, діяча кооператив. руху, уродженця с. Серби Могилів. повіту Поділ. губернії, нині с. Гонтівка Чернівецьк. р-ну] / В. Колесник ; Вінниць. обл. краєзнав. музей // Поділ. старовина : наук. зб. – Вінниця, 2003. – С. 195–224.

1235. Кооперативна преса : [Волошиновський Й. А. – засн. першої на Україні кооператив. газ. «Світова зірниця»] // Кучинський, М. М. Шаргородській райспоживспільці – 80 / М. М. Кучинський. – Вінниця, 2004. – С. 7–27.

1236. Подолинний, А. М. Волошиновський Іоахим / А. М. Подолинний // З-над Божої ріки : літ. біобібліогр. слов. Вінниччини / ред. А. М. Подолинний. – 2-ге вид., перероб., допов. – Вінниця, 2002. – С. 56–57.

1237. Подолинний, А. М. Волошиновський Йоахим : [громад. і політ. діяч, журналіст пол. походження] / А. М. Подолинний // Енциклопедія Сучас. України (ЕСУ) / ред. М. Г. Желязняк. – Київ, 2006. – Т. 5 : Вод–Гн. – С. 128. – Бібліогр. в кінці ст.

1238. Подолян, В. В. Йоахим Волошиновський у становленні українського кооперативного руху (1897–1939 рр.) / В. В. Подолян, В. П. Рекрут. – Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2005. – 456 с. : іл. – Зі змісту:

Йоахим Августинович Волошиновський і подільська кооперація / В. В. Подолян. – С. 61–66.

Зародження та розвиток сільськогосподарської кооперації на Поділлі. Участь Й. Волошиновського у її становленні / В. В. Подолян, В. П. Рекрут. – С. 234–266.

Хронологія основних дат життя і діяльності Йоахіма Волошиновського / В. В. Подолян, В. П. Рекрут. – С. 443–452.

1239. Подолян, В. В. Йоахим Волошиновський : нові штрихи до біогр. та громад. діяльності / В. В. Подолян, О. В. Мазур

// Трансформаційні реформи та антикризовий потенціал економіки в постсоціалістичних країнах : зб. наук. пр. учасників 1-ї Міжнар. наук.-практ. конф., 23–24 квіт. 2009 р., м. Вінниця. – Вінниця, 2009. – С. 365–371.

1240. Подолян, В. В. Формування кооперативних поглядів Й. А. Волошиновського / В. В. Подолян // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – 2007. – Вип. 11. – С. 220–223.

1241. Реєнт, О. П. Нариси життя Літинщини, 1917–1921 рр.: революц. події та повсякденність / О. П. Реєнт, В. П. Рекрут ; НАН України [та ін.]. – Київ : Ін-т історії України НАН України, 2017. – 298 с. – Зі змісту: Волошиновський Й. – С. 258, 286.

1242. Рекрут, В. Волошиновський Йоахим Августинович / В. Рекрут // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароева ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 42–44 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1243. Рекрут, В. Йоахим Волошиновський – батько кооперації Поділля : [до 135-річчя від дня народж. Й. Волошиновського (1870–1945), уродженця с. Серби Могилів. повіту Поділ. губернії, нині с. Гонтівка Чернівець. р-ну] / В. Рекрут // Вінниччина. – 2005. – 24 черв. : фот.

1244. Рекрут, В. Йоахим Волошиновський – «батько кооперації Поділля» / Валерій Рекрут // Перша Чернівець. наук. історико-краєзнав. конф., присвяч. 100-річчю Укр. революції 1917–1921 рр., 6 жовт. 2017 р., смт Чернівці / редкол.: Ю. А. Зінько [та ін.]. – Вінниця, 2017. – С. 325–333. – Бібліогр. в кінці ст.

Гавронський Віктор Костянтинович

1245. Кароева, Т. Гавронський Віктор Костянтинович / Т. Кароева // Українська революція (1917–1921) в іменах: він-

ницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 45–46 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1246. Науменко, К. Є. Гавронський Віктор Костянтинович : [військ. діяч, генерал-хорунжий Армії УНР. Уродженець м. Брацлав Немирів. р-ну] / К. Є. Науменко // Енциклопедія Сучас. України (ЕСУ) / ред. М. Г. Железняк. – Київ, 2006. – Т. 5 : Вод–Гн. – С. 276 : фот.

Гальчевський Яків Васильович

1247. Гальчевський, Я. В. З воєнного нотатника : мемуари / Яків Гальчевський. – Київ : Діокор, 2006. – 192 с. : фот. – (Бібліотека Історичного клубу «Холодний Яр», Українська воєнна мемуаристика ; т. 2).

1248. Гальчевський, Я. В. Проти червоних окупантів : [спогади, 1917–1920 рр.] / Я. В. Гальчевський. – Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2011. – 360 с.

1249. Бабицький, В. Особова справа М. О. Гальчевської : [дружини командира повстан. загону полковника Я. Гальчевського] / В. Бабицький // Тези доп. і повідомл. 19-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 18 лют. 1999 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1999. – С. 47–48.

1250. Байдич, В. Г. Життя та діяльність Якова Гальчевського в архівних документах / В. Г. Байдич // Хмельницькі краєзнавчі студії : наук.-краєзнав. зб. / НАН України, Ін-т історії України, Центр дослідж. історії Поділля. – Хмельницький, 2018. – Вип. 13. – С. 36–40. – Бібліогр. в кінці ст.

1251. Білгорайський, М. М. (Кравець, М. М.). Смерть Якова Гальчевського-Войнаровського / М. М. Білгорайський (М. М. Кравець) // Тези доп. 11-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 3 верес. 1992 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1992. – С. 62–63.

1252. В боротьбі за Україну: протистояння Якова Гальчевського більшовицькій владі в 1921–1924 рр. на Поділлі : [зб. док. та матеріалів] / упоряд.: В. Г. Байдич, О. М. Завальнюк, Ю. В. Олійник [та ін.]. – 2-ге вид., допов., перероб. – Вінниця : ТВОРИ, 2019. – 416 с. – (Серія «Персоналії Української революції» ; вип. 1). – Зі змісту:

Ч. I : Розпорядчі та агітаційні документи повстанців Якова Гальчевського. – С. 21–44;

Ч. II : Джерела про керівника повстанського загону Якова Гальчевського. – С. 45–192;

Довідка, підготовлена І. Коханом про повстанський загін Я. Гальчевського. – С. 188–192;

План заходів щодо ліквідації повстанського загону Я. Гальчевського. – С. 193–198;

Ч. III : Документи про переслідування повстанців радянськими репресивними органами. – С. 193–395;

Світлини та листівки Я. Гальчевського. – С. 396–405.

1253. Вишнівська, О. Яків Гальчевський (Орел) – керівник повстансько-селянського руху на Поділлі / О. Вишнівська // Вісн. студент. наук. т-ва Ін-ту історії, етнології і права : до 100-річчя заснування Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2011. – Вип. 10. – С. 388–392. – Бібліогр. в кінці ст.

1254. Вовкодав, В. Отаман Гальчевський і Поділля : [до 55-річчя з дня загибелі] / В. Вовкодав // Час. – 1998. – 14 берез.

1255. Вовкодав, В. Яків Гальчевський-Войнаровський : [і Поділля] / В. Вовкодав // Тези доп. 13-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 6 верес. 1994 р. – Вінниця, 1994. – С. 53–54.

1256. Вовкодав, В. Яків Гальчевський – народний герой / В. Вовкодав // Тези доп. 15 Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф. 14 трав. 1996 р. – Вінниця, 1996. – С. 54–55.

1257. Завальнюк, К. Га(о)льчевський Яків Васильович / К. Завальнюк // Українська революція (1917–1921) в іменах: він-

ницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 47–49 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1258. Завальнюк, К. Лицарі волі. Повстанський рух на Поділлі у персоналіях (20-ті роки ХХ ст.) / Костянтин Завальнюк. – Вінниця : Логос, 2000. – 268 с. – Зі змісту: Гальчевський Яків Васильович. – С. 31–32.

1259. Завальнюк, К. Отаман «святих і страшних» : [Я. В. Гальчевський, уродженець села Гути-Літинської, нині с. Малинівка Літин. р-ну] / К. Завальнюк // Вінниц. газ. – 2004. – 2 берез. – С. 6.

1260. Завальнюк, К. Провісники волі : повстан. рух на Поділлі у персоналіях (20-ті роки ХХ ст.) / К. Завальнюк. – Літин : Літин. друк., 2005. – 352 с. – Зі змісту: Гальчевський Яків. – С. 40–41.

1261. Завальнюк, К. В. З когорти нескорених: отаман Я. В. Гальчевський / К. В. Завальнюк // Знамен. і пам'ят. дати Вінниччини 2019 року : хронол. довід. / Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва. – Вінниця, 2018. – С. 170–181. – Бібліогр. в кінці ст.

1262. Завальнюк, К. В. Український лицар-отаман Я. В. Гальчевський (1894–1943) : до 120-річчя від дня народж. / К. В. Завальнюк // Знамен. і пам'ят. дати Вінниччини 2014 року : хронол. довід. / Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва. – Вінниця, 2013. – С. 262–270. – Бібліогр. в кінці ст.

1263. Завальнюк, К. В. Яків Гальчевський у документах епохи / К. В. Завальнюк, Т. В. Стецюк ; Краєзнав. т-во «Поділля», Іст. клуб «Холодний Яр». – Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2012. – 224 с. : фот.

1264. Завальнюк, О. М. Повстанський рух під проводом Якова Гальчевського / О. М. Завальнюк, В. Г. Байдич // Завальнюк, О. М. В боротьбі за Україну: протистояння Якова Гальчевського більшовицькій владі в 1921–1924 рр. на Поділлі : зб. док. та ма-

теріалів / упоряд.: В. Г. Байдич, О. М. Завальнюк, Ю. В. Олійник [та ін.]. – 2-ге вид., допов., перероб. – Вінниця, 2019. – С. 8–20. – Бібліогр. в кінці ст.

1265. Зінченко, А. Нариси історії подільського селянства: 1917–1930 рр. / Арсен Зінченко. – Вінниця : Держ. картогр. ф-ка, 2008. – 344 с. : фот. – Зі змісту: [Гальчевський (Галичевський)]. – С. 144, 152, 164, 166, 174–178.

1266. Коваленко, В. М. Борець з більшовицьким режимом – полковник Яків Орел-Гальчевський : [біогр. довідка про Якова Орла-Гальчевського] / В. М. Коваленко // Тоталітарне суспільство та особистість : матеріали обл. наук.-практ. конф. / ред.: М. П. Панасюк, О. І. Вітюк. – Вінниця, 2012. – С. 54–57 : фот.

1267. Коваль, Р. Подільський отаман Яків Орел-Гальчевський / Р. Коваль // Повернення отаманів Гайдамацького краю / Р. Коваль. – Київ, 2001. – С. 49–53.

1268. Коваль, Р. М. Гальчевський Яків Васильович : [псевд.: Орел, Войнаровський] / Р. М. Коваль // Енциклопедія Сучас. України (ЕСУ) / ред. М. Г. Железняк. – Київ, 2006. – Т. 5 : Вод–Гн. – С. 359.

1269. Коваль, Р. М. І нарекли його отаманом Орлом : біогр. полковника Армії УНР Якова Гальчевського / Р. М. Коваль. – Літин : [б. в.], 2005. – 48 с.

1270. Коваль, Р. М. Кривава драма в Турбівській цукроварні ; Невдала поїздка товариша Вернера : [про бойові дії повстанців під проводом Я. Гальчевського на території Вінниччини] / Р. М. Коваль // За волю і честь : Невигадані історії і вояцькі біографії : воєн.-іст. нариси / Р. М. Коваль ; авт. передм. І. Ф. Драч. – Київ, 2005. – С. 83–88. – (Бібліотека Історичного клубу «Холодний Яр»).

1271. Комарницький, Л. Легендарний герой з Поділля : [Я. Гальчевський за кн. «Орел Подільського краю», авт.: Л. Фі-

лонов, К. Завальнюк, В. Резнік] / Л. Комарницький // Подолія. – 2005. – 1 січ.

1272. Красносілецький, Д. П. Антибільшовицький рух селян в Правобережній частині УСРР у 1920–1924 роках : монографія / Д. П. Красносілецький. – Хмельницький : ХНУ, 2009. – 275 с. : іл., табл. – Бібліогр.: с. 198–252. – Зі змісту: Яків Гальчевський і рух опору селян. – С. 133–157.

1273. Красносілецький, Д. П. Життєвий шлях і політична діяльність Я. В. Гальчевського (1894–1943) : [монографія] / Д. П. Красносілецький. – Хмельницький : ХНУ, 2014. – 110 с.

1274. Красносілецький, Д. П. Повстансько-підпільна діяльність Якова Гальчевського на Правобережній Україні (друга половина 1922–1925 рр.) : [перебування на Поділлі] / Д. П. Красносілецький // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – 2006. – Вип. 10. – С. 80–86.

1275. Лівичський Андрій. Листування (1919–1953 роки) / А. Лівичський ; упоряд., вступ. ст., заг. ред. Я. Файзуліна ; Укр. ін-т нац. пам'яті. – Київ : Фенікс, 2018. – 688 с. – Зі змісту: [Я. Гальчевський]. – С. 75.

1276. Подвижник української ідеї : довід.-бібліогр. вид. : до 120-річчя від дня народж. Якова Васильовича Гальчевського / Упр. культури, національностей та релігій Хмельниц. облдержадмін., Хмельниц. ОУНБ ім. М. Островського ; уклад. В. О. Мельник. – Хмельницький : Медобори, 2014. – 32 с. : портр.

1277. Поділля і Південно-Східна Волинь в роки Української революції (1919–1921) і повстанського руху під проводом Я. Гальчевського (1921–1924) : зб. док. і матеріалів / упоряд.: В. Г. Байдич, О. М. Завальнюк [та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2015. – 536 с.

1278. Реєнт, О. П. Нариси життя Літинщини, 1917–1921 рр.: революц. події та повсякденність / О. П. Реєнт, В. П. Рекрут ; НАН України [та ін.]. – Київ : Ін-т історії України НАН України,

2017. – 298 с. – Зі змісту: Гальчевський Я. – С. 101, 153, 166, 157, 193, 194, 240, 259, 260, 277.

1279. Резнік, В. Епопея отамана : [до 110-річчя від дня народж. Я. Гальчевського-Войнаровського, нар. героя, керівника антибільшовиц. повстань, зокрема на Поділлі] / В. Резнік // Сіл. вісті Вінниччини. – 2004. – 3 лип.

1280. Резнік, В. Іван Бурлака – громадський діяч, краєзнавець, природоохоронець, правозахисник / В. Резнік // Правозахисник. – 2003. – № 4. – С. 18–24. – Зі змісту: [Гальчевський Яків Васильович (військовий діяч, полковник Армії УНР)].

1281. Резнік, В. Подільський Че Гевара : [про повстан. отамана Я. В. Гальчевського] / В. Резнік // Вінниц. газ. – 2004. – 18 трав. – С. 6.

1282. Рог, В. Атаман «Орел» з... Малинівки : [про Якова Гальчевського, полковника Армії УНР] / В. Рог // Погляд. – 2005. – 17 серп. – С. 4.

1283. Стегній, П. А. Подільська повстанська група отамана Орла [Я. Гальчевського] : [про повстан. опір в Україні в період Укр. революції 1917–1921 рр.] / П. А. Стегній // Поділля у контексті української історії : матеріали Всеукр. конф. 29–30 листоп. 2001 р. – Вінниця, 2001. – С. 190–199. – Бібліогр. в кінці ст.

1284. Тинченко, Я. Лицарі Зимових походів. 1919–1922 рр. / Ярослав Тинченко. – Київ : Темпора, 2017. – 760 с. : карти, кольор. фот. – Зі змісту: Гальчевський-Орел Яків. – С. 107, 407.

1285. Ткачук, П. Яків Гальчевський – Орел з Кипорового Яру / Павло Ткачук // Уладівко, доле моя! : [про історію с. Уладівка Літин. р-ну, спогади місц. жителів, видат. особистостей, доля яких пов'язана з селом] / Павло Ткачук. – Вінниця, 2015. – С. 116–117.

1286. Філонов, Л. Орел Подільського краю : [про отамана, полковника Армії УНР, командуючого Поділ. повстан. армією та

усіма повстан. силами Правобереж. України Я. Гальчевського. Є пісня, ноти] / Л. Філонов // Вінниччина. – 2004. – 6 листоп. – С. 7. – (Спец. вип. газ. «Хочу все знати»).

1287. Філонов, Л. Яків Гальчевський і національно-визвольні змагання на Поділлі у 1920–25 роках / Л. Філонов // Із плину часу : історико-док. нариси, публіцистика / Л. Філонов. – Вінниця, 2006. – С. 61–68.

Гандзюк Яків Григорович

1288. Гальчак, С. У добу національно-демократичної революції, громадянської війни, становлення та утвердження більшовицької влади : [Вінниччина в довоєнний період] / Сергій Гальчак // Ратна слава Вінниччини: час, події, особистості / Сергій Гальчак. – Вінниця, 2015. – С. 95–128. – Зі змісту: Гандзюк Яків Григорович. – С. 118.

1289. Гандзюк, В. Генерал гетьманської України Яків Гандзюк : штрихи до портр. / В. Гандзюк // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали ХХІ Вінниц. історико-краєзнав. конф., 25–26 жовт. 2007 р., м. Вінниця. – Вінниця, 2007. – С. 247–252.

1290. Гандзюк, В. Невідомі герої. Генерал Яків Гандзюк : [про визнач. військ. діяча доби Гетьманату УНР, уродженця с. Багринівці Літин. р-ну] / В. Гандзюк // Вінниц. газ. – 2008. – 25 верес. – С. 5.

1291. Гандзюк Яків Григорович [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Гандзюк_Яків_Григорович (дата звернення: 15.05.2019), вільний. – Назва з екрана.

1292. Генерал армії УНР Яків Гандзюк : [лістівка] // Буремні події Української революції 1917–1921 рр. на теренах Поділля : комплект з 31 листівки / Вінниц. облдержадмін. [та ін.] ;

відп. ред. К. Висоцька ; авт. проекту, упоряд. Л. Семенко. – Вінниця, 2018. – 3 комплекту листівок.

1293. Дорошенко, Д. І. Історія України, 1917–1923. В 2 т. Т. 1. Доба Центральної Ради : док.-наук. вид. / Д. І. Дорошенко ; упоряд. К. Ю. Галушко. – Київ : Темпора, 2002. – 320 с. : іл. – 3і змісту: [Гандзюк, ген.]. – С. 253, 265.

1294. Завальнюк, К. Український генерал Яків Гандзюк (1863–1918 рр.) / К. Завальнюк // Тези доп. і повідомл. 19-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 18 лют. 1999 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1999. – С. 39–41.

1295. Завальнюк, К. Честі не зрадив своєї : до 140-річчя від дня народж. військ. діяча Я. Г. Гандзюка / К. Завальнюк // Знамен. і пам'ят. дати Вінниччини 2013 р. : хронол. довід. / Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва. – Вінниця, 2012. – С. 112–118. – Бібліогр. в кінці ст.

1296. Завальнюк, К. Честі своєї не зрадив : [про генерала УНР Я. Г. Гандзюка (1873–1918)] / К. В. Завальнюк // Червоний смерч над Поділлям / К. В. Завальнюк, Т. В. Стецюк. – Вінниця, 2008. – С. 60–64.

1297. Іванців, В. О. З Білої Церкви – у славу : [про полковника Я. Г. Гандзюка] / В. О. Іванців // Українська революція: з Білої Церкви – в історію : розвідки, рец., попул. ст. / уклад. В. О. Іванців. – Біла Церква, 2017. – С. 15–19.

1298. Кривий, В. Людина – легенда : [90 років з дня загибелі генерала УНР Якова Гандзюка] / В. Кривий // Літин. новини. – 2008. – 9 лют. – С. 6.

1299. Медведчук, Г. К. Подолянин Яків Гандзюк – один з перших творців армії Української Народної Республіки / Г. К. Медведчук // Вінниччина: минуле та сьогодні. Краєзнавчі дослідження : матеріали ХХІІ Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф. : до 360-річчя утворення Укр. козац. держави, 22 жовт. 2009 р., м. Вінниця. – Вінниця, 2009. – С. 351–357.

1300. Мельник, А. Генерал Гандзюк з Багринівців : [наш земляк Я. Гандзюк був командувачем 1-го Укр. корпусу в часи УНР] / А. Мельник // 33-й канал. – 2009. – 18 лют. – С. 12.

1301. Науменко, К. Є. Гандзюк Яків Григорович : [військ. діяч, генерал-майор. Навчався у Вінниц. гімназії] / К. Є. Науменко // Енциклопедія історії України / ред. В. А. Смолій. – Київ, 2004. – Т. 2 : Г-Д. – С. 50. – Бібліогр. в кінці ст.

1302. Реснт, О. П. Нариси життя Літинщини, 1917–1921 рр.: революц. події та повсякденність / О. П. Реснт, В. П. Рекрут ; НАН України [та ін.]. – Київ : Ін-т історії України НАН України, 2017. – 298 с. – Зі змісту: Гандзюк Я. – С. 79, 80.

1303. Резнік, В. Іван Бурлака – громадський діяч, краєзнавець, природоохоронець, правозахисник / В. Резнік // Правозахисник. – 2003. – № 4. – С. 18–24. – Зі змісту: [Гандзюк Яків Григорович (військ. діяч, генерал-майор ; 21.03.1873–10.02.1918)].

1304. Солдатенко, В. Україна в революційну добу : іст. есе-хроніки. У 4 т. Т. 1 : Рік 1917 / В. Солдатенко. – Харків, 2008. – 560 с. – Зі змісту: Гандзюк Я. Г. – С. 483.

1305. Українська Центральна Рада : док. та матеріали. У 2 т. Т. 1. 4 берез. – 9 груд. 1917 р. / упоряд. В. Ф. Верстюк. – Київ : Наук. думка, 1996. – 590 с. : портр. – (Пам'ятки історії України. Серія 5: Джерела новітньої історії). – Зі змісту: Гандзюк Яків Григорович. – Прим. 228.

1306. Федоришен, О. Гандзюк Яків Григорович / О. Федоришен // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 49–50 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1307. Шевченко, О. Гандзюк і Сафонов. Два царські генерали, які не зрадили присяги УНР / О. Шевченко // Україна молода. – 2011. – 9 лют.

1308. Шевченко, О. І стали вони на розстріл, ніби приймали парад козаків... / О. Шевченко // Україна молода. – 2008. – 30 січ.

1309. Яков Гандзюк – царський генерал, которий создал армію УНР и ... [Електронний ресурс] // Герои Украины : веб-сайт. – Режим доступу: heroes.profi-forex.org/ru/gandzjuk-jakiv-grigogovich (дата звернення: 15.05.2019), вільний. – Назва з екрана.

Гейден Дмитро Федорович

1310. Гейден, Д. Записки : уривки / Дмитрий Гейден // Вінниця у спогадах : у 3 т. – Кіровоград, 2013. – Т. 1 : XIX – поч. XX ст. – С. 309–314.

1311. Антонюк, О. Дмитро Федорович Гейден (1862–1926) : [біографія] ; Діяльність графа Гейдена на Поділлі / О. Антонюк // Без минулого немає майбутнього : із історії м. Жмеринка / Олег Антонюк. – Вінниця, 2013. – С. 110–111 : фот.

1312. Гейден Дмитро Федорович [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Гейден_Дмитро_Федорович (дата звернення: 15.05.2019), вільний. – Назва з екрана.

1313. Дорошенко, Д. І. Історія України, 1917–1923. В 2 т. Т. 2. Українська Гетьманська Держава 1918 року / Д. І. Дорошенко ; упоряд. К. Ю. Галушко. – Київ : Темпора, 2002. – 352 с. : іл. – Зі змісту: Гейден, гр. – С. 280.

1314. Завальнюк, К. Граф Дмитро Гейден – перший редактор першого часопису Вінниччини / К. Завальнюк // Українська періодика. Історія і сучасність : доп. і повідомл. сьомої Всеукр. наук.-теорет. конф., 17–18 трав. 2002, м. Львів / за ред. М. М. Романюка. – Львів, 2002. – С. 614–618.

1315. Завальнюк, К. В. Гейден Дмитро Федорович / К. В. Завальнюк // Енциклопедія Сучас. України (ЕСУ)

/ ред. М. Г. Железняк. – Київ, 2006. – Т. 5 : Вод–Гн. – С. 436. – Бібліогр. в кінці ст.

1316. Завальнюк, К. В. Граф Дмитро Гейден – перший редактор першого часопису Вінниччини / К. В. Завальнюк, Т. В. Стецюк // Червоний смерч над Поділлям / К. Завальнюк, Т. В. Стецюк. – Вінниця, 2008. – С. 209–214.

1317. Завальнюк, К. В. Граф Дмитро Гейден – поміщик-меценат і патріот-гетьманець / К. В. Завальнюк // Тиврівщина у добу Української революції 1917–1920 років: події та люди / К. В. Завальнюк. – Вінниця, 2017. – С. 18–23. – Бібліогр. в кінці ст.

1318. Завальнюк, К. В. Граф Дмитро Гейден – почесний громадянин м. Жмеринка / К. Завальнюк, І. Журавлівський // Слідами історії Жмеринського краю : матеріали першої Жмерин. наук.-краснав. конф., 23 берез. 2018 р., м. Жмеринка / Жмерин. райдержадмін. [та ін.]. – Вінниця, 2018. – С. 211–220. – Бібліогр. в кінці ст.

1319. Зінченко, А. Нариси історії подільського селянства. 1917–1930 рр. / Арсен Зінченко. – Вінниця : Держ. картогр. ф-ка, 2008. – 344 с. : фот. – Зі змісту: Гейден Д. – С. 21.

1320. Иванашко, В. С. Рядом с именем Пирогова. Граф Гейден / В. С. Иванашко, Н. Н. Древа // Асклепий.– Симферополь, 2010. – Т. 10, № 2. – С. 22–25.

1321. Кароєва, Т. Гейден Дмитро Федорович / Т. Кароєва, О. Кравчук // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 51–52 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1322. Реєнт, О. П. Нариси життя Літинщини, 1917–1921 рр.: революц. події та повсякденність / О. П. Реєнт, В. П. Рекрут ; НАН України [та ін.]. – Київ : Ін-т історії України НАН України, 2017. – 298 с. – Зі змісту: Гейден Д. – С. 68, 104.

1323. Товкан, Г. В. Громадська діяльність графа Д. Ф. Гейдена на Вінниччині / Г. В. Товкан // Матеріали звітно-наук. конф. викл. і студентів іст. фак. за 1998 р. / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 1999. – С. 10.

1324. Шуткевич, О. Неоціненний внесок графа Гейдена : [про «доброго пана» і соратника П. Скоропадського графа Гейдена – предводителя вінниц. повіт. дворянства] / Олеся Шуткевич // День. – 2018. – 2–3 лют. – С. 20.

Гірняк Никифор Йосипович

1325. Гірняк, Н. Спомини : [уривки зі спогадів, пов'яз. із Вінницею, зокрема про створення Театру ім. Івана Франка, вказано біогр. мемуариста] / Н. Гірняк // Вінниця у спогадах : у 3 т. / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; упоряд. В. Колесник ; відп. за вип. К. Висоцька ; ред. М. Шлеймович. – Вінниця, 2017. – Т. 2 : Початок ХХ ст. – 1920 р. – С. 853–890 : прим., фот.

1326. Гірняк, Н. Останній акт трагедії Української Галицької Армії : (спогади учасника подій за час від половини груд. 1919 р. до половини верес. 1920 р.) : [уривки, пов'яз. із Вінницею, зокрема про діяльність ревкому УГА, реорганізацію УГА в ЧУГА, епідемію тифу, вказано біогр. мемуариста] / Никифор Гірняк // Вінниця у спогадах : у 3 т. / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; упоряд. В. Колесник ; відп. за вип. К. Висоцька ; ред. М. Шлеймович. – Вінниця, 2017. – Т. 2 : Початок ХХ ст. – 1920 р. – С. 773–820 : прим., фот.

1327. Гірняк, Н. Поворот до Вінниці [1919] / Н. Гірняк // Листи до приятелів. – Нью-Йорк ; Торонто, 1966. – Кн. 11/12. – С. 29–39. – (Цикл споминів Й. Гірняка «На шляхах Леся Курбаса»).

1328. Гірняк Никифор // Енциклопедія українознавства : Словникова частина : [в 11 т.] / Наук. т-во ім. Шевченка ; голов. ред. В. Кубійович. – Париж ; Нью-Йорк ; Львів ; Київ, 1955–2003. – Т. 1. – С. 384.

1329. Волинський, Б. Гірняк Никифор Йосипович / Б. Волинський, Л. Левенець // Тернопіл. енциклопед. словник : у 4 т. / редкол.: Г. Яворський [та ін.]. – Тернопіль, 2004. – Т. 1 : А-Й. – С. 358–359.

1330. Литвин, М. Р. Гірняк Никифор Йосипович / М. Р. Литвин // Енциклопедія Сучас. України (ЕСУ). – Київ, 2006. – Т. 5 : Вод–Гн. – С. 638.

1331. Науменко, К. Є. Гірняк Никифор : [військ., освіт. діяч. У 1920 р. очолював ревком УГА у Вінниці] / К. Є. Науменко // Енциклопедія історії України / ред. В. А. Смолій. – Київ, 2004. – Т. 2 : Г-Д. – С. 109 : портр.

1332. Омелянович-Павленко, М. Спогади командарма (1917–1920) / М. Омелянович-Павленко. – Київ : Центр учб. літ., 2019. – 584 с. – Зі змісту в прим.: [Гірняк Никифор]. – С. 564.

1333. Семенко, Л. Гірняк Никифор Йосипович / Л. Семенко // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 51–52 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1334. Уніят, В. Б. Никифор Гірняк. Життєвий шлях Отамана : до 125-річчя від дня народж. Н. Гірняка / В. Б. Уніят. – Тернопіль : Астон, 2010. – 232 с. : іл., світлини. – Бібліогр.: с. 182–196.

Голубович Всеволод Олександрович

1335. Верстюк, В. Голубович Всеволод / В. Верстюк // Українська революція : (іст. портр.) / упоряд.: С. В. Корновенко, А. Г. Морозов, О. П. Реєнт. – Вінниця, 2004. – С. 52–53.

1336. Верстюк, В. Діячі Української Центральної Ради : бібліогр. довід. / В. Верстюк, Т. Осташко. – Київ : [б. в.], 1998. – 255 с. – Зі змісту: Голубович Всеволод Олександрович. – С. 83–84.

1337. Голубович Всеволод Олександрович [Електронний ресурс] : [інженер-шляховик, політ. та держ. діяч] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Режим доступу: [https://uk.wikipedia.org > wiki > Голубович_Все...](https://uk.wikipedia.org/wiki/Голубович_Все...) (дата звернення: 03.09.2019), вільний. – Назва з екрана.

1338. Дубов, В. Соціаліст-революціонер на чолі уряду Української Народної Республіки : [про Голубовича В. О.] / Вольф Дубов // Наука і сусп.-во. – 2015. – № 1/2. – С. 35–39.

1339. Кокін, С. А. Голубович Всеволод Олександрович : [політ. і держ. діяч] / С. А. Кокін // Енциклопедія Сучас. України (ЕСУ). – Київ, 2006. – Т. 6 : Го–Гю. – С. 119 : портр.

1340. Осташко, Т. Всеволод Голубович: портрет на політичному тлі / Т. Осташко // Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 років. – Київ, 2011. – Вип. 6. – С. 45–74. – Електрон. версія. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/40661> (дата звернення: 03.09.2019), вільний. – Назва з екрана.

1341. Сербін, С. В. У пошуках опори у боротьбі : [у контексті ст. згадується про В. Голубовича] / С. В. Сербін // Українознавство. – 2008. – № 1. – С. 121–128.

1342. Скальський, В. Паскуда. Наймолодший прем'єр в історії України [Електронний ресурс] : [про Голову Ради Нар. Міністрів УНР В. О. Голубовича] / В. Скальський // Спецпроект «Українська революція 1917–1921» : історична правда : вебсайт. – Режим доступу: <https://www.istpravda.com.ua/short/2019/07/26/156011/> (дата звернення 21.08.2019), вільний. – Назва з екрана.

1343. Солдатенко, В. «Щоб на Україні настав добрий лад і спокійна праця» (Всеволод Олександрович Голубович) / В. Солдатенко // Проект «Україна». 1917–1920 рр. : Постаті / Валерій Солдатенко. – Харків, 2011. – С. 134–137. – Бібліогр. в кінці ст.

Гончаренко Аверкій Матвійович

1344. Гончаренко, А. Бій під Крутами / А. Гончаренко // Зарицький, В. Крутянська подія / В. Зарицький. – Чикаго, 1972. – С. 13–22 ; Крути. Січень 1918 року : док., матеріали, дослідж., кіносценарії / упоряд. Я. Гаврилюк. – Київ, 2008. – С. 209–215.

1345. Гончаренко, А. Моя військово-адміністративна служба : (спомин) / А. Гончаренко // Вісті Комбатанта (Нью-Йорк). – 1961. – Ч. 4. – С. 54–59 ; Крути. Січень 1918 року : док., матеріали, дослідж., кіносценарії / упоряд. Я. Гаврилюк. – Київ, 2008. – С. 550–553.

1346. Бойко, О. Д. Гончаренко Аверкій / О. Д. Бойко // Енциклопедія історії України / редкол.: В. А. Смолій [та ін.] ; Ін-т історії України НАН України. – Київ, 2004. – Т. 2 : Г-Д. – С. 155.

1347. Вігуржинський, В. Крути – Тульчин... Який зв'язок? : [у контексті ст. є про А. Гончаренка] / В. Вігуржинський // Тульчин. край. – 2009. – 28 січ.

1348. Гончаренко Аверкій Матвійович [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/.../Гончаренко_Аверкій_Матвійов... (дата звернення: 15.05.2019), вільний. – Назва з екрана.

1349. Грицун Р. «Той, хто пройшов крізь Крути», або історія містера Гончаренка [Електронний ресурс] / Р. Грицун // Трибуна : незалежна преса Полтави : сайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://tribuna.pl.ua/news/toj-hto-projshov-kriz-kruti-abo-istoriya-mistera-goncharenka/> (дата звернення: 15.05.2019), вільний. – Назва з екрана.

1350. Завальнюк, К. Герой оборони Крут А. М. Гончаренко (1890–1980) і Поділля : [про Аверкія (Оверка) Матвійовича Гончаренка] / К. Завальнюк, Т. Стецюк // Межибіж. – 2009. – № 2. – С. 247–255.

1351. Коваль, Р. М. Гончаренко Аверкій (Оверко) Матвійович / Р. М. Коваль // Енциклопедія Сучас. України (ЕСУ). – Київ, 2006. – Т. 6 : Го–Гю. – С. 150.

1352. Малкош, В. Герой Крут – полковник Аверкій Гончаренко / В. Малкош // Нація і держава. – 2007. – 30 січ.

1353. Федоришен, О. Гончаренко Аверклій (Аверкій) Матвійович / О. Федоришен // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 56–57 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1354. Шкарупа, Ю. Аверкій Гончаренко / Ю. Шкарупа // Вісті Комбатанта (Торонто – Нью-Йорк). – 1974. – Ч. 5. – С. 31–32 ; Крути. Січень 1918 року : док., матеріали, дослідж., кіносценарії / упоряд. Я. Гаврилук. – Київ, 2008. – С. 293–294.

Горбанюк Никифор Романович

1355. Завальнюк, К. Горбанюк Никифор Романович / К. Завальнюк // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 47–49 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1356. Завальнюк, К. Лицарі волі. Повстанський рух на Поділлі у персоналіях (20-ті роки ХХ ст.) / К. Завальнюк. – Вінниця : Логос, 2000. – 268 с. – Зі змісту: Горбанюк Никифор Романович. – С. 35–36.

1357. Завальнюк, К. Никифор Горбанюк – український генерал з Тиврівщини / К. Завальнюк // Тези доп. і повідомл. 18-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 3 лют. 1998 р. – Вінниця, 1998. – С. 46–49.

1358. Завальнюк, К. Провісники волі : повстан. рух на Поділлі у персоналіях (20-ті роки ХХ ст.) / К. Завальнюк. – Літин : Літин. друк., 2005. – 352 с. – Зі змісту: Горбанюк Никифор Романович. – С. 47–48.

1359. Завальнюк, К. В. Вогонь : [справжнє ім'я – Горбанюк Ничипір Романович. Отаман. Під час Першої світової війни – офіцер-артилерист. Уродженець с. Федорівка, нині Тиврів. р-ну] / К. В. Завальнюк, Р. М. Коваль // Енциклопедія Сучас. України (ЕСУ) / ред. М. Г. Железняк. – Київ, 2005. – Т. 4 : В–Вог. – С. 692. – Бібліогр. в кінці ст.

Горліс-Горський Юрій Юрійович

1360. Горліс-Горський, Ю. Отаман Хмара : з таємниць ГПУ / Ю. Горліс-Горський ; Канад. т-во приятелів України (Торонто [Онтаріо, Канада]). – Львів : [б. в.], 1934. – 76 с.

1361. Горліс-Горський, Ю. Холодний Яр : спогади осавула 1-го куреня полку гайдамаків Холодного Яру / Юрій Горліс-Горський. – 16-те вид., стер. – Київ : Холодний Яр ; Вінниця : Держ. картогр. ф-ка, 2013. – 512 с. – (Українська воєнна мемуаристика).

1362. Горліс-Горський, Ю. Холодний Яр : твори / Юрій Горліс-Горський. – Черкаси : ІнтролігаTOP, 2016. – 592 с. : фот.

1363. Василенко, В. «Україна... чому це слово таке болюче?!» : [про Ю. Горліса-Горського – укр. військ., громад., політ. й культур. діяча, письменника, життєва доля якого безпосередньо пов'яз. із Поділлям] / В. Василенко // Вінниц. газ. – 2012. – 13 лип. – С. 8, 9 : фот.

1364. Василенко, В. С. Художній світ оповідання «Отаман Хмара» Юрія Горліса-Горського / В. С. Василенко // Барська земля Поділля: європейська спадщина та перспективи сталого розвитку : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. : до 520-річчя від дня народж. Бони Сфорци та 120-річчя виходу у світ пр. М. С. Грушевського «Барське староство. Історичні нариси XV–XVIII ст.». – Київ ; Бар ; Вінниця, 2014. – С. 284–291.

1365. Вдовичин, І. Горліс-Горський Юрій Юрійович : [справжнє – Городянин-Лісовський; псевд. – Залізняк. Гро-

мад.-політ. діяч, письменник. У 1922 р. працював шк. інспектором від. освіти в одному з прикордон. міст на Поділлі] / І. Вдовичин, Г. Герасимова // Енциклопедія Сучас. України (ЕСУ) / ред. М. Г. Железняк. – Київ, 2006. – Т. 6: Го–Гю. – С. 271 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1366. Гальчак, С. З думою про Соборну Українську Державу / С. Гальчак // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження. Вінниччина в роки Другої світової війни. 1939–1945 : матеріали Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф., 10–11 жовт. 2014 р., м. Вінниця / М-во освіти і науки України [та ін.] ; відп. ред. Ю. А. Зінько. – Вінниця, 2014. – С. 234–245. – Зі змісту: Юрій Юрійович Горліс-Горський. – С. 236–237.

1367. Гальчак, С. Словом і багнетом. Журналісти Вінниччини у Другій світовій війні / С. Гальчак. – 3-тє вид., допов., перероб. – Вінниця : Балук І. Б., 2016. – 136 с. – Бібліогр.: с. 124–130. – Зі змісту: Юрій Юрійович Горліс-Горський. – С. 114–115.

1368. Гальчевський, Я. В. З воєнного нотатника : мемуари / Яків Гальчевський. – Київ : Діокор, 2006. – 192 с. : фот. – (Бібліотека Історичного клубу «Холодний Яр», Українська воєнна мемуаристика ; т. 2). – Зі змісту: Горліс-Горський Юрій Юрійович. – С. 154.

1369. Герасимова, Г. П. Горліс-Горський Юрій Юрійович : [справж. – Городянин-Лісовський; псевд. – Залізняк. Громад.-політ. діяч. Учасник визвол. змагань 1917–1921 рр.] / Г. П. Герасимова // Енциклопедія історії України / ред. В. А. Смолій. – Київ, 2004. – Т. 2 : Г-Д. – С. 167 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1370. Завальнюк, К. Холодноряці і Тиврівщина : [про зв'язки повстан. руху холодноряців з подіями на Поділлі 1920 – поч. 1921 рр., зокрема про курін. осаула холодноряців Залізняка (Ю. Горліса-Горського)] / Костянтин Завальнюк // Тиврівщина у добу Української революції 1917–1920 років : події та люди / К. Завальнюк. – Вінниця, 2017. – С. 48–51. – Бібліогр. в кінці ст.

1371. Коваль, Р. Письменник-борець Юрій Горліс-Горський / Р. Коваль // Повернення отаманів Гайдамацького краю / Р. Коваль. – Київ, 2001. – С. 76–80.

1372. Козак, С. Слідами життя Горліса-Горського / С. Козак // Літ. Україна. – 1995. – 17 серп.

1373. Мороз, О. [У книгарні «Є» відбулася презентація роману Юрія Горліса-Горського «Холодний Яр»] / Оксана Мороз // Вінниц. газ. – 2017. – 22 верес. – С. 8.

1374. Письменник-воїн : минуло 100 р. від дня народж. Ю. Горліса-Горського // Нар. газ. – 1998. – Січ. (№ 2).

1375. Подолинний, А. М. Юрій Горліс-Горський (14.01.1898–27.09.1946) / А. М. Подолинний // Жити Україною : ст., рец., есе / А. М. Подолинний. – Вінниця, 2007. – С. 133–134.

1376. Подолинний, А. М. Юрій Горліс-Горський (14.01.1898–27.09.1946) / А. М. Подолинний // Імена, повернуті на Батьківщину : бібліогр. покажч. / Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва ; уклад.: Г. М. Авраменко, О. І. Кізян ; авт. біогр. довідок А. М. Подолинний ; відп. за вип. А. Й. Лучко. – Вінниця, 1998. – С. 8–9. – (Наші видатні земляки).

1377. Самчук, У. На вороному коні : спомини і враження / У. Самчук // Дзвін. – 1994. – № 6. – С. 51–101 ; № 7. – С. 25–113 ; № 8. – С. 77–108. – Зі змісту: [про Ю. Горліса-Горського]. – С. 106.

1378. Юрій Горліс-Горський : [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Юрій_Горліс-(дата звернення: 15.05.2019), вільний. – Назва з екрана.

Грабарчук-Рубака Онисько

1379. Гальчевський, Я. З воєнного нотатника : мемуари / Яків Гальчевський. – Київ : Діокор, 2006. – 192 с. : фот. – (Бібліо-

тека Історичного клубу «Холодний Яр», Українська воєнна мемуаристика ; т. 2). – Зі змісту: Грабарчук Онисько. – С. 154.

1380. Завальнюк, К. Провісники волі : повстан. рух на Поділлі у персоналіях (20-ті роки ХХ ст.) / К. Завальнюк. – Літин : Літин. друк., 2005. – 352 с. – Зі змісту: Грабарчук Онисим. – С. 49–50.

1381. Онисько Рубака-Грабарчук [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Режим доступу:https://uk.wikipedia.org/wiki/Онисько_Рубака-Грабарчук(дата звернення: 16.05.2019), вільний. – Назва з екрана.

1382. Онисько Рубака-Грабарчук [Електронний ресурс] // Юніонпедія : ментальна карта. – Режим доступу: https://uk.unionpedia.org/Онисько_Рубака-Грабарчук -(дата звернення: 15.04.2019), вільний. – Назва з екрана.

1383. Ткачук, П. І. Онисько Грабарчук – наша вічна спокута / П. І. Ткачук // Уладівко, доле моя! : [про історію с. Уладівка Літин. р-ну, спогади місц. жителів, видат. особистостей, доля яких пов'яз. з селом] / Павло Ткачук. – Вінниця, 2015. – С. 123–124 ; Вінниччина. – 2019. – 24 квіт.

Григорієв Никифор Якович

1384. Григорєв-Наш. Поділля : геогр.-іст. нарис / Григорєв-Наш. – Кам'янець-Подільський : Вид-во Поділ. Губ. нар. управи, 1919. – 80 с.

1385. Григорієв, Н. Весна української революції : спогади учасника / Н. Григорієв. – Львів : [б. в.], 1938.

1386. Григорієв, Н. До справи про розстріл полковника Балбачана / Н. Григорієв // Трудова Україна (Прага). – 1932. – № 9. – С. 12–13 ; № 10. – С. 15–16 ; № 11. – С. 16–17 ; № 13–16. – (На правах рукопису).

1387. Григорієв, Н. Перший Всеукраїнський Національний Конгрес, 17–21 квіт. 1917 р. / Н. Григорієв // «Яка краса: Відродження країни!» : альм. Укр. Брат. Союзу : У 60-річчя Укр. Нац. революції. – Скрантон, 1979. – С. 24–38.

1388. Григорієв, Н. Поляки на Україні : пол.-укр. відносини в іст. перспективі / Н. Григорієв. – Скрантон : Накладом Укр. Робітн. Союзу, 1936. – 93 с.

1389. Григорієв, Н. Спогади «Руїнника» : про те, як ми руйнували тюрму народів, а будували свою хату / Н. Григорієв. – Львів, 1937. – 264 с.

1390. Григорієв, Н. Українська боротьба за державу 1917–1920. Чому українці не вдержали своєї держави / Никифор Григорієв. – Скрантон : Накладом Укр. Робітн. Союзу, 1934. – 47 с. – Електрон. версія. – Режим доступу: <http://diasporiana.org.ua/ideologiya/6770-grigoriyiv-n-ukrayinska-borotba-za-derzhavu-v-rokah-1917-1920-chomu-ukrayintsi-ne-vderzhali-svoyeyi-derzhavi/> (дата звернення: 11.03.2019), вільний. – Назва з екрана.

1391. Григорієв (Наш Г.). Фатальна помилка революції / Григорієв (Наш Г.). – Прага : [б. в.], 1921. – 15 с.

1392. Наш Гр. (Григорієв Н. Я.). Петлюрівщина / Наш Гр. (Н. Я. Григорієв) // Нова Україна (Прага). – 1925. – № 1. – С. 3–26.

1393. Григорієв, Н. Я. Поділля : геогр.-іст. нарис / Н. Я. Григорієв ; вступ. ст. О. Сухобокової «Н. Я. Григорієв – громадський та політичний діяч, педагог і вчений». – Кам'янець-Подільський : Оіум, 2003. – 92 с.

1394. Баженов, Л. В. Історична регіоналістика у Кам'янці-Подільському доби визвольних змагань в Україні (1917–1920 рр.) : [краєзнавці цієї доби, діяльність яких пов'яз. з Вінниччиною: Огієнко І. І., Сіцинський Ю. Й., Григорієв Н. Я., Бялковський Л. І.] / Л. В. Баженов // Alma mater подільського краєзнавства. – Кам'янець-Подільський, 2005. – С. 67–75.

1395. Бевз, Т. Ничипір Якович Григорійв (Гр. Наш) (1883–1953) / Т. Бевз // *Духовні витоки Поділля: творці історії краю : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 9–10 верес. 1994 р., м. Кам'янець-Подільський / Хмельниц. ОУНБ ім. М. Островського. – Хмельницький, 1994. – Ч. 1. – С. 40–43.*

1396. Бевз, Т. Політик і вчений : (до 120-річчя від дня народж. Н. Я. Григорієва) / Т. Бевз // *Укр. іст. журн. – 2003. – № 2. – С. 74–88.*

1397. Бевз, Т. Формування національної свідомості українця : (на прикладі становлення світогляду Н. Григорієва) / Т. Бевз // *Українознавство. – 2007. – № 4. – С. 122–130.*

1398. Бевз, Т. Я. Григорієв – політик і вчений : монографія / Т. Я. Бевз ; Ін-т політ. і етнонац. дослідж. НАН України. – Київ: ІММБ, 2002. – 285 с.

1399. Верстюк, В. Ф. Григорієв Никифор Якович (псевд. Григорієв Наш) (09.02.1883–05.08.1953) / В. Ф. Верстюк, Т. С. Осташко // *Діячі Української Центральної Ради : бібліогр. довід. / В. Ф. Верстюк, Т. С. Осташко. – Київ, 1998. – С. 84–85.*

1400. Григорієв Никифір Якович (псевдоніми Г. Наш, Григорієв-Наш, Григорій Наш) [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Григорієв_Никифір_Якович (дата звернення: 11.03.2019), вільний. – Назва з екрана.

1401. Дорошенко, Д. І. Історія України, 1917–1923. В 2 т. Т. 1. Доба Центральної Ради : док.-наук. вид. / Д. І. Дорошенко ; упоряд. К. Ю. Галушко. – Київ : Темпора, 2002. – 320 с. : іл. – Зі змісту: Григорієв Ник. – С. 27, 32, 102, 130, 132, 173, 212.

1402. Kistee. Міністр освіти УНР мав псевдонім... «Наш» [Електронний ресурс] / Kistee // *Козацький край : офіц. сайт. – Режим доступу: <http://cossackland.org.ua/author/kistee/>* (дата звернення: 11.03.2019), вільний. – Назва з екрана.

1403. Кучер, Т. В. Никифор Григоріїв про діяльність Центральної Ради / Т. В. Кучер // Молодь – Україні : наук. зап. молодих учених Ужгород. ун-ту. – Ужгород, 1995. – Т. 8 : Минуле і сучасне України, вип. 2. – С. 60–68. – Бібліогр. в кінці ст.

1404. Лівницький Андрій. Листування (1919–1953 роки) / А. Лівницький ; упоряд., вступ. ст., заг. ред. Я. Файзуліна ; Укр. ін-т нац. пам'яті. – Київ : Фенікс, 2018. – 688 с. – Зі змісту: [Григоріїв Никифор]. – С. 269, 532, 537, 538, 652.

1405. Логінов, О. Вінниця у 1917 році. Революція у провінційному місті / О. В. Логінов, Л. І. Семенко. – 2-ге вид., випр. – Вінниця : Держ. картогр. ф-ка, 2011. – 272 с. : фот. – Зі змісту: [Григоріїв Н. Я.]. – С. 63, 80, 103, 104, 105.

1406. Завальнюк, К. Григоріїв Никифір Якович / К. Завальнюк // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 47–49 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1407. Лозовий, С. В. Никифор Григоріїв – український освітній, громадський та політичний діяч / С. В. Лозовий // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2002. – Т. 2. – С. 191–184.

1408. Осташко, Т. С. Григоріїв Никифір Якович / Т. С. Осташко // Енциклопедія історії України : в 10 т. – Київ, 2004. – Т. 2 : Г-Д. – С. 199–200.

1409. Політик і вчений [Електронний ресурс] : (до 120-річчя від дня народж. Н. Я. Григорієва) // Історія в особах : сайт. – Режим доступу: [https://elibrary.com.ua/m/articles/view/Історія-в-особах-Політик-і-вчений-до-120-річчя-від-дня-народження-Н.-Я.-Григорієва-\(дата-звернення:11.03.2019\),-вільний.-Назва-з-екрана](https://elibrary.com.ua/m/articles/view/Історія-в-особах-Політик-і-вчений-до-120-річчя-від-дня-народження-Н.-Я.-Григорієва-(дата-звернення:11.03.2019),-вільний.-Назва-з-екрана)

1410. Приказюк, О. О. Никифор Григор'єв і григор'євський повстанський рух : наративні джерела / О. О. Приказюк // Гуржіївські історичні читання : зб. наук. пр. / НАН України, Ін-т історії України, Черкас. нац. ун-т ім. Богдана Хмельницького [та ін.]. – Черкаси, 2014/2015. – Вип. 8/9. – С. 55–58. – Бібліогр. в кінці ст.

1411. Реєнт, О. П. Нариси життя Літинщини, 1917–1921 рр.: революц. події та повсякденність / О. П. Реєнт, В. П. Рекрут ; НАН України [та ін.]. – Київ : Ін-т історії України НАН України, 2017. – 298 с. – Зі змісту: Григоріїв Н. – С. 63, 65, 185.

1412. Рожнятовська, О. А. Прагнув прислужитися своєму народові : до 125-річчя від дня народж. Н. Я. Григорієва (1883–1953) / О. А. Рожнятовська // Календар знамен. і пам'ят. дат. – 2008. – № 1. – С. 39–47. – Бібліогр. в кінці ст.

1413. Сухобокова, О. Никифор Григорієв в Українській революції (1917–1920 рр.) / О. Сухобокова // Шлях до волі: Никифор Григорієв (1883–1953) : монографія / Ольга Сухобокова. – Київ, 2019. – Розд. 3. – С. 137–262. – Бібліогр. в прим.

1414. Сухобокова, О. О. Автономістська концепція національно-державного будівництва Никифора Григорієва (1917 – поч. 1918 р.) / О. О. Сухобокова // Історико-політ. студії. Серія: Історичні науки : зб. наук. пр. / Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана. – Київ, 2016. – № 1. – С. 125–133. – Бібліогр. в кінці ст.

1415. Сухобокова, О. О. Григорієв Никифір Якович / О. О. Сухобокова // Енциклопедія Сучас. України (ЕСУ). – Київ, 2006. – Т. 6 : Го–Гю. – С. 439 : фот. – Електрон. версія. – Режим доступу: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=27159 (дата звернення: 11.03.2019), вільний. – Назва з екрана.

1416. Сухобокова, О. О. Концепція і тактика національно-державного будівництва Н. Я. Григорієва за доби Української Центральної Ради / О. О. Сухобокова // Україна ХХ століття: культура, ідеологія, політика : зб. ст. / НАН України, Ін-т історії України. – Київ, 2005. – Вип. 9. – С. 78–87. – Бібліогр. в кінці ст.

1417. Сухобокова, О. О. Політичне самовизначення української нації за доби Центральної Ради: бачення Н. Григорієва / О. О. Сухобокова // Чорномор. літопис. – Миколаїв, 2013. – Вип. 8. – С. 43–51. – Бібліогр. в кінці ст.

1418. Сухобокова, О. О. Стратегія і тактика Н. Григорієва у здобутті національного суверенітету України в 1917 р. / О. Сухобокова // Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. [Серія]: Історія. – Київ, 2006. – № 85/86. – С. 52–55. – Бібліогр. в кінці ст.

1418а. Сухобокова, О. О. Шлях до волі: Никифор Григорієв (1883–1953) / Ольга Сухобокова. – Київ ; Вінниця : Твори, 2019. – 608 с. : портр., фот.

1419. Українська Центральна Рада : док. та матеріали : у 2 т. / НАН України, Ін-т історії України ; упоряд.: В. Ф. Верстюк [та ін.] ; ред.: В. А. Смолій [та ін.] – Київ : Наук. думка, 1996–1997. – (Пам'ятки історії України. Серія 5: Джерела новітньої історії).

Т. 1 : 4 берез. – 9 груд. 1917. – 1996. – 587 с. : портр. – Зі змісту: [Григорієв Никифр Якович]. – С. 18, 20, 52, 93, 94, 241, 335, прим. 10, прим. 115, прим. 318, прим. 348, прим. 398, прим. 403.

Т. 2 : 10 груд. – 29 квіт. 1918 р. – 1997. – 424 с. : портр. – Зі змісту: [Григорієв Никифр Якович]. – С. 5, 6, 55, 67, 144, 156.

Грохольський Здзіслав Станіславович

1420. Дорошенко, Д. І. Історія України, 1917–1923. В 2 т. Т. 1. Доба Центральної Ради / Д. І. Дорошенко ; упоряд. К. Ю. Галушко. – Київ : Темпора, 2002. – 320 с. : іл. – Зі змісту: Грохольський Здисл. – С. 198.

1421. Колесник, В. Грохольський Здзіслав Станіславович / В. Колесник // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 67–69 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1422. Колесник, В. В. Здзіслав Грохольський – останній дідич з П'ятничан / В. В. Колесник // Поділ. старовина : наук. зб. / Вінниц. обл. краєзнав. музей. – Вінниця, 2008. – Вип. 4 : до 90-річчя музею. – С. 251–261.

1423. Колесник, В. В. Здзіслав Грохольський (1881–1968) – останній дідич П'ятничан / В. В. Колесник // Подільські джерела : альманах / голов. ред. Л. М. Загородня. – Вінниця, 2012. – № 3 : Річ Посполита: вінницький слід. – С. 41–64 : фот.

1424. Логінов, О. В. Вінниця у 1917 році. Революція у провінційному місті / О. В. Логінов, Л. І. Семенко. – 2-ге вид., випр. – Вінниця : Держ. картогр. ф-ка, 2011. – 272 с. : фот. – Зі змісту: [Грохольський З. С.]. – С. 21, 32, 41, 42, 44, 45, 48, 50, 52, 54, 55, 65, 76, 84, 85.

1425. Малашкевич-Більська, Е. Польська культура у житті Правобережної України на зламі ХІХ–ХХ ст. [згадується З. Грохольський на Вінниччині] / Е. Малашкевич-Більська // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинсько-го. – Вінниця, 2008. – Вип. 14. – С. 99–101. – Бібліогр. в кінці ст.

1426. Реєнт, О. П. Нариси життя Літинщини, 1917–1921 рр.: революц. події та повсякденність / О. П. Реєнт, В. П. Рекрут ; НАН України [та ін.]. – Київ : Ін-т історії України НАН України, 2017. – 298 с. – Зі змісту: [Грохольський З.] – С. 10, 89, 96.

1427. Українська Центральна Рада : док. та матеріали. У 2 т. Т. 2. 10 груд. – 29 квіт. 1918 р. / упоряд. В. Ф. Верстюк. – Київ : Наук. думка. – 1997. – 424 с. : портр. – (Пам'ятки історії України. Серія 5: Джерела новітньої історії). – Зі змісту: [Грохольський Здзіслав]. – С. 22.

Грушевський Михайло Сергійович

1428. Грушевський, М. С. На порозі Нової України : Гадки і мрії / М. С. Грушевський // Твори : у 50 т. / М. С. Грушевський ;

редкол.: П. Сохань (голов. ред.), Я. Дашкевич, І. Гирич [та ін.]. – Львів, 2007. – Т. 4, кн. 1. – С. 225–266 ; С. 377–381 : [коментарі].

1429. Грушевський, М. С. Новий період історії України : за роки від 1914 до 1919 / М. С. Грушевський // Літ. Україна. – 1991. – 1, 8, 15, 22, 29 серп. ; 5, 12, 19, 26 верес. ; 3 жовт.

1430. Грушевський, М. С. Хто такі українці і чого вони хочуть / М. С. Грушевський // Твори : у 50 т. / М. С. Грушевський ; редкол.: П. Сохань (голов. ред.), Я. Дашкевич, І. Гирич [та ін.]. – Львів, 2007. – Т. 4, кн. 1. – С. 152–164.

1431. Грушевський М. С. – державотворець, громадський діяч, вчений, публіцист : матеріали II Регіон. наук.-практ. конф., 28 верес. 2006 р., м. Вінниця / ред. І. Б. Гирич. – Вінниця : Кн.-Вега, 2006. – 232 с. – Зі змісту:

Солдатенко, В. М. Грушевський і розробка концепції Української революції / В. Солдатенко. – С.13–19;

Ковальчук, Т. Михайло Грушевський та державотворення / Т. Ковальчук. – С.141–146.

1432. Верба, І. В. Грушевський Михайло Сергійович : [історик, політ., держ. діяч] / І. В. Верба // Енциклопедія історії України / ред. В. А. Смолій. – Київ, 2004. – Т. 2 : Г-Д. – С. 232–235 : портр. ; Енциклопедія Сучас. України (ЕСУ) / ред. М. Г. Железняк. – Київ, 2006. – Т. 6 : Го-Гю. – С. 557–560 : портр.

1433. Верстюк, В. Грушевський Михайло Сергійович (29.09.1866–26.11.1934) / В. Верстюк, Т. Осташко // Діячі Української Центральної Ради : бібліогр. довід. / В. Верстюк, Т. Осташко. – Київ, 1998. – С. 20–32.

1434. Верстюк, В. М. С. Грушевський : коротка хроніка життя та діяльності / В. Верстюк, Р. Пиріг. – Київ : Либідь, 1996. –144 с.

1435. Верстюк, В. Михайло Грушевський: політична публіцистика 1917 року / В. Верстюк // Історична та літературна спадщина Михайла Грушевського : матеріали Міжрегіон. наук.-практ.

конф., 29 верес 2005 р., м. Бар / відп. ред. М. Х. Комісарчук. – Бар, 2005. – С. 135–142. – Бібліогр. в кінці ст.

1436. Верстюк, В. Ф. М. С. Грушевський у перший період діяльності Центральної Ради / В. Ф. Верстюк // Укр. іст. журн. – 1996. – № 5. – С. 37–50.

1437. Гирич, І. Михайло Грушевський: конструктор української модерної нації: до 150-річчя від дня народж. М. Грушевського / Ігор Гирич ; НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. – Київ : Смолоскип, 2016. – 840 с. – Бібліогр.: с. 801–828.

1438. Державницька діяльність Михайла Грушевського та Центральної Ради у 1917–1918 рр. : [статті] // Історична та літературна спадщина Михайла Грушевського : матеріали Міжрегіон. наук.-практ. конф., 29 верес 2005 р., м. Бар / відп. ред. М. Х. Комісарчук. – Бар, 2005. – Розд. 2. – С. 65–127. – Зі змісту:

Дмитрієнко, М. Доба Української Народної Республіки. Карбованці і гривні у грошовій системі держави / М. Дмитрієнко. – С. 65–78. – Бібліогр. в кінці ст.;

Дмитрієнко, М. Дизайн та елементи захисту державних грошових знаків УНР 1917–1918 рр. / М. Дмитрієнко. – С. 78–85. – Бібліогр. в кінці ст.;

Бакалець, О. Грошова політика Центральної Ради на чолі з М. С. Грушевським у 1917–1918 рр. / О. Бакалець. – С. 85–93. – Бібліогр. в кінці ст.

Демченко, О. М. С. Грушевський про роль національної школи у духовному відродженні українського народу / О. Демченко. – С. 93–96;

Ковальчук, Т. Михайло Грушевський та державотворення / Т. Ковальчук. – С. 98–102;

Коляструк, О. Ставлення М. Грушевського до радянської влади у 1920-ті рр. / О. Коляструк. – С. 102–106;

Муляр, О. М. С. Грушевський – фундатор української державності / О. Муляр. – С. 112–115;

Рижа, В. Економічна політика Центральної Ради на чолі з М. Грушевським / В. Рижа. – С. 121–123. – Бібліогр. в кінці ст.

Усенко, П. Чи був Михайло Грушевський Президентом України? / П. Усенко. – С. 123–127.

1439. Криворучко, О. Еволюція ідеї російського федералізму в статтях Михайла Грушевського періоду УЦР / О. Криворучко // Наук. зап. Серія : Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2018. – Вип. 26. – С. 302–306. – Бібліогр. в кінці ст.

1440. Кузьмінець, О. Грушевський Михайло : [громад. і політ. діяч, Голова Укр. Центр. Ради] / О. Кузьмінець // Українська революція : іст. портр. : навч. посіб. / упоряд.: С. В. Корновенко, А. Г. Морозов, О. П. Реєнт. – Вінниця, 2004. – С. 55–63.

1441. Михайло Грушевський і Вінниччина : до 150-річчя від дня народж., (29.09.1866–24.11.1934) : бібліогр. покажч. / Упр. культури і мистецтв Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. універ. наук. б-ка ім. К. А. Тімірязєва ; уклад.: Г. М. Авраменко, О. Ю. Антонюк, О. М. Зелена ; відп. за вип. Н. І. Морозова. – Вінниця : Балюк І. Б., 2016. – 131 с.

1442. Михайло Грушевський і Вінниччина : до 150-річчя від дня народж. : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 28–29 верес. 2016 р., м. Вінниця / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; наук. ред.: О. В. Логінов, Л. І. Семенко, С. П. Шароварська ; відп. за вип. К. І. Висоцька. – Вінниця : Консоль, 2018. – 332 с. : портр. – Бібліогр. в кінці ст. – Зі змісту:

Романюк, І. М. Михайло Грушевський і Вінниччина : [про зв'язки М. Грушевського з Вінниччиною] / І. М. Романюк. – С. 14–22;

Трухманова, С. Л. Михайло Грушевський – історик, соціолог з подільським корінням / С. Л. Трухманова, В. Л. Пилипчук. – С. 31–39;

Криворучко, О. І. Проект «західної орієнтації» національного державотворення у статтях Михайла Грушевського (1917–1918) / О. І. Криворучко. – С. 40–44;

Кравчук, О. М. Спогади Віктора Приходька про діяльність Михайла Грушевського у період Української революції / О. М. Кравчук. – С. 62–72;

Логінов, О. В. Роль Михайла Грушевського у підготовці і проведенні виборів до Українських Установчих Зборів / *О. В. Логінов.* – С. 73–82;

Щуришена, С. В. Державницька діяльність М. С. Грушевського / *С. В. Щуришена.* – С. 83–89.

1443. Пластун, О. В. М. С. Грушевський як організатор освіти в добу УЦР (берез. 1917 – квіт. 1918 рр.) / *О. В. Пластун // Барська земля Поділля: європейська спадщина та перспективи сталого розвитку : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. : до 615-ї річниці першої док. згадки про м. Ров, 475-ї річниці з часу надання м. Бару магдебурзького права та 150-річчя з дня народж. М. С. Грушевського, 9–10 верес. 2016 р. / голова редкол. М. Ф. Дмитрієнко.* – Київ ; Бар, 2016. – С. 165–169. – Бібліогр.: 13 назв.

1444. Рева, Л. Г. Михайло Грушевський: спроба об'єктивного портрету / *Л. Г. Рева // День Соборності України: історико-політол. дискусії (до 100-річчя бою під Крутами (29.01.2018 р.)) : зб. наук. пр. / МАУП, Хмельницький ін-т ім. Блаженнішого Володимира, Митрополита Київського і всієї України.* – Хмельницький, 2018. – Вип. 5. – С. 109–130. – Бібліогр. в кінці ст.

1445. Солдатенко, В. Внесок М. С. Грушевського в концепцію української революції / *В. Солдатенко // Укр. іст. журн.* – 1996. – № 5. – С. 3–27. – Бібліогр. в кінці ст.

1446. Солдатенко, В. «Я сам прийшов до політики через історію, і сей шлях вважаю нормальним» (Михайло Сергійович Грушевський) / *В. Солдатенко // Проект «Україна». 1917–1920 рр. Постаті / Валерій Солдатенко.* – Кіровоград, 2013. – С. 12–33 : фот. – Бібліогр. в кінці ст.

1447. Тельвак, В. Творчість Михайла Грушевського революційної доби: тексти і контексти / *Віталій Тельвак // Революція, державність, нація: Україна на шляху самоствердження (1917–1921 рр.) : матеріали Міжнар. наук. конф., м. Київ, 1–2 черв. 2017 р. / НАН України, Ін-т історії України, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Укр. ін-т нац. пам'яті.* – Київ ; Чернігів, 2017. – С. 155–170.

1448. Яневський, Д. Б. Проект «Україна». Грушевський. Скоропадський. Петлюра. Таємна історія української державності / Данило Яневський. – Харків : Прапор, 2012. – 921 с. : фот.

Гулий-Гуленко Андрій Олексійович

1449. Буравченков, А. О. Гулий-Гуленко Андрій / А. О. Буравченков // Енциклопедія історії України : у 10 т. – Київ, 2004. – Т. 2 : Г-Д. – С. 251.

1450. Гулий-Гуленко Андрій Олексійович [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/.../Гулий-Гуленко_Андрій_Олексі... (дата звернення: 09.06.2019), вільний. – Назва з екрана.

1451. Дяченко, П. Чорні запорожці : спомини командира 1-го кін. полку Чорних запорожців Армії Укр. Нар. Респ. / Петро Дяченко. – Київ ; Вінниця : Стікс, 2010. – 448 с. : іл., портр. – (Українська воєнна мемуаристика).– Зі змісту: [Гулий-Гуленко Андрій]. – С. 65, 66, 73, 75, 85, 113, 127, 145, 147, 204, 213–220, 222–227, 257, 261, 268, 309, 346, 370.

1452. Завальнюк, К. Гулий (Гулий-Гуленко) Андрій Олексійович / К. Завальнюк // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 63–64 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1453. Коваль, Р. Андрій Гулий-Гуленко, командувач Південної групи військ УНР / Р. Коваль // Коли кулі співали. Біографії отаманів Холодного Яру і Чорного лісу : воєн.-іст. нариси / Р. Коваль. – Київ ; Вінниця, 2006. – С. 262–287. – Бібліогр. в кінці ст.

1454. Коваль, Р. Андрій Гулий-Гуленко, отаман Херсонщини та Катеринославщини / Р. Коваль // Повернення отаманів Гайдамацького краю / Р. Коваль. – Київ, 2001. – С. 43–48.

1455. Коваль, Р. Отаман українського степу [А. Гулий-Гуленко] / Р. Коваль // Учитель. – 1998. – № 9. – С. 16–20.

1456. Коваль, Р. М. Гулий-Гуленко Андрій / Р. М. Коваль // Енциклопедія Сучас. України (ЕСУ). – Київ, 2006. – Т. 6 : Го-Гю. – С. 607.

1457. Лівницький Андрій. Листування (1919–1953 роки) / А. Лівницький ; упоряд., вступ. ст., заг. ред. Я. Файзуліна ; Укр. ін-т нац. пам'яті. – Київ : Фенікс, 2018. – 688 с. – Зі змісту: [Гулий-Гуленко А.]. – С. 184.

1458. Омелянович-Павленко, М. Спогади командарма (1917–1920) / М. Омелянович-Павленко. – Київ : Центр учб. літ., 2019. – 584 с. – Зі змісту в прим.: [Гулий-Гуленко, А.]. – С. 520.

1459. Тинченко, Я. Лицарі Зимових походів. 1919–1922 рр. / Я. Тинченко. – Київ : Темпора, 2017. – 760 с. : карти, кольор. фот. – Зі змісту: По слідах Гулого-Гуленка. – С. 338–344.

1460. Тинченко, Я. Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Кн. II / Ярослав Тинченко. – Київ : Темпора, 2011. – 424 с. : іл. – Зі змісту: [Гулий-Гуленко Тиміш (Андрій)]. – С. 76, 118, 128, 140, 141, 143, 254.

Давидовський Григорій Митрофанович

1461. Верховлюк, В. Серце, віддане музиці : [до 140-річчя від дня народж. укр. композитора та хор. диригента, організатора хор. капели у Вінниці Г. М. Давидовського (1866–1952)] / В. Верховлюк // Поділ. зоря. – 2006. – 3 серп. – С. 10.

1462. Реснт, О. П. Нариси життя Літинщини, 1917–1921 рр. : революц. події та повсякденність / О. П. Реснт, В. П. Рекрут ; НАН України [та ін.]. – Київ : Ін-т історії України НАН України, 2017. – 298 с. – Зі змісту: [Давидовський Г.]. – С. 160.

1463. Семенко, Л. Давидовський Григорій Митрофанович / Л. Семенко // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 69–70 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1464. Семенко, Л. І. Життєвий і творчий шлях хормейстера Григорія Давидовського / Л. І. Семенко // Їх поєднала пісня Леонтовича... : нариси з історії муз. життя в Україні 1910–1930-х років / Л. І. Семенко. – Вінниця, 2007. – С. 209–224.

1465. Семенко, Л. І. Матеріали до історії музичного життя в Україні 1920-х років у колекції Вінницького обласного краєзнавчого музею : [у контексті ст. згадується Г. М. Давидовський] / Л. І. Семенко // Краєзнавство: історичний досвід та перспективи розвитку : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 13–15 жовт. 2010 р. – Вінниця, 2011. – С. 18–20.

1466. Семенко, Л. І. Музика віри : [140 років від дня народж. Г. М. Давидовського] / Л. І. Семенко // Вінниц. край. – 2006. – № 1. – С. 115–122.

1467. Семенко, Л. І. Подільські філії Музичного товариства ім. М. Д. Леонтовича та їх значення у культурно-просвітницькій роботі 1920-х років : [у контексті ст. згадується Г. М. Давидовський] / Л. І. Семенко // Їх поєднала пісня Леонтовича... : нариси з історії муз. життя в Україні 1910–1930-х років / Л. І. Семенко. – Вінниця, 2007. – С. 9–103.

Дудич Володимир Самійлович

1468. Кравчук, О. Дудич Володимир Самійлович / О. Кравчук // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 77–78. – Бібліогр. в

кінці ст. ; Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали XXX Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф. : до 100-річчя Укр. революції, 26–27 верес. 2019 р., м. Вінниця / М-во освіти і науки України [та ін.] ; відп. ред. Ю. А. Зінько. – Вінниця, 2019. – С. 273–274. – Бібліогр. в кінці ст.

1469. Логінов, О. Вінниця у 1917 році. Революція у провінційному місті / О. В. Логінов, Л. І. Семенко. – 2-ге вид., випр. – Вінниця : Держ. картогр. ф-ка., 2011. – 272 с. : фот. – Зі змісту: [Дудич В. С.]. – С. 31, 101, 103, 107, 109, 112, 118, 128, 195, 197, 203, 219.

1470. Реснт, О. П. Нариси життя Літинщини, 1917–1921 рр. : революц. події та повсякденність / О. П. Реснт, В. П. Рекрут ; НАН України [та ін.]. – Київ : Ін-т історії України НАН України, 2017. – 298 с. – Зі змісту: [Дудич В.] – С. 58, 92, 93, 108.

1471. Українська Центральна Рада : док. та матеріали : у 2 т. / НАН України, Ін-т історії України ; упоряд.: В. Ф. Верстюк [та ін.] ; ред.: В. А. Смолій [та ін.] – Київ : Наук. думка, 1996–1997. – (Пам'ятки історії України. Серія 5: Джерела новітньої історії).

Т. 1. 4 берез. – 9 груд. 1917 р. – Зі змісту: [Дудич (Дудіч) Володимир Самійлович]. – С. 94

Т. 2 : 10 груд. – 29 квіт. 1918 р. – Зі змісту: [Дудич (Дудіч) Володимир Самійлович]. – С. 119.

Дудко Федір

1472. Герасимова, Г. П. Дудко Федір : [псевд. – Одуд, Ф. Карпенко, Ф. Дудко-Карпенко. Письменник, журналіст, громад. та культур. діяч. періоду УНР, 1919 р. виїхав до Вінниці, згодом до Кам'янець-Подільського] / Г. П. Герасимова // Енциклопедія історії України / ред. В. А. Смолій. – Київ, 2004. – Т. 2 : Г-Д. – С. 490–491.

1473. Дудко Федір [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

Дудко_Федір (дата звернення: 09.06.2019), вільний. – Назва з екрана.

1474. Дудко Федір // Енциклопедія Українознавства : Словникова частина / голов. ред. В. Кубійович. – Репр. відтворення. – Львів, 1993. – Т. 2. – С. 603.

Євшан Микола Йосипович

1475. Євшан, М. Великі роковини України : (писано у Вінниці дня 31 жовт. 1919 р.) : [промова перед вояками, виголош. 1 листоп. 1919 р. у Вінниці з нагоди річниці проголошення ЗУНР] / М. Євшан // Подільські криниці : хрестоматія з літ. рід. краю / упоряд., авт. біогр. довідок та матеріалів до літ. карти А. М. Подолінний. – Вінниця, 2006. – Вип. 3. – С. 160–170 : портр.

1476. Василенко, В. Підкорювач зорі : [про дослідж. творчості Миколи Євшана в укр. літ.] / Вадим Василенко // Вінниц. газ. – 2012. – 4 трав. – С. 8.

1477. Ганущак, В. Лицар, який прагнув опанувати хаос : [про літ. критика М. Євшана, його зв'язки з Вінниччиною] / В. Ганущак // Літ. Україна. – 2000. – 11 трав.

1478. Гнатюк, М. Від естетики до політики : проблеми державності у творчій спадщині Миколи Євшана / М. Гнатюк // Дзвін. – 1995. – № 5. – С. 132–134.

1479. Гнатюк, М. Критик, що поміняв перо на зброю : літ.-критич. діяльність Миколи Євшана (Федюшка) / М. Гнатюк ; Львів. держ. ун-т ім. І. Франка. – Львів : [б. в.], 1995. – 47 с.

1480. Євшан Микола (справжнє прізвище – Федюшка) [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Євшан_Микола (дата звернення: 17.05.2019), вільний. – Назва з екрана.

1481. Ільницький, М. Лицар критичних турнірів : [про літ. критика М. Євшана (Федюшку)] / М. Ільницький // Слово і час. – 1995. – № 7. – С. 11–13.

1482. Ільницький, М. Творчість – це свобода духу. Микола Євшан – літературний критик / М. Ільницький // Дзвін. – 1994. – № 2/3. – С. 152–160.

1483. Кароєва, Т. Євшан Микола Йосипович / Т. Кароєва // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 82 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1484. Микита, П. Некролог : [про жит. шлях та смерть поручика Миколи Федюшки, відомого укр. письменника, публіциста і критика М. Євшана] / П. Микита // Шлях. – 1919. – 25 листоп. – С. 1, 2.

1485. Юсип, Д. Вогонь слова : [про жит. шлях, участь у подіях Укр. революції, творчу біогр. літ. критика М. Євшана (Федюшки)] / Дмитро Юсип // Подільські криниці : хрестоматія з літ. рід. краю / упоряд., авт. біогр. довідок та матеріалів до літ. карти А. М. Подолинний. – Вінниця, 2006. – Вип. 3. – С. 154–159 : портр.

1486. Юсип, Д. Микола Євшан : нарис життя і творчості / Дмитро Юсип. – Вінниця : Півден. Буг, 1994. – 60 с.

Заболотний Семен Якович

1487. Завальнюк, К. Заболотний Семен Якович / К. Завальнюк // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 85–86 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1488. Завальнюк, К. Лицарі волі. Повстанський рух на Поділлі у персоналіях (20-ті роки ХХ ст.) / К. Завальнюк. – Вінниця : Логос, 2000. – 268 с. – Зі змісту: Заболотний Семен Якович. – С. 46–48.

1489. Завальнюк, К. «Отаман Заболотний був найпомітнішою постаттю повстанського руху Причорномор'я» : [інтерв'ю з канд. іст. наук К. Завальнюком] / К. Завальнюк ; бесіду вів О. Чебан // Уряд. кур'єр. – 2012. – 2 листоп. – С. 12.

1490. Завальнюк, К. Отаман Семен Заболотний – новітній козак-чорноморець з роду Заболотних : [про С. Я. Заболотного, повстан. ватажка, полковника Армії УНР] / К. Завальнюк, Т. Стецюк // Матеріали ХІІ Поділ. історико-краєзнав. конф., 22–23 листоп. 2007 р., м. Кам'янець-Подільський : 90-річчю Укр. нац.-демократ. революції, 70-річчю утворення Хмельниц. обл. присвяч. / Кам'янець-Поділ. держ. ун-т [та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 2007. – Т. 1. – С. 417–431. – Бібліогр. в кінці ст.

1491. Завальнюк, К. Отаман Семен Заболотний – новітній козак-чорноморець з роду Заболотних : [син двоюрід. брата Д. К. Заболотного. Батьківщиною вважають с. Обжиле Балт. повіту Поділ. губернії] / К. Завальнюк, Н. Стрельбіцька, Т. Стецюк // Данило Кирилович Заболотний : матеріали наук.-практ. конф. (до 140-річчя від дня народж.). – Вінниця, 2006. – С. 20–31.

1492. Завальнюк, К. Провісники волі : повстан. рух на Поділлі у персоналіях (20-ті роки ХХ ст.) / К. Завальнюк. – Літин : Літин. друк., 2005. – 352 с. – Зі змісту: Заболотний Семен Якович. – С. 67–69.

1493. Зінченко, А. Нариси історії подільського селянства: 1917–1930 рр. / Арсен Зінченко. – Вінниця : Держ. картогр. ф-ка, 2008. – 344 с. : фот. – Зі змісту: [Заболотний С. Я.]. – С. 110, 151, 155, 156, 162–164, 166, 168, 169, 174, 308.

1494. Омелянович-Павленко, М. Спогади командарма (1917–1920) / М. Омелянович-Павленко. – Київ : Центр учб. літ., 2019. – 584 с. – Зі змісту в прим.: [Заболотний Семен]. – С. 566.

1495. Рябий, М. Його зоря : [про С. Заболотного] / М. Рябий // Подолія. – 1996. – 28 листоп.

1496. Тинченко, Я. Лицарі Зимових походів. 1919–1922 рр. / Ярослав Тинченко. – Київ : Темпора, 2017. – 760 с. : карти, кольор. фот. – Зі змісту: [Заболотний Семен]. – С. 135, 138, 139, 141–145, 356, 357.

1497. Шендеровський, В. Рятівник людства : [про С. Заболотного] / В. Шендеровський // Укр. слово. – 2002. – 28 берез.

1498. Янчук, О. Б. Останній гайдамака Одещини : [про С. Заболотного] / О. Б. Янчук ; Б-ка ім. Івана та Юрія Лип м. Одеси. – Одеса, 2001. – 56 с. – Бібліогр.: 60 назв.

Зборовський Іполит Чеславович

1499. Аліман, М. Краєзнавець і громадський діяч Іполит Зборовський: повернення із забуття / М. Аліман, Т. Оніпко // Краєзнавство. – 2015. – № 1/2. – С. 287–289.

1500. Іполит Зборовський [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Режим доступу: [https://uk.wikipedia.org › wiki › Іполит_Зборов...](https://uk.wikipedia.org/wiki/Іполит_Зборовський) (дата звернення: 27.08.2019), вільний. – Назва з екрана.

1501. Каросва, Л. Трагічна доля одного з фундаторів музеєзнавства та краєзнавства на Поділлі : [про Іполита Чеславовича Зборовського] / Л. Каросва // Реабілітовані історією : у 27 т. – Вінниця, 2006. – Вінницька область. Кн. 1. – С. 735–740. – Бібліогр. в кінці ст.

1502. Клевцова, В. В. Іполит Зборовський : укр. революція на Бершадщині / В. В. Клевцова // Українська революція: погляд через сто років : матеріали обл. наук.-практ. конф. / Рада директорів технікумів та коледжів у Вінниц. обл. [та ін.]. – Вінниця ; Черкаси, 2017. – Вип. 2. – С. 86–90.

1503. Кот, С. І. Зборовський Іполит Чеславович / С. І. Кот // Енциклопедія історії України : у 10 т. – Київ, 2005. – Т. 3 : Е-Й. – С. 305–306.

1504. Рекрут, В. Будівничий кооперації Поділля Іполит Зборовський / В. Рекрут // Подільська старовина : наук. зб. / Вінниц. обл. краєзнав. музей. – Вінниця, 2008. – Вип. 4 : до 90-річчя музею. – С. 277–296. – Бібліогр.: с. 294–296.

1505. Рекрут, В. Зборовський Іполит Чеславович / В. Рекрут // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 88–89. – Бібліогр. в кінці ст.

1506. Рекрут, В. Іполит Зборовський (1875–1937). На перехресті двох епох / Валерій Рекрут ; Центр дослідж. історії Поділля Ін-ту історії України НАН України при Кам'янець-Поділ. нац. ун-ті ім. І. Огієнка, Вінниц. філ., Вінниц. обл. орг. Нац. спілки краєзнавців України. – Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2014. – 768 с. : портр., фот.

1507. Рекрут, В. Тульчинський період музесознавчої діяльності І. Зборовського / В. Рекрут // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського ; за заг. ред. П. С. Григорчука. – Вінниця, 2013. – Вип. 21. – С. 110–114.

1508. Самійленко, Л. Життєпис Іполита Зборовського : [про громад., політ. і культур. діяча, засн. кредит. руху на Бершадщині] / Л. Самійленко // Бершад. край. – 2007. – 29 серп.

1509. Степаненко, А. Пам'ять про батька [І. Ч. Зборовського] / А. Степаненко // Вінниц. правда. – 1989. – 24 листоп. ; Панорама. – 1994. – 20 квіт.

1510. Шевчук, Ф. З Бурятії до Бершаді : [про Іполита Зборовського] / Ф. Шевчук // Вінниччина. – 2012. – 9 трав. – С. 11 : фот.

1511. Шевчук, Ф. Іполит Зборовський : [про одного із організаторів першої спожив. спілки в Бершаді, організатора Тульчин. краєзнав. музею, репресов. у справі СВУ] / Ф. Шевчук // Сузір'я бершадських талантів : літ.-мистец. альм. / авт.-упоряд. П. В. Маніленко. – Вінниця, 2013. – С. 58–60 : портр.

1512. Шевчук, Ф. Справа Іполита Зборовського, або Непомічений ювілей / Ф. Шевчук // День. – 2011. – 28 січ.

1513. Шевчук, Ф. Справа Іполита Зборовського : [біографія І. Ч. Зборовського] / Ф. Шевчук // Портрети / Федір Шевчук. – Вінниця, 2013. – С. 229–243.

1514. Шевчук, Ф. Х. Зборовський Іполит Чеславович // Ф. Х. Шевчук // Енциклопедія Сучас. України (ЕСУ). – Київ, 2010. – Т. 10 : 3–Зор. – С. 428.

Зновицький Йосип Йосипович

1515. Завальнюк, К. Український комісар Йосип Зновицький : [про повіт. комісара доби УНР, адвоката, журналіста Й. Й. Зновицького, уродженця с. Красне Тиврів. р-ну] / К. Завальнюк // Тиврівщина у добу Української революції 1917–1920 років: події та люди / К. Завальнюк. – Вінниця, 2017. – С. 28–30. – Бібліогр. в кінці ст.

1516. Завальнюк, К. В. Український державний та освітній діяч Йосип Зновицький (1863–1920) / К. В. Завальнюк, Т. В. Стецюк // Подільська «Просвіта»: історія і сьогодення : зб. наук. пр. за підсумками регіон. наук.-краєзнав. конф., 2–3 черв. 2011 р., м. Кам'янець-Подільський. – Кам'янець-Подільський, 2011. – С. 128–130.

1517. Зновицький Йосип Йосипович [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Режим доступу: [https://uk.wikipedia.org > wiki > Зновицький_Йо...](https://uk.wikipedia.org/wiki/Зновицький_Йо...) - (дата звернення: 27.08.2019), вільний. – Назва з екрана.

1518. Андрущенко, В. «Ямпільська республіка та її збройні сили» : [про С. Я. Ільницького] / В. Андрущенко // Вінниччина. – 2002. – 10 лип.

1519. Волошенюк, І. Пам'ятають Кетроси : [про історію с. Довжок (колиш. Кетроси) та відкриття в селі музею Марківської сотні та С. Я. Ільницького] / І. Волошенюк // Вінниц. газ. – 2011. – 29 листоп. – С. 5.

1520. Завальнюк, К. Ільницький Семен Якович / К. Завальнюк // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Каросєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 89–90 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1521. Завальнюк, К. Лицарі волі. Повстанський рух на Поділлі у персоналіях (20-ті роки ХХ ст.) / К. Завальнюк. – Вінниця : Логос, 2000. – 268 с. – Зі змісту: Ільницький Семен Якович. – С. 54–55.

1522. Завальнюк, К. Незламні. Ямпільці в обороні державності. 1917–1925 / К. Завальнюк, С. Борсуковський ; Іст. клуб «Холодний Яр». – Вінниця, 2009. – 228 с. : іл. – Зі змісту: Повернення отамана Ільницького. – С. 56–63 ; Ільницький Семен Якович. – С. 124.

1523. Завальнюк, К. Провісники волі : повстан. рух на Поділлі у персоналіях (20-ті роки ХХ ст.) : монографія / К. Завальнюк. – Літин : Літин. друк., 2005. – 352 с. – Зі змісту: Ільницький Семен Якович. – С. 76.

1524. Ільницький Семен (1883–1920) – повстанський отаман, один з керівників Ямпільської республіки [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Ільницький> (дата звернення: 2.09.2019), вільний. – Назва з екрана.

1525. Кетрос, Д. Так творилося українське військо (1917–1919) : [спогади] / Д. Кетрос // Так творилося українське військо : 10 спогадів учасників визвольної війни 1917–1920-х років. – Київ ; Вінниця, 2008. – С. 54–91. – Зі змісту:

Марківська сотня. – С. 57–72;

«Ямпільська республіка» та її збройні сили. – С. 73–91.

1526. Кетрос, Д. Ямпільська республіка: як творилось українське військо ХХ ст.: козакам Ямпільської республіки : [спогади] / Д. Кетрос ; передм. М. М. Крижанівського // Русалка Дністровая : літ.-краєзнав. зб. – Вінниця, 2013. – [Вип. 1]. – Зі змісту: [про С. Я. Ільницького]. – С. 183–204.

1527. Крижанівський, М. Забуті отамани : [про С. Ільницького] / М. Крижанівський // Подолія. – 2005. – 11 трав.

1528. Скрипник, В. Козаки Марківської сотні ганялися за «большевицькими» бандами по всій Наддністрянщині : [до 100-річчя Ямпіл. республіки та про С. Я. Ільницького] / Віктор Скрипник // Голос України. – 2018. – 30 серп. – С. 4.

1529. Ямпільська республіка: бій за Кетроси : сторінки спогадів : [про С. Я. Ільницького] // Русалка Дністровая : літ.-краєзнав. зб. / упоряд. М. Ф. Каменюк. – Вінниця, 2018. – Вип. 6. – С. 277–280.

Йосипишин Петро

1530. Васильченко, С. Поручник армії УНР : [П. Йосипишин, уродженець с. Гранова Гайсин. р-ну] / С. Васильченко // Гайсин. вісн. – 2013. – 11 лип.

1531. Йосипишин Петро [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Йосипишин_Пе... (дата звернення: 27.09.2019), вільний. – Назва з екрана.

Кедровський Володимир Іванович

1532. Верстюк, В. Кедровський Володимир : [1890–1970, військ. і політ. діяч, полковник Армії УНР] / В. Ф. Верстюк, Т. С. Осташко // Діячі Української Центральної Ради : бібліогр. довід. / В. Ф. Верстюк, Т. С. Осташко. – Київ, 1998. – С. 101–102.

1533. Дорошенко, Д. І. Історія України, 1917–1923. В 2 т. Т. 1. Доба Центральної Ради : док.-наук. вид. / Д. І. Дорошенко ; упоряд. К. Ю. Галушко. – Київ : Темпора, 2002. – 320 с. : іл. – Зі змісту: [Кедровський Вол.]. – С. 255, 262.

1534. Зінченко, А. Нариси історії подільського селянства. 1917–1930 рр. / Арсен Зінченко. – Вінниця : Держ. картогр. ф-ка, 2008. – 344 с. – Зі змісту: [Кедровський В.]. – С. 24, 26, 31, 34.

1535. Калитко, С. Л. Подільські епізоди у спогадах В. Кедровського «1919 рік» / С. Л. Калитко, О. М. Кравчук // Матеріали XIV Поділ. наук. історико-краєзнав. конф., 14–15 листоп. 2014 р., м. Кам'янець-Подільський / НАН України, Ін-т історії України, Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка [та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 2014. – С. 274–283.

1536. Лівницький Андрій. Листування (1919–1953 роки) / А. Лівницький ; упоряд., вступ. ст., заг. ред. Я. Файзуліна ; Укр. ін-т нац. пам'яті. – Київ : Фенікс, 2018. – 688 с. – Зі змісту: [Кедровський Володимир]. – С. 2, 96, 233–235, 318, 443, 482, 603, 651.

1537. Омелянович-Павленко, М. Спогади командарма (1917–1920) / М. Омелянович-Павленко. – Київ : Центр учб. літ., 2019. – 584 с. – Зі змісту в прим.: [Кедровський Володимир]. – С. 553.

1538. Солдатенко, В. Україна в революційну добу : іст. есе-хроніки. У 4 т. Т. 1 : Рік 1917 / В. Солдатенко. – Харків, 2008. – 560 с. – Зі змісту: [Кедровський В. І.]. – С. 241, 245, 246, 359, 364, 365.

1539. Українська Центральна Рада : док. та матеріали. У 2 т. Т. 1. 4 берез. – 9 груд. 1917 р. / упоряд. В. Ф. Верстюк. – Київ :

Наук. думка, 1996. – 590 с. : портр. – (Пам’ятки історії України. Серія 5: Джерела новітньої історії). – Зі змісту: [Кедровський Володимир Іванович]. – С. 94, прим. 37, прим. 54.

Кисельов Сергій Іванович

1540. Адамський, В. Р. Життєпис С. І. Кисельова крізь призму формулярного списку 1917 року / В. Р. Адамський // Хмельниц. краєзнав. студії : наук.-краєзнав. зб. / НАН України, Ін-т історії України, Центр дослідж. історії Поділля. – Хмельницький, 2018. – Вип. 15. – С. 59–70. – Бібліогр. в кінці ст.

1541. Діяльність С. І. Кисельова на посаді губернського старости... : [Електронний ресурс] // Історія : зб. наук. пр. : сайт. – Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-11047.html> (дата звернення: 27.08.2019), вільний. – Назва з екрана.

1542. Єсюнін, С. М. С. Кисельов: від «молодшого юриста» до губернського старости / С. М. Єсюнін // Матеріали X Поділ. історико-краєзнав. конф., груд. 2000 р., м. Кам’янець-Подільський. – Кам’янець-Подільський, 2000. – С. 365–371.

1543. Завальнюк, К. Подільський губернський староста доби Гетьманату (1918 р.) С. І. Кисельов / К. Завальнюк, Т. Стецюк // Місто Хмельницький в контексті історії України : матеріали наук. конф., присвяч. встановленню дати «1431» датою найдавнішої згадки про Хмельницький в іст. док. / Хмельниц. обл. краєзнав. музей [та ін.]. – Хмельницький ; Кам’янець-Подільський, 2006. – С. 86–94. – Бібліогр. в кінці ст. ; Червоний смерч над Поділлям / К. Завальнюк, Т. Стецюк. – Вінниця, 2008. – С. 69–78 ; Вінниц. край. – 2010. – № 3. – С. 101–107.

1544. Кисельов Сергій Іванович (староста) [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Режим доступу: [https://uk.wikipedia.org/.../Кисельов_Сергій_Іванович_\(ста...](https://uk.wikipedia.org/.../Кисельов_Сергій_Іванович_(ста...) (дата звернення: 18.05.2019), вільний. – Назва з екрана.

1545. Кравчук, О. Голови державних адміністрацій Поділля 1917–1920 рр. : матеріали до біоґр. / О. Кравчук, С. Калитко, І. Ратушняк // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали ХХХ Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф. : до 100-річчя Укр. революції, 26–27 верес. 2019 р., м. Вінниця / М-во освіти і науки України [та ін.] ; відп. ред. Ю. А. Зінько. – Вінниця, 2019. – С. 266–293. – Бібліоґр. в кінці ст. – Зі змісту: Сергій Іванович Кисельов. – С. 275–278.

1546. Кравчук, О. Губернський староста Поділля С. Кисельов в споґадах голови самоврядування регіону В. Приходька (1918 р.) : [висвітлено діяльність губерн. старости в період Гетьманату] / О. Кравчук // Матеріали ХІІІ Поділ. історико-краєзнав. конф., 18–19 листоп. 2010 р., м. Кам'янець-Подільський / голов. ред. О. М. Завальнюк. – Кам'янець-Подільський, 2010. – С. 636–648. – Бібліоґр. в кінці ст.

1547. Кравчук, О. Діяльність С. І. Кисельова на посаді губернського старости Поділля (1918 р.) / О. Кравчук // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2008. – Вип. 14. – С. 337–340.

1548. Лозовий, В. С. Політико-адміністративні заходи подільського губернського старости С. Кисельова по стабілізації ситуації на селі (1918 р.) / В. С. Лозовий // Матеріали ХІІ Поділ. історико-краєзнав. конф., 22–23 листоп. 2007 р., м. Кам'янець-Подільський : 90-річчю Укр. нац.-демократ. революції, 70-річчю утворення Хмельниц. обл. присвяч. / Кам'янець-Поділ. держ. ун-т [та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 2007. – Т. 2. – С. 12–22. – Бібліоґр. в кінці ст.

1549. Подільський губернський староста Сергій Кисельов (1877–1937) у документах епохи / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського ; авт.-упоряд.: О. М. Кравчук, І. І. Ратушняк, К. В. Завальнюк. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2016. – 282 с.

Рец.: Зінько, О. В. Подільський губернський староста Сергій Кисельов (1877–1937) у документах епохи / авт.-упоряд.: О. М. Кравчук, І. І. Ратушняк, К. В. Завальнюк. – Вінниця :

Нілан-ЛТД, 2016. – 282 с. / О. В. Зінько // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2017. – Вип. 25. – С. 425–427.

1550. Ратушняк, І. Адміністративні заходи Подільського губерньського старости С. І. Кисельова / І. Ратушняк // Державник і Держава : до 100-річчя проголошення П. Скоропадського Гетьманом України : зб. наук. пр. / редкол.: Г. Папакін та ін. – Київ, 2018. – С. 154–163.

1551. Ратушняк, І. Кисельов Сергій Іванович / І. Ратушняк // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 94–95. – Бібліогр. в кінці ст.

1552. Ратушняк, І. Подільський губерньський староста Української Держави 1918 р. С. Кисельов у спогадах сучасників / І. Ратушняк // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2015. – Вип. 23. – С. 249–255. – Бібліогр. в кінці ст.

1553. Реєнт, О. П. Нариси життя Літинщини, 1917–1921 рр. : революц. події та повсякденність / О. П. Реєнт, В. П. Рекрут ; НАН України [та ін.]. – Київ : Ін-т історії України НАН України, 2017. – 298 с. – Зі змісту: [Кисельов С.]. – С. 68, 106, 107, 110, 115, 116, 118, 124, 128, 129, 132, 134, 135, 138, 141, 152.

Коваленко Семен Кононович

1554. Коваленко, В. О. Повстанський загін «отамана темного (зеленого) гаю вільного гайдамацтва Коваленка Семена Кононовича («Ворошило»), який очолював 5-й повстанський район північної повстанської групи в Ольгопільському повіті під час антибільшовицького повстання в 1919–1922 рр. / В. О. Коваленко // Михайло Грушевський і Вінниччина : до 150-річчя від дня

народж. : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 28–29 верес. 2016 р. / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; наук. ред.: О. В. Логінов, Л. І. Семенко, С. П. Шароварська ; відп. за вип. К. І. Висоцька.– Вінниця, 2018. – С. 232–241.

1555. Петрусенко, О. Ю. Спогади Петрусенко Олени Юхимівни (1929 р. н.) [племінниці отамана повстан. загону Коваленка С. К. під псевдо «Ворошила», який діяв в Ольгопільському повіті під час антибільшовицького повстання в 1919–1922 рр.] / О. Ю. Петрусенко ; записав В. О. Коваленко, 2009 р. // Михайло Грушевський і Вінниччина : до 150-річчя від дня народж. : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 28–29 верес. 2016 р. / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; наук. ред.: О. В. Логінов, Л. І. Семенко, С. П. Шароварська ; відп. за вип. К. І. Висоцька. – Вінниця, 2018. – С. 262–264.

1556. Поліщук, М. Т. Спогади Поліщука Миколи Тимофійовича (1930–2009) із розповідей свого батька Поліщука Тимофія про події 1919–1922 рр. у с. Бондурівка [про Ольгопільське повстання та його отамана «Ворошила» (С. Коваленка). Чечельницький район] / М. Т. Поліщук ; записав В. О. Коваленко, 2005 р. // Михайло Грушевський і Вінниччина : до 150-річчя від дня народж. : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 28–29 верес. 2016 р. / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; наук. ред.: О. В. Логінов, Л. І. Семенко, С. П. Шароварська ; відп. за вип. К. І. Висоцька. – Вінниця, 2018. – С. 257–259.

Коваль-Медзвецький Микола Опанасович

1557. Генерал Микола Коваль-Медзвецький : [некролог] // Табор. – 1929. – Ч. 11. – С. 96.

1558. Желіховський, В. Коваль-Медзвецький Микола Опанасович / В. Желіховський // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Карова ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц.

обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 97. – Бібліогр. в кінці ст.

1559. Коваль-Медзвецький Микола [Електронний ресурс] : [біогр. дані] // Віртуальний військовий український некрополь : офіц. сайт. – Електрон. дані. – Режим доступу: https://warmemorial.ucoz.ua/publ/1914_1936/armija_unr_i_ud/koval_medzveckij_mikola/3-1-0-157 (дата звернення: 20.05.2019), вільний. – Назва з екрана.

1560. Варшава-2. Православне кладовище на Волі. Меморіал учасників Визвольних змагань 1917–21 рр. [Електронний ресурс] : Коваль-Медзвецький Микола : [фото могили на Вольському кладовищі у Варшаві]. – Електрон. фотодані. – Режим доступу: <http://oles-maslak.livejournal.com/275812.html> (дата звернення: 20.05.2019), вільний. – Назва з екрана.

1561. Коваль-Медзвецький Микола Опанасович [Електронний ресурс] : [біогр. дані] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/.../Коваль-Медзвецький_Микола_... (дата звернення: 20.05.2019), вільний. – Назва з екрана.

1562. Литвин, М. Збройні сили України першої половини ХХ ст. Генерали і адмірали / М. Литвин, К. Науменко ; Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. – Львів ; Харків : Сага, 2007. – Зі змісту: [Микола Коваль-Медзвецький]. – С. 100–111.

1563. Савченко, Г. П. Коваль-Медзвецький Микола Опанасович : [військовик, генерал-поручник Армії УНР] / Г. П. Савченко // Енциклопедія історії України : у 10 т. – Київ, 2007. – Т. 4 : Ка-Ком. – С. 386 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1564. Сосса, Р. І. Микола Коваль-Медзвецький / Р. І. Сосса // Світогляд. – 2011. – № 4. – С. 53–55. – Бібліогр. в кінці ст.

1565. Чопівська-Богун, І. І. Український вчений і державотворець Микола Коваль-Медзвецький / Ірина Чопівська-Богун

// Українська національна ідея: історія і сучасність : матеріали Всеукр. наук.-краєзнав. конф., 25–27 черв. 1997 р., м. Житомир. – Житомир, 1997. – С. 27–29. – Бібліогр. в кінці ст.

Кондрашко Трохим Степанович

1566. Дорошенко, Д. І. Історія України, 1917–1923. В 2 т. Т. 1. Доба Центральної Ради / Д. І. Дорошенко ; упоряд. К. Ю. Га-лушко. – Київ : Темпора, 2002. – 320 с. : іл. – Зі змісту: [Кондрашко Трох.] – С. 91.

1567. Кондрашко Трохим Степанович (1886) [Електронний ресурс] : дані про репресовану з політичних мотивів людину // Відкритий список жертв політичних репресій в СРСР : офіц. сайт. – Режим доступу: . https://ua.openlist.wiki/Кондрашко_Трохим_Степанович_ (дата звернення: 20.05.2019), вільний. – Назва з екрана.

1568. Кравченко, П. Кондрашко Трохим Степанович / П. Кравченко // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароева ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 101–102 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1569. Подолинний, А. М. Кондрашко Трохим Степанович / А. М. Подолинний // Енциклопедія Сучас. України (ЕСУ). – Київ, 2014. – Т. 14 : Кол–Кос. – С. 274 : портр.

1570. Українська Центральна Рада : док. та матеріали. У 2 т. Т. 1. 4 берез. – 9 груд. 1917 р. / упоряд. В. Ф. Верстюк. – Київ : Наук. думка, 1996. – 590 с. : портр. – (Пам'ятки історії України. Серія 5: Джерела новітньої історії). – Зі змісту: [Кондрашко Трохим Степанович]. – С. 94.

1571. Коновалець, Є. Причинки до історії Української революції / Є. Коновалець. – Прага : Накладом Проводу укр. націоналістів, 1928. – 39 с. ; Київ. – 1991. – № 10. – С. 106–117 ; № 11. – С. 105–124.

1572. Коновалець, Е. [Є]. Причинки до історії Української революції : спомини й уваги / Е. [Є]. Коновалець // Кучабський, В. Золоті ворота : Історія Січових стрільців, 1917–1919 / В. Кучабський, М. Безручко, Є. Коновалець. – Львів, 2004. – С. [263]–319.

1573. Бедрій, А. Полковник Євген Коновалець / А. Бедрій // Вільний шлях. – 1991. – Кн. 6. – С. 679–692.

1574. Бойко, Ю. Коновалець – борець за самостійність : до 120-річчя від дня народж. / Ю. Бойко // Укр. слово. – 2011. – 25–31 трав. (№ 21). – С. 1, 4 : фот.

1575. Верига, В. Славний командир січовиків : Євген Коновалець / В. Верига // На службі народній... : Визначні постаті української діаспори / В. Верига. – Львів ; Торонто, 2007. – С. 93–98 : фот.

1576. Видатні постаті в історії України ХХ ст. : корот. біогр. нариси / упоряд.: В. І. Гусев (керівник авт. кол.), О. В. Даниленко, Л. В. Іваницька [та ін.]. – Київ : Вища шк., 2011. – 392 с. – Зі змісту: [Євген Коновалець]. – С. 166–168.

1577. Герасименко, Л. Євген Коновалець : штрихи до військ.-політ. портр. / Л. Герасименко // Українська революція 1917–1921 років: погляд із сьогодення : Міжнар. наук. конф., 25 квіт. 2012 р., м. Київ : [матеріали конф.] / Укр. ін-т нац. пам'яті. – Київ, 2013. – С. 394–402.

1578. Герчанівський, Д. Командант Січових стрільців : З Є. Коновальцем за державну незалежність України (1917–1919 рр.) / Д. Герчанівський // Життя і смерть полковника Коновальця : док., матеріали, спогади, щоденники, листи, фот. – Львів, 1993. – С. 5–40. – Бібліогр.: с. 38–40.

1579. Головко, Т. Людина із псевдонімом «Віра» : (портр. С. Коновальця) / Т. Головко // Київ. старовина. – 1994. – № 1. – С. 70–[75] : фот.

1580. Дашкевич, Я. Євген Коновалець. Полковник / Я. Дашкевич // Постаті : нариси про діячів історії, політики, культури / упоряд.: М. Капраль, Г. Сварник, І. Скочиляс. – 2-ге вид., випр. і допов. – Львів, 2007. – С. 536–539. – Бібліогр. в підрядк. прим.

1581. Дем'янюк, О. Й. Військово-політична діяльність Є. Коновальця в добу Гетьманату Павла Скоропадського / О. Й. Дем'янюк // Укр. визвол. рух : наук. зб. / НАН України, Ін-т українознавства ім. Івана Крип'якевича [та ін.]. – Львів, 2011. – № 16. – С. 80–93. – Бібліогр. в підрядк. прим.

1582. Дерев'яний, І. Сила волі. Євген Коновалець / І. Дерев'яний ; Нац. музей-меморіал жертв окупац. режимів «Тюрма на Лонцького», Центр дослідж. визвол. руху. – Львів : Часопис, 2013. – 128 с. : іл.

1583. Дерев'яний, І. У центрі Революції: Євген Коновалець та його Січові стрільці / І. Дерев'яний // Укр. культура. – 2017. – № 2. – С. 8–17 : фот.

1584. Дорошенко, Д. І. Історія України, 1917–1923 : в 2 т. / Д. І. Дорошенко ; упоряд. К. Ю. Галушко. – Київ : Темпора, 2002–.

Т. 1 : Доба Центральної Ради. – 320 с. : іл. – Зі змісту: [Коновалець Євг.]. – С. 237, 267, 291.

Т. 2 : Українська Гетьманська Держава 1918 року. – 352 с. : іл. – Зі змісту: [Коновалець Євг.]. – С. 31, 170, 292.

1585. Дробот, І. Євген Коновалець: «Бути творцями або жертвами історії» / І. Дробот, В. Кучер // Іст. календар'2004. – Київ, 2004. – С. 77–88. – Бібліогр. в кінці ст. ; Пам'ять століть. – 2001. – № 4. – С. 74–87 : фот.

1586. Дужий, П. Штрихи до портрету полковника Євгена Коновальця / П. Дужий // Вільний шлях. – 1991. – Кн. 5. – С. 534–537.

1587. Євген Коновалець та його доба / [Фундація ім. Є. Коновальця]. – Мюнхен : Вид-во Фундації ім. Є. Коновальця, 1974. – 1019 с. : фот.

1588. Євген Коновалець (1891–1938) : військовий, громадський і політичний діяч // Сто найвідоміших українців. – 3-тє вид., випр. й допов. – Київ, 2005. – С. 496–506 : портр. – (100 найвідоміших).

1589. Желіховський, В. Коновалець Євген Михайлович / В. Желіховський // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароева ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 102–103 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1590. Життя і смерть полковника Коновальця : док., матеріали, спогади, щоденники, листи, фот. – Львів : Червона калина, 1993. – 326, [1] с. : фот. – (Сини України) (Історична бібліотека ; ч. 8).

1591. Ковальчук, М. До питання про діяльність Є. Коновальця на чолі української військової організації та Організації Українських Націоналістів / М. Ковальчук // Київ. старовина. – 2010. – № 2. – С. 24–35 ; № 3. – С. 63–73. – Бібліогр. в підрядк. прим.

1592. Ковальчук, М. На чолі Січових стрільців: військово-політична діяльність Євгена Коновальця в 1917–1921 рр. / М. Ковальчук ; НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. – Київ : УВС ім. Ю. Липи, 2010. – 288 с. : фот.

1593. Ковальчук, М. На чолі Січових стрільців : [Є. Коновалець] / М. Ковальчук // Пам'ять століть. – 2001. – № 4. – С. 88–104.

1594. Коновалець Євген Михайлович [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: [https://uk.wikipedia.org › wiki › Коновалець_Єв...](https://uk.wikipedia.org/wiki/Коновалець_Єв...) (дата звернення: 27.08.2019), вільний. – Назва з екрана.

1595. Лівницький Андрій. Листування (1919–1953 роки) / А. Лівницький ; упоряд., вступ. ст., заг. ред. Я. Файзуліна ; Укр. ін-т нац. пам'яті. – Київ : Фенікс, 2018. – 688 с. – Зі змісту: [Коновалець Євген]. – С. 41, 84, 243, 244, 248, 249, 471, 485, 508, 603.

1596. Луньо, Є. Образ Євгена Коновальця в українських народних піснях / Євген Луньо // Визвол. шлях. – 2004. – № 4. – С. 45–62. – Бібліогр.: 40 назв.

1597. Омелянович-Павленко, М. Спогади командарма (1917–1920) / М. Омелянович-Павленко. – Київ : Центр учб. літ., 2019. – 584 с. – Зі змісту в прим.: [Коновалець Є.]. – С. 544.

1598. Романюк, О. І. Коновалець Євген Михайлович : (14.06.1891 р. – 23.05.1938 р.) військовий діяч і політик, один з фундаторів УВО та ОУН / О. І. Романюк // Державні, політичні та громадські діячі України : політ. портр. – Київ, 2002. – № 1. – С. 322–326.

1599. Українська Центральна Рада : док. та матеріали. У 2 т. Т. 2. 10 груд. – 29 квіт. 1918 р. / упоряд. В. Ф. Верстюк. – Київ : Наук. думка, 1997. – 424 с. : портр. – (Пам'ятки історії України. Серія 5: Джерела новітньої історії). – Зі змісту: [Коновалець Євген Михайлович]. – Прим. 77.

1600. Фігурний, Ю. С. Державотворча діяльність Євгена Коновальця в українському вимірі у добу соціальної революції та національно-визвольної боротьби українського народу у 1917–1921 рр. : (до 70-річчя його трагіч. загибелі) / Ю. С. Фігурний // Зб. наук. пр. / Наук.-дослід. ін-т українознавства. – Київ, 2008. – Т. 22. – С. 173–187. – Бібліогр. в підрядк. прим.

1601. Хома, І. Я. Військово-політична діяльність Є. Коновальця (листоп. 1917 – листоп. 1918 рр.) / І. Я. Хома // Військо-

во-наук. вісн. / Нац. акад. сухопут. військ ім. гетьмана Петра Сагайдачного. – Львів, 2012. – Вип. 17. – С. 139–153. – Бібліогр. в кінці ст.

1602. Хома, І. Я. Євген Коновалець / І. Я. Хома. – Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2016. – 256 с.

1603. Хома, І. Я. Місце та роль Є. Коновальця в державотворчих процесах доби Центральної Ради та Гетьманату (листоп. 1917 – листоп. 1918 рр.) / І. Хома // Український визвольний рух : наук. зб. / НАН України, Ін-т українознавства ім. Івана Крип'якевича [та ін.]. – Львів, 2011. – № 16. – С. 60–79. – Бібліогр. в підрядк. прим.

Кошиць Олександр Антонович

1604. Кошиць, О. А. З піснюю через світ : [про дипломат. місію Укр. Респ. Капели в країнах Захід. Європи у 1919–1921 рр.] / О. А. Кошиць. – Київ : Кн. Роду, 2008. – 320 с.

1605. Головащенко, М. Олександр Кошиць і його хор як вісник світової слави української пісні / М. Головащенко // Нар. творчість та етнографія. – 2004. – № 4. – С. 80–84.

1606. Головащенко, М. Світова слава лицаря української пісні / М. Головащенко // Пам'ять століть. – 2009. – № 1/2. – С. 142–150.

1607. Головащенко, М. Феномен Олександра Кошиця / М. Головащенко. – Київ : Муз. Україна, 2007. – 588 с. : фот.

1608. Дабіжа, К. Л. Олександр Кошиць – диригент, композитор, етнограф / К. Л. Дабіжа // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2006. – Вип. 10. – С. 144–148. – Бібліогр. в кінці ст.

1609. Житкевич, А. С. Високий, як гора : [О. Кошиць] / А. С. Житкевич // Розсіяні світами : нариси з життя та творчої

діяльності відомих укр. діячів муз. мистецтва на заокеан. берегах Америки / А. С. Житкевич. – Тернопіль, 2015. – Т. 1. – С. 184–189 : фот.

1610. Кедровський, В. Обриси минулого. Олександр Антонович Кошиць : [про укр. хор. диригента і композитора, його працю з М. Леонтовичем] / В. Кедровський // Головащенко, М. Феномен Олександра Кошиця / М. Головащенко. – Київ : Муз. Україна, 2007. – С. 112–121.

1611. Корсуновський, П. «Veni vidi vici» : [про О. А. Кошиця] / П. Корсуновський // Головащенко, М. Феномен Олександра Кошиця / М. Головащенко. – Київ : Муз. Україна, 2007. – С. 126–129.

1612. Лашенко, А. Олександр Кошиць повертається / А. Лашенко // Музика. – 2006. – № 1. – С. 4–7.

1613. Педан, Ю. Феномен Олександра Кошиця / Ю. Педан // Дніпро. – 2007. – № 7/8. – С. 128–137.

1614. Подільські сторінки життя диригента Олександра Кошиця // Історія : (зб. наук. пр.) : сайт. – Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-11232.html> (дата звернення: 27.08.2019), вільний. – Назва з екрана.

1615. Семенко, Л. Перед останніми гастрольми: Олександр Кошиць на Поділлі : [про гастролі О. Кошиця та його колективу на Поділлі у 1919 р.] / Л. Семенко // Культура і життя. – 2009. – 11 верес.

1616. Семенко, Л. Подільські сторінки життя диригента Олександра Кошиця / Л. Семенко // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2008. – Вип. 16. – С. 347–350.

1617. Українська Центральна Рада : док. та матеріали. У 2 т. Т. 1. 4 берез. – 9 груд. 1917 р. / упоряд. В. Ф. Верстюк. – Київ : Наук. думка, 1996. – 590 с. : портр. – (Пам'ятки історії Укра-

їни. Серія 5: Джерела новітньої історії). – Зі змісту: [Кошиць Олександр Антонович]. – С. 5, 13.

1618. Шестаков, А. Олександр Кошиць: дипломатія високого мистецтва / А. Шестаков // Україна молода. – 2010. – 11 верес. – С. 12 : фот.

1619. Щербаківський, В. Життя і діяльність Олександра Антоновича Кошиця / Вадим Щербаківський. – Лондон : Укр. вид. спілка, 1955. – 53 с. : портр.

Красний Пінхас Абрамович

1620. Береза, Ю. Мечеславович. Історія штетлу Самгородок : історія євр. громади села Самгородка: Козятин. р-н / Юрій Береза. – Вінниця : Вінниц. міська друк., 2017. – 104 с. : іл. – Зі змісту: Красний Пінхас Абрамович – міністр УНР : [біогр. довідка]. – С. 91–94.

1621. Гай-Нижник, П. Видатний патріот і будівничий державної України : (нариси до політ. портр. Пінхаса Красного) / П. Гай-Нижник // Девятыє запорожские еврейские чтения / Запорож. гос. ун-т [та ін.]. – Запорожъе : Диво, 2005. – С. 335–339.

1622. Кононенко, В. Красний Пінхас Абрамович / В. Кононенко // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 110 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1623. Красний Пінхас Абрамович [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Красний_Пінхас_Абрамович (дата звернення: 20.05.2019), вільний. – Назва з екрана.

1624. Лівницький Андрій. Листування (1919–1953 роки) / А. Лівницький ; упоряд., вступ. ст., заг. ред. Я. Файзуліна ; Укр. ін-т

нац. пам'яті. – Київ : Фенікс, 2018. – 688 с. – Зі змісту: [Красний Пінхас]. – С. 365, 366, 422, 435.

1625. Мацько, В. П. Красний Пінхас Абрамович : [громад.-політ. діяч] / В. П. Мацько // Енциклопедія Сучас. України (ЕСУ). – Київ, 2014. – Т. 15 : Кот–Куз. – С. 210.

1626. Пінхас Красний. 1881–194? : [міністр у євр. справах УНР] // Горе переможеним : репрес. міністри Укр. революції / відп. упоряд. А. Когут ; упоряд.: Р. Подкур, В. Скальський, В. Василенко [та ін.]. – Київ, 2018. – С. 87–96 : іл.

1627. Українська Центральна Рада : док. та матеріали. У 2 т. Т. 2. 10 груд. – 29 квіт. 1918 р. / упоряд. В. Ф. Верстюк. – Київ : Наук. думка, 1997. – 424 с. : портр. – (Пам'ятки історії України. Серія 5: Джерела новітньої історії). – Зі змісту: Крас (Красний) Пінхас. – С. 142, 144.

Крижанівський Федір Іванович

1628. Верстюк, В. Крижанівський Федір : [політ. діяч, правник, один із засновників Центр. Ради] / В. Верстюк, Т. Осташко // Українська революція : іст. портр. : навч. посіб. / упоряд.: С. Корновенко, А. Морозов, О. Реєнт. – Вінниця, 2004. – С. 104–105.

1629. Дорошенко, Д. І. Історія України, 1917–1923. В 2 т. Т. 1. Доба Центральної Ради / Д. І. Дорошенко ; упоряд. К. Ю. Галушко. – Київ : Темпора, 2002. – 320 с. : іл. – Зі змісту: Крижанівський Фед. – С. 60, 61, 62, 69, 70, 95, 102.

1630. Кароєва, Т. Крижанівський Федір Іванович / Т. Кароєва // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 111. – Бібліогр. в кінці ст.

1631. Крижанівський Федір Іванович [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/.../Крижанівський_Федір_Іванович (дата звернення: 20.05.2019), вільний. – Назва з екрана.

1632. Осташко, Т. С. Крижанівський Федір Іванович / Т. С. Осташко // Енциклопедія історії України : в 10 т. – Київ, 2008. – Т. 5 : Кон-Кю. – С. 331–332.

1633. Українська Центральна Рада : док. та матеріали : у 2 т. / упоряд. В. Ф. Верстюк. – Київ : Наук. думка, 1996–1997. – (Пам'ятки історії України. Серія 5: Джерела новітньої історії).

Т. 1 : 4 берез. – 9 груд. 1917 р. – 1996. – 590 с. – Зі змісту: [Крижанівський Федір Іванович]. – С. 4, 5, 6, 7, 18, 20, 30, 31, 32, 33, 40, 41, 42, 56, 66, 71, 72, 78, 79, 80, 84, 88, 89, 92, 94, 95, 97, 104, 114, 116, 144, 249, прим. 15, прим. 79, прим. 124, прим. 163, прим. 350.

Т. 2 : 10 груд. – 29 квіт. 1918 р. – 1997. – 424 с. : портр. – Зі змісту: [Крижанівський Федір Іванович]. – С. 28, 127, 139, 156.

Кузьминський Олександр Хомич

1634. Генерал-хорунжий : [Кузьминський О. Х.] [Електронний ресурс] // Wikiwand. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: www.wikiwand.com/uk/Генерал-хорунжий (дата звернення: 20.05.2019), вільний. – Назва з екрана.

1635. Желіховський, В. Кузьминський Олександр Хомич / В. Желіховський // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароева ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 114–115. – Бібліогр. в кінці ст.

1636. Завальнюк, К. Провісники волі : повстан. рух на Поділлі у персоналіях (20-ті роки ХХ ст.) / К. Завальнюк. – Літин :

Літин. друк., 2005. – 352 с. – Зі змісту: Кузьминський Олександр Хомич. – С. 99–100.

1637. Історія розвідника Армії УНР Олександра Кузьминського [Електронний ресурс] // galinfo : сайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: https://galinfo.com.ua/news/istoriya_rozvidnyka_armii_unr_oleksandra_kuzminskogo_300610.html (дата звернення: 20.05.2019), вільний. – Назва з екрана.

1638. Кузьмінський Олександр Хомич [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/.../Кузьмінський_Олександр_Хоми... (дата звернення: 20.05.2019), вільний. – Назва з екрана.

1639. Науменко, К. Є. Кузьминський Олександр Хомич : [військовик, генерал-хорунжий Армії УНР. Уродженець м. Тульчин] / К. Є. Науменко // Енциклопедія Сучас. України (ЕСУ). – Київ, 2014. – Т. 15 : Кот–Куз. – С. 704–705. – Бібліогр. в кінці ст.

1640. Розвідник Армії Української Народної Республіки Кузьмінський Олександр Хомич [Електронний ресурс] : Галерея героїв // Головне управління розвідки Міністерства оборони України : офіц. сайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://gur.gov.ua/content/kuzminskyi-oleksandr-khomych.html> (дата звернення: 28.05.2019), вільний. – Назва з екрана.

1641. Скрипник, О. Начальник розвідки у Юрка Тютюнника [О. Х. Кузьминський] / О. Скрипник // Розвідники, народжені в Україні / О. Скрипник. – Київ, 2011. – С. 84–87.

Лебідь-Юрчик Харитон Михайлович

1642. Гай-Нижник, П. П. Боротьба з фальшуванням грошей і валютною спекуляцією за Гетьманату 1918 року : [про Х. М. Лебедя-Юрчика] / П. П. Гай-Нижник // Фінанси України. – 2005. – № 9. – С. 158–160.

1643. Гай-Нижник, П. П. Експедиція заготовок державних паперів і Х. М. Лебідь-Юрчик – установа і людина, що творили грошову систему України / П. П. Гай-Нижник // Фінанси України. – 2008. – № 4. – С. 118–123.

1644. Гай-Нижник, П. П. Лебідь-Юрчик – директор Державної скарбниці України в 1917–1919 роках / П. П. Гай-Нижник // Вісн. Нац. банку України. – 2003. – № 9. – С. 68. – Бібліогр. в кінці ст.

1645. Гай-Нижник, П. П. Лебідь-Юрчик Харитон Михайлович / П. П. Гай-Нижник // Енциклопедія Сучас. України (ЕСУ). – Київ, 2016. – Т. 16 : Куз–Лев. – С. 627. – Бібліогр.

1646. Гай-Нижник, П. П. Розмінні марки-шаги, їхній характер і завдання : [про Х. М. Лебеда-Юрчика] / П. П. Гай-Нижник // Фінанси України. – 2005. – № 3. – С. 152–155.

1647. Гай-Нижник, П. П. Уроки історії розвитку банківської системи в Україні (1917–1918 роки) : [про Х. М. Лебеда-Юрчика] / П. П. Гай-Нижник // Фінанси України. – 2011. – № 10. – С. 117–126.

1648. Головноуповноважений уряду Української Народної Республіки (1919–1920) : док. та матеріали / Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України, Хмельниц. гуманітар.-пед. акад., Центр дослідж. історії освіти Поділля ; упоряд., авт. вступ. ст. В. Р. Адамський. – Хмельницький : Цюпак А. А., 2017. – 493 с. – Зі змісту: [Лебідь-Юрчик Х.]. – С. 52, 76, 382.

1649. Дорошенко, Д. І. Історія України, 1917–1923. В 2 т. Т. 2. Українська Гетьманська Держава 1918 року / Д. І. Дорошенко ; упоряд. К. Ю. Галушко. – Київ : Темпора, 2002. – 352 с. : іл. – Зі змісту: Лебідь-Юрчик Х. – С. 189, 192, 196, 202.

1650. Завальнюк, К. Костянтин Завальнюк: За всі гроші Державної скарбниці УНР відповідав подолянин : [про уродженців Вінниччини, які займали чільні місця в уряді УНР, зокрема і дир. Держ. скарбниці Харитона Лебеда-Юрчика, чий підпис

можна побачити на тогочас. банкнотах] / К. Завальнюк ; записав М. Зотов // Місто. – 2017. – 22 листоп. – С. 5.

1651. Завальнюк, К. Наш земляк – один із творців української гривні : (укр. вчений і держ. діяч Х. М. Лебідь-Юрчик народився в с. Зятківці Гайсин. р-ну) / К. Завальнюк // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали ХХІІ Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф., 22 жовт. 2009 р., м. Вінниця : до 360-річчя утворення Укр. козац. держави / Вінниц. краєзнав. тов-во «Поділля» [та ін.] ; відп. ред. Ю. А. Зінько. – Вінниця, 2009. – С. 338–341.

1652. Кузьмінець, Н. Лебідь-Юрчик Харитон Михайлович / Н. Кузьмінець // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 120–121 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1653. Лебідь-Юрчик Харитон Михайлович [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. дані. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org> > wiki > Лебідь-Юрчик_... (дата звернення: 3.09.2019), вільний. – Назва з екрана.

1654. Осташко, Т. С. Лебідь-Юрчик Харитон Михайлович / Т. С. Осташко // Енциклопедія історії України : у 10 т. – Київ, 2009. – Т. 6 : Ла-Мі. – С. 71.

1655. Українська Центральна Рада : док. та матеріали. У 2 т. Т. 2. 10 груд. – 29 квіт. 1918 р. / упоряд. В. Ф. Верстюк. – Київ : Наук. думка, 1997. – 424 с. : портр. – (Пам'ятки історії України. Серія 5: Джерела новітньої історії). – Зі змісту: Лебідь-Юрчик Харитон Михайлович. – С. 130.

1656. Харитон Лебідь-Юрчик: батько першого українського держбюджету [Електронний ресурс] / підгот. С. Запорожець // DOJO : сайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://www.dojo.net.ua/kharyton-lebid-iurchyk-batko-pershoho-ukrainskoho-derzhbiudzhetu/>_... (дата звернення: 03.09.2019), вільний. – Назва з екрана.

Левитський Микола Григорович

1657. Веденєєв, Д. В. Левитський Микола Григорович : [громад.-політ. діяч, дипломат] / Д. В. Веденєєв // Енциклопедія Сучас. України (ЕСУ). – Київ, 2016. – Т. 16 : Куз–Лев. – С. 649. – Бібліогр. в кінці ст.

1658. Верстюк, В. Левитський Микола : [громад.-політ. діяч, дипломат, правник, член Центр. Ради і Укр. ген. військ. ком.] / В. Верстюк, Т. Осташко // Українська революція : іст. портр. : навч. посіб. / уклад.: С. В. Корновенко, А. Г. Морозов, О. П. Рент. – Вінниця, 2004. – С. 106–107.

1659. Двойнінова, О. В. Роль інтелігенції в кооперативному будівництві України на початку ХХ ст. / О. В. Двойнінова // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2006. – Вип. 11. – С. 69–74. – Зі змісту: [Левитський Микола Григорович]. – С. 70–71.

1660. Левитський Микола Григорович [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. дані. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/.../Левитський_Микола_Григоров. (дата звернення: 30.05.2019), вільний. – Назва з екрана.

1661. Стадник, О. Левитський Микола Григорович / О. Стадник // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 121–122 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1662. Стрельський Г. В. Левитський Микола Григорович / Г. В. Стрельський // Енциклопедія історії України : у 10 т. – Київ, 2009. – Т. 6 : Ла–Мі. – С. 83–84 : фот. – Бібліогр. в кінці ст.

1663. Українська Центральна Рада : док. та матеріали : у 2 т. / упоряд. В. Ф. Верстюк. – Київ : Наук. думка, 1996–1997. – (Пам'ятки історії України. Серія 5: Джерела новітньої історії).

Т. 1 : 4 берез. – 9 груд. 1917. – 1996. – 587 с. : портр. – Зі змісту: [Левитський (Левітський, Левицький) Микола Григорович]. – С. 20, 35, 49, 50, 54, 55, 58, 80, 82, 94, 203, 219, 228, 230, 246, 247, 248, прим. 10, прим. 37, прим. 54, прим. 349, прим. 410.

Т. 2 : 10 груд. – 29 квіт. 1918 р. – 1997. – 424 с. : портр. – Зі змісту: [Левитський (Левітський, Левицький) Микола Григорович]. – С. 3, 8, 9, 11, 70, 71, 99, 105, 106, 115.

Левченко Охрім Трохимович

1664. Завальнюк, К. Повстанський загін Левченка (Єфрема Івануня) : [чисельністю близько 50 чол., організов. наприкінці 1920 р. з селян Ладижин. волості та червоноармійців-дезертирів, його дії на території Тульчин., Гайсин., Тростянець. р-нів] / К. Завальнюк // Тези доп. і повідомл. 19-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 18 лют. 1999 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1999. – С. 16–19.

1665. Завальнюк, К. В. Нашадки батозької слави : [у контексті ст. є згадки про Левченка] / К. В. Завальнюк // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали XXVII Всеукр. Вінниц. наук. історико-краєзнав. конф., 7–8 жовт. 2016 р. / відп. ред. Ю. А. Зінько. – Вінниця, 2016. – С. 208–216.

Леонтович Микола Дмитрович

1666. Восвідко, Л. Педагогічна, творча діяльність Миколи Леонтовича в Києві (1918–1919 рр.) / Л. Восвідко // Матеріали до українського мистецтвознавства. Микола Леонтович і сучасна освіта та культура : до 125-річчя від дня народж. : зб. наук. пр. / НАН України [та ін.]. – Київ ; Кам'янець-Подільський, 2003. – Вип. 4. – С. 25–27.

1667. Гордійчук, М. М. Микола Леонтович / М. М. Гордійчук. – 2-ге вид. – Київ : Муз. Україна, 1974. – 64 с. : іл.

1668. Дяченко, В. П. М. Леонтович / В. Дяченко. – 4-те вид. – Київ : Муз. Україна, 1985. – 134 с.

1669. Завальнюк, А. Ф. Микола Леонтович : дослідж., док., листи : до 125-ї річниці від дня народж. / А. Ф. Завальнюк. – Вінниця : Поділля-2000, 2002. – 256 с. – Бібліогр.

1670. Завальнюк, А. Ф. Микола Леонтович : повне збір. хор. та пед. спадщини : до 140-ї річниці від дня народж. / А. Ф. Завальнюк. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. – 688 с. : іл., нот. – Бібліогр. : с. 683–685. – Зі змісту: Життєвий шлях Миколи Леонтовича. – С. 10–43.

1671. Макарова, О. Що означає «Щедрик» для Вінниччини : [у Вінниц. облдержадмін. відбулося засід. круглого столу на тему створення бренду «Щедрик – мелодія Вінниччини»] / О. Макарова // Вінниц. газ. – 2020. – 31 січ. – С. 8.

1672. Микола Леонтович – славетний український композитор : біобібліогр. покажч. / Упр. культури і мистецтв Вінниц. облдержадмін., Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва ; уклад. О. І. Кізян ; ред. С. В. Лавренюк ; відп. за вип. Н. І. Морозова. – Вінниця : Балук І. Б., 2017. – 412 с. : іл. – (Наші видатні земляки).

1673. Микола Леонтович : спогади, листи, матеріали / упоряд., прим. та комент. В. Ф. Іванова. – Київ : Муз. Україна, 1982. – 238 с. : фот.

1674. Прушківська, Н. Майстерність Миколи Леонтовича як композитора та його вплив на духовну культуру нації / Н. Прушківська // Тези доп. і повідомл. 18-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 3 лют. 1998 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1998. – С. 7–8.

1675. Семенко, Л. Їх поєднала пісня Леонтовича... : нариси з історії муз. життя в Україні 1910–1930-х років / Л. Семенко. – Вінниця : Едельвейс і К, 2007. – 272 с.

1676. Семенко, Л. Леонтович Микола Дмитрович / Л. Семенко // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Каросєва ; відп. за вип.

Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 123–124 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1677. Семенко, Л. І. Матеріали до історії музичного життя в Україні 1920-х років у колекції Вінницького обласного краєзнавчого музею / Л. І. Семенко // Краєзнавство: історичний досвід та перспективи розвитку : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. 13–15 жовт. 2010 р., м. Вінниця. – Вінниця, 2011. – С. 18–20.

1678. Сенета, Т. В. Роль творчості М. Д. Леонтовича у становленні української культури ХХ століття / Т. В. Сенета // Молодий вчений. – 2017. – № 4. – С. 74–77.

1679. Слободянюк, П. Велет народної пісні [М. Д. Леонтович] / П. Слободянюк // Україна – моя доля : зб. наук. пр. і публ. / П. Слободянюк ; уклад., авт. вступ. ст. І. М. Шоробура. – Вінниця, 2018. – С. 278–282. – Бібліогр. в кінці ст.

1680. Стеблецька, Г. Е. Будівничий нових світів: М. Д. Леонтович / Г. Е. Стеблецька // Особистість в культурі : збірник. – Вінниця, 2001. – С. 101–113.

1681. Топська, Н. Подільський Орфей / Неллі Топська. – Київ : Альфа, 2016. – 64 с. : портр., іл.

1682. Шаров, І. Ф. Леонтович Микола Дмитрович: композитор, хоровий диригент, громадський діяч, педагог / І. Ф. Шаров // 100 видатних імен України : довідник / І. Ф. Шаров. – Київ, 1999. – С. 230–234 : фот.

1683. Шуткевич, О. Обірвана кулею нота : рідкіс. док. допомогли розплутати деталі загибелі поділ. Шопена – композитора Миколи Леонтовича / Олесь Шуткевич // День. – 2016. – 15–16 січ. – С. 18 : фот.

1684. Янковська, О. В. Леонтович Микола Дмитрович / О. В. Янковська // Енциклопедія історії України : у 10 т. – Київ, 2009. – Т. 6 : Ла-Мі. – С. 119–120 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1685. Петренко, О. С. *Отаман Лещенко* – один з керівників повстанського руху на Ольгопільщині / О. С. Петренко // Тези доп. 11-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 3 верес. 1992 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1992. – С. 61.

Литвицький Микола Олексійович

1686. Литвицький, М. Перша проба (од власного кореспондента) / М. Литвицький // Народна воля (щоден. нар. газ.). – 1917. – 4 лип. (21 черв.).

1687. Літвицький Микола Олексійович [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. дані. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/.../Літвицький_Микола_Олексійов... (дата звернення: 23.05.2019), вільний. – Назва з екрана.

1688. Лівницький Андрій. Листування (1919–1953 роки) / А. Лівницький ; упоряд., вступ. ст., заг. ред. Я. Файзуліна ; Укр. ін-т нац. пам'яті. – Київ : Фенікс, 2018. – 688 с. – Зі змісту: [Літвицький Микола]. – С. 156, 177–179, 366.

1689. Логінов, О. Литвицький Миколай Олексійович / О. Логінов // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 128–129. – Бібліогр. в кінці ст.

1690. Логінов, О. В. Вінниця у 1917 році. Революція у провінційному місті / О. В. Логінов, Л. І. Семенко ; Вінниц. обл. краєзнав. музей, Краєзнав. т-во «Поділля». – Вінниця : Держ. картогр. ф-ка, 2009. – 272 с. : іл. – Зі змісту: [Про М. О. Литвицького]. – С. 14, 31, 54, 57, 99, 102, 103, 105, 107, 109, 128, 131, 158, 181, 183, 193, 201, 202, 203, 216, 218, 221, 227, 228, 232.

1691. Логінов, О. В. Життя і смерть керманича Вінниці Миколи Литвицького (1888–1939) : [М. О. Литвицький – вінниц. кооператор, урядовець УНР, у 1917–1918 рр. виконував обов’язки Вінниц. міськ. голови] / О. В. Логінов // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали XXVII Всеукр. Вінниц. наук. історико-краєзнав. конф., 7–8 жовт. 2016 р., м. Вінниця / відп. ред. Ю. А. Зінько. – Вінниця, 2016. – С. 216–228 ; Вінниц. край. – 2016. – № 3. – С. 80–89. – Бібліогр. в кінці ст.

1692. Реєнт, О. П. Нариси життя Літинщини, 1917–1921 рр. : революц. події та повсякденність / О. П. Реєнт, В. П. Рекрут ; НАН України [та ін.]. – Київ : [б. в.], 2017. – 298 с. – Зі змісту: Литвицький М. – С. 25.

Лівицький Андрій Миколайович

1693. Андрій Лівицький. Листування (1919–1953 роки) / А. Лівицький ; упоряд., вступ. ст., заг. ред. Ярослава Файзуліна ; Укр. ін-т нац. пам’яті. – Київ : Фенікс, 2019. – 688 с. – Зі змісту: Зберігаючи державницьку традицію: життя і чин Андрія Лівицького. – С. 3–95. – Електрон. версія. – Режим доступу: <http://www.uinr.gov.ua/elektronni-vydannya/andriy-livyckyuy-lystuvannya-1919-1953-roku> (дата звернення: 10.09.2019), вільний. – Назва з екрана.

1694. Бохан, О. «Все життя віддати Україні...» : до 140-річчя від дня народж. А. Лівицького (1879–1954) : [про учасника подій Укр. революції (1917–1921 р.), члена кількох урядів УНР, політ. діяча] / О. Бохан // Дати і події : перше півріччя : календар знамен. дат. – 2019. – № 1. – С. 69–72 : портр. – Бібліогр.

1695. Грабовський, С. Місія президента / С. Грабовський // Нар. депутат. – 2007. – № 9. – С. 72–74.

1696. Коваль, Р. Лівицький Андрій Миколайович : [голова Директорії та Голов. отаман військ УНР] / Р. Коваль // Енциклопедія Сучас. України (ЕСУ). – Київ, 2016. – Т. 17 : Лег–Лощ. – С. 355 : портр.

1697. Лівницький Андрій // Українська революція : (іст. портр.) / упоряд.: С. В. Корновенко, А. Г. Морозов, О. П. Реєнт. – Вінниця, 2004. – С. 118–119.

1698. Михайлова, О. Листи Андрія Лівницького про польсько-українські переговори у Варшаві (кінець 1919 – квіт. 1920 рр.) / О. Михайлова // Студії з історії української революції 1917–1921 років : зб. наук. пр. на пошану д-ра іст. наук, проф. Р. Я. Пирога / редкол.: В. Верстюк (голова) [та ін.]. – Київ, 2011. – С. 229–252.

1699. Романюк, І. Лівницький Андрій Миколайович / І. Романюк // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 129–130 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1700. Скрипник, В. Весілля у Володіївцях : у Вінниц. обл. відбувся історико-культур. фестиваль «Володівецьке весілля» на честь першого Президента України в екзилі Андрія Лівницького і його родини / В. Скрипник // Голос України. – 2019. – 12 верес. – С. 9 : фот.

1701. Скрипник, В. Весілля через 119 років : [під час реконструкції весілля у с. Володіївцях Немирів. р-ну було відтворено весілля майбут. прем'єр-міністра уряду УНР Андрія Лівницького] / Віктор Скрипник // RIA. – 2019. – 14 серп. – С. 17 : кольор. фот.

1702. Солдатенко, В. «Визнання за дорогу ціну» (Андрій Миколайович Лівницький) / В. Солдатенко // Проект «Україна». 1917–1920 рр. Постаті / Валерій Солдатенко. – Харків : Фоліо, 2011. – С. 501–507. – Бібліогр. в кінці ст.

Лозан Федір Іванович

1703. Завальнюк, К. По різні боки барикад : біогр. учасників визвол. змагань укр. народу 1917–1920-х рр. на Ямпільщи-

ні / К. Завальнюк // Незламні. Ямпільці в обороні державності : 1917–1925 / К. Завальнюк, С. Борсуковський ; Іст. клуб «Холодний Яр». – Вінниця, 2009. – Ч. 3. – С. 116–144. – Зі змісту: Лозан Федір Іванович : [керівник Бабчинец. повстання 1921 р., помічник отамана С. Ільницького). – С. 132.

Лотоцький Олександр Гнатович

1704. Лотоцький, О. Державний провід Симона Петлюри / О. Лотоцький // Тризуб (Париж). – 1930. – № 20/21. – С. 3–28.

1705. Лотоцький, О. На світланку церковного визволення : [поч. 1918–1919 рр.] / О. Лотоцький // Календар-альманах «Дніпро» на переступний рік 1928. – Львів, 1928. – С. 99–106.

1706. Лотоцький, О. Промова Міністра ісповідань О. Лотоцького на засіданні Українського Церковного Собору в Києві 12 листопада 1918 р. / О. Лотоцький // Полонська-Василенко, Н. Історичні підвалини УАПЦ / Н. Полонська-Василенко. – Мюнхен, 1964. – С. 111–112.

1707. Лотоцький, О. Симон Петлюра як політик і державний муж / О. Лотоцький ; зладив М. Добрянський. – 3-те вид., скор. – Париж ; Лондон, 1951. – 76 с.

1708. Лотоцький, О. Сторінки минулого : у 2 ч. / О. Лотоцький. – Варшава : [б. в.], 1932– .

Ч. 1. – 1932. – 288 с.

Ч. 2. – 1933. – 488 с.

1709. Лотоцький, О. Церковна справа на Україні : (витяг із вступ. викладу в Укр. вільному ун-ті в Празі) / О. Лотоцький // Літ.-наук. вісн. – Львів, 1923. – Кн. 5. – С. 61–69.

1709а. Антонюк, О. Ю. «Понад рідним краєм» : до 150-річчя від дня народж. Олександра Гнатовича Лотоцького / О. Ю. Антонюк, І. М. Романюк // Знаменні і пам'ятні дати Вінниччини

2020 року : хронол. довід. / уклад.: О. Ю. Антонюк, Г. М. Авраменко ; ред. С. В. Лавренюк ; відп. за вип. Л. Б. Сенік. – Вінниця, 2019. – С. 76–81. – Бібліогр. в кінці ст. – Електрон. версія. – Режим доступу: <https://library.vn.ua/e-library/katalog/znamenni-i-ram'yatni-dati-vinnichchini-2020-roku> (дата звернення: 22.03.2020), вільний. – Назва з екрана.

1710. Верстюк, В. Лотоцький Олександр / В. Верстюк, Т. Осташко // Українська революція : іст. портр. : навч. посіб. / упоряд.: С. В. Корновенко, А. Г. Морозов, О. П. Реєнт. – Вінниця, 2004. – С. 120–122.

1711. Верстюк, В. Ф. Лотоцький Олександр Гнатович (псевдо: О. Білоусенко, О. Любенький) (09.03.1870–22.10.1939) : [громад. і держ. діяч періоду УНР, письменник, дипломат] / В. Ф. Верстюк, Т. С. Осташко // Діячі Української Центральної Ради : бібліогр. довід. / В. Ф. Верстюк, Т. С. Осташко. – Київ, 1998. – С. 117–118.

1712. Видатні постаті в історії України ХХ ст. : корот. біогр. нариси / уклад.: В. І. Гусєв (керівник авт. кол.), О. В. Даниленко, Л. В. Іваницька [та ін.]. – Київ : Вища шк., 2011. – 392 с. – Зі змісту: Олександр Лотоцький. – С. 204–210.

1713. Дорошенко, Д. І. Історія України, 1917–1923 : в 2 т. / Д. І. Дорошенко ; упоряд. К. Ю. Галушко. – Київ : Темпора, 2002 – .

Т. 1 : Доба Центральної Ради. – 320 с. : іл. – Зі змісту: [Лотоцький Ол.]. – С. 56, 57, 112, 113, 115, 123, 133, 136, 138, 145, 147, 285, 288.

Т. 2 : Українська Гетьманська Держава 1918 року. – 352 с. : іл. – Зі змісту: [Лотоцький Ол.]. – С. 5, 7, 8, 43, 113, 221, 222, 223, 224, 231, 232, 272, 274, 275, 279.

1714. Дудко, О. О. Життєвий шлях, громадсько-політична та науково-педагогічна діяльність Олександра Гнатовича Лотоцького (1870–1939) : автореф. дис. ... канд. іст. наук. / О. О. Дудко. – Київ, 2005. – 20 с.

1715. Дудко, О. О. Олександр Гнатович Лотоцький: на шляху до автокефалії української церкви [1917–1920 років] / О. О. Дудко // Наук. зап. : зб. пр. молодих вчених та аспірантів / Ін-т укр. археографії та джерелознавства. – Київ, 1999. – Т. 4. – С. 195–205. – Бібліогр.: с. 204–205.

1716. Зінченко, А. Поділля у мемуарах Олександра Лотоцького / Арсен Зінченко // Перша Чернівецька наук. історико-краєзнав. конф., присвяч. 100-річчю Укр. революції, 1917–1921 рр. : [матеріали конф.], 6 жовт. 2017 р., смт Чернівці / редкол.: Ю. А. Зінько [та ін.]. – Вінниця, 2017. – С. 65–70.

1717. Зінченко, А. Подільські сторінки мемуарів Олександра Лотоцького / А. Л. Зінченко // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали XXV Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф., 11–12 жовт. 2013 р., м. Вінниця. – Вінниця, 2013. – С. 69–77.

1718. Імена, повернуті на Батьківщину : бібліогр. покажч. / Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тимірязєва ; уклад.: Г. М. Авраменко, О. І. Кізян ; авт. біогр. довідок А. М. Подолинний ; відп. за вип. А. Й. Лучко. – Вінниця : Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тимірязєва, 1998. – 45 с. – (Наші видатні земляки). – Зі змісту: Олександр Лотоцький (21.03.1870–22.10.1939) / А. М. Подолинний. – С. 24–28.

1719. Козак, С. Олександр Лотоцький – учений, дипломат і політик / С. Козак // На службі Клію : зб. наук. пр. – Київ, 2000. – С. 356–364.

1720. Кузьмінець, Н. Лотоцький Олександр Гнатович / Н. Кузьмінець // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароева ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 132–133 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1721. Лицар праці і обов'язку = Knight of Toil and Duty : зб., присвяч. пам'яті проф. О. Лотоцького-Білоусенка / за ред. Богдана

Гошовського ; Наук. т-во ім. Шевченка ; Б-ка українознавства. – Торонто ; Нью-Йорк : Євшан-зілля, 1983. – 190 с. : іл. – Бібліогр.: с. 157–173.

1722. Лівницький Андрій. Листування (1919–1953 роки) / А. Лівницький ; упоряд., вступ. ст., заг. ред. Я. Файзуліна ; Укр. ін-т нац. пам'яті. – Київ : Фенікс, 2018. – 688 с. – Зі змісту: [Лотоцький Олександр]. – С. 34, 50, 69, 70, 72, 79, 153, 178, 183, 188, 192, 194, 199, 207, 209, 216, 222, 228, 277, 365, 366, 427–429, 469–471, 532, 621.

1723. Мхитарян, Н. Мемуари О. Лотоцького як цінне джерело дослідження історії українсько-турецьких взаємовідносин : [1918–1919 рр.] / Н. Мхитарян // Розбудова держави. – 1995. – № 5/6. – С. 54–57.

1724. Мхитарян, Н. Жити з сусідами у злагоді : мемуари колиш. укр. посла в Туреччині [О. Лотоцького в період Директорії] / Н. Мхитарян // Політика і час. – 1995. – № 7. – С. 62–70.

1725. Омелянович-Павленко, М. Спогади командарма (1917–1920) / М. Омелянович-Павленко. – Київ : Центр учб. літ., 2019. – 584 с. – Зі змісту в прим.: [Лотоцький О.]. – С. 529.

1726. Подолинний, А. Олександр Лотоцький (09(21).03.1870–22.10.1939) : [громад. та держ. діяч періоду УНР, народився в с. Бронниця, тепер Могилів-Поділ. р-ну] / А. Подолинний // Жити Україною: ст., рец., есе / А. Подолинний. – Вінниця, 2007. – С. 123–125.

1727. Смаль-Стоцький, Р. Лотоцький Олександр / Р. Смаль-Стоцький // Енциклопедія українознавства : Словникова частина : [в 11 т.] / Наук. т-во ім. Шевченка ; голов. ред. В. Кубійович. – Київ, 1996. – Т. 4. – С. 1432 : портр.

1728. Станович, М. В ім'я української справи : [про О. Лотоцького] / М. Станович // Подолія. – 2003. – 14 берез. – С. 14. – (Спец. вип. газ. «П'ятниця»).

1729. Стрельський, Г. О. Г. Лотоцький і його мемуари / Г. Стрельський // Спеціальні історичні дисципліни : питання теорії та методики : зб. наук. пр. / НАН України, Ін-т історії України. – Київ, 2006. – Чис. 13, ч. 1. – С. 293–306.

1730. Стрельський, Г. В. Видатний український політичний діяч, дипломат, вчений-історик, письменник (О. Г. Лотоцький) / Г. В. Стрельський // Актуальні проблеми слов'язознавства : [зб. наук. пр.]. – Київ, 2004. – Ч. 2. – С. 101–110.

1731. Стрельський, Г. В. Лотоцький О. Г. (1870–1939) – видатний український вчений, громадсько-політичний діяч, дипломат / Г. В. Стрельський // Наук. вісн. Дипломат. акад. України. – Київ, 2002. – Вип. 6 : Світова дипломатія : історія та сучасність. – С. 368–377.

1732. Токаржевський-Карашевич, І. Олександр Лотоцький як дипломат : [Укр. посольство в Царгороді в 1919 р.] / І. Токаржевський-Карашевич // Лицар праці і обов'язку : зб., присвяч. пам'яті О. Лотоцького-Білоусенка. – Торонто ; Нью-Йорк, 1983. – С. 56–63.

1733. Україна : антол. пам'яток державотворення Х–ХХ ст. : у 10 т. / редкол.: І. М. Дзюба [та ін.]. – Київ : Основи, 2008–2009.

Т. 7 : Відродження української державності / упоряд., передм. та прим. Д. Павличка. – 2008. – 703 с. – Імен. покажч.: с. 699–703. – Зі змісту: [Розд.] Гетьманат (1918 рік): Лотоцький, О. Виступ міністра віросповідань Лотоцького на засіданні Церковного Собору 12 листопада 1918 р. / О. Лотоцький. – С. 350–351.

1734. Українська Центральна Рада : док. та матеріали : у 2 т. / упоряд. В. Ф. Верстюк. – Київ : Наук. думка, 1996–1997. – (Пам'ятки історії України. Серія 5: Джерела новітньої історії).

Т. 1 : 4 берез. – 9 груд. 1917 р. – 1996. – 587 с. : портр. – Зі змісту: [Лотоцький Олександр Гнатович]. – С. 30, 40, 101–104, 106, 115, 117–119, 128, 129, 131–136, 140–142, 145, 146, 149, 150, 152, 153, 161, 162, 165, 173, 179, 183, 188–190, 196, 199, 200, 202, 203, 205, 206, 208, 210, 212, 219, прим. 13, прим. 22, прим. 116, прим. 263, прим. 338, прим. 341, прим. 368.

Т. 2 : 10 груд. – 29 квіт. 1918 р. – 1997. – 424 с. : портр. – Зі змісту: [Лотоцький Олександр Гнатович]. – С. 77, 86, 93.

1735. Швидкий, В. Дипломатична місія Олександра Лотоцького в Константинополі (1919–1920 рр.) / В. П. Швидкий // Дипломатична та консульська служба у вимірі особистості / Дипломат. акад. України при М-ві закордон. справ України ; редкол.: С. Віднянський, Ю. Бошицький [та ін.]. – Київ, 2016. – С. 209–225. – (Бібліотека наукового щорічника «Україна дипломатична» ; вип. 13). – Текст парал. англ. – Бібліогр. в кінці ст.

1736. Швидкий, В. Олександр Лотоцький (1870–1939) : (бібліогр. покажч.) / Василь Швидкий // Молода нація : альманах. – 2003. – № 1 (26). – С. 198–250.

1737. Швидкий, В. Олександр Лотоцький: учений, громадський діяч, політик (1890–1930-ті рр.) / В. Швидкий. – Київ : Ін-т історії України НАН України, 2002. – 366 с.

1738. Швидкий, В. П. Посольство Олександра Лотоцького та його заходи щодо визнання незалежності Української церкви (Константинополь, 1918–1920 роки) / В. Швидкий // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки : міжвідом. зб. наук. пр. / НАН України, Ін-т історії України. – Київ, 2005. – Вип. 14. – С. 33–44. – Бібліогр. в кінці ст.

Любинський Микола Михайлович

1739. Верстюк, В. Ф. Любинський Микола Михайлович (05.10.1891–1937) / В. Ф. Верстюк, Т. С. Осташко // Діячі Української Центральної Ради : бібліогр. довід. / В. Ф. Верстюк, Т. С. Осташко. – Київ, 1998. – С. 120.

1740. Дорошенко Д. І. Історія України 1917–1923 рр. : у 2 т. / Д. І. Дорошенко ; упоряд. К. Ю. Галушко. – Київ : Темпора, 2002.

Т. 1 : Доба Центральної Ради. – 320 с. – Зі змісту: [Любинський Мик.]. – С. 69, 102, 170–173, 215, 217–220, 223, 224, 226–228, 231, 232, 239, 240, 293, 297.

Т. 2 : Українська Гетьманська Держава 1918 року. – 352 с. : іл. – Зі змісту: [Любинський М.]. – С. 7, 13, 23, 24, 26, 103, 106, 150.

1741. Любинський Микола Михайлович [Електронний ресурс] // Wikiwand : матеріали з Вікіпедії – вільної енциклопедії : вебсайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: https://www.wikiwand.com/uk/Рада_народних_міністрів_УНР (дата звернення: 28.05.2019), вільний. – Назва з екрана.

1742. Любинський Микола Михайлович [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/.../Любинський_Микола_Михайло... (дата звернення: 28.05.2019), вільний. – Назва з екрана.

1743. Любинський Микола // Українська революція : іст. портр. / упоряд.: С. Корновенко, А. Морозов, О. Рєєнт. – Вінниця, 2004. – С. 122–123.

1744. Микола Любинський і логіка червоного терору. Невідомі сторінки українського Розстріляного відродження [Електронний ресурс] // ZN.UA : офіц. сайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: https://dt.ua/SOCIETY/mikola_lyubinskiy_i_logika_chervonogo_teroru__nevidomi_storinki_ukrayinskogo_rozstrilyanogo_vidrodzh.html (дата звернення: 28.05.2019), вільний. – Назва з екрана.

1745. Микола Любинський. 1891–1938 : [міністр закордон. справ УНР] // Горе переможеним : репресов. міністри Української революції / відп. упоряд. А. Когут ; упоряд.: Р. Подкур, В. Скальський, В. Василенко [та ін.]. – Київ, 2018. – С.117–124 : портр.

1746. Микола Михайлович Любинський [Електронний ресурс] // Український інститут національної пам'яті (УІНП) : офіц. вебсайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://www.memory.gov.ua/publication/mikola-mikhailovich-lyubinskii> (дата звернення: 28.05.2019), вільний. – Назва з екрана.

1747. Прокопчук, В. С. Міністр УНР – виходець із Стріховець [М. М. Любинський] / В. С. Прокопчук // Наук. пр. Кам'янець-Поділ. держ. пед. ун-ту. Серія: Історичні науки. – Кам'янець-Подільський, 2002. – Т. 6. – С. 559–564.

1748. Реєнт, О. П. Нариси життя Літинщини, 1917–1921 рр. : революц. події та повсякденність / О. П. Реєнт, В. П. Рекрут ; НАН України [та ін.]. – Київ : Ін-т історії України НАН України, 2017. – 298 с. – Зі змісту: [Любинський М.]. – С. 22, 63, 65.

1749. Солдатенко, В. Україна в революційну добу : іст. есе-хроніки. У 4 т. Т. 1. Рік 1917 / В. Солдатенко. – Харків : Прапор, 2008. – 560 с. – Зі змісту: [Любинський М. М.]. – С. 168, 394.

1750. Українська Центральна Рада : док. та матеріали : у 2 т. / упоряд. В. Ф. Верстюк. – Київ : Наук. думка, 1996–1997. – (Пам'ятки історії України. Серія 5: Джерела новітньої історії).

Т. 1 : 4 берез. – 9 груд. 1917. – 1996. – 587 с. : портр. – Зі змісту: [Любинський Микола Михайлович]. – С. 17, 20, 35, 36, 52, 54–58, 71, 79, 80, 84, 88, 89, 91–95, 97, 99, 111, 114, 116, 120, 122, 125, 219, 228, 230, 246, 247, 248, прим. 10, прим. 75, прим. 85, прим. 86, прим. 107, прим. 164, прим. 172, прим. 173, прим. 178, прим. 196, прим. 229, прим. 410.

Т. 2 : 10 груд. – 29 квіт. 1918 р. – 1997. – 424 с. : портр. – Зі змісту: [Любинський Микола Михайлович]. – С. 3, 8, 11, 46, 50, 70, 71, 80, 99, 105, 106, 108, 112–114, 116, 117, 119–121, 123, 124, 129, 130, 132, 133, 138, 141, 143, 145, 146, 148, 149, 153, 156–160, 165, 167, прим. 86, прим. 90, прим. 100.

1751. Хоцянівська, І. Любинський Микола Михайлович / І. Хоцянівська // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 132–133 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

Ляйнберг Соломон Якович

1752. Гуцал, П. Невідоме про Соломона Ляйнберга і ще дещо : [висловлено зауваження щодо кн. «Євреї на Тернопільщині»; описано трагіч. долю офіцера УГА, рад. розвідника С. Ляймберга] / П. Гуцал // Вільне життя. – 2010. – С. 5.

1753. Желіховський, В. Ляйнберг Соломон Якович / В. Желіховський // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Каросева ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 134–135. – Бібліогр. в кінці ст.

1754. Зотов, М. Війна пам'яті : [про жидів. пробоевий (штурмовий) курінь, який перебував у Вінниці у 1919 р., та його командира Соломона Ляйнберга] / М. Зотов // Місто. – 2013. – 13 берез. – С. 2.

1755. Півторак, С. Р. Євреї на Тернопільщині : [окремі сторінки вид. висвітлюють долю учасника доби Укр. революції 1917–1921 рр. Соломона Ляйнберга] / С. Півторак, В. Уніят, Б. Хаварівський. – Тернопіль : Терно-граф, 2010. – 120 с.

1756. Соломон Ляйнберг [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org › wiki › Соломон_Ляйнберг (дата звернення: 3.09.2019), вільний. – Назва з екрана.

Ляхович Євген

1757. Дмитрук, О. Повернення героя : [про досі замовчув. отамана Брацлав. куреня смерті Євгена Ляховича] / О. Дмитрук ; записав Ю. Чорний // Вінниччина. – 2014. – 22 січ. – С. 11 : фот.

1758. Завальнюк, К. Лицарі волі. Повстанський рух на Поділлі у персоналіях (20-ті роки ХХ ст.) / К. Завальнюк. – Вінниця : Логос, 2000. – 268 с. – Зі змісту: Ляхович Євген. – С. 82–83.

1759. Завальнюк, К. Провісники волі : повстан. рух на Поділлі у персоналіях (20-ті роки ХХ ст.) / К. Завальнюк. – Літин : Літин. друк., 2005. – 352 с. – Зі змісту: Ляхович Євген. – С. 113–114.

1760. «Ляхович Євген, найтаємничіший отаман...» [Електронний ресурс] / Mykola Lyakhovych ...// Facebook. Микола Ляхович. – Режим доступу: [//www.facebook.com/mykolalyahovych/posts/409198185948325/](https://www.facebook.com/mykolalyahovych/posts/409198185948325/) (дата звернення: 03.09.2019), вільний. – Назва з екрана.

1761. Серeda, М. Отаманщина. Отаман Ляхович / М. Серeda // Літопис Червоної Калини. – 1930. – Ч. 12. – С. 18–20.

Мазепа Ісаак Прохорович

1762. Мазепа, І. П. Лист голови Уряду УНР Ісаака Мазепа від 23 січня 1920 року до командуючого Армією УНР отамана Михайла Омеляновича-Павленка / І. Мазепа // Хрестоматія з історії України / упоряд. та авт. комент. О. М. Уривалкін. – Київ, 2019. – С. 364–368.

1763. Мазепа, І. П. Україна в огні й бурі революції / Ісаак Мазепа ; передм. В. Яблонського. – Київ : Темпора, 2003. – 607 с.

1764. Видатні постаті в історії України ХХ ст. : корот. біогр. нариси / В. І. Гусев (керівник авт. кол.), О. В. Даниленко, Л. В. Іваницька [та ін.]. – Київ : Вища шк., 2011. – 392 с. – Зі змісту: Ісаак Мазепа. – С. 230–233.

1765. Гаврик, В. Г. Ісаак Мазепа в державотворенні в УНР доби Директорії / В. Г. Гаврик // Сторінки історії : зб. наук. пр. / Нац. техн. ун-т України «Київ. політехн. ін-т» [та ін.]. – Київ, 2012. – Вип. 34. – С. 65–72. – Бібліогр. в кінці ст.

1766. Дорошенко, Д. І. Історія України, 1917–1923. В 2 т. Т. 1. Доба Центральної Ради / Д. І. Дорошенко ; упоряд. К. Ю. Галушко. – Київ : Темпора, 2002. – 320 с. : іл. – Зі змісту: [Мазепа Ісаак]. – С. 64.

1767. Завальнюк, К. Ісаак Мазепа на Могилівщині / К. Завальнюк, О. Войтович // Третя Могилів-Поділ. наук.-краєзнав. конф. : [матеріали конф.], 25–26 верес. 2009 р., м. Могилів-Подільський. – Могилів-Подільський ; Кам'янець-Подільський, 2009. – С. 214–221.

1768. Завальнюк, К. По різні боки барикад : біограф. учасників визвол. змагань укр. народу 1917–1920-х рр. на Ямпільщині // Незламні. Ямпільці в обороні державності : 1917–1925 / К. Завальнюк, С. Борсуковський ; Іст. клуб «Холодний Яр». – Вінниця, 2009. – Ч. 3. – С. 116–144. – Зі змісту: Мазепа Ісаак Прохорович. – С. 133.

1769. Курах, М. Мазепа Ісаак / М. Курах // Енциклопедія українознавства : Словникова частина : [в 11 т.] / Наук. т-во ім. Шевченка ; голов. ред. В. Кубійович. – Київ, 1996. – Т. 4. – С. 1432 : портр.

1770. Лівницький Андрій. Листування (1919–1953 роки) / А. Лівницький ; упоряд., вступ. ст., заг. ред. Я. Файзуліна ; Укр. ін-т нац. пам'яті. – Київ : Фенікс, 2018. – 688 с. – Зі змісту: [Мазепа Ісаак]. – С. 2, 15, 16, 20, 22, 24, 24–27, 45, 50, 67, 72, 91, 93, 96, 102, 105, 108, 111, 118, 121–126, 129, 135, 138, 143, 145, 155, 170, 192, 194, 195, 200, 205, 208, 215, 247, 250, 258, 297, 306, 308, 309, 311, 313, 314, 317, 318, 320–322, 326–328, 336, 338, 353, 404, 532, 562, 564, 565, 585, 587, 597, 603, 645, 653.

1771. Мазепа Ісаак Прохорович [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Мазепа_Ісаак_Прохорович (дата звернення: 06.10.2018), вільний. – Назва з екрана.

1772. Осташко, Т. Мазепа Ісаак Прохорович / Т. Осташко // Енциклопедія історії України : у 10 т. – Київ, 2009. – Т. 6 : Ламі. – С. 425–426.

1773. Реєнт, О. П. Нариси життя Літинщини, 1917–1921 рр. : революц. події та повсякденність / О. П. Реєнт, В. П. Рекрут ; НАН

України [та ін.]. – Київ : Ін-т історії України НАН України, 2017. – 298 с. – Зі змісту: Мазепа І. – С. 214, 220, 247.

1774. Романюк, І. Мазепа Ісаак Прохорович / І. Романюк // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 135–137 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1775. Солдатенко, В. «Ми хочемо самі порядкувати своїм життям» (І. П. Мазепа) / В. Солдатенко // Проект «Україна». 1917–1920 рр. Постаті / В. Солдатенко. – Харків, 2011. – С. 445–462 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1776. Солдатенко, В. Україна в революційну добу : іст. есе-хроніки. У 4 т. Т. 1. Рік 1917 / В. Солдатенко. – Харків, 2008. – 560 с. – Зі змісту: Мазепа І. П. – С. 34, 56, 57, 60, 66, 200, 201, 219, 356, 366, 377.

1777. Тинченко, Я. Лицарі Зимових походів. 1919–1922 рр. / Ярослав Тинченко. – Київ : Темпора, 2017. – 760 с. : карти, кольор. фот. – Зі змісту: Мазепа Ісаак. – С. 19, 100.

1778. Тучинський, В. А. Події визвольних змагань 1917–1921 рр. у Могилеві-Подільському за спогадами Ісаака Мазепа / В. А. Тучинський, Ю. Б. Соколова // Четверта Могилів-Поділ. наук.-краєзнав. конф., 28–29 верес. 2012 р., м. Могилів-Подільський / відп. ред. Л. В. Баженов. – Кам'янець-Подільський, 2012. – С. 123–126. – Бібліогр. в кінці ст.

1779. Українська Центральна Рада : док. та матеріали. У 2 т. Т. 1. 4 берез. – 9 груд. 1917 р. / упоряд. В. Ф. Верстюк. – Київ : Наук. думка, 1996. – 590 с. : портр. – (Пам'ятки історії України. Серія 5: Джерела новітньої історії). – Зі змісту: [Мазепа Ісаак Прохорович]. – Прим. 11.

1780. Феденко, П. Ісаак Мазепа – борець за волю України / П. Феденко. – Лондон : Наше слово, 1954. – 228 с.

1781. Яблонський, В. М. Ісак Мазепа в «огні й бурі революції» та еміграції / В. М. Яблонський // Вісн. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка. Серія: Історичні науки. – Кам'янець-Подільський, 2010. – Вип. 3. – С. 353–361. – Бібліогр. в кінці ст.

1782. Яблонський, В. М. Мазепа: політик, учений, патріот / В. М. Яблонський // Політика і культура. – 2003. – № 37. – С. 39.

Маркович Дмитро Васильович

1783. Адамський, В. Р. Подільське відлуння I Універсалу Центральної Ради в земському середовищі / В. Р. Адамський // День Соборності України: історико-політол. дискусії (до 100-річчя бою під Крутами (29.01.2018 р.)) : зб. наук. пр. / МАУП, Хмельницький ін-т ім. Блаженнішого Володимира, Митрополита Київського і всієї України. – Хмельницький, 2018. – Вип. 5. – С. 28–42. – Бібліогр. в кінці ст. – Зі змісту: [Про участь Д. В. Марковича в надзвичайн. засід. Поділ. губерн. земського зібр. з обговорення I Універсалу]. – С. 31–33, 37.

1784. Гандзюк, В. О. Публіцистика Дмитра Марковича у вінницькій пресі 1917–1920 рр. / В. О. Гандзюк // Літературознавчі студії : зб. наук. ст. / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2008. – Вип. 3. – С. 55–63. – Бібліогр. в кінці ст.

1785. Дорошенко, Д. І. Історія України 1917–1923 рр. : у 2 т. / Д. І. Дорошенко ; упоряд. К. Ю. Галушко. – Київ : Темпора, 2002 – .

Т. 1 : Доба Центральної Ради. – 320 с. – Зі змісту: [Маркович Дм.]. – С. 149, 280.

Т. 2 : Українська Гетьманська Держава 1918 року. – 352 с. – Зі змісту: [Маркович Д.]. – С. 257, 259, 260.

1786. «Житиму на користь милої безцінної України» [Електронний ресурс] : до 165-річчя від дня народж. Д. В. Марковича – укр. письменника, громад. діяча : біобібліогр. покажч. / Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва ; уклад. О. І. Кізян,

Л. І. Заря ; ред. М. Г. Спиця ; відп. за вип. Н. І. Морозова. – Електрон. дані. – Вінниця, 2013. – 27 с. – (Наші видатні земляки). – Режим доступу:<http://www.library.vn.ua/publications/2013/Markovych.html> (дата звернення: 15.08.2018), вільний. – Назва з екрана.

1787. Краснікова, О. Д. В. Маркович – відомий громадський, кооперативний діяч і письменник / О. Краснікова, Н. Манжос // Історія Подільського краю: минуле, сучасність, майбутнє : матеріали обл. наук.-практ. конф. / ред.: Л. Братанюк, Л. Романець, В. Мазуркевич. – Вінниця, 2011. – С. 60–64.

1788. Логінов, О. В. Вінниця у 1917 році. Революція у провінційному місті / О. В. Логінов, Л. І. Семенко ; Вінниц. обл. краєзнав. музей ; Краєзнав. т-во «Поділля». – Вінниця : Держ. картогр. ф-ка, 2009. – 263, [8] с. – Зі змісту : [Про Д. В. Марковича]. – С. 16, 30, 41, 44, 55, 59, 60, 65, 95, 100, 103, 105, 107, 108, 110, 112, 114, 122, 128, 157, 197, 201.

1789. Малюта, О. В. Маркович Дмитро Васильович / О. В. Малюта // Енциклопедія історії України : у 10 т. – Київ, 2009. – Т. 6 : Ла-Мі. – С. 518–519.

1790. Маркович Дмитро : [бібліогр. список] / підгот. Г. Авраменко // Поділ. книжник : альманах. Вип. 8 (2015 р.) – 9 (2016 р.) / Упр. культури і мистецтв Вінниц. облдержадмін., Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва ; уклад. Т. Р. Карєва ; ред. С. В. Лавренюк ; відп. за вип. Л. Б. Сенік. – Вінниця, 2019. – С. 135–139.

1791. Осташко, Т. С. З історії літературно-мистецького життя в Україні за часів Центральної Ради : [є про Д. Марковича як засн. т-ва «Просвіта» у Вінниці] / Т. С. Осташко // Укр. іст. журн. – 1998. – № 3. – С. 18–32.

1792. Островський, В. Дмитро Маркович : матеріали до біогр. / В. Островський // Русалка Дністровая : літ.-краєзнав. зб. / голов. ред. М. Каменюк. – Вінниця, 2013. – [Вип. 1]. – С. 171–173.

1793. Подолинний, А. М. Дмитро Маркович у Вінниці / А. М. Подолинний // Жити Україною : ст., рец., есе / Анатолій Подолинний. – Вінниця, 2007. – С. 104–108.

1794. Реєнт, О. П. Нариси життя Літинщини, 1917–1921 рр. : революц. події та повсякденність / О. П. Реєнт, В. П. Рекрут ; НАН України [та ін.]. – Київ : Ін-т історії України НАН України, 2017. – 298 с. – Зі змісту: [Маркович Д.]. – С. 10, 20–23, 25, 49, 59, 60, 63, 262, 286.

1795. Рекрут, В. Маркович Дмитро Васильович / В. Рекрут // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 139–140 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1796. Рекрут, В. П. Вінницький етап державотворчої діяльності Дмитра Марковича (1918–1919 рр.) / В. П. Рекрут // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2007. – Вип. 12. – С. 221–224. – Бібліогр. в кінці ст.

1797. Рекрут, В. П. Громадська діяльність кооператора та літератора Дмитра Марковича у Вінниці в 1914–1917 рр. / В. П. Рекрут // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2006. – Вип. 6. – С. 324–331. – Бібліогр. в кінці ст.

1798. Рекрут, В. П. Діяльність Д. Марковича в добу Директорії (кінець 1918–1920 рр.) / В. П. Рекрут // Матеріали XII Поділ. історико-краєзнав. конф., 22–23 листоп. 2007 р., м. Кам'янець-Подільський / Кам'янець-Поділ. держ. ун-т [та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 2007. – Т. 1. – С. 432–440. – Бібліогр. в кінці ст.

1799. Рекрут, В. П. Дмитро Маркович : сторінки біогр. (1918 – поч. 1919 рр.) / В. П. Рекрут // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2006. – Т. 8 : Матеріали «круглого столу» «Культура, освіта і просвітницький рух на Поділлі». – С. 226–233.

1800. Рекрут, В. П. «З людьми і для людей...» : (Дмитро Маркович в укр. нац.-визвол. Русі : кінець XIX – поч. XX ст.) / В. П. Рекрут. – Вінниця : Балюк І. Б., 2006. – 408 с. : фот. – Зі змісту: Громадсько-політична діяльність Д. Марковича в роки Української революції. – С. 162–238 : фот.

1801. Рекрут, В. П. Нові штрихи до біографії Дмитра Марковича / В. П. Рекрут // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали XXII Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф., 22 жовт. 2009 р., м. Вінниця : до 360-річчя утворення Укр. козац. держави. – Вінниця, 2009. – С. 289–299.

1802. Русова, С. Мемуари : [Д. Маркович в житті С. Русової, біогр. мемуаристики] : уривки / С. Русова // Вінниця у спогадах : у 3 т. / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; упоряд. В. Колесник ; відп. за вип. К. Висоцька ; ред. М. Шлеймович. – Вінниця, 2017. – Т. 2 : Початок XX ст. – 1920 р. – С. 9–24 : прим., фот.

1803. Станович, М. Він розбудовував нашу державність... [про Д. Марковича (1848–1920), громад. діяча] / М. Станович // Вінниц. газ. – 1996. – 15, 20, 22 серп.

1804. Станович, М. Міністр юстиції : [про Д. В. Марковича] / М. Станович // Юрид. вісн. України. – 1996. – № 30–32.

1805. Українська Центральна Рада : док. та матеріали : у 2 т. / упоряд. В. Ф. Верстюк. – Київ : Наук. думка, 1996–1997. – (Пам'ятки історії України. Серія 5: Джерела новітньої історії).

Т. 1 : 4 берез. – 9 груд. 1917. – 1996. – 587 с. : портр. – Зі змісту: [Маркович Дмитро Васильович]. – С. 37.

Т. 2 : 10 груд. – 29 квіт. 1918 р. – 1997. – 424 с. : портр. – Зі змісту: [Маркович Дмитро Васильович]. – С. 22.

1806. Чикаленко, Є. Щоденник. 1919–1920 / Є. Чикаленко ; за ред.: В. Верстюка, М. Антоновича. – Київ ; Нью-Йорк : Вид-во ім. О. Теліги, 2005. – 639, [1] с. – Зі змісту : [Маркович Д. див. «Іменний покажчик»]. – С. 618.

1807. Шпильова, Л. Д. В. Маркович – земський гласний / Л. Шпильова // Тези доп. 11-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 3 верес. 1992 р. – Вінниця, 1992. – С. 53–54.

1808. Шпильова, Л. Я ніколи не забував про свій народ / Л. Шпильова, М. Станович // Вінниччина. – 1922. – 28 листоп. ; 5, 19, 26 груд.

Мартос Борис Миколайович

1809. Мартос, Б. Крути / Борис Мартос // Героїка трагедії Крут / упоряд. В. І. Сергійчук. – Київ, 2008. – С. 280–293.

1810. Мартос, Б. Перші кроки Центральної Ради / Б. Мартос // Хроніка 2000. – 2002. – № 51/52. – С. 334–351.

1811. Мартос, Б. Українська валюта 1917–1920 років / Борис Мартос // Наук. зап. = Wissenschaftliche mitteilungen / Укр. техніко-господар. ін-т. – Мюнхен, 1970. – Вип. 20. – С. 3–29.

1812. Андрос, Є. Ідеї для ХХІ століття: великий кооператор Борис Мартос і сьогодення / Євген Андрос // День. – 2012. – 1–2 черв. – С. 8 : фот.

1813. Біда, М. Проф. Борис М. Мартос: політик, учений і громадський діяч / М. Біда // Укр. історик. – 1977. – № 3/4. – С. 55–56.

1814. Верстюк, В. Мартос Борис / В. Верстюк // Українська революція : (іст. портр.) / упоряд.: С. В. Корновенко, А. Г. Морозов, О. П. Реєнт. – Вінниця, 2004. – С. 128–129.

1815. Головноуповноважений уряду Української Народної Республіки (1919–1920) : док. та матеріали / Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України, Хмельниц. гуманітар.-пед. акад., Центр дослідж. історії освіти Поділля ; упоряд., авт. вступ. ст. В. Р. Адамський. – Хмельницький : Цюпак А. А., 2017. – 493 с. – Зі змісту: [Мартос Б.]. – С. 283.

1816. Гребеньова, В. Мартос Борис Миколайович / В. Гребеньова // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 141–142 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1817. Двойнінова, О. В. Роль інтелігенції в кооперативному будівництві України на початку ХХ ст. / О. В. Двойнінова // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2006. – Вип. 11. – С. 69–74. – Зі змісту: [Мартос Борис Миколайович]. – С. 72–73.

1818. Лівницький Андрій. Листування (1919–1953 роки) / А. Лівницький ; упоряд., вступ. ст., заг. ред. Я. Файзуліна ; Укр. ін-т нац. пам'яті. – Київ : Фенікс, 2018. – 688 с. – Зі змісту: [Мартос Борис]. – С. 10, 13, 124, 144, 311, 335.

1819. Мартос Борис Миколайович [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Мартос_Борис_Миколайович (дата доступу: 28.05.2019), вільний. – Назва з екрана.

1820. Осташко, Т. С. Мартос Борис Миколайович / Т. С. Осташко // Енциклопедія історії України : у 10 т. – Київ, 2009. – Т. 6 : Ла-Мі. – С. 534.

1821. Солдатенко, В. Мартос Борис Миколайович / В. Солдатенко // Політ. енциклопедія / редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) [та ін.]. – Київ, 2011. – С. 428.

1822. Солдатенко, В. «Працював широ для добра українського народу» (Б. М. Мартос) / В. Солдатенко // Проект «Україна». 1917–1920 рр. Постаті / Валерій Солдатенко. – Харків, 2011. – С. 380–386. – Бібліогр. в кінці ст.

Мачушенко Володимир Сидорович

1823. Дмитрук, О. Кооператор, воїн, розвідник : [про В. Мачушенка (уродження с. Озеро Немирів. р-ну)] / О. Дмитрук // Вінниц. газ. – 2005. – 14 квіт. – С. 3.

1824. Завальнюк, К. Джуринський період життя В. С. Мачушенка / К. Завальнюк, Т. Стецюк // Перша Шаргород. наук. історико-краєзнав. конф. : матеріали конф., 17–18 жовт. 2014 р., м. Шаргород / голова редкол. С. Д. Гальчак. – Вінниця, 2014. – С. 112–116. – Бібліогр. в кінці ст.

1825. Завальнюк, К. Життя в ім'я України : [історико-док. повість про життя і діяльність педагога, кооператора, члена Центр. Ради, актив. повстан. діяча В. С. Мачушенка] / К. Завальнюк. – Вінниця : Власюк О., 2005. – 128 с.

1826. Завальнюк, К. Лицарі волі. Повстанський рух на Поділлі у персоналіях (20-ті роки ХХ ст.) / К. Завальнюк. – Вінниця : Логос, 2000. – 268 с. – Зі змісту: Мачушенко Володимир Сидорович. – С. 88–89.

1827. Завальнюк, К. Мачушенко Володимир Сидорович / К. Завальнюк // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 146–147 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1828. Завальнюк, К. Провісники волі : повстан. рух на Поділлі у персоналіях (20-ті роки ХХ ст.) / К. В. Завальнюк. – Літин : Літин. друк., 2005. – 352 с. – Зі змісту: Мачушенко Володимир Сидорович. – С. 119–120.

1829. Логінов, О. Вінниця у 1917 році. Революція у провінційному місті / О. В. Логінов, Л. І. Семенко. – 2-ге вид., випр. – Вінниця : Держ. картогр. ф-ка, 2011. – 272 с. : іл. – Зі змісту: [Про В. С. Мачушенка]. – С. 101, 105, 203.

1830. Мачушенко Володимир Сидорович [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: [https://uk.wikipedia.org > wiki > Мачушенко_Во...](https://uk.wikipedia.org/wiki/Мачушенко_Во...) (дата звернення: 04.09.2019), вільний. – Назва з екрана.

1831. Реєнт, О. П. Нариси життя Літинщини, 1917–1921 рр. : революц. події та повсякденність / О. П. Реєнт, В. П. Рекрут ; НАН України [та ін.]. – Київ : Ін-т історії України НАН України, 2017. – 298 с. – Зі змісту: Мачушенко В. – С. 63, 65, 93, 152, 198.

1832. Українська Центральна Рада : док. та матеріали. У 2 т. Т. 1. 4 берез. – 9 груд. 1917 р. / упоряд. В. Ф. Верстюк. – Київ : Наук. думка, 1996. – 590 с. : портр. – (Пам'ятки історії України. Серія 5: Джерела новітньої історії). – Зі змісту: Мачушенко (Матющенко) Володимир Сидорович. – С. 94.

Миколайчук Іван Маркович

1833. Дорошенко, Д. І. Історія України, 1917–1923. В 2 т. Т. 1. Доба Центральної Ради / Д. І. Дорошенко ; упоряд. К. Ю. Галушко. – Київ : Темпора, 2002. – 320 с. : іл. – Зі змісту: Миколайчук Ів. – С. 79.

1834. Реєнт, О. П. Нариси життя Літинщини, 1917–1921 рр. : революц. події та повсякденність / О. П. Реєнт, В. П. Рекрут ; НАН України [та ін.]. – Київ : Ін-т історії України НАН України, 2017. – 298 с. – Зі змісту: Миколайчук І. – С. 65.

1835. Рекрут, В. Миколайчук Іван Маркович / В. Рекрут // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 149–150 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1836. Українська Центральна Рада : док. та матеріали. У 2 т. Т. 1. 4 берез. – 9 груд. 1917 р. / упоряд. В. Ф. Верстюк. – Київ :

Наук. думка, 1996. – 590 с. : портр. – (Пам'ятки історії України. Серія 5: Джерела новітньої історії). – Зі змісту: Миколайчук Іван Маркович. – С. 94.

Мосендз Леонід Маркович

1837. Мосендз, Л. Людина покірна / Леонід Мосендз. – Київ : Укр. вид. спілка ім. Ю. Липи, 2011. – 164 с. : портр.

Рец.: Шкляр, В. Він писав, щоб нас було більше, або Десять новел старшини Армії УНР : [про кн. Л. Мосендза «Людина покірна»] / Василь Шкляр // Літ. Україна. – 2012. – 3 трав. – С. 7.

1838. Войтович, В. В. Леонід Мосендз: подільські сторінки життя / В. В. Войтович, М. П. Корогода // Моя країна: історія та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : зб. матеріалів V наук.-практ. краєзнав. конф., 23 квіт. 2019 р., м. Вінниця / М-во освіти і науки, Вінниц. техн. коледж. – Вінниця, 2019. – Вип. 3. – С. 6–10. – Бібліогр. в кінці ст.

1839. Завальнюк, К. Леонід Маркович Мосендз : сторінки біогр. / К. Завальнюк, О. Кравчук // Роль краєзнавства у соціально-економічному і культурному розвитку регіону : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., 10–12 жовт. 2012 р., м. Вінниця. – Вінниця, 2013. – С. 156–161.

1840. Завальнюк, К. Леонід Мосендз і Тиврівщина : [зокрема про його перебування в Гнівані] / Костянтин Завальнюк // Тиврівщина у добу Української революції 1917–1920 років: події та люди / К. Завальнюк. – Вінниця, 2017. – С. 31–43. – Бібліогр. в кінці ст.

1841. Завальнюк, К. Леонід Мосендз на Поділлі : [архів. матеріали до біогр.] / К. Завальнюк // Панорама. – 1998. – 5 груд.

1842. Завальнюк, К. Леонід Мосендз у документах епохи / К. Завальнюк, О. Кравчук, Ю. Легун. – Вінниця : Діло, 2013. – 272 с.

1843. Завальнюк, К. Людина з когорти титанів : [Л. Мосендз] / К. Завальнюк, Т. Стецюк // Червоний смерч над Поділлям / К. Завальнюк, Т. Стецюк. – Вінниця, 2008. – С. 221–228.

1844. Завальнюк, К. Подільський період життя Леоніда Мосендза / К. Завальнюк // Укр. слово. – 1998. – 8 жовт. – С. 6.

1845. Завальнюк, К. Подільські сторінки біографії Л. М. Мосендза / К. Завальнюк // Третя Могилів-Поділ. наук.-краєзнав. конф., 25–26 верес. 2009, м. Могилів-Подільський. – Могилів-Подільський ; Кам'янець-Подільський, 2009. – С. 394–402.

1846. Йолтуховський, М. Відлуння дзвонів пам'яті : [про сотника армії УНР Л. Мосендза] / Микола Йолтуховський // Поділ. край. – 2015. – 20 листоп. – С. 5.

1847. Коваль, Р. М. Поет Визвольної боротьби Леонід Мосендз / Р. М. Коваль // За волю і честь: невігадані історії і вояцькі біографії : воєн.-іст. нариси / Р. М. Коваль ; авт. передм. І. Ф. Драч. – Київ, 2005. – С. 307–316. – (Бібліотека Історичного клубу «Холодний Яр»).

1848. Малюта, О. В. Мосендз Леонід Маркович : [псевд.: О. Лясковець, Осип Лясковець, Ростислав Берладник; письменник, науковець, громад. і держ. діяч] / О. В. Малюта // Енциклопедія історії України : у 10 т. – Київ, 2010. – Т. 7 : Мл-О. – С. 74–75. – Бібліогр. в кінці ст.

1849. Подолинний, А. Життя, присвячене свободі і слову : [до 120-річчя від дня народж. Л. Мосендза] / А. Подолинний // Знамен. і пам'ят. дати Вінниччини 2017 р. : хронол. довід. / Упр. культури і мистецтв Вінниц. облдержадмін., Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва ; уклад.: Г. М. Авраменко, О. Ю. Антонюк. – Вінниця, 2016. – С. 227–231. – Бібліогр. в кінці ст.

1850. Подолинний, А. Леонід Мосендз на Вінниччині / А. Подолинний // Літературна Вінниччина : доп. та повідомл. обл. наук.-метод. конф., присвяч. 80-річчю від дня народж. М. Стельмаха, 22–23 трав. 1992 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1999. – С. 62–65.

1851. Подолинний, А. Леонід Мосендз у Гнівані / А. Подолинний // Вінниц. край. – 2009. – № 1. – С. 70–72.

1852. Подолинний, А. Леонід Мосендз – учитель і вояк / А. Подолинний // Жити Україною : ст., рец., есе / А. Подолинний. – Вінниця, 2007. – С. 157–161.

1853. Самчук, У. Леонід Мосендз / У. Самчук ; підгот. текстів і комент. М. Терещенко // Слово і час. – 1997. – № 10. – С. 24–26.

1854. Хоцянівська, І. Мосендз Леонід Маркович / І. Хоцянівська // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 151–152 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

Ніковський Андрій Васильович

1855. Андрій Ніковський 1885–1942 : [міністр закордон. справ УНР] // Горі переможеним : репресов. міністри Укр. революції / відп. упоряд. А. Когут ; упоряд.: Р. Подкур, В. Скальський, В. Василенко [та ін.]. – Київ, 2018. – С. 139–148 : портр.

1856. Андрій Ніковський у документальних свідченнях [Електронний ресурс] // Українознавство : електрон. наук. фах. вид. – Режим доступу: <http://archive.nndiuv.org.ua/toprint.html?id=632> (дата звернення: 23.09.2019), вільний. – Назва з екрана.

1857. Верстюк, В. Ніковський Андрій / В. Верстюк // Діячі Української Центральної Ради : біогр. довід. / В. Верстюк, Т. Осташко. – Київ, 1996. – С. 136–137.

1858. Верстюк, В. Ніковський Андрій / В. Верстюк // Українська революція : (іст. портр.) / упоряд.: С. В. Корновенко, А. Г. Морозов, О. П. Реєнт. – Вінниця, 2004. – С. 150.

1859. Горбатюк, М. В. Громадсько-політична діяльність А. Ніковського: історіографія проблеми / М. В. Горбатюк // *Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського*. – Вінниця, 2008. – Вип. 14 : За матеріалами Міжнар. наук. конф. «Національна інтелігенція в історії та культурі України». – С. 51–58. – Бібліогр. в кінці ст.

1860. Горбатюк, М. В. Діяльність А. Ніковського на посаді міністра закордонних справ УНР в уряді В. Прокоповича (26 трав. – 14 жовт. 1920 р.) / М. В. Горбатюк // *Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського*. – Вінниця, 2007. – Вип. 12. – С. 37–43. – Бібліогр. в кінці ст.

1861. Горбатюк, М. В. Листи Андрія Ніковського до Симона Петлюри (1920–1921 рр.) / М. В. Горбатюк // *Пам'ятки : археогр. щорічник / редкол.: С. Г. Кулешов [голов. ред.] [та ін.]*. – Київ, 2010. – Т. 11. – С. 68–101.

1862. Дунай, П. Андрій Ніковський у контексті доби: проблема митця й епохи : [до 120 річчя від дня народж.] / П. Дунай // *Визвол. шлях*. – 2005. – № 9/10. – С. 122–139.

1863. Дунай, П. Із сузір'я національної еліти: Андрій Ніковський / П. Дунай // *Дивослово (Укр. мова й літ. в навч. закл.)*. – 2011. – № 6. – С. 48–51.

1864. Життєпис А. Ніковського // *Зап. історико-філол. від. ВУАН*. – Київ : Друк. ВУАН, 1923. – Кн. 2/3. – С. 94–108.

1865. Кириєнко, О. Трагедія Андрія Ніковського : перший голова Укр. нац. союзу помер від голоду в дні лєнінград. блокади / О. Кириєнко // *Хрещатик*. – 2004. – 18 лют.

1866. Миронець, Н. «Теперішні листи колись будуть цінним матеріалом для історії...» : (листування Андрія Ніковського з Євгеном Чикаленком. 1917 рік) / Н. Миронець // *Пам'ять століть*. – 1997. – № 5. – С. 24–43.

1867. Мукомела, О. Ніковський Андрій Васильович / О. Мукомела // *Українська журналістика в іменах : матеріали*

до енциклопед. слов. / [за ред. М. Романюка]. – Львів, 1997. – Вип. 4. – С. 191–196.

1868. Никанорова, О. Ніковський : відомий громад. діяч, учасник укр. руху початку ХХ ст., член Центр. Ради, міністр закордон. справ УНР, літературознавець, мовознавець... / Олена Никанорова // Наука і сусп.-во. – 2003. – № 9/10. – С. 35–41.

1869. Никанорова, О. Ніковський / О. Никанорова // Уряд. кур'єр. – 2000. – 24 черв. – С. 8–9.

1870. Ніковський Андрій Васильович [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. дані. – Режим доступу: // [https://uk.wikipedia.org > wiki > Ніковський_Ан...](https://uk.wikipedia.org/wiki/Ніковський_Ан...) (дата звернення: 26.07.2019), вільний. – Назва з екрана.

1871. Осташко, Т. С. Ніковський Андрій Васильович / Т. С. Осташко // Енциклопедія історії України : у 10 т. – Київ, 2010. – Т. 7 : Мл-О. – С. 400.

1872. Романюк, І. Ніковський Андрій Васильович / І. Романюк // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 154–155 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1873. Середенко, Ю. Андрій Ніковський у документальних свідченнях / Ю. Середенко // Українознавство. – 2006. – № 4. – С. 114–120.

1874. Середенко, Ю. Джерела до вивчення біографії А. Ніковського / Ю. Середенко // Наук. пр. НБУ ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2006. – Вип. 16. – С. 448–457.

1875. Середенко, Ю. Документи особового фонду Андрія Ніковського як історичне джерело / Ю. Середенко // Архівознавство. Археографія. Джерелознавство : міжвід. зб. наук. пр. – Київ, 2005. – Вип. 7. – С. 176–184.

Овчаруки Євген та Григорій (1920–1928 рр.)

1876. Завальнюк, К. Лицарі волі. Повстанський рух на Поділлі у персоналіях (20-ті роки ХХ ст.) / Костянтин Завальнюк. – Вінниця : Логос, 2000. – 268 с. – Зі змісту: Овчарук Євген Софронівч. – С. 94–95.

1877. Завальнюк, К. Повстанський загін Євгена та Григорія Овчаруків (1920–1928 рр.) / К. Завальнюк, О. Вітюк, І. Журавлівський // Перша Мурованокуриловец. наук.-краєзнав. конф. : матеріали конф., 21–22 жовт. 2016 р., смт Муровані Курилівці / Мурованокуриловец. райдержадмін. [та ін.]. – Муровані Курилівці ; Вінниця, 2015. – С. 173–184. – Бібліогр. 18 назв.

1878. Завальнюк, К. Провісники волі : повстан. рух на Поділлі у персоналіях (20-ті роки ХХ ст.) / К. Завальнюк. – Літин : Літин. друк., 2005. – 352 с. – Зі змісту: Овчаруки Григорій та Євген. – С. 128–130.

Огієнко Іван Іванович (митрополит Іларіон)

1879. Митрополит Іларіон (Іван Огієнко). Життєписи великих українців / упоряд., авт. іст.- біогр. нарису та приміт. М. С. Тимошик. – Київ : Либідь, 1999. – 672 с. – (Літературні пам'ятки України).

1880. Огієнко, І. Про українську мову і книгу / Іван Огієнко ; упоряд., авт. передм. М. С. Тимошик. – Київ : Корбуш, 2016. – 992 с. : портр., іл. – Бібліогр.

1881. Огієнко, І. (митрополит). Рятування України / І. І. Огієнко (митрополит) ; упоряд., авт. передм. М. С. Тимошик. – Київ : Наша культура і наука, 2005. – 464 с. : фот – Зі змісту: Моє життя : автобіогр. хронол. канва / І. Огієнко. – С. 67–173.

1882. Геник, С. Огієнко (Іларіон) Іван (02.01.1882–20.03.1972) / С. Геник // 150 великих українців : [збірник] / С. Геник. – Івано-Франківськ, 2001. – С. 171–172.

1883. Головка, Т. Томос та Іван Огієнко, або Внесок митрополита Іларіона у розбудову Української православної церкви / Т. Головка // День. – 2019. – 31 січ.

1884. Головноуповноважений уряду Української Народної Республіки (1919–1920) : док. та матеріали / Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України, Хмельниц. гуманітар.-пед. акад., Центр дослідж. історії освіти Поділля ; упоряд., авт. вступ. ст. В. Р. Адамський. – Хмельницький : Цюпак А. А., 2017. – 493 с. – Зі змісту: [Огієнко І. І.]. – див.: Іменний покажчик.

1885. Завальнюк, О. М. І. І. Огієнко і національно-культурне відродження на Поділлі : хроніка діяльності (1918) / О. М. Завальнюк // Матеріали X Поділ. історико-краєзнав. конф., груд. 2000 р. / Кам'янець-Поділ. держ. ун-т [та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 2000. – С. 342–356.

1886. Іларіон (Огієнко) [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org> > wiki > Іларіон_(Огієнк... (дата звернення: 23.09.2019), вільний. – Назва з екрана.

1887. Історія великого життя : до 135-річчя від дня народж. І. Огієнка : біобібліогр. покажч. / Упр. культури, національностей, релігій та туризму Хмельниц. облдержадмін., Хмельниц. ОУНБ. – Хмельницький : Хмельниц. ОУНБ, 2017. – 36 с.

1888. Лебідь, І. Іван Огієнко за українське національно-культурне відродження в часи національно-визвольної революції (1917–1920 рр.) / І. Лебідь, О. Дутко // Педагогічна освіта: теорія і практика : зб. наук. пр / М-во освіти і науки України, Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка [та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 2018. – Вип. 25 (2–2018), ч. 1. – С. 105–113. – Бібліогр. в кінці ст.

1889. Лівичький Андрій. Листування (1919–1953 роки) / А. Лівичький ; упоряд., вступ. ст., заг. ред. Я. Файзуліна ; Укр. ін-т нац. пам'яті. – Київ : Фенікс, 2018. – 688 с. – Зі змісту: [Огієнко

Іван]. – С. 2, 14, 21, 22, 26, 27, 58, 96, 100, 112, 117, 124, 126, 129, 132, 137, 139, 140, 142, 143, 283, 365, 428, 645, 648.

1890. Ляхоцький, В. П. І. І. Огієнко та архівна справа України / В. П. Ляхоцький // Архівна та бібліотечна справа в Україні доби визвольних змагань (1917–1921 рр.). – Київ, 1998. – С. 199–208.

1891. Марчук, О. Вінницький період діяльності міністра освіти УНР Івана Огієнка: внесок у процес формування національної освітньої системи (лютий 1919 р.) / О. Марчук // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – Вип. 30. – С. 54–58. – Бібліогр. в кінці ст.

1892. Омелянович-Павленко, М. Спогади командарма (1917–1920) / М. Омелянович-Павленко. – Київ : Центр учб. літ., 2019. – 584 с. – Зі змісту в прим.: [Огієнко І.]. – С. 527.

1893. Панов, М. І. Огієнко Іван Іванович (2(14).01.1882–29.03.1972) / М. І. Панов // Державні, політичні та громадські діячі України: політичні портрети : навч. посіб. / М. І. Панов. – Київ, 2002. – Кн. 1. – С. 307–313.

1894. Рожнятовська, О. А. Світоч нації : до 125-річчя від дня народж. І. І. Огієнка (1882–1972) / О. А. Рожнятовська // Календар знамен. і пам'ят. дат. 2007. І квартал. – Київ, 2007. – № 1. – С. 50–59.

1895. Семенко, Л. Огієнко Іван Іванович / Л. Семенко // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароева ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 156–157 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1896. Слободянюк, П. Концепт «Культура і влада» в Українській Народній Республіці (1917–1920 рр.) : [зокрема йдеться про діяльність І. Огієнка в цей період] / П. Слободянюк // Україна – моя доля : зб. наук. пр. і публ. / П. Слободянюк ; уклад.,

авт. вступ. ст. І. М. Шоробура. – Вінниця, 2018. – С. 104–111. –
Бібліогр. в кінці ст.

1897. Тимошик, М. Весь вік, весь труд віддав Україні : до
115-річчя від дня народж. Івана Огієнка / М. Тимошик // Пам'ять
століть. – 1997. – № 1. – С. 70–94.

1898. Тимошик, М. Іван Огієнко як державотворець :
(Кам'янець-Подільський період) / М. Тимошик // Духовна і нау-
ково-педагогічна діяльність І. І. Огієнка (1882–1972) в контексті
українського національного відродження : наук. доп. другої Все-
укр. наук.-теорет. конф. 18–19 лют. 1997 р., м. Кам'янець-Поділь-
ський. – Кам'янець-Подільський ; Київ, 1997. – С. 14–17.

1899. Тимошик, М. Його бій за державність : док.-пу-
бліц. оповідь [про драм. сторінки долі великого українця – Івана
Огієнка, створ. на основі нових арх. док., віднайд. авт. в архівах
України, Польщі, Швейцарії, Франції, США та Канади] / Микола
Тимошик. – Київ : Наша культура і наука, 2017. – 376 с. : іл., фот. –
Імен. покажч.: с. 345–351. – Бібліогр.: с. 357–372.

1900. Тимошик, М. «Лишусь навіки з чужиною...». Митро-
полит Іларіон (Іван Огієнко) і українське відродження / М. Тим-
ошик ; передм.: О. Кравченка та В. Скопенка / М. Тимошик. –
Київ : Наша культура і наука ; Вінніпег : Укр. православ. Собор
Св. Покрови, 2000. – 548 с.

1901. Тимошик, М. Огієнко Іван / М. Тимошик // Україн-
ська журналістика в іменах : матеріали до енциклопед. слов. –
Львів, 1995. – Вип. 2. – С. 154–157.

1902. Тюрменко, І. І. Державницька діяльність Івана Огіє-
нка (митрополита Іларіона) / І. І. Тюрменко. – Київ : КУН ім. Та-
раса Шевченка, 1998. – 282 с.

1903. Тюрменко, І. І. Іван Огієнко – головноуповноваже-
ний уряду УНР (листоп. 1919 – жовт. 1920 рр.) / І. І. Тюрменко
// Укр. іст. журн. – 1999. – № 5. – С. 101–109.

1904. Українська Центральна Рада : док. та матеріали : у 2 т. / упоряд. В. Ф. Верстюк. – Київ : Наук. думка, 1996–1997. – (Пам’ятки історії України. Серія 5: Джерела новітньої історії).

Т. 2 : 10 груд. – 29 квіт. 1918 р. – 1997. – 424 с. : портр. – Зі змісту: Огієнко Іван Іванович. – Прим. 31.

Огородник Яків Андрійович

1905. Рекрут, В. Огородник Яків Андрійович / В. Рекрут // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Каросєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 157–158 : портр.

1906. Рекрут, В. П. Подолянин Яків Огородник – державний діяч, історик, патріот України : [про Я. А. Огородника (09.10.1894–1930), члена Ради респ. УНР, доктора історії] / В. П. Рекрут // Михайло Грушевський і Вінниччина : до 150-річчя від дня народж. : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 28–29 верес. 2016 р., м. Вінниця / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; наук. ред.: О. В. Логінов, Л. І. Семенко, С. П. Шароварська ; відп. за вип. К. І. Висоцька. – Вінниця, 2018. – С. 192–231. – Бібліогр. в кінці ст.

Омелянович-Павленко Михайло Володимирович

1907. Омелянович-Павленко, М. На чолі запорожців в 1919 р. у боротьбі з денікінцями / М. Омелянович-Павленко // Дніпро : літ.-політ. альм. – Львів, 1929. – С. 46–60.

1908. Омелянович-Павленко, М. Спогади командарма (1917–1920) / М. Омелянович-Павленко ; упоряд. М. Ковальчук. – Київ : Темпора, 2007. – 609 с. : іл.

1909. Омелянович-Павленко, М. Спогади командарма (1917–1920) / М. Омелянович-Павленко ; упоряд. М. Ковальчук. – Київ : Центр учб. літ., 2019. – 583 с.

1910. Антонюк, О. Перші визвольні змагання (1918–1922 рр.). Українські війська. Жовтень 1920 р. : [м. Жмеринка. У контексті йдеться про М. Омеляновича-Павленка] / О. Антонюк // Без минулого немає майбутнього : із історії м. Жмеринка / Олег Антонюк. – Вінниця, 2013. – С. 55–57 : фот.

1911. Бойко, О. Д. Омелянович-Павленко Михайло Володимирович / О. Д. Бойко // Енциклопедія історії України : у 10 т. – Київ, 2010. – Т. 7 : Мл-О. – С. 596.

1912. Гальчак, С. У добу національно-демократичної революції, громадянської війни, становлення та утвердження більшовицької влади : [Вінниччина в довоєн. період] / С. Гальчак // Ратна слава Вінниччини: час, події, особистості / Сергій Гальчак. – Вінниця, 2015. – С. 95–128. – Зі змісту: Омелянович-Павленко Михайло (генерал-полковник армії УНР, 1870–1952). – С. 116.

1913. Гальчевський, Я. В. З воєнного нотатника : мемуари / Яків Гальчевський. – Київ : Діокор, 2006. – 192 с. : фот. – (Бібліотека Історичного клубу «Холодний Яр». Українська воєнна мемуаристика ; т. 2). – Зі змісту: Омелянович-Павленко Михайло Володимирович. – С. 166.

1914. Голубко, В. Полководці Симона Петлюри / В. Голубко // Польща та Україна в боротьбі за незалежність 1918–1920 : наук. конф., 14–15 листоп. 2008 р., Луцьк / під ред. Тадеуша Кшонстка. – Варшава, 2010. – С. 92–108. – Зі змісту: Михайло Омелянович-Павленко. – С. 100–102.

1915. Дорошенко, Д. І. Історія України 1917–1923 рр. : в 2 т. / Д. І. Дорошенко ; упоряд. К. Ю. Галушко. – Київ : Темпора, 2002–.

Т. 1 : Доба Центральної Ради. – 320 с. – Зі змісту: Омелянович-Павленко М. – С. 65, 262.

Т. 2 : Українська Гетьманська Держава 1918 року. – 352 с. – Зі змісту: Омелянович-Павленко М., ген. – С. 174.

1916. Дяченко, П. Чорні запорожці : спомини командира 1-го кін. полку Чорних запорожців Армії Укр. Нар. Респ. / Петро

Дяченко. – Київ ; Вінниця : Стікс, 2010. – 448 с. : іл., портр. – (Українська воєнна мемуаристика ; кн. 5). – Зі змісту: Омелянович-Павленко Михайло, командарм. – С. 17, 52, 65, 76, 79, 85, 89, 92, 108, 131, 144, 145, 148, 149, 204, 212, 220, 222, 225, 226, 228, 229, 235, 309, 312, 344, 353, 370, 382, 383, 388, 391, 402, 408, 410, 411.

1917. Желіховський, В. Омелянович-Павленко Михайло Володимирович / В. Желіховський // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 159–160. – Бібліогр. в кінці ст.

1918. Завальнюк, К. Незламні. Ямпільці в обороні державності. 1917–1925 / К. Завальнюк, С. Боруковський ; Іст. клуб «Холодний Яр». – Вінниця : Кн.-Вега, 2009. – 228 с. : іл. – Зі змісту: М. Омелянович-Павленко. – С. 42–52, 135.

1919. Завальнюк, К. Омелянович-Павленко Михайло Володимирович / К. Завальнюк // Лицарі волі. Повстанський рух на Поділлі у персоналіях (20-ті роки ХХ ст.) / К. Завальнюк. – Вінниця, 2000. – С. 96–97 ; Провісники волі : повстан. рух на Поділлі у персоналіях (20-ті роки ХХ ст.) / К. Завальнюк. – Вінниця, 2005. – С. 132.

1920. Ковальчук, М. На службі Батьківщині: життя і доля генерал-полковника М. Омеляновича-Павленка : [передмова] / М. Ковальчук // Омелянович-Павленко, М. Спогади командарма (1917–1920) / М. Омелянович-Павленко. – Київ, 2019. – С. 7–50. – Бібліогр. в кінці ст.

1921. Ковальчук, М. «Останній відворот» : невідомі спогади М. Омеляновича-Павленка / М. Ковальчук // Творча спадщина Симона Петлюри в контексті сучасного державотворення : матеріали Всеукр. наук. конф., присвяч. 125-річчю від дня народж. Голови Директорії та Голов. Отамана військ УНР Симона Петлюри, 20 трав. 2004 р., м. Київ / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Центр українознавства [та ін.]. – Київ, 2005. – С. 174–200.

1922. Лівницький Андрій. Листування (1919–1953 роки) / А. Лівницький ; упоряд., вступ. ст., заг. ред. Я. Файзуліна ; Укр. ін-т нац. пам'яті. – Київ : Фенікс, 2018. – 688 с. – Зі змісту: [Омелян-ович-Павленко Михайло]. – С. 31, 45, 50, 88, 104, 122, 123, 126, 284, 287, 309, 324, 421, 648.

1923. Образцов, С. В. Військова діяльність генерала М. Омелян-овича-Павленка на чолі Української Галицької Армії : [укр.-пол. війна 1918–1919 рр.] / С. В. Образцов // Гілея : наук. вісн. / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова [та ін.]. – Київ, 2009. – № 27. – С. 5–11. – Бібліогр. в кінці ст.

1924. Омелян-ович-Павленко Михайло Володимирович [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Елек-трон. текст. дані. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/.../Омелян-ович-Павленко_Михайл... (дата звернення: 05.04.2019), вільний. – Назва з екрана.

1925. Пархоменко, В. А. Мемуарна спадщина М. В. Оме-лян-овича-Павленка – як джерело з історії визвольної боротьби 1917–1921 рр. / В. А. Пархоменко // Роль суспільних наук у за-безпеченні стабільності розвитку глобальних світових процесів у ХХІ ст. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 7 черв. 2014 р., м. Київ / Київ. наук. суспільнознав. орг. – Київ, 2014. – С. 25–28.

1926. Реснт, О. П. Нариси життя Літинщини, 1917–1921 рр. : революц. події та повсякденність / О. П. Реснт, В. П. Рекрут ; НАН України [та ін.]. – Київ : Ін-т історії України НАН України, 2017. – 298 с. – Зі змісту: [Омелян-ович-Павленко М.]. – С. 224, 245, 255, 257, 259, 273, 276.

1927. Солдатенко, В. Україна в революційну добу : іст. есе-хроніки. У 4 т. Т. 1. Рік 1917 / В. Солдатенко. – Харків : Пра-пор, 2008. – 560 с. – Зі змісту: [Омелян-ович-Павленко М.]. – С. 56.

1928. Тинченко, Я. Командарм Зимового походу : [М. Оме-лян-ович-Павленко] / Я. Тинченко // Тиждень.ua. – 2009. – 11 груд. (№ 50). – Електрон. версія. – Електрон. текст. дані. – Режим досту-

пу: <https://tyzhden.ua/History/3500> (дата звернення: 05.06.2019), вільний. – Назва з екрана.

1929. Тинченко, Я. Лицарі Зимових походів. 1919–1922 рр. / Ярослав Тинченко. – Київ : Темпора, 2017. – 760 с. : карти, кольор. фот. – Зі змісту: [Омелянвич-Павленко Михайло]. – С. 13, 15–20, 22, 28, 31, 33–35, 37–39, 41–43, 46, 50, 52–54, 57, 59, 60, 62, 64, 70, 71, 73, 81, 84, 85, 86, 102, 108, 109, 113, 123–125, 136, 292, 305, 337, 354, 355, 362, 364, 383, 401, 417, 497.

1930. Файзулін, Я. М. Україна у вогні минулого століття: постаті, факти, версії / Я. Файзулін, В. Гінда. – Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2015. – 352 с. : іл., фот. – Зі змісту: Одеса була здивована несподіванкою: полковник гвардії вів свою школу під сепаратистським українським прапором : [про М. Омелянвича-Павленка]. – С. 13–18.

1931. Чорноморська хвиля Української революції: провідники національного руху в Одесі у 1917–1920 рр. : монографія / Т. С. Вінцковський, О. Є. Музичко, В. М. Хмарський [та ін.] ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Каф. історії України, Укр. іст. т-во, Одес. осередок. – Одеса : ТЕС, 2011. – 585 с. : фот. – Бібліогр.: с. 507–564. – Імен. покажч.: с. 571–581. – Зі змісту: Вінцковський, Т. С. Михайло Омелянвич-Павленко: одеський комісар і галицький командарм / Т. С. Вінцковський. – С. 150–160.

Онищук Артем Євгенович

1932. Завальнюк, К. Лицарі волі. Повстанський рух на Поділлі у персоналіях (20-ті роки ХХ ст.) / К. Завальнюк. – Вінниця : Логос, 2000. – 268 с. – Зі змісту: Онищук Артем Євгенович. – С. 97–99.

1933. Завальнюк, К. Отаман Брацлавщини Артем Онищук / К. Завальнюк, І. Журавлівський // Перша Тиврів. наук.-краєзнав. конф., 1 груд. 2015 р., смт Тиврів. – Вінниця, 2015. – С. 186–197 ; Тиврівщина у добу Української революції 1917–1920 років:

події та люди / К. Завальнюк. – Вінниця, 2017. – С. 70–79. – Бібліогр. в кінці ст.

1934. Завальнюк, К. Отаман Брацлавщини Артем Онищук : [про одного з повстан. командирів, що діяли на території Брацлавщини в 20-ті рр. ХХ ст.] / К. Завальнюк, Т. Стецюк // Матеріали ХІІІ Поділ. історико-краєзнав. конф., 18–19 листоп. 2010 р., м. Кам'янець-Подільський / голов. ред. О. М. Завальнюк. – Кам'янець-Подільський, 2010. – С. 674–680. – Бібліогр. в кінці ст.

1935. Завальнюк, К. В. Артем (справж. – Онищук Артем Євгенович; отаман, організатор антибільшовиць. повстан. руху на Поділлі) / К. В. Завальнюк, Р. М. Коваль // Енциклопедія Сучас. України (ЕСУ). – Київ, 2001. – Т. 1 : А. – С. 666–667.

1936. Кароєва, Т. Онищук Артем Євгенович / Т. Кароєва // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 161. – Бібліогр. в кінці ст.

1937. Марценюк, В. Трагічна любов отамана Артема / В. Марценюк. – Вінниця : Радіоінформ, 2010. – 100 с.

Отамановський Валентин Дмитрович

1938. Отамановський, В. Д. Автобіографія ув'язненого Валентина Отамановського ; Моє каяття : [з архіву ДПУ 1929–1930 рр.] / В. Д. Отамановський // Поділ. старовина : наук. зб. на пошану вченого і краєзнавця В. Д. Отамановського / Вінниц. обл. краєзнав. музей. – Вінниця, 1993. – [Вип. 1]. – С. 13–29.

1939. Верстюк, В. Ф. Отамановський Валентин Дмитрович (псевд. Золотополець) (14.02.1893–1964) / В. Ф. Верстюк, Т. С. Осташко // Діячі Української Центральної Ради : бібліогр. довід. / В. Ф. Верстюк, Т. С. Осташко. – Київ, 1998. – С. 141–143.

1940. Воловик В. П. В. Д. Отамановський – видатний історик України, організатор краєзнавчої роботи на Поділлі / В. П. Воловик, П. С. Григорчук. // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2002. – Вип. 4. – С. 108–115.

1941. Воловик, В. П. В. Д. Отамановський у спогадах / В. П. Воловик // Подільська старовина : наук. зб. на пошану вченого і краєзнавця В. Д. Отамановського / Вінниц. обл. краєзнав. музей. – Вінниця, 1993. – [Вип. 1]. – С. 30–31.

1942. Каросва, Л. Р. Валентин Дмитрович Отамановський / Л. Р. Каросва, Л. М. Шпильова // Подільська старовина : наук. зб. на пошану вченого і краєзнавця В. Д. Отамановського / Вінниц. обл. краєзнав. музей. – Вінниця, 1993. – [Вип. 1]. – С. 5–10.

1943. Кот, С. Честі свої не зрадив (В. Д. Отамановський) / С. Кот // Репресоване краєзнавство (20–30-ті роки). – Київ, 1991. – С. 133–142. – Бібліогр.: 42 назви.

1944. Мельниченко, П. В. Д. Отамановський – дослідник історії Вінниці в XIV–XVII ст. / П. Мельниченко // Тези доп. і повідомл. 18-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 3 лют. 1998 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1998. – С. 27–29.

1945. Робак, І. Ю. Валентин Отамановський – революціонер, вчений, організатор науки / І. Ю. Робак, З. С. Савчук. – Харків : Колегіум, 2013. – 184 с. : іл. – Бібліогр.: с. 166–181. – Зі змісту: Подільський злет: час плідної роботи й плекання надій. – С. 33–66 : фот.

1946. Савчук, З. В. Д. Отамановський та його роль в українському націєтворчому процесі / З. Савчук // Українська Центральна Рада : поступ націєтворення та державобудівництва. – Київ, 2002. – С. 66–71.

1947. Савчук, З. С. Історіографія дослідження життя та діяльності В. Д. Отамановського [14.02.1893, с. Яблунівка Смілян. р-ну Черкас. обл. – 10.03.1964, м. Харків] / З. С. Савчук

// Історія української науки на межі тисячоліть. – Київ, 2004. – Вип. 15. – С. 162–172.

1948. Солдатенко, В. Ф. Україна в революційну добу : іст. есе-хроніки. У 4 т. Т. 1. Рік 1917 / В. Ф. Солдатенко. – Харків : Прапор, 2008. – 560 с. – Зі змісту: [Отамановський В. Д.]. – С. 118, 202.

1949. Українська Центральна Рада : док. та матеріали : у 2 т. / упоряд. В. Ф. Верстюк. – Київ : Наук. думка, 1996–1997. – (Пам'ятки історії України. Серія 5: Джерела новітньої історії).

Т. 1 : 4 берез. – 9 груд. 1917 р. – 1996. – 590 с. : портр. — Зі змісту: [Отамановський В. Д.]. – С. 20.

1950. Хандучка, С. П. Отамановський Валентин Дмитрович (1893–1964) – учасник трагедії бою під Крутами, історик, бібліограф, краєзнавець, громадський і політичний діяч / С. П. Хандучка, Ю. А. Романенко // Актуальні проблеми природничих та гуманітарних наук у дослідженнях молодих вчених «Родзинка–2011» : зб. матеріалів XIII Всеукр. наук. конф. молодих вчених, 14–15 квіт. 2011 р., м. Черкаси. Серія: Гуманітарні науки / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, ЧНУ ім. Б. Хмельницького. – Черкаси, 2011. – С. 139–141.

1951. Чебан, О. Він заважав більшовикам творити міфи : [про В. Д. Отамановського] / О. Чебан // Уряд. кур'єр. – 2013. – 14 лют. – С. 12.

Отривський Володимир Павлович

1952. Отривський, В. Божевільні / В. Отривський // Шлях. – 1919. – 31 серп. (№ 13).

1953. Отривський, В. Дмитро Маркович : матеріал до біогр. / В. Отривський // Русалка Дністровая : літ.-краєзнав. зб. / упоряд. М. Ф. Каменюк. – Вінниця, 2013. – [Вип. 1]. – С. 171–172.

1954. Отривський, В. Думка / В. Отривський // Шлях. – 1919. – 4 верес. (№ 16).

1955. Островський, В. Марта / В. Островський // Шлях. – 1919. – 1 жовт.

1956. Островський, В. Місія кооперації / В. Островський // Шлях. – 1919. – 9 листоп.

1957. Бабицький, М. М. (Кравець, М. М.). Володимир Островський – редактор подільської газети / М. М. Бабицький (М. М. Кравець) // Тези доп. 10-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 6 верес. 1991 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1991. – С. 82.

1958. Вішка, О. [Про Володимира Островського] / Омелян Вішка // Русалка Дністровая : літ.-краєзнав. зб. / упоряд. М. Ф. Каменюк. – Вінниця, 2013. – [Вип. 1]. – С. 172–173.

1959. Завальнюк, К. В. Вінницькі стежини письменника-холмщака [В. Островського] / К. В. Завальнюк, Т. В. Стецюк // Червоний смерч над Поділлям / К. В. Завальнюк, Т. В. Стецюк. – Вінниця, 2008. – С. 108–111.

1960. Малюта, О. Островський Володимир Павлович / О. Малюта // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароева ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 162–163. – Бібліогр. в кінці ст.

1961. Малюта, О. В. Островський Володимир Павлович / О. В. Малюта // Енциклопедія історії України : у 10 т. – Київ, 2010. – Т. 7 : Мл-О. – С. 679.

1962. Островський Володимир Павлович [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. дані. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/.../Островський_Володимир_Павл... (дата звернення: 02.06.2019), вільний. – Назва з екрана.

1963. Островський Володимир Павлович : [корот. біогр. довідка] // Українська журналістика в іменах / за ред. М. М. Романюка. – Львів, 1999. – Вип. 6. – С. 394.

1964. Телячий, Ю. З Холмщиною в серці. Культуротворча діяльність Володимира Островського в роки Української революції (1917–1921) / Ю. Телячий // Над Бугом і Нарвою. – 2014. – № 3 (133). – С. 36–37.

1965. Телячий, Ю. Просвітницька діяльність холмщак Володимира Островського на Поділлі (1917–1921 рр.) / Ю. Телячий // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2014. – Т. 21. – С. 370–375.

Павличенко Тимофій Іванович

1966. Дорошенко, Д. І. Історія України, 1917–1923. В 2 т. Т. 1. Доба Центральної Ради / Д. І. Дорошенко ; упоряд. К. Ю. Галушко. – Київ : Темпора, 2002. – 320 с. : іл. – Зі змісту: [Павличенко Тим.]. – С. 79.

1967. Павличенко Тимофей Іванович [Електронний ресурс] // Открытый список : офіц. сайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: [https://ru.openlist.wiki/Павличенко_Тимофей_Иванович_\(1898\)](https://ru.openlist.wiki/Павличенко_Тимофей_Иванович_(1898)) (дата звернення: 02.06.2019), вільний. – Назва з екрана.

1968. Українська Центральна Рада : док. та матеріали. У 2 т. Т. 1. 4 берез. – 9 груд. 1917 р. / упоряд. В. Ф. Верстюк. – Київ : Наук. думка, 1996. – 590 с. : портр. – (Пам'ятки історії України. Серія 5: Джерела новітньої історії). – Зі змісту: [Павличенко Тимофій]. – С. 94.

Паламарчук Іван

1969. Завальнюк, К. Провісники волі : повстан. рух на Поділлі у персоналіях (20-ті роки ХХ ст.) / К. Завальнюк. – Літин : Літин. друк., 2005. – 352 с. – Зі змісту: Паламарчук Іван. – С. 139.

1970. Коваль, Р. Повернення отаманів Гайдамацького краю / Р. Коваль. – Київ : Діокор, 2001. – 288 с. – Зі змісту: Паламарчук Іван. – С. 166.

1971. Реснт, О. П. Нариси життя Літинщини, 1917–1921 рр. : революц. події та повсякденність / О. П. Реснт, В. П. Рекрут ; НАН України [та ін.]. – Київ : Ін-т історії України НАН України, 2017. – 298 с. – Зі змісту: Паламарчук І. – С. 123.

1972. Ткачук, П. Безмежно відданий Україні : [краєзнавець з с. Уладівка Літин. р-ну – про І. Паламарчука, уродженця м. Літина, ветерана армії УНР, героя твору укр. письменника У. Самчука «На білому коні»] / П. Ткачук // Вінниччина. – 2005. – 29 листоп.

Петлюра Симон Васильович

1973. Верстюк, В. Ф. Петлюра Симон Васильович (10.05.1879–26.05.1926) / В. Ф. Верстюк, Т. С. Осташко // Діячі Української Центральної Ради : бібліогр. довід. / В. Ф. Верстюк, Т. С. Осташко. – Київ, 1998. – С. 50–62.

1974. Видатні постаті в історії України ХХ ст. : корот. біогр. нариси / В. І. Гусев (керівник авт. кол.), О. В. Даниленко, Л. В. Іваницька [та ін.]. – Київ : Вища шк., 2011. – 392 с. – Зі змісту: Симон Петлюра. – С. 278–280.

1975. Вільчинська, З. Директорія і Козятинщина : [про перебування С. Петлюри в Козятині та інші іст. події] / Зоя Вільчинська // Наша історія. Адміністративно-територіальний устрій, суспільно-політична історія Козятинщини в контексті історії України з найдавніших часів до сьогодення / Зоя Вільчинська. – Вінниця, 2013. – С. 315–317 : іл.

1976. Він з природи вождів, що закладали династії : іст. погляд на Симона Петлюру в часи Директорії у Вінниці (1919–1920 рр.) // Вінниччина. – 2008. – 22 трав. – С. 5. – (Спец. вип. газ. «Хочу все знати») ; Вінниччина. – 2008. – 29 трав. – С. 2. – (Спец. вип. газ. «Хочу все знати»).

1977. Дорошенко-Товмацький, Б. Симон Петлюра: життя і діяльність / Б. Дорошенко-Товмацький. – Київ : Просвіта, 2005. – 608 с.

1978. Завальнюк, К. Симон Петлюра – воїн духу та честі : [про діяча визвол. руху на Україні, зокрема про його перебування у Вінниці] / К. Завальнюк // Вінниц. газ. – 2004. – 27 трав. – С. 6.

1979. Кучерепа, М. Варшавський договір 1920 року: генезис, проблеми, наслідки : [про роль і місце України в європ. геополітиці в часи Укр. революції, зокрема про діяльність у цей період С. Петлюри та Ю. Пілсудського на теренах Вінниччини] / М. Кучерепа // Польща та Україна в боротьбі за незалежність 1918–1920 : наук. конф., 14–15 листоп. 2008 р., м. Луцьк. – Варшава, 2010. – С. 37–49. – Бібліогр. в кінці ст.

1980. Литвин, С. Симон Петлюра у 1917–1926 роках / С. Литвин. – Київ : Аквілон-Прес, 2000. – 664 с.

1981. Литвин, С. Х. Симон Петлюра у національно-визвольній боротьбі українського народу (1917–1926) : історіогр. та джерелознав. аспекти : автореф. дис. ... д-ра іст. наук / С. Х. Литвин ; Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. – Київ, 2000. – 448 с.

1982. Лотоцький, О. Симон Петлюра як політик і державний муж / О. Лотоцький. – Париж ; Лондон : Соборна Україна, 1951. – 77 с.

1983. Лотоцький, О. Симон Петлюра / О. Лотоцький. – [Б. м.] : Накладом комітету по вшануванню Х річниці смерті С. Петлюри, 1936. – 118 с.

1984. Маркітан, Л. П. Симон Петлюра та його родина в кіно- і фотодокументах / Л. П. Маркітан // Укр. іст. журн. – 2004. – № 4. – С. 71–81 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1985. Петлюра Симон Васильович [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. дані. – Режим до-

ступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Петлюра_Симон_Васильович (дата звернення: 03.06.2019), вільний. – Назва з екрана.

1986. Савченко, В. Симон Петлюра / Віктор Савченко. – Київ : Нора-Друк, 2016. – 469 с. – Бібліогр.: с. 460–466.

1987. Сергійчук, В. І. Симон Петлюра / В. І. Сергійчук. – Київ : Україна, 2004. – 448 с.

1988. Симон Петлюра на сторінках українських газет 1917–1920 років : матеріали до біобібліогр. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; авт.-уклад. О. А. Вакульчук [та ін.]. – Київ : НБУВ, 2015. – 384 с. : портр.

1989. Скопова, О. Симон Петлюра у Вінниці / О. Скопова // Вісн. студент. наук. т-ва Ін-ту історії, етнології і права / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2008. – Вип. 9. – С. 282–283.

1990. Солдатенко, В. «Шлях звільнення кожної нації густо кропиться кров'ю» (С. В. Петлюра) Солдатенко, В. Проект «Україна». 1917–1920 рр. Постаті / Валерій Солдатенко. – Харків, 2011. – С. 296–325 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

1991. Сьліпец, Є. Армія Української Народної Республіки в 1920 році : [про бойову діяльність і орг. моменти Армії С. Петлюри, в т. ч. про бойові дії на Вінниччині] / Є. Сьліпец // Польща та Україна в боротьбі за незалежність 1918–1920 : наук. конф., 14–15 листоп. 2008 р., Луцьк. – Варшава, 2010. – С. 69–91 : карти. – Бібліогр. в кінці ст.

1992. Ткачук, П. Лицар української революції : [про перебування С. Петлюри на Вінниччині] / П. Ткачук // Пульсуючі джерела. – 2009. – 14 трав. – С. 7.

1993. Федоришен, О. Петлюра Симон Васильович / О. Федоришен // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц.

ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 168–170 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

Поліщук Клим Лаврентійович

1994. Поліщук, К. Вибрані твори / Клим Поліщук ; упоряд. Валерій Шевчук ; передм. С. Яковенка. – Київ : Смолоскип, 2008. – 704 с. – (Розстріляне Відродження). – Бібліогр.: с. 689–697.

1995. Завальнюк, К. В. Співець повстанського руху Клим Поліщук (1891–1937) / К. В. Завальнюк, Т. В. Стецюк // Червоний смерч над Поділлям / К. В. Завальнюк, Т. В. Стецюк. – Вінниця, 2008. – С. 112–122.

1996. Кобець, В. Із небуття воскреслий : [в с. Краснопіль (нині Житомир. обл.) відбулося літ.-мистец. заходи, присвяч. 120-річчю від дня народж. видат. укр. письменника 20-х рр. Кліма Поліщука] / В. Кобець // Вінниц. газ. – 2011. – 9 груд. – (Спец. вип. газ. «П'ятниця»). – С. 10 ; Літ. Україна. – 2011. – 8 груд. – С. 14.

1997. Кобець, В. Клим Поліщук озивається з вічності : [про письменника Кліма Поліщука] / В. Кобець // Собор. – 2012. – № 2. – С. 58 : кольор. фот.

Приходько Віктор Кіндратович

1998. Приходько, В. Із зустрічей з Головним Отаманом С. Петлюрою : (спогади) / В. Приходько // Свобода (Нью-Йорк). – 1953. – Ч. 121–122. – 3–4 черв.

1999. Приходько, В. Під сонцем Поділля : спогади. Ч. 1 / Віктор Приходько. – Вид. 4-те. – Нью-Йорк ; Мюнхен : Криниця, 1967. – 183 с. : іл.

2000. Приходько, В. Під сонцем Поділля: спогади. Ч. 2 / Віктор Приходько ; упоряд., авт. передм. Ю. Легун, О. Кравчук ; Краєзнав. т-во «Поділля». – Вінниця : Консоль, 2011. – 416 с.

2001. Приходько, В. Під сонцем Поділля : [уривки, вказано біогр. В. Приходька] / Віктор Приходько // Вінниця у спогадах : у 3 т. / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; упоряд. В. Колесник ; відп. за вип. К. Висоцька ; ред. М. Шлеймович. – Вінниця, 2017. – Т. 2 : Початок ХХ ст. – 1920 р. – С. 25–64 : фот.

2002. Приходько, В. Повстання Українського Державного Університету в Кам'янці на Поділлі / В. Приходько. – Відбитка з «Нашої культури» 1935 р. – Варшава : Синодал. друк., 1935. – 60 с.

2003. Головноуповноважений уряду Української Народної Республіки (1919–1920) : док. та матеріали / Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України, Хмельниц. гуманітар.-пед. акад., Центр дослідж. історії освіти Поділля ; упоряд., авт. вступ. ст. В. Р. Адамський. – Хмельницький : Цюпак А. А., 2017. – 493 с. – Зі змісту: [Приходько В. К.]. – С. 20, 50, 116, 125, 165, 167, 445–446.

2004. Зінько, Ю. А. Поділля в роки Першої світової війни у спогадах В. Приходька / Ю. А. Зінько, О. М. Кравчук // Народи світу і Велика війна 1914–1918 рр. : матеріали Всеукр. наук. конф., 3–4 квіт. 2019 р., м. Вінниця / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2015. – С. 209–221.

2005. Кравчук, О. Голови державних адміністрацій Поділля 1917–1920 рр. : матеріали до біогр. / О. Кравчук, С. Калитко, І. Ратушняк // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали ХХХ Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф. : до 100-річчя Укр. революції, 26–27 верес. 2019 р., м. Вінниця / М-во освіти і науки України [та ін.] ; відп. ред. Ю. А. Зінько. – Вінниця, 2019. – С. 266–293. – Бібліогр. в кінці ст. – Зі змісту: Приходько Віктор Кіндратович. – С. 282–284.

2006. Кравчук, О. Приходько Віктор Кіндратович / О. Кравчук // Українська революція (1917–1921) в іменах: він-

ницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароева ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 178–180 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

2007. Кравчук, О. М. Культурно-освітня діяльність В. Приходька на Поділлі в добу Гетьманату 1918 р. / О. М. Кравчук, Н. М. Мельник // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2009. – Т. 18. – С. 196–207. – Бібліогр. в кінці ст.

2008. Кравчук, О. М. Культурно-освітня діяльність В. Приходька на Поділлі в 1917–1920 рр. / О. М. Кравчук // Освіта на Поділлі: минуле та сьогодення : матеріали ХХІІІ Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф., 20–21 жовт. 2011 р., м. Вінниця : до 100-річчя заснування ВДПУ ім. М. Коцюбинського / Вінниц. краєзнав. т-во «Поділля». – Вінниця, 2011. – С. 267–274.

2009. Лівницький Андрій. Листування (1919–1953 роки) / А. Лівницький ; упоряд., вступ. ст., заг. ред. Я. Файзуліна ; Укр. ін-т нац. пам'яті. – Київ : Фенікс, 2018. – 688 с. – Зі змісту: [Приходько Віктор]. – С. 152, 153, 159, 366, 431–434.

2010. Логінов, О. В. Вінниця у 1917 році. Революція у провінційному місті / О. В. Логінов, Л. І. Семенко ; Вінниц. обл. краєзнав. музей, Краєзнав. т-во «Поділля». – Вінниця : Держ. картогр. ф-ка, 2009. – 263, [8] с. – Зі змісту: [Про В. К. Приходька]. – С. 12, 16, 63, 66, 80, 98, 102, 105, 108, 112, 114, 178, 179, 190, 211, 215.

2011. Логінов, О. В. Вінниця у 1917 році. Революція у провінційному місті / О. В. Логінов, Л. І. Семенко. – 2-ге вид., випр. – Вінниця : Держ. картогр. ф-ка, 2011. – 272 с. : фот. – Зі змісту: [Приходько В. К.]. – С. 12, 16, 63, 66, 80, 98, 102, 105, 108, 112, 114, 178, 179, 190, 211, 215.

2012. Логінов, О. В. Український рух / О. В. Логінов, Л. І. Семенко // Вінниця у 1917 році. Революція у провінційному місті / О. В. Логінов, Л. І. Семенко. – 2-ге вид., випр. – Вінниця,

2011. – С. 98–114 : фот. – Бібліогр. в кінці ст. – В контексті показано участь В. К. Приходька в революційних подіях.

2013. Моздир, В. В. Віктор Кіндратович Приходько – голова Подільської народної губерніяльної управи / В. В. Моздир // Науковий вісник «Меджибіж» : матеріали V наук.-красн. конф. «Стародавній Меджибіж в історико-культурній спадщині України». – Меджибіж ; Хмельницький, 2011. – Ч. 2. – С. 455–461.

2014. Павлович, П. Заслужений громадський діяч : (з нагоди 75-ліття проф. Віктора Приходька) / П. Павлович // Свобода (Нью-Йорк). – 1961. – 23 трав. – Ч. 95. – С. 3.

2015. Рєєнт, О. П. Нариси життя Літинщини, 1917–1921 рр. : революц. події та повсякденність / О. П. Рєєнт, В. П. Рекрут ; НАН України [та ін.]. – Київ : Ін-т історії України НАН України, 2017. – 298 с. – Зі змісту: [Приходько В.]. – С. 22, 32, 54, 55, 63, 106, 124, 258.

2016. Трембіцький А. А. Віктор Приходько у визвольних змаганнях українського народу в 1917–1922 рр. / А. А. Трембіцький // Формування та діяльність українських урядів періоду Української революції 1917–1921 рр. : матеріали Всеукр. наук. конф. – Кам'янець-Подільський, 2008. – С. 315–330.

2017. Трембіцький, А. А. Особистісно-індивідуальний світ членів родини Приходьків / А. А. Трембіцький, А. М. Трембіцький // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка / голов. ред. П. Т. Тронько. – Кам'янець-Подільський, 2010. – Т. 16 : Матеріали круглого столу «Освіта, культура і просвітницький рух на Поділлі», 22 жовт. 2010 р. – С. 225–247.

2018. Трембіцький, А. М. Подолянин Віктор Приходько про Симона Петлюру / А. М. Трембіцький // Поділля у добу Української революції 1917–1921 рр. : матеріали круглих столів / [редкол.: О. М. Завальнюк (голова), О. Б. Комарницький (відп. ред.), Л. В. Баженов та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 2013. – С. 191–199. – Бібліогр. в кінці ст.

2019. Українська Центральна Рада : док. та матеріали : у 2 т. / упоряд. В. Ф. Верстюк. – Київ : Наук. думка, 1996–1997. – (Пам'ятки історії України. Серія 5: Джерела новітньої історії).

Т. 1 : 4 берез. – 9 груд. 1917 р. – 1996. – 590 с. : портр.– Зі змісту: [Приходько В. К.]. – С. 17, 20, 94.

Т. 2 : 10 груд. – 29 квіт. 1918 р. – 1997. – 424 с. : портр. – Зі змісту: [Приходько В. К.]. – С. 33, 159.

Пугач Ісаак Михайлович

2020. Грабовська, О. Пугач Ісаак Михайлович / О. Грабовська // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 181 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

2021. Дорошенко, Д. І. Історія України, 1917–1923. В 2 т. Т. 1. Доба Центральної Ради / Д. І. Дорошенко ; упоряд. К. Ю. Галушко. – Київ : Темпора, 2002. – 320 с. : іл. – Зі змісту: [Пугач Ісаак]. – С. 59, 77, 213, 257.

2022. Макаревич, Л. П. Дух української незалежності початку минулого століття у обличчях наших земляків : [уродженці Козятинщини – учасники політ. подій періоду Укр. революції 1917–1921 рр., зокрема І. М. Пугач] / Л. П. Макаревич // 13 ОКРУГ. – 2017. – 26 жовт. – С. 10 : фот.

2023. Макаревич, Л. П. Участь в Українській революції 1917–1921 рр. краян : [пов'язан. з Козятин. р-ном] / Л. П. Макаревич // Михайло Грушевський і Вінниччина : до 150-річчя від дня народж. : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 28–29 верес. 2016 р. / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; наук. ред.: О. В. Логінов, Л. І. Семенко, С. П. Шароварська ; відп. за вип. К. І. Висоцька. – Вінниця, 2018. – С. 275–284. – Зі змісту: [Пугач І. М.]. – С. 276–277 : фот.

2024. Над трупами дорогих товаришів // Боротьба. – 1918. – 10 лют. (№ 1). – С. 2–3.

2025. Памяти полеглих за волю // Народня Воля. – 1918. – 19 (6) марта (№ 31).

2026. [Повідомлення про трагічну загибель та похорон Б.-О. Зарудного, Л. Бочковського та І. Пугача] // Боротьба. – 1918. – 10 лют. (№ 1). – С. 1.

2027. Пугач Ісак Михайлович [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org> > wiki > Пугач_Ісак_Ми... (дата звернення: 10.06.2019), вільний. – Назва з екрана.

2028. Українська Центральна Рада : док. та матеріали : у 2 т. / упоряд. В. Ф. Верстюк. – Київ : Наук. думка, 1996–1997. – (Пам’ятки історії України. Серія 5: Джерела новітньої історії).

Т. 1 : 4 берез. – 9 груд. 1917 р. – 1996. – 590 с. : портр. – Зі змісту: [Пугач І. М.]. – С. 50, 55, 56, 58, 67, 78, 79, 94, 97, прим. 9, прим. 249.

Т. 2 : 10 груд. – 29 квіт. 1918 р. – 1997. – 424 с. : портр. – Зі змісту: [Пугач І. М.]. – С. 118.

Рижій Іван Петрович

2029. Реснт, О. П. Нариси життя Літинщини, 1917–1921 рр. : революц. події та повсякденність / О. П. Реснт, В. П. Рекрут ; НАН України [та ін.]. – Київ : Ін-т історії України НАН України, 2017. – 298 с. – Зі змісту: Рижій І. – С. 63.

2030. Рекрут, В. Рижій Іван Петрович / В. Рекрут // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 184. – Бібліогр. в кінці ст.

2031. Українська Центральна Рада : док. та матеріали : у 2 т. / упоряд. В. Ф. Верстюк. – Київ : Наук. думка, 1996–1997. – (Пам’ятки історії України. Серія 5: Джерела новітньої історії).

Т. 1 : 4 берез. – 9 груд. 1917 р. – 1996. – 590 с. : портр. – Зі змісту: [Рижій І. П.]. – С. 94.

Русова Софія Федорівна

2032. Русова, С. Мої спомини / С. Русова. – Київ : Україна-Віта, 1996. – 208 с.

2033. Венгловська, О. Організаційно-педагогічна діяльність Софії Русової – громадського діяча, просвітителя, педагога / О. Венгловська // Рід. шк. – 2016. – № 5/6. – С. 51–55. – Бібліогр.: 23 назв.

2034. Веретільник, О. В. Просвітницька і наукова діяльність С. Ф. Русової / О. В. Веретільник // Пед. вісн. – Черкаси, 2010. – № 2. – С. 31–34. – Бібліогр.: 11 назв.

2035. Верстюк, В. Ф. Русова Софія Федорівна (18.02.1856–05.02.1940) / В. Ф. Верстюк, Т. С. Осташко // Діячі Української Центральної Ради : бібліогр. довід. / В. Ф. Верстюк, Т. С. Осташко. – Київ, 1998. – С. 153–154.

2036. Вовк, С. Велика матір українських дітей : [про перебування у Вінниці в 1918–1919 рр. педагога С. Русової] / С. Вовк // Вінниц. газ. – 2004. – 15 січ. – С. 3.

2037. Дровозюк, Л. Софія Русова: дві святині – власна школа й власне військо : [про укр. педагога, літературознавця та громад. діячку, одну із засновниць укр. фемінізму] / Л. Дровозюк // Іст. калейдоскоп. – 2019. – № 1. – С. 29–31.

2038. Ківшар, Т. І. Культурно-просвітницька діяльність Софії Русової в 1917–1918 роках / Т. І. Ківшар // Українська демократична революція 1917–1918 років : матеріали наук.-теорет. конф., 17 квіт. 1992 р. – Київ, 1992. – С. 24–26.

2039. Коваленко, Є. І. Освітня діяльність і педагогічні погляди С. Русової / Є. І. Коваленко, І. М. Пінчук ; ред. Є. І. Коваленко. – Ніжин : НДПІ, 1998. – 213 с. – Зі змісту: Розд. 1, [гл.] 2 : Громадсько-освітня і педагогічна діяльність періоду Української Народної Республіки. – С. 29–40.

2040. Логінов, О. В. Вінниця у 1917 році. Революція у провінційному місті / О. В. Логінов, Л. І. Семенко ; Вінниц. обл. краєзнав. музей, Краєзнав. т-во «Поділля». – Вінниця : Держ. картогр. ф-ка, 2009. – 263, [8] с. – Зі змісту : [Про С. Русову]. – С. 19, 31, 39, 62, 108, 114.

2041. Малюта, О. Русова Софія Федорівна / О. Малюта // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароева ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 186–187: портр. – Бібліогр. в кінці ст.

2042. Осипчук, Н. «Хрещена мати» української національної школи : [С. Русова. Неодноразово бувала у Вінниці] / Н. Осипчук // Літ. Україна. – 2006. – 21 лют. – С. 9.

2043. Петришина, Л. В. Жіночий рух в Україні в 1917 р. : [в контексті йдеться про діяльність С. Русової, зокрема у Вінниці] / Л. В. Петришина, Ю. С. Степанчук // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2006. – Вип. 11. – С. 145–150.

2044. Пойда, О. А. Софія Русова і Поділля / О. А. Пойда // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2006. – Вип. 10. – С. 257–260.

2045. Реснт, О. П. Нариси життя Літинщини, 1917–1921 рр. : революц. події та повсякденність / О. П. Реснт, В. П. Рекрут ; НАН України [та ін.]. – Київ : Ін-т історії України НАН України, 2017. – 298 с. – Зі змісту: [Русова С.]. – С. 63, 273.

2046. Рогова, П. І. Особливості розвитку педагогічних бібліотек у період Української революції : [про діяльність С. Русової в уряді УНР щодо створення нац. шкіл та б-к] / П. І. Рогова // Педагогічні бібліотеки України (друга половина XIX – 20-ті роки XX ст.) / П. І. Рогова ; АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. – Київ, 2009. – С. 134, 138–140, 145.

2047. Ростовська, О. В. Софія Русова в контексті національного і державного відродження України / О. В. Ростовська // Жінки Чернігівщини: історія і сучасність. Жінка на порозі третього тисячоліття : матеріали обл. наук.-практ. конф. – Чернігів, 1999. – С. 72–75.

2048. Савчук, В. О. Постать і місце Софії Русової в історико-краєзнавчому русі доби національно-визвольних змагань : [зокрема про її роль у розвитку шк. краєзнавства на Поділлі] / В. О. Савчук // Матеріали XII Поділ. історико-краєзнав. конф., 22–23 листоп. 2007 р., м. Кам'янець-Подільський. – Кам'янець-Подільський, 2007. – Т. 1. – С. 398–405. – Бібліогр. в кінці ст.

2049. Собчинська, М. М. Погляди С. Ф. Русової періоду Української Народної Республіки на національну освіту / М. М. Собчинська // Творчі вершини вченого : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. держ. ун-т. – Кам'янець-Подільський, 1998. – С. 332–338.

2050. Софія Русова – педагог, державний діяч, просвітитель : до 155-річчя від дня народж. : біобібліогр. покажч. / Нац. акад. пед. наук України [та ін.] ; упоряд.: А. М. Доркена, Т. В. Лога. – Київ, 2010. – 175 с. – (Серія «Видатні педагоги світу» ; Вип. 6).

2051. Софія Федорівна Русова (1856–1940) : [неодноразово перебувала у Вінниці] // Персоналії в історії національної педагогіки : 22 видат. укр. педагоги. – Київ, 2004. – С. 321–404.

2052. Станович, М. «Літом у Вінниці бувало повно молоді» : [про вінниц. період життя (1909–1915) С. Ф. Русової – педагога, громад. діячки] / М. Станович // Подолія. – 2003. – 23 груд.

2053. Українська Центральна Рада : док. та матеріали : у 2 т. / упоряд. В. Ф. Верстюк. – Київ : Наук. думка, 1996–1997. – (Пам’ятки історії України. Серія 5: Джерела новітньої історії).

Т. 1 : 4 берез. – 9 груд. 1917 р. – 1996. – 590 с. : портр. – Зі змісту: [Русова С. Ф.]. – С. 20, 94.

Садовський Микола Карпович

2054. Барабан, Н. Микола Садовський і його театр періоду УНР / Н. Барабан // Мистецтвознавство України : зб. наук. ст. / Нац. акад. мистецтва України, Ін-т проблем сучас. мистецтва. – Київ, 2005. – Вип. 5. – С. 135–144. – Бібліогр. в кінці ст. ; Культура і життя. – 2007. – 5 верес. – С. 2.

2055. Бачинська, О. М. Участь П. Саксаганського і М. Садовського у творенні державних театрів за Гетьманату : (за неопубл. сторінками спогадів М. Садовського) / О. М. Бачинська // Роль визначних особистостей – митців, діячів науки та культури у процесі формування національної самосвідомості наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. : Х наук. семінар, приуроч. до дня народж. М. П. Старицького : матеріали / Музей видат. діячів укр. культури Лесі Українки, Миколи Лисенка, Панаса Саксаганського, Михайла Старицького. – Київ, 2015. – С. 80–91.

2056. Василько, В. Микола Садовський та його театр / В. Василько. – Київ : ДВОМЛМ УРСР, 1962. – 234 с.

2057. Веселовська, Г. Д. Театр Миколи Садовського часів Директорії УНР (1919–1920 рр.) / Г. Д. Веселовська // Наук. вісн. Київ. нац. ун-ту театру, кіно і телебачення ім. І. К. Карпенка-Карого. – Київ, 2017. – Вип. 20. – С. 22–30. – Бібліогр. в кінці ст.

2058. Головноуповноважений уряду Української Народної Республіки (1919–1920) : док. та матеріали / Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України, Хмельниц. гуманітар.-пед. акад., Центр дослідж. історії освіти Поділля ; упоряд., авт. вступ. ст. В. Р. Адамський. – Хмельницький : Цюпак А. А.,

2017. – 493 с. – Зі змісту: [Садовський М.]. – С. 114, 180, 183, 274, 276, 444.

2059. Дорошенко, Д. І. Історія України, 1917–1923. В 2 т. Т. 1. Доба Центральної Ради / Д. І. Дорошенко ; упоряд. К. Ю. Галушко. – Київ : Темпора, 2002. – 320 с. : іл. – Зі змісту: [Садовський Мик.]. – С. 85, 281.

2060. Лівницький Андрій. Листування (1919–1953 роки) / А. Лівницький ; упоряд., вступ. ст., заг. ред. Я. Файзуліна ; Укр. ін-т нац. пам'яті. – Київ : Фенікс, 2018. – 688 с. – Зі змісту: [Садовський Микола (Тобілевич)]. – С. 87, 90.

2061. Микола Садовський [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Микола_Садовський (дата звернення: 03.05.2019), вільний. – Назва з екрана.

2062. Садовський Микола Карпович [Електронний ресурс] // Історія Полтавы : (Сайт Бориса Тристанова). – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: histpol.narod.ru/person/pers-18/pers18-074.htm (дата звернення: 17.05.2019), вільний. – Назва з екрана.

2063. Семенко, Л. Садовський Микола Карпович / Л. Семенко // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Каросєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 188–189 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

2064. Семенко, Л. І. Великий корифей на Подільських сценах : [про театр. життя на Вінниччині та видат. діяча сцени М. Садовського (справжнє ім'я – Микола Карпович Тобілевич), який зробив вагомий внесок у розвиток культури на Поділлі] / Л. І. Семенко // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали XXII Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф., 22 жовт. 2009 р., м. Вінниця. – Вінниця, 2009. – С. 391–397.

2065. Спогади про Миколу Садовського : збірник. – Київ : Мистецтво, 1981. – 182 с. : іл.

2066. Станович, М. «Головноуповноважений» уряду УНР : [до 70-річчя з дня смерті М. К. Садовського; про його зв'язки з Вінниччиною] / М. Станович // Подолія. – 2003. – 14 лют. – С. 14. – (Спец. вип. газ. «П'ятниця»).

2067. Тобілевич Микола Карпович (Садовський) : Біографія (1856–1933). Основоположник українського професійного театру [Електронний ресурс] // Електронна бібліотека Князева : офіц. сайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://www.ebk.net.ua/index.htm> (дата звернення: 17.05.2019), вільний. – Назва з екрана.

2068. Українська Центральна Рада : док. та матеріали : у 2 т. / упоряд. В. Ф. Верстюк. – Київ : Наук. думка, 1996–1997. – (Пам'ятки історії України. Серія 5: Джерела новітньої історії).

Т. 1 : 4 берез. – 9 груд. 1917 р. – 1996. – 590 с. : портр. – Зі змісту: [Садовський (Тобілевич) Микола Карпович]. – С. 13, 239.

2069. Фицайло, С. Його ім'ям наш названо театр : [Вінниц. укр. муз.-драм. театр] / С. Фицайло // Вінниц. альбом : літ.-худож. та історико-краєзнав. альм. / упоряд. В. Б. Петров. – Вінниця, 2018. – Вип. 4. – С. 70–74.

Саліковський Олександр Хомович

2070. Саліковський, О. До проблем української державності : (деякі підсумки і перспективи нашої сучасності) / О. Саліковський // Літ.-наук. вісн. – Київ, 1919. – Кн. 7/9. – С. 108–121.

2071. Саліковський, О. Нова Україна (шлях нашої державності) / О. Саліковський. – Київ, 1919. – 100 с.

2072. Русалка Дністровая : літ.- краєзнав. зб. [Вип. 4] / гол. ред. М. Ф. Каменюк. – Вінниця : Рогальська І. О., 2016. – 379 с. : іл., фот. – Бібліогр. в кінці ст. – Зміст:

Саліковський, О. Голос із минулого до нас : [публ. О. Саліковського] / О. Саліковський ; Горбатюк, В. Олександр Саліковський і Петлюра : [передм.]. – С. 177–186;

Саліковський, О. (Автобіографія) : [28.11.1926] / О. Саліковський. – С. 178–182;

Саліковський, О. Між минулим і майбутнім : [Спогади. 28.11.1926] / О. Саліковський. – С. 183–186.

2073. Верстюк, В. Ф. Саліковський Олександр Хомич / В. Ф. Верстюк, Т. С. Осташко // Діячі Української Центральної Ради : бібліогр. довід. / В. Ф. Верстюк, Т. С. Осташко. – Київ, 1998. – С. 156–157.

2074. Дорошенко, Д. І. Історія України, 1917–1923 : в 2 т. / Д. І. Дорошенко ; упоряд. К. Ю. Галушко. – Київ : Темпора, 2002–.

Т. 1 : Доба Центральної Ради. – 320 с. : іл. – Зі змісту: [Саліковський Ол.]. – С. 57, 115.

Т. 2 : Українська Гетьманська Держава 1918 року. – 352 с. : іл. – Зі змісту: [Саліковський Ол.]. – С. 39, 184, 271.

2075. Іваницька, С. Г. «Нова Україна» революційної доби в публіцистиці Олександра Саліковського / С. Г. Іваницька // Вісн. Прикарпат. ун-ту. Серія: Історія. – Івано-Франківськ, 2014. – Вип. 25. – С. 36–52. – Бібліогр. в кінці ст.

2076. Іваницька, С. Г. О. Х. Саліковський як представник національної ліберальної еліти в добу українських визвольних змагань 1917–1921 рр. / С. Г. Іваницька // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2008. – Вип. 14. – С. 177–182.

2077. Лівницький Андрій. Листування (1919–1953 роки) / А. Лівницький ; упоряд., вступ. ст., заг. ред. Я. Файзуліна ; Укр. ін-т нац. пам'яті. – Київ : Фенікс, 2018. – 688 с. – Зі змісту: [Саліковський Олександр]. – С. 46, 441.

2078. Логінов, О. Саліковський Олександр Хомич / О. Логінов // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінниць-

кі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 189–190. – Бібліогр. в кінці ст.

2079. О. Х. Саліковський як представник національної ліберальної еліти в добу українських визвольних змагань 1917–1921 рр. [Електронний ресурс] // Історія : зб. наук. пр. : сайт. – Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-11191.html> (дата звернення: 26.08.2019), вільний. – Назва з екрана.

2080. Омелянович-Павленко, М. Спогади командарма (1917–1920) / М. Омелянович-Павленко. – Київ : Центр учб. літ., 2019. – 584 с. – Зі змісту в прим.: [Саліковський Олександр]. – С. 579.

2081. Осташко, Т. С. Саліковський Олександр Хомич : [псевд: О. Хоменко, О. Паський та ін.; громад. і політ. діяч, публіцист. Народився в с. Старий Потік Вінниц. повіту] / Т. С. Осташко // Енциклопедія історії України : у 10 т. – Київ, 2012. – Т. 9 : Прил.-С. – С. 425–426 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

2082. Реєнт, О. П. Нариси життя Літинщини, 1917–1921 рр. : революц. події та повсякденність / О. П. Реєнт, В. П. Рекрут ; НАН України [та ін.]. – Київ : Ін-т історії України НАН України, 2017. – 298 с. – Зі змісту: [Саліковський О.]. – С. 63.

2083. Солдатенко, В. Україна в революційну добу : іст. есе-хроніки. У 4 т. Т. 1. Рік 1917 / В. Солдатенко. – Харків : Прапор, 2008. – 560 с. – Зі змісту: Саліковський О. Х. – С. 103, 219.

2084. Тупчій, Л. Олександр Саліковський / Л. Тупчій // Мої славетні земляки (з історії життя і творчості видатних особистостей Жмеринського краю) / Л. Тупчій. – Жмеринка, 2017. – С. 61–66.

2085. Тупчій, Л. Славетні особистості Жмеринського краю / Л. Тупчій // Слідами історії Жмеринського краю : матеріали першої Жмерин. наук.-краєзнав. конф., 23 берез. 2018 р., м. Жмерин-

ка. – Вінниця, 2018. – С. 284–296. – Зі змісту: Олександр Хомич Саліковський – С. 289–291.

2086. Українська Центральна Рада : док. та матеріали. У 2 т. Т. 1. 4 берез. – 9 груд. 1917 р. / упоряд. В. Ф. Верстюк. – Київ : Наук. думка, 1996. – 590 с. : портр. – (Пам'ятки історії України. Серія 5: Джерела новітньої історії). – Зі змісту: [Саліковський Олександр Хомич]. – С. 199.

Сіماشкевич Микола Васильович

2087. Білокінь, С. І. Сіماشкевич Микола Васильович : [педагог, політ. і громад. діяч. Народився в с. Кошаринці (нині Бершад. р-ну)] / С. І. Білокінь // Енциклопедія історії України : у 10 т. – Київ, 2012. – Т. 9 : Прил-С. – С. 576–577 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

2088. Головноуповноважений уряду Української Народної Республіки (1919–1920) : док. та матеріали / Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України, Хмельниц. гуманітар.-пед. акад., Центр дослідж. історії освіти Поділля ; упоряд., авт. вступ. ст. В. Р. Адамський. – Хмельницький : Цюпак А. А., 2017. – 493 с. – Зі змісту: [Сіماشкевич М. В.]. – С. 17, 22, 37, 144, 165, 167, 169–170, 172, 174–176, 178, 180, 182–183, 185, 187, 194, 196, 198, 201–202, 205, 208, 273, 353.

2089. Логінов, О. Сіماشкевич Микола Васильович / О. Логінов // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 196. – Бібліогр. в кінці ст.

2090. Українська Центральна Рада : док. та матеріали. У 2 т. Т. 1. 4 берез. – 9 груд. 1917 р. / упоряд. В. Ф. Верстюк. – Київ : Наук. думка, 1996. – 590 с. : портр. – (Пам'ятки історії України. Серія 5: Джерела новітньої історії). – Зі змісту: [Сіماشкевич М. В.]. – С. 20, 49, 94.

Сіцинський Юхим Йосипович

2091. Адамський, В. Юхим Сіцинський: перша хвиля репресій : [про трагіч. сторінки життя відомого поділ. науковця] / В. Р. Адамський // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2008. – Т. 11 : Матеріали сьомого круглого столу «Культура, освіта і просвітницький рух на Поділлі...». – С. 393–404.

2092. Гавришук, А. П. Юхим Сіцинський – визначний діяч українського відродження на Поділлі (1918–1920 рр.) / А. П. Гавришук, О. М. Завальнюк // Національна еліта та інтелектуальний потенціал України : тези доп. Міжнар. наук. конф., 18–20 квіт. 1996 р. – Львів, 1996. – С. 259–260.

2093. Завальнюк, О. М. Ю. Й. Сіцинський і Кам'янець-Подільський державний український університет (1918–1921 рр.) / О. М. Завальнюк // Духовні витоки Поділля: творці історії краю : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 9–10 верес. 1994 р., м. Кам'янець-Подільський / Хмельниц. ОУНБ ім. М. Островського. – Хмельницький, 1994. – Ч. 1. – С. 62–64.

2094. Завальнюк, О. М. Ю. Й. Сіцинський у 1917–1920 рр. : громад.-політ., культурно-просвіт. і наук. аспекти / О. М. Завальнюк // Поділля в житті, діяльності і творчості Юхима Сіцинського та Володимира Січинського: зб. матеріалів Міжнар. наук.-краєзнав. конф., присвяч. 150-річчю від дня народж. Юхима Сіцинського та 115-річчю від дня народж. Володимира Січинського. – Кам'янець-Подільський, 2010. – С. 23–29.

2095. Мошак, М. І. Ю. Сіцинський – діяч українського національного руху на Поділлі / М. І. Мошак // Духовні витоки Поділля: творці історії краю : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 9–10 верес. 1994 р., м. Кам'янець-Подільський / Хмельниц. ОУНБ ім. М. Островського. – Хмельницький, 1994. – Ч. 1. – С. 59–62.

2096. Піскова, Е. М. Сіцинський Юхим Йосипович / Е. М. Піскова // Енциклопедія історії України : у 10 т. – Київ, 2012. – Т. 9 : Прил.-С. – С. 586 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

2097. Трембіцький, А. М. Громадсько-просвітницька діяльність Євфимія Січинського в період визвольних змагань (1917–1920 рр.) / А. М. Трембіцький // Наук. зап. Тернопіл. держ. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль, 2003. – Вип. 3. – С. 265–268.

2098. Січинський і Поділля // Духовні витоки Поділля: творці історії краю : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 9–10 верес. 1994 р., м. Кам'янець-Подільський / Хмельниц. ОУНБ ім. М. Островського. – Хмельницький, 1994. – Ч. 1. – С. 57–73.

Скоропадський Павло Петрович

2099. Скоропадський, П. П. Спогади. Кінець 1917 – грудень 1918 / П. Скоропадський ; упоряд. І. Гирич. – 2-ге вид. – Київ : Наш формат, 2016. – 480 с. – Бібліогр.: с. 454–475.

2100. Скоропадський, П. П. Спомин / П. Скоропадський. – Київ : Україна, 1992. – 112 с.

2101. Видатні постаті в історії України ХХ ст. : корот. біогр. нариси / В. І. Гусев (керівник авт. кол.), О. В. Даниленко, Л. В. Іваницька [та ін.]. – Київ : Вища шк., 2011. – 392 с. – Зі змісту: Павло Скоропадський. – С. 315–318.

2102. Гейден, Д. Ф. «Скоропадського я знав з малых лет» : воспоминания графа Д. Ф. Гейдена. 1920-е гг. / Д. Ф. Гейден ; публ. подгот. А. С. Пученков // Ист. архив. – 2012. – № 2. – С. 115–129. – С. 124.

2103. Гетьман Павло Скоропадський : (1873–1945) : матеріали для біобібліогр. / Центр. наук. б-ка ім. В. І. Вернадського [та ін.] ; уклад.: Г. Шовкопляс, І. Шовкопляс ; відп. ред. О. Онищенко // Бібл. вісн. – 1996. – 52, [2] с. : іл. – Імен. та систем. покажч.: с. 48–53.

2104. Горак, В. С. Гетьманський переворот 29 квітня 1918 р. в інтерпретації П. Скоропадського / В. С. Горак // Укр. іст. журн. – 2008. – № 4. – С. 110–122. – Бібліогр. в кінці ст.

2105. Державник і Держава : до 100-річчя проголошення Павла Скоропадського Гетьманом України : зб. наук. пр. / редкол.: Г. Папакін [та ін.]. – Київ : [б. в.], 2018. – 240 с.

2106. Дорошенко, Д. І. Історія України, 1917–1923. В 2 т. Т. 1. Доба Центральної Ради / Д. І. Дорошенко ; упоряд. К. Ю. Галушко. – Київ : Темпора, 2002. – 320 с. : іл. – Зі змісту: [Скоропадський Павло]. – С. 119, 122, 123, 152, 153, 155, 260, 263, 264, 265.

2107. Лівіцький Андрій. Листування (1919–1953 роки) / А. Лівіцький ; упоряд., вступ. ст., заг. ред. Я. Файзуліна ; Укр. ін-т нац. пам'яті. – Київ : Фенікс, 2018. – 688 с. – Зі змісту: [Скоропадський Павло]. – С. 45, 49, 59, 84, 89, 109, 126, 180, 184, 189, 242–244, 247–250, 292, 307, 485, 520, 521.

2108. Логінов, О. В. Вінниця у 1917 році. Революція у провінційному місті / О. В. Логінов, Л. І. Семенко ; Вінниц. обл. краєзнав. музей, Краєзнав. т-во «Поділля». – Вінниця : Держ. картогр. ф-ка, 2009. – 263, [8] с. – Зі змісту : [Про П. Скоропадського]. – С. 10, 12, 15, 195, 205, 207, 208, 214, 215, 217.

2109. Малюта, О. Скоропадський Павло Петрович / О. Малюта // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 198–199 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

2110. Папакін, Г. В. Павло Скоропадський: патріот, державотворець, людина : історико-архів. нариси / Г. В. Папакін. – Київ, 2003. – 282 с.

2111. Пиріг, Р. Я. П. Скоропадський : штрихи до портр. / Р. Я. Пиріг, Ф. М. Проданюк // Укр. іст. журн. – 1992. – № 9. – С. 91–105.

2112. Ралдугіна, Т. Павло Скоропадський та Українська Держава 1918 року: здобутки і втрати / Т. Ралдугіна // Вісн. УАДУ при Президентіві України. – 2001. – № 3. – С. 46–60.

2113. Ратушняк, І. П. Скоропадський і Гетьманат 1918 р. у спогадах І. Юрченка / Ігор Ратушняк // Вінниччина: минуле та сьогодення. Красназвчї дослідження : матеріали XXVII Всеукр. Вінниц. наук. історико-краєзнав. конф., 7–8 жовт. 2016 р., м. Вінниця / відп. ред. Ю. А. Зінько. – Вінниця, 2016. – С. 45–51. – Бібліогр. в кінці ст.

2114. Реєнт, О. Павло Скоропадський / Олександр Реєнт ; ред. Валерій Смолій. – Київ : Альтернативи, 2003. – 302, [1] с. : іл., портр., фот. – Бібліогр.: с. 298–303. – («Особистість і доба»).

2115. Рябий, М. Павло Скоропадський: зрадник чи герой? : [бесіда про УНР, Скоропадського та іст. шляхи України] / Микола Рябий ; спілкувався В. Вітковський // Літ. Україна. – 2019. – 9 берез. (№ 10). – С. 4–5 : портр.

2116. Савченко, В. А. Павло Скоропадський / В. А. Савченко. – Харків : ПЕТ, 2013. – 122, [1] с. : портр.

2117. Савченко, В. А. Павло Скоропадський – останній гетьман України / В. А. Савченко. – Харків : Фоліо, 2008. – 380 с. – Бібліогр.: с. 376–380. – (Історичне досьє).

2118. Скоропадський Павло Петрович [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: [https://uk.wikipedia.org > wiki > Скоропадський...](https://uk.wikipedia.org/wiki/Скоропадський...) (дата звернення: 04.09.2019), вільний. – Назва з екрана.

2119. Скринченко, В. Останній гетьман, його уроки та наслідки : до 100-річ. ювілею Гетьманату Павла Скоропадського / В. Скринченко // Слово Просвіти. – 2019. – 13–19 черв. (№ 24). – С. 6.

2120. Солдатенко, В. «Бог не дав мені сил справитись із цим завданням» : (П. П. Скоропадський) / В. Солдатенко // Проект «Україна». 1917–1920 рр. Постаті / В. Солдатенко. – Харків, 2011. – С. 189–229 : фот. – Бібліогр. в кінці ст.

Скотинський Йосип Кузьмич

2121. Дубровіна, Л. А. Бібліотечна справа в Україні в ХХ ст. : [в контексті йдеться про Й. Скотинського] / Л. А. Дубровіна, О. С. Онищенко ; НАН України, Нац. б-ка ім. В. І. Вернадського. – Київ : НБУВ, 2009. – 530 с.

2122. Дячок, В. Йосип Скотинський – діяч Української революції / В. Дячок, В. Черняк // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали ХХХ Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф. : до 100-річчя Укр. революції, 26–27 верес. 2019 р., м. Вінниця / М-во освіти і науки України [та ін.] ; відп. ред. Ю. А. Зінько. – Вінниця, 2019. – С. 301–305. – Бібліогр. в кінці ст.

Соколовська Олександра Тимофіївна

2123. Антонюк, О. Українська амазонка : [про Олександру Соколовську – отаманку Марусю, її діяльність на Поділлі в 1919–1920 рр.] / О. Антонюк // Колорит. – 2007. – 21 квіт. – С. 3.

2124. Гонський, В. Час воїнів. Олександра Соколовська – отаман Маруся [Електронний ресурс] / В. Гонський // Історична правда. Спецпроект : вебсайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: www.istpravda.com.ua/columns/2011/01/26/18551/ (дата звернення: 14.08.2019), вільний. – Назва з екрана.

2125. Завальнюк, К. Лицарі волі. Повстанський рух на Поділлі у персоналіях (20-ті роки ХХ ст.) / К. Завальнюк. – Вінниця : Логос, 2000. – 268 с. – Зі змісту: Соколовська Марія Тимофіївна («Маруся») – С. 122–123.

2126. Завальнюк, К. Марія Соколовська – легендарний отаман «Маруся» / К. Завальнюк // Укр. слово. – 1999. – 18 берез.

2127. Завальнюк, К. Провісники волі : повстан. рух на Поділлі у персоналіях (20-ті роки ХХ ст.) / К. Завальнюк. – Літин :

Літин. друк., 2005. – 352 с. – Зі змісту: Соколовська Олександра Тимофіївна («Маруся»). – С. 166–168.

2128. Завальнюк, К. Соколовська Олександра Тимофіївна / К. Завальнюк // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 202. – Бібліогр. в кінці ст.

2129. Завальнюк, К. Українська амазонка Олександра Соколовська (отаманша «Маруся») / К. Завальнюк, Т. Стецюк. – Вінниця : Данилюк В. Г., 2010. – 88 с. : іл. – (Бібліотека Історичного клубу «Холодний Яр»).

2130. Коваль Р. М. Маруся Соколовська / Р. М. Коваль // За волю і честь : Невигадані історії і вояцькі біографії : воєнно-іст. нариси / Р. М. Коваль ; авт. передм. І. Ф. Драч. – Київ, 2005. – С. 353–366. – (Бібліотека Історичного клубу «Холодний Яр»).

2131. Коваль, Р. М. Родина отаманів Соколовських / Р. М. Коваль // Повернення отаманів Гайдамацького краю / Р. М. Коваль. – Київ, 2001. – С. 145–148.

2132. О. Л. Отаман Маруся / О. Л. // Громадянин. – 1919. – 3 верес.

2133. Роговий, О. Отаманша Маруся / О. Роговий // Липовец. вісті. – 2017. – 20 груд.

2134. Фещенко-Чопівський, М. Брати і Маруся Соколовська / М. Фещенко-Чопівський // Бюл. Союзу Бувших Укр. вояків у Канаді. – Торонто, 1964. – Квіт. – Черв. – С. 8–10.

Стаховський Микола Ананійович

2135. Геркалюк, М. Садиба Стаховського у Вінниці: «Рідна хата» української армії та місце порятунку від хвороб [Елек-

тронний ресурс] / М. Геркалюк // Вежа : вінниц. інформ. портал. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://vezha.vn.ua/sadyba-stahovskogo-u-vinnyci-ridna-hata-ukrayinskoji-armiyi-tamistse-poryatunku-vid-hvorob/> (дата звернення: 29.02.2019), вільний. – Назва з екрана. – Запис базується на версії: 1 берез. 2018 р. – («Місця Української революції у Вінниці»).

2136. Кравчук, О. Стаховський Микола Ананійович / О. Кравчук // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 204–205 : портр. – Бібліогр. в кінці ст. ; Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали XXX Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф. : до 100-річчя Укр. революції, 26–27 верес. 2019 р., м. Вінниця / М-во освіти і науки України [та ін.] ; відп. ред. Ю. А. Зінько. – Вінниця, 2019. – С. 269. – Бібліогр. в кінці ст.

2137. Микола Стаховський [Електронний ресурс] // Вежа : вінниц. інформ. портал. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://vezha.vn.ua/tag/mykola-stahovskyj/> (дата звернення: 29.03.2019), вільний. – Назва з екрана.

2138. Стаховський Микола Ананійович [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/.../Стаховський_Микола... (дата звернення: 29.05.2019), вільний. – Назва з екрана.

2139. Трембіцький, А. А. Громадсько-просвітницька та професійна діяльність Миколи Стаховського (1879–1948) : [комісара Поділ. губернії, першого голови дипломат. місії УНР у Великій Британії] / А. А. Трембіцький, А. М. Трембіцький // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – 2013. – Вип. 21. – С. 114–122.

Стемповський Станіслав Губертович

2140. Стемповський, С. Спогади : [Вінниця (1917–1918), вказано біоґр. мемуариста] / С. Стемповський // Вінниця у спогадах : у 3 т. / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; упоряд. В. Колесник ; відп. за вип. К. Висоцька ; ред. М. Шлеймович. – Вінниця, 2017. – Т. 2 : Початок ХХ ст. – 1920 р. – С. 137–162 : прим. : фот.

2141. Дорошенко, Д. І. Історія України, 1917–1923. В 2 т. Т. 1. Доба Центральної Ради / Д. І. Дорошенко ; упоряд. К. Ю. Галушко. – Київ : Темпора, 2002. – 320 с. : іл. – Зі змісту: [Стемповський Ст.]. – С. 199.

2142. Зарецька, Т. І. Стемповський Станіслав / Т. І. Зарецька // Енциклопедія історії України : у 10 т. – Київ, 2012. – Т. 9 : Прил.-С. – С. 845–846 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

2143. Колесник, В. Станіслав Стемповський (1870–1952. Сторінки життя видатного подолянина) : [громад. діяч Поділля поч. ХХ ст., політ. діяч часів УНР] / В. Колесник // Вінниччина: минуле і сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали ХХ Вінниц. наук. історико-краєзнав. конф., 27–28 жовт. 2005 р., м. Вінниця. – Вінниця, 2005. – С. 171–188 ; Укр. біографістика. – 2008. – Вип. 4. – С. 106–126.

2144. Колесник, В. Стемповський Станіслав Губертович / В. Колесник // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біоґр. довід. / упоряд. Т. Р. Каросева ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 205–207 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

2145. Лівницький Андрій. Листування (1919–1953 роки) / А. Лівницький ; упоряд., вступ. ст., заг. ред. Я. Файзуліна ; Укр. ін-т нац. пам'яті. – Київ : Фенікс, 2018. – 688 с. – Зі змісту: [Стемповський Станіслав]. – С. 412, 413, 415, 418, 419, 650.

2146. Логінов, О. В. Вінниця у 1917 році. Революція у провінційному місті / О. В. Логінов, Л. І. Семенко ; Вінниц. обл.

краєзнав. музей, Краєзнав. т-во «Поділля». – Вінниця : Держ. картогр. ф-ка, 2009. – 263, [8] с. – Зі змісту : [Про С. Г. Стемповського]. – С.14, 124, 181, 223, 235.

2147. Омелянович-Павленко, М. Спогади командарма (1917–1920) / М. Омелянович-Павленко. – Київ : Центр учб. літ., 2019. – 584 с. – Зі змісту в прим.: [Стемповський Станіслав]. – С. 576.

2148. Реєнт, О. П. Нариси життя Літинщини, 1917–1921 рр. : революц. події та повсякденність / О. П. Реєнт, В. П. Рекрут ; НАН України [та ін.]. – Київ : Ін-т історії України НАН України, 2017. – 298 с. – Зі змісту: [Стемповський С.]. – С. 77, 113, 122.

2149. Станіслав-Адам Стемповський [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/.../Станіслав_Стемповсь... (дата звернення: 29.08.2019), вільний. – Назва з екрана.

2150. Українська Центральна Рада : док. та матеріали. У 2 т. Т. 1. 4 берез. – 9 груд. 1917 р. / упоряд. В. Ф. Верстюк. – Київ : Наук. думка, 1996. – 590 с. : портр. – (Пам'ятки історії України. Серія 5: Джерела новітньої історії). – Зі змісту: [Стемповський Станіслав]. – Прим. 127.

Стеценко Кирило Григорович

2151. Барабан, Л. Композитор Кирило Стеценко у Тиврові : [невідомі сторінки творчості митця] / Л. Барабан // Укр. муз. газ. – 2009. – Жовт. – Груд. (№ 4). – С. 8–9 ; Маяк. – 2009. – 30 жовт. ; 13 листоп. ; Вінниц. край. – 2010. – № 3. – С. 86–89 : фот.

2152. Бондарчук, П. М. Стеценко Кирило Григорович / П. М. Бондарчук // Енциклопедія історії України : у 10 т. / Ін-т історії України НАН України. – Київ, 2012. – Т. 9 : Прил.-С. – С. 854.

2153. Захарчук, О. Справжній співець народу : [Кирило Стеценко] / Оксана Захарчук // Дзвін. – 2013. – № 11/12. – С. 120–122.

2154. Зузяк, Т. П. Стеценко Кирило Григорович : [укр. композитор, хор. диригент, муз. критик, педагог, священник] / Т. П. Зузяк // Педагогічна освіта на Поділлі, кінець XVIII – початок XX ст. : хрестоматія : посіб. для студентів ВНЗ / Т. П. Зузяк ; за ред. О. А. Лавріненка. – Вінниця, 2017. – С. 123.

2155. Каросєва, Т. Стеценко Кирило Григорович / Т. Каросєва // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Каросєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 208–209 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

2156. Пархоменко, Л. О. Кирило Стеценко / Л. О. Пархоменко. – Київ : Муз. Україна, 2009. – 392 с. : іл., портр., нот. – Бібліогр.: с. 324–353.

2157. Пересунько, Т. Культурна дипломатія Симона Петлюри: триумф української пісні в Європі : (частина перша) [Електронний ресурс] : [в тексті йдеться про участь К. Стеценка у створенні хор. капели] / Т. Пересунько // Lb.ua : веб-сайт. – Режим доступу: https://lb.ua/culture/2016/08/11/342333_kulturalna_diplomatiya_simona.html (дата звернення 03.04.2019), вільний. – Назва з екрана.

2158. Рожнятовська, О. А. Класик української музики : до 120-річчя від дня народж. К. Г. Стеценка (1882–1922) / О. А. Рожнятовська // Календар знамен. і пам'ят. дат'2002. – Київ, 2002. – II квартал. – С. 73–78. – Бібліогр.: с. 77–78.

2159. Стеценко Кирило Григорович [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Стеценко_Кири... (дата звернення: 07.09.2019), вільний. – Назва з екрана.

2160. Стеценко Кирило Григорович : укр. композитор, хор. диригент, громад. діяч, священник // Провідники духовності в Україні. – Київ, 2003. – С. 755–756.

2161. Шевчук, І. «Коли хтось має вмирати, то йому потрібно перед смертю прийти на концерт українців» : співаків республіканської капели сприймали за диверсантів : [про Укр. хор. капелу, створену О. Кошицем і К. Стеценком у 1919 р. спеціально для гастролей у Європі] / І. Шевчук // Газета по-українськи. – 2019. – 22 берез. – С. 17 : фот.

Татарський Василь

2162. Головноуповноважений уряду Української Народної Республіки (1919–1920) : док. та матеріали / Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України, Хмельниц. гуманітар.-пед. акад., Центр дослідж. історії освіти Поділля ; упоряд., авт. вступ. ст. В. Р. Адамський. – Хмельницький : Цюпак А. А., 2017. – 493 с. – Зі змісту: [Татарський В.]. – С. 355.

2163. Казаков, В. Зберегли поховання генерала армії УНР Василя Татарського : [О. Фурман фінансово посприяв збереженню поховання видат. вінничанина] / Віталій Казаков // Поділ. зоря. – 2017. – 24 серп. – С. 2.

2164. Мельник, А. Врятували від ексгумації могилу вінницького генерала УНР : [могилу укр. генерала епохи Визвол. змагань Василя Татарського врятували від примус. ексгумації] / Анатолій Мельник // 33-й канал. – 2017. – 6 верес. – С. 3.

2165. Татарський Василь [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Татарський_Василь (дата звернення: 29.05.2019), вільний. – Назва з екрана.

2166. Федоришен, О. Татарський Василь / О. Федоришен // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біограф. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 212–213 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

Трейко Іван Демидович

2167. Гальчевський, Я. В. З воєнного нотатника : мемуари / Я. В. Гальчевський. – Київ : Діюкор, 2006. – 192 с. : фот. – (Бібліотека Історичного клубу «Холодний Яр». Українська воєнна мемуаристика ; т. 2). – Зі змісту: Трейко Іван Демидович. – С. 176.

2168. Грабовська, О. Трейко Іван Демидович / О. Грабовська // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 220 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

2169. Завальнюк, К. Лицарі волі. Повстанський рух на Поділлі у персоналіях (20-ті роки ХХ ст.) / К. Завальнюк. – Вінниця : Логос, 2000. – 268 с. – Зі змісту: Трейко Іван Демидович. – С. 128–129.

2170. Завальнюк, К. Провісники волі : повстан. рух на Поділлі у персоналіях (20-ті роки ХХ ст.) / К. Завальнюк. – Літин : Літин. друк., 2005. – 352 с. – Зі змісту: Трейко Іван Демидович (Трейко-Хайнацький). – С. 175.

2171. Іван Трейко : (псевдо: «Немо», «Дибов», «Терейко») – військовий діяч [Електронний ресурс] // Гласно : вебсервіс. – Електрон. відеодані. – Режим доступу: <http://glasno.com.ua/novosti/item/1604-ivan-trejko-psevdo-ne-mo-dibov-terejkovijskovij-diyach> (дата звернення: 29.05.2019), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов на версії, датов.: 20.04.2017 р.

2172. Каліберда, Ю. Іван Трейко: Повстанський Отаман (1917–1921), Генерал-Хорунжий УПА (1940–1945) [Електронний ресурс] / Ю. Каліберда. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: http://shron1.chtyvo.org.ua/Kaliberda_Yurii/Ivan_Treiko_povstanskyi_otaman_1917_1921_heneral-khorunzhyi_UPA_1940_1945.pdf (дата звернення: 14.08.2019), вільний. – Назва з екрана.

2173. Коретчук, Я. Трейко Іван – повстанський отаман та генерал-хорунжий УПА [Електронний ресурс] / Я. Коретчук // Націоналістичний портал : вебсайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: old.ukrnationalism.com/_articles/?action...2268 (дата звернення: 14.08.2019), вільний. – Назва з екрана.

2174. Крайній, І. Генералітет УПА : [про повстан. командирів УПА, зокрема є корот. біогр. довідка про Івана Трейка – генерала-хорунжого, полковника армії УНР] / І. Крайній // Україна молода. – 2013. – 23 січ. – С. 10 : фот.

2175. Подільський привид – отаман Іван Трейко [Електронний ресурс] // Facebook. Український простір. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/uarevo/posts/1248881428469391:0> (дата звернення: 28.05.2019), вільний. – Назва з екрана.

2176. Трейко Іван Демидович [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/.../Трейко_Іван_Демидо... (дата звернення: 28.05.2019), вільний. – Назва з екрана.

Ухві Іван Мокійович

2177. Завальнюк, К. В. Український військовий та громадський діяч І. М. Ухві (1897–1974) / К. В. Завальнюк, І. М. Журавлівський // П'ята Могилів-Поділ. наук.-краєзнав. конф. : матеріали конф., 16–17 жовт. 2015 р., м. Могилів-Подільський. – Могилів-Подільський ; Вінниця, 2015. – С. 481–495.

Фещенко-Чопівський Іван Андріанович

2178. Фещенко-Чопівський, І. Хроніка мого життя : Спогади міністра Центральної Ради та Директорії / І. Фещенко-Чопівський ; передм. В. О. Шевчука. – Житомир : КВО «Житомир. вісн.», 1992. – 124 с. : іл., портр.

2179. Бабак, О. Український вчений, громадський діяч І. А. Феценко-Чопівський / О. Бабак // Наук. зап. Серія: Історичні науки / Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. – Кіровоград, 2007. – Вип. 10. – С. 14–23.

2180. Бабак, О. І. І. А. Феценко-Чопівський – політик, дипломат, учений / О. І. Бабак // Еліта і цивілізаційні процеси формування націй / НАН України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса [та ін.]. – Київ, 2006. – Т. 2. – С. 221–227.

2181. Батирева, І. Феценко-Чопівський Іван Андріанович / І. Батирева // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароева ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 229–231 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

2182. Верстюк, В. Ф. Феценко-Чопівський Іван Андріанович (20.01.1884–02.09.1952) / В. Ф. Верстюк, Т. С. Осташко // Діячі Української Центральної Ради : бібліогр. довід. / В. Ф. Верстюк, Т. С. Осташко. – Київ, 1998. – С. 177–178.

2183. Дорошенко, Д. І. Історія України, 1917–1923. В 2 т. Т. 2. Українська Гетьманська Держава 1918 року / Д. І. Дорошенко ; упоряд. К. Ю. Галушко. – Київ : Темпора, 2002. – 352 с. : іл. – Зі змісту: [Феценко-Чопівський Ів.]. – С. 7, 41, 203.

2184. Іван Феценко-Чопівський : життєписно-бібліогр. нарис / Наук. т-во ім. Шевченка у Львові ; відп. ред. О. Романів. – Львів : НТШ, 2000. – 295 с. – (Визначні діячі НТШ ; чис. 8).

2185. Іван Феценко-Чопівський. 1884–1952 : [міністр промисловості і торгу УНР] // Горе переможеним : репресов. міністри Укр. революції / відп. упоряд. А. Когут ; упоряд.: Р. Подкур, В. Скальський, В. Василенко [та ін.]. – Київ, 2018. – С. 201–212 : портр.

2186. Іваневич, Л. А. Іван Феценко-Чопівський : хроніка життєвих і творчих шляхів (1884–1952) / Л. А. Іваневич,

А. М. Трембіцький // Бердичів древній і вічно молодий : матеріали Всеукр. наук.-краєзнав. конф., 8–11 черв. 2005 р. – Житомир, 2005. – С. 144–150.

2187. Лівницький Андрій. Листування (1919–1953 роки) / А. Лівницький ; упоряд., вступ. ст., заг. ред. Я. Файзуліна ; Укр. ін-т нац. пам'яті. – Київ : Фенікс, 2018. – 688 с. – Зі змісту: [Фещенко-Чопівський Іван]. – С. 32, 455, 461, 473, 483, 484, 505.

2188. Ореньчук, О. Ю. Видатна роль Івана Фещенка-Чопівського в українському державотворенні першої половини ХХ ст. / О. Ю. Ореньчук // Вісн. Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія: Держава та армія. – 2008. – № 612. – С. 120–124.

2189. Солдатенко, В. Україна в революційну добу : іст. есе-хроніки. У 4 т. Т. 1. Рік 1917 / В. Солдатенко. – Харків : Прапор, 2008. – 560 с. – Зі змісту: [Фещенко-Чопівський І.]. – С. 38.

2190. Українська Центральна Рада : док. та матеріали : у 2 т. / упоряд. В. Ф. Верстюк. – Київ : Наук. думка, 1996–1997. – (Пам'ятки історії України. Серія 5: Джерела новітньої історії).

Т. 1 : 4 берез. – 9 груд. 1917. – 1996. – 587 с. : портр. – Зі змісту: [Чопівський (Фещенко-Чопівський) Іван Андріанович]. – С. 17, 20, 31, 33, 56, 58, 89, 91, 92, 94, 97, 104, 111, прим. 12, прим. 22, прим. 281.

Т. 2 : 10 груд. – 29 квіт. 1918 р. – 1997. – 424 с. – Зі змісту: [Чопівський (Фещенко-Чопівський) Іван Андріанович]. – С. 103, 104, 109, 112, 123, 124, 126, 128, 129, 132, 133, 137, 138, 141, 143, 147, 148, 150, 151, 153, 154, 158, 160, 162, 164, 165, 168, прим. 23, прим. 95.

2191. Фещенко-Чопівський Іван // Українська революція : іст. портр. / упоряд.: С. Корновенко, А. Морозов, О. Ресент. – Вінниця, 2004. – С. 227–229.

2192. Фещенко-Чопівський Іван Андріанович [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. дані. –

Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org> > wiki > Фещенко-Чопів... (дата звернення: 4.09.2019), вільний. – Назва з екрана.

2193. Фещенко-Чопівський, Ю. Фещенко-Чопівський І. – професор, український вчений, політичний і громадський діяч : біоґр. нарис з приводу 80-ліття від дня його народж. / Ю. Фещенко-Чопівський. – Нью-Йорк : Укр. техн. ін-т, 1964. – 18 с.

2194. Хорунжий, Ю. Визначний діяч УЦР і УНР / Ю. Хорунжий // Іван Фещенко-Чопівський : матеріали конф., 27–28 верес. 2002 р. – Львів, 2002. – С. 77–80.

2195. Хорунжий, Ю. Пошана і спадок : [про Івана Фещенко-Чопівського] / Ю. Хорунжий // Слово Просвіти. – 2002. – 18 жовт. – С. 4.

2196. Хорунжий, Ю. Таланти поза Батьківщиною : [про Івана Фещенко-Чопівського] / Ю. Хорунжий // Уряд. кур'єр. – 2002. – 26 жовт. – С. 13 ; Наука і сусп-во. – 2003. – № 3/4. – С. 14–16.

2197. Чопівська-Богун І. Життя гідне слави : [про Івана Фещенко-Чопівського] / І. Чопівська-Богун // Шляхами творення української державності : за матеріалами регіон. наук.-практ. конф. «Боротьба українського народу за державну незалежність в 1917–1921 роках : (до 85-річчя Другого Зимового походу)». – Житомир, 2006. – С. 103–109.

2198. Чопівська-Богун, І. І. Сторінки з життя міністра УНР, професора Івана Андріяновича Фещенко-Чопівського / І. І. Чопівська-Богун // Велика Волинь: минуле й сучасне : тези Міжнар. краєзнав. конф., 9–11 верес. 1993 р., м. Житомир. – Житомир, 1993. – С. 103–105.

Фіщенко Микола Ананійович

2199. Завальнюк, К. Микола Фіщенко: трагічна постать в повстанському русі (з історії повстан. руху на Тиврівщині) / К. За-

вальнюк, Т. Стецюк // Червоний смерч над Поділлям / К. Завальнюк, Т. Стецюк. – Вінниця, 2008. – С. 168–171.

2200. Завальнюк, К. Провісники волі : повстан рух на Поділлі у персоналіях (20-ті роки ХХ ст.) / К. Завальнюк. – Літин : Літин. друк., 2005. – 352 с. – Зі змісту: Фіщенко Микола Ананійович. – С. 179.

2201. Завальнюк, К. Трагічна доля отамана Миколи Фіщенка : [про співпрацю таємного агента ДПУ з карал. органами М. Фіщенка та, зокрема, його участь у безпідстав. репресії письменника К. Андрійчука] / Костянтин Завальнюк // Тиврівщина у добу Української революції 1917–1920 років: події та люди / К. Завальнюк. – Вінниця, 2017. – С. 88–90. – Бібліогр. в кінці ст.

2202. Фіщенко Микола Ананійович [Електронний ресурс] : [корот. біогр. довідка] // Бессмертный барак. Сохранено 1812822 имен : Единая база данных жертв репрессий в СССР : Проект совести : вебсайт. – Електрон. дані. – Режим доступу: https://bessmertnybarak.ru/books/Vinnitskaya_oblast_5/page-8/ (дата звернення: 04.09.2019), вільний. – Назва з екрана.

Харченко-Харчук Семен Васильович («Хмара»)

2203. Вівчарик, О. Доля героїв і зрадників : (із маминих спогадів) : спогади про знаменитого підполковника армії УНР поділ. отамана Семена Харченка-Харчука (Хмару) / О. Вівчарик // Голос України. – 2019. – 27 лют.

2204. Вовкодав, В. Невідомий герой-земляк : (С. В. Харчук-Харченко, сотник армії УНР) / В. Вовкодав // Летичів. газ. – 2002. – 15 жовт.

2205. Гальчевський, Я. В. З воєнного нотатника : мемуари / Я. В. Гальчевський. – Київ : Діокор, 2006. – 192 с. : фот. – (Бібліотека Історичного клубу «Холодний Яр». Українська воєнна мемуаристика ; т. 2). – Зі змісту: Харченко-Харчук Семен Васильович. – С. 178–179.

2206. Горліс-Горський, Ю. Отаман Хмара : [док. із таємниць ГПУ / Ю. Горліс-Горський // Дзвін. – 1992. – № 9/10. – С. 19–40.

2207. Д. С. Бандит Хмара перед радянським судом / Д. С. // Червон. край. – 1924. – 4 листоп.

2208. Д. С. Справа бандита Хмари / Д. С. // Червон. край. – 1924. – 1 листоп.

2209. Завальнюк, К. Лицарі волі. Повстанський рух на Поділлі у персоналіях (20-ті роки ХХ ст.) / К. Завальнюк. – Вінниця : Логос, 2000. – 268 с. – Зі змісту: Харченко Семен Васильович. – С. 132–134.

2210. Завальнюк, К. Провісники волі : повстан. рух на Поділлі у персоналіях (20-ті роки ХХ ст.) / К. Завальнюк. – Літин : Літин. друк., 2005. – 352 с. – Зі змісту: Харченко Семен Васильович («Хмара»). – С. 180–182.

2211. Завальнюк, К. Харченко Семен Васильович / К. Завальнюк // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 232–233. – Бібліогр. в кінці ст

2212. Коваль, Р. Отаман святих і страшних / Р. Коваль. – Київ : Просвіта, 2000. – 288 с. – Зі змісту: [Про С. В. Харчука]. – С. 147–151, 215, 217, 218, 221, 222.

2213. Коваль, Р. Подільський отаман Хмара : [про діяча армії УНР в 1920-х рр. С. В. Харченко-Харчук, страч. у Вінниці 7 листоп. 1924 р.] / Р. Коваль // Визвол. шлях. – 2005. – № 1. – С. 118–125.

2214. Коваль, Р. Подільський отаман Хмара / Р. Коваль // Багрянні жнива Української революції : 100 історій і біогр. учасників визвол. змагань : воєн.-іст. нариси / Р. Коваль ; Іст. клуб «Холодний Яр». – 2-ге вид., випр. і допов. – Київ, 2006. – С. 281–289.

2215. Тинченко, Я. Лицарі Зимових походів. 1919–1922 рр. / Ярослав Тинченко. – Київ : Темпора, 2017. – 760 с. : карти, кольор. фот. – Зі змісту: [Харченко (Хмара), отаман]. – С. 138, 145, 219, 220, 248, 386, 387, 407.

2216. Харченко Семен Васильович (отаман Хмара) [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. дані. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/.../Харченко_Семен_Вас... (дата звернення: 13.08.2019), вільний. – Назва з екрана.

Хилюк Ананій Мартинович

2217. Дацюк, В. Хорунжий – Хилюк / В. Дацюк // Вісн. Козятинщини. – 2013. – 20 черв. – С. 4 : фот.

2218. Завальнюк, К. Провісники волі : повстан. рух на Поділлі у персоналіях (20-ті роки ХХ ст.) / К. Завальнюк. – Літин : Літин. друк., 2005. – 352 с. – Зі змісту: Хилюк Ананій Мартинович. – С. 182–183.

2219. Макаревич, Л. П. Участь в Українській революції 1917–1921 рр. краян : [пов'язан. з Козятин. р-ном] / Л. П. Макаревич // Михайло Грушевський і Вінниччина : до 150-річчя від дня народж. : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 28–29 верес. 2016 р. / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; наук. ред.: О. В. Логінов, Л. І. Семенко, С. П. Шароварська ; відп. за вип. К. І. Висоцька. – Вінниця, 2018. – С. 275–284. – Зі змісту: [Хилюк А. М.]. – С. 282–283.

Химерик Василь Феодосійович

2220. Худяк, В. (справжнє ім'я – Химерик Василь Феодосійович). У полі боротьби : оповідання / Василь Худяк ; худож. А. Старчевський. – Харків : Держ. вид-во України. Юнсектор. Перша Друк. Держ. Вид-ва України ім. Г. І. Петровського, 1926. – 24 с.

2221. Василь Феодосійович Химерик [Електронний ресурс] // ХРОНОС : всемирная история в интернете : офіц. сайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: http://www.hrono.ru/biograf/bio_h/himerik.php (дата звернення: 05.09.2019), вільний. – Назва з екрана.

2222. Грабовська, О. Химерик Василь Феодосійович / О. Грабовська // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 233–234. – Бібліогр. в кінці ст.

2223. Дорошенко Д. І. Історія України 1917–1923 рр. : в 2 т. / Д. І. Дорошенко ; упоряд. К. Ю. Галушко. – Київ : Темпора, 2002.

Т. 1 : Доба Центральної Ради. – 320 с. – Зі змісту: [Химерик Вас.]. – С. 78, 80.

Т. 2 : Українська Гетьманська Держава 1918 року. – 352 с. : іл. – Зі змісту: [Химерик В.]. – С. 9.

2224. Роговий, О. І. Василь Химерик – соратник Михайла Грушевського / О. І. Роговий, К. В. Завальнюк // Михайло Грушевський і Вінниччина : до 150-річчя від дня народж. : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 28–29 верес. 2016 р., м. Вінниця / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; наук. ред.: О. В. Логінов, Л. І. Семенко, С. П. Шароварська ; відп. за вип. К. І. Висоцька. – Вінниця, 2018. – С. 185–191. – Бібліогр. в кінці ст.

2225. Роговий, О. І. Липовецький Грушевський, або Член Центральної Ради, який керував революційними подіями в нашому краї : [Химерик В. Ф. народився в с. Польове (1871), нині в складі с. Дашів Іллінець. р-ну] / О. І. Роговий, К. В. Завальнюк // Пульсуючі джерела. – 2009. – 12 січ. – С. 7.

2226. Українська Центральна Рада : док. та матеріали. У 2 т. Т. 1. 4 берез. – 9 груд. 1917 р. / упоряд. В. Ф. Верстюк. – Київ : Наук. думка, 1996. – 590 с. : портр. – (Пам'ятки історії України. Серія 5: Джерела новітньої історії). – Зі змісту: [Химерик Василь Феодосійович]. – С. 58, 94.

2227. Химерик Василь Феодосійович [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. дані. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org › wiki › Химерик_Васил... (дата звернення: 5.09.2019), вільний. – Назва з екрана.

Холодний Петро Іванович

2228. В ім'я України. Петро Іванович Холодний (1876–1930 рр.) / В. М. Даниленко, О. М. Завальнюк, Г. О. Куриленко [та ін.]. – Хмельницький : Мельник А. А., 2006. – 206 с.

2229. Верстюк, В. Ф. Холодний Петро Іванович (1876–1930) / В. Ф. Верстюк, Т. С. Осташко // Діячі Української Центральної Ради : бібліогр. довід. / В. Ф. Верстюк, Т. С. Осташко. – Київ, 1998. – С. 178–179.

2230. Головноуповноважений уряду Української Народної Республіки (1919–1920) : док. та матеріали / Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України, Хмельниц. гуманітар.-пед. акад., Центр дослідж. історії освіти Поділля ; упоряд., авт. вступ. ст. В. Р. Адамський. – Хмельницький : Цюпак А. А., 2017. – 493 с. – Зі змісту: [Холодний П. І.]. – С. 70, 91–94, 144, 166, 244–247, 249–256, 258, 336, 388–389, 392, 394, 398, 407–409, 417, 419–420, 424–425, 432, 444.

2231. Даниленко, В. Петро Холодний – освітній діяч, митець, патріот України / В. Даниленко, Ю. Телячий // Микола Плав'юк: Україна – життя моє : у 3 т. / НАН України, Ін-т біогр. дослідж., Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Т. 3 : Та долю іншу він обрав – душі неспокій : на пошану Миколи Плав'юка. – Київ, 2002. – С. 972–982.

2232. Діяльність П. І. Холодного в центральному апараті управління освітою в Україні (1917–1921 рр.) [Електронний ресурс] // Історія : зб. наук. пр. : сайт. – Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-11040.html> (дата звернення: 25.07.2019), вільний. – Назва з екрану.

2233. Дорошенко Д. І. Історія України 1917–1923 рр. : в 2 т. / Д. І. Дорошенко ; упоряд. К. Ю. Галушко. – Київ : Темпора, 2002.

Т. 1 : Доба Центральної Ради. – 320 с. – Зі змісту: [Холодний П.]. – С. 52, 69, 197, 272, 278.

Т. 2 : Українська Гетьманська Держава 1918 року. – 352 с. : іл. – Зі змісту: [Холодний П.]. – С. 47, 48, 114, 233, 240, 258.

2234. Жмуд, Н. Холодний Петро Іванович / Н. Жмуд // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароева ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 234–235. – Бібліогр. в кінці ст.

2235. Кот, С. Холодний Петро Іванович / С. Кот // Видатні діячі науки і культури Києва в історико-краєзнавчому русі України : біогр. довід. / НАН України, Ін-т історії України, Укр. т-во охорони пам'яток історії. – Київ, 2005. – Ч. 2. – С. 262–266.

2236. Лівницький Андрій. Листування (1919–1953 роки) / А. Лівницький ; упоряд., вступ. ст., заг. ред. Я. Файзуліна ; Укр. ін-т нац. пам'яті. – Київ : Фенікс, 2018. – 688 с. – Зі змісту: [Холодний Петро]. – С. 78, 166, 186, 219, 427, 444, 509, 621, 623.

2237. Ляхоцький, В. «Усе життя він віддав мистецтву й Україні...» : [П. Холодний у спогадах С. Русової] / В. Ляхоцький, Ю. Телячий // Шлях освіти. – 2009. – № 1. – С. 33–37.

2238. Омелянович-Павленко, М. Спогади командарма (1917–1920) / М. Омелянович-Павленко. – Київ : Центр учб. літ., 2019. – 584 с. – Зі змісту в прим.: [Холодний Петро]. – С. 577.

2239. Прокопович, В. Пам'яті П. І. Холодного / В. Прокопович // На пошану Петрові Івановичу Холодному (1876–1930) : зб. матеріалів. – Львів, 1936. – С. 45–52.

2240. Реєнт, О. П. Нариси життя Літинщини, 1917–1921 рр. : революц. події та повсякденність / О. П. Реєнт, В. П. Рекрут ; Ін-т історії України НАН України [та ін.]. – Київ, 2017. – 298 с. – Зі змісту: [Холодний П.]. – С. 186.

2241. Сірополко, С. Петро Холодний як педагог і освітній діяч / С. Сірополко // На пошану Петрові Івановичу Холодному (1876–1930) : зб. матеріалів. – Львів, 1936. – С. 59–70.

2242. Слободянюк, П. Я. Громадсько-політична та культурно-освітня діяльність П. І. Холодного в дослідженнях Ю. В. Телячого : [про держ. і громад. діяча, ученого, учасника подій Укр. революції 1917–1921 рр. П. І. Холодного] / П. Я. Слободянюк // Духовні витоки Поділля: педагоги в історії краю : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 21 берез. 2013 р., м. Хмельницький. – Хмельницький, 2013. – С. 408–412 ; Україна – моя доля : [зб. наук. пр. та публ.] / П. Я. Слободянюк. – Хмельницький ; Вінниця, 2018. – С. 295–306. – Зі змісту: [Бібліогр. список публ. про П. І. Холодного]. – С. 303–306.

2243. Сорочан, Н. А. Діяльність П. І. Холодного в центральному апараті управління освітою в Україні (1917–1921 рр.) / Н. А. Сорочан // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2008. – Вип. 14 : за матеріалами Міжнар. наук. конф. «Національна інтелігенція в історії та культурі України». – С. 182–186. – Бібліогр. в кінці ст.

2244. Стрельський, Г. В. Холодний Петро Іванович / Г. В. Стрельський // Енциклопедія історії України : в 10 т. – Київ, 2013. – Т. 10 : Т-Я. – С. 408.

2245. Телячий, Ю. В. Мистецька творчість П. І. Холодного на Поділлі (1919–1920 рр.) / Ю. В. Телячий // Духовні витоки Поділля: митці в історії краю : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф., 13 берез. 2014 р., м. Хмельницький / М-во освіти і науки України [та ін.]. – Хмельницький, 2014. – С. 39–44.

2246. Телячий, Ю. В. Подільський період життя й діяльності П. І. Холодного (1918–1920 рр.): з хроніки подій / Ю. В. Телячий, Г. О. Куриленко // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка [та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 2006. – Т. 7. – С. 145–154.

2247. Українська Центральна Рада : док. та матеріали : у 2 т. / упоряд. В. Ф. Верстюк. – Київ : Наук. думка, 1996–1997. – (Пам’ятки історії України. Серія 5: Джерела новітньої історії).

Т. 1 : 4 берез. – 9 груд. 1917. – 1996. – 587 с. : портр. – Зі змісту: [Холодний П. І.]. – С. 20, 56, 58, 78, 94, 179.

Т. 2 : 10 груд. – 29 квіт. 1918 р. – 1997. – 424 с. – Зі змісту: [Холодний П. І.]. – С. 98, 103, 104, 108, 112, 114, 121, 123, 133, 137, 141, 158, 160, 164.

2248. Холодний Петро (1876–1930) // Українська революція : іст. портр. / упоряд.: С. Корновенко, А. Морозов, О. Реєнт. – Вінниця, 2004. – С. 230–231.

Чехівський Володимир Мусійович

2249. Верстюк, В. Ф. Чехівський Володимир Мусійович (19.07.1876–03.11.1937) / В. Ф. Верстюк, Т. С. Осташко // Діячі Української Центральної Ради : бібліогр. довід. / В. Ф. Верстюк, Т. С. Осташко. – Київ, 1998. – С. 181–182.

2250. Вінцковський, Т. С. Володимир Чехівський у лещатах політики та ідеології / Т. С. Вінцковський // Чорноморська хвиля Української революції: провідники національного руху в Одесі у 1917–1920 рр. : монографія / Т. С. Вінцковський, О. Є. Музичко, В. М. Хмарський [та ін.] ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – Одеса, 2011. – С. 31–52.

2251. Володимир Чехівський. 1876–1937 : [голова Ради Нар. Міністрів УНР, міністр закордон. справ УНР] // Горе переможеним : репресов. міністри Укр. революції / відп. упоряд. А. Когут ; упоряд.: Р. Подкур, В. Скальський, В. Василенко [та ін.]. – Київ, 2018. – С. 229–238 : портр.

2252. Гриценко, А. Перший прем’єр Директорії / А. Гриценко // Уряд. кур’єр. – 2004. – 23 листоп.

2253. Гриценко, А. П. Чехівський Володимир Мойсейович / А. П. Гриценко // Енциклопедія історії України : в 10 т. – Київ, 2013. – Т. 10 : Т-Я. – С. 537.

2254. Дорошенко, Д. І. Історія України, 1917–1923. В 2 т. Т. 2. Українська Гетьманська Держава 1918 року / Д. І. Дорошенко ; упоряд. К. Ю. Галушко. – Київ : Темпора, 2002. – 352 с. : іл. – Зі змісту: [Чеховський В.]. – С. 45, 289.

2255. Завальнюк, К. Благовісник : [В. М. Чехівський] / К. Завальнюк // Вінниччина. – 2001. – 31 серп.

2256. Завальнюк, К. Благовісник : [В. М. Чехівський] / К. В. Завальнюк, Т. В. Стецюк // Червоний смерч над Поділлям / К. В. Завальнюк, Т. В. Стецюк. – Вінниця, 2008. – С. 180–183.

2257. Кузьмінець, Н. Чехівський Володимир Мусійович / Н. Кузьмінець, О. Стадник // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Каросева ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 241–242. – Бібліогр. в кінці ст.

2258. Лівницький Андрій. Листування (1919–1953 роки) / А. Лівницький ; упоряд., вступ. ст., заг. ред. Я. Файзуліна ; Укр. ін-т нац. пам'яті. – Київ : Фенікс, 2018. – 688 с. – Зі змісту: [Чехівський Володимир]. – С. 71, 124, 130, 191, 192, 288, 353.

2259. Махулько-Горбацевич, Г. С. Діячі українства : В. М. Чехівський / Г. С. Махулько-Горбацевич // Вінниц. вісті. – 1941. – 28 груд.

2260. Озімовська, Л. П. В. М. Чехівський – прем'єр-міністр УНР / Л. М. Озімовська // Матеріали XIII Поділ. історико-краєзнав. конф., 18–19 листоп. 2010 р., м. Кам'янець-Подільський / голов. ред. О. М. Завальнюк. – Кам'янець-Подільський, 2010. – С. 667–674. – Бібліогр. в кінці ст.

2261. Преловська, І. Благовісник УАПЦ В. М. Чехівський (1876–1937) : (біогр. довідка) / І. Преловська // Борисфен

(літ.-мистец. публіцист. та наук.-попул. щоміс. журн.). – 2000. – № 12. – С. 17–22.

2262. Преловська, І. М. Володимир Мусійович Чехівський (1876–1937) – видатний діяч Української Автокефальної Православної Церкви (1921–1930) / І. М. Преловська // Матеріали XII Поділ. історико-краєзнав. конф., 22–23 листоп. 2007 р., м. Кам'янець-Подільський ; редкол.: О. М. Завальнюк, В. І. Войтенко (співголови), Л. В. Баженов (відп. ред.) [та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 2007. – Т. 1. – С. 464–480.

2263. Преловська, І. М. Володимир Мусійович Чехівський (1876–1937) – головний ідеолог УАПЦ : (до 140-ї річниці від дня народж.) / І. М. Преловська // Історія релігій в Україні : наук. зб. / Ін-т релігієзнавства [та ін.]. – Львів, 2016. – Ч. 1 : Церковна історія. – С. 507–518. – Бібліогр. в кінці ст. – Зі змісту: [Доба революції]. – С. 509–511.

2264. Преловська, І. М. Прем'єр-міністр уряду УНР Володимир Чехівський (1876–1937 рр.) / І. М. Преловська // Гілея : наук. вісн. / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова [та ін.]. – Миколаїв, 2008. – № 11. – С. 35–47. – Бібліогр. в кінці ст.

2265. Реєнт, О. П. Нариси життя Літинщини, 1917–1921 рр. : революц. події та повсякденність / О. П. Реєнт, В. П. Рекрут ; НАН України [та ін.]. – Київ : Ін-т історії України НАН України, 2017. – 298 с. – Зі змісту: [Чехівський В.]. – С. 154, 179.

2266. Рум'янцев, В. О. Чехівський Володимир Мойсейович : (19.07.1876 р. – 3.11.1937 р.) : громад.-політ. діяч, голова Ради Міністрів УНР / В. О. Рум'янцев // Державні, політичні та громадські діячі України : політ. портр. – Київ, 2002. – № 1. – С. 304–307. – Бібліогр. в кінці ст.

2267. Солдатенко, В. «Попросту свята по вдачі людина» : (Володимир Мойсейович Чехівський) // Солдатенко, В. Проект «Україна». 1917–1920 рр. Постаті / Валерій Солдатенко. – Харків, 2011. – С. 351–356 : фот. – Бібліогр. в кінці ст.

2268. Солдатенко, В. Україна в революційну добу : іст. есе-хроніки. У 4 т. Т. 1. Рік 1917 / В. Солдатенко. – Харків : Прапор, 2008. – 589 с. – Зі змісту: Чехівський В. М. – С. 87, 169.

2269. Трембіцький, А. М. Володимир Чехівський – голова уряду Директорії / А. М. Трембіцький // Формування та діяльність українських національних урядів періоду Української революції 1917–1921 рр. : матеріали Всеукр. наук. конф., 6–7 груд. 2007 р., м. Кам’янець-Подільський. – Кам’янець-Подільський, 2008. – С. 249–268.

2270. Трембіцький, А. М. Володимир Чехівський – державний і громадсько-просвітницький діяч : (до 130-річчя від дня народж.) / А. М. Трембіцький // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам’янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам’янець-Подільський, 2006. – Т. 8. – С. 184–204.

2271. Трембіцький, А. М. До біографії Володимира Чехівського – очільного діяча Подільської «Просвіти» / А. М. Трембіцький // «Просвіта» в духовно-культурному піднесенні України : зб. наук. пр. / за ред. В. П. Мацька. – Хмельницький, 2005. – С. 200–211.

2272. Трембіцький, А. М. Життєві шляхи й педагогічна діяльність Володимира Чехівського / А. М. Трембіцький // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2008. – Вип. 13. – С. 48–51. – Бібліогр. в кінці ст.

2273. Трембіцький, А. М. Науково-освітня діяльність Володимира Чехівського / А. М. Трембіцький // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2009. – Вип. 14. – С. 39–48. – Бібліогр. в кінці ст.

2274. Трембіцький, А. М. Перебіг життя та освітньої діяльності Володимира Чехівського : (за матеріалами Держ. архіву Вінниц. обл.) / А. М. Трембіцький // Вісн. Кам’янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка. Серія: Історичні науки. – Кам’янець-Подільський, 2010. – Вип. 3. – С. 348–353. – Бібліогр. в кінці ст.

2275. Українська Центральна Рада : док. та матеріали : у 2 т. / упоряд. В. Ф. Верстюк. – Київ : Наук. думка, 1996–1997. – (Пам'ятки історії України. Серія 5: Джерела новітньої історії).

Т. 1 : 4 берез. – 9 груд. 1917. – 1996. – 587 с. : портр. – Зі змісту: [Чеховський (Чехівський) Володимир Мойсейович]. – С. 17, 18, 21, 37, 50, 194, 237, прим. 11

Т. 2 : 10 груд. – 29 квіт. 1918 р. – 1997. – 424 с. Зі змісту: [Чеховський (Чехівський) Володимир Мойсейович]. – С. 9, 148, 154.

2276. Чехівський Володимир (19.07.1876–03.11.1937, громадсько-політичний і церковний діяч, Голова Ради Міністрів УНР) // Українська революція : іст. портр. / упоряд.: С. Корновенко, А. Морозов, О. Реєнт. – Вінниця, 2004. – С. 242–243.

Чечель Петро Іванович

2277. Войнаровський, А. Чечель Петро Іванович / А. Войнаровський // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 242–243. – Бібліогр. в кінці ст.

2278. Завальнюк, К. Переконаний самостійник : [про одного з перших укр. військовиків, члена Центр. Ради П. Чечеля] / К. Завальнюк // Вінниц. газ. – 2004. – 15 лип. – С. 6.

2279. Завальнюк, К. В. Український державний і громадський діяч П. І. Чечель (1890–1951) / К. В. Завальнюк, Т. В. Стецюк // Червоний смерч над Поділлям / К. В. Завальнюк, Т. В. Стецюк. – Вінниця, 2008. – С. 184–189.

2280. Костриця, М. Ю. Петро Чечель / М. Ю. Костриця // Постагі землі Бердичівської : історико-краєзнав. нариси : у 2 т. / М. Ю. Костриця ; наук. ред. П. Т. Тронько. – Житомир, 2005. – Т. 1. – С. 228–231.

2281. Левчук, Л. Петро Чечель і Козятинщина / Л. Левчук // Вісн. Козятинщини. – 2019. – 19 верес. – С. 4.

2282. Макаревич, Л. П. Участь в Українській революції 1917–1921 рр. краян : [про козятинчан, учасників революції, зокрема П. І. Чечеля, держ. і громад. діяча (27.06.1890–04.09.1951)] / Л. П. Макаревич // Михайло Грушевський і Вінниччина: до 150-річчя від дня народження : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 28–29 верес. 2016 р. / Вінниц. обл. краєзнав. музей. – Вінниця, 2018. – С. 275–283.

Шепель Яків Матвійович

2283. Гальчевський, Я. В. З воєнного нотатника : мемуари / Я. В. Гальчевський. – Київ : Діокор, 2006. – 192 с. : фот. – (Бібліотека Історичного клубу «Холодний Яр». Українська воєнна мемуаристика ; т. 2). – Зі змісту: Шепель Яків Матвійович. – С. 181.

2284. Дмитрук, О. «Денікінці пропонували Шепелю високий офіцерський чин – він категорично відмовився» / О. Дмитрук // Уряд. кур'єр. – 2011. – 24 листоп. – С. 18.

2285. З діяльності отамана Шепеля : [Я. М. Шепель, укр. діяч доби визвол. змагань] // Сім'я. – 2006. – 13 груд. – С. 23.

2286. Завальнюк, К. Лицарі волі. Повстанський рух на Поділлі у персоналіях (20-ті роки ХХ ст.) / К. Завальнюк. – Вінниця : Логос, 2000. – 268 с. – Зі змісту: Шепель Яків Матвійович. – С. 144–146.

2287. Завальнюк, К. Народний месник отаман Яків Шепель (1896–1921) та Хмільниччина / К. Завальнюк, І. Журавлівський // Перша Хмільниц. наук. історико-краєзнав. конф. : матеріали конф., 23 верес. 2015 р., м. Хмільник / Хмільниц. райдержадмін. [та ін.]. – Вінниця, 2015. – С. 177–185.

2288. Завальнюк, К. Провісники волі : повстан. рух на Поділлі у персоналіях (20-ті роки ХХ ст.) / К. Завальнюк. – Літин : Літин. друк., 2005. – 352 с. – Зі змісту: Шепель Яків Матвійович. – С. 195–197.

2289. Завальнюк, К. Шепель Яків Матвійович / К. Завальнюк Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 250 : фот. – Бібліогр. в кінці ст.

2290. Коваль, Р. «Не журись, брате...» : [про отамана Я. Шепеля] / Р. Коваль // Дніпро. – 2005. – № 11/12. – С. 83–92.

2291. Коваль, Р. Яків Шепель, отаман Поділля / Р. Коваль // Повернення отаманів Гайдамацького краю / Р. Коваль. – Київ, 2001. – С. 162–166.

2292. Коваль, Р. М. Смерть Шепеля / Р. М. Коваль // Сто історій Визвольної війни : Епізоди боротьби УСС, військ Центр. Ради, Армії УНР, повстан.-партизан. загонів та Кубан. армії / Р. М. Коваль. – Київ, 2015. – С. 222–223 : іл. – (Бібліотека Історичного клубу «Холодний Яр». Отаманія ХХ століття ; кн. 7).

2293. Омелянович-Павленко, М. Спогади командарма (1917–1920) / М. Омелянович-Павленко. – Київ : Центр учб. літ., 2019. – 584 с. – Зі змісту в прим.: [Шепель Яків]. – С. 565.

2294. Реєнт, О. П. Нариси життя Літинщини, 1917–1921 рр. : революц. події та повсякденність / О. П. Реєнт, В. П. Рекрут ; НАН України [та ін.]. – Київ : Ін-т історії України НАН України, 2017. – 298 с. – Зі змісту: Шепель Я. – С. 153, 166, 167, 172, 173, 203, 204, 232, 240, 242–245, 248, 250, 255.

2295. Серeda, М. Отаманщина. Отаман Шепель / М. Серeda // Літопис Червоної Калини. – 1930. – Ч. 2. – С. 6–8.

2296. Тинченко, Я. Лицарі Зимових походів. 1919–1922 рр. / Ярослав Тинченко. – Київ : Темпора, 2017. – 760 с. : карти, кольор. фот. – Зі змісту: Шепель Яків, отаман. – С. 138, 145, 162, 423, 540, 638.

2297. Ткач, К. Повстанський отаман : [періоду нац.-визвол. змагань 1917–1921 рр. Яків Шепель] / К. Ткач // Літин. вісн. – 2011. – 29 верес. – С. 5.

2298. Трембіцький, А. М. Отаман Яків Шепель / А. М. Трембіцький, К. В. Завальнюк. – Хмельницький : Мельник А. А., 2015. – 321 с. : іл. – Бібліогр.: с. 247–264.

2299. Трембіцький, А. М. Яків Шепель – організатор повстанського руху на Поділлі (1918–1921 рр.) / А. М. Трембіцький // Хмельницькі краєзнавчі студії : наук.-краєзнав. зб. – Хмельницький, 2017. – Вип. 11. – С. 251–278. – Бібліогр. в кінці ст.

Широцький Костянтин Віталійович

2300. Широцький, К. Різдвяні дари : [публіцист. нарис про історію життя укр. народу під гнітом Москви] / К. Широцький // Життя Поділля. – 1919. – 16 січ.

2301. Білокінь, С. І. Широцький Костянтин Віталійович / С. І. Білокінь // Енциклопедія історії України : в 10 т. – Київ, 2013. – Т. 10 : Т-Я. – С. 640.

2302. Боліла, А. С. Невтомний збирач духовних скарбів : до 125-річчя від дня народж. К. В. Широцького (Шероцького) (1886–1919) / А. С. Боліла // Календар знамен. і пам'ят. дат. – Київ, 2011. – № 2. – С. 111–122 : портр. – Бібліогр.

2303. Гальчак, С. К. В. Широцький / Сергій Гальчак // Тези доп. і повідомл. 18-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 3 лют. 1998 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1998. – С. 57–58.

2304. Горбатюк, В. І. Злети і трагедія життя Костя Широцького / В. І. Горбатюк // З-під трави забуття : поділ. шляхи укр. письменників / Василь Горбатюк. – Хмельницький, 2011. – С. 41–54 : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

2305. Дорошенко, Д. І. Історія України, 1917–1923. В 2 т. Т. 2. Українська Гетьманська Держава 1918 року / Д. І. Дорошенко ; упоряд. К. Ю. Галушко. – Київ : Темпора, 2002. – 352 с. : іл. – Зі змісту: Широцький К. – С. 248.

2306. Завальнюк, О. М. К. В. Широцький і університетське будівництво в Україні (1917–1919 рр.) / О. М. Завальнюк // Поділля у контексті української історії : матеріали Всеукр. конф., 29–30 листоп. 2001 р., м. Вінниця. – Вінниця, 2001. – С. 161–165. – Бібліогр. в кінці ст.

2307. Іваневич, Л. А. Кость Широцький (1886–1919) : науковець, просвітник, педагог : монографія : 125-річчю від дня народж. присвяч. / Л. А. Іваневич. – Хмельницький : Мельник А. А., 2012. – 246 с. : іл., портр. – Бібліогр.: с. 199–243.

2308. Іваневич, Л. А. Кость Широцький : (у працях, ст., некрологах, газлах, матеріалах, док.) / Л. А. Іваневич, А. М. Трембіцький. – Хмельницький : Мельник А. А., 2016. – 180 с.

2309. Кароєва, Л. Р. Етнографи Поділля / Людмила Кароєва // Етнографія Поділля : тези доп. наук. конф., черв. 1992 р., м. Вінниця / Вінниц. обл. краєзнав. музей. – Вінниця, 1992. – Ч. 1. – С. 3–13. – Бібліогр. в кінці ст. – Зі змісту: Широцький К. В. – С. 9–10.

2310. Михайловський, В. Біографічні нариси дослідників Поділля другої половини ХІХ – початку ХХ ст. з особистого фонду Ю. Сіцинського [зокрема К. Широцького] / Віталій Михайловський // Молода нація : альманах. – 2004. – № 33. – С. 110–138.

2311. Нестеренко, П. Він торував дорогу мистецтвознавцям / П. Нестеренко // Нар. мистецтво. – 2008. – № 1/2. – С. 18.

2312. Широцький Костянтин : [бібліогр. список] / підгот. Г. М. Авраменко // Поділ. книжник : альманах. Вип. 8 (2015 р.) – 9 (2016 р.) / Упр. культури і мистецтв Вінниц. облдержадмін., Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва ; уклад. Т. Р. Кароєва ; ред. С. В. Лавренюк ; відп. за вип. Л. Б. Сенік. – Вінниця, 2019. – 208, 128 с. : іл. – С. 160–165.

2313. Щербань, Т. Мистецтвознавці українського наукового товариства та їхній внесок у науку, освіту, культуру : [в

т. ч. К. Широцького] / Т. Щербань // Вісн. Нац. акад. наук України. – 2009. – № 11. – С. 45–55. – Бібліогр.: с. 55.

2314. Українська Центральна Рада : док. та матеріали : у 2 т. / упоряд. В. Ф. Верстюк. – Київ : Наук. думка, 1996–1997. – (Пам'ятки історії України. Серія 5: Джерела новітньої історії).

Т. 1 : 4 берез. – 9 груд. 1917. – 1996. – 587 с. : портр. – Зі змісту: [Широцький К. В.]. – С. 30

Т. 2 : 10 груд. – 29 квіт. 1918 р. – 1997. – 424 с. – Зі змісту: [Широцький К. В.]. – прим. 31.

2315. Широцький (Шероцький) Костянтин Віталійович : укр. історик мистецтва // Провідники духовності в Україні : [збірник]. – Київ, 2003. – С. 773–774.

Щириця Юхим Онуфрійович

2316. Адамський, В. Р. Просвітяни Поділля у державотворчих процесах доби Директорії УНР / В. Р. Адамський // Збереження національної ідеї та національної самосвідомості українського народу в контексті трагічних подій ХХ–ХХІ ст. : зб. наук. пр. Хмельниц. ін-ту МАУП. – Хмельницький, 2017. – С. 8–34. – Бібліогр.: 102 назви. – (100-річчя Української Революції 1917–1921). – Зі змісту: [Про Ю. Щирицю]. – С. 13.

2317. Вінничани в історії : Юхим Щириця [Електронний ресурс] // YouTube : вебсервіс. – Електрон. відеодані (1 файл: 3, 16 хв.) – Режим доступу: [https://www.youtube.com > watch](https://www.youtube.com/watch) (дата звернення: 05.09.2019), вільний. – Назва з екрана.

2318. Завальнюк, К. Щи(е)риця Юхим Онуфрійович / К. Завальнюк // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 257–258 ; портр. – Бібліогр. в кінці ст.

2319. Завальнюк, К. В. «Людина великої педагогічної сили» : (освіт. та громад. діяч Ю. О. Щириця) / К. В. Завальнюк, Т. В. Стецюк // Україна ХХ століття: культура, ідеологія, політика : зб. ст. / НАН України, Ін-т історії України. – Київ, 2004. – Вип. 7. – С. 306–309. – Бібліогр. в кінці ст. ; Червоний смерч над Поділлям / К. В. Завальнюк, Т. В. Стецюк. – Вінниця, 2008. – С. 193–197.

2320. Завальнюк, К. В. Репресії московсько-більшовицької влади проти української інтелігенції у 1919 р. : [в контексті йдеться також про Ю. Щирицю] / К. В. Завальнюк // Політичні репресії на Поділлі в ХХ столітті : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 23–24 листоп. 2001 р., м. Вінниця / редкол.: А. Т. Давидюк, П. М. Кравченко, В. П. Лациба. – Вінниця, 2002. – С. 116–121. – Бібліогр. в кінці ст.

2321. Завальнюк, К. В. Юхим Щириця – освітній діяч на Поділлі в 1917–1919 рр. / К. В. Завальнюк // Тези доп. і повідомл. 18-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 3 лют. 1998 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1998. – С. 49–52.

2322. Коваль, В. В. Щириця – освітній діяч Поділля / В. В. Коваль // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка ; голов. ред. П. Т. Тронько. – Кам'янець-Подільський, 2008. – Т. 11 : Матеріали сьомого круглого столу «Культура, освіта і просвітницький рух на Поділлі». – С. 405–416.

2323. Логінов, О. В. Вінниця у 1917 році. Революція у провінційному місті / О. В. Логінов, Л. І. Семенко ; Вінниц. обл. краєзнав. музей, Краєзнав. т-во «Поділля». – Вінниця : Держ. картогр. ф-ка, 2009. – 263, [8] с. – Зі змісту : [Про Ю. О. Щирицю]. – С. 99, 101, 103, 195.

2324. Мазурик, В. С. Громадський та культурний діяч Поділля початку ХХ ст. Ю. О. Щириця [1880–1919] / В. С. Мазурик, Л. М. Шпильова // Культура Поділля. Історія і сучасність : матеріали другої наук.-практ. конф., присвяч. 500-річчю м. Хмельницького. – Хмельницький, 1993. – С. 256–258.

2325. Реєнт, О. П. Нариси життя Літинщини, 1917–1921 рр. : революц. події та повсякденність / О. П. Реєнт, В. П. Рекрут ; НАН України [та ін.]. – Київ : Ін-т історії України НАН України, 2017. – 298 с. – Зі змісту: Щириця Ю. – С. 63, 135, 137, 152, 184.

2326. Телячий, Ю. В. Юхим Щириця – Подільський губерньський комісар народної освіти (1918 р.) / Ю. В. Телячий // Кам'янецьчина в контексті історії Поділля : наук. зб. / редкол.: Л. В. Баженов [та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 1998. – Т. 2. – С. 57.

2327. Щириця Юхим Онуфрійович [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. дані. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A9%D0%B8%D1%80%D0%B8%D1%86%D1%8F_%D0%AE%D1%85%D0%B8%D0%BC_%D0%9E%D0%BD%D1%83%D1%84%D1%80%D1%96%D0%B9%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87 (дата звернення: 05.09.2019), вільний. – Назва з екрана.

Яворський Сергій Іванович

2328. Барцьось, В. Вшановано Сергія «Карого»-Яворського [Електронний ресурс] [подано інформацію про жит. шлях повстан. отамана] / В. Барцьось // Незборима нація : вебсайт. – Режим доступу: <http://nezboryma-naciya.org.ua/show.php?id=838> (дата звернення: 09.09.2019), вільний. – Назва з екрана.

2329. Грабовська, О. Яворський Сергій Іванович / О. Грабовська // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 261. – Бібліогр. в кінці ст.

2330. Завальнюк, К. Отаман Карий (Сергій Яворський) [Електронний ресурс] / К. Завальнюк // Невідома війна... : інформ-портал. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://unknownwar>.

info/export_html/_491.html (дата звернення: 09.09.2019), вільний. – Назва з екрана.

2331. Завальнюк, К. Провісники волі : повстан. рух на Поділлі у персоналіях (20-ті роки ХХ ст.) / К. Завальнюк. – Літин : Літин. друк., 2005. – 352 с. – Зі змісту: Яворський Сергій Іванович («Карий»). – С. 202–204.

2332. Макаревич, Л. П. Участь в Українській революції 1917–1921 рр. краян : [пов'язан. з Козятин. р-ном] / Л. П. Макаревич // Михайло Грушевський і Вінниччина : до 150-річчя від дня народж. : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 28–29 верес. 2016 р. / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; наук. ред.: О. В. Логінов, Л. І. Семенко, С. П. Шароварська ; відп. за вип. К. І. Висоцька. – Вінниця, 2018. – С. 275–284. – Зі змісту: [Яворський С. І.]. – С. 281–282.

2333. Реснт, О. П. Нариси життя Літинщини, 1917–1921 рр. : революц. події та повсякденність / О. П. Реснт, В. П. Рекрут ; НАН України [та ін.]. – Київ : Ін-т історії України НАН України, 2017. – 298 с. – Зі змісту: [Яворський С.]. – С. 206.

2334. Яворський Сергій Іванович [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. дані. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Яворський_Сер... (дата звернення: 09.09.2019), вільний. – Назва з екрана.

Якерсон Семен Самійлович

2335. Бережной, В. В Виннице увековечили память Семёна Якерсона / В. Бережной // Вінниц. реалії. – 2017. – 20 груд. – С. 8.

2336. Желіховський, В. Єврей-вінничанин у лавах Армії Першої Республіки : [про Семена Якерсона] / В. Желіховський // Іст. калейдоскоп. – 2018. – № 3. – С. 22–23.

2337. Желіховський, В. Якерсон Семен Самійлович / В. Желіховський // Українська революція (1917–1921) в іменах:

вінницькі сторінки : біогр. довід. / упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько ; Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – С. 262. – Бібліогр. в кінці ст.

2338. Подобєд, П. Від козака Якерсона до генерала Татарського : про маловідомі сторінки історії поділ. вояків Армії УНР розповів керівник благод. фонду «Героїка» / П. Подобєд ; записав М. Зотов // Місто. – 2017. – 22 берез. – С. 25.

2339. Тинченко, Я. Євреї в Армії Української Народної Республіки : [одним з найвідоміших був Семен Якерсон] / Я. Тинченко // Під зіркою Давида. Єврейські національні формування в Україні в 1917–1920 роках / Ярослав Тинченко. – Київ, 2014. – С. 90–92 : портр. – (Militaria Ucrainica).

2340. Цвелик, Е. Сотник УНР Якерсон: національність – українець, вероисповедание – иудей [Електронний ресурс] / Е. Цвелик // Хадашот : новости еврейской жизни в Украине : [офіц. вебсайт газ.]. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://hadashot.kiev.ua/content/otkrylis-novye-fakty-biografii-evreya-sotnika-unr-semena-yakersona-pamyatnuyu-dosku-kotoromu> (дата звернення: 14.08.2019), вільний. – Назва з екрана.

2341. Шуткевич, О. Служив сотником в УНР, загинув у гетто : [Семен Якерсон] / Олеся Шуткевич // День. – 2017. – 7 груд. – С. 2.

2342. Якерсон Семен Самійлович [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. дані. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/.../Якерсон_Семен_Самі... (дата звернення: 14.08.2019), вільний. – Назва з екрана.

5. Меморіалізація подій та діячів Української революції 1917–1921 рр. на Вінниччині

5.1. Загальні матеріали

2343. Буремні події Української революції 1917–1921 рр. на теренах Поділля : комплект з 31 листівки / Вінниц. облдержадмін. [та ін.] ; відп. ред. К. Висоцька ; авт. проекту, упоряд. Л. Семенко. – Вінниця : Бабій І. В., 2018. – 31 лист. : іл. – З комплекту листівок: Визначні пам'ятки Української Революції на Вінниччині: [Будинок Львовича, де у 1920 р. розташувався штаб] ; Меморіальна дошка уряду УНР, встановлена на будівлі колишнього готелю «Савой» ; Пам'ятник С. Петлюрі в м. Вінниця ; Пам'ятник М. Грушевському в м. Бар ; Пам'ятник М. Грушевському в м. Козятин ; Пам'ятник Українським Січовим Стрільцям у м. Вінниця ; Могила воїнів Чорноморського коша УНР в смт Літин ; Пам'ятний знак на честь воїнів Української Галицької армії в смт Тиврів.

2344. Гандзюк, М. У Вінниці героїв Крут вшанували смолоскипною ходою : [на 100-річчя бою під Крутами націонал-патріот. орг. провели мемор. смолоскипну ходу] / Микола Гандзюк // Місто. – 2018. – 31 січ. – С. 32.

2345. Григор'єв, Р. Трьом барчанам вручили відроджену нагороду часів УНР / Роман Григор'єв // Барчани. – 2017. – 30 черв. – С. 4.

2346. Збережена пам'ять : [у с. Кукавка Могилів-Поділ. р-ну відбулося перепоховання останків 19 вояків армії УНР, загиблих у боях з більшовиками 11 листоп. 1920 р.] // Іст. калейдоскоп. – 2018. – № 3. – С. 6.

2347. Катеринич, А. У Кукавці перезахоронили останки воїнів УНР / Антоніна Катеринич // Вінниччина. – 2018. – 5 жовт. – С. 5 : фот.

2348. Кривоніс, О. Пам'ятати своїх героїв: закликали учасники урочистих заходів з нагоди 90-х роковин від дня загибелі полковника армії УНР отамана Якова Шепеля (1896–1921). Вшанування пам'яті борця за волю України проходили у його рідному с. Городище Літинського району / О. Кривоніс // Вінниччина. – 2011. – 14 жовт. – С. 9.

2349. Кривоніс, О. Пам'яті «залізних» вояків : [на Вінниччині готуються відзначити 100-річчя «Вапнярського бою»] / Олег Кривоніс // Вінниччина. – 2019. – 22 трав. – С. 4 : фот.

2350. Кривоніс, О. Повернення отамана Шепеля : у с. Городище Літин. р-ну відбулось вшанування пам'яті борця за волю України 1918–1920-х років отамана повстан. загону Я. Шепеля / О. Кривоніс // Вінниччина. – 2011. – 7 жовт. – С. 3.

2351. Маковецька, О. Поховали через 100 років : на Вінниччині перепоховали останки 19 юних воїнів Другої Волин. дивізії Армії УНР / Олександра Маковецька // Місто. – 2018. – 3 жовт. – С. 5.

2352. Маліновська, М. 100-річчя бою під Крутами вінничани вшанували смолоскипною ходою / М. Маліновська // Правди сила. – 2018. – 31 січ. – С. 12 : кольор. іл.

2353. Мельник, А. Урочисто перепоховали 19 воїнів УНР : [в с. Кукавка Могилів-Поділ. р-ну] / Анатолій Мельник // 33-й канал. – 2018. – 3 жовт. – С. 9 : кольор. фот.

2354. Павлов, І. Отаман Яків Шепель : [про уроч. заходи в с. Городище Літин. р-ну з нагоди відзначення 90-ї річниці від дня загибелі борця за волю України – полковника армії УНР отамана Я. Шепеля] / І. Павлов // Сіл. вісті. – 2011. – 8 груд. – С. 4.

2355. Пахолко, С. «Бо тільки меч, а не слова здобуде нації права» : (вшанування пам'яті Євгена Коновальця у фалерист. пам'ятках) / С. Пахолко, О. Гринюк // Нумізматика і фалеристика : довідково-інформ. журн. – 2016. – № 3. – С. 37–39 : фот. – Бібліогр. в кінці ст.

2356. Представники Інституту взяли участь у вшануванні пам'яті отамана Карого [Електронний ресурс] : у с. Нова Гребля Калинів. р-ну вшанували пам'ять місц. уродженця полковника Армії УНР Сергія Яворського (повстан. отаман «Карий») // Український інститут національної пам'яті : офіц. вебсайт. – Електрон. дані. – Режим доступу: <https://uinp.gov.ua/pres-centr/novyny/predstavnyku-institutu-vzaly-uchast-u-vshanuvanni-pamyat-otamana-karogo> (дата доступу: 10.09.2019), вільний. – Назва з екрана.

2357. Премія імені Якова Гальчевського [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. дані. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/.../Премія_імені_Якова_Гальчевськ... (дата звернення: 22.08.2019), вільний. – Назва з екрана.

2358. Проєкт «Місця пам'яті Української революції 1917–1921 років» [Електронний ресурс] // Вінницька обласна державна адміністрація : офіц. вебсайт. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://www.vin.gov.ua/gromada/proekt-mistsia-pamiati-ukrainskoi-revoliutsii-1917-1921-rokiv> (дата звернення: 14.08.2019), вільний. – Назва з екрана.

2359. Романець, О. Їх подвиг у пам'яті живе й донині : [у Літині відбулася низка заходів з нагоди вшанування пам'яті борців за незалежність, які полягли тут 100 років тому] / О. Романець // Літин. вісн. – 2019. – 21 берез. – С. 5.

2360. Рюхов, М. Відзначили 120-річчя отамана Орла : [у Вінниці відбулися заходи з відзначення 120-річчя від дня народж. повстан. отамана Я. Гальчевського] / М. Рюхов // Вінниччина. – 2014. – 12 листоп. – С. 14 : фот.

2361. Сегеда, Ю. За Україну полягли під Літином : [у Літині вшанували пам'ять захисників УНР з нагоди 100-річчя їхньої загибелі] / Юрій Сегеда // Вінниччина. – 2019. – 27 берез. – С. 6 : кольор. фот.

2362. Сергієць, Л. Такі люди творили нашу історію : [як в с. Багринівці Літин. р-ну відзначили 145-ту річницю від дня

народж. земляка – генерала УНР Якова Гандзюка] / Л. Сергієць // Літин. вісн. – 2018. – 29 берез. – С. 1.

2363. Скрипник, В. Перепоховують останки вояків УНР, страчених більшовиками : [у с. Кукавка Могилів-Поділ. р-ну на Вінниччині] / Віктор Скрипник // Голос України. – 2018. – 27 верес. – С. 7.

2364. Скрипник, В. Повернуть із забуття імена трьох Яковів : [патріот. заходи на честь трьох ушавл. земляків – Я. Гандзюка, Я. Гальчевського, Я. Шепеля, борців за незалежність у роки Укр. революції 1917–1921 рр., відбудуться у Літин. р-ні 1–3 листоп.] / Віктор Скрипник // Голос України. – 2019. – 1 листоп. – С. 6.

2365. Скрипник, В. Ушанували державних діячів часів УНР : [у м. Вінниця] / Віктор Скрипник // Голос України. – 2017. – 18 берез. – С. 4.

2366. Славіна, С. Вшанували великого українця Якова Гальчевського : [у с. Малинівка Літин. р-ну] / С. Славіна // Вінниччина. – 2015. – 25 берез. – С. 1 : кольор. фот.

2367. Спридонюк, В. 120 років від дня народження Якова Гальчевського : [полковника армії УНР ушанували в с. Малинівка Літин. р-ну] / В. Спридонюк // Літин. вісн. – 2014. – 6 листоп. – С. 3.

2368. Туристичний маршрут «Вінниця – столиця УНР» : маршрут присвяч. добі Укр. революції 1917–1921 рр. // Іст. калейдоскоп. – 2018. – № 3. – С. 24–25.

2369. Шуткевич, О. «Віддати шану воякам за свободу» : [на Вінниччині перепоховують останки 19 вояків УНР] / Олесь Шуткевич // День. – 2018. – 27 верес. – С. 2.

5.2. Конференції, круглі столи, заходи в культурно-освітніх закладах

2370. Бережной, В. В Виннице областной архив открыл выставку с уникальными документами : [Укр. революції 1917–1921 рр.] / Виктор Бережной // Вінниц. реалії. – 2017. – 13 груд. – С. 8 : фот.

2371. Бережной, В. В Довжке открылся музей Атаманов-Петлюровцев : [в с. Довжок Ямпіл. р-ну відкрився музейн. комплекс «Марківська сотня», присвяч. місц. нац.-визвол. руху] / В. Бережной // Вінниц. реалії. – 2011. – 19 жовт. – С. 11.

2372. Березовський, В. Естафета Марківської сотні : [про музей «Марківської сотні» в с. Довжок Ямпіл. р-ну] / В. Березовський // Вінниц. газ. – 2014. – 22 серп. – С. 1, 3.

2373. Березовський, В. Прапор козаків Холодного Яру вітала Ямпільська республіка : [у с. Довжок Ямпіл. р-ну відкрито музей «Марківської сотні»] / В. Березовський // 33-й канал. – 2011. – 12 жовт. – С. 14 : кольор. фот.

2374. Вербецький, В. «Сторінками життя Іполита Зборовського» : [вист. з такою назвою нещодавно відкрито в Бершад. район. краєзнав. музеї] / В. Вербецький // Вінниччина. – 2019. – 21 серп. – С. 7 : кольор. фот.

2375. Висоцька, К. І. Наукова концепція і тематико-експозиційний план музею М. С. Грушевського в селі Сестринівка Козятинського району / К. І. Висоцька, П. В. Мельник // Музейний вісник Вінниччини : наук.-практ. зб. / Вінниц. обл. краєзнав. музей. – Вінниця, 2008. – Вип. 3. – С. 3–37.

2376. Виставка «Українська революція» : [про вист. «Українська революція 1917–1921рр.», відкрито в Держ. архіві Вінниц. обл.] // Поділ. зоря. – 2018. – 9 серп. – С. 16.

2377. Вінницький архів оцифрував і виклав документи уряду Директорії // Мета : сайт. – Електрон. дані. – Режим доступу: <https://news.meta.ua/archive/08.02.19/cluster:63621547-Vinnitskii-arkhiv-otsifruvav-i-viklav-dokumenty-uriadu-Direktoriji/> (дата звернення: 05.09.2019), вільний. – Назва з екрана.

2378. Волошенюк, І. Пам'ятають Кетроси : [про історію с. Довжок (колиш. Кетроси) та відкриття в селі музею «Марківської сотні»] / І. Волошенюк // Вінниц. газ. – 2011. – 29 листоп. – С. 5.

2379. Волошенюк, І. Поминання через 90 років : [про відкриття музею «Марківської сотні» у с. Довжок (стара назва Кетроси) Ямпіл. р-ну] / І. Волошенюк // Вінниччина. – 2011. – 5 жовт. – С. 10 : фот.

2380. Гальчак, С. З любов'ю до малої батьківщини: діяльність Вінниц. обл. орг. Нац. спілки краєзнавців України (2018 р.) : (зап. зі щоденника). Кн. 3 / Нац. спілка краєзнавців України, Вінниц. обл. орг. Нац. спілки краєзнавців України ; авт.-упоряд. С. Д. Гальчак. – Вінниця : Балюк І. Б., 2019. – 160 с. : кольор. фот. – Бібліогр.: с. 147–159. – Зі змісту:

[7 груд. 2018 р. з нагоди відзначення 100-річчя подій Укр. революції 1917–1921 рр. у від. рідкіс. і цін. вид. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва відкрито темат. вист. «Законодавчі акти УНР»]. – С. 144;

[21 груд. 2018 р. в Тиврів. ліцеї-інтернаті відбулося вшанування пам'яті земляка, отамана Армії УНР Артема Онишука]. – С. 145–146.

2381. Гандзюк, М. На Вінниччині відновлюють криївку часів УНР : [поблизу с. Уладівка в Кипоровому яру краєзнавці почали відновлювали криївку 20-х рр. ХХ ст., у якій планується створити музей, аби це місце стало історико-турист. об'єктом] / М. Гандзюк // Місто. – 2018. – 30 трав. – С. 30.

2382. Герої повертаються : [про вечір пам'яті у Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва, присвяч. постатям С. Петлюри та Я. Гальчевського] // Вінниц. газ. – 2004. – 28 трав. – С. 10.

2383. Гусак, О. Ілюстрації державотворення : у Вінниці в чит. залі Держ. архіву Вінниц. обл. відкрилася вист. док., присвяч. 28-й річниці незалежності : [в одному з розд. вист. представлено док., пов'яз. з Вінниччиною доби Укр. революції] / О. Гусак // Вінниц. газ. – 2019. – 23 серп. – С. 3.

2384. Дмитренко, Ж. Відкриття музею Костя Широцького у Білоусівці [Тульчин. р-н] / Ж. Дмитренко // Світлиця. – 2018. – № 4. – С. 53–54 : фот.

2385. До 135-ї річниці від дня народження генерала УНР Якова Григоровича Гандзюка : [в Літин. краєзнав. музеї ім. У. Кармалюка відбувся круглий стіл] // Літин. новини. – 2008. – 29 берез. – С. 1.

2386. Завальнюк, К. «Козацькому роду нема переводу» : [про конф. у м. Літин, вшанування пам'яті полеглих воєнків армії УНР] / К. Завальнюк // Вінниччина. – 2005. – 19 квіт.

2387. Зонова І. Симон Петлюра у Вінниці – першій столиці незалежної України : [в Держ. архіві Вінниц. обл. відкрито вист., присвяч. 130-й річниці від дня народж. Симона Петлюри. Експозиція висвітлює його діяльність на Вінниччині в часи УНР] / Ирина Зонова // 33-й канал. – 2009. – 29 квіт. – С. 6 : фот.

2388. Ідеї соборності та незалежності – цінності героїв Крут для сучасної молоді : [під такою назвою в рамках відзначення на Вінниччині Дня Соборності України, 98-ї річниці Акта Злуки та 99-ї річниці бою під Крутами 18 січ. в приміщенні Вінниц. акад. неперерв. освіти відбулося засід. круглого столу] // Освіта Вінниччини. – 2017. – 27 січ. – С. 6 : фот.

2389. Кобильченко, О. Меморіальну дошку – героям державності : [у Вінниц. ін-ті післядиплом. освіти педпрацівників відбувся круглий стіл, приуроч. 90-річчю з дня проголошення 1-го Універсалу Укр. Центр. Ради про автономію України] / О. Кобильченко // Вінниччина. – 2007. – 16 черв. – С. 2. – (Спец. вип. газ. «Хочу все знати»).

2390. Ковальський, Р. Загадки столу Петлюри: від євреїв до НКВД і райкому партії : незаперечним хітом № 1 унікал. вист., що відкрилась у Вінниці в обл. краєзнав. музеї, став антиквар. стіл XVIII ст. – чи легендар. стіл Петлюри! / Роман Ковальський // Поділ. порадиця. – 2018. – 23 трав. – С. 2 : фот.

2391. Ковальський, Р. Мільйонер із Писарівки привіз до Вінниці унікальні марки, погашені тризубом у Ростові : перший у світі Музей укр. марки відкрив у Вінниці син ямпіл. сотника УНР Я. Балабана – мільйонер із Америки Олександр Балабан. І назвав цю унікал. експозицію іменем свого легендар. батька / Роман Ковальський // 33-й канал. – 2016. – 21 верес. – С. 9 : фот.

2392. Ковальський, Р. У будинку Боруха Львовича буде музей міста і Петлюри? : черг. сесія Вінниц. міськ. ради має прийняти рішення про передачу в комун. власність громади міста будинок по вул. Симона Петлюри, 15 / Р. Ковальський // 33-й канал. – 2018. – 17 січ. – С. 9 : кольор. фот.

2393. Козак, І. За Україну, за її волю : [під таким гаслом у Вінниц. обл. краєзнав. музеї було проведено наук.-практ. конф. «Українська революція 1917–1920 рр.: погляд крізь призму десятиліть», присвяч. 90-річчю прийняття IV Універсалу УНР] / І. Козак // Поділ. зоря. – 2008. – 7 лют. – С. 8.

2394. Кривоніс, О. Пам'яті видатного земляка : [до 140-річчя від дня народж. фундатора кооперат. руху на Поділлі Йоахима Волошиновського у Вінниці відбулася Міжнар. наук.-практ. конф.] / О. Кривоніс // Вінниччина. – 2010. – 28 трав. – С. 7 : фот.

2395. Кривоніс, О. Події сторічної давності у реальному часі : [члени громад. об-ня «Вінницьке історичне товариство» провели урок «живої історії» для учнів та освітян Крижопіл. р-ну] / Олег Кривоніс // Вінниччина. – 2019. – 3 трав. – С. 2 : фот.

2396. Легун, Ю. «Українське коло» в американському музеї : [в Укр. музеї в Нью-Йорку відкрилася міжнар. вист. «Повне

коло: до сторіччя визвольних змагань 1917–1921», де також представлені експонати, пов'яз. з Вінниччиною та Поділлям] / Ю. Легун, К. Висоцька ; записала В. Пустіва // Вінниц. газ. – 2019. – 19 квіт. – С. 7 : фот.

2397. «Літинські Крути 1919 року» : [краєзнав конф., присвяч. 90-м роковинам з дня трагіч. загибелі воїнів Чорномор. Коша Армії УНР] // Літин. новини. – 2009. – 27 берез. – С. 1.

2398. Лозовий, В. С. Всеукраїнська наукова конференція «Кам'янець-Подільський – остання столиця Української Народної Республіки» / В. С. Лозовий // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2009. – Т. 14. – С. 454.

2399. Макарова, О. Вінниці передали будівлю канцелярії Петлюри [для створення Музею Тимчасової Столиці, де демонструватиметься життя міста та ретроспектива доби визвол. змагань 1917–1921 рр.] / О. Макарова // Вінниц. газ. – 2019. – 10 трав. – С. 11.

2400. Маковецька, О. Українська революція в оригінальних артефактах : [у Вінниц. обл. краєзнав. музеї відкрилася вист. «Українська революція 1917–1921 років на теренах Поділля»] / Олександра Маковецька // Місто. – 2018. – 23 трав. – С. 30.

2401. Мартонікова, І. Зустріч Симона Петлюри і Юзефа Пілсудського : цей іст. момент утілений у пам'ят. дошці, яку відкрили у Вінниці [на фасаді будівлі залізнич. вокзалу, на відкритті побував Надзвичайн. і Повноваж. Посол Республіки Польща в Україні Генрик Літвін] / І. Мартонікова // Місто. – 2014. – 19 листоп. – С. 5.

2402. Мартонікова, І. У Вінниці запрацював Музей української марки : [на вулиці Соборна, 26 відкрили єдиний в Україні Музей укр. марки ім. Якова Балабана] / Інна Мартонікова // Місто. – 2016. – 21 верес. – С. 3.

2403. Мороз, О. [У вінниц. книгарні «Є» відбулася презентація роману Юрія Горліса-Горського «Холодний Яр»] / Оксана Мороз // Вінниц. газ. – 2017. – 22 верес. – С. 8.

2404. На Вінниччині відновлюють повстанську криївку в Кипоровому яру : [біля с. Уладівка Літин. р-ну, яка згодом стане музеєм] // Правди сила. – 2018. – 23 трав. – С. 12 : кольор. іл.

2405. Назустріч 100-річчю Української марки : [про вист. у Вінниц. краєзнав. музеї, присвяч. віковому ювілею першої укр. пошт. марки] // RIA. – 2014. – 30 лип. – С. 22 : фот.

2406. Поділля у добу Української революції 1917–1921 рр. : матеріали круглих столів / [редкол.: О. М. Завальнюк (голова), О. Б. Комарницький (відп. ред.), Л. В. Баженов та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2013. – С. 49–58.

2407. Прилипка, С. «Крути – символ українського патріотизму» : [про круглий стіл, який відбувся в чит. залі Тульчин. ЦРБ] / С. Прилипка // Тульчин. край. – 2017. – 3 лют. – С. 2 : фот.

2408. Пустіва, В. Мовчазні свідки українського державотворення : [у чит. залі Держ. архіву Вінниц. обл. влаштовано док. вист., присвяч. 100-річчю Укр. революції. Її експонати висвітлюють складний процес укр. державотворення] / Валентина Пустіва // Вінниц. газ. – 2017. – 15 груд.

2409. Пустовіт, О. «Невиносний» стіл Петлюри. Чи залишиться він у музеї? : [про унікал. експонат Вінниц. обл. краєзнав. музею] / Оксана Пустовіт // RIA. – 2017. – 22 листоп. – С. 16 : фот.

2410. Разанова, Ю. Картини та книги про події доби УНР презентували у Вінниці : [у Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва представили дві фундам. іст. кн.: «Андрій Лівичський. Листування (1919–1953) роки та «Горе переможеним» (Репресовані міністри Української революції)] / Юлія Разанова // Вінниччина. – 2019. – 16 жовт. – С. 5 : фот.

2411. Разанова, Ю. Панцирник, стіл Петлюри та однострої : [в обл. краєзнав. музеї відкрилася вист. «Українська революція 1917–1921 рр. на теренах Поділля»] / Юлія Разанова // Вінниччина. – 2018. – 23 трав. – С. 10 : кольор. іл.

2412. Сегеда, Ю. Історія повторюється... : [у Вінниц. акад. неперерв. освіти відбувся круглий стіл на тему «Ідеї соборності та незалежності – цінності Героїв Крут та сучасної молоді»] / Ю. Сегеда // Вінниччина. – 2017. – 20 січ. – С. 2 : фот.

2413. Сегеда, Ю. Про Поділля та уряд Петлюри : [наук.-практ. конф. «Українська революція 1917–1920-х років: погляд крізь призму десятиліть» відбулася у Вінниц. обл. краєзнав. музеї] / Ю. Сегеда // Вінниччина. – 2008. – 25 січ. – С. 6.

2414. Семенко, Л. І. Роздуми щодо наукової концепції реекспозиції стаціонарної виставки «Вінниччина в добу національно-визвольних змагань 1917–1920 років» : метод. рек. / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; Л. І. Семенко, О. В. Логінов // Музейн. вісн. Вінниччини : наук.-практ. зб. – Вінниця, 2005. – С. 105–111. – Бібліогр. в кінці ст.

2415. Симон Петлюра у Вінниці – першій столиці незалежної України : [про вист. у Держ. архіві Вінниц. обл., присвяч. 130-й річниці від дня народж. С. В. Петлюри, яку підгот. К. Завальнюк] / фот. С. Хіміча // Молодь України. – 2009. – 28–29 квіт. – С. 1, 2.

2416. Скрипник, В. Згадують земляків, які поклали життя за Незалежність : [інновац. проект «Українські митці за вільну Україну», приуроч. до 100-річчя Укр. революції, розпочали в загальноосвіт. шк. серед старшокласників Вінниччини] / Віктор Скрипник // Голос України. – 2018. – 14 листоп. – С. 9.

2417. Скрипник, В. Пам'ятають на Поділлі і Марківську сотню : [у с. Довжок Ямпіл. р-ну відкрито музей «Марківська сотня»] / В. Скрипник // Голос України. – 2011. – 10 листоп. – С. 23.

2418. Скрипник, В. У музеї «Марківська сотня» увічнили пам'ять українських отаманів : [у с. Довжок Ямпіл. р-ну відкрили

музей «Марківська сотня»] / В. Скрипник // 20 хвилин. – 2011. – 12–13 жовт. – С. 17.

2419. Трошкова, А. Відзначили 100-річчя Української революції : [у Вінниці відзначили 100-річчя подій Укр. революції 1917–1921 рр. У Вінниц. ДПУ ім. М. Коцюбинського відбулося вшанування видат. історика, письменника, голови УЦР М. Грушевського] / А. Трошкова // Вінниччина. – 2017. – 22 берез. – С. 2.

2420. Трошкова, А. У Довжку вшанували забутих отаманів : музейн. комплекс «Марківська сотня» почав діяти в с. Довжок Ямпіл. р-ну / А. Трошкова // Вінниччина. – 2011. – 19 жовт. – С. 10.

2421. [У Вінниці в рамках вист. «Поділля в добу Української революції 1917–1920 рр.» вінниц. архівісти презентували док. урядовців Директорії, які охоплюють період з 1917 по 1921 рр. і серед яких – копії перших Універсалів Центр. Ради та ориг. док. періоду Директорії за часів її перебування у Вінниці, зокрема в груд. 1918 р.] // Місто. – 2017. – 6 груд. – С. 4.

2422. У центрі Вінниці почав працювати перший в Україні Музей української марки : [відкриття першого й єдиного Музею укр. марки ім. Якова Балабана відбулося 16 верес. 2016 р.] // Освіта Вінниччини. – 2016. – 16 верес. – С. 5 : кольор. фот.

2423. «Українська революція 1917–1921 років на теренах Поділля » : [під такою назвою у Вінниці розпочала свою роботу док. вист.] // RIA. – 2018. – 30 трав. – С. 25.

2424. Українська революція: погляд через сто років : матеріали обл. наук.-практ. конф. Вип. 2 / Рада директорів технікумів та коледжів у Вінниц. обл., Обл. метод. об-ня викл. суспіл. дисциплін, Вінниц. гуманітар.-пед. коледж. – Вінниця ; Черкаси : Гордієнко Є. І., 2017. – 138 с. : портр. – Бібліогр. в кінці ст.

2425. Формування та діяльність місцевих державних адміністрацій та самоврядування в період Української революції 1917–1920 рр. : матеріали круглого столу, 2 лип. 2015 р., м. Кам'я-

нець-Подільський. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка, 2015. – 84 с.

2426. Школярам у Вахнівці розповіли про героїчні сторінки визвольних змагань за незалежність України : [у школі с. Вахнівка Липовец. р-ну відбувся круглий стіл з нагоди відзначення 100-річчя Укр. нац. революції та 115-річчя від дня народж. отаманші «Марусі» (Олександри Соколовської)] // Освіта Вінниччини. – 2017. – 15 груд. – С. 3 : фот.

2427. Шуткевич, О. Про перемоги і поразки : [темат. вист. «Поділля в добу Української революції 1917–1920 рр.» підготували працівники архіву до 100-річчя Укр. революції. В експозиції представлені ориг. док. з автентич. підписами Скоропадського, Винниченка, Петлюри] / Олеся Шуткевич // Місто. – 2017. – 13 груд. – С. 5.

2428. Шуткевич, О. «Традиції гетьманської України – цікаві не лише історикам» : [уроки з історії Гетьманату влаштували у Вінниці для солдатів та офіцерів окремої бази забезпечення командування Повітряних сил України] / О. Шуткевич // День. – 2018. – 7–8 берез. – С. 2.

2429. Щоб зростали патріотами : [урок нац.-патріот. виховання на вшанування пам'яті Євгена Коновальця] // Шаргородщина. – 2016. – 4 черв. – С. 4.

2430. Ярославець, Г. Бібліографічна новинка : [про презентацію кн. Р. Ковалю «І нарекли його отаманом Орлом. Біографія полковника Армії УНР Я. Гальчевського»] / Г. Ярославець // Вінниц. газ. – 2005. – 14 квіт. – С. 6.

5.3. Пам'ятники, меморіальні дошки, пам'ятні знаки

2431. Барцьось, В. Пам'ятний хрест воякам армії УНР відкрито у селі Тростянчику на Вінниччині : [16 черв. 2013 р. у с. Тростянчик Тростянец. р-ну відкрили та освятили пам'ят. хрест

на честь вояків армії УНР] / В. Барцьось // 33-й канал. – 2013. – 19 черв. – С. 23 : кольор. фот.

2432. Відкриття меморіального комплексу та музею Миколи Леонтовича в с. Марківка Теплицького району // Світлиця. – 2016. – № 3 : кольор. фот.

2433. Гальчак, С. З любов'ю до малої батьківщини: діяльність Вінниц. обл. орг. нац. спілки краєзнавців України (2016–2017 рр.) : (зап. зі щоденника). Кн. 2 / Нац. спілка краєзнавців України, Вінниц. обл. орг. Нац. спілки краєзнавців України ; авт.-упоряд. С. Д. Гальчак ; заг. ред. О. П. Реєнта. – Вінниця : Балюк І. Б., 2018. – 196 с. : кольор. фот. – Зі змісту:

[25 серп. 2015 р. у Вінниці відкрито мемор. дошку К. П. Василенку. Включено біогр. довідку про жит. і громад. шлях К. П. Василенка]. – С. 234–238.

2434. Гандзюк, М. Пам'ятник Петлюрі і прапор 3-ї Залізної дивізії : [14 жовт. у Вінниці запланована низка заходів, які проходять у рамках фестивалю військ.-іст. реконструкції «Вінниця – столиця УНР». Голов. родзинкою свята стане відкриття пам'ятника С. Петлюрі] / Микола Гандзюк // Місто. – 2017. – 11 жовт. – С. 3.

2435. Дерев'яний хрест на кам'яному постаменті : [у с. Маяки Тульчин. р-ну встановлено пам'ят. знак на вшанування пам'яті учасників Журавлівського повстання 1920 р.] // Вінниччина. – 2019. – 23 жовт. – С. 6 : кольор. фот.

2436. Зонова, І. Полковник Петро Болбочан: «Обов'язок перед Україною кличе мене до зброї!» : [патріот. триптих, присвяч. єдності поколінь захисників України, відкрили у Запоріжжі на Новий 2019 р.] / І. Зонова // 33-й канал. – 2019. – 9 січ. – С. 18 : фот.

2437. Зотов, М. Освятили хрест воякам Армії УНР : [у с. Тростянички на Вінниччині відкрили пам'ятник воїнам, які загинули у 1919 р.] / М. Зотов // Місто. – 2013. – 26 черв. – С. 7 : фот.

2438. Макух, Н. Жили Україною та полягли у борні за неї : [про встановлення пам'ят. знаку – хреста воїнам Армії УНР та УГА, які захищали с. Тростянички від окупантів у 1919 р.] / Н. Макух // Тростянець. вісті. – 2013. – 27 черв.

2439. Мельник, А. Кто придумал и оплатил памятник Петлюре в Виннице : [вінниц. бізнесмен і філантроп С. Капуста профінасував і встановив пам'ятник Симону Петлюрі у Вінниці] / А. Мельник // Вінниц. реалії. – 2017. – 18 жовт. – С. 2 : фот.

2440. Мельник, В. Повернення через... сто років : [у Жмеринці відкрито пам'ят. дошку актив. учаснику становлення укр. державності початку ХХ ст. Антонію Матеюку – протопресвітеру, голов. військ. священнику Дієвої армії УНР, генерал-хорунжому та члену Центр. Ради УНР] / Віктор Мельник // Вінниччина. – 2019. – 13 листоп. – С. 2 : фот.

2441. На Вінниччині відкрито сучасний меморіальний комплекс Миколи Леонтовича [і його відреставров. музей у с. Марківка Теплиц. р-ну] // Освіта Вінниччини. – 2016. – 19 серп. – С. 4–5 : фот.

2442. Пам'ятник жертвам більшовизму в Тиврові : [кольор. фот.] // Тиврівщина : альбом / авт.-уклад.: А. Стебелев, Є. Очеретяний. – Вінниця, 2015. – С. 39.

2443. Панасенко, М. Посварились через Петлюру. Що кажуть євреї і націоналісти? : [у Вінниці відкрили пам'ятник Симону Петлюрі] / Микита Панасенко // RIA. – 2017. – 18 жовт. – С. 11 : фот.

2444. Пустіва, В. Петлюра «повернувся» у Вінницю : [про пам'ятник Симону Петлюрі, відкритий у Вінниці] / В. Пустіва // Вінниц. газ. – 2017. – 20 жовт. – С. 8 : фот.

2445. Скрипник, В. [Бронзову постать Голови Директорії, Голов. отамана Армії УНР Симона Петлюри урочисто відкрито у Вінниці з нагоди 100-річчя Укр. революції. Пам'ятник встановили біля будинку, де було розташовано його резиденцію] : [ко-

рот. інформація] / Віктор Скрипник // Голос України. – 2017. – 19 жовт. – С. 6.

2446. Скрипник, В. Пам'ятний знак повстанському отаману : [С. І. Яворському («Карому») відкрито в с. Нова Гребля Калинів. р-ну] / В. Скрипник // Голос України. – 2012. – 23 серп. – С. 4.

2447. Страшний, В. Світло і тіні святого місця : [про колиш. цвинтар у Вінниці, який розміщено по Хмельниць. шосе між універмагом та адмін. будинком, на якому з'явилися мемор. знаки, встановлені в пам'ять про загиблих січових стрільців та безвинно убієнних жертв більшовиц.-сталін. репресій] / В. Страшний // Вінниччина. – 2008. – 30 лип. – С. 3.

2448. У Вінниці відкрили перший в Україні повноцінний пам'ятник Симону Петлюрі : 14 жовт. 2017 р., до 100-річчя Укр. Революції, урочисто відкрили пам'ятник укр. держ. і військ. діячу Симону Петлюрі // Новини Вінниччини. – 2017. – 18 жовт. – С. 1 : фот.

2449. Чорний, Ю. Голова Директорії і Головний отаман військ УНР повернувся у Вінницю : [у День захисника Вітчизни у м. Вінниця на подвір'ї Обл. радіо відкрили пам'ятник Симону Петлюрі] / Юрій Чорний // Вінниччина. – 2017. – 18 жовт. – С. 4 : фот.

* * *

2450. Бакар, О. На Соборній з'явилася меморіальна дошка Юзефу Пілсудському : [м. Вінниця] / О. Бакар // 20 хвилин. – 2008. – 24 трав. – С. 3 ; RIA. – 2008. – 28 трав. – С. 12.

2451. Бережной, В. В Вінниці увековечили пам'ять Семёна Якерсона : [на будівлі Вінниць. торгов.-екон. ін-ту встановлено мемор. дошку сотнику УНР С. Якерсону] / В. Бережной // Вінниц. реалії. – 2017. – 20 груд. – С. 8 : фот.

2452. Бережной, В. На Вінниччині увековечили пам'ять трох отаманів Петлюри : [у с. Уладівка Літин. р-ну урочисто

відкрили мемор. дошку військовим діячам УНР – Якову (Орлу) Гальчевському, Якову Шепелю та Ониську Грабарчуку-Рубаці] / Виктор Бережной // Вінниц. реалії. – 2017. – 22 листоп. – С. 8 : фот.

2453. Березовський, В. Через 100 років «Петлюра» знову приїде до Крижополя... : [про відкриття у Крижополі мемор. дошки на честь сторіччя Укр. революції 1917–1921 рр. та барельєфа С. Петлюри, про пам'ят. захід «Крижопіль – форпост УНР»] / В. Березовський // Сіл. новини. – 2019. – 4 груд. – С. 3–7.

2454. Вербецький, В. Велична постать Зборовського : [з нагоди 140-річчя від дня народж. І. Ч. Зборовського, відом. політ. і культур. діяча на Поділлі, відкрито мемор. дошку на будівлі район. краєзнав. музею] / Василь Вербецький // Бершад. край. – 2015. – 14 серп.

2455. Вербецький, В. Увічнено ім'я славетного земляка : [про уроч. відкриття мемор. дошки славет. земляку, видат. організатору кооперат. руху на Поділлі Іполиту Зборовському, на будівлі Бершад. краєзнав. музею] / Василь Вербецький // Вінниччина. – 2015. – 14 серп.

2456. Відкрито перший пам'ятний знак повстанському отаману : [18 серп. 2012 р. в с. Нова Гребля Калинів. р-ну відкрито пам'ят. знак, хрест із тризубом, уродженцю села – полковнику Армії УНР С. Яворському (1882–1923)] // Новини Вінниччини. – 2012. – 22 серп. – С. 2 : іл.

2457. Вінничани вшанували пам'ять міністра УНР : [у Вінниці з нагоди відзначення 100-річчя подій Укр. революції 1917–1921 років відбулося покладання квітів до мемор. дошки на честь ген. секр. праці УНР К. Василенка] // Вінниц. газ. – 2017. – 24 берез. – С. 5 : фот.

2458. Гальчак, С. Меморіальна дошка на честь першого міністра України : [К. П. Василенка, встановл. 25 серп. 2015 р. у Вінниці] / С. Гальчак, В. Давиденко // Вінниччина. – 2015. – 19 серп. – С. 8 : фот.

2459. Гандзюк, М. Пам'ятну дошку сотнику УНР Семену Якерсону встановили у Вінниці : [з нагоди 100-ї річниці Укр. революції на фасаді Вінниц. торгов.-екон. ін-ту] / Микола Гандзюк // Місто. – 2017. – 13 груд. – С. 5.

2460. Годун, С. Дошку Петлюрі відкрили у Крижополі : [у Крижополі місцеві жителі вшанували пам'ять укр. вояків, які полягли 100 р. тому в боях за вільну Україну] / Сергій Годун // 33-й канал. – 2019. – 11 груд. – С. 5 : фот.

2461. Годун, С. Сотника УНР Якерсона вшанували у Вінниці : 6 груд., в День Збройних сил України, у Вінниці відкрили мемор. дошку сотнику Армії УНР Семену Якерсону / Сергій Годун // 33-й канал. – 2017. – 13 груд. – С. 10 : кольор. фот.

2462. Гусак, О. У Літин «повернувся» підполковник Армії УНР : [у Літині на фасаді шк. № 2 урочисто відкрито мемор. дошку Миколі Битинському – літинчанину, підполковнику Армії УНР, одному із найвідоміших дослідників укр. символів, відомому худож., геральдисту та письменнику] / Ольга Гусак // Вінниц. газета. – 2019. – 8 лют. – С. 4.

2463. «Житиму для милої, безцінної України» : [ці слова Дмитра Марковича вміщені на мемор. дошці, відкритій 4 берез. 2009 р. у Вінниці на честь талановитого письменника, фундатора вінниц. «Просвіти», міністра юстиції в уряді Директорії УНР] // Вінниччина. – 2009. – 6 берез. – С. 3.

2464. Звіревич, І. Їхня слава житиме довіку : [у м. Гайсин відкрито мемор. дошку учасникам Укр. революції 1917–1921 рр.] / Інна Звіревич // Трибуна праці. – 2018. – 31 січ.

2465. Зонова, І. «Житиму на користь милої безцінної України» : [у Вінниці відкрито мемор. дошку, приуроч. до 160-річчя Дмитра Марковича – письменника, засновника поділ. «Просвіти», представника УНР на Поділлі] / І. Зонова // 33-й канал. – 2009. – 18 берез. – С. 14.

2466. Іванович, Ю. Тут зустрічалися Юзеф Пілсудський та Симон Петлюра : [11 листоп. 2014 р. було відкрито мемор. дошку, присвяч. іст. події – зустрічі у Вінниці Ю. Пілсудського та С. Петлюри] / Ю. Іванович // Вінниц. газ. – 2014. – 14 листоп. – С. 1–2.

2467. Імена повстанських отаманів Вінниччини увіковічили в меморіальній дошці в Уладівці : [3 листоп. в с. Уладівка Літин. р-ну з нагоди відзначення 100-річчя Укр. революції 1917–1921 рр. і 123-ї річниці від дня народж. полковника УНР, отамана Я. Гальчевського відбулося уроч. відкриття мемор. дошки військ. діячам УНР] // Освіта Вінниччини. – 2017. – 10 листоп. – С. 3 : фот.

2468. «Його називали Орлом...» : [у с. Бруслинів Літин. р-ну увічили пам'ять полковника Армії УНР Якова Гальчевського відкриттям мемор. дошки] // Вінниччина. – 2019. – 29 трав. – С. 1 : кольор. фот.

2469. Катеринич, А. Меморіальну стелу борцям за волю України відкрили у Слободі-Шаргородській : [17 жовт. 2017 р. у с. Слобода-Шаргородська Шаргород. р-ну було відкрито оновл. мемор. комплекс] / Антоніна Катеринич // Вінниччина. – 2017. – 20 жовт. – С. 1.

2470. Катеринич, А. Таємниця кам'яного хреста на околиці Кукавки [Могилів-Поділ. р-ну, де захорон. загиблі вояки УНР] / Антоніна Катеринич // Вінниччина. – 2018. – 28 берез. – С. 9.

2471. Ковальський, Р. Петлюра повернеться у свій вінницький штаб? : до 90-річчя УНР на стіні Облрадіо встановлять мемор. дошку голов. отаману Директорії С. Петлюрі / Р. Ковальський // 33-й канал. – 2008. – 6 лют. – С. 10.

2472. Кривоніс, О. Пам'яті Костянтина Василенка : [з нагоди Дня Незалежності у Вінниці відкрито мемор. дошку на честь першого міністра – ген. секр. праці уряду УНР] / О. Кривоніс // Вінниччина. – 2015. – 28 серп. – С. 2 : фот.

2473. Макух, Н. Жили Україною та полягли у борні за неї : [про встановлення пам'ят. знаку – хреста воїнам Армії УНР та УГА, які захищали с. Тростяничик від окупантів у 1919 р.] / Н. Макух // Тростянець. вісті. – 2013. – 27 черв. : фот.

2474. Мороз, О. Пам'яті генерального секретаря праці : [у Вінниці у мікрорайоні «Поділля» відкрито мемор. дошку на честь К. Василенка – журналіста, громад. та політ. діяча] / Оксана Мороз // Вінниц. газ. – 2015. – 28 серп. – С. 2 : фот.

2475. На Вінниччині відзначили 100-річчя історичного бою : [у Томашпіль. р-ні відзначили 100-річчя подій Вапняр. бою та вшанували пам'ять його учасників. Мемор. дошку «Героям Вапнярського бою» встановили на приміщенні залізнич. вокзал. станції] // Новини Вінниччини. – 2019. – 31 лип. – С. 4.

2476. На Вінниччині відкрито пам'ятний знак отаману Сергію... [Електронний ресурс] : [18 серп. 2012 р. в с. Нова Гребля Калинів. р-ну на Вінниччині відбулося відкриття і освячення пам'ят. знаку у вигляді хреста із тризубом уродженцю села, полковнику Армії УНР, повстан. отаману Сергію Яворському «Карому» на честь 120-річчя від дня його народж.] // Vinbazar.com : вінниц. бізнес-портал. – Електрон. дані. – Режим доступу: <https://vinbazar.com> > drugoe > journal > na-v-n... (дата звернення: 09.09.2019), вільний. – Назва з екрана.

2477. Оляничук, О. Пам'яті героїв визвольної війни... : [про встановлення мемор. дошки на притворі храму Різдва Пресвятої Богородиці «Героям Визвольної війни 1918–1921 рр., воїнам Армії УНР та Української Галицької армії»] / О. Оляничук // Інфо Жмеринка. – 2011. – 14 жовт. – С. 5.

2478. Повстанських отаманів закарбували на сільській школі Уладівки : на стіні школи в с. Уладівка Літин. р-ну відкрили мемор. дошку трьом поділ. отаманам: Якову Гальчевському, Якову Шепелю та Ониськові Грабарчуку // Новини Вінниччини. – 2017. – 8 листоп. – С. 1 : фот.

2479. Рудий, В. М. [Меморіальна плита на могилі вояків Української Галицької Армії, підрозділ якої дислокувався в Тиврові у 1919 р.] / В. М. Рудий // Розстріляне Надбужжя / В. М. Рудий. – Вінниця, 2007. – С. 29.

2480. Сегеда, Ю. Незабутній урок історії : [на фасаді Літин. шк. № 2 з'явилася мемор. дошка на честь видат. земляка Миколи Битинського – сотника військ УНР] / Ю. Сегеда // Вінниччина. – 2019. – 1 лют. – С. 2 : фот.

2481. Сегеда, Ю. Полеглим за Україну та Польщу : у м. Липовець встановили пам'ят. знак укр. та пол. воїнам, загиблим у боротьбі з більшовиц. окупантами 95 р. тому / Юрій Сегеда // Вінниччина. – 2015. – 2 жовт. – С. 7.

2482. Семчук, С. Пам'яті героїв Кипорового яру : на стіні Уладів. СЗШ І-ІІІ ст. Літин. р-ну встановили мемор. дошку на честь героїв визвол. боротьби з москов.-більшовиц. окупантами / Сергій Семчук // 33-й канал. – 2017. – 8 листоп. – С. 10 : фот.

2483. Скрипник, В. Вшанували сотника армії УНР : [мемор. дошку сотнику армії УНР Семену Якерсону встановлено на його батьківщині, у Вінниці, на будівлі Вінниц. торгов.-екон. інту. Виготовили її вінниц. скульптори Володимир і Роман Оврахи] / Віктор Скрипник // Голос України. – 2017. – 8 груд. – С. 9 : кольор. фот.

2484. Скрипник, В. Пам'ятний знак повстанському отаману : [С. І. Яворському («Карому») відкрито в с. Нова Гребля Калинів. р-ну] / В. Скрипник // Голос України. – 2012. – 23 серп. – С. 4.

2485. Снігур, В. Полковника армії УНР вшанували меморіальною дошкою на школі : [у с. Бруслинів Літин. р-ну на фасаді місц. шк. встановили мемор. дошку на честь військ. діяча армії УНР – полковника Якова Гальчевського] / Вікторія Снігур // 33-й канал. – 2019. – 5 черв. – С. 11 : кольор. фот. – (Вкладка «Подільська порадиця»).

2486. У Вінниці відкрито меморіальну дошку на честь зустрічі Симона Петлюри з Юзефом Пілсудським : [11 листоп. 2014 р. у Вінниці на будівлі залізнич. вокзалу відкрили мемор. дошку, присвяч. зустрічі маршалка Юзефа Пілсудського та отамана Симона Петлюри, яка відбулася у трав. 1920 р.] // Новини Вінниччини. – 2014. – 19 листоп. – С. 11.

2487. Шуткевич, О. Інсталяцію на честь «Щедрика» встановлять у Тульчині : [робота вінничанина Є. Лобузнова прикраситиме одну із вулиць Тульчина] / Олеся Шуткевич // Місто. – 2018. – 18 квіт. – С. 5.

2488. Шуткевич, О. Служив сотником в УНР, загинув у гетто : [у Вінниці відкрили пам'ят. дошку Семену Якерсону] / Олеся Шуткевич // День. – 2017. – 7 груд. – С. 2.

2489. Яворський, С. І. Відкрито перший пам'ятний знак повстанському отаману : [18 серп. 2012 р. в с. Нова Гребля Калинів. р-ну відкрито пам'ят. знак – хрест із тризубом – уродженцю села, полковнику Армії УНР С. Яворському (1882–1923)] / С. І. Яворський // Новини Вінниччини. – 2012. – 22 серп. – С. 2.

5.4. У назвах вулиць

2490. Безуглий, Ю. Міська рада увічнила пам'ять генерала Якова Гандзюка та професора Іллі Шульги : [дві нові вулиці в нашому місті (мікрорайон Поділля) назвали на честь відомих земляків] / Ю. Безуглий // Вінниц. газ. – 2014. – 2 верес. – С. 2.

2491. В мікрорайоні «Поділля» нові вулиці назвали на честь генерала Гандзюка та професора Шульги // Новини Вінниччини. – 2014. – 3 верес. – С. 4 : фот.

2492. Василенка Костянтина вулиця // Пам'ятки історії та культури Вінницької області. Вінниця / Обл. робоча група тому Зводу пам'яток історії та культури Вінницької обл. – Вінниця, 2016. – С. 76–77.

2493. Вулиця Василенка у Вінниці : [вулицю 30-річчя Перемоги перейменували на честь громад. та політ. діяча періоду УНР, політв'язня рад. часів – жертви сталін. репресій, розстріл. у Вінниці в липні 1941-го, К. П. Василенка] // Вінниц. газ. – 2016. – 29 січ. – С. 4 : фот.

2494. Глушак, Т. Від Високінського до Гальчевського : [про перейменування вулиць Вінниці] / Тетяна Глушак // Вінниччина. – 2016. – 26 лют. – С. 3.

2495. Грушевського Михайла вулиця // Пам'ятки історії та культури Вінницької області. Вінниця / Обл. робоча група тому Зводу пам'яток історії та культури Вінницької обл. – Вінниця, 2016. – С. 80–83.

2496. Зотов, М. Нові вулиці на «Поділлі» назвуть на честь генерала і професора : [генерала Якова Гандзюка і проф. Іллі Шульги в м. Вінниця] / М. Зотов // Місто. – 2014. – 3 верес. – С. 2 : фот.

2497. Кароєва, Т. «Декомунізація» топонімів Вінниці 2015–2016 / Т. Кароєва // Вулиці Вінниці: з історії декомунізації : довідник / Т. Кароєва. – Вінниця, 2016. – С. 23–45. – Зі змісту: [Діячі УНР, іменами яких у 2015–2016 рр. названо вулиці обласного центру : короткі біографії] : Битинського Миколи, Боржковського Валеріана, Брілінга Густава (провулок), Василенка Костянтина, Гальчевського Якова, генерала Безручка Марка (проїзд і провулок), Кошиця Олександра, Марковича Дмитра, Огієнка Івана, Отамановського Валентина, Петлюри Симона, Скоропадського Павла, Шепеля Якова, Широцького Костя (вулиця, провулок).

2498. Краевский, С. В Виннице две улицы назовут в честь генерал-майора Гандзюка и профессора Шульги / С. Краевский // Вінниц. реалії. – 2014. – 27 серп. – С. 3.

2499. Кривоніс, О. Пам'яті Костянтина Василенка : [з нагоди Дня Незалежності України у Вінниці відкрито мемор. дошку на честь першого міністра – ген. секр. праці уряду УНР] / Олег Кривоніс // Вінниччина. – 2015. – 28 серп. – С. 2 : фот.

2500. Петлюра проти Козицького – боротьба за вулиці Вінниці триває : [про перейменування вулиці Козицького на вулицю Симона Петлюри] // Независимый курьер. – 2009. – 2 верес. – С. 4.

2501. Петлюри Симона вулиця // Пам'ятки історії та культури Вінницької області. Вінниця / Обл. робоча група тому Зводу пам'яток історії та культури Вінницької обл. – Вінниця, 2016. – С. 110–111.

2502. Глумачення нових назв [вулиць міста, зокрема названих іменами діячів періоду УНР, пов'язаних з Вінниччиною] // Вінниц. газ. – 2015. – 4 груд. – Зі змісту: [Перелік діячів з їхніми корот. біогр. довідками]:

- Безручко Марко Данилович (1883–1944);
- Битинський Микола Оверкович (1893–1972);
- Боржковський Валеріан Васильович (1864–1919);
- Брлінг Густав Вольдемарович (1867–1940);
- Василенко Костянтин Прокопович (1877–1941);
- Гальчевський Яків Васильович (1894–1943);
- Кошиць Олександр Антонович (1875–1944);
- Маркович Дмитро Васильович (1848–1920);
- Огієнко Іван Іванович (1882–1972);
- Отамановський Валентин Дмитрович (1893–1964);
- Петлюра Симон Васильович (1879–1926);
- Скоропадський Павло Петрович (1873–1945);
- Шепель Яків Матвійович (1894–1921);
- Широцький Кость (Костянтин) Віталійович (1886–1919).

5.5. Військово-історичні реконструкції. Фестивалі

2503. Бондаренко, Ю. Історичні події у реальному часі : [у Вінниці вдруге відбувся Всеукр. фестиваль військ.-іст. реконструкції «Вінниця – столиця УНР»] / Юрій Бондаренко // Вінниччина. – 2017. – 20 жовт. – С. 4. – С. 9 : фот.

2504. Вінниця перетворилася на столицю УНР : [про події 9 лют. у м. Вінниця] // Независимый курьер. – 2014. – 12 лют. – С. 3 : фот.

2505. Втретє про трьох Яковів : [черг. фестиваль військ.-патріот. пісні, присвяч. трьом Яковам, діячам УНР, які воювали на території Літин. р-ну, – Гандзюку, Гальчевському та Шепелю – пройшов на сцені Літин. палацу культури] // Вінниччина. – 2019. – 6 листоп. – С. 4 : фот.

2506. Джус, Н. «Співає Поділля Леонтовича – 2018» : [12–13 груд. 2018 р. на Вінниччині відбувся фестиваль хор. мистецтва «Співає Поділля Леонтовича» з нагоди 141-ї річниці від дня народж. композитора] / Н. Джус // Світлиця. – 2018. – № 4. – С. 43–45. – кольор. фот.

2507. Заиковатый, И. Столетие назад в Виннице воевали за спиртзавод, а в минувшую субботу реконструкторы бились у башни : [у Вінниці на Європ. площі відбулась іст. реконструкція «Вінниця – столиця УНР»] / И. Заиковатый // Вінниц. реалії. – 2017. – 18 жовт. – С. 2 : фот.

2508. Зарицький, П. А. Вшанували Великого Українця : [про обл. свято, яке відбулося в день 150-х роковин від дня народж. М. С. Грушевського у с. Сестринівка Козятин. р-ну] / П. А. Зарицький // Вісн. Козятинщини. – 2016. – 6 жовт. – С. 7 : кольор. фот.

2509. Зотов, М. Як реконструктори Вінницю звільняли : відтворювали подільські баталії часів УНР майже 180 учасників : [у Вінниці вчетверте відбувся Всеукр. фестиваль військ.-іст. реконструкції «Вінниця – столиця УНР» (11–14 жовт.). Він був наймасштабніший] / М. Зотов // Місто. – 2019. – 16 жовт. – С. 30.

2510. Ковальський, Р. Бершадь визволяли біля «Райдуги» із «Петлюрою» : [у Центр. парку м. Вінниці відтворено події 1919 р. – «Бій за Бершадь», який відбувся в рамках фестивалю «Вінниця – столиця УНР»] / Роман Ковальський // 33-й канал. – 2018. – 17 жовт. – С. 9.

2511. Ковальський, Р. Полк Мішки Япончика носив ім'я Леніна : [у Вапнярці до 100-річчя Вапняр. операції Армії УНР відтворили розгром 54-го більшовиц. полку одес. авторитета] / Роман Ковальський // 33-й канал. – 2019. – 31 лип. – С. 6 : фот.

2512. Ковтонюк, І. «Вінниця – столиця УНР» : [14 жовт. у м. Вінниця пройде Всеукр. фестиваль військ.-іст. реконструкції «Вінниця – столиця УНР»] / Іван Ковтонюк // Вінниц. газ. – 2017. – 13 жовт. – С. 7 : фот.

2513. Кривоніс, О. Живий урок історії : [у Вапнярці вшанували вояків «Залізної» дивізії Армії УНР, котрі під командуванням полковника Олександра Удовиченка сто років тому розбили більшовиц. військо та звільнили від окупантів стратег. залізнич. вузол. Іст. реконструкція бою] / Олег Кривоніс // Вінниччина. – 2019. – 2 серп. – С. 2 : фот.

2514. Мельник, В. Виставки військової техніки, історична реконструкція боїв та марш «протистояння» : [у Вінниці до Дня захисника Батьківщини ефектно та гучно провели фестиваль «Вінниця – столиця УНР»] / Вікторія Мельник // Вінниччина. – 2019. – 16 жовт. – С. 7 : кольор. фот.

2515. Петлюрівці знову наступають? : [про фестиваль військ.-іст. реконструкції «Вінниця – столиця УНР»] // Іст. калейдоскоп. – Вінниця, 2017. – № 1. – С. 23–25 : кольор. фот.

2516. Пустіва, В. «Вінниця – столиця УНР» : [10 жовт. у Вінниці розпочався 5-ден. фестиваль військ.-іст. реконструкції «Вінниця – столиця УНР»] / В. Пустіва // Вінниц. газ. – 2019. – 11 жовт. – С. 1.

2517. Пустіва, В. «Чотирикутник смерті» «ожив» у центрі Вінниці : [у Вінниці відбулася реконструкція іст. подій осені 1919 р. : було відтворено бій періоду визвол. змагань «Дієва Армія Української Народної Республіки – Збройні Сили Півдня Росії» в рамках фестивалю військ.-іст. реконструкції «Жива історія: Вінниця – столиця УНР»] / В. Пустіва // Слово педагога. –

2016. – Жовт. (№ 10). – С. 7 ; Вінниц. газ. – 2016. – 21 жовт. – С. 1, 11 : кольор. фот.

2518. Пустіва, В. Як вояки армії УНР у Центральному парку «Брали Бершадь»: [реконструкція бою армії УНР під містечком Бершадь відбулась у Центр. міськ. парку Вінниці в рамках фестивалю «Вінниця – столиця УНР»] / Валентина Пустіва ; фот. Сергія Бахмутова // Вінниц. газ. – 2018. – 19 жовт. – С. 8.

2519. Пустіва, В. Як у центрі міста ожила історія : [14 жовт. 2017 р., в День захисника України, Європ. площа в центрі Вінниці перетворилася на арену битви. Відбулася військ.-іст. реконструкція вулич. бою Армії УНР проти більшовиків] / Валентина Пустіва // Вінниц. газ. – 2017. – 20 жовт. – С. 9.

2520. 100-річчя переможної Вapнярської операції Армії УНР відзначили на місці боїв : Днями минає 100 років успішної Вapнярської операції Дієвої армії УНР (26–31 лип. 1919 р.) : [ювілей відзначили військ.-іст. реконструкцією, відкриттям мемор. дошки та іншими культур. заходами] [Електронний ресурс] // Спецпроект «Українська революція 1917–1921» : історична правда : вебсайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://www.istpravda.com.ua/short/2019/07/26/156011/> (дата звернення: 03.09.2019), вільний. – Назва з екрана.

2521. У Вінниці пройшла військово-історична реконструкція бою армії УНР та збройних сил Півдня Росії : 15 жовт. в рамках заходів до Дня захисника України у Вінниці відбулася унікал. реконструкція іст. подій осені 1919 р. // Новини Вінниччини. – 2016. – 19 жовт. – С. 4 : фот.

2522. У Крижополі відтворили бій часів Української революції : [реконструйовано події верес. 1919 р. на залізнич. ст. «Крижопіль»] // Новини Вінниччини. – 2019. – 11 груд. – С. 18.

2523. У с. Некрасове відтворили столітній бій Армії УНР проти «червоної» та «білої» Росії : [реконструкція бою, який проходив 100 років тому на території Вінниц. р-ну] // Новини Вінниччини. – 2019. – 11 груд. – С. 4 : іл.

2524. Хмельницький, И. 95 лет назад Винница почти месяц была столицей Украины : [у Вінниці пройшла ретроакція «Столичний трамвай», присвяч. подіям УНР у Вінниці] / И. Хмельницький // Вінниц. реалії. – 2014. – 12 лют. – С. 10 : кольор. фот.

2525. Чудновський, В. Перші «циклісти» : як у Вінниці зароджувався велорух : [у рамках фестивалю «Вінниця – столиця УНР» у місті пройшла іст. реконструкція велосипед. руху кінця 19 – поч. 20 ст.] / Валерій Чудновський // RIA. – 2019. – 16 жовт. – С. 14 : фот.

* * *

2526. Лобановська, А. «Стеценків Великдень» лунає по церквах... : [про другий фестиваль укр. музики і духов. культури, який вшановує пам'ять видат. укр. композитора, педагога, подвижника укр. нац. церкви К. Г. Стеценка, який у 1910–1917 рр. жив у м. Тиврові, с. Голово-Русава (тепер с. Олександрівка Томашпільського району) та Вінниці] / А. Лобановська // Молодь України. – 2008. – 10–11 черв. – С. 1, 4.

2527. Медведєва, І. Відновлять криївку : [у Літині відбувся Перший район. фестиваль військ.-патріот. пісні, присвяч. отаманам УНР] / Інна Медведєва // Вінниччина. – 2017. – 8 листоп. – С. 1.

2528. Медведєва, І. Гальчевський-фест-2018 : [на території Хмельницького та Вінницького обл. пройшов Всеукр. фестиваль, присвяч. пам'яті полковника УНР Якова Гальчевського] / Інна Медведєва // Вінниччина. – 2018. – 5 груд. – С. 7 : кольор. фот.

2529. Пам'яті трьох Яковів : [у Літині вже вдруге відбувся фестиваль військ.-патріот. пісні, присвяч. пам'яті трьох легендар. діячів УНР, – Я. Гандзюка, Я. Гальчевського, Я. Шепеля] // Вінниччина. – 2018. – 7 листоп. – С. 1.

2530. Фестиваль військово-патріотичної пісні на честь діячів УНР об'єднав юнацтво Літинщини : [3 листоп. в селищі Літин уперше відбувся район. фестиваль військ.-патріот. пісні «Ми

йдемо, щоб підняти з руїни українську державу нову» на честь видат. уродженців Літинщини, військ. діячів УНР, керівників укр. антибільшовиц. визвол. руху на Вінниччині 1917–1920-х рр.: генерала Я. Гандзюка, полковників і повстан. отаманів Я. Гальчевського і Я. Шепеля] // Освіта Вінниччини. – 2017. – 3 листоп. – С. 3 : фот.

5.6. Документальна кінематографія

2531. Гарбач, Т. Складне польсько-українське братерство 1918–1920 у польській документальній фільмотеці : [про доробок пол. док. кінематографії цього періоду, зокрема багато матеріалів присвяч. відносинам С. Петлюри і Ю. Пілсудського, які відбувалися на теренах Вінниччини] / Т. Гарбач // Польща та Україна в боротьбі за незалежність 1918–1920 : наук. конф., 14–15 листоп. 2008 р., м. Луцьк / під ред. Т. Кшонстка. – Варшава, 2010. – С. 110–137 : іл. – Зі змісту: [Стіл, на якому Ю. Пілсудський та С. Петлюра підписували док. у квіт. 1920 р.]. – С. 467.

2532. Колногузова, Д. «Таємна операція» : [у Вінниц. кінотеатрі «Родина» відбулася прем'єра фільму режисера Валерія Шалиги «Таємна операція» про добу визвол. змагань 1917–1921 рр., зустріч у Вінниці голови Директорії УНР Симона Петлюри із маршалом Польщі Юзефом Пілсудським] / Діана Колногузова // Місто. – 2019. – 16 жовт. – С. 5.

2533. Курдюков, М. У Вінниці знімають фільм про Петлюру : [про зйомки у Вінниці іст. фільму про Симона Петлюру] / Михайло Курдюков // RIA. – 2017. – 21 черв. – С. 10.

2534. Маковецька, О. Леонтовича покажуть у кіно : [у Вінниці знімають док. кінострічку про композитора Миколу Леонтовича] / Олександра Маковецька // Місто. – 2019. – 3 квіт. – С. 24.

2535. Медведєва, І. Петлюра повернувся? : в місті над Бугом скінчилися зйомки іст. фільму про часи УНР [на території Вінниччини] / Інна Медведєва // Вінниччина. – 2017. – 30 черв. – С. 4.

2536. Пустіва, В. Вінниця, центр, «Замах на Петлюру» : [про зйомки у Вінниці іст.-пригодн. фільму «Замах на Петлюру»] / В. Пустіва // Вінниц. газ. – 2017. – 23 черв. – С. 9.

2537. Скрипник, В. Вісім фільмів про легендарні постаті : [короткометраж. стрічки присвятили 100-річчю Укр. революції] / В. Скрипник // Голос України. – 2019. – 27 лют.

2538. Сюдюков, І. Симон Петлюра: кара чесної пам'яті : [на екрани вийшов фільм режисера Олеся Янчука про драм. моменти біогр. Голов. отамана УНР] / Ігор Сюдюков // День. – 2018. – 21–22 верес. – С. 19.

2539. Шамлей, І. Панцерник «Петлюра» та вінницький історик Олександр Федоришен знялися в історичному фільмі «Чорний ворон» : [у Вінниці в кінотеатрі «Родина» відбулася презентація та показ іст. драми «Чорний ворон» за мотивами одноймен. роману-бестселера В. Шкляра] / Ірина Шамлей // 33-й канал. – 2019. – 18 груд. – С. 17 : фот.

6. Період Української революції 1917–1921 рр. в художній літературі

6.1. Героїко-патріотична поезія, опублікована на шпальтах подільських газет доби Української революції 1917–1921 рр. (з фонду Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва)

2540. Вдовиченко, М. Пісня козаків : [вірш] / М. Вдовиченко // Укр. козак. – 1919. – 19 верес.

2541. Г. М. Б. «Спinyть тепер не смійте нас...» : [вірш] / Г. М. Б. // Шлях. – 1919. – 14 верес.

2542. Годованець, М. «Чужі, байдужі та злочинні...» : [вірш] / М. Годованець // Трудова громада. – 1919. – 12 лип.

2543. Григорович. Повстанська пісня : [вірш] / Григорович // Трудова громада. – 1919. – 24 лип.

2544. Животко, А. За волю : (поезія в прозі) / Арк. Животко // Трудова громада. – 1919. – 14 серп.

2545. Животко, А. Нарід повстав!.. : [вірш] / Арк. Животко // Трудова громада. – 1919. – 16 листоп.

2546. Журлива, О. «Козаче, сили не жалій» : [вірш] / О. Журлива // Новини. – 1919. – 19 жовт.

2547. Журлива, О. «Під блакитним небом – небом України» : [вірш] / О. Журлива // Шлях. – 1919. – 7 верес.

2548. Журлива, О. «...Як згадаю, що недоля...» : [вірш] / О. Журлива // Трудова громада. – 1919. – 8 жовт.

2549. Запорожець, А. Заклик : [вірш] / Андрій Запорожець // Трудова громада. – 1919. – 15 лип.

2550. Згурський, Т. Боротьба : [вірш] / Тодось Згурський // Шлях. – 1919. – 4 жовт.

2551. Іванченко, С. Вінок на братську могилу... : [вірш] / С. Іванченко // Укр. козак. – 1919. – 22 серп.

2552. Іванченко, С. Вперед, козаче! ... : [вірш] / С. Іванченко // Укр. козак. – 1919. – 13 серп.

2553. Іванченко, С. До подолян : [вірш] / С. Іванченко // Укр. козак. – 1919. – 2 лип.

2554. Іванченко, С. «З журбою туга обнялась...» : [вірш] / С. Іванченко // Новий шлях. – 1919. – 18 черв.

2555. Іванченко, С. Козацька... : [вірш] / С. Іванченко // Укр. козак. – 1919. – 23 серп.

2556. Іванченко, С. На вічну пам'ять... : [вірш] / С. Іванченко // Укр. козак. – 1919. – 19 серп.

2557. Іванченко, С. Не піддуриш, москалю : [вірш] / С. Іванченко // Укр. козак. – 1919. – 15 верес.

2558. Іванченко, С. «Розбий, вітре, чорні хмари...» : [вірш] / С. Іванченко // Новий шлях. – 1919. – 19 черв.

2559. Іванченко, С. Старшина раю : [вірш] / С. Іванченко // Новини. – 1919. – 26 жовт.

2560. Іванченко, С. Трощи московськеє ярмо! : [вірш] / С. Іванченко // Укр. козак. – 1919. – 11 жовт.

2561. Іщук, Г. С. Повстанець : [вірш] / Г. С. Іщук // Шлях. – 1919. – 16 жовт.

2562. Качура, Я. Ми зброї не зложим своєї : [вірш] / Я. Качура // Шлях. – 1919. – 21 верес.

2563. К-ий, Ів. Там і тут : [вірш] / Ів. К-ий // Трудова громада. – 1919. – 16 лип.

2564. Козак Голота. Повстанська дума : [вірш] / Козак Голо-
та // Укр. козак. – 1919. – 22 жовт.

2565. Крокос, М. Безталання : [вірш] / Міх. Крокос // Жит-
тя Поділля. – 1918. – 28 груд.

2566. Кутянський, Ів. Народна пісня : (на мотив «Гей чо-
го, хлопці славні») / Ів. Кутянський // Життя Поділля. – 1919. – 6 лют.

2567. Максимець. «Там на горі огні горять...» : [вірш]
/ Максимець // Шлях. – 1919. – 8 жовт.

2568. Максимець, В. «Бийте, звони! Бийте, звони!» [вірш]
/ В. Максимець // Шлях. – 1919. – 12 падолиста.

2569. Максимець, В. «Вона в крові, в сльозах була...» :
[вірш] / В. Максимець // Шлях. – 1919. – 24 серп.

2570. Максимець, В. 3 пісень війни : [вірш] / В. Макси-
мець // Шлях. – 1919. – 1 листоп.

2571. Максимець, В. «Знов смієшся, лютий кате?» : [вірш]
/ В. Максимець // Шлях. – 1919. – 28 серп.

2572. Михайлович, П. «Патріоти» : (байка) / П. Михайло-
вич // Життя Поділля. – 1919. – 26 січ.

2573. Михайлович, П. Пісня большевика : співається на
голос «У сусіда хата біла» / П. Михайлович // Життя Поділля. –
1919. – 5 лют.

2574. Нарушевич, М. «Народе мій! Століття цілі...» :
[вірш] / М. Нарушевич // Шлях. – 1919. – 9 жовт.

2575. Нарушевич, М. Не плач, сестро, що стогін на Укра-
їні. Присвята О. Л. : [вірш] / М. Нарушевич // Шлях. – 1919. –
21 верес.

2576. Нарушевич, М. «О, доки, люде, братню кров і сльози
будуть лити?...» : [вірш] / М. Нарушевич // Шлях. – 1919. – 24 па-
долиста (1 груд.).

2577. Нарушевич, М. «Прокинься, Україно...» : [вірш] / М. Нарушевич // Шлях. – 1919. – 19 жовт.

2578. Нарушевич, М. «Ти знову, о воле, вернулась до нас!...» : [вірш] / М. Нарушевич // Шлях. – 1919. – 17 жовт.

2579. Нарушевич, М. «Я плачу над долею твоєю, Україно...» : [вірш] / М. Нарушевич // Шлях. – 1919. – 4 жовт.

2580. Обідний, М. Жнива людства : [вірш] / М. Обідний // Трудова громада. – 1919. – 26 жовт.

2581. Оверкович, М. «Нехай, нехай і ще чужинці...» : [вірш] / М. Оверкович // Трудова громада. – 1919. – 19 лип.

2582. Остапович, М. «Із-за гір, із-за моря летить...» : [вірш] / М. Остапович // Життя Поділля. – 1919. – 3 січ.

2583. Островський, В. Козак : [вірш] / В. Островський // Шлях. – 1919. – 24 серп.

2584. Островський, В. Марта : оповідання / В. Островський // Шлях. – 1919. – 1 жовт.

2585. Островський, В. Рідна земля : оповідання / В. Островський // Шлях. – 1919. – 28 серп.

2586. Островський, В. Червоні квіти : [вірш] / В. Островський // Шлях. – 1919. – 17 серп.

2587. Островський, В. Я хотів би... : [вірш] / В. Островський // Хвиля. – 1920. – 9 трав.

2588. Пачовський, В. Прощання в полоні : [вірш] / В. Пачовський // Трудова громада. – 1919. – 17 лип.

2589. Поліщук, К. Із циклу «Повстанські стежі» : [вірш] / Клим Поліщук // Шлях. – 1919. – 7 верес.

2590. П-н. Пора : [вірш] / П-н // Шлях. – 1919. – 1 верес.

2591. Речмед. «Рве кайдани Україна...» : [вірш] / Речмед // Новий шлях. – 1919. – 25 черв.

2592. Свідзінський, В. «Вже близько день. Сховався місяць...» : [вірш] / В. Свідзінський // Життя Поділля. – 1918. – 26 груд.

2593. Сосюра, В. «То не вітер віє із тьми-домовини...» : [вірш] / В. Сосюра // Укр. козак. – 1919. – 1 лип.

2594. Сосюра, В. «Я знаю, буде час, і сонце ясне встане...» : [вірш] / В. Сосюра // Укр. козак. – 1919. – 27 черв.

2595. Стах, П. Смерть козака : [вірш] / П. Стах // Укр. слово. – 1919. – 29 лип. – С. 2.

2596. Стах, П. Хор гайдамаків : (із п'єси «Гайдамаки») : [вірш] / П. Стах // Укр. козак. – 1919. – 12 серп.

2597. Тарноградський, В. «Минують дни брани кровавой...» : [вірш] / В. Тарноградський // Подолянин. – 1917. – 2 марта.

2598. Татарчук. Вартуй, Кіндрате! : міністерська комедія / Татарчук // Життя Поділля. – 1919. – 4 січ.

2599. «Триб». Реп'яхи : суперечка : (майже пер. з Лермонтова) / «Триб» // Життя Поділля. – 1919. – 15 лют.

2600. Цвігун, Г. Боже, помагай! : [вірш] / Г. Цвігун // Шлях. – 1919. – 6 падолиста.

2601. Чайка, Г. «Крови, ой крові ще стілько!.. » : [вірш] / Г. Чайка // Шлях. – 1919. – 10 верес.

2602. Шевченко, І. Братові-москалеві : [вірш] / І. Шевченко // Укр. козак. – 1919. – 10 жовт.

2603. Шкрумляк, Ю. Перед боєм : [вірш] / Юрій Шкрумляк // Шлях. – 1919. – 7 верес.

2604. Я. С. «Нехай сміються божевільні...» : [вірш] / Я. С. // Трудова громада. – 1919. – 28 черв.

6.2. Художні твори про події визвольних змагань доби Української революції 1917–1921 р.

2605. Бондаренко, О. Повернення із забуття : іст. нарис / Олександр Бондаренко, Іван Бондаренко. – Київ : Стікс, 2012. – 360 с. – (Бібліотека історичного клубу УНР).

2606. Бондаренко, О. Протистояння : іст. нарис / Олександр Бондаренко. – Київ : Стікс, 2013. – 360 с. – (Бібліотека історичного клубу УНР).

2607. Бондаренко, О. Роздоріжжя : іст. нарис / Олександр Бондаренко. – Київ : Стікс, 2014. – 296 с. – (Бібліотека історичного клубу УНР).

2608. Горак, В. Трилогія про Українську Революцію 1917–1921 років : про трилогію сучас. укр. історика О. Бондаренка «Повернення із забуття», «Протистояння» та «Роздоріжжя» / В. Горак // Літ. Україна. – 2016. – 21 квіт. (№ 15). – С. 14.

2609. Горліс-Горський, Ю. Холодний яр : роман : у 2 ч. / Ю. Горліс-Горський. – Львів : Червона калина, 1994. – 342 с.

2610. Гриб, К. К. Чад : іст. роман / К. К. Гриб ; ред. В. П. Мацько. – Хмельницький : Доля, 1996. – 344 с.

2611. Деніс, М. Час жити не вибирають : оповідання : [про М. Леонтовича] / Микола Деніс. – Немирів : Климко П. М., 2010. – 32 с.

2612. Дмитрук, О. М. Отаман Яків Шепель : іст. роман-трагедія / Олександр Дмитрук. – Вінниця : Данилюк В. Г., 2009. – 340 с.

2613. Дніпровський, І. Столиця Республіки : роман : [про події 1919 р. на Поділлі, зокрема в Кам'янці-Подільському] / Іван Дніпровський ; Горбатюк, В. Невідомий роман Івана Дніпровського [Шевченка] / В. Горбатюк // Русалка Дністровая : літ.-краєзнав. зб. / голов. ред. М. Ф. Каменюк. – Вінниця, 2014. – [Вип. 2]. – С. 77–228.

2614. Іваничук, Р. Країна Ірредента : роман : [один з гол. героїв роману – Є. Коновалець] / Р. Іваничук. – Київ : Ярославів Вал, 2008. – 192 с.

2615. Іванченко, М. Г. Дума про вільних козаків : роман-хроніка : [змальовані події Української революції 1917–1921 рр.] / М. Г. Іванченко. – Київ : Вид-во ім. Олени Теліги, 2006. – 336 с. : іл.

2616. Кобець, В. Нехай святиться ім'я твоє... : (поема) : [присвяч. І. Огієнку] / В. Кобець // Русалка Дністровая : літ.-краєзнав. зб. / упоряд. М. Каменюк. – Вінниця, 2017. – Вип. 5. – С. 335–348.

2617. Коваль, Р. Отаман Зелений : іст. нарис / Роман Коваль. – 4-те вид., випр. – Київ : Іст. клуб «Холодний Яр» ; Кам'янець-Подільський : Аксиома, 2016. – 555, [2] с. : фот. – (Бібліотека Історичного клубу «Холодний Яр». Отаманія ХХ століття ; кн. 3).

2618. Колесник, Л. Таємниця старої груші : [оповідання] / Лариса Колесник // Вінниц. край. – 2017. – № 3. – С. 28–36.

2619. Корсак, І. Ф. Капелан армії УНР : роман / І. Ф. Корсак. – Київ : Ярославів Вал, 2009. – 176 с.

2620. Лазаренко, В. Балада про хлопців, які загинули від рук червоних бандитів. Вінниця, 1919 рік : [вірш] / В. Лазаренко // Благослови мене : поезії / В. Лазаренко. – Вінниця, 2002. – С. 106–107.

2621. Лазаренко, В. Заклична : [вірш-присвята героям УНР] / В. Лазаренко // Вовкодав, В. Жмеринський край : іст.-краєзнав. нарис / В. Вовкодав, В. І. Лазаренко. – Вінниця, 2003. – С. 60.

2622. Литвин, С. Балада про двох повстанців ; Є у місті майдан Коновальця : [вірші] / С. Литвин // Вінниц. край. – 2016. – № 2. – С. 11.

2623. Лісовий, П. Дума про отаманів Соколовських : поезія Петра Лісового / П. Лісовий // Завальнюк, К. Українська амазонка Олександра Соколовська (отаманша «Маруся») / К. Завальнюк,

Т. Стецюк. – Вінниця, 2010. – С. 77–78 : іл. – (Бібліотека Історичного клубу «Холодний Яр»).

2624. Лісовол, В. Про братів-отаманів Соколовських і сестру їхню Марусю : іст. пісня / слова і музика Віктора Лісовола // Завальнюк, К. Українська амазонка Олександра Соколовська (отаманша «Маруся») / К. Завальнюк, Т. Стецюк. – Вінниця, 2010. – С. 77–78 : іл. – (Бібліотека Історичного клубу «Холодний Яр»).

2625. Марценюк, В. Трагічна любов отамана Артема / В. Марценюк. – Вінниця : Радіоінформ, 2010. – 100 с.

2626. Масурик, П. Пам'яті Євгена Коновальця : [вірш] / П. Масурик // Вільний шлях. – 1996. – Кн. 5. – С. 576–577.

2627. Мосендз, Л. Людина покірна / Леонід Мосендз. – Київ : Укр. вид. спілка ім. Ю. Липи, 2011. – 164 с. : портр.

Рец.: Шкляр, В. Він писав, щоб нас було більше, або Десять новел старшини Армії УНР : [про кн. Л. Мосендза «Людина покірна»] / Василь Шкляр // Літ. Україна. – 2012. – 3 трав. – С. 7.

2628. Петлюра, С. В. Московська воша. Оповідання дядька Семена про те, як московські воші їдять Україну та що з ними треба робити / С. В. Петлюра ; [упоряд., передм. П. М. Мовчана]. – Київ : Просвіта, 2016. – 103 с. – (Бібліотека українського воїна).

2629. Поліщук, К. Вибрані твори / Клим Поліщук ; упоряд. Валерій Шевчук ; передм. С. Яковенка. – Київ : Смолоскип, 2009. – 704 с. – (Розстріляне Відродження). – Бібліогр.: с. 689–697.

2630. Рябий, М. О. Калина над прірвою : іст. роман-дилогія з циклу «Земледухи» / М. О. Рябий. – Київ : Фенікс, 2008. – 583 с.

Рец.: Лихогляд, Л. Від Крут до Соловків і Парижа : [про роман М. Рябого «Калина над прірвою», дія якого відбувається в кремлів. кабінетах та на Соловках, в Парижі і під Крутами, у Вінниці в апартаментах уряду УНР та в чекіст. катівнях, у частинах Січових Стрільців, що квартирували на Поділлі, та в поділ. містечках і селах] / Л. Лихогляд // Вінниччина. – 2009. – 10 лют. – С. 4.

2631. Рябий, М. О. Ще не вмерла Україна : роман : [про події Укр. нац.-визвол. революції 1917–1920 рр., зокрема на Вінниччині] / Микола Рябий ; передм. В. Вітковського «...І ніколи не вмере!». – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2018. – 602 с. : іл.

2632. Самчук, У. На білому коні ; На коні вороному : спомини і враження. У 2 ч. / У. Самчук. – Острог ; Луцьк : Твердиня, 2007. – 424 с. – Електрон. версія. – Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=3652> (дата звернення: 17.02.2019), вільний. – Назва з екрана.

2633. Самчук, У. На білому коні : спомини і враження / У. Самчук // Дніпро. – 1993. – № 2/3. – С. 94–113 ; № 7/9. – С. 68–91.

2634. Самчук, У. На білому коні : розд. із кн. «Споминів і вражень» / У. Самчук // Українське слово : хрестоматія укр. літ. та літ. критики ХХ ст. : у 3 кн. – Київ, 1994. – Кн. 2. – С. 514–533.

2635. Самчук, У. На коні вороному : спомини і враження / У. Самчук // Дзвін. – 1994. – № 6. – С. 51–101 ; № 7. – С. 25–103 ; № 8. – С. 77–108.

2636. Смолич, Ю. К. Мир хатам, війна палацам : роман / Ю. К. Смолич. – Харків : Фоліо, 2008. – 571 с. – (Українська література).

2637. Страшенко, О. Дівчина-отаман : [вірш] / О. Страшенко // Завальнюк, К. Українська амазонка Олександра Соколовська (отаманша «Маруся») / К. Завальнюк, Т. Стецюк. – Вінниця, 2010. – С. 82–83.

2638. 100-річчю подій Української революції 1917–1921 років і 25-річчю Незалежності України присвячується : уривки з іст.-док. роману О. Ветрова «На скрижалях долі» // Слово Просвіти. – 2017. – 9–15 берез (№ 10). – С. 7 : фот.

2639. Стрельбицький, М. П. Гальчевський : поема з героєм / М. П. Стрельбицький. – Вінниця : О. Власюк, 2003. – 16 с. – (Бібліотечка «Перлінка»).

2640. Тинченко, Я. Ю. Під зіркою Давида. Єврейські національні формування в Україні в 1917–1920 роках / Я. Тинченко ; худож. Б. Піргач. – Київ : Темпора, 2014. – 166, [4] с. : іл., 233 фот. – (Militaria Ucrainica). – Зі змісту: Полтава, Л. Семен Якерсон з України : [поема] / Леонід Полтава. – С. 151–157.

2641. Ткачук, П. Безмежно відданий Україні : [про І. Паламарчука, ветерана армії УНР, уродженця м. Літин, героя твору укр. письменника У. Самчука «На білому коні»] / П. Ткачук // Вінниччина. – 2005. – 29 листоп.

2642. Ткачук, П. І. Уладівко, доле моя! : [про історію с. Уладівка Літин. р-ну, спогади місц. жителів, видат. особистостей, доля яких пов'яз. із селом] / Павло Ткачук. – Вінниця : Вінниц. обл. друк., 2015. – 448 с. : іл. – Зі змісту:

Дума про мужнього вояку Ониська Грабарчука-Рубаку : [підхорунжого армії УНР] : [вірш] / П. І. Ткачук. – С. 125–126;

Дума про Орла Подільського краю – Якова Гальчевського : [вірш] / П. І. Ткачук. – С. 118–120;

Дума про Шепеля-отамана : [вірш] / П. І. Ткачук. – С. 122.

2643. Шкляр, В. Маруся : роман / Василь Шкляр. – Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2014. – 320 с. ; 2016. – 320 с. : іл. ; 2017. – 384 с. : портр. – (Національний бестселер).

2644. Шкляр, В. Чорний ворон : [про період 1917–1921 рр. в історії України] ; Залишенець : [іст. романи] / Василь Шкляр. – 4-те вид. – Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2017. – 432 с.

2645. Шкляр, В. М. Залишенець : роман / В. М. Шкляр. – Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2013. – 384 с. – (Український бестселер).

2646. Як на вільне, на радісне свято... : укр. поезія доби національно-визвольних змагань (1917–1921 рр.) / авт.-упоряд.: К. В. Завальнюк, Т. В. Стецюк. – Вінниця : Діло, 2007. – 492 с. – Зі змісту:

Битинський, М. «Нехай, нехай іще чужинці...» ; *Дума про Щербака* ; «Вбили козаченьків – усіх розстріляли...» ; *Епітафія* :

на могилу 359 Лицарів Базару ; Бог войовників ; Присяга : [поезія. Корот. біогр. довідка] / Микола Битинський. – С. 24–29;

Бурггардт, О. Жорстокі дні ; Попіл імперій : (уривок) : [поезія. Корот. біогр. довідка] / Освальд Бурггардт. – С. 37–39, 448;

Вдовиченко, М. Пісня козаків ; Наш Отаман став на варту : [вірші. Корот. біогр. довідка] / Максим Вдовиченко. – С. 40–41, 449;

Годованець, М. «Ще не раз дев'ятий вал...» ; Пам'яті поета С. Грещенка : [витяг з присвяч. йому оповідання «За волю рідного Краю»] ; «Весна йде, radoщами п'яна» : [поезія] / Микита Годованець. – С. 57–60, 452;

Западнюк, Г. «То не грім заgrimів...» : [вірш. Корот. біогр. довідка] / Гнат Западнюк. – С. 102, 456;

Качура, Я. Ми збрoї не зложили своєї : [вірш. Корот. біогр. довідка] / Яків Качура – С. 143, 458;

Максимець, В. Байдужість ; «Знов смієшся, лютий кате?...» ; «Там, нагорі огні горять...» ; 3 пісень війни : [вірші. Корот. біогр. довідка] / Василь Максимець. – С. 180–184, 464;

Миронюк, Л. «Прошли віки, скінчились зміни – ...» ; «Військо рудих патлачів...» ; «Нема нам місця на землі – ...» : [поезія. Корот. біогр. довідка] / Лавро Миронюк. – С. 193–195, 466–467;

Мосендз, Л. *Romona militans* (1919) ; Балада про побратима ; «У сні, під киреєю віку...» ; «Рясні були тоді серпневі дні...» ; «Коли ми ранками рушали з сіл...» : [вірші. Корот. біогр. довідка] / Леонід Мосендз. – С. 197–203, 467;

Нарушевич, М. Присвята О. Л. ; «Я плачу над долею твоєю, Україно...» ; «Народе мій! Століття цілі...» ; «Ти знову, о воле, вернулась до нас!» ; «Прокинься, Україно...» ; «Погас захід. Густа імла...» ; На Волинь ; На могилі Б. Грінченка : [вірші. Корот. біогр. довідка] / Микола Нарушевич. – С. 204–212, 468;

Старицька-Черняхівська, Л. Вартовий ; Українському народові : [поезія. Корот. біогр. довідка] / Людмила Старицька-Черняхівська. – С. 325–326, 479;

Свідзинський, В. «Вже близько день. Сховався місяць...» ; Допомога : монолог «патріоти» : [вірші. Корот. біогр. довідка] / Володимир Свідзинський. – С. 309–312, 479–480.

2647. Янчук, Б. В. Незакінчена опера : роман [про М. Д. Леонтовича] / Б. В. Янчук. – Київ : Рад. письменник, 1986. – 237 с.

7. Довідково-бібліографічні матеріали

2648. Академік Михайло Грушевський : матеріали до бібліогр., 1885–1996 / Нац. акад. аграр. наук України ; уклад. Б. Грановський. – Київ : [б. в.], 1999. – 330 с.

2649. **Бібліографічний** збірник, присвячений X річниці Жовтневої революції на Україні (1917–1927). – Харків, 1930.

Ч. I : Історія України. – 148 с.

Ч. II : Краєзнавство та етнологія. – 145 с.

2650. **Бібліографія** праць з історії Української революції / В. Солдатенко // Україна в революційну добу : іст. есе-хроніки : в 4 т. / В. Солдатенко. – Харків, 2008. – Т. 1 : Рік 1917. – С. 529–557.

2651. **Верстюк, В. Ф.** Діячі Української Центральної Ради : бібліогр. довід. / В. Ф. Верстюк, Т. С. Осташко. – Київ : [б. в.], 1998. – 255 с.

2652. **Вибрана** бібліографія // Нариси історії Української революції 1917–1921 років : у 2 кн. / керівник авт. кол. В. Ф. Верстюк. – Київ, 2011. – Кн. 1. – С. 372–388.

2653. **Історія** України : наук.-допом. бібліогр. покажч. за 2001 рік / Держ. іст. б-ка України ; упоряд.: Т. Приліпко [та ін.] ; відп. за вип. О. Виноградова. – Київ : Арістей, 2004. – 516 с. – Зі змісту: [Доба революції]. – С. 265–280.

2654. **Історія** України : наук.-допом. бібліогр. покажч. за 2002 рік / Держ. іст. б-ка України ; упоряд.: Т. Приліпко [та ін.] ; відп. за вип. О. Виноградова. – Київ : Авокадо, 2005. – 614 с. – Зі змісту: [Доба революції]. – С. 317–334.

2655. **Історія** України : наук.-допом. бібліогр. покажч. за 2003 рік / Держ. іст. б-ка України ; упоряд.: Т. Приліпко [та ін.] ; відп. за вип. О. Виноградова. – Київ : Арістей, 2006. – 497 с. – Зі змісту: [Доба революції]. – С. 258–275.

2656. Історія України : наук.-допом. бібліогр. покажч. за 2004 рік / Держ. іст. б-ка України ; упоряд.: Т. Приліпко [та ін.] ; відп. за вип. О. Виноградова. – Київ : Арістей, 2006. – 610 с. – Зі змісту: [Доба революції]. – С. 294–314.

2657. Історія України : наук.-допом. бібліогр. покажч. за 2005 рік / Держ. іст. б-ка України ; упоряд.: Т. Приліпко [та ін.] ; відп. за вип. О. Виноградова. – Київ : Арістей, 2007. – 556 с. – Зі змісту: [Доба революції]. – С. 286–305.

2658. Історія України : наук.-допом. бібліогр. покажч. за 2006 рік / Держ. іст. б-ка України ; упоряд.: Т. Приліпко [та ін.] ; відп. за вип. А. Скорохатова. – Київ : Арістей, 2008. – 714 с. – Зі змісту: [Доба революції]. – С. 365–389.

2659. Історія України : наук.-допом. бібліогр. покажч. за 2007 рік / Держ. іст. б-ка України ; упоряд.: Т. Приліпко [та ін.]. – Київ : Арістей, 2009. – 752 с. – Зі змісту: [Доба революції]. – С. 409–434.

2660. Історія України : наук.-допом. бібліогр. покажч. за 2008 рік / ДЗ «Нац. іст. б-ка України» ; упоряд.: Т. Приліпко [та ін.] ; відп. за вип. А. Скорохатова. – Київ : Вид. дім «Вініченко», 2011. – 767 с. – Зі змісту: [Доба революції]. – С. 406–440.

2661. Історія України : наук.-допом. бібліогр. покажч. за 2009 рік / Нац. іст. б-ка України ; упоряд.: Т. Приліпко [та ін.] ; відп. за вип. А. Скорохатова. – Київ : Вид. дім «Вініченко», 2011. – 643 с. – Зі змісту: [Доба революції]. – С. 337–361.

2662. Історія України : наук.-допом. бібліогр. покажч. за 2010 рік / Нац. іст. б-ка України ; упоряд.: Т. Приліпко [та ін.] ; відп. за вип. А. Скорохатова. – Київ : Вид. дім «Вініченко», 2012. – 615 с. – Зі змісту: [Доба революції]. – С. 292–311.

2663. Історія України : наук.-допом. бібліогр. покажч. за 2011 рік / Нац. іст. б-ка України ; упоряд.: Т. Приліпко [та ін.] ;

відп. за вип. А. В. Скорохватава. – Київ : Вид. дім «Вініченко», 2013. – 644 с. – Зі змісту: [Україна в 1917–1920 рр.]. – С. 323–346.

2664. Історія України : наук.-допом. бібліогр. покажч. за 2012 рік / НАН України, Ін-т історії України, Нац. іст. б-ка України ; упоряд.: Т. Приліпко [та ін.] ; відп. за вип. А. В. Скорохватава ; наук. ред. Г. Боряк. – Київ : Ін-т історії України НАНУ, 2014. – 709 с. – Зі змісту: [Україна в 1917–1920 рр.]. – С. 350–379.

2665. Історія України : наук.-допом. бібліогр. покажч. за 2013 рік / Нац. іст. б-ка України ; упоряд.: Н. Г. Вощевська [та ін.] ; відп. за вип. А. В. Скорохватава. – Київ : Нац. іст. б-ка, 2015. – 701 с. – Зі змісту: [Україна в 1917–1920 рр.]. – С. 338–367.

2666. Історія України : наук.-допом. бібліогр. покажч. за 2014 рік / Нац. іст. б-ка України ; упоряд.: Н. Г. Вощевська [та ін.] ; відп. за вип. А. В. Скорохватава. – Київ : [б. в.], 2015. – 650 с. – Зі змісту: [Україна в 1917–1920 рр.]. – С. 304–334.

2667. Історія України : наук.-допом. бібліогр. покажч. за 2015 рік / Нац. іст. б-ка України ; упоряд.: Н. Г. Вощевська [та ін.] ; відп. за вип. А. Скорохватава. – Київ : [б. в.], 2017. – 656 с. – Зі змісту: [Україна в 1917–1920 рр.]. – С. 329–350.

2668. Історія України : наук.-допом. бібліогр. покажч. за 2016 рік / М-во культури України, Нац. іст. б-ка України ; упоряд.: Н. Г. Вощевська [та ін.]. – Київ : Вид. дім «Вініченко», 2017. – 644 с. – Зі змісту: [Україна в 1917–1920 рр.]. – С. 319–352.

2669. Історія України. 2017 : бібліогр. покажч. / М-во культури України, Нац. іст. б-ка України ; упоряд. Н. Вощевська [та ін.] ; ред.: А. Скорохватава, З. Мусіна. – Київ : Вид. дім «Вініченко», 2018. – 640 с. – 80-річчю Національної історичної бібліотеки України присвячується. – Зі змісту: [Українська революція 1917–1921 років]. – С. 333–378.

2670. Література. Документальні джерела : [бібліогр. список про життя і діяльність П. Скоропадського] / Реєнт, О. Павло Скоропадський / Олександр Реєнт. – Київ, 2003. – С. 298–303.

2671. Михайло Грушевський і Вінниччина : до 150-річчя від дня народж. (29.09.1866–24.11.1934) : бібліогр. покажч. / Упр. культури і мистецтв Вінниц. облдержадмін., Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва ; уклад.: Г. М. Авраменко, О. Ю. Антонюк, О. М. Зелена ; відп. за вип. Н. І. Морозова. – Вінниця : Балюк І. Б., 2016. – 131 с.

2672. Михайло Грушевський – Перший Президент України, академік : біобібліографія (1885–2000 рр.) / уклад. Б. Грановський. – Київ : Накладом укладача, 2001. – 384 с. : портр.

2673. Симон Петлюра на сторінках українських газет 1917–1929 років : матеріали до бібліогр. : [анот. бібліогр. покаж.] / НАН України, Нац. б-ка ім. В. І. Вернадського ; [авт.-уклад. О. А. Вакальчук [та ін.] ; редкол.: О. С. Онищенко (голова) [та ін.]. – Київ : НБУВ, 2015. – 379 с.

2674. Солдатенко, В. Бібліографічні посилання / В. Солдатенко // Солдатенко, В. Українська революція : іст. нарис : монографія / В. Солдатенко. – Київ, 1999. – С. 911–973.

2675. Українська революція і державність (1917–1920 рр.) : наук.-бібліогр. вид. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського; уклад. А. Л. Панова [та ін.] ; редкол.: О. С. Онищенко (голова) [та ін.]. – Київ: [б. в.], 2001. – 803, [4] с. – Електрон. версія. – Режим доступу: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001495> (дата звернення: 03.09.2019), вільний. – Назва з екрана.

2676. Українська революція і державність (1917–1921 рр.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; уклад.: В. С. Гоїнець, Л. М. Ковінченко, Л. В. Лісовська. – Київ : НБУВ, 2018. – 817 с. – Електрон. версія. – Режим доступу: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001495>

nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0003092 (дата звернення: 03.09.2019), вільний. – Назва з екрана.

2677. Українська революція 1917–21 років: історія і сьогодення : метод.-бібліогр. матеріали / Упр. культури і туризму Харків. облдержадмін., Харків. обл. універс. наук. б-ка ; ред.-уклад. Н. М. Грачова. – Харків : ХОУНБ, 2017. – Електрон. версія. – Режим доступу: library.kharkov.ua/libdruk/LibKh-00000000214.pdf (дата звернення: 15.03.2018), вільний. – Назва з екрана.

2678. Українська революція 1917–1921 рр. на сторінках журналів «Визвольний шлях» та «Український історичний журнал» (1991–2016) : бібліогр. покажч. / М-во культури України, Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого ; упоряд.: О. О. Галганова, О. А. Рожнятовська ; за участю Т. М. Заморіної ; наук. ред. В. О. Кононенко. – Київ : Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого, 2018. – 80 с. – Електрон. версія. – Режим доступу: <http://elib.nlu.org.ua/object.html?id=9407>. (дата звернення: 18.09.2019), вільний. – Назва з екрана.

Іменний покажчик

- А. Р.** 926, 927
Абліцов В. Г. 1089
Авраменко Г. 1019, 1048, 1790
Авраменко Г. М. 1069, 1376, 1441, 1709а, 1718, 1849, 2312, 2671
Авраменко О. А. 1061
Адамський В. 229, 289, 2091
Адамський В. Р. 290–294, 351, 372, 489–492, 1029, 1540, 1648, 1783, 1815, 1884, 2003, 2058, 2088, 2162, 2230, 2316
Александров П. М. (1029, 1030)
Александрович Ю. (Георгій) С. (1033, 1034)
Александрович Юр. 770
Александрович Ю. С. (1031, 1032, 1035, 1036)
Аліман М. 1499
Алтупова О. 373
Андрос Є. 1812
Андрощук О. В. 1017
Андрущенко В. 862, 1518
Антонишин А. 374–384, 863
Антонишин А. П. 295, 296, 864, 865
Антонишин П. 81
Антонович М. 1806
Антончук Д. 866
Антонюк О. 385, 493, 494, 1311, 910, 2123
Антонюк О. М. 82
Антонюк О. Ю. 1069, 1441, 1709а, 1849, 2671
Антонюк Т. 4
Артем (отаман) 873
Артем (1937, 2625)
Бабак О. 2179, 2180
Бабицький В. 495–497, 1249
Бабицький М. М. (Кравець М. М.) 498, 499, 1957
Баженов Л. В. 83, 84, 173, 178, 188, 203, 211, 217, 228, 382, 386, 388, 456, 461, 463, 545, 550, 609, 630, 1003, 1394, 1778, 2018, 2262, 2326, 2406
Байдак І. 500
Байдич В. Г. 203, 867, 931, 1250, 1252, 1264, 1277
Байдич О. 85
Байлема Т. М. 86, 501, 502, 577
Бакалець О. 1438
Бакар О. 2450
Балабан О. 1037, (2391)
Балабан Я. (1037, 1039, 1040, 1042, 2391)
Балабан Я. А. (1038, 1041)
Балбачан (1090, 1098, 1386)
Баніт А. 297, 331
Барабан Л. 2151
Барабан Н. 2054
Барабанцев В. О. 87
Баран М. 599
Барнасюк О. С. 88
Барцьось В. 1208, 2328, 2431
Батирєва І. 1079, 2181
Бахмутов С. 2518
Бачинська О. М. 386–391, 2055
Бачинський І. (1043)

- Бачинський І. К. (1044, 1045)
 Баюк М. І. 89–93
 Бевз Л. 467
 Бевз Т. 1395–1397
 Бевз Т. А. 68, 1004
 Бевз Т. Я. 1398
 Беднарчик Т. Ю. 503
 Бедрій А. 1573
 Безручко М. 27, 1572, (2497)
 Безручко М. Д. (1046, 1047,
 2502)
 Безуглий А. 392
 Безуглий Ю. 2490
 Белінський А. 134
 Бенько О. П. 972
 Бережной В. 2335, 2370, 2371,
 2451, 2452
 Береза Ю. 1620
 Береза Ю. М. 94
 Березовський В. 2372, 2373,
 2453
 Битинський М. (1005, 1019,
 1048, 1053, 1061, 1062, 1068,
 1071–1073), 1049–1052, 1054–
 1060, (2462, 2480, 2497, 2646)
 Битинський М. О. (1063–1067,
 1069, 1070, 1074, 2502)
 Біда Д. (1076)
 Біда М. 1813
 Біда (отаман) (1075)
 Біда-Шевчук (отаман) (1077)
 Білас І. 928
 Білгорайський М. М.
 (Кравець М. М.) 504, 1251
 Біли(і)нський М. І. (1079)
 Білий Л. Г. 677
 Білик Г. 282, 370, 483, 505, 682–
 684
 Білінський М. (1078, 1081, 1085,
 1086)
 Білінський М. І. (1080, 1082–
 1084, 1087, 1088)
 Білінський М. 95
 Білінський Я. 15
 Білокін С. І. 1158, 2087, 2301
 Бінцаровська Г. Д. 96
 Блаженний В. 693
 Богуславський Є. (442)
 Бойко Г. Д. 97
 Бойко О. Д. 1346, 1911
 Бойко Т. 1120
 Бойко Ю. 1574
 Бойта А. 298
 Болбачан (1113)
 Болбочан (1105, 1114, 1116,
 1120)
 Болбочан (Балбачан) П. (1092)
 Болбочан П. (1026, 1093–1097,
 1099–1102, 1104, 1106, 1107,
 1109, 1111, 1112, 1115, 1117–
 1119, 2436)
 Болбочан П. Ф. (1089, 1091,
 1108, 1110)
 Боліла А. С. 2302
 Бондар (986)
 Бондаренко І. 2605
 Бондаренко О. 2605–2608
 Бондаренко Ю. 2503
 Бондарчук В. 930
 Бондарчук В. Й. 395
 Бондарчук П. М. 2152

- Боржковський В. 299, (1019, 1126, 1129–1131, 1134, 1135, 2497)
- Боржковський В. В. (1121–1125, 1127, 1128, 1132, 1133, 2502)
- Борсуковський С. 242, 1009, 1020, 1041, 1703, 1768, 1918
- Борсуковський С. М. 159
- Боряк Г. 2664
- Бохан О. 1694
- Бохоновський В. 301
- Бошицький Ю. 1735
- Братанюк Л. 1787
- Брилинг Г. В. (1136)
- Брилинг Г. Г. 506, (1136)
- Брілінг Г. (1153)
- Брілінг Г. В. (1147, 1151)
- Брицький П. 1093, 1094
- Брицький П. П. 1095
- Брілінг Г. (1143, 1152, 2497)
- Брілінг Г. В. (1137–1142, 1144–1146, 1148–1150, 2502)
- Брілінг Г. Г. 1137
- Бронський В. (1154)
- Бронський В. М. (1155, 1156)
- Бульба-Боровець (1208)
- Буравченко Д. А. 98
- Буравченков А. О. 1449
- Бурггардт О. (2646)
- Бурко (Бурко-Корецький) Д. (псевд. Данило Святогірський) (1158)
- Бурко Д. (947, 1005, 1157, 1159–1162, 1164)
- Бурко Д. Г. (1163)
- Бурлака І. (1280, 1303)
- Бялковський Л. І. (1003, 1394)
- В'ятрович В. М. 58
- Вакальчук О. А. 1988, 2673
- Вараниця В.** 100, 508
- Вараниця В. І. 235
- Василенко В. 509, 1363, 1364, 1476, 1626, 1745, 1855, 2185, 2251
- Василенко К. (1005, 1167, 1457, 2472, 2474, 2492, 2497, 2499)
- Василенко К. П. (1165, 1166, 1168–1174, 2433, 2458, 2493, 2502)
- Василенко М. (1026)
- Васильєв В. 932
- Васильєв В. Ю. 933, 991
- Василько В. 2056
- Васильченко С. 1530
- Васин Г. 774
- Вдовиченко М. 2540, (2646)
- Вдовичин І. 1365
- Веденєєв Д. В. 1657
- Ведибіда П. (1176, 1184, 1186)
- Венгловська О. 2033
- Венжик І. 282, 370, 483, 682–684
- Верба І. В. 1432
- Вербецький В. 2454, 2455, 2374
- Веремійчик О. 558
- Верегільник О. В. 2034
- Верига В. 558, 1575
- Вернадский В. 7

- Верстюк В. 16, 46, 1167, 1335, 1336, 1433–1435, 1628, 1633, 1658, 1663, 1698, 1710, 1805, 1806, 1814, 1857, 1858
- Верстюк В. Ф. 17, 36, 69, 369, 1168, 1173, 1189, 1190, 1199, 1305, 1399, 1419, 1427, 1436, 1471, 1532, 1539, 1570, 1599, 1617, 1627, 1655, 1711, 1734, 1739, 1750, 1779, 1832, 1836, 1904, 1939, 1949, 1973, 2019, 2028, 2031, 2035, 2053, 2068, 2073, 2086, 2090, 2150, 2182, 2190, 2226, 2229, 2247, 2249, 2275, 2314, 2651, 2652
- Верховлюк В. 1461
- Верховлюк В. М. 510
- Веселовська Г. Д. 2057
- Веденєєв Д. В. 68
- Ветров О. 2638
- Винниченко (2427)
- Винниченко В. 8, 775
- Винниченко В. К. (59)
- Виноградова О. 2653–2657
- Винокур І. С. 395
- Винокурова Ф. А. 101
- Високінський (2494)
- Висоцька К. 99, 105, 136, 137, 255, 302, 353, 360, 466, 507, 604, 637, 662, 687, 695, 706, 727, 764, 940, 1005, 1062, 1292, 1325, 1326, 1802, 2001, 2140, 2343, 2396
- Висоцька К. І. 181, 245, 271, 281, 309, 438, 761, 879, 886, 904, 905, 913, 914, 1018, 1442, 1554–1556, 1906, 2219, 2023, 2224, 2332, 2375
- Вишнівська О. 1253
- Вишнівський О. 511
- Вівчарик О. 2203
- Вігуржинський В. 1347
- Видибіда П. П. (1179–1181, 1185, 1187–1189)
- Видибіда-Руденко П. (1175, 1182)
- Видибіда-Руденко П. (духовне ім'я – Паладій) 1178
- Віднянський С. 1735
- Вікул (1195, 1196)
- Вікул П. (1200)
- Вікул С. (1191)
- Вікул С. П. (1190, 1192–1194, 1197–1199)
- Вільчинська З. 512, 1975
- Вільшина М. М. (Кравець М. М.) 697, 934
- Вінницький М. (Мишко Япончик) (129)
- Вінницький С. 701
- Вінцковський Т. С. 1931, 2250
- Вінокова В. М. 106
- Вітковський В. 87, (135), 513, 743, 2115, 2631
- Вітковський В. М. 107–109, 703
- Вітюк О. 563, 1877
- Вітюк О. І. 1266
- Вітюк О. О. 110–114, 203, 303, 514–516
- Вішка О. 1958

- Вовк А. (1204)
Вовк А. М. (1201–1203, 1205, 1206)
Вовк С. 2036
Вовкодав В. 115, 116, 1254–1256, 2204, 2621
Вогонь (справж. ім'я – Горбанюк Ничипір Романович) (1359)
Воєвідко Л. 1666
Войнаровський А. 117, 118, 517, 2277
Войтенко В. І. 456, 2262
Войтович В. В. 1838
Войтович О. 1776
Волинець (1222, 1224, 1229, 1231–1233)
Волинець А. (948, 1005, 1207–1209, 1212–1215, 1219, 1221, 1225, 1227, 1230)
Волинець А. Г. (1210, 1211, 1216–1218, 1220, 1223, 1226, 1228)
Волинський Б. 1329
Воловик В. 304–307, 518–520
Воловик В. П. 119, 120, 131, 308, 393, 521, 522, 1940, 1941
Воловик О. 306, 667
Воловик О. В. 308, 393, 521, 522
Володимирич 780
Волошенюк І. 1519, 2378, 2379
Волошиновський Й. (1234, 1238, 1239, 1241, 1243, 1244, 2394)
Волошиновський Й. А. (1235, 1240, 1242)
Волошиновський І. (1236)
Вороліс М. Г. 394
Воронець А. 781
Вощевська Н. 2669
Вощевська Н. Г. 2665–2668
Вронська Т. 1114
Г. М. Б. 2541
Га(о)льчевський Я. В. (1257)
Гаврик В. Г. 1765
Гаврилюк Я. 1157, 1344, 1345, 1354
Гаврищук А. П. 395, 2092
Гаврищук В. 936а
Гавронський В. К. (1245, 1246)
Гадзінський В. 783
Гай-Нижник П. 1096, 1621
Гай-Нижник П. П. 9, 1642–1647
Галайбіда А. 121, 523
Галайко Б. 1120
Галатир В. В. 20, 203, 396, 397
Галганова О. О. 2678
Галушко К. Ю. 1046, 1099, 1100, 1176, 1191, 1293, 1313, 1401, 1420, 1533, 1566, 1629, 1649, 1713, 1740, 1766, 1785, 1833, 1915, 1966, 2021, 2059, 2074, 2106, 2141, 2183, 2233, 2254, 2305
Гальчак С. 122–124, 249, 309, 1031, 1063, 1123, 1140, 1141, 1169, 1170, 1210, 1288, 1366, 1367, 1912, 2303, 2380, 2433, 2458
Гальчак С. Д. 117, 143, 396, 575, 635, 676, 878, 918, 1824
Гальчевська М. О. (1249)

- Гальчевський (1254, 2494, 2505, 2639) 1302, 1309, 2362, 2364, 2490, 2496, 2529, 2530)
- Гальчевський (Галичевський) (1265) Гандзюк Я. Г. (1288, 1291, 1295–1297, 1301, 1303–1306, 2385)
- Гальчевський Я. (Орел) (1253, 1269, 1284, 2452) Ганушак В. 1477
- Гальчевський Я. 674, (867, 931, 1005, 1249, 1250, 1252, 1260, 1263, 1264, 1270–1272, 1274, 1275, 1277, 1278, 1282, 1283, 1285–1287), 1379, (2357, 2360, 2364, 2366, 2367, 2382, 2430, 2467, 2468, 2478, 2485, 2497, 2528–2530, 2642) Гарбач Т. 2531
- Гальчевський Я. В. 1097, 1211, 1247, 1248, (1258, 1259, 1261, 1262, 1273, 1276, 1280, 1281), 1368, 1913, 2167, 2205, 2283, (2502) Гейден (1313, 1320, 1324)
- Гальчевський Я. В. (псевд.: Орел, Войнаровський) 1268 Гейден Д. (947, 1310, 1314, 1316–1319, 1322)
- Гальчевський-Войнаровський Я. (1251, 1255, 1279) Гейден Д. Ф. (1311, 1312, 1315, 1321, 1323, 2102)
- Гамрецький Ю. М. 417 Герасименко Л. 1577
- Гандзій О. 125 Герасимов Т. 232, 401
- Гандзюк (1293, 1307, 2491, 2498, 2505) Герасимов Т. Ю. 203, 402–412
- Гандзюк В. 126–128, 310–316, 524–537, 1289, 1290 Герасимова Г. П. 1369, 1472
- Гандзюк В. О. 398–400, 679, 1784 Геркалюк М. 2135
- Гандзюк М. 182, 2344, 2381, 2434, 2459 Германович 937
- Гандзюк Я. (948, 1005, 1289, 1290, 1292, 1294, 1298–1300, 1302, 1309, 2362, 2364, 2490, 2496, 2529, 2530) Герчанівський Д. 1578
- Ганушак В. 1477 Гирич І. 1428, 1430, 1437, 2099
- Гарбач Т. 2531 Гирич І. Б. 430, 1431
- Гейден (1313, 1320, 1324) Гінда В. 1930
- Гейден Д. (947, 1310, 1314, 1316–1319, 1322) Гірняк Й. 1327
- Гейден Д. Ф. (1311, 1312, 1315, 1321, 1323, 2102) Гірняк Н. (1325–1328, 1331, 1332, 1334)
- Геник С. 1882 Гірняк Н. Й. (1329, 1330, 1333)
- Герасименко Л. 1577 Глушак Т. 2494
- Герасимов Т. 232, 401 Гнатюк М. 1478, 1479
- Герасимов Т. Ю. 203, 402–412 Годованець М. 2542, 2646
- Герасимова Г. П. 1369, 1472 Годований С. Ф. 129
- Геркалюк М. 2135 Годун Н. 538
- Германович 937 Годун С. 2460, 2461
- Герчанівський Д. 1578 Гоїнець В. С. 2676
- Гирич І. 1428, 1430, 1437, 2099 Головащенко М. 1605–1607, 1610, 1611
- Гирич І. Б. 430, 1431
- Гінда В. 1930
- Гірняк Й. 1327
- Гірняк Н. (1325–1328, 1331, 1332, 1334)
- Гірняк Н. Й. (1329, 1330, 1333)
- Глушак Т. 2494
- Гнатюк М. 1478, 1479
- Годованець М. 2542, 2646
- Годований С. Ф. 129
- Годун Н. 538
- Годун С. 2460, 2461
- Гоїнець В. С. 2676
- Головащенко М. 1605–1607, 1610, 1611

- Головко О. Ф. 539
 Головко Т. 1579, 1883
 Голуб І. 875
 Голубко В. 1914
 Голубович В. (1335, 1340–1342)
 Голубович В. О. (1336–1339, 1343)
 Гонський В. 2124
 Гончар А. Г. 130
 Гончаренко (1349)
 Гончаренко А. 1344, (1005, 1345–1347, 1352, 1354)
 Гончаренко А. (Аверкій) М. (1353)
 Гончаренко А. (Оверко) М. (1350, 1351)
 Гончаренко А. М. (1348)
 Горак В. 2608
 Горак В. С. 2104
 Горбань А. В. 412
 Горбанюк Н. (1358)
 Горбанюк Н. Р. (1355, 1356, 1358)
 Горбатюк В. 971, 2613
 Горбатюк В. І. 2304
 Горбатюк М. 704
 Горбатюк М. В. 1859–1861
 Горбик В. О. 1165
 Гордієнко Д. 467
 Гордійчук М. М. 1667
 Горліс-Горський (1372)
 Горліс-Горський Ю. 938, (1360–1364, 1370, 1371, 1373–1378, 2206, 2403, 2609)
 Горліс-Горський Ю. Ю. (1365–1369)
 Гошовський Б. 1721
 Гошуляк І. 10, 11, 12
 Гошуляк І. Л. 68
 Грабарчук О. (1379, 1380, 1383, 2478)
 Грабарчук-Рубака О. (2452, 2642)
 Грабовська О. 2020, 2168, 2222, 2329
 Грабовський С. 1695
 Грановський Б. 2648, 2672
 Грачова Н. М. 2677
 Гребеньова В. 1816
 Гречановська О. 158
 Грещенко С. (2646)
 Гриб К. К. 2610
 Григоренко О. П. 395
 Григор'єв Н. (1410)
 Григор'єв Р. 2345
 Григорєв-Наш 1384
 Григорієв Н. (1414, 1417, 1418)
 Григорієв Н. Я. (1416)
 Григоріїв (1398)
 Григоріїв (Гр. Наш) Н. Я. (1395)
 Григоріїв (Наш Г.) 1391
 Григоріїв Н. 1098, 1385, 1386–1390, (1397, 1403, 1404, 1407, 1411, 1418а)
 Григоріїв Н. Я. (1003, 1393, 1394, 1396, 1405, 1406, 1408, 1409, 1412, 1413, 1415, 1419)
 Григоріїв Н. Я. (псевд. Григоріїв Наш) (1399)
 Григоріїв Н. Я. (псевд.: Г. Наш, Григоріїв-Наш, Григорій Наш) (1400)

- Григоріїв Ник. (1401)
 Григорович 2543
 Григорчук М. В. 280
 Григорчук П. Г. 328, 330, 465
 Григорчук П. С. 400
 Григорчук П. С. 131, 317, 379,
 412–416, 424, 425, 540, 747,
 939, 1188, 1507, 1940
 Гринюк О. 2355
 Гриценко А. 2252
 Гриценко А. П. 1006, 2253
 Грицун Р. 1349
 Грицюк М. І. 132, 133, 541
 Грінченко Б. (2646)
 Грінченко Ф. 680
 Громова Л. П. 352
 Грохольська З. (940)
 Грохольська С. 134, (169)
 Грохольський З. (1420, 1422,
 1423, 1425–1427)
 Грохольський З. С. (1421, 1424)
 Грушевський (1027, 1448)
 Грушевський М. (181, 245, 271,
 281, 309, 559, 761, 886, 879,
 904, 905, 913, 914, 917, 1018,
 1026, 1126, 1435, 1437–1442,
 1444, 1447, 1554–1556, 1906,
 (2219), 2023, 2224, 2282, 2332,
 2343, 2419, 2495, 2648, 2671,
 2672)
 Грушевський М. С. (430, 1364),
 1428–1430, (1431–1434, 1443,
 1445, 1446, 2375, 2508)
 Гудзенко П. (526)
 Гудима В. В. 542–551
 Гулий (Гулий-Гуленко) А. О.
 (1452)
 Гулий-Гуленко (1459)
 Гулий-Гуленко А. (1449, 1451,
 1453–1458)
 Гулий-Гуленко А. О. (1450)
 Гулий-Гуленко Тиміш (Андрій)
 (1460)
 Гуменюк С. К. 417, 552
 Гура А. 418, 419
 Гуревич Р. С. 656
 Гур'єв Г. (1152)
 Гурянский З. (Кравець М. М.)
 420, 553
 Гусак О. 135, 2383, 2462
 Гусєв В. І. 1576, 1712, 1764,
 1974, 2101
 Гуцал П. 1752
 Гучва І. (Кравець М. М.) 554
Гольденман С. 136
 Грохольська З. (705, 706)
Д. С. 2207, 2208
 Дабіжа К. Л. 1608
 Давиденко В. 1169, 2458
 Давидовський (850)
 Давидовський Г. (816, 1462,
 1464)
 Давидовський Г. М. (1461, 1463,
 1465–1467)
 Давидюк А. 941, 943
 Давидюк А. Т. 930, 942, 950,
 953, 967, 982, 993, 2320
 Давидюк Р. П. 1212

- Давидюк Т. 137
Даниелян С. 707
Даниленко В. 2231
Даниленко В. М. 2228
Даниленко О. В. 1576, 1712,
1764, 1974, 2101
Данілов В. (325)
Дарманський М. М. 395
Дацків І. Б. 14
Дацюк В. 2217
Дашкевич Я. 1428, 1430, 1580
Двойнінова О. В. 1659, 1817
Демченко О. 1438
Демченко Я. 138, 555
Дем'янюк О. Й. 1581
Денисенко Г. Г. 1124
Деніс М. 2611
Дерев'яний І. 1582, 1583
Джус А. 139
Джус Н. 2506
Дзюба І. М. 1733
Дзюбанчук М. 873
Дикий А. 708
Дмитренко В. 140
Дмитренко Ж. 2384
Дмитрієнко М. 1438
Дмитрієнко М. Ф. 141, 171, 865,
1175, 1443
Дмитрук О. 1757, 1823, 2284
Дмитрук О. М. 2612
Дніпровський І. (2613)
Добринська Л. 709
Добрянський М. 1707
Довганюк В. 710
Дольницький М. 556
Доркену А. М. 2050
Дорошенко Д. 646
Дорошенко Д. І. 1046, 1099,
1100, 1176, 1191, 1293, 1313,
1401, 1420, 1533, 1566, 1584,
1629, 1649, 1713, 1740, 1766,
1785, 1833, 1915, 1966, 2021,
2059, 2074, 2106, 2141, 2183,
2223, 2233, 2254, 2305
Дорошенко-Товмацький Б. 1977
Дорошковець Д. 868
Доценко О. С. 557
Драч І. 1194–1196
Драч І. Ф. 580, 1270, 1847, 2130
Древа Н. Н. 1320
Дробот І. 1585
Дровозюк Л. 2037
Дровозюк Л. М. 422
Дровозюк С. 944
Дровозюк С. І. 139а
Дрозд В. 711
Дроздовська О. 1171
Дубов В. 1338
Дубровіна Л. А. 2121
Дудич В. (1470)
Дудич В. С. (1468, 1469)
Дудич (Дудіч) В. С. (1471)
Дудко О. О. 1714, 1715
Дудко Ф. (1473, 1474)
Дудко Ф. (псевд.: Одуд, Ф. Кар-
пенко, Ф. Дудко-Карпенко)
(1472)
Дудник В. Ф. (559)
Дужий П. 1586
Дунай П. 1862, 1863
Дутко О. 1888
Дюрбенко Н. (1000)

- Дяченко В. П. 1668
 Дяченко П. 142, 680, 1101, 1104,
 1213, 1451, 1916
 Дячок В. 2122
- Е. М.** 793
- Єв. П.** 794
 Євтухів О. (355)
 Євшан М. 1475, (1476–1478,
 1482, 1484, 1486)
 Євшан М. Й. (1483)
 Євшан (Федюшко) М. (1479–
 1481, 1485)
 Єгоршина О. О. 1007
 Єсюнін С. М. 1542
 Єфіменко Г. Г. 933
 Єфремов С. 17
 Єшкілева В. Л. 1127
- Жванко Л.** 401
 Жезицький В. Й. 451, 945
 Железняк М. Г. 1076, 1156,
 1178, 1223, 1237, 1246, 1268,
 1315, 1359, 1365, 1432
 Желіховський В. 282, 370, 483,
 560, 682–684, 1047, 1558,
 1589, 1635, 1753, 1917, 2336
 Животко А. 795, 2544, 2545
 Житкевич А. С. 1609
 Жмуд Н. 2234
 Жуковський А. І. 1178
 Журавлівський І. 146, 874,
 1318, 1877, 1933
 Журавлівський І. М. 2177
 Журбелюк Г. В. 561
- Журлива О. 2546–2548
- Заболотний** (отаман) (1489)
 Заболотний Д. К. (1491)
 Заболотний С. (1494–1498)
 Заболотний С. Я. (1487, 1488,
 1491–1493)
 Заболотний Семен (отаман)
 (1490)
 Завальнюк А. Ф. 1669, 1670
 Завальнюк К. 143–149, 242,
 363, 479, 562–565, 712, 713,
 869–878, 1008–1010, 1020,
 1041, 1064, 1065, 1075, 1154,
 1159, 1214–1218, 1222, 1257–
 1260, 1271, 1294–1296, 1314,
 1350, 1355–1358, 1370, 1380,
 1406, 1452, 1487–1492, 1515,
 1520–1523, 1543, 1636, 1650,
 1651, 1664, 1665, 1703, 1758,
 1759, 1767, 1768, 1824–1828,
 1839–1845, 1876–1878, 1918,
 1919, 1932–1934, 1969, 1978,
 2125–2129, 2169, 2170, 2199–
 2201, 2209–2211, 2218, 2255,
 2256, 2278, 2286–2289, 2318,
 2330, 2331, 2386, 2415, 2623,
 2624, 2637
 Завальнюк К. В. 139а, 150, 159,
 203, 319, 423, 441, 571, 652,
 880, 947–953, 1066, 1067,
 1076, 1077, 1156, 1160, 1209,
 1261–1263, 1315–1318, 1359,
 1516, 1549, 1935, 1959, 1995,
 2177, 2224, 2225, 2279, 2298,
 2319–2321, 2646

- Завальнюк О. М. 18, 19, 151–155, 173, 178, 190, 225, 226, 234, 295, 339, 345, 395, 453, 456, 461, 463, 566–570, 609, 618, 867, 931, 1252, 1264, 1277, 1546, 1885, 1934, 2018, 2092, 2093, 2094, 2228, 2260, 2262, 2306, 2406
- Загородня Л. М. 1423
- Загрійчук А. 954
- Задверняк О. П. (879)
- Задверняк Ф. В. (879)
- Заиковатый И. 2507
- Залєвський Б. (1011)
- Замойські (рід) (134)
- Заморіна Т. М. 2678
- Западнюк Г. (2646)
- Запорожець А. 2549
- Зарецька Т. І. 2142
- Зарицький В. 1344
- Зарицький П. А. 2508
- Заря Л. І. 1786
- Захарчук О. 2153
- Зборовський І. (1499, 1500, 1502, 1504, 1506–1508, 1510–1513, 2374, 2455)
- Зборовський І. Ч. (1501, 1503, 1505, 1509, 1514, 2454)
- Звіревич І. 2464
- Згурський Т. 2550
- Зелена О. М. 1441, 2671
- Зелений (2617)
- Зеленюк І. С. 318
- Зелінський Р. 143, 564, 878
- Зелінський Р. М. 319, 423, 571, 880
- Зінченко А. 572, 881, 1194–1196, 1265, 1319, 1493, 1534, 1716, 1717
- Зінченко А. Л. 156, 157
- Зінько А. 503
- Зінько О. 158, 159
- Зінько О. В. 1549
- Зінько Ю. 279, 518, 531, 610, 679, 1002
- Зінько Ю. А. 118, 120, 122а, 158, 162, 165, 167, 169, 179, 208, 212, 233, 282, 321, 324, 357, 370, 401, 407, 427, 442, 449, 458, 470, 483, 485, 505, 517, 560, 564, 593, 608, 652, 654, 678, 682–684, 692, 702, 710, 959, 963, 1014, 1024, 1030, 1033, 1038, 1044, 1045, 1047, 1074, 1079, 1125, 1135, 1147, 1155, 1163, 1185, 1192, 1202, 1216, 1242, 1244, 1245, 1257, 1306, 1321, 1333, 1353, 1355, 1366, 1406, 1421, 1452, 1463, 1468, 1483, 1487, 1505, 1520, 1545, 1551, 1558, 1568, 1589, 1622, 1630, 1635, 1651, 1652, 1661, 1665, 1676, 1689, 1691, 1699, 1716, 1720, 1751, 1753, 1774, 1795, 1816, 1827, 1835, 1854, 1872, 1895, 1905, 1917, 1936, 1960, 1993, 2004–2006, 2020, 2030, 2041, 2063, 2078, 2089, 2109, 2113, 2122, 2128, 2136, 2144, 2155, 2166, 2168, 2181, 2211, 2222, 2234, 2257, 2277, 2289, 2318, 2329, 2337

- Зновицький Й. (1515, 1516)
 Зновицький Й. Й. (1517)
 Золотоверха Л. (1000)
 Зонова І. 714, 2387, 2436, 2465
 Зотов М. 1650, 1754, 2338,
 2437, 2496, 2509
 Зузяк Т. П. 2154
- Иванашко В. С.** 1320
- Иваневич Л. А.** 2186, 2307, 2308
 Іваненко К. (Кравець М. М.) 573
 Іваницька Л. В. 1576, 1712, 1764,
 1974, 2101
 Іваницька С. Г. 2075, 2076
 Іваничук Р. 2614
 Іванова В. Ф. 1673
 Іванович Ю. 2466
 Іванців В. О. 1297
 Іванченко В. (Кравець М. М.)
 882
 Іванченко М. Г. 2615
 Іванченко С. 2551–2560
 Іванчишен В. 1033
 Івшина Л. 1108
 Іларіон (Огієнко) (1886)
 Ільєнко І. 1049
 Ільницький М. 1481, 1482
 Ільницький С. (1524, 1527), 1703
 Ільницький С. Я. (1518–1523,
 1526, 1528, 1529)
 Ісаєвич Я. 588
 Іщук Г. С. 2561
- Йолтухівський М.** 574, 1011,
 1846
- Йосипишин П. (1530, 1531)
- Казаків В.** 2163
 Казандаєва Л. 955
 Калинник А. В. 280
 Калитко С. 424, 425, 575, 576,
 1012, 1014, 1545, 2005
 Калитко С. Л. 139а, 203, 320,
 426, 437, 720, 956, 1535
 Каліберда І. Г. 1165
 Каліберда Ю. 2172
 Каліберда Ю. Ю. 1081, 1083
 Каменюк М. 325, 578, 603, 868,
 883, 1792, 2616
 Каменюк М. Ф. 1529, 1953,
 1958, 2072, 2613
 Капелюшний В. 21
 Капелюшний В. П. 12, 577
 Капраль М. 1580
 Капуста С. (2439)
 Карий (Яворський С.) (2330)
 «Карий»-Яворський С. 2328
 Кароева Л. 1143–1146, 1501
 Кароева Л. Р. 1032, 1137, 1942,
 2309
 Кароева Т. 161, 163, 282, 321,
 370, 427, 483, 682–684, 1033,
 1038, 1125, 1147, 1155, 1202,
 1245, 1321, 1483, 1630, 1936,
 2155, 2497
 Кароева Т. Р. 282, 483, 692, 702,
 1019, 1024, 1030, 1034, 1044,
 1047, 1048, 1074, 1079, 1131,
 1163, 1185, 1192, 1216, 1242,
 1257, 1306, 1333, 1353, 1355,
 1406, 1452, 1463, 1468, 1487,

- 1505, 1520, 1551, 1558, 1568,
1589, 1622, 1635, 1652, 1661,
1676, 1689, 1699, 1720, 1751,
1753, 1774, 1790, 1795, 1816,
1827, 1835, 1854, 1872, 1895,
1905, 1917, 1960, 1993, 2006,
2020, 2030, 2041, 2063, 2078,
2089, 2109, 2128, 2136, 2144,
2166, 2168, 2181, 2211, 2222,
2234, 2257, 2277, 2289, 2312,
2318, 2329, 2337
- Карпенко-Карий І. (783)
- Карпов В. 222, 585, 612, 657,
659, 660
- Касап Ж. Б. 84
- Катеринич А. 957, 2347, 2469,
2470
- Качура Я. 2562
- Квітківський П. (Кравець М. М.)
322
- К-дзе П. 807, 808
- Кедровський В. (1532–1537),
1610
- Кедровський В. І. (1538, 1539)
- Кетрос Д. 578, 883, (907), 1525,
1526
- К-ий Ів. 2563
- Кириченко І. І. 300
- Кириєнко О. 1865
- Кисельов (203)
- Кисельов С. 456, (1542, 1546,
1548–1549, 1552, 1553)
- Кисельов С. І. 467, (948, 1540,
5141, 1543–1545, 1547, 1550,
1551)
- Киян Е. 717
- Ківшар Т. І. 2038
- Кізян О. І. 1376, 1672, 1718, 1786
- Клевцова В. В. 1502
- Климчук М. 714
- Кліщинський П. В. 579
- Книшневський Ю. 884
- Кобець В. 1996, 1997, 2616
- Кобильченко О. 2389
- Ковалевський М. 809
- Коваленко В. 885
- Коваленко В. М. 1266
- Коваленко В. О. 559, 879, 886,
904, 905, 913, 914, 917, 1554–
1556
- Коваленко Є. І. 2039
- Коваленко С. (917)
- Коваленко С. (отаман
«Ворошила») (905)
- Коваленко С. К. (904)
- Коваленко С. К. («Ворошило»)
(1554–1556)
- Коваль В. В. 163, 164, 428, 429,
958, 2322
- Коваль М. 1220
- Коваль О. 165, 166
- Коваль О. О. 1219
- Коваль Р. 580–582, 1102, 1221,
1222, 1267, 1371, 1453–1455,
1696, 1970, 2212–2214, 2290,
2291, (2430), 2617
- Коваль Р. М. 583, 1013, 1076,
1203, 1204, 1223, 1268–1270,
1351, 1359, 1456, 1847, 1935,
2130, 2131, 2292
- Коваль-Медзвецький М. (1557,
1559, 1560, 1562, 1564, 1565)

- Коваль-Медзвецкий М. О. (1558, 1561, 1563)
Ковальський Р. 1039, 2390–2392, 2471, 2510, 2511
Ковальчук М. 584, 1591–1593, 1908, 1909, 1920, 1921
Ковальчук М. А. 887
Ковальчук Т. 1431, 1438
Ковінченко Л. М. 2676
Ковордан Ю. І. 280, 888
Ковтонюк І. 2512
Когут А. 1626, 1745, 1855, 2185, 2251
Козак Голота 2564
Козак І. 718, 2393
Козак С. 1372, 1719
Козицький (2500)
Козицький М. Г. (943)
Козуб С. 1126
Кокін С. А. 1339
Кокоша А. 167
Колесник В. 104, 105, 136, 137, 147, 255, 353, 360, 466, 604, 636, 637, 649, 662, 687, 706, 727, 764, 940, 1234, 1325, 1326, 1421, 1802, 2001, 2140, 2143, 2144
Колесник В. В. 102, 103, 1422, 1423
Колесник Л. 2618
Колногузова Д. (2532)
Коломієць І. М. 168
Колосова О. 169, 430, 1438
Коляструк О. А. 1034, 1035
Комарницький Л. 1271
Комарніцький О. 170–176, 323, 585
Комарніцький О. Б. 152, 153, 173, 177, 178, 228, 431, 461, 463, 609, 2018, 2406
Комісарчук М. Х. 1435, 1438
Кондрашко Т. (1566)
Кондрашко Т. С. (1567–1570)
Коновалець (1574, 1590)
Коновалець Е. [Є] (1572)
Коновалець Є. 27, (1026), 1103, (1571, 1573, 1575, 1576–1588, 1591–1593, 1595–1597, 1600–1603, 2355, 2429, 2614, 2626)
Коновалець Є. М. (1589, 1594, 1598, 1599)
Кононенко В. 1622
Кононенко В. О. 2678
Копиленко М. 719
Копиленко М. Л. 23
Копиленко О. 719
Копиленко О. Л. 23
Копилов С. А. 203, 386, 630
Коретчук Я. 2173
Корновенко С. 1628, 1743, 2191, 2248, 2276
Корновенко С. В. 24, 368, 1023, 1092, 1167, 1335, 1440, 1658, 1697, 1710, 1814, 1858
Корогода М. П. 1838
Корсак І. Ф. 2619
Корсуновський П. 1611
Косаківський В. 179
Костриця М. Ю. 2280
Кот С. 1148–1150, 1943, 2235
Кот С. І. 1503
Котовський 647
Кохан І. 867, 1252

- Коцюк В. Д. 180
 Кочубейники (920)
 Кошевіцька І. Ю. 181
 Кошель О. 586
 Кошиць О. 640, (1026, 1605, 1607–1609, 1612–1616, 1618, 2161, 2497)
 Кошиць О. А. 1604, (1610, 1611, 1617, 1619), (2502)
 Кравець М. М. 432, 587–589
 Кравець М. М. (Бабицький М. М.) 498, 499, 1957
 Кравець М. М. (Білгорайський М. М.) 504, 251
 Кравець М. М. (Вільшина М. М.) 697, 934
 Кравець М. М. (Гурянський З.) 420, 553
 Кравець М. М. (Гучва І.) 554
 Кравець М. М. (Іваненко К.) 573
 Кравець М. М. (Іванченко В.) 882
 Кравець М. М. (Квітківський П.) 322
 Кравець М. М. (Масловський М. І.) 616
 Кравець М. М. (Масловський М.) 614, 615
 Кравець М. М. (Мельниченко П.) 343, 970
 Кравець М. М. (Червінський Д.) 685, 686
 Кравченко О. 1900
 Кравченко П. 182, 932, 959, 1568
 Кравченко П. М. 260, 930, 941, 950, 953, 967, 982, 993, 2320
 Кравчук О. 424, 425, 575, 576, 1014, 1030, 1321, 1468, 1545, 1546, 1547, 1842, 2000, 2005, 2006, 2136
 Кравчук О. М. 139а, 183, 190, 203, 320, 324, 325, 426, 433–445, 590, 720, 1442, 1535, 1549, 2004, 2007, 2008
 Краевский С. 2498
 Крайній І. 2174
 Крас (Красний) П. (1627)
 Красний П. (1621, 1624, 1626)
 Красний П. А. (1620, 1622, 1623, 1625)
 Краснікова О. 1787
 Красносілецький Д. П. 889, 1272–1274
 Крат М. 591, 680
 Кревецький І. 95
 Кривий В. 1298
 Кривоніс О. 2348–2350, 2394, 2395, 2472, 2499, 2513
 Криворучко О. 1439
 Криворучко О. І. 1442
 Кривошея В. В. 1015
 Кривошея Т. В. 1015
 Крижанівський М. 1527
 Крижанівський М. М. 1526
 Крижанівський Ф. (1628, 1629)
 Крижанівський Ф. І. (1630–1633)
 Крижановська О. 1127
 Крищук Б. 229, 491
 Крокос М. 2565

- Кропивницький М. (780)
Кубійович В. 1328, 1727, 1769
Кузьминський О. (1637)
Кузьминський О. Х. (1634–1636, 1638–1641)
Кузьміна Н. А. 447, 448
Кузьмінець Н. 449, 592, 1192, 1652, 1720, 2257
Кузьмінець Н. П. 25, 593, 594, 960, 961
Кузьмінець О. 1440
Кукурудзяк М. 100, 184, 508
Кукурудзяк М. Г. 890
Кулаковський П. 1194–1196
Кулешов С. Г. 1861
Кульчицький С. В. 933
Купчишин М. 185
Курас І. Ф. 26
Курах М. 1769
Курдюков М. 2533
Куриленко Г. О. 2228, 2246
Кутиловська Г. 450
Кутянський Ів. 2566
Кучабський В. 27, 1572
Кучер В. 1585
Кучер Т. В. 1403
Кучерепа М. 595, 1979
Кучеров Г. Г. 186–189, 326, 451, 596
Кучерук О. 64, 1068
Кучинський М. М. 1235
Кучменко Е. М. 28
Кушнір Б. М. 597
Кушніри (брати) (874)
Кшишневський Ю. 891
Кшонстка Т. 595, 669, 1914, 2531
- Лавренюк С. В.** 1019, 1048, 1131, 1672, 1709а, 1790, 2312
Лавринчук В. 85
Лавріненко О. А. 2154
Лаврінович К. 598
Лазаренко В. 721, 878, 962, 2620, 2621
Лановик Б. Д. 327
Ларіонов В. В. 318
Лах Д. 599
Лациба В. П. 906, 930, 932, 941, 950, 953, 967, 982, 993, 2320
Лашенко А. 1612
Лебідь І. 1888
Лебідь-Юрчик (1644)
Лебідь-Юрчик Х. (1648–1650, 1656)
Лебідь-Юрчик Х. М. (947, 1642, 1643, 1645–1647, 1651–1655)
Левенець Л. 1329
Левитський М. (1658)
Левитський М. Г. (1657, 1659–1662)
Левитський (Левітський, Левицький) М. Г. 1663
Левицький В. 676, 677
Левченко (Єфрем Івануня) (1664)
Левченко М. П. 600
Левченко С. 601
Левчук Д. В. 963
Левчук Д. Й. 893
Левчук Л. 2281
Легун Ю. 1842, 2000, 2396
Легун Ю. В. 190
Лекар А. М. 452

- Леоненко А. О. 602
 Леонтович (246, 1464, 1467, 1675, 2506)
 Леонтович М. (1026, 1666–1670, 1672–1674, 1683, 2432, 2441, 2534, 2611)
 Леонтович М. Д. (948, 1676, 1678–1680, 1682, 1684, 2647)
 Лепкий Л. 603
 Лехіцька І. 1205
 Лехман Т. 604
 Лещенко (1685)
 Лермонтов 2599
 Лизогуб М. (1005)
 Лисий А. 191, 192, 328–331, 605, 722, 892
 Лисий А. К. 193, 332, 479, 723, 724, 964, 1016, 1017
 Литвин М. 1562
 Литвин М. Р. 1330
 Литвин С. 1980, 1981, 2622
 Литвицький М. 1686, (1691, 1692)
 Литвицький М. О. (1689, 1690)
 Лихо (Якубенко) (отаман) (903)
 Лихогляд Л. 2630
 Лівіцький А. (203, 1026), 1275, 1404, 1457, 1536, 1595, 1624, 1688, (1693, 1694, 1697, 1698, 1700, 1701), 1722, 1770, 1818, 1889, 1922, 2009, 2060, 2077, 2107, 2145, 2187, 2236, 2258, (2410)
 Лівіцький А. М. (1006, 1696, 1699, 1702)
 Ліпкін О. (435)
 Лісовий П. 2623
 Лісовол В. 2624
 Лісовська Л. В. 2676
 Літвицький М. (1688)
 Літвицький М. О. (1687)
 Літвін Г. 2401
 Лобановська А. 2526
 Лобузнов Є. (2487)
 Лога Т. В. 2050
 Логінов О. 607, 608, 1128, 1180, 1405, 1469, 1689, 1829, 2078, 2089
 Логінов О. В. 181, 245, 271, 281, 309, 333–335, 559, 761, 879, 886, 904, 905, 913, 914, 1018, 1424, 1442, 1554–1556, 1690, 1691, 1788, 1906, 2010–2012, 2023, 2040, 2108, 2146, 2219, 2224, 2323, 2332, 2414
 Лозан Ф. І. (1703)
 Лозицький В. С. 5
 Лозовий В. 29, 30, 194–196
 Лозовий В. С. 197, 336–339, 453–457, 609, 725, 1407, 1548, 2398
 Лойко О. 191, 192
 Лойко О. Г. 443, 723, 1016
 Лойко О. О. 894
 Ломацький М. (1011)
 Лотоцький О. (1005, 1026), 1704–1709, (1710, 1712, 1713, 1716–1719, 1722–1728, 1732–1738), 1982, 1983
 Лотоцький О. Г. (1709а, 1714, 1715, 1720, 1729–1731)

- Лотоцький О. Г. (псевд.:
О. Білоусенко, О. Любенький)
(1711)
- Лотоцький-Білоусенко О. (1721)
- Лубковська А. О. 458
- Лукаевич Л. (1005)
- Луньо Є. 1596
- Лучко А. Й. 1376, 1718
- Любинський М. (1740, 1743–
1745, 1748)
- Любинський М. М. (1739, 1741,
1742, 1746, 1747, 1749–1751)
- Любчак В. В. 203
- Ляйнберг С. (1752, 1754–1756)
- Ляйнберг С. Я. (1753)
- Ляскович Р. С. 203
- Ляхович (1761)
- Ляхович Є. (1757–1760)
- Ляхоцький В. 2237
- Ляхоцький В. П. 1890
- Ляценка (965)
- Львович (2343)
- Львович Б. (2392)
- М. В.** 965
- Маєвський (893)
- Мазепа (1782)
- Мазепа І. (278), 750, (727, 1026,
1780, 1781, 1764–1767, 1769,
1770, 1773, 1776–1778)
- Мазепа І. П. 31, 32, (1006), 1762,
1763, (1768, 1771, 1772, 1774,
1775, 1779)
- Мазур Ж. 610
- Мазур І. 118
- Мазур О. В. 1239
- Мазурик В. В. 1129, 1130
- Мазурик В. С. 2324
- Мазуркевич В. 1787
- Макаревич Л. П. 1018, 2219,
2022, 2023, 2282, 2332
- Макаренко Г. 1104
- Макарова О. 1671, 2399
- Маковецька О. 2351, 2400, 2534
- Максимець В. (948), 2567–2571
- Максимович 815, (976, 997, 999)
- Максимович М. (962)
- Макух Н. 2438, 2473
- Малашкевич-Більська Е. 1425
- Малигін А. 198, 611, 728, 758,
966–968
- Малий В. В. 895
- Маліновська М. 2352
- Малкош В. 1352
- Малюга В. 612
- Малюта О. 1960, 1961, 2041,
2109
- Малюта О. В. 1789, 1848
- Манжос Н. 1787
- Маніленко П. В. 1511
- Маньковська Р. В. 1151
- Мараєва В. В. 199
- Маринич В. 200, 450
- Маркітан Л. П. 1984
- Маркова С. В. 613
- Маркович Д. (738, 739, 1019,
1784, 1785, 1790–1794, 1796–
1803, 1806, 1953, 2463, 2465,
2497)
- Маркович Д. В. (1783, 1786–
1789, 1795, 1804, 1805, 1807,
2502)

Мартонікова І. 1040, 2401, 2402
 Мартос Б. 1105, (1809–1811,
 1812–1815, 1818)
 Мартос Б. М. (1816, 1817, 1819–
 1822)
 Маруся (2643)
 Маруся (отаман) (896, 2132,
 2133)
 Марущак М. 729–731
 Марущак М. Й. 201
 Марценюк В. 1937, 2625
 Марценюк Н. М. 183, 325, 434,
 435, 437
 Марчук О. 1891
 Масловський М. 202, 340
 Масловський М.
 (Кравець М. М.) 614–616
 Масурик П. 2626
 Матвеев П. 1181
 Матейко Р. М. 327
 Матеюк А. (2440)
 Матисякевич З. М. 327
 Махулько-Горбачевич Г. С. 2259
 Мацько В. 204
 Мацько В. П. 1625, 2271, 2610
 Мачушенко В. (1005, 1823, 1831)
 Мачушенко В. С. 820, (949,
 1824–1830)
 Мачушенко (Матющенко) В. С.
 (1832)
 Машталір А. І. 205, 206, 617
 Медведева І. 2527, 2528, 2535
 Медведчук Г. К. 1299
 Мельник А. 207, 969, 1300,
 2164, 2353, 2439
 Мельник В. 1152, 2440, 2514
 Мельник В. М. 208
 Мельник В. О. 1276
 Мельник Е. М. 209, 210
 Мельник Н. 442
 Мельник Н. М. 211, 324, 341,
 342, 439, 2007
 Мельник О. 896
 Мельник П. В. 2375
 Мельник Н. 459
 Мельниченко П. 1944
 Мельниченко П. (Кравець М. М.)
 343, 970
 Мельничук К. В. 665
 Мельничук О. 212
 Мельничук О. А. 213
 Мензул В. О. 460
 Мехеда М. І. 227
 Мизак Н. С. 971
 Микита П. 1484
 Миколайчук І. (1833, 1834)
 Миколайчук І. М. (1835, 1836)
 Миколайчук Л. 214
 Мина Ж. В. 1106
 Мироненко О. М. 33, 972
 Миронець Н. 1866
 Миронюк Л. (2646)
 Митрополит Іларіон
 (Іван Огієнко) (1879, 1900)
 Митрофаненко Ю. С. 1224
 Михайлова Н. 215
 Михайлова О. 1698
 Михайлович П. 2572, 2573
 Михайловський В. 2310
 Миханчук О. 236
 Мичак А. 185
 Млиновецький Р. 34

- Мовчан П. М. 2628
Моздир В. В. 618, 2013
Монкевич Б. (1005)
Моренець В. 973
Моренець В. І. 980
Мороз А. Г. 368
Мороз В. 203
Мороз О. 1373, 2403, 2474
Морозов А. 1628, 1743, 2191, 2248, 2276
Морозов А. Г. 24, 1023, 1092, 1167, 1335, 1440, 1658, 1697, 1710, 1814, 1858
Морозова Н. І. 1069, 1441, 1672, 1786, 2671
Мосендз Л. (947), 1837, (1838, 1840–1844, 1846, 1847, 1849–1853, 2627)
Мосендз Л. М. (1839, 1845, 1854)
Мосендз Л. М. (псевд.: О. Лясковець, Осип Лясковець, Ростислав Берладник) (1848)
Мошак М. І. 2095
Музичко О. Є. 1931, 2250
Мукомела О. 1867
Мукомела О. Г. 1193
Муляр О. 1438
Мусіна З. 2669
Мхитарян Н. 1723
Мхітарян Н. 1724
- Нагасвський І.** 732
Нагірний В. 975
Нагребецький А. Н. 216
Назарук О. 35, (203), 720
- Накорнесва О. 897
Нарушевич М. (948), 2574–2579, (2646)
Науменко К. 1562
Науменко К. Є. 1084, 1156, 1246, 1301, 1331, 1639
«Наш» (1402)
Наш Гр. (Григоріїв Н. Я.) 1392
Нестеренко В. 195
Нестеренко В. А. 218, 219, 461
Нестеренко П. 2311
Нестуля О. О. 1036
Никанорова О. 1868, 1869
Ніковський (1868, 1869)
Ніковський А. (1855–1866, 1873–1875)
Ніковський А. В. (1867, 1870–1872)
Новінський Л. 733
- О. Л.** 2132
Обідний М. 2580
Образцов С. В. 1923
Оверкович М. 2581
Оврах В. (2483)
Оврах Р. (2483)
Овчарук (910)
Овчарук Г. (1877)
Овчарук Є. (909, 1877)
Овчарук Є. С. (1876)
Овчарук М. 755
Огієнко І. (1005, 1026), 1880, (1883, 1887–1889, 1891, 1892, 1896–1899, 1901, 1903, 2497, 2616)

- Огієнко І. І. (1003, 1394, 1884, 1885, 1890, 1893–1895, 1904, 2502)
- Огієнко (Іларіон) І. (1882)
- Огієнко І. (митрополит) 1881
- Огієнко І.
(митрополит Іларіон) (1902)
- Огородник Я. А. (1905, 1906)
- Озімовська Л. П. 2260
- Олександрович Ю. 817
- Олійник М. П. 898
- Олійник О. М. 280
- Олійник С. 620
- Олійник С. В. 344–346, 462, 568–570, 621–635
- Олійник Ю. В. 20, 203, 867, 931, 1252, 1264
- Оляничук О. 2477
- Омелянович-Павленко М. 680, (1026), 1085, 1107, 1225, 1332, 1458, 1494, 1537, 1597, 1725, 1892, 1907, (1908–1910, 1912, 1914–1916, 1918, 1920–1923, 1926–1931), 2080, 2147, 2238, 2293
- Омелянович-Павленко М. В. (1911, 1913, 1917, 1919, 1924, 1925)
- Омельченко В. 15
- Омельченко Н. П. 819
- Омельчук Ф. 899
- Онищенко 2103
- Онищенко О. С. 2121, 2673, 2675
- Онищук А. (1933, 1934, 2380)
- Онищук А. Є. (1932, 1935, 1936)
- Онішко Т. 1499
- Опря А. М. 220
- Опря Л. 977
- Орел-Гальчевський Я. (1266, 1267)
- Ореньчук О. Ю. 2188
- Осадчук Т. 282, 370, 427, 483, 682–684
- Осипчук Н. 2042
- Оскілко (1105)
- Оскілко В. (1109)
- Осликовская Е. 637
- Остапович М. 2582
- Остапчук О. 222
- Осташко Т. 37, 1108, 1109, 1114, 1167, 1336, 1340, 1433, 1628, 1632, 1658, 1710, 1772, 1857
- Осташко Т. С. 1109, 1168, 1190, 1197, 1399, 1408, 1532, 1654, 1711, 1739, 1791, 1820, 1871, 1939, 1973, 2035, 2073, 2081, 2182, 2229, 2249, 2651
- Островерха М. 223
- Островський В. (948), 978, 1792, 1952–1956, (1957–1959, 1964, 1965), 2583–2587
- Островський В. П. (1960–1963)
- Отамановський В. 95, (1005, 1945, 2497)
- Отамановський В. Д. (1938–1944, 1946–1951, 2502)
- Очеретяний Є. 2442
- Павличенко Т. (1966, 1968)
- Павличенко Т. І. (1967)
- Павлов І. 2354
- Павлович П. 2014

Павлюк О. 38.
 Паламар І. Г. 991
 Паламарчук І. (1969–1972, 2641)
 Палладій (архієпископ) (1177)
 Палладій (митрополит) (1183)
 Панасенко М. 2443
 Панасюк М. П. 280, 1266
 Панасюк О. В. (913)
 Панасюк Р. П. 638
 Панов М. І. 1893
 Панова А. Л. 2675
 Папакін Г. 467, 1550, 2105
 Папакін Г. В. 2110
 Пархоменко В. А. 1925
 Пархоменко Л. О. 2156
 Пархомчук Т. 734
 Патер І. 347
 Патола Н. Б. 639
 Пахолко С. 2355
 Пачовський В. 2588
 Пащенко О. (1005)
 Педан Ю. 1613
 Пеленський Й. 824
 Пересунько Т. 2157
 Пересунько Т. В. 640
 Петлюра (735, 785, 787, 1027,
 1120, 1448, 2072, 2390, 2399,
 2409, 2411, 2413, 2427, 2460,
 2535)
 Петлюра С. 512, (568, 595, 610,
 614, 640, 669, 670), 693, (709,
 712–714, 728, 730, 731, 734,
 740, 744–746, 756, 757, 765,
 767, 799, 838), 829, (1026,
 1093), 1704, 1707, (1861, 1914,
 1921, 1974–1984, 1986–1989,
 1991, 1992, 2343, 2382, 2387,
 2392, 2401, 2415, 2434, 2439,
 2443–2445, 2448, 2449, 2453,
 2466, 2471, 2486, 2497, 2500,
 2501, 2531–2533, 2538), 2673
 Петлюра С. В. 697, (698), 699,
 (1973, 1985, 1990, 1993, 1998,
 2018), (2502), 2628
 Петренко В. 641, 642, 900
 Петренко В. А. 982, 983
 Петренко В. І. 901
 Петренко О. 902
 Петренко О. С. 224, 1685
 Петришина Л. В. 2043
 Петров В. Б. 2069
 Петров Л. 349, 572, 881
 Петров Л. О. 224 а, 903
 Петров О. 1183
 Петрусенко О. Ю. (904, 1555)
 Пилипчак І. 643
 Пилипчук В. Л.
 Пиріг Р. 40, 1434
 Пиріг Р. Я. 41, 42, (1698), 2111
 Питюк В. 736
 Півторак С. Р. 1755
 Пілсудський Ю. (595, 610, 1979,
 2401, 2450, 2466, 2486, 2531,
 2532)
 Пінчук І. М. 2039
 Піргач Б. 2640
 Піскова Е. М. 2096
 Плав'юк М. (2231)
 Плазова Т. І. 644
 Пластун О. В. 1443
 П-н 2590
 Повстанець 986

- Погончик В. 225
 Погончик Г. 225
 Подкур Р. 932, 1626, 1745, 1855, 2185, 2251
 Подобєд П. 2338
 Подолинний А. 1849–1852
 Подолинний А. М. 145, 1070, 1132, 1236, 1237, 1375, 1376, 1475, 1485, 1569, 1718, 1726, 1793
 Подолян В. В. 1238–1240
 Пойда О. А. 2044
 Поліщук К. (948), 1994, (1995–1997), 2589, 2629
 Поліщук М. Т. (905), 1556
 Поліщук Т. (905)
 Поліщук В. 43
 Полонська-Василенко Н. 1706
 Полтава Л. 2640
 Полуведько О. 737
 Пономаренко А. Б. 352
 Постернак С. 44
 Потапенко М. В. 465
 Потоцька З. (353)
 Преловська І. 2261
 Преловська І. М. 2262–2264
 Приймак І. 989
 Приказюк О. О. 1410
 Прилипко С. 2407
 Приліпко Т. 2653–2664
 Пристайко В. 1172
 Приходьки (родина) 2017
 Приходько В. (190, 320, 426, 1005), 1546, (1998–2002, 2004, 2007–2009, 2014–2016, 2018)
 Приходько В. К. (2003, 2005, 2006, 2010–2013, 2019)
 Проданюк Ф. М. 2111
 Прокопович В. (1860), 2239
 Прокопчук В. С. 1110, 1747
 Прушківська Н. 1674
 Пугач І. (2021, 2026)
 Пугач І. М. (2020, 2022, 2023, 2027, 2028)
 Пурик-Пуриченко С. (1005)
 Пустіва В. 907, 2396, 2408, 2444, 2516–2519, 2536
 Пустівий М. П. 1061
 Пустовіт О. 908, 2409
 Пученков А. С. 2102
 Пшук І. 230
Радбиль Е. В. 466
 Радіоненко В. А. 646
 Радченко Л. О. 45
 Разанова Ю. 2410, 2411
 Ралдугіна Т. 2112
 Ратушна Л. (950)
 Ратушний С. (950)
 Ратушняк І. 355, 1014, 1545, 2005, 2113
 Ратушняк І. І. 139а, 203, 467–472, 1549–1552
 Рева Л. Г. 1444
 Ревуцький В. 231, 909
 Ревуцький В. А. 647, 910
 Реєнт О. 6, 1628, 1743, 2114, 2191, 2248, 2276, 2670
 Реєнт О. П. 47, 48, 203, 232, 356, 368, 386, (468), 473, 630, 648, 1023, 1043, 1092, 1111, 1167, 1184, 1227, 1241, 1278, 1302, 1322, 1335, 1411, 1426, 1440,

- 1462, 1470, 1553, 1658, 1692, 1697, 1710, 1748, 1773, 1794, 1814, 1831, 1834, 1858, 1926, 1971, 2015, 2029, 2045, 2082, 2148, 2240, 2265, 2294, 2325, 2333, 2433
- Рейнбот В. (9)
- Рекрут В. 233, 357, 474–477, 738, 1044, 1185, 1242–1244, 1504–1507, 1795, 1835, 1905
- Рекрут В. П. 232, 356–359, 473, 648–650, 739, 1043, 1045, 1111, 1184, 1186–1188, 1227, 1238, 1241, 1278, 1302, 1322, 1411, 1426, 1462, 1470, 1553, 1692, 1748, 1773, 1794, 1796–1801, 1831, 1834, 1906, 1926, 1971, 2015, 2029, 2030, 2045, 2082, 2148, 2240, 2265, 2294, 2325, 2333
- Ремболович І. (581)
- Ренненкампф М. 841
- Речмед 2591
- Рєзнік В. 1271, 1279–1281, 1303
- Рибак І. 508, 100
- Рибак І. В. 180, 234, 235
- Рижа В. 1438
- Рижій І. (2029)
- Рижій І. П. (2030)
- Римарчук (986)
- Римша М. Д. 651, 911
- Робак І. Ю. 1945
- Ровінський В. 236
- Рог В. 1282
- Рогова П. І. 2046
- Роговий О. 237, 652, 653, 2133
- Роговий О. І. 2224, 2225
- Рожнятовська О. А. 1412, 1894, 2158, 2678
- Романенко Ю. А. 1950
- Романець Л. 1787
- Романець Л. М. 203, 912
- Романець О. 2359
- Романів О. 2184
- Романюк В. Я. (913)
- Романюк І. 232, 282, 370, 483, 654, 682–684, 1699, 1774, 1872
- Романюк І. М. 238, 408, 741, 1442, 1709а
- Романюк Л. 655
- Романюк М. 1867
- Романюк М. М. 1314, 1963
- Романюк О. 959
- Романюк О. І. 1598
- Росовський В. 239
- Ростовська О. В. 2047
- Ротар Н. Ю. 240
- Ротач П. 1161
- Рубака-Грабарчук О. (1381, 1382)
- Рубльов О. С. 48.
- Руденко Ю. М. 203
- Рудий В. М. 2479
- Рудий Г. Я. 49
- Рудніцька-Ярошинська Л. 360
- Рудченко М. 241
- Ружківська О. 279
- Рум'янцеv В. О. 50, 2266
- Русова С. (1005, 1026, 1802, 2032, 2033, 2036–2040, 2042–2048, 2050, 2237)

- Русова С. Ф. (2035, 2041, 2049, 2051–2053)
 Руцький-Василевський М. 242
 Рюхов М. 2360
 Рябець В. 742
 Рябий М. (135), 513, 1495, 2115
 Рябий М. О. 107, 743, 2631, (2630)
 Рябчинська О. 744
 Рябчук В. В. 656
- С. 842
 С. Г. 843
 Савченко В. 1986
 Савченко В. А. 2116, 2117
 Савченко Г. П. 1228, 1563
 Савченко-Більський В. 1086
 Савчук В. О. 2048
 Савчук З. 1946
 Савчук З. С. 1945, 1947
 Савчук Ю. К. 243, 1072
 Садовський М. (2054–2059, 2061, 2065)
 Садовський М. (справж. – М. К. Тобілевич) (2064)
 Садовський М. К. (2062, 2063, 2066)
 Садовський (Тобілевич) М. (1026, 2060)
 Садовський (Тобілевич) М. К. (2068)
 Сайн-Вітгенштейн К. (342)
 Саксаганський П. (2055)
 Саліковський О. 2070, 2071, (2072, 2074, 2075, 2077, 2080, 2082, 2084)
 Саліковський О. Х. (2073, 2076, 2078, 2079, 2083, 2085, 2086)
 Саліковський О. Х. (псевд.: О. Хоменко, О. Паський) (2081)
 Самійленко Л. 1508
 Самчук У. 1853, 1972, 2632–2635
 Сафонов (1307)
 Сафронова О. В. 244
 Сварник Г. 1580
 Сварчевський А. 1162
 Свищова Г. П. (914)
 Свідерська О. М. 234
 Свідзинський В. (2646)
 Свідзінський В. 2592
 Сегеда С. 657
 Сегеда Ю. 1198, 2361, 2412, 2413, 2480, 2481
 Селешко М. (977)
 Семенко Л. 99, 302, 507, 695, 1005, 1163, 1292, 1333, 1463, 1615, 1616, 1675, 1676, 1895, 2063, 2343,
 Семенко Л. І. 181, 245–247, 271, 281, 309, 335, 559, 658, 761, 879, 886, 904, 905, 913, 914, 1018, 1128, 1180, 1405, 1424, 1442, 1464–1467, 1469, 1677, 1554–1556, 1690, 1788, 2010–2012, 1906, 1829, 2023, 2040, 2064, 2108, 2146, 2219, 2224, 2323, 2332, 2414
 Семенько Ю. 535
 Семчук С. 2482
 Сенета Т. В. 1678

- Сеник Л. Б. 1019, 1048, 1131, 1709а, 1790, 2312
- Сербін С. В. 1341
- Сергієць Л. 2362
- Сергійчук В. І. 51, 1112, 1809, 1987
- Сергійчук С. 1002
- Сергійчук С. Л. 992–995
- Середа М. 1113, 1229, 1761, 2295
- Середенко Ю. 1873–1875
- Серков А. 1127
- Сериков А. 973
- Сиротюк Ю. 1120
- Сідак В. 1093, 1114
- Сідак В. С. 1115
- Сім'янців В. 680
- Сімашкевич М. В. (2087–2090)
- Сірополко С. 2241
- Сіцинський (2098)
- Сіцинський Ю. 2310
- Сіцинський Є. (2097)
- Сіцинський Ю. (2091, 2092, 2095)
- Сіцинський Ю. Й. (1003, 1394, 2093, 2094, 2096)
- Скальський В. 1342, 1626, 1745, 1855, 2185, 2251
- Скальський В. В. 52, 248
- Склярєнко Д. Є. 53
- С-ков М. М. 996
- Скопенко В. 1900
- Скопова О. 746, 1989
- Скоропадський (1027, 1448, 2102, 2427)
- Скоропадський П. 203, 232, 438, 458, 461, 473, 477, 479, 482, 487, (1026, 2101, 2103–2108, 2110–2117, 2119, 2497, 2670)
- Скоропадський П. П. (2099, 2100, 2109, 2118, 2120, 2502)
- Скорохватова А. 2658, 2660–2662, 2667–2669
- Скорохватова А. В. 2663–2666
- Скотинський Й. (2121, 2122)
- Скочилия І. 1580
- Скринченко В. 2119
- Скрипник В. 249, 915, 997–999, 1528, 1700, 1701, 2363–2365, 2416–2418, 2445, 2446, 2483, 2484, 2537
- Скрипник О. 1641
- Славіна С. 2366
- Слива А. І. 361
- Слободянюк П. 1896
- Слободянюк П. І. 1679
- Слободянюк П. Я. 621, 2242
- Слотюк П. В. 250
- Слюсаренко П. 659
- Смаль-Стоцький Р. 557, 1727
- Смірнов Г. 1194–1196
- Смірнов М. А. 238
- Смолич Ю. К. 2636
- Смолій В. 2114
- Смолій В. А. 69, 356, 473, 648, 933, 1084, 1124, 1148, 1174, 1175, 1197, 1228, 1331, 1346, 1369, 1419, 1432, 1471, 1472
- Снігур В. 2485
- Собчинська М. 184, 251–254
- Собчинська М. М. 2049
- Соколова Ю. Б. 278, 1778
- Соколовська М. (2126, 2134)

- Соколовська М. Т. («Маруся») (2125)
Соколовська О. (2123, 2124, 2129, 2130)
Соколовська О. («Маруся») (2426)
Соколовська О. (отаманша «Маруся») (877, 2623, 2624, 2637)
Соколовська О. Т. («Маруся») (2127)
Соколовська О. Т. (2128)
Соколовський М. (255, 910)
Соколовські (896, 2131, 2623, 2624)
Соколюк С. 660
Солдатенко В. 26, 54–57, 747, 1021, 1304, 1343, 1445, 1446, 1538, 1702, 1749, 1775, 1776, 1821, 1822, 1927, 1990, 2083, 2120, 2189, 2267, 2268, 2650, 2674
Солдатенко В. М. 1431
Солдатенко В. Ф. 1948
Соловійова В. 37
Соломонова Т. Р. 244, 256–260
Соляр А. 916
Сопун Д. С. (917)
Соркін Є. 748
Сорокін (984)
Сорочан Н. А. 362, 2243
Сосса Р. І. 1564
Сосюра В. 2593, 2594
Сохань П. 1428, 1430
Спиця М. Г. 1786
Співачевська Н. 95
Спридонюк В. 2367
Стадник О. 449, 1661
Стамбол І. 661
Станімір О. (662)
Станович М. 749–753, 1728, 1803, 1804, 1808, 2052, 2066
Старицька-Черняхівська Л. (2646)
Старицький М. П. (2055)
Старчевський А. 2220
Стасюк Р. 47
Стах П. 2595, 2596
Стаховський (2135)
Стаховський М. (2137, 2139)
Стаховський М. А. (2136, 2138)
Стебелєв А. 2442
Стеблецька Г. Е. 1680
Стеблій Ф. 588
Стегній П. А. 1283
Стелля 848
Стельмах М. (1850)
Стемпковський С. Г. (2144, 2146)
Стемповський С. (2140–2143, 2145, 2147, 2148, 2150)
Стемповський Станіслав-Адам (2149)
Степаненко А. 1509
Степанков В. С. 454
Степанчук Ю. 663, 918
Степанчук Ю. С. 2043
Стеценко К. (1026, 2151, 2153, 2156, 2157, 2161)
Стеценко К. Г. (2152, 2154, 2155, 2158–2160, 2526)
Стецюк В. Б. 151, 261–267, 664, 665

- Стецюк Т. 363, 479, 869, 1214, 1350, 1490, 1491, 1543, 1824, 1843, 1934, 2129, 2199, 2623, 2624, 2637
 Стецюк Т. В. 150, 947, 948, 952, 1067, 1160, 1209, 1230, 1263, 1296, 1316, 1516, 1959, 1995, 2256, 2279, 2319, 2646
 Стопчак М. 305, 307, 520, 666, 667
 Стопчак М. В. 668, 1109
 Сторожук Я. 919
 Страшенко О. 2637
 Страшний В. 920, 2447
 Стрельбицький М. П. 2639
 Стрельбицька Н. 1491
 Стрельський Г. 59, 1729
 Стрельський Г. В. 1022, 1662, 1730, 1731, 2244
 Струцюк Й. 1116
 Сугак В. 754
 Супруненко М. І. 417
 Суровий А. Ф. 154, 268, 478
 Сухобокова О. 1393, 1413
 Сухобокова О. О. 1414–1418, 1418а
 Сфорца Бона (1364)
 Сьліпец Є. 669, 1991
 Сюдюков І. 1108, 2538
Танцюра Г. Т. 480
 Тарноградський В. 2597
 Татарин М. 670, 755, 1000
 Татарський (2338)
 Татарський В. (2162–2166)
 Татарчук 2598
 Татусяк С. П. 935
 Телячий Ю. 491, 1964, 1965, 2231, 2237
 Телячий Ю. В. 18, 60, 364, 365, 671, 2242, 2245, 2246, 2326
 Тельвак В. 1447
 Темний (отаман) (885)
 Темчук М. 672
 Терен Н. 1153
 Терещенко М. 1853
 Терещенко Ю. І. 417
 Терещук К. Л. 269, 270, 366, 481, 673
 Тимошик М. 1897–1901
 Тимошик М. С. 1879–1881
 Тимчук В. 1231
 Тинченко Я. 1073, 1117, 1206, 1284, 1459, 1460, 1496, 1777, 1928, 1929, (2215), 2296, 2339
 Тинченко Я. Ю. 2640
 Тичук Є. А. 271
 Ткач К. 2297
 Ткаченко І. 1232
 Ткачук О. І. 272
 Ткачук П. 756, 921, 1285, 1972, 1992, 2641
 Ткачук П. Є. 453
 Ткачук П. І. 482, 674, 922, 1001, 1383, 2642
 Тобілевич (Садовський) М. К. 2067
 Товкан Г. В. 1323
 Токаржевський-Карашевич І. 1732
 Токовенко Л. М. 280
 Толокньов І. В. 367

- Толстой А. 1164
Томчук М. 273, 274, 675
Топська Н. 1681
Трейко І. (2172–2175)
Трейко І. (псевд.: «Немо», «Дибов», «Терейко») (2171)
Трейко І. Д. (2167–2169, 2176)
Трейко І. Д. (Трейко-Хайнацький) (2170)
Трембiцький А. 275–277, 676, 677
Трембiцький А. А. 2016, 2017, 2139
Трембiцький А. М. 2017, 2018, 2097, 2139, 2186, 2269–2274, 2298, 2299, 2308
(Триб) 1090
«Триб» 2599
Тристанов Б. 2062
Тронько П. Т. 29, 187, 221, 426, 428, 481, 2017, 2280, 2322
Трошкова А. 2419, 2420
Трубчанiнов С. В. 389
Трухманова С. Л. 1442
Тупчій Л. 2084, 2085
Тучинський В. 619, 678
Тучинський В. А. 278, 1778
Тюрменко І. І. 1902, 1903
Тютюнник Ю. 558, (562), 1641
- Удовиченко О.** 61, (2513)
Ульяновський В. 71
Улянич В. 1233
Уніят В. 1755
Уніят В. Б. 1334
Уривалкін О. М. 1762
- Усенко П. 1438
Ухів І. М. (2177)
- Файзулін Я.** 1275, 1404, 1457, 1536, 1595, 1624, 1688, 1693, 1722, 1818, 1889, 1922, 2009, 2060, 2077, 2107, 2145, 2187, 2236, 2258
Файзулін Я. М. 1930
Фаріон І. 1120
Феденко П. 1780
Федишин О. 15
Федоришен О. 207, 1074, 1306, 1353, 1993, 2166, (2539)
Федоришен О. Ю. 1069
Федорова Л. Д. 1165, 1174
Федько А. В. 1083
Федько Ю. М. 1083
Фещенко-Чопівський І. (1026, 2178, 2183–2189, 2191, 2193–2197)
Фещенко-Чопівський І. А. (2179–2182, 2190, 2192, 2198)
Фещенко-Чопівський М. 2134
Фицайло С. 2069
Фігурний Ю. С. 1600
Філін О. 757
Філінюк А. Г. 453
Філонов Л. 758–760, 1271, 1286, 1287
Філонов Л. В. 761
Фіщенко М. (948, 2199, 2201)
Фіщенко М. А. (2200, 2202)
Фіщук О. В. 281
Фурман О. 2163

- Хаварівський Б.** 1755
Хандучка С. П. 1950
Харитоновна І. В. 280
Харкавий А. Д. 681, 923
Харченко (Хмара) (2215)
Харченко С. В. (2209, 2211, 2212)
Харченко С. В. (отаман Хмара)
(2216)
Харченко С. В. («Хмара»)
(2210)
Харченко-Харчук (Хмара) С.
(2203)
Харчук-Харченко С. В. (2204,
2205, 2213)
Хилюк (2217)
Хилюк А. М. (2218, 2219)
Химерик В. (2223, 2224)
Химерик В. Ф. (2220–2222,
2225–2227)
Хіміч С. 2415
Хмара (2206–2208, 2214)
Хмара(отаман)(938, 1360, 1364)
Хмарський В. М. 1931, 2250
Хмельницький І. 2524
Холодний П. (2231, 2233, 2236–
2238, 2240, 2241, 2248)
Холодний П. І. (2228–2230, 2232,
2234, 2235, 2239, 2242–2247)
Хома І. Я. 1601–1603
Хоменко Б. В. 1132, 1133
Хорунжий Ю. 2194–2196
Хоцянівська І. 1751, 1854
Худяк В. 2220
- Царенко М.** 283
Цвелик Е. 2340
- Цвігун Г. 2600
Цвігун Т. О. 1132
Цукрук Л. 282, 321, 370, 483,
682–684
- Чайка Г.** 2601
Че Гевара (1281)
Чебан О. 872, 1489, 1951
Червінський Д. 496
Червінський Д. (Кравець М. М.)
685, 686
Череватенко Л. 1013
Чередник М. П. (879)
Чернець С. 1220
Черняк В. 117, 517, 2122
Чехівський В. (1026, 2250, 2251,
2254, 2258, 2264, 2265, 2269–
2274, 2276)
Чехівський В. М. (948, 1006,
2249, 2253, 2255–2257, 2259–
2263, 2266–2268)
Чехівський Вол. 837
Чеховський (Чехівський) В. М.
(2275)
Чечель П. (2278, 2280, 2281)
Чечель П. І. (2277, 2279, 2282)
Чикаленко Є. 1805, 1806, (1866)
Чисников В. М. 1087
Чмих А. Р. 280
Чопівська-Богун І. 2197
Чопівська-Богун І. І. 1565, 2198
Чорна Т. 762
Чорний Ю. 1757, 2449
Чудновський В. 763, 2525
Чухліб Т. В. 74

- Ш.** 859
Шалак О. 1134
Шалига В. (2532)
Шамлей І. 2539
Шандрівський І. Г. 688
Шаповал Ю. 1194–1196
Шарик М. (687)
Шаров І. Ф. 1682
Шароварська С. П. 181, 245, 271, 281, 309, 559, 761, 879, 886, 904, 905, 913, 914, 1018, 1442, 1554–1556, 1906, 2023, 2224, 2332
Шароварська С. П. 2219
Шатайло О. 1088
Швидкий В. 1735–1737
Швидкий В. П. 1738
Шевченко І. 2602
Шевченко О. 1307, 1308
Шевченко Т. (206, 390)
Шевченко Т. Г. (146, 205)
Шевчук В. 1994, 2629
Шевчук В. О. 2178
Шевчук Д. 1075
Шевчук І. 2161
Шевчук Ф. 1510–1513
Шевчук Ф. Х. 1514
Шемет С. 1118
Шендеровський В. 1497
Шепель 797, (2284, 2292, 2295, 2505, 2642)
Шепель Я. (1005, 2287, 2290, 2291, 2293, 2294, 2296–2299, 2348, 2350, 2354, 2364, 2452, 2478, 2497, 2529, 2530, 2612)
Шепель Я. М. (2283, 2285, 2286, 2288, 2289, 2502)
Шестаков А. 1618
Широцький К. (1019), 2300, (2304, 2305, 2307, 2308, 2310, 2312, 2313, 2384, 2497)
Широцький (Шероцький) К. В. (2302, 2315)
Широцький К. В. (2301, 2303, 2306, 2309, 2314)
Широцький Кость (Костянтин) В. (2502)
Шкарупа Ю. 1354
Шкільник М. 75
Шкляр В. 1837, (2539, 2627), 2643, 2644
Шкляр В. М. 2645
Шкрумеляк Ю. 764
Шкрумляк Ю. 2603
Шлеймович М. 102, 103, 105, 136, 137, 255, 353, 360, 466, 604, 637, 662, 687, 706, 727, 764, 940, 1325, 1326, 1802, 2001, 2140
Шовкопляс І. 2103
Шовкопляс О. 2103
Шоробура І. М. 1896
Шоробура М. 1679
Шпак-Косаківська Н. 179
Шпильова Л. 1807, 1808, 1129, 1130
Шпильова Л. М. 243, 1072, 1942, 2324
Штендера Я. 1119
Штогрин Р. 484
Шульга (2491, 2498)
Шульга І. (2490, 2496)

- Шуткевич О. 689, 765, 1324, 1683, 2341, 2369, 2427, 2428, 2487, 2488
- Щербак** (2646)
- Щербаківський В. 1619
- Щербань Т. 2313
- Щербатюк В. М. 76
- Щи(е)риця Ю. О. (2318)
- Щириця (2322)
- Щириця Ю. (1005, 2316, 2317, 2320, 2321, 2325, 2326)
- Щириця Ю. О. (948, 2319, 2323, 2324, 2327)
- Щуришена С. В. 1442
- Юрійчук Є. П.** 1095
- Юрченко І. (470, 2113)
- Юрченко І. Д. (213)
- Юрченко О. 284, 690
- Юрчишина О. 1135
- Юсип Д. 1485, 1486
- Я. С.** 2604
- Яблонський В. 1763
- Яблонський В. М. 1781, 1782
- Яворницький Д. І. (1035)
- Яворовський М. (1200)
- Яворський С. (2333, 2456, 2489)
- Яворський С. («Карий») (2356, 2476)
- Яворський С. І. (2329, 2332, 2334, 2489)
- Яворський С. І. («Карий») (2331, 2446, 2484)
- Якерсон (2338, 2340)
- Якерсон С. 1994, (2335, 2336, 2339, 2341, 2451, 2459, 2461, 2483, 2488), 2629, (2640)
- Якерсон С. С. (2337, 2342)
- Яневський Д. 77, 1127
- Яневський Д. Б. 1027, 1448
- Янківер П. 766, 1028
- Янковська О. В. 78, 1684
- Янчук Б. В. 2647
- Янчук В. 767
- Янчук О. (2538)
- Янчук О. Б. 1498
- Япончик М. (2511)
- Яременко М. 1200
- Яременко О. І. 79, 80, 317, 413, 414, 485–488, 939
- Ярославець Г. 2430
- Яценко О. В. 285, 286, 371, 691
- Яцюк О. 287, 288
- Arhip** 1207
- Kistee** 1402

Бібліографічне видання

**Вінниччина в контексті
Української революції
1917–1921 років**

До 100-річчя подій Української революції 1917–1921 років

Науково-допоміжний бібліографічний покажчик

Відповідальна за випуск *Л. Б. Сенік*,
директор Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва

Укладачі, комп'ютерний набір: *Г. М. Авраменко*,
заслужений працівник культури України, *О. Ю. Антонюк*

Редагування: *Г. М. Слотюк, С. В. Лавренюк*

Комп'ютерна верстка, технічна коректура, дизайн,
оригінал-макет
Н. В. Спиця

Підписано до друку 10.06.2021. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Умов. друк. арк. 32.0 Тираж 50.

Друк ПП Балюк І. Б.
м. Вінниця, вул. Р. Скалецького, 15
Тел. (0432) 52-08-02